LUND UNIVERSITY

Kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Betänkande av Utredningen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Axhamn, Johan; Malm, Annika

2015

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Axhamn, J., & Malm, A. (2015). *Kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet: Betänkande av Utredningen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet*. (Statens offentliga utredningar; Nr 2015:47). Fritzes.

Total number of authors:
2

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Download date: 04. Jul. 2025

Kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Betänkande av Utredningen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Stockholm 2015

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2015:47

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst.
Beställningsadress: Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Webbplats: fritzes.se

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.
Svara på remiss – hur och varför.
Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)
En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remiss.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet.
Omslag: Elanders Sverige AB.
Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24290-2
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 6 mars 2014 att tillkalla en särskild utredare för att föreslå hur Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU av den 26 februari 2014 om kollektiv rättighetsförvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden ska genomföras i svensk rätt.

Till särskild utredare utsågs samma dag ämnesrådet, numera hovrättsrådet Annika Malm. På nästa sida framgår vilka sakkunniga och experter som har medverkat i utredningens arbete. Jur. kand., civ. ek. Johan Axhamn har varit utredningens sekreterare.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet (Ju 2014:05).

Enligt tilläggsdirektiv som regeringen beslutade den 19 december 2014 förlängdes utredningstiden till den 6 maj 2015.

Utredningen är ett uppdrag för Annika Malm som särskild utredare, men arbetet har bedrivits i nära samråd med de sakkunniga och experterna.

Härmed överlämnas betänkandet *Kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet* (SOU 2015:47). Uppdraget är med detta slutfört.

Stockholm i maj 2015

Annika Malm

/Johan Axhamn

Sakkunniga och experter som har deltagit i utredningens arbete

Om inte annat anges nedan har förordnandena gällt från och med den 4 april 2014.

Sakkunniga
Rättssakkunnige Erik Hällströmer
Kanslirådet Rickard Sobocki
Departementssekreteraren Thorbjörn Öström

Experter
Bolagsjuristen Birgitta Adamson
Advokaten Peter Adamsson
Verkställande dir. Kristina Ahlinder (fr.o.m. den 16 maj 2014)
Juristen Martina Andersson
Verksamhetschefen Helen Asker
Chefsjuristen Lars Grönquist
Juristen Pia Janné Nyberg (t.o.m. den 15 maj 2014)
Verkställande direktören Christer Johansson
Rådmannen Stefan Johansson
Verksamhetsledaren Ulrica Källén Lörelius
Föreningssekreteraren Christine Larnfelt
Verkställande direktören Mats Lindberg
Förbundsdirektören Susin Lindblom Curman
Advokaten Helene Miksche
Verkställande direktören Ulf Mårtens
Chefsjuristen Thomas Stenmo
Bolagsjuristen Claudia Wallman
Upphovsrättsjuristen Olle Wilöf
Chefsjuristen Helena Woodcock

Innehåll

Förkortningar **15**

Sammanfattning **17**

Summary **23**

1 Författningsförslag **31**

1.1 Förslag till lag om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet (20XX:XX) 31

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk 62

1.3 Förslag till förordning om ändring av bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) 68

2 Inledning **69**

2.1 Uppdraget 69

2.2 Utredningens arbete 70

3 Allmänt om kollektiv rättighetsförvaltning **71**

3.1 Individuell och kollektiv förvaltning 71

3.2 Organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning i Sverige 73

3.3 Närmare om kollektiv förvaltning 74

3.3.1 Allmänt 74

3.3.2 Licensiering och inkassering 75

3.3.3 Rapportering, fördelning och betalning 78

3.3.4 Andra funktioner ... 79
3.3.5 Tillsyn och annan offentlig kontroll ... 80
3.3.6 Internationell samverkan ... 80

4 Huvuddragen i gällande rätt ... 83

4.1 Internationell och EU-reglering ... 83
4.1.1 Allmänt ... 83
4.1.2 Reglering på EU-nivå ... 83

4.2 Svensk rätt ... 86
4.2.1 Associationsrättslig reglering ... 87
4.2.2 Sysslomannaskap m.m. ... 93
4.2.3 Redovisningsrättslig reglering m.m. ... 94
4.2.4 Det upphovsrättsliga regelverket ... 94
4.2.5 Lagen (2009:1079) om tjänster på den inre marknaden ... 97

5 Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet ... 99

6 Utgångspunkter för genomförandet av direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning ... 103

6.1 En ny lag om kollektiv rättighetsförvaltning ... 103

6.2 Närmare om utgångspunkterna för genomförandet ... 114
6.2.1 Förhållandet mellan nationell reglering och unionsrätten ... 114
6.2.2 Struktur och språklig utformning ... 115

6.3 Förhållandet till befintlig associationsrättslig reglering ... 116

6.4 Vilka former av kollektiv rättighetsförvaltning omfattas av direktivet? ... 117

6.5 Avgränsning av direktivets tillämpningsområde i förhållande till facklig föreningsfrihet ... 125
6.5.1 Allmänt ... 125

6.5.2 Facklig föreningsfrihet ... 126
6.5.3 Lagen bör inte tillämpas på vissa fackliga överenskommelser ... 128

6.6 Några centrala definitioner ... 133

7 Representation av rättighetshavare samt medlemskap och organisation ... 137

7.1 Allmänna principer för kollektiv förvaltning ... 137
7.1.1 Nuvarande ordning ... 137
7.1.2 Överväganden ... 140

7.2 Rättighetshavarnas rättigheter ... 142
7.2.1 Nuvarande ordning ... 142
7.2.2 Överväganden ... 144

7.3 Medlemskap ... 157
7.3.1 Nuvarande ordning ... 157
7.3.2 Överväganden ... 159

7.4 Medlemmarnas deltagande i beslutsfattandet ... 167
7.4.1 Nuvarande ordning ... 167
7.4.2 Överväganden ... 174

7.5 Möjlighet att kommunicera på elektronisk väg ... 177
7.5.1 Nuvarande ordning ... 177
7.5.2 Överväganden ... 179

7.6 Medlemsregister ... 180
7.6.1 Nuvarande ordning ... 180
7.6.2 Överväganden ... 182

7.7 Rättigheter för rättighetshavare som inte är medlemmar ... 184
7.7.1 Nuvarande ordning ... 184
7.7.2 Överväganden ... 185

7.8 Medlemsstämma ... 187
7.8.1 Nuvarande ordning ... 187
7.8.2 Överväganden ... 193

7.9 Övervakningsfunktion och skyldigheter för personer som leder verksamheten ... 218
7.9.1 Nuvarande ordning ... 218
7.9.2 Överväganden ... 233

7.10 Särskilt om äldre former av ekonomiska föreningar ... 246

8 Förvaltningen av rättighetsintäkter ... 249

8.1 Inkassering och användning av rättighetsintäkter ... 249
8.1.1 Nuvarande ordning ... 249
8.1.2 Överväganden ... 255

8.2 Avdrag ... 261
8.2.1 Nuvarande ordning ... 261
8.2.2 Överväganden ... 264

8.3 Fördelning av utestående belopp till rättighetshavare ... 271
8.3.1 Nuvarande ordning ... 271
8.3.2 Överväganden ... 274

9 Förvaltning av rättigheter för andra kollektiva förvaltningsorganisationers räkning ... 285

9.1 Rättigheter som förvaltas genom representationsavtal ... 285
9.1.1 Nuvarande ordning ... 285
9.1.2 Överväganden ... 287

9.2 Avdrag och betalningar när det finns ett representationsavtal ... 288
9.2.1 Nuvarande ordning ... 288
9.2.2 Överväganden ... 289

10 Förhållandet till användare ... 295

10.1 Licensiering ... 295
10.1.1 Nuvarande ordning ... 295
10.1.2 Överväganden ... 300

10.2 Användarnas skyldigheter ... 308
10.2.1 Nuvarande ordning ... 308
10.2.2 Överväganden ... 309

11 Insyn och rapportering ... 315

11.1 Information till rättighetshavarna om förvaltningen av deras rättigheter ... 315
11.1.1 Nuvarande ordning ... 315
11.1.2 Överväganden ... 316

11.2 Information till andra kollektiva förvaltningsorganisationer om förvaltningen av rättigheter som omfattas av representationsavtal ... 320
11.2.1 Nuvarande ordning ... 320
11.2.2 Överväganden ... 320

11.3 Information som på begäran ges till rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ... 321
11.3.1 Nuvarande ordning ... 321
11.3.2 Överväganden ... 322

11.4 Information till allmänheten ... 324
11.4.1 Nuvarande ordning ... 324
11.4.2 Överväganden ... 330

11.5 Årlig insynsrapport ... 332
11.5.1 Nuvarande ordning ... 332
11.5.2 Överväganden ... 336

12 Förhållande till vissa andra regelverk ... 341

12.1 Inledning ... 341

12.2 Förhållande till bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen ... 341
12.2.1 Organisationer behöriga att träffa avtal med avtalslicensverkan och inkassera upphovsrättslig ersättning ... 341
12.2.2 Konsekvensändringar i bestämmelserna om avtalslicenser m.m. ... 346

12.3 Förhållande till personuppgiftslagen ... 348

13 Gränsöverskridande licensiering 353

13.1 Allmänna utgångspunkter för gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk 353
13.1.1 Nuvarande ordning 353
13.1.2 Överväganden..... 356

13.2 Resurser för att hantera gränsöverskridande licenser 363
13.2.1 Nuvarande ordning 363
13.2.2 Överväganden..... 363

13.3 Insyn i uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar ... 366
13.3.1 Nuvarande ordning 366
13.3.2 Överväganden..... 366

13.4 Uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar..... 368
13.4.1 Nuvarande ordning 368
13.4.2 Överväganden..... 368

13.5 Rapportering och fakturering 371
13.5.1 Nuvarande ordning 371
13.5.2 Överväganden..... 371

13.6 Betalning till rättighetshavarna 374
13.6.1 Nuvarande ordning 374
13.6.2 Överväganden..... 374

13.7 Avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering..... 377
13.7.1 Nuvarande ordning 377
13.7.2 Överväganden..... 377

13.8 Skyldighet att representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensiering 380
13.8.1 Nuvarande ordning 380
13.8.2 Överväganden..... 381

13.9 Tillträde till gränsöverskridande licensiering..... 384
13.9.1 Nuvarande ordning 384
13.9.2 Överväganden..... 384

13.10 Undantag för musikrättigheter som krävs för radio- och tv-program ... 386
13.10.1 Nuvarande ordning ... 386
13.10.2 Överväganden ... 388

14 Efterlevnad ... 391

14.1 Förfaranden för klagomål ... 391
14.1.1 Nuvarande ordning ... 391
14.1.2 Överväganden ... 394

14.2 Förfaranden för alternativ tvistlösning ... 396
14.2.1 Nuvarande ordning ... 396
14.2.2 Överväganden ... 402

14.3 Tvistlösning ... 408
14.3.1 Nuvarande ordning ... 408
14.3.2 Överväganden ... 410

14.4 Tillsyn, samarbete och informationsutbyte ... 413
14.4.1 Nuvarande ordning ... 413
14.4.2 Överväganden ... 416

14.5 Skadestånd ... 427
14.5.1 Nuvarande ordning ... 427
14.5.2 Överväganden ... 435

14.6 Straff ... 439
14.6.1 Nuvarande ordning ... 439
14.6.2 Överväganden ... 440

14.7 Tillstånd och registrering ... 443
14.7.1 Nuvarande ordning ... 443
14.7.2 Överväganden ... 445

14.8 Behörig myndighet för tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna ... 447

14.9 Finansiering av PRV:s tillsynsverksamhet ... 457
14.9.1 Nuvarande ordning ... 457
14.9.2 Överväganden ... 458

14.10 Upplysningar, ingripanden och sanktioner 463

14.11 Möjlighet till överklagande 465

14.12 Tillsynens förhållande till möjlighet till prövning i allmän domstol 466

14.13 Uppdrag att följa utvecklingen av bestämmelserna om licensiering och rapportering 467

14.14 Sekretess 469

14.15 Forum 470

15 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 471

16 Konsekvensanalys 473

16.1 Allmänna utgångspunkter 473
16.1.1 Uppdraget 473
16.1.2 Utredningens förslag och möjliga alternativ 474
16.1.3 Berörda organisationer, myndigheter och företag 479

16.2 Kostnadsmässiga och andra konsekvenser av förslagen..... 483
16.2.1 Allmänt 483
16.2.2 Kollektiva förvaltningsorganisationer och deras medlemsorganisationer 484
16.2.3 Oberoende förvaltningsorganisationer..... 494
16.2.4 Medlemmar och rättighetshavare..... 495
16.2.5 Användare..... 495
16.2.6 Konsumenter..... 496
16.2.7 Patent- och registreringsverket 496
16.2.8 Domstolarna..... 498
16.2.9 Staten 499
16.2.10 Samhällsekonomiska konsekvenser 499

16.3 Effekter på små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags 500

16.4 Den föreslagna regleringens överensstämmelse med Sveriges skyldigheter som medlem i EU..... 500

16.5 Bedömning av särskilda hänsyn vad gäller tidpunkten för införande av nya regler ... 501

16.6 Bedömning av behovet av speciella informationsinsatser .. 501

16.7 Konsekvenser för övriga områden ... 501

17 Författningskommentar ... 503

17.1 Förslag till lag om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet (20XX:XX) ... 503

17.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ... 575

17.3 Förslag till förordning om ändring av bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) ... 577

Särskilda yttranden ... 579

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2014:30 ... 597

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2014:163 ... 605

Bilaga 3 EU-direktiv 2014/26/EU ... 607

Bilaga 4 Jämförelsetabell ... 635

Bilaga 5 Enkät ... 639

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (2005:551)
AD	Arbetsdomstolen
ALIS	Administration av Litterära rättigheter I Sverige
BK	Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk
Bonus	Bonus Copyright Access
BUS	Bildkonst Upphovsrätt i Sverige
dir.	Kommittédirektiv
Ds	Departementsserien
EEIG-förordningen	Rådets förordning (EG) nr 2137/85 av den 25 juli 1985 om europeiska ekonomiska intressegrupperingar
EGD	EG-domstolen
EGT	Europeiska gemenskapernas officiella tidning
EIPR	European Intellectual Property Law Review
EU	Europeiska Unionen
EUD	EU-domstolen
EUT	Europeiska unionens officiella tidning
EUF-fördraget	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FL	Lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar
FN	Förenta Nationerna
HB	Handelsbalken (1736:0123 2)
HBL	Lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
IIC	The International Review of Intellectual Property and Competition Law
IFPI	International Federation of the Phonographic Industry

JT	Juridisk Tidskrift
KL	Konkurrenslagen (2008:579)
KLYS	Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd
MBL	Lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet
MD	Marknadsdomstolen
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avdelning 2, Tidskrift för lagstiftning
PRV	Patent- och registreringsverket
RF	Regeringsformen
SAMI	Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation
SCE-förordningen	Rådets förordning (EG) nr 1435/2003 av den 22 juli 2003 om stadga för europeiska kooperativa föreningar
SE-förordningen	Rådets förordning (EG) nr 2157/2001 av den 8 oktober 2001 om stadga för europabolag
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
SOU	Statens offentliga utredningar
Stim	Svenska tonsättares internationella musikbyrå
SvJT	Svensk Juristtidning
URL	Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Sammanfattning

Allmänna utgångspunkter

Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning innehåller krav för att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt. Direktivet innehåller också bestämmelser om gränsöverskridande licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

Utredningen har i huvudsak föreslagit ett genomförande som inte går längre än vad som krävs enligt direktivet, eftersom längre gående bestämmelser kan medföra konkurrensnackdelar. Utredningens utgångspunkt har varit att förslaget till nya bestämmelser ska ansluta sig till den nivå på krav som direktivet ställer.

Utredningen har bedömt att de bestämmelser som är nödvändiga för att genomföra direktivet bör komma till uttryck i en ny lag. Utredningen har genomgående strävat efter lösningar som är förenliga med befintliga svenska principer och systematik, såväl vad gäller regelverket som de praktiska ordningarna för kollektiv förvaltning.

Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning innehåller krav i fråga om i) styrning och kontroll över den kollektiva förvaltningen, ii) organisationernas inkassering, förvaltning och utbetalning av inkasserade medel, iii) organisationernas relationer till andra förvaltningsorganisationer, iv) förhållandet till användare samt v) insyn, tillhandahållande av information och rapportering. Därutöver innehåller direktivet villkor och krav för gränsöverskridande licensiering i vissa fall och slutligen bestämmelser om efterlevnad och kontroll.

Styrning och kontroll över den kollektiva förvaltningen

Direktivets bestämmelser om styrning och kontroll över kollektiva förvaltningsorganisationer (artiklarna 4 till 10) syftar till att öka enskilda medlemmars och rättighetshavares möjligheter att utöva inflytande över den kollektiva förvaltningen av rättigheterna. Vissa av bestämmelserna saknar helt motsvarighet i svensk rätt och för att genomföra dessa föreslås bestämmelser i nära anslutning till direktivets ordalydelse. I syfte att klargöra att den nya lagen inte påverkar bestämmelser om en avtalslicens utsträckta verkan och obligatorisk kollektiv förvaltning, föreslås särskilda förtydliganden i lagen.

Andra bestämmelser om styrning och kontroll är huvudsakligen associationsrättsliga till sin karaktär (artiklarna 6, 8 och 9) och motsvaras i vissa delar av bestämmelser i befintlig associationsrättslig reglering. Här har utredningen strävat efter ett genomförande som så långt möjligt tar hänsyn till befintligt regelverk och systematik, t.ex. i fråga om befogenheter och skyldigheter för styrelse och stämma. Den föreslagna regleringen är associationsneutral och begränsar inte möjligheten för organisationerna att välja associationsform.

När det gäller skyldigheter för personer i de kollektiva förvaltningsorganisationernas ledning (artikel 10) bedömer utredningen att bestämmelserna är rörelserättsliga till sin karaktär och att de går utöver det som följer av befintlig associationsrättslig reglering.

Organisationernas inkassering, förvaltning och utbetalning av inkasserade medel

Direktivets bestämmelser om inkassering, förvaltning och utbetalning av inkasserade medel (artiklarna 11 till 13) syftar till att uppställa gemensamma krav på kollektiva förvaltningsorganisationer, bl.a. i fråga om separation i räkenskaperna mellan medel som avser kollektiv förvaltning och andra medel som organisationen förfogar över. Vidare uppställs villkor för och begränsningar i möjligheten för kollektiva förvaltningsorganisationer att investera inkasserade medel i avvaktan på utbetalning, möjligheten att göra skilda slag av avdrag och särskilda bestämmelser om fördelning och betalning.

Bestämmelserna är rörelserättsliga till sin karaktär och överlappar till viss del befintliga bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen om följerätt, privatkopieringsersättning, tilläggsersättning och avtalslicenser. Utöver nödvändiga följdändringar – för att undvika normkonflikter – föreslås att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse. Så långt möjligt anpassas förslaget till genomförande till befintliga svenska ordningar med paraply- och medlemsorganisationer, där det bl.a. förekommer att inkassering sker av en paraplyorganisation men där den slutliga fördelningen och betalningen till rättighetshavarna sker via en medlemsorganisation.

Organisationernas relationer med andra förvaltningsorganisationer

Direktivets bestämmelser om de kollektiva förvaltningsorganisationernas relationer med andra förvaltningsorganisationer (artiklarna 14 och 15) är rörelserättsliga till sin karaktär och uppställer allmänna krav på icke-diskriminering, medger möjlighet att göra vissa avdrag och innehåller regler om fördelning och betalning. Bestämmelserna saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. Utredningen föreslår att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse.

Förhållandet till användare

Direktivets bestämmelser om de kollektiva förvaltningsorganisationernas förhållande till användarna, bl.a. i fråga om licensiering och användarnas rapporteringsskyldighet (artiklarna 16 och 17) är huvudsakligen civilrättsliga till sin karaktär. Bestämmelserna saknar motsvarighet i gällande svensk rätt, även om vissa av bestämmelserna är inspirerade av konkurrensrättslig praxis från EU-domstolen och kommissionen. Utredningen föreslår att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse.

Insyn, tillhandahållande av information och rapportering

Direktivets bestämmelser om insyn, tillhandahållande av information och rapportering (artiklarna 18 till 22) är huvudsakligen civilrättsliga till sin karaktär. Vissa av av dem innehåller emellertid betydande offentligrättsliga inslag, t.ex. bestämmelserna om information som ska ges till allmänheten samt bestämmelserna om den årliga insynsrapporten och dess granskning (artiklarna 21 och 22). Flertalet av bestämmelserna saknar motsvarighet i gällande svensk rätt, även om bestämmelserna om insynsrapporten till stor del har motsvarighet i befintliga svenska redovisningsregler. Utredningen föreslår att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse.

Koppling till vissa bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen

Utredningen föreslår att upphovsrättslagens bestämmelser om vilka organisationer som kan inkassera upphovsrättslig ersättning – t.ex. privatkopieringsersättning och följerättsersättning – och träffa avtal med avtalslicensverkan kompletteras med ett krav på att organisationen ska vara en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Förslaget är inte direkt föranlett av direktivet, men har stark koppling till direktivets syfte att harmonisera den kollektiva förvaltningen inom EU.

Villkor och krav för gränsöverskridande licensiering i vissa fall

Direktivets bestämmelser om krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som ägnar sig åt gränsöverskridande förvaltning av näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet (artiklarna 23 till 32) syftar till att uppställa krav på de organisationer som önskar bedriva sådan verksamhet. Bestämmelserna har såväl civil- som offentligrättsliga inslag. Utredningen föreslår ett genomförande i enlighet med det undantag som direktivet medger i fråga om gränsöverskridande tjänster för tillhandahållande av musikaliska verk i form av notblad i skriftlig form (se skäl 40 till direktivet). Bestämmelserna saknar i huvudsak motsvarighet i svensk rätt. Utredningen föreslår att

bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse.

Efterlevnad och kontroll

Direktivets bestämmelser om klagomål, skilda slag av tvistlösning, övervakning och annan kontroll av efterlevnaden av direktivets bestämmelser, samt samarbete och informationsutbyte med myndigheter i andra medlemsstater (artiklarna 33 till 38) medger ett tämligen flexibelt genomförande i svensk rätt. Mekanismerna för kontroll kan anpassas efter reglernas karaktär av civil- eller offentlig rätt, vilket möjliggör ett genomförande där kontrollen av efterlevnaden av bestämmelserna i stor utsträckning kan ske genom domstolsprövning. För de bestämmelser som har ett betydande offentligrättsligt inslag föreslår utredningen en tillsyn via förvaltningsmyndighet. Utredningen föreslår att behörig myndighet med ansvar för tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska vara Patent- och registreringsverket.

Konsekvenser av förslagen

Utredningen föreslår, med endast några få undantag, bestämmelser som inte går utöver direktivets krav. Även med denna utgångspunkt kan konstateras att den föreslagna lagen om kollektiv rättighetsförvaltning är tämligen omfattande. Till stora delar innehåller lagen bestämmelser som helt saknar motsvarighet i befintligt regelverk, såväl vad gäller de materiella bestämmelserna om rättigheter och skyldigheter för skilda aktörer, som bestämmelserna om kontroll av efterlevnaden.

En allmän bedömning är att det regelverk som krävs för att genomföra direktivet generellt synes vara bättre anpassat efter den kollektiva förvaltning som bedrivs på musikområdet, i jämförelse med sådan förvaltning som sker på andra områden. Utanför musikområdet tycks det föreslagna regelverket skapa störst utmaningar i fråga om krav på (detaljerad) fördelning och betalning till rättighetshavare, med åtföljande krav på rapportering m.m. Vissa organisationer är alltså redan i stor utsträckning anpassade till regelverket, medan andra kan behöva göra större insatser – särskilt

initialt – för att uppfylla kraven. Utredningens bedömning är att vissa mindre aktörer kan ha svårigheter att få ekonomi i kollektiv förvaltning enligt det nya regelverket, vilket kan leda till omstruktureringar och nya samarbeten.

En möjlig positiv effekt av regelverket är att en större andel av inkasserade medel kan komma att fördelas på individnivå. Generellt kan legitimiteten för kollektiv förvaltning också öka. De fördelarna kan dock i vissa fall komma att ske på bekostnad av ökade kostnader, t.ex. för administration av fördelning och betalning av belopp som tidigare inte fördelats individuellt, vilket påverkar de totala utbetalningarna till rättighetshavarkollektivet. Detta kan indirekt också få en negativ effekt på organisationernas funktion som främjare av den kulturella mångfalden.

Patent- och registreringsverkets tillsyn föreslås i första hand finansieras genom anslag (skattefinansiering), i andra hand genom avgifter (mot inkomsttitel i statsbudgeten).

Ikraftträdande

Direktivet ska vara genomfört senast den 10 april 2016. Direktivet innehåller inte några allmänna bestämmelser om dess tillämpning i tiden. Utredningen föreslår därför att de bestämmelser som genomför direktivet ska träda i kraft den dag då direktivet ska vara genomfört.

Vidare föreslås att ändringarna i upphovsrättslagen träder i kraft samtidigt som den nya lagen. De nya reglerna ska dock inte tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Det innebär bl.a. att avtal som har ingåtts med avtalslicensverkan före ikraftträdandet även fortsättningsvis kan ha sådan verkan.

Summary

Remit

The remit of the Inquiry has been to examine how Swedish law relates to Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market, to propose the legislative amendments necessary to implement the Directive and to assess the effects and consequences for those concerned.

The work of the Inquiry

The Inquiry began its work in March 2014. The work has been conducted in consultation with the Government-appointed experts. The Inquiry has held six meetings involving the participation of the experts. In addition, the Inquiry has held several meetings with various stakeholders that contacted the Inquiry during the course of the work, such as representatives of commercial users and rightholders.

The Inquiry has kept itself informed of relevant ongoing legislative work at the Government Offices, including on the *Föreningslagsutredningen* (Inquiry on the Economic Associations Act) reports (SOU 2009:37 and SOU 2020:90). In the final stage of its work, a draft proposal referred to the Council on Legislation for consideration was presented. It contained proposals for amendments to the *Föreningslagen* (Economic Associations Act), which the Inquiry, as far as possible, has tried to take into account in its work.

Within the framework of the work on the considerations of the proposal on the choice of government agency ("competent

authority") to be responsible for the supervision of compliance with certain provisions implementing the Directive, the Inquiry has had contacts with responsible officials and agencies.

In an attempt to, as far as possible, achieve Nordic consensus on the question of implementing the Directive, the Inquiry has taken the initiative on, and participated in, several meetings with representatives of other Nordic ministries. The Inquiry has also kept itself informed about discussions between the European Commission and the Member States on the implementation of the Directive.

The Inquiry's proposals

The Directive contains requirements to ensure that collective management organisations manage copyright and related rights in a well-functioning way. The Directive also contains provisions on multi-territorial licensing of rights to musical works for online use.

In the main, the Inquiry has proposed an implementation that does not go further than that required by the Directive since more far-reaching regulations could lead to competitive disadvantage for organisations established in Sweden. The Inquiry's starting point has been that the proposed new regulations should concur with the requirement level set by the Directive.

The Inquiry has assessed that the necessary regulations should be expressed in a new Act. The Inquiry has consistently endeavoured to find solutions that are compatible with existing Swedish principles and arrangements, both with regard to the regulatory framework and the practical arrangements on collective management.

The Directive on collective rights management contains requirements on i) governance and supervision of collective management, ii) the organisations' collection of rights revenues, management and payment of collected revenues, iii) the organisations' relations to other management organisations, iv) relations with users, and v) transparency, provision of information and reporting. In addition, the Directive contains conditions and requirements on multi-territorial licensing in certain cases and, finally, regulations on compliance and control.

Governance and supervision of collective management

The Directive's provisions on governance and supervision of collective management organisations (Articles 4–10) aim to increase the possibility of individual members and rightholders to exert influence over the collective management of their rights. Some of these regulations have no equivalent in Swedish law and, to implement these, regulations with wording close to that of the Directive are proposed. In order to clarify that the new Act does not affect the regulations on the extended effect of an extended collective licence and mandatory collective management, special clarifications are proposed in the Act.

Other regulations on governance and supervision are primarily of a company law character (Articles 6, 8 and 9) and correspond in certain aspects to regulations in existing Swedish Acts on companies and associations. Here, the Inquiry has sought an implementation that, as far as possible, takes account of existing regulatory frameworks and arrangements, for instance with regard to powers and obligations of governing boards and general meetings. The proposed regulations are neutral and do not limit the possibility of organisations to choose their own legal form.

With regard to obligations of the persons who manage the business of the collective management organisation (Article 10), the Inquiry considers that the regulations are of a regulatory law character and that they extend beyond that set out in existing company law regulations.

The organisations' collection of rights revenues, management and payment of collected revenues

The Directive's provisions on collection of rights revenues, management and payment of collected revenues (Articles 11–13) aim to impose common requirements on collective management organisations, including with regard to the separation of accounts for revenues that concern collective management and other revenues at the organisation's disposal. Furthermore, conditions and limitations are set on the ability of collective management organisations to invest collected revenues pending distribution to

rightholders and on their ability to make special types of deductions, as are special regulations on distribution and payment.

These regulations are of a regulatory law character and overlap in part to existing regulations in the Copyright Act, such as the regulations on resale right, private copying and extended collective licences. In addition to necessary consequential amendments – to avoid regulatory conflicts – it is proposed that the regulations are implemented with wording close to that of the Directive. As far as possible, the implementation proposal has been adapted to the existing Swedish system of umbrella organisations and member organisations, whereby, for example, revenues are collected by the umbrella organisation but are finally distributed and paid out to rightholders by a member organisation.

The organisations' relations with other management organisations

The Directive's provisions on the collective management organisations' relations with other management organisations (Articles 14 and 15) are of a regulatory law character and set out general requirements on non-discrimination, enable a possibility to make certain deductions and contain regulations on distribution and payment. The regulations have no equivalent in existing Swedish legislation. The Inquiry proposes that the regulations are implemented with wording close to that of the Directive.

Relations with users

The Directive's provisions on the collective management organisations' relations with users, including on licensing and the users reporting obligation (Articles 16 and 17) are primarily of a private law character. The provisions have no equivalent in existing Swedish legislation, even if some of them are inspired by case law from the Court of Justice of the European Union and decisions by the European Commission in the field of competition law. The Inquiry proposes that the regulations are implemented with wording close to that of the Directive.

Transparency, provision of information and reporting

The Directive's provisions on transparency, provision of information and reporting (Articles 18–22) are primarily of a private law character, even if some of them contain significant public law elements, for instance the regulations on information that is to be provided to the public and the regulations on the annual transparency report and its auditing (Articles 21 and 22). Several of the regulations have no equivalent in existing Swedish law, even if the regulations on the transparency report largely have equivalents in existing Swedish accounting regulations. The Inquiry proposes that the regulations are implemented with wording close to that of the Directive.

Connection to certain regulations on collective management in the Copyright Act

The Inquiry proposes that the Copyright Act provisions on which organisations may collect copyright remuneration, such as private copying remuneration and resale right remuneration, and enter into agreements on extended collective licences be supplemented with a requirement that the organisation has to be a "collective management organisation" under the Act on collective rights management. This proposal is not a direct result of the Directive, but it is strongly linked to the Directive's aim of harmonising collective management in the EU.

Conditions and requirements on multi-territorial licensing in certain cases

The Directive's provisions on requirements concerning collective management organisations engaged in multi-territorial management of online rights to musical works for use online (Articles 23–32) aim to set requirements on organisations that want to conduct such activities. These provisions have both civil law and public law elements. The Inquiry proposes an implementation in accordance with the exceptions allowed in the Directive with regard to multi-territorial services for providing

access to musical works in sheet music form (see recital 40 of the Directive). These provisions have largely no equivalent in existing Swedish law. The Inquiry proposes that they are implemented with wording close to that of the Directive.

Compliance and control

The Directive's regulations on complaints, different kinds of dispute resolution, monitoring and other forms of control of compliance with the Directive's provisions, as well as cooperation and exchange of information with government agencies (competent authorities) in other Member States (Articles 33–38), allow for a fairly flexible implementation in Swedish law. The mechanisms for control can be adjusted according to the regulations' civil or public law character, which enables implementation in which control of compliance with the provisions can to a large extent take place before the courts. For provisions that have considerable public (regulatory) law elements, the Inquiry proposes supervision via an administrative authority. The Inquiry proposes the Swedish Patent and Registration Office as the competent authority with responsibility for supervision of the collective management organisations.

Consequences of the proposals

The Inquiry proposes, with just a few exceptions, regulations that do not go beyond the requirements of the Directive. Even with this starting point, it may be noted that the proposed Act on collective rights management is fairly comprehensive. By and large, the Act contains regulations that have no equivalent in existing regulatory frameworks, both with regard to the material provisions on rights and obligations for different actors and the provisions on compliance control.

A general assessment is that the regulatory framework required to implement the directive generally seems better adapted to collective management as conducted in the music sector, compared with other areas. Outside the music sector, the proposed regulatory framework seems to create the greatest challenges with

regard to (detailed) requirements on distribution and payment to rightholders, with accompanying requirements on reporting etc. Certain organisations are thus already largely adapted to the regulatory framework, while others may need to do much more – particularly initially – to meet the requirements. The Inquiry's assessment is that certain smaller actors may have difficulties in achieving necessary economies of scale in collective management under the new regulatory framework, which may lead to restructuring and new cooperation structures.

A possible positive effect of the regulatory framework may be that a larger part of the collected amounts will be distributed on an individual basis. In general the legitimacy of collective management may increase. However, in some cases the benefits may come at the expense of increased costs, for example, for administration of distribution and payment of sums that were not previously distributed individually, which affects total payments to rightholders collectively. Indirectly, this can have a negative effect on the function of the organisations as promoters of cultural diversity.

It is proposed that supervision by the Swedish Patent and Registration Office be financed primarily through direct state funding (tax-financed) and secondly through fees (against revenue headings in the central government budget).

Entry into force

The Directive is to be transposed into national law by 10 April 2016. The Directive does not contain any general provisions on the application in time of its implementation. The Inquiry therefore proposes that the regulations that implement the Directive enter into force on the same day the Directive is to be implemented.

Furthermore, it is proposed that the amendments to the Copyright Act enter into force at the same time as the new Act. However, the new regulations will not apply to measures taken or rights acquired before entry into force of the new Act. This means, for instance, that extended collective licence agreements that were entered into before the entry into force of the new Act will continue to be valid.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet (20XX:XX)

Härigenom föreskrivs[1] följande.

1 kap. Övergripande bestämmelser och definitioner

Innehåll

1 § Lagen har följande innehåll:

– Övergripande bestämmelser och definitioner (1 kap.)
– Allmänna principer för kollektiv rättighetsförvaltning (2 kap.)
– Rättighetshavarnas rättigheter (3 kap.)
– Medlemskap i kollektiva förvaltningsorganisationer m.m. (4 kap.)
– Medlemsstämma (5 kap.)
– Övervakningsfunktion och verksamhetsledning (6 kap.)
– Förvaltning av rättighetsintäkter (7 kap.)
– Förvaltning av rättigheter för andra kollektiva förvaltningsorganisationers räkning (8 kap.)
– Förhållandet till användare (9 kap.)
– Insyn och rapportering (10 kap.)
– Gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk i vissa fall (11 kap.)
– Sanktioner m.m. (12 kap.)

[1] Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU av den 26 februari 2014 om kollektiv rättighetsförvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden (EUT L 84, 20.3.2014, s. 72, Celex 32014L0026).

– Registrering och tillsyn (13 kap.)

Syfte

2 § I denna lag finns bestämmelser som syftar till att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt. I lagen uppställs också krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som ägnar sig åt gränsöverskridande licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

Tillämpningsområde

3 § Det som sägs i denna lag gäller endast kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade i Sverige, om inte något annat anges.

Bestämmelserna i denna lag ska tillämpas på sådana enheter som direkt eller indirekt, helt eller delvis ägs eller kontrolleras av en kollektiv förvaltningsorganisation, under förutsättning att enheterna bedriver en verksamhet som, om den skulle bedrivas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, skulle omfattas av bestämmelserna i denna lag.

4 § Bestämmelserna i denna lag kompletterar föreskrifter i allmänhet för ekonomiska föreningar, aktiebolag, handelsbolag, europakooperativ, europabolag, europeiska ekonomiska intressegrupperingar och stiftelser.

5 § Bestämmelserna i denna lag tillämpas inte på överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor.

Definitioner

6 § Med *kollektiv förvaltningsorganisation* avses i denna lag en juridisk person som har tillstånd enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal att som sitt enda eller huvudsakliga syfte

förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensam nytta för dessa rättighetshavare och som

1. ägs eller kontrolleras av sina medlemmar, eller
2. är organiserad på icke vinstdrivande basis.

7 § Med *rättighetshavshavare* avses i denna lag en person eller enhet som innehar upphovsrätt eller närstående rättighet eller som, inom ramen för ett avtal om utnyttjande av rättigheter eller enligt lag, har rätt till en del av rättighetsintäkterna.

Första stycket tillämpas inte på en organisation som är en kollektiv förvaltningsorganisation enligt 6 §.

Första stycket tillämpas inte heller på medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer som är enheter som företräder rättighetshavare.

8 § Med *medlem* avses i denna lag en rättighetshavare enligt 7 § eller en enhet som företräder rättighetshavare, vilken uppfyller kraven för medlemskap i en kollektiv förvaltningsorganisation och som beviljats medlemskap i den.

9 § Med *stadgar* avses i denna lag stiftelseurkund, bolagsordning, stadgar, grupperingsavtal eller andra konstituerande handlingar för en kollektiv förvaltningsorganisation.

10 § Med *medlemsstämma* avses i denna lag det organ i en kollektiv förvaltningsorganisationen där dess medlemmar deltar och utövar rösträtt, oberoende av organisationens juridiska form.

11 § Med *rättighetsintäkter* avses i denna lag inkomster som en kollektiv förvaltningsorganisation har inkasserat för rättighetshavares räkning, oavsett om inkomsterna härrör från en ensamrätt, en rätt till ersättning eller från en rätt till kompensation.

12 § Med *förvaltningsavgifter* avses i denna lag de belopp som en kollektiv förvaltningsorganisation debiterar, drar av eller kompenserar för från rättighetsintäkter eller från inkomster som härrör från investering av sådana intäkter för att täcka kostnaderna för förvaltning av upphovsrätt eller närstående rättighet.

13 § Med *representationsavtal* avses i denna lag ett avtal genom vilket en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta de rättigheter den representerar.

14 § Med *användare* avses i denna lag en fysisk eller juridisk person som driver verksamhet som kräver tillstånd från rättighetshavare, ersättning till rättighetshavare eller betalning av kompensation till rättighetshavare och som inte agerar i egenskap av konsument.

15 § Med *repertoar* avses i denna lag de rättigheter till verk som en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar.

16 § Med *gränsöverskridande licens* avses en licens som omfattar flera medlemsstaters territorier.

17 § Med *näträttigheter till musikaliska verk* avses de rättigheter till musikaliska verk enligt 2 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk som krävs för att kunna tillhandahålla en nättjänst.

Lagens tillämpning på oberoende förvaltningsorganisationer

18 § Bestämmelserna i 9 kap. 1 §, 10 kap. 1 och 4 §§, 5 § 1–3 och 5–7, 12 kap. 3 och 4 §§ samt 13 kap. 1 § tillämpas på oberoende förvaltningsorganisationer som är etablerade i Sverige.

Med *oberoende förvaltningsorganisation* avses i denna lag en juridisk person som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har tillstånd att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensam nytta för dessa rättighetshavare och som

1. inte, varken direkt eller indirekt, helt eller delvis, ägs eller kontrolleras av rättighetshavare, och
2. är organiserad på vinstdrivande basis.

2 kap. Allmänna principer för kollektiv rättighetsförvaltning

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska bedriva sin verksamhet i de företrädda rättighetshavarnas intressen.

En kollektiv förvaltningsorganisation får inte belasta de företrädda rättighetshavarna med skyldigheter som inte objektivt är nödvändiga för skyddet av deras rättigheter och intressen eller för en effektiv förvaltning av deras rättigheter.

2 § Stadgarna för en kollektiv förvaltningsorganisation ska ge uttryck för lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i organisationens beslutsfattande.

Stadgarna ska i förekommande fall också ge uttryck för en skälig och balanserad representation av olika kategorier av medlemmar i organisationens beslutsfattande.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte för kollektiva förvaltningsorganisationer som är stiftelser.

3 kap. Rättighetshavarnas rättigheter

1 § En rättighetshavare har rätt att ge valfri kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta valfria rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk (*förvaltningsuppdrag*).

En kollektiv förvaltningsorganisation ska åta sig ett förvaltningsuppdrag enligt första stycket, om den inte har objektiva skäl för att inte göra det.

2 § En rättighetshavare får, trots att ett förvaltningsuppdrag har lämnats enligt 1 §, ge tillstånd till sådan användning av rättigheterna, kategorierna av rättigheter eller typerna av verk som inte är kommersiell.

3 § En rättighetshavare får, i enlighet med 1 §, helt eller delvis återta ett förvaltningsuppdrag, om det sker med rimligt varsel.

En kollektiv förvaltningsorganisation får besluta att ett återtagande av ett förvaltningsuppdrag ska träda i kraft först vid räkenskapsårets slut.

4 § Om det finns utestående belopp till en rättighetshavare för utnyttjande som skett innan återtagandet av förvaltningsuppdraget enligt 3 § trädde i kraft, har rättighetshavaren kvar sina rättigheter enligt 7 kap. 5–10 §§, 10 kap. 1, 2 och 4 §§, 11 kap. 12 och 13 §§ och 12 kap. 1 §. Detsamma gäller i förhållande till en licens som organisationen har beviljat innan ett sådant återtagande har trätt i kraft.

5 § En kollektiv förvaltningsorganisation får inte begränsa utövandet av rättigheter enligt 3 och 4 §§ genom att ställa upp som villkor att rättigheter som omfattas av ett återtagande förvaltas av en annan kollektiv förvaltningsorganisation.

6 § När en rättighetshavare ger en kollektiv förvaltningsorganisation ett förvaltningsuppdrag, ska rättighetshavaren ge sitt uttryckliga medgivande för varje rättighet eller kategori av rättighet eller typ av verk som organisationen ska förvalta. Varje sådant medgivande ska dokumenteras av organisationen.

7 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska informera en rättighetshavare om hans eller hennes rättigheter enligt 1–6 §§, och om villkoren för den rättighet som anges i 2 §, innan den accepterar ett förvaltningsuppdrag. Rättigheterna och villkoren ska dessutom framgå av organisationens stadgar.

En kollektiv förvaltningsorganisation, som redan har fått ett förvaltningsuppdrag från rättighetshavare, ska informera dem om deras rättigheter enligt 2–6 §§.

8 § Bestämmelserna i detta kapitel påverkar inte bestämmelser om en avtalslicens utsträckta verkan eller om obligatorisk kollektiv förvaltning i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

4 kap. Medlemskap i kollektiva förvaltningsorganisationer m.m.

Krav för medlemskap

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska godta rättighetshavare och enheter som företräder rättighetshavare som medlemmar, om de uppfyller kraven för medlemskap. Kraven ska baseras på objektiva, transparenta och icke-diskriminerande kriterier.

Kraven för medlemskap ska anges i stadgarna för den kollektiva förvaltningsorganisationen och vara allmänt tillgängliga.

Om en kollektiv förvaltningsorganisation vägrar godta en begäran om medlemskap, ska den ge rättighetshavaren eller enheten en tydlig motivering till beslutet.

Första stycket gäller inte för medlemskap i kollektiva förvaltningsorganisationer som är ekonomiska föreningar, ideella föreningar eller europakooperativ. För dem gäller i stället de förutsättningar för medlemskap som anges i 3 kap. 1 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Första-tredje styckena gäller inte heller för kollektiva förvaltningsorganisationer som är stiftelser.

Möjlighet att kommunicera på elektronisk väg

2 § En kollektiv förvaltningsorganisation som har medlemmar ska ge dem möjlighet att kommunicera med organisationen på elektronisk väg.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska även ge medlemmarna möjlighet att delta i och utöva rösträtt vid medlemsstämma på elektronisk väg.

Medlemsregister

3 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska föra register över sina medlemmar (*medlemsregister*). Registret ska innehålla uppgift om medlemmens namn och postadress. Registret ska uppdateras regelbundet.

Denna paragraf gäller inte om det i annan författning föreskrivs en skyldighet för den kollektiva förvaltningsorganisationen att föra register med motsvarande innehåll.

Tillämpning på rättighetshavare som inte är medlemmar

4 § Det som anges i 2 § första stycket, 10 kap. 4 §, 11 kap. 15 § andra stycket och 12 kap. 1 § gäller även i förhållande till rättighetshavare som enligt lag eller avtal har ett direkt rättsligt förhållande till organisationen men som inte är dess medlemmar.

5 kap. Medlemsstämma

Medlemsstämma

1 § För kollektiva förvaltningsorganisationer gäller bestämmelserna om medlemsstämma i detta kapitel i den utsträckning det i denna lag föreskrivs något annat än det som gäller enligt

1. bestämmelser om föreningsstämma i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar,
2. bestämmelser om bolagstämma i aktiebolagslagen (2005:551),
3. artiklarna 52–63 i rådets förordning (EG) nr 1435/2003 av den 22 juli 2003 om stadga för europeiska kooperativa föreningar,
4. artiklarna 52–60 i rådets förordning (EG) nr 2157/2001 av den 8 oktober 2001 om stadga för europabolag,
5. artiklarna 16–17 i rådets förordning (EEG) nr 2137/85 av den 25 juli 1985 om europeiska ekonomiska intressegrupperingar.

Oavsett och utöver det som framgår av första stycket 1–4 gäller 3 § andra stycket i detta kapitel, och oavsett och utöver det som framgår av första stycket 1–5 gäller 5–7 §§, 8 § andra stycket och 9 § i detta kapitel.

De befogenheter som anges i 2–12 §§ utövas i tillämpliga delar av styrelsen i eller förvaltaren för en stiftelse.

Bolagsmännen i ett handelsbolag eller i en europeisk ekonomisk intressegruppering kan besluta om att de befogenheter som anges i 2–12 §§ ska utövas av ett särskilt organ eller av samma organ som utövar de befogenheter som avses i 6 kap. 1–4 §§.

2 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska ha en medlemsstämma. Medlemsstämman ska sammankallas minst en gång per år.

3 § Medlemsstämman ska besluta om ändringar i stadgarna.

Medlemsstämman ska också besluta om villkoren för medlemskap i den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall dessa villkor inte regleras av stadgarna.

4 § Medlemsstämman ska besluta om utnämning av eller avskedande av ledamöter i den kollektiva förvaltningsorganisationens styrelse eller motsvarande organ. Medlemsstämman ska också besluta om ersättning och andra förmåner för styrelseuppdrag till var och en av ledamöterna.

5 § Medlemsstämman ska, utöver det som framgår av 3 och 4 §§, besluta om:

1. riktlinjer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare,
2. riktlinjer för användning av belopp som inte kan fördelas,
3. investeringsstrategin för rättighetsintäkter och eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter,
4. riktlinjer för avdrag från rättighetsintäkter och från eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter,
5. användning av belopp som inte kan fördelas,
6. riskhanteringsstrategi,
7. godkännande av förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom,
8. godkännande av fusioner och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter, och
9. godkännande av upptagande av lån, utlåning eller ställande av säkerheter för lån.

6 § Medlemsstämman får delegera besluten enligt 5 § 6–9 till det organ som utövar den funktion avses i 6 kap. 1–4 §§.

7 § Medlemsstämman ska besluta om utnämning och entledigande av revisor och godkänna den årliga insynsrapport som avses i 10 kap. 6 och 7 §§.

8 § Varje medlem har rätt att delta i och utöva rösträtt vid medlemsstämman, om inte annat anges i andra stycket.

Möjligheten att delta och utöva rösträtt på stämman får begränsas, om den baseras på:

1. medlemskapets varaktighet, eller
2. belopp som har mottagits av eller är utestående till en medlem.

9 § De kriterier som anges i 8 § andra stycket 1 och 2 ska återges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen och hållas allmänt tillgängliga i enlighet med 10 kap. 3 och 5 §§.

10 § En medlem som inte är personligen närvarande vid medlemsstämman får utöva sin rätt vid medlemsstämman genom ett ombud. Ombudet ska ha en fullmakt att för medlemmens räkning delta i och rösta vid medlemsstämman. En sådan fullmakt får inte resultera i en intressekonflikt.

För en kollektiv förvaltningsorganisation som bedrivs som en ekonomisk eller en ideell förening gäller att rätten att anlita ombud får begränsas genom bestämmelser i stadgarna. En medlem i en sådan förening har dock alltid rätt att anlita sin make, sin sambo, en annan medlem eller en ställföreträdare för en annan medlem som ombud. Vidare gäller att ett ombud får företräda högst tre medlemmar, om inte annat har bestämts i stadgarna.

11 § En fullmakt som avses i 10 § gäller för en enda medlemsstämma. Fullmaktshavaren har samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har gett fullmakten skulle ha haft.

Fullmakthavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har gett fullmakten.

12 § För en kollektiv förvaltningsorganisation som bedrivs som förening eller europakooperativ gäller att medlemsstämmans befogenheter enligt 1-11 §§ får utövas av sådana särskilt valda fullmäktige som avses i 7 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. Det gäller dock endast om

1. det säkerställs att medlemmarna på ett lämpligt och effektivt sätt kan delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen, och

2. olika kategorier av medlemmar i förekommande fall är skäligen och balanserat representerade i fullmäktige.

6 kap. Övervakningsfunktion och verksamhetsledning

Övervakningsfunktion

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska ha en övervakningsfunktion som kontinuerligt övervakar de åtgärder som personer som leder organisationens verksamhet vidtar och hur de uppfyller sina skyldigheter.

Inom det organ som har den övervakningsfunktion som avses i första stycket ska det i förekommande fall finnas en skälig och balanserad representation av olika medlemskategorier i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Om den kollektiva förvaltningsorganisationen är en förening, ett aktiebolag, en stiftelse eller ett monistiskt organiserat europakooperativ eller europabolag, ska övervakningsfunktionen enligt första stycket utövas av den juridiska personens styrelse eller motsvarande styrelseorgan.

2 § Varje person som ingår i en övervakningsfunktion enligt 1 § ska lämna en årlig individuell redogörelse till medlemsstämman om intressekonflikter. Redogörelsen ska innehålla åtminstone den information som avses i 6 § andra stycket.

3 § Det organ som utövar övervakningsfunktionen enligt 1 § ska sammanträda regelbundet och åtminstone

1. utöva de befogenheter som medlemsstämman har delegerat till organet, inklusive de befogenheter som omfattas av 5 kap. 5 §, och

2. övervaka de personer som avses i 5 § vad gäller verksamhet och skyldigheter, inklusive verkställandet av besluten från medlemsstämman och de riktlinjer som avses i 5 kap. 5 § 1–4.

4 § Det organ som utövar övervakningsfunktionen enligt 1 § ska minst en gång per år rapportera om utövandet av sina befogenheter till medlemsstämman.

Skyldigheter för personer som leder verksamheten

5 § Verksamhetsledningen för en kollektiv förvaltningsorganisation ska utövas på ett sunt, ansvarsfullt och lämpligt sätt, med sunda förvaltnings- och redovisningsmetoder samt mekanismer för intern kontroll.

6 § Kollektiva förvaltningsorganisationer ska tillämpa förfaranden för att undvika intressekonflikter.

Förfarandena ska inbegripa en årlig individuell redogörelse från var och en av de personer som ingår i verksamhetsledningen enligt 5 § till stämman, med information om

1. eventuella ekonomiska intressen i den kollektiva förvaltningsorganisationen,
2. alla ersättningar som erhållits från den kollektiva förvaltningsorganisationen under föregående räkenskapsår,
3. alla belopp som erhållits i egenskap av rättighetshavare från den kollektiva förvaltningsorganisationen under föregående räkenskapsår, och
4. faktiskt förekommande eller potentiella konflikter mellan personliga intressen och den kollektiva förvaltningsorganisationens intressen eller mellan skyldigheter gentemot den kollektiva förvaltningsorganisationen och skyldigheter gentemot andra fysiska eller juridiska personer.

7 § Kollektiva förvaltningsorganisationer som är föreningar, aktiebolag, stiftelser eller monistiskt organiserade europakooperativ eller europabolag ska ha en verkställande direktör som sköter den löpande förvaltningen. Den verkställande direktören får inte vara ledamot i styrelsen eller motsvarande styrelseorgan.

7 kap. Förvaltning av rättighetsintäkter

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter.

2 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska i sina räkenskaper separera

1. rättighetsintäkter och inkomster från investeringar av rättighetsintäkter, och
2. egna tillgångar och inkomster från sådana tillgångar, från förvaltningsavgifter eller från annan verksamhet.

3 § En kollektiv förvaltningsorganisation får inte använda rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter för andra ändamål än för fördelning till rättighetshavarna.

Första stycket gäller inte avdrag eller kompensation för förvaltningsavgifter i enlighet med ett beslut som fattats enligt 5 kap. 5 § 4 eller 6 kap. 3 § 1.

Första stycket gäller inte heller användning av rättighetsintäkter eller inkomster från investeringar av rättighetsintäkter i enlighet med ett beslut som fattats enligt 5 kap. 5 § eller 6 kap. 3 § 1.

4 § Om en kollektiv förvaltningsorganisation investerar rättighetsintäkterna eller inkomster från investeringar av rättighetsintäkter, ska organisationen göra det i de företrädda rättighetshavarnas intressen i enlighet med 5 kap. 5 § 3 och 6.

Vid ett beslut om investeringar enligt första stycket ska organisationen beakta följande.

1. Om det finns potentiella intressekonflikter, ska investeringens enda syfte vara de intressen som tillkommer de företrädda rättighetshavarna.
2. Tillgångarna ska investeras i syfte att trygga säkerhet, kvalitet, likviditet och vinst för portfolion som helhet.
3. Tillgångarna ska diversifieras tillräckligt för att undvika för stor vikt vid någon viss tillgång och ansamling av risker i portfolion som helhet.

5 § Innan en kollektiv förvaltningsorganisation accepterar ett förvaltningsuppdrag, ska organisationen ge rättighetshavaren information om avdrag för förvaltningsavgifter och andra avdrag som tillämpas på rättighetsintäkter och på eventuella inkomster från investeringar av rättighetsintäkter.

De avdrag som avses i första stycket ska vara rimliga i förhållande till de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna och till de riktlinjer som beslutats av stämman enligt 5 kap. 5 § 4. För avdrag för förvaltningsavgifter gäller dessutom att de inte får överskrida den kollektiva förvaltningsorganisationens motiverade och dokumenterade förvaltningskostnader.

Om en kollektiv förvaltningsorganisation erbjuder sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag från rättighetsintäkter eller från inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, ska dessa tjänster erbjudas på grundval av rättvisa kriterier. Det gäller särskilt tillgången till och omfattningen av dessa tjänster.

6 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördela och utbetala utestående belopp till rättighetshavarna i enlighet med 5 kap. 5 § 1.

Den fördelning och utbetalning som avses i första stycket ska ske snarast möjligt, dock senast nio månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades. Det gäller dock inte om det finns objektiva skäl, särskilt i fråga om rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk med rättighetshavare, som hindrar organisationen från att respektera denna tidsfrist.

Om utestående belopp inte kan fördelas till rättighetshavare inom den tidsfrist som anges i andra stycket, ska beloppen redovisas separat i den kollektiva förvaltningsorganisationens räkenskaper.

7 § Inom ramen för de krav som följer av 6 § ska den kollektiva förvaltningsorganisationen vidta alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna. Senast tre månader efter att den tidsfrist som anges i 6 § andra stycket har löpt ut, ska organisationen göra information om verk för vilka en eller flera

rättighetshavare inte har identifierats eller lokaliserats tillgänglig för

1. de rättighetshavare som organisationen företräder eller de enheter som är dess medlemmar och som företräder rättighetshavare, och

2. alla kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått representationsavtal.

Den information som avses i första stycket ska, under förutsättning att den är tillgänglig, omfatta

1. verkets titel,

2. rättighetshavarens namn,

3. den berörda förläggarens eller producentens namn, och

4. all annan tillgänglig relevant information som skulle kunna bidra till att identifiera rättighetshavaren.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska också granska det register som avses i 4 kap. 3 § och andra lätt tillgängliga register. Om nämnda åtgärder inte leder till resultat, ska den kollektiva förvaltningsorganisationen göra denna information tillgänglig för allmänheten senast ett år efter tremånadersperiodens utgång.

8 § Om utestående belopp inte kan fördelas till rättighetshavare och det har gått tre år från slutet av det räkenskapsår då rättighetsintäkterna inkasserades, och under förutsättning att den kollektiva förvaltningsorganisationen har vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna i enlighet med 7 § första till tredje stycket, ska dessa belopp anses utgöra belopp som inte kan fördelas.

I 5 kap. 5 § finns bestämmelser om att medlemsstämman i den kollektiva förvaltningsorganisationen ska besluta om användning av belopp som inte kan fördelas.

9 § Om fördelningen och betalningen till rättighetshavare utförs av en medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen som är en enhet som företräder rättighetshavare, gäller bestämmelserna i 6–8 §§ för den enheten. Medlemmen ska följa de riktlinjer för fördelning som har beslutats av den kollektiva förvaltningsorganisationen i enlighet med 5 kap. 5 § 1.

10 § När en kollektiv förvaltningsorganisation får ersättning från en annan kollektiv förvaltningsorganisation gäller följande. Den kollektiva förvaltningsorganisationen, eller i tillämpliga fall dess medlemmar som är enheter som företräder rättighetshavare, ska fördela och betala ut dessa utestående belopp till rättighetshavarna snarast möjligt och senast sex månader efter det att beloppen mottagits, om det inte finns objektiva skäl som hindrar organisationen eller i tillämpliga fall dess medlemmar från att respektera denna tidsfrist.

8 kap. Förvaltning av rättigheter för andra kollektiva förvaltningsorganisationers räkning

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation får inte diskriminera någon rättighetshavare vars rättigheter den förvaltar genom representationsavtal.

2 § En kollektiv förvaltningsorganisation får inte tillämpa avdrag på intäkter från rättigheter som den förvaltar genom representationsavtal eller på inkomster som härrör från investeringar av den rättighetsintäkten.

Första stycket gäller inte förvaltningsavgifter.

Första stycket gäller inte heller om den kollektiva förvaltningsorganisation vars rättigheter förvaltas inom ramen för ett representationsavtal uttryckligen har gett sitt medgivande till sådana avdrag.

3 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördela och betala utestående belopp till andra kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har representationsavtal.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska verkställa fördelningen och betalningen till den andra kollektiva förvaltningsorganisationen snarast möjligt och inte senare än nio månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades, om det inte finns objektiva skäl som hindrar organisationen från att respektera denna tidsfrist.

9 kap. Förhållande till användare

1 § Kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förhandla om licensieringen av rättigheter i enlighet med god affärssed. De ska förse varandra med all nödvändig information.

2 § Licensieringsvillkor mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare ska baseras på objektiva och icke-diskriminerande kriterier.

Rättighetshavare ska få skälig ersättning för användning av sina rättigheter. Tarifferna för ensamrätter och rättigheter till ersättning ska vara rimliga i förhållande till bland annat det ekonomiska handelsvärdet för användningen av rättigheterna, med beaktande av användningens art och omfattning i fråga om verk och andra alster, samt i förhållande till det ekonomiska värdet för de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller.

Kollektiva förvaltningsorganisationer ska informera den berörda användaren om de kriterier som har använts för fastställandet av tarifferna.

3 § När kollektiva förvaltningsorganisationer utfärdar licenser ska de inte vara skyldiga att använda licensvillkor som avtalats med en användare som vägledande för andra typer av nättjänster, om användaren tillhandhåller en ny typ av nättjänst som varit tillgänglig för allmänheten i unionen i mindre än tre år.

4 § Kollektiva förvaltningsorganisationer ska utan onödigt dröjsmål besvara förfrågningar från användare och bland annat uppge vilken information som krävs för att organisationen ska kunna erbjuda en licens.

Efter att ha fått all relevant information ska den kollektiva förvaltningsorganisationen utan onödigt dröjsmål antingen erbjuda en licens eller ge användaren en motiverad förklaring till varför den inte avser att utfärda en licens för en viss tjänst.

5 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska se till att användarna kan kommunicera med den på elektronisk väg.

6 § En användare ska förse en kollektiv förvaltningsorganisation med sådan information om användningen av de rättigheter som organisationen representerar som krävs för inkassering av rättighetsintäkterna och för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (*rapporteringsskyldighet för användare*). Rapporteringsskyldigheten är begränsad till information som är tillgänglig för användaren. Rapporteringen ska ske enligt i förväg fastställda eller överenskomna tidsangivelser och format. När en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare beslutar om hur informationen ska lämnas ska de i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till frivilliga branschnormer.

I stället för skyldigheten enligt första stycket gäller särskild rapporteringsskyldighet på områdena för privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning enligt bestämmelser i 26 k–26 p § och 45 a–45 d §§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

10 kap. Insyn och rapportering

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska minst en gång per år till de rättighetshavare som har tillskrivits rättighetsintäkter eller mottagit utbetalningar tillgängliggöra information om

1. alla kontaktuppgifter som rättighetshavaren har gett den kollektiva förvaltningsorganisationen tillstånd att använda för att identifiera och lokalisera rättighetshavaren,
2. rättighetsintäkter som har tillskrivits rättighetshavaren,
3. belopp som har betalats av den kollektiva förvaltningsorganisationen till rättighetshavaren per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning,
4. den period för vilken beloppen tillskrevs och betalades till rättighetshavaren, om inte objektiva skäl hänförliga till rapportering från användaren hindrar den kollektiva förvaltningsorganisationen från att tillhandahålla den informationen,
5. avdrag för förvaltningsavgifter,
6. avdrag för annat än förvaltningsavgifter, och
7. eventuella rättighetsintäkter som tillskrivs rättighetshavaren men som inte har betalats för en viss period.

2 § Om en kollektiv förvaltningsorganisation tillskrivit någon rättighetsintäkter och har medlemmar som är enheter som ansvarar för fördelningen av rättighetsintäkter till rättighetshavare, ska organisationen förse dessa enheter med den information som anges i 1 §.

De enheter som avses i första stycket ska minst en gång per år göra den information som anges i 1 § tillgänglig för varje rättighetshavare till vilken de tillskrivit rättighetsintäkter eller gjort utbetalningar för den period som informationen avser.

3 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska minst en gång per år och för kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning den förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal för den relevanta perioden tillgängliggöra information på elektronisk väg om

1. de rättighetsintäkter som tillskrivits, de belopp som betalats av den kollektiva förvaltningsorganisationen per kategori av rättigheter som förvaltas och per typ av användning för de rättigheter den förvaltar genom representationsavtalet, samt alla rättighetsintäkter som tillskrivits men inte har betalats för en viss period,
2. avdrag som gjorts för förvaltningsavgifter,
3. avdrag som gjorts för annat än för förvaltningsavgifter i enlighet med bestämmelserna i 8 kap. 2 §,
4. licenser som beviljats eller vägrats i fråga om verk och andra alster som omfattas av representationsavtalet, och
5. relevanta beslut som fattats vid medlemsstämman.

4 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska efter en motiverad begäran från en annan kollektiv förvaltningsorganisation för vars räkning den förvaltar rättigheter genom representationsavtal, en rättighetshavare eller en användare på elektronisk väg och utan onödigt dröjsmål tillhandahålla information avseende

1. de verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som den representerar, antingen direkt eller genom representationsavtal, och de territorier som omfattas, eller
2. om dessa verk eller andra alster inte kan anges på grund av omfattningen av verksamheten hos den kollektiva förvaltningsorganisationen, de typer av verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som de förvaltar och de territorier som omfattas.

5 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska på sin offentliga webbplats offentliggöra och uppdatera information avseende

1. organisationens stadga,
2. organisationens villkor för medlemskap och villkor för att avsluta ett tillstånd att förvalta rättigheter, om dessa villkor inte ingår i stadgan,
3. standardlicensieringsavtal och tillämpliga standardtariffer, inklusive avdrag,
4. de personer som avses i 6 kap. 5 §,
5. organisationens riktlinjer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare,
6. organisationens riktlinjer om förvaltningsavgifter,
7. organisationens riktlinjer om avdrag, annat än för förvaltningsavgifter från rättighetsintäkter och från inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, inbegripet avdrag för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster,
8. de representationsavtal som organisationen ingått, och namnen på de kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått dessa representationsavtal,
9. riktlinjerna för användningen av belopp som inte kan fördelas, och
10. de tillgängliga förfarandena för klagomålshantering och tvistlösning enligt 12 kap. 1 §.

6 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska en gång om året upprätta en insynsrapport som ska innehålla de uppgifter som anges i bilagan till Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU av den 26 februari 2014 om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden.

Insynsrapporten ska innehålla en särskild rapport om användningen av de belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster och ska innehålla åtminstone de uppgifter som anges i punkt 3 i bilagan.

7 § Räkenskapsuppgifterna i den årliga insynsrapporten ska granskas av minst en auktoriserad eller godkänd revisor.

Granskningsberättelsen och eventuella förbehåll till den ska återges i sin helhet i den årliga insynsrapporten.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska offentliggöra den årliga insynsrapporten på sin webbplats senast åtta månader efter räkenskapsårets slut och ska hålla den tillgänglig för allmänheten i minst fem år.

11 kap. Gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation som är etablerad här i landet ska uppfylla kraven i 2–17 §§ när den utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte i förhållande till leverantörer av nättjänster som enbart tillhandahåller tillgång till musikaliska verk i form av notblad.

Resurser för att hantera gränsöverskridande licenser

2 § Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ha tillräckliga resurser för en effektiv och transparent elektronisk hantering av de uppgifter som behövs för förvaltningen av gränsöverskridande licenser.

Skyldigheterna enligt första stycket innebär att organisationen åtminstone ska

1. kunna identifiera de musikaliska verk som den representerar helt eller delvis,
2. för varje musikaliskt verk eller del av det och för varje berört territorium kunna identifiera de rättigheter som den representerar samt deras rättighetshavare,
3. använda unika identifikationer för rättighetshavare och musikaliska verk, så långt som möjligt med beaktande av frivilliga branschnormer och branschförfaranden som tagits fram på internationell nivå eller unionsnivå.
4. snabbt och effektivt kunna identifiera och åtgärda motstridigheter i uppgifter som hålls hos andra kollektiva förvaltnings-

organisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk.

Insyn i uppgifter om gränsöverskridande repertoar

3 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska efter en motiverad begäran tillhandahålla leverantörer av nättjänster, rättighetshavare vars rättigheter den representerar och andra kollektiva förvaltningsorganisationer aktuell information som möjliggör identifiering av den repertoar av nätmusik som organisationen representerar.

Informationen enligt första stycket ska lämnas på elektronisk väg och ska innehålla

1. de musikaliska verk som representeras,
2. de rättigheter som representeras helt eller delvis, och
3. de territorier som omfattas.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen får vidta sådana åtgärder som behövs för att säkerställa att uppgifterna som avses i andra stycket är korrekta samt får kontrollera deras återanvändning och skydda kommersiellt känslig information.

Förfaranden för att korrigera eller lämna information om gränsöverskridande repertoar

4 § En kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk ska ge rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och leverantörer av nättjänster möjlighet att begära rättelse av de uppgifter som avses i 2 § andra stycket eller i 3 § andra stycket.

Om en begäran om rättelse enligt första stycket är tillräckligt underbyggd, ska den kollektiva förvaltningsorganisationen se till att uppgifterna eller informationen korrigeras så snart som möjligt.

5 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska ge rättighetshavare vars musikaliska verk ingår i organisationens musikrepertoar, och rättighetshavare som dragit tillbaka ett förvaltningsuppdrag från en annan organisation med stöd av 20 § och därefter gett organisationen i uppdrag att förvalta deras näträttigheter till musikaliska verk, möjlighet att i elektronisk form lämna information om sina

musikaliska verk, sina rättigheter till dessa verk och de territorier som ett tillstånd omfattar.

6 § Om en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att bevilja gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk enligt 15-19 §§, gäller det som sägs i 5 § för den kollektiva förvaltningsorganisation som fått tillståndet.

Första stycket gäller om inte organisationerna har avtalat om något annat.

Rapportering och fakturering

7 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska övervaka hur de näträttigheter till musikaliska verk som den helt eller delvis representerar används av de leverantörer av nättjänster till vilka organisationen har utfärdat en gränsöverskridande licens för dessa rättigheter.

8 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska ge leverantörerna av nättjänster möjlighet att på elektronisk väg rapportera den faktiska användningen av näträttigheter till musikaliska verk.

En leverantör av nättjänster ska på ett korrekt sätt rapportera om den faktiska användningen av sådana verk. Den kollektiva förvaltningsorganisationen får vägra att godta rapporter i godtyckligt format, om den har erbjudit leverantören att rapportera i enlighet med en branschnorm.

9 § Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska fakturera leverantören av nättjänster på elektronisk väg.

En faktura som avses i första stycket ska innehålla uppgifter om de verk och rättigheter som har licensierats, i enlighet med villkoren i 2 § andra stycket, och motsvarande faktiska användningar, i den utsträckning det är möjligt i enlighet med den information som leverantören av nättjänster lämnat.

Leverantören av nättjänster får inte vägra att godta fakturan på grund av dess format, om den kollektiva förvaltningsorganisationen har följt branschnormen.

10 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska fakturera en leverantör av nättjänster korrekt och utan dröjsmål efter det att den faktiska användningen har rapporterats.

Första stycket gäller inte om sådan fakturering inte är möjlig på grund av omständigheter som kan hänföras till leverantören.

11 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska ge en leverantör av nättjänster tillgång till lämpliga förfaranden för att ifrågasätta fakturans korrekthet.

Betalning och rapportering till rättighetshavarna

12 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska korrekt och utan dröjsmål fördela utestående belopp till rättighetshavarna när den faktiska användningen har rapporterats.

Första stycket gäller inte i situationer där sådan fördelning inte är möjlig på grund av omständigheter som kan hänföras till leverantören.

13 § Utan att det påverkar tillämpningen av 14 § ska en kollektiv förvaltningsorganisation i samband med varje utbetalning enligt 12 § informera rättighetshavarna om:

1. perioden för den användning som ligger till grund för utestående belopp och de territorier där användningen har ägt rum,
2. inkasserade belopp, de avdrag som gjorts och de belopp som den kollektiva förvaltningsorganisationen har fördelat för varje näträttighet till ett musikaliskt verk som rättighetshavarna har gett tillstånd till organisationen att, helt eller delvis, representera, och
3. inkasserade belopp, de avdrag som gjorts och de belopp som den kollektiva förvaltningsorganisationen har fördelat uppdelat efter respektive leverantör av nättjänster.

14 § Om en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk enligt 15–19 §§, ska den organisation som fått tillståndet korrekt och utan dröjsmål fördela de belopp som avses i 12 § och tillhandahålla den information som avses i 13 § till den organisation som beviljar

tillståndet. Den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet ska ha ansvaret för vidare fördelning av sådana belopp och tillhandahållande av sådan information till rättighetshavaren, om annat inte avtalats mellan organisationerna.

Avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering

15 § Ett representationsavtal genom vilket en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk i sin egen musikrepertoar får inte ge den mottagande organisationen en exklusiv rätt att utfärda licenser. Den organisation som fått tillstånd ska förvalta dessa näträttigheter på icke-diskriminerande grunder.

Den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet ska underrätta sina medlemmar om avtalets huvudsakliga villkor, bland annat dess löptid och kostnaderna för de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisation som fått tillståndet uppställer.

Den kollektiva förvaltningsorganisation som har fått tillstånd ska underrätta den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljat tillståndet om de huvudsakliga villkor som gäller för licensieringen av den tillståndsgivande organisationens näträttigheter. Informationen ska avse typen av utnyttjande, alla bestämmelser som hör samman med eller påverkar licensavgiften, licensens löptid, redovisningsperioderna och de territorier som omfattas.

Skyldighet att representera rättigheter för en annan kollektiv förvaltningsorganisations räkning

16 § När en kollektiv förvaltningsorganisation, som inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk i sin egen repertoar, begär att en annan kollektiv förvaltningsorganisation tecknar ett representationsavtal för att representera dessa rättigheter, ska den tillfrågade organisationen godta en sådan begäran, om den redan utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för samma

kategori av näträttigheter till musikaliska verk i en eller flera andra kollektiva förvaltningsorganisationers repertoar.

En begäran enligt första stycket ska besvaras skriftligen och utan onödigt dröjsmål.

17 § Utan att det påverkar tillämpningen av 18 och 19 §§ ska den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen förvalta den repertoar som organisationen representerar för den andra organisationens räkning på samma villkor som den tillämpar för den egna repertoaren.

Den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen ska i erbjudanden till leverantörer av nättjänster inkludera den repertoar som den representerar för den andra organisationens räkning.

18 § Förvaltningsavgiften för den tjänst som den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen tar ut av den begärande organisationen ska inte överskrida de skäliga kostnader som uppstår för den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen.

19 § Den förvaltningsorganisation som begär att en annan organisation ska teckna representationsavtal enligt 16 § ska ge den andra kollektiva förvaltningsorganisationen tillgång till den information om den egna musikrepertoaren som krävs för att tillhandahålla gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Om informationen är otillräcklig eller tillhandahålls på ett sätt som gör att den tillfrågade organisationen inte kan uppfylla kraven enligt detta kapitel, får den tillfrågade organisationen ta betalt för de skäliga kostnader som uppstår för att uppfylla dessa krav eller utesluta de verk för vilka informationen är otillräcklig eller oanvändbar.

Rättighetshavares rätt att ta tillbaka tillstånd till gränsöverskridande licensiering

20 § Om en kollektiv förvaltningsorganisation inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk och inte heller låter en annan kollektiv förvaltningsorganisation representera dessa rättigheter för det ändamålet senast den 10 april 2017, kan rättighetshavare som har

beviljat den organisationen tillstånd att representera deras näträttigheter till musikaliska verk ta tillbaka den organisationens tillstånd med avseende på gränsöverskridande licensiering.

Undantag för musikrättigheter som krävs för radio- och tv-program

21 § Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte när kollektiva förvaltningsorganisationer på basis av frivillig aggregering av de nödvändiga rättigheterna, utfärdar en gränsöverskridande licens för näträttigheter till musikaliska verk till ett radio- eller tv-företag för sådan överföring till allmänheten av företagets ursprungliga utsändning som sker samtidigt med den eller senare. Detsamma gäller för material på nätet som produceras av eller för radio- eller tv-företaget och som utgör komplement till utsändningen.

12 kap. Sanktioner m.m.

Klagomål

1 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska skriftligen besvara klagomål från medlemmar och de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal så snart som möjligt och skyndsamt försöka finna en tillfredsställande lösning.

Om en kollektiv förvaltningsorganisation avvisar ett klagomål, ska den motivera detta.

Straff

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att föra register över medlemmar enligt 4 kap. 3 §.

Straffansvar enligt första stycket gäller inte om gärningen är straffsanktionerad enligt annan lagstiftning.

Skadestånd

3 § En kollektiv förvaltningsorganisation eller en användare som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sina skyldigheter enligt denna lag ska ersätta den skadelidande den skada som därigenom uppstått.

4 § Om en styrelseledamot eller verkställande direktören uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar den kollektiva förvaltningsorganisationen, en medlem, en rättighetshavare eller någon annan genom överträdelse av denna lag, ska han eller hon ersätta skadan.

Om någon är ersättningsskyldig enligt första stycket, kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

Om flera ska ersätta samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet i den mån inte skadeståndsskyldigheten har jämkats för någon av dem enligt första stycket. Det som någon av dem har betalat i skadestånd får återkrävas av de andra efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

För det skadeståndsansvar som anges i första-tredje styckena gäller för ekonomiska föreningar, europakooperativ, aktiebolag och europabolag det som föreskrivs om förutsättningar för sådana associationer att väcka talan mot styrelseledamöter och verkställande direktör i 13 kap. 5 och 5 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar respektive 29 kap. 7-14 §§ aktiebolagslagen (2005:551). Detsamma gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs i annan associationsform, om sådana förutsättningar för talan följer av andra regler.

13 kap. Registrering och tillsyn m.m.

Registrering

1 § Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska anmälas för registrering.

Tillsyn

2 § Patent- och registreringsverket är registreringsmyndighet för och har tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer. Tillsynen omfattar att verksamheten drivs enligt bestämmelserna i 6 kap. 5–7 §§, 7 kap., 8 kap., 10 kap. 5 och 6 §§ samt 11 kap. 2 § och 7–14 §§.

Patent- och registreringsverket har också tillsyn över att kollektiva förvaltningsorganisationer upprättar och offentliggör årliga insynsrapporter enligt 10 kap. 7 § och håller dem tillgängliga enligt 10 kap. 7 § tredje stycket.

Upplysningar från en kollektiv förvaltningsorganisation

3 § En kollektiv förvaltningsorganisation ska lämna Patent- och registreringsverket de upplysningar om sin verksamhet som Patent- och registreringsverket begär.

Ingripanden

4 § Patent- och registreringsverket ska ingripa om en kollektiv förvaltningsorganisation inte har ingivit anmälan enligt 1 § eller har åsidosatt sina skyldigheter enligt de bestämmelser som myndigheten utövar tillsyn över enligt 2 §.

5 § Ingripande med stöd av 4 § sker genom utfärdande av föreläggande att vidta rättelse inom viss tid, genom förbud eller genom anmärkning.

6 § Patent- och registreringsverket får avstå från ingripande om

1. en överträdelse är ringa eller ursäktlig,
2. den kollektiva förvaltningsorganisationen gör rättelse, eller

3. någon annan myndighet har vidtagit åtgärder mot organisationen och dessa åtgärder bedöms tillräckliga.

Vite

7 § Om Patent- och registreringsverket meddelar föreläggande eller förbud enligt denna lag, får myndigheten förena föreläggandet med vite.

Avgifter

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för Patent- och registreringsverkets verksamhet som sker med stöd av denna lag.

Bemyndiganden

9 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka upplysningar en kollektiv förvaltningsorganisation ska lämna till Patent- och registreringsverket enligt 3 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om ingivning av anmälningar i registreringsärenden enligt 1 §.

Överklagande

10 § Beslut av Patent- och registreringsverket i enskilda fall enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs för överklagande till kammarrätten.

Samarbete med behöriga myndigheter

11 § Patent- och registreringsverket ska samarbeta och utbyta information med behöriga myndigheter och med Europeiska kommissionen i den utsträckning som följer av Europa-

parlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU av den 26 februari 2014 om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden.

Tillämpning på andra organisationer m.m.

12 § Bestämmelserna i detta kapitel ska i förekommande fall tillämpas även i förhållande till sådana enheter som avses i 1 kap. 3 § andra stycket, sådana organisationer som avses i 1 kap. 18 § andra stycket samt medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer som är enheter som företräder rättighetshavare.

Denna lag träder i kraft den 10 april 2016.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

att 26 m, 26 p, 42 a, 45 b och 47 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	26 m §[2]
Endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättning enligt 26 k och 26 l §§. Organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, *efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader*. Vid fördelningen ska rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.	Endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området *och som är en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet* har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättning enligt 26 k och 26 l §§. Organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade. Vid fördelningen ska rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkare som avses i 26 k § första stycket ska anmäla sig hos en sådan organisation som avses i första stycket. Näringsidkaren ska på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid eller lagringskapacitet, om anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna

[2] Senaste lydelse 2013:691.

tillverkades eller infördes. Av redovisningen ska framgå antalet anordningar enligt 26 k § andra stycket.

26 p §[3]

Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen ska kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, *efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader.* Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.	Endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området *och som är en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet* har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen ska kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningsskyldig ska på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit *rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.*	Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit *de åtgärder som anges i 7 kap. 6–8 §§ i lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet.*

42 a §[4]

En avtalslicens som avses i 42 b–42 h §§ gäller för	En avtalslicens som avses i 42 b–42 h §§ gäller för

[3] Senaste lydelse 2013:691.
[4] Senaste lydelse 2013:691.

utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. För att ett verk ska få utnyttjas med stöd av 42 c § krävs att avtalet med organisationen har ingåtts av någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former.

De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller. Upphovsmannen ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka *väsentligen* bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen.

utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området *och som är en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet*. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. För att ett verk ska få utnyttjas med stöd av 42 c § krävs att avtalet med organisationen har ingåtts av någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former.

De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller. Upphovsmannen ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen.

Gentemot den som använder ett verk med stöd av 42 f § får krav på ersättning göras gällande endast av de avtalsslutande organisationerna. Kraven ska framställas samtidigt.

45 b §[5]

Endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade utövande konstnärer på området får kräva in tilläggsersättning enligt 45 a §. Organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, *efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader*. Vid fördelningen ska konstnärer som inte företräds av organisationen vara likställda med konstnärer som organisationen företräder.	Endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade utövande konstnärer på området *och som är en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet* får kräva in tilläggsersättning enligt 45 a §. Organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade. Vid fördelningen ska konstnärer som inte företräds av organisationen vara likställda med konstnärer som organisationen företräder.

Framställaren ska på begäran av organisationen lämna det underlag som krävs för att ersättningen ska kunna beräknas.

47 §[6]

Oavsett bestämmelserna i 45 § första stycket och 46 § första stycket får ljudupptagningar användas vid

1. ett offentligt framförande, eller

2. en överföring till allmänheten utom i fall då överföringen sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till ljudupptagningarna från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

Vid användning som avses i första stycket har framställaren samt de utövande konstnärer vars framförande finns på upptagningen rätt till ersättning. Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet, kan den rätt som tillkommer dem göras gällande endast av dem gemensamt. Mot den som har använt

[5] Senaste lydelse 2013:691.
[6] Senaste lydelse 2013:691.

anordningen ska konstnärer och framställare göra gällande sina krav samtidigt.

Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidaresänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidaresänder får krav på ersättning göras gällande endast genom sådana organisationer som företräder ett flertal utövande konstnärer eller framställare vars framföranden eller upptagningar används i Sverige. Organisationerna ska framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § tredje stycket.

Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidaresänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidaresänder får krav på ersättning göras gällande endast genom sådana organisationer som företräder ett flertal utövande konstnärer eller framställare vars framföranden eller upptagningar används i Sverige. Organisationerna ska framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § tredje stycket.	Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidaresänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidaresänder får krav på ersättning göras gällande endast genom sådana organisationer som företräder ett flertal utövande konstnärer eller framställare vars framföranden eller upptagningar används i Sverige *och som är en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet*. Organisationerna ska framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § tredje stycket.

Bestämmelsen i 11 § andra stycket ska tillämpas i de fall som avses i denna paragraf.

Denna paragraf gäller inte ljudfilm.

---

1. Denna lag träder i kraft den 10 april 2016.

2. Äldre bestämmelser gäller i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet.

1.3 Förslag till förordning om ändring av bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641)

Härigenom föreskrivs att det i bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) ska införas en ny punkt, 145, av följande lydelse.

145. utredning och tillsyn hos Patent- och registreringsverket enligt lagen (20xx:xx) om kollektiv rättighetsförvalting på upphovsrättsområdet. Sekretessen gäller inte beslut i ärenden.

Denna förordning träder i kraft den 10 april 2016.

2 Inledning

2.1 Uppdraget

Den 26 februari 2014 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU om kollektiv rättighetsförvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden[1] (direktivet). Direktivet syftar dels till att harmonisera regler om styrelseformer och insyn i fråga om sådana upphovsrättsorganisationer som förvaltar upphovsrättigheter kollektivt, dels till att uppmuntra och förenkla kollektiv gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden. Direktivet utgör en del av kommissionens strategi om immaterialrätt från 2011 och är ett led i fullbordandet av den inre marknaden på immaterialrättsområdet.

Regeringen beslutade den 6 mars 2014 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur direktivet ska genomföras i svensk rätt. En allmän utgångspunkt för utredaren är att överväga vad som behövs för att genomföra direktivet. Utredaren ska analysera direktivet och bedöma i vilken utsträckning svensk rätt behöver ändras eller kompletteras med helt ny lagstiftning. Utredaren ska föreslå de författningsändringar som är nödvändiga för att genomföra direktivet samt belysa effekter och konsekvenser för dem som berörs. I den utsträckning som direktivet ger utrymme för det ska utredaren sträva efter att anpassa förslagen till svensk rätt i övrigt, särskilt befintlig associationsrättslig reglering. Utredaren ska också sträva efter lösningar som är i linje med gällande svenska principer och som passar in i befintlig systematik. Utredaren ska fästa särskilt avseende vid att

[1] EUT L 84, 20.3.2014, s. 72, Celex 32014L0026.

regleringen inte i onödan leder till ökade kostnader eller administrativa bördor för de aktörer som berörs av förslagen eller för det allmänna.

Utredningens direktiv (2014:30) och tilläggsdirektiv (2014:163) bifogas som bilagorna 1 och 2.

2.2 Utredningens arbete

Utredningen påbörjade sitt arbete i mars 2014. Arbetet har bedrivits i samråd med de av regeringen utsedda experterna. Utredningen har haft sex sammanträden som experterna deltagit i. Därutöver har utredningen haft ett flertal möten med skilda intressenter som kontaktat utredningen under arbetets bedrivande.

Utredningen har hållit sig informerad om det pågående arbetet inom Regeringskansliet med Föreningslagsutredningens betänkanden (SOU 2009:37 och SOU 2010:90).

Utredningen har tagit initiativ till och deltagit i ett flertal möten med representanter för övriga nordiska departement. Mötena har syftat till att så långt möjligt uppnå nordisk samsyn i fråga om genomförandet. Vidare har utredningens sekreterare deltagit i tre möten med kommissionen och representanter för övriga medlemsstater om genomförande av direktivet. Inom ramen för arbetet med övervägandena om tillsyn, har utredningen haft kontakter med ansvariga handläggare och myndigheter.

3 Allmänt om kollektiv rättighetsförvaltning

3.1 Individuell och kollektiv förvaltning

Användning av upphovsrättsligt skyddat material förutsätter i regel tillstånd från upphovsmän och andra rättighetshavare, t.ex. författare, utövande konstnärer, producenter och förläggare. En rättighetshavare kan normalt välja mellan individuell och kollektiv förvaltning av sina rättigheter. Med individuell förvaltning menas att rättighetshavaren själv agerar på marknaden, t.ex. genom att ge tillstånd för viss användning av sitt verk eller annat alster. Så sker ofta för skilda slag av s.k. *primära* utnyttjanden, t.ex. inom ramen för ett uppdrags- eller förlagsavtal eller en anställning. För andra former av utnyttjanden (ibland benämnda *sekundära* utnyttjanden) kan det i praktiken vara närmast praktiskt omöjligt för rättighetshavaren att förvalta sina rättigheter individuellt. Exempel på sådana områden är användning av musik till en allmänhet såsom traditionella radio- och tv-utsändningar eller via någon nätbaserad tjänst för tillhandahållande av musik, eller i offentliga miljöer så som bakgrundsmusik på restauranger, hotell eller diskotek. Ytterligare exempel är den fotokopiering av texter och bilder som sker hos företag, myndigheter och andra organisationer. Gemensamt för de nu nämnda användningsområdena är svårigheter för enskilda rättighetshavare och användare att komma överens om villkor för varje enskild användning. Det är helt enkelt inte ekonomiskt försvarbart; kostnaden för individuell förvaltning skulle i många fall överstiga den förväntade ersättningen (licensintäkten). För att den aktuella användningen ska kunna ske lovligt och ge rättighetshavarna ersättning för det nyttjande som sker, har det över tid – såväl i Sverige som i andra länder – därför växt fram ordningar för *kollektiv förvaltning*, där rättighetshavarna eller sammanslutningar av rättighetshavare samarbetar i organiserad

form – t.ex. inom ramen för en ekonomisk förening – för att kunna ge en användare en bred licens som omfattar många verk och andra alster på det aktuella området.

Genom kollektiv förvaltning kan kostnader för förvaltning av rättigheter fördelas mellan många rättighetshavare, varigenom s.k. stordriftsfördelar kan uppnås. Kollektiva förvaltningsorganisationer motiveras dock inte endast av rent ekonomiska överväganden. Organisationerna fyller ofta också en funktion som främjare av kulturell mångfald, t.ex. genom att göra det möjligt för de minsta och mindre populära repertoarerna att få tillträde till marknaden och genom att tillhandahålla sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster till förmån för rättighetshavare.

Organisationernas funktion som främjare av kulturell mångfald är en bidragande förklaring till att organisationerna ofta är verksamma endast i det land (på det territorium) där organisationen är etablerad. De organisationer som bedriver kollektiv förvaltning i Sverige är alltså oftast verksamma endast i förhållande till användare och rättighetshavare som är etablerade här i landet.

En annan förklaring till organisationernas lokala närvaro är att upphovsrätten är territoriellt begränsad, dvs. det nationella skyddet för upphovsrätten – som i Sverige ges i upphovsrättslagen – omfattar endast förfoganden över upphovsrättsligt skyddat material som sker här i landet. Genom de internationella konventionerna på upphovsrättens område ges skydd också för verk och andra alster som har sitt ursprung i andra länder. Bestämmelser härom finns i Sverige i den internationella upphovsrättsförordningen (1994:193). De internationella konventionerna innehåller dock inte bestämmelser om hur förvaltningen av rättigheter ska gå till, t.ex. saknas i konventionerna tvingande bestämmelser om kollektiv förvaltning (se avsnitt 4.1.1). Eftersom upphovsrätten är nationellt avgränsad har det främjat att praktiska ordningar för kollektiv förvaltning varit anpassade efter nationella lagbestämmelser – inklusive bestämmelser om kollektiv förvaltning i nationell rätt.

Med stöd av de internationella konventionerna och genom samarbeten med motsvarande organisationer i andra länder har organisationer i ett land kunnat ge användare i det egna landet en bred licens som omfattar också verk och andra alster som har sitt ursprung i andra länder.

Ordningar med nationellt baserade organisationer för kollektiv förvaltning har på senare tid mött vissa utmaningar. Det eftersom mer och mer utnyttjanden av upphovsrättsligt skyddat material sker i en gränsöverskridande nätmiljö.[1] Samtidigt förväntas efterfrågan på kollektiv förvaltning av rättigheter öka, eftersom den användning som sker via nätet blir alltmer fragmentiserad vilket förutsätter att användaren kan få en bred licens som omfattar många verk eller andra upphovsrättsligt skyddade alster.

3.2 Organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning i Sverige

På *musikområdet* bedrivs i Sverige kollektiv förvaltning huvudsakligen av de tre organisationerna STIM, SAMI och IFPI Svenska Gruppen. Organisationerna förvaltar skilda rättigheter; STIM förvaltar rättigheter till musikaliska verk med tillhörande texter, SAMI förvaltar utövande konstnärers rättigheter på musikområdet (artister och musiker) och IFPI förvaltar de rättigheter som tillkommer producenter av ljudupptagningar (skivbolag).

På det *audiovisuella* området sker kollektiv förvaltning inom ramen för paraplyorganisationen Copyswede. Copyswede baserar sin verksamhet på mandat de erhållit från sina medlemsorganisationer, från film- och fonogramproducenternas organisationer samt från vissa radio- och tv-företag. Viss kollektiv förvaltning bedrivs också av Copyswedes medlemsorganisationer, vilka är organisationer (t.ex. yrkes- och intresseorganisationer) som företräder olika kategorier av upphovsmän och utövande konstnärer.[2]

---

[1] Se t.ex. Axhamn (red.), Copyright in a borderless online environment, Norstedts juridik, 2012.

[2] Copyswedes medlemsorganisationer företräder tillsammans 150 000 svenska upphovsmän och utövade konstnärer. Enskilda personer eller bolag kan inte bli medlemmar hos Copyswede. Följande organisationer är medlemmar i Copyswede: Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (Bus), Föreningen Svenska Tecknare (FST), Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (Kif), Nordisk Copyright Bureau (NCB), Svenska Aristers och Musikers Intresseorganisation (Sami), Svenska Fotografers Förbund (SFFot), Svenska Journalistförbundet (SJF), Svenska Musikerförbundet (SMF), Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (Stim), Sveriges Dramatikerförbund (SDF), Sveriges Författarförbund (SFF), Sveriges Läromedelsförfattares Förbund (SLFF), Sveriges Yrkesmusikerförbund (Symf), Teaterförbundet för scen och film (TF). Copyswedes samarbetsparterns är Filmproducenteras Rättighetsförening (FRF), International Federation of the Phonographic Industry, Sverige (Ifpi) och Union of Broadcasting Organizations in Sweden (Ubos).

På *text- och bildområdet* finns det ett flertal organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning. En central organisation är paraplyorganisationen Bonus Copyright Access, inom vars verksamhet viss samordning sker av kollektiv förvaltning på litteratur-, press-, bild- och notområdet. Medlemmar i Bonus Copyright Access (Bonus) är en rad bransch- och intresseorganisationer som företräder upphovsmän, förläggare och utgivare.[3]

På *bildområdet* finns även organisationen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS), som företräder svenska upphovsmän inom områdena fine arts, konsthantverk, brukskonst, illustration och fotografi. BUS ägnar sig bl.a. åt kollektiv förvaltning av den s.k. följerätten (26 n–26 p §§ URL).

Även organisationen Administration av Litterära rättigheter I Sverige (ALIS) är verksam på *textområdet*. Organisationen administrerar bl.a. viss kollektiv förvaltning kopplat till avtal som ALIS medlemsorganisationer ingår med olika användare.[4]

3.3 Närmare om kollektiv förvaltning

3.3.1 Allmänt

Aktiviteter som traditionellt brukar hänföras till kollektiv förvaltning av rättigheter på upphovsrättsområdet är utfärdande av licenser till användare, uppföljning av användning av rättigheter (t.ex. krav på rapportering), säkerställande (eng. *enforcement*) av rättigheter, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare. Genom dessa aktiviteter fyller de kollektiva förvaltningsorganisationerna alltså en funktion som intermediärer – *mellan- eller sysslomän* – mellan de enskilda rättighetshavarna och användarna.

[3] Bonus Copyright Access har 15 medlemsorganisationer. Medlemsorganisationerna är Svenska Förläggareföreningen, Sveriges författarförbund, Svenska Läromedel, Läromedelsförfattarna i Sverige AB, Svenska Journalistförbundet, Sveriges Tidskrifter AB, Tidningsutgivarna Service AB, Bildleverantörernas förening, Föreningen Svenska Tecknare, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Fotografers Förbund, Sveriges kompositörer och textförfattare, Föreningen Svenska Tonsättare och Musikförläggarna.

[4] Medlemsorganisationer i ALIS är Sveriges Författarförbund, Sveriges Dramatikerförbund, Svenska Journalistförbundet och Sveriges Läromedelsförfattares förbund.

Även om det är vanligt att kollektiv förvaltning bedrivs i föreningsform förekommer kollektiv förvaltning i Sverige (liksom i andra länder) även i andra associationsformer, t.ex. aktiebolag, stiftelser och handelsbolag. I andra länder förekommer också att viss kollektiv förvaltning helt eller delvis utövas av ett offentligt organ.

I det följande beskrivs närmare de nämnda aktiviteterna för kollektiv förvaltning.

3.3.2 Licensiering och inkassering

Organisationer som ägnar sig åt kollektiv förvaltning utfärdar i regel s.k. kollektiva licenser till användare, dvs. licenser som avser en stor mängd verk eller andra alster inom ett visst område (en ”paketlicens” – på engelska ofta benämnd *blanket license* om den avser närmast obegränsat antal verk eller andra alster på ett visst område). En sådan licens innebär att en användare kan nyttja valfritt verk eller annat alster i enlighet med standardiserade villkor (tariffer). Ett exempel på en sådan situation är när Stim erbjuder standardiserade licenser till bl.a. restaurangägare, arrangörer av livekonserter eller gymägare.[5] Ett annat exempel är när Copyswede erbjuder licenser för vidaresändning av tv-program till hotell, stugbyar och campingplatser.[6]

Antalet användare kan på vissa områden vara mycket stort. Exempelvis har SAMI avtal med och inkasserar ersättning från 42 000 användare på området *offentligt framförande* (jfr 47 § första och andra styckena upphovsrättslagen). Exempel på sådana aktörer som SAMI ingår avtal med och inkasserar ersättningar från är frisörer, restauranger, diskotek, hotell, kursgårdar, arbetsplatser, idrottsföreningar, gym, sportlokaler, solarier, marknader och festivaler, mässor samt djur- och nöjesparker. Denna insamling gör SAMI för såväl SAMI:s som för Ifpi:s räkning. På andra områden är antalet användare inte lika stort; till exempel inkasserar BUS följerättsersättning från ca 100 konsthandlare per år.

[5] Se https://www.stim.se/sv/kunder
[6] Se http://www.copyswede.se/tv-radioaktorer/vidaresandning/

Det är vanligt att avtal förhandlas med organisationer som företräder ett flertal användare på ett visst område – därigenom kan överenskommelser nås som omfattar såväl många rättighetshavare som många användare, vilket ytterligare minskar kostnaderna för förvaltningen av rättigheter. Ett exempel är att Bonus Copyright Access har träffat en ramöverenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om kopiering i det kommunala och landstingskommunala förskole- och skolväsendet.[7] Antalet fysiska personer som omfattas av sådana avtal kan vara mycket stort, t.ex. bedömer Bonus Copyright Access deras medlemsorganisationers avtal på utbildningsområdet berör minst 5 miljoner individer i Sverige, däribland ca 270 000 lärare och pedagoger och 1 870 000 elever i kommunal barntillsyn, kommunala skolor och gymnasier, yrkesutbildningar, särskolor, Komvux, SFI, musikskolor, samt lärare och elever i friskolor.

Den kollektiva licensieringen förutsätter i många fall att organisationen har inhämtat mandat – t.ex. genom överlåtelse, licens (upplåtelse) eller annat avtal såsom en fullmakt – från rättighetshavarna. Sådana mandat kan vara mer eller mindre preciserade och det sätt på vilket organisationerna inhämtar mandat skiljer sig åt. Exempelvis innebär Stims s.k. anslutningsavtal att organisationen i vissa fall inhämtar mandat direkt från enskilda kompositörer och textförfattare.[8] Det förekommer också att organisationer som bedriver facklig verksamhet inhämtar mandat från upphovsmän och utövande konstnärer inom ramen för medlemskapet i organisationen – så är situationen t.ex. för Sveriges Dramatikerförbund som företräder bl.a. manusförfattare.[9] Ett sådant medlemskapsvillkor eller villkor i föreningens stadgar kan i många fall innebära att organisationen ges mandat att agera för medlemmens räkning både i förhållande till en arbets- eller uppdragsgivare (dvs. den primära användningen) som i förhållande till skilda användare (sekundäranvändning).

I Sverige är det vanligt att fackliga organisationer, som på nu nämnt sätt inhämtat mandat från sina medlemmar, ger vidare det mandatet till en s.k. paraply- eller samarbetsorganisation, i vilken organisationerna är medlemmar. Medlemsorganisationerna representerar ofta

[7] Se http://www.bonuscopyright.se/texter/read.php?mid=5106
[8] Se https://www.stim.se/sv/musikskapare/ga-med-i-stim
[9] Se t.ex. http://www.dramatiker.se/medlemskap

skilda kategorier av rättighetshavare, t.ex. manusförfattare, skådespelare eller kompositörer. Paraplyorganisationen sköter mycket av förhandlings- och licensieringsarbetet i förhållande till användarna. Exempel på en sådan paraplyorganisation är Copyswede. Det förekommer också att medlemsorganisationerna låter en paraplyorganisation sköta förhandlingsarbetet med användarna, men att organisationerna själva står som parter till avtalen. Exempel på en sådan situation är det samarbete som sker inom ramen för Bonus Copyright Access.

I en del fall har lagstiftaren gett stöd åt kollektiv licensiering genom att i lagen ange att det avtal som organisationen har ingått med en användare utsträcks till rättighetshavare som inte har gett ett sådant uttryckligt mandat (avtalslicens), eller bestämmelser i lagen om att vissa rättigheter endast kan förvaltas via en kollektiv förvaltningsorganisation eller att endast en sådan organisation har behörighet att inkassera ersättning (bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning). Bestämmelserna förutsätter i regel att organisationen är representativ på det aktuella området.

I Sverige utlöses avtalslicens av ett flertal olika organisationer, alla på sina respektive områden. Exempelvis utlöser Stim avtalslicens på området för musikaliska verk (42 c, 42 e, 42 f, 42 g och 42 h §§ URL), Copyswede på det audiovisuella området t.ex. för skolbandning, vidaresändning, tv-bolags arkiv och tidsförskjutna tjänster i anslutning till vidaresändning (42 c, 42 f, 42 g och 42 h §§,), medlemsorganisationerna i Bonus Copyright Access på litteratur-, press-, bild- och notområdet för framställning av exemplar inom myndigheter, företag, organisationer och undervisningsverksamhet (42 b och 42 c §§ URL, samt i viss mån 42 d och 42 h §§ URL). I vissa fall administreras avtalslicenser direkt av en intresse- eller konstnärsorganisation.[10]

Den kollektiva förvaltningen kan också avse förvaltning av annat än ensamrätter, t.ex. förvaltning av tvångslicenser eller rättigheter till ersättning eller kompensation. I sådana situationer förutsätts inte att det finns ett avtal med en användare. Ett exempel på kollektiv förvaltning av en rätt till skälig ersättning (tvångslicens) är den inkassering som SAMI och IFPI gör tillsammans, i vissa fall i samarbete med Copyswede, på grundval av 47 § URL. Exempel på kollektiv förvaltning av en rätt till kompensation är den som utövas

[10] Se t.ex. http://www.forfattarforbundet.se/radgivning/radio-och-tv-avtal/radioavtal/

av Copyswede på området för privatkopieringsersättning (26 k–26 m §§ URL).

Antalet rättighetshavare kan på vissa områden vara mycket stort, t.ex. hade SAMI i slutet av 2014 ca 33 000 anslutna rättighetshavare och ca 415 000 registrerade rättighetshavare i sitt rättighetshavarregister – som inkluderar såväl svenska som utländska rättighetshavare. På områden där en organisation utlöser avtalslicens saknas ofta begränsningar i antalet rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträcka verkan. Till exempel anger Bonus Copyright Access att man inte har någon uppgift om hur många verk, upphovsmän och rättighetshavare som omfattas av Bonus Copyright Access medlemsorganisationers licensiering på litteratur-, press-, bild- och notområdet.

3.3.3 Rapportering, fördelning och betalning

Att fördelningen sker lika i förhållande till alla rättighetshavare, dvs. utifrån samma kriterier, anses vara ett inneboende kännetecken för kollektiv förvaltning. Det till skillnad från rena ”klareringshus” där en användare kan erhålla licens för enstaka verk eller annan prestation och där betalning och senare fördelning till rättighetshavarna sker enligt icke standardiserade villkor.

Fördelningen och betalningen till de enskilda rättighetshavarna bör i regel ske på ett sätt som återspeglar den faktiska användningen. I situationer där information om den faktiska användningen inte är känd kan fördelningen och betalning i stället ske efter en analogi, t.ex. ett statistiskt underlag.

Möjligheten för organisationen att få information om den faktiska användningen varierar mycket mellan olika områden, t.ex. beroende på i vilken utsträckning användarna rapporterar om användningen och organisationens resurser i bl.a. IT-stöd för hantering av information om användningen.

På musikområdet finns sedan länge en lång tradition av rapportering och organisationerna har i regel väl utvecklade register över rättighetshavare, vilket innebär att det i många fall är möjligt att fördela och betala inkasserade medel på ett sätt som nära ansluter till den faktiska användningen. Det gäller bl.a. på området för s.k. nättjänster för tillgång till musik där det är möjligt att få mycket exakt

information om den faktiska användningen, t.ex. per streamad låt på nättjänsten Spotify. På andra användningsområden förekommer dock att fördelning av inkasserade belopp kan behöva ske via analogier – ofta på områden där det innebär oproportionerliga kostnader att rapportera om användningen. Ett exempel på ett område som av Stim omfattas av analogifördelning är viss bakgrundsmusik, där fördelning sker efter information om vad som spelas på radio och i tv samt skiv- och online-försäljning.[11]

På andra områden än musikområdet är det mer vanligt att inkasserade medel fördelas efter analogi. Exempelvis sker fördelningen inom Bonus Copyright Access endast på grundval av statistiska undersökningar.[12]

Hur fördelningen och betalningen går till i praktiken varierar också mellan olika områden. I vissa fall är det samma organisation som inkasserar ersättning från användarna som ansvarar för fördelningen och den slutliga betalningen till enskilda upphovsmän, utövande konstnärer eller andra rättighetshavare. Exempelvis gör Stim sådan direkt fördelning och betalning till enskilda rättighetshavare. I vissa fall sker i stället den slutliga fördelningen och betalningen via en organisation som företräder rättighetshavare och som är medlemsorganisation i den organisation som ansvarar för inkassering. Så sker t.ex. inom Bonus Copyright Access och i vissa fall även Copyswede.[13]

3.3.4 Andra funktioner

Som nämnts i avsnitt 3.1 fyller kollektiva förvaltningsorganisationer en funktion inte endast som (ekonomisk) intermediär mellan rättighetshavarna och användarna. Organisationerna kan även ha i uppdrag att utföra andra uppgifter, såsom att vidta åtgärder mot intrång (eng. *enforcement*) och att främja den kulturella mångfalden. Det senare kan ske t.ex. genom att organisationerna avsätter en del av de inkasserade medlen till kollektiva ändamål, t.ex. kulturella, sociala eller andra tjänster till rättighetshavarna. Omfattningen av sådan kollektiv fördelning är större på områden där det kan vara svårt att fördela

[11] Se Stim:s årsredovisning för 2013, s. 10.
[12] Se http://www.bonuscopyright.se/pages/omoss
[13] Se http://www.copyswede.se/rattighetshavare/sa-fordelas-ersattningarna/ och http://www.bonuscopyright.se/pages/omoss

inkasserade medel individuellt efter den faktiska användningen, t.ex. på Bonus Copyright Access område – där medlemsorganisationerna i regel sköter den slutliga fördelningen och betalningen m.m. i förhållande till rättighetshavarna.

3.3.5 Tillsyn och annan offentlig kontroll

I vissa länder förekommer betydande inslag av offentlig kontroll över de kollektiva förvaltningsorganisationerna, t.ex. i form av viss offentligrättslig reglering av organisationernas interna förhållanden såsom styrning och medlemsinflytande och externa relationer med rättighetshavare och användare, kombinerad med tillsyn, fastställande av tariffer eller mekanismer för alternativ tvistlösning. Sådan kontroll har motiverats bl.a. av att organisationerna många gånger har ett närmast faktiskt monopol i förhållande till både användare och rättighetshavare.[14] I Sverige finns inte sådana inslag av offentlig kontroll, vilket närmast är unikt i ett internationellt perspektiv,[15] men inslag av offentlig kontroll förekommer i alla övriga Nordiska länder – bl.a. för möjligheten att utlösa avtalslicens.

3.3.6 Internationell samverkan

I regel bedriver en kollektiv förvaltningsorganisation sin verksamhet endast i förhållande till rättighetshavare och användare som är etablerade på det egna territoriet. För att en kollektiv förvaltningsorganisation ska kunna erbjuda en användare en bred licens som avser så många verk eller andra prestationer som möjligt fordras normalt att organisationen, utöver att inhämta mandat från enskilda rättighetshavare, samarbetar med organisationer i andra länder. Genom sådana samarbetsavtal – ibland kallade representationsavtal – ger organisationerna varandra tillstånd att företräda varandras repertoar på

[14] Se Handke & Towse i IIC 2007 s. 950, Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study, 2002, s. 141, WIPO Intellectual Property Handbook, 2004, stycke 6.141, Karnell, Collective Administration of Copyrights and Neighbouring Rights, i Copyright and Industrial Property (red. Schricker), 2006, Blomqvist i NIR 1992 s. 613 och 620, Olsson i NIR 1992 s. 601, Kretschmer i EIPR 2002 s. 126 och Brinker & Holtzmuller i EIPR 2010 s. 554.

[15] Se t.ex. Rosén, Administrative Institutions in Copyright, Scandinavian Studies in Law Volume 42, 2002, s. 174.

respektive territorium, samt i regel ömsesidigt förmedla till varandra eventuella inkasserade medel.

Svenska organisationer som ägnar sig åt kollektiv förvaltning har i regel ingått sådana avtal med utländska organisationer.[16]

[16] Se t.ex. Stims årsredovisning för 2013, s. 17 ff., http://www.bonuscopyright.se/texter/read.php?mid=9748 http://www.copyswede.se/rattighetshavare/sa-fordelas-ersattningarna/ och http://www.sami.se/om-oss/internationella-relationer.aspx.

4 Huvuddragen i gällande rätt

4.1 Internationell och EU-reglering

4.1.1 Allmänt

De internationella konventionerna på upphovsrättens område innehåller inte några tvingande bestämmelser om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter.[1] Med förbehåll för bestämmelser på EU-nivå regleras alltså den kollektiva förvaltningen i nationell lagstiftning. Innehållet i sådan lagstiftning måste dock vara förenlig med de krav som uppställs i de internationella konventionerna, där utgångspunkten i många fall är individuell förvaltning och likabehandling (*nationell behandling*; se t.ex. artikel 5 i Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk).

4.1.2 Reglering på EU-nivå

Fram till antagandet av direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning behandlades frågan om kollektiv förvaltning endast i begränsad omfattning i bindande instrument på EU-nivå. Kollektiv rättighetsförvaltning berörs i flera av direktiven genom hänvisningar till förvaltning via upphovsorganisationer, men de behandlar i regel inte villkoren för rättighetsförvaltningen i sig. Vidare har det utvecklats vissa principer om kollektiv förvaltning i praxis på konkurrensrättsområdet.

---

[1] I artiklarna 11bis.2 och 13.1 i Bernkonventionen och artikel 12 i Romkonventionen anges att de anslutna staterna ”får” bestämma på vilka villkor vissa rättigheter får utövas. I artikel 2.6 i Bernkonventionen berörs förvaltningen av rättigheter i och med att där uttrycks att skyddet ska gälla för upphovsmannen och dem som övertagit dennes rättigheter. I artikel 14bis 2 b i Bernkonventionen anges att vissa upphovsmän till filmverk inte kan utöva sina rättigheter individuellt.

I det s.k. kabel- och satellitdirektivet[2] finns en definition av *kollektiv organisation*, varmed avses en organisation som har som enda eller huvudsakliga uppgift att handha eller förvalta upphovsrättigheter eller närstående rättigheter (artikel 1.4). I artikel 9 i samma direktiv finns en bestämmelse om s.k. obligatorisk kollektiv förvaltning av rätten till vidaresändning via kabel. Artikel 10 innehåller ett undantag från denna bestämmelse till förmån för rättigheter som utövas av ett sändarföretag. Artikel 13 i samma direktiv överlämnar uttryckligen regleringen av kollektiva organisationers verksamhet till medlemsstaterna på nationell nivå. I direktivet finns också bestämmelser om avtalslicens för satellitsändningar. I artikel 3.2 i direktivet anges att en medlemsstat kan föreskriva att ett kollektivt avtal mellan en kollektiv organisation och ett sändarföretag angående en viss given kategori av verk under vissa förutsättningar kan utsträckas till rättsinnehavare inom samma område som inte företräds av den kollektiva organisationen.

I andra direktiv nämns kollektiv förvaltning i regel endast som en av flera möjligheter till förvaltning av rättigheter. Det gäller t.ex. för rätten till skälig ersättning enligt det s.k. uthyrnings- och utlåningsdirektivet (artikel 5.3 och 5.4)[3] och följerätten enligt det s.k. följerättsdirektivet.[4] I artikel 6.2 i det senare direktivet anges att medlemsstaterna får föreskriva obligatorisk eller frivillig kollektiv förvaltning av följerätten. I skäl 28 framhålls att medlemsstaterna är ansvariga för att fastställa regler för tillämpningen av följerätten, särskilt med avseende på hur denna förvaltas och att förvaltning via en insamlingsorganisation är en lösning. Vidare anges att medlemsstaterna bör säkerställa att insamlingsorganisationerna fungerar på ett öppet och effektivt sätt.

I skäl 12 till direktivet om skyddstidsförlängning för vissa närstående rättigheter anges bl.a. att rätten till s.k. tilläggsersättning ska fördelas minst en gång om året individuellt till icke-etablerade

[2] Rådets direktiv 93/83/EEG av den 27 september 1993 om samordning av vissa bestämmelser om upphovsrätt och närstående rättigheter avseende satellitsändningar och vidaresändning via kabel, EGT L 248, 6.10.1993, s. 15–21.

[3] Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (kodifierad version), EUT L 376, 27.12.2006, s. 28–35.

[4] Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt), EGT L 272, 13/10/2001, s. 32–36.

utövande konstnärer. Fördelningen bör anförtros rättighetsförvaltande organisationer och det är tillåtet att tillämpa nationella regler för intäkter som inte är fördelningsbara.[5]

I skäl 17 till det s.k. infosoc-direktivet[6] uttrycks att mot bakgrund av de krav som den digitala miljön medför är det nödvändigt att säkerställa att rättighetsförvaltande organisationer uppnår en högre grad av rationalisering och överblick i fråga om efterlevnaden av konkurrensreglerna. I skäl 18 till samma direktiv framhålls att det direktivet inte påverkar bestämmelser i medlemsstaterna när det gäller förvaltning av rättigheter, t.ex. kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan. I skäl 26 framhålls att när det gäller tjänster som programföretag tillhandahåller på begäran vilka avser radio- och televisionsprogram som innehåller musik från kommersiella fonogram såsom en integrerad del, ska kollektiva licensavtal uppmuntras så att ersättning för de berörda rättigheterna lättare kan ges.

I artikel 1.5 i direktivet om s.k. föräldralösa verk[7] finns bestämmelser om att det direktivet inte inverkar på några bestämmelser när det gäller förvaltningen av rättigheter på nationell nivå. Detta förtydligas i ingressen som uttryckligen anger att bl.a. kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan, legala presumtioner om representation eller överlåtelse och kollektiv förvaltning eller liknande bestämmelser inte ska påverkas av direktivet (skäl 24).

I konkurrensrättspraxis från EU-domstolen och i beslut av kommissionen har även utvecklas principer för god kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter, bl.a. vad gäller organisationernas inbördes relationer (representationsavtal), förhållande till användare (beräkning av och fastställande av tariffer) och rättighetshavare (bl.a. förutsättningar att ge och ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag).

Kommissionen har även i en rad dokument framhållit behovet av att harmonisera den kollektiva förvaltningen på EU-nivå. Kommissionen antog också en rekommendation 2005 om kollektiv

[5] Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter, EGT L 265, 11.10.2011, s. 1–5.

[6] Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, EGT L 167, 22.6.2001, s. 10–19.

[7] Europaparlamentet och rådet direktivet 2012/28/EU om viss tillåten användning av föräldralösa verk, EUT L 299, 27.10.2012, s. 5–11.

gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet.[8] Rekommendationen innehåller icke-bindande rekommendationer om god kollektiv förvaltning på det aktuella området.

4.2 Svensk rätt

I svensk rätt finns inte några specifika regler om styrning av eller insyn i de kollektiva förvaltningsorganisationernas verksamhet. Kollektiv rättighetsförvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter aktualiserar en rad olika rättsområden, bl.a. regler och principer på de associations- redovisnings- och kontraktsrättsliga områdena. Eftersom kollektiv förvaltning är en tjänst omfattas förvaltningen av lagen om tjänster på den inre marknaden.

I praktiken bedrivs i Sverige kollektiv förvaltning i såväl föreningsform som i aktiebolagsform, se avsnitt 3.3.1. Vidare kan det inte uteslutas att kollektiv förvaltning bedrivs även i annan associationsform såsom stiftelseform eller handelsbolag. Genom EG-förordningar finns i Sverige också möjlighet att bedriva kollektiv förvaltning i europabolag, europakooperativ eller europeisk ekonomisk intressegruppering. Associations- och redovisningsrättsliga bestämmelser om styrning och insyn i nämnda juridiska personers verksamhet är tillämpliga också om verksamheten avser kollektiv rättighetsförvaltning.

I viss mån påverkas kollektiv förvaltning som bedrivs i Sverige även av bestämmelser i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstärliga verk (upphovsrättslagen) som tar sikte särskilt på kollektiv rättighetsförvaltning – t.ex. bestämmelser om avtalslicens, rätt till ersättning eller rätt till kompensation. I det upphovsrättsliga regelverket finns även bestämmelser om förhandlingsskyldighet och medling som har viss inverkan på utövandet av kollektiv rättighetsförvaltning.

I svensk rätt finns inte några bestämmelser som uppställer villkor och förutsättningar för gränsöverskridande förvaltning av musikaliska verk för användning på nätet.

[8] Europeiska kommissionens rekommendation om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG).

Eventuell kontroll av de kollektiva förvaltningsorganisationernas verksamhet sker normalt genom myndighetsingripande i efterhand, t.ex. genom domstolsbeslut i ett enskilt fall. Någon specifik offentlig reglering eller kontroll över organisationerna finns inte.

I de följande avsnitten beskrivs översiktligt befintlig reglering i associationsrättslig, redovisningsrättslig, kontraktsrättslig samt upphovsrättslig lagstiftning.

4.2.1 Associationsrättslig reglering

Inom associationsrätten gäller att antalet associationsformer är begränsat, så att endast de associationsformer som etablerats i lag, rättspraxis eller doktrin står till buds. De allmänna associationsformer i svensk rätt som är juridiska personer är *ekonomiska* och *ideella föreningar*, *aktiebolag*, *handelsbolag*, *stiftelser*, *europakooperativ*, *europabolag* och *europeiska ekonomiska intressegrupperingar*.

Ekonomiska föreningar

Den civilrättsliga regleringen av ekonomiska föreningar finns i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen, FL). En ekonomisk förening är en sammanslutning av fysiska eller juridiska personer. Dessa personer är medlemmar i föreningen. Medlemmarna i en förening ansvarar inte personligen för bolagets förpliktelser.

Utmärkande för en ekonomisk förening är att föreningens ändamål ska vara att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet. Därmed avses att verksamheten ska vara kommersiell, industriell, finansiell eller på annat sätt affärsmässigt organiserad. Främjandet ska, som huvudregel, ske genom något slag av samhandel mellan medlemmarna och föreningen. För att det ska vara fråga om en ekonomisk förening krävs också att medlemmarna på något sätt deltar i verksamheten, t.ex. som konsumenter eller andra användare, som leverantörer, med egen arbetsinsats, genom att använda föreningens tjänster, eller på annat liknande sätt.

För att det ska vara en ekonomisk förening krävs dessutom att föreningen registreras hos Bolagsverket. Genom registeringen erhåller föreningen också rättskapacitet. Den ekonomiska föreningen är en *öppen* association, varmed avses att dess medlemsantal inte är fastställt

på förhand och att det kan variera över tiden utan att föreningens stadgar behöver ändras.

Huvudsyftet i en ekonomisk förening är inte, till skillnad från vad som gäller för aktiebolag, att ge kapitalavkastning till ägarna. Medlemmarna förutsätts ha ekonomisk nytta av föreningen men denna ekonomiska nytta ligger främst i medlemmarnas rätt att i vid mening utnyttja föreningens tjänster. Vanligen strävar dock även en ekonomisk förening efter att bedriva sin verksamhet så att det uppstår en vinst och i många föreningar är utdelningen av denna till medlemmarna en viktig del i främjandet av medlemmarnas intressen.

En ekonomisk förening måste alltid ha minst tre medlemmar. Medlemskapet är personligt och kan inte överlåtas. Däremot kan de ekonomiska rättigheter som är knutna till själva andelen i föreningen, den s.k. andelsrätten, överlåtas.

Det finns särskilda kategorier av ekonomiska föreningar, för vilka det finns speciallagstiftning, t.ex. bostadsrättsföreningar och kooperativa hyresrättsföreningar. Härutöver finns även andra associationsformer som har en kooperativ karaktär. Det gäller bl.a. försäkringsrörelse som drivs av svenska försäkringsföretag enligt försäkringsrörelselagen (2010:2043).

I utredningens slutskede presenterades ett utkast till lagrådsremiss med förslag till ändringar i föreningslagen (se Ju2010/9441/L1).

Ideella föreningar

Det finns inte någon lag som reglerar ideella föreningars uppkomst, verksamhet och upphörande. Ett grundläggande karaktärsdrag för en ideell förening är dock att den ska ha medlemmar. Ett annat utmärkande karaktärsdrag för en ideell förening är just den ”ideella” karaktären. Denna innebär att föreningen antingen har en ideell målsättning, oavsett om den bedriver ekonomisk verksamhet eller inte, eller att den främjar sina medlemmars ekonomiska intressen men utan att bedriva ekonomisk verksamhet. Med ekonomisk verksamhet avses en affärsmässigt organiserad och bedriven verksamhet. En ideell förening kan alltså inte både bedriva ekonomisk verksamhet och syfta till att främja sina medlemmar ekonomiskt.

En ideell förening blir en juridisk person redan när den bildas av medlemmarna. Till skillnad från vad som gäller för t.ex. ekonomiska

föreningar finns det alltså inte något krav på registrering av en ideell förening. För att en ideell förening ska bildas i juridisk mening fordras att ett antal individer eller juridiska personer kommer överens om att samverka för en gemensam målsättning. Denna överenskommelse måste ha formaliserats i stadgar. Stadgarna är normalt skriftliga och ska innehålla föreningens namn och ändamål samt bestämmelser om hur beslut i föreningens angelägenheter ska fattas. Vidare är det ett krav för en ideell förening att den har någon form av styrelse eller ledningsorgan som kan företräda föreningen. När dessa förutsättningar är uppfyllda blir föreningen en juridisk person och får rättskapacitet.

En ideell förenings viktigaste regelverk skapas genom de stadgar som medlemmarna väljer att formulera och anta. Vissa grundläggande regler för ideella föreningar har också utvecklats i rättspraxis och doktrin.

Aktiebolag

Civilrättsliga bestämmelser om aktiebolag finns i aktiebolagslagen (2005:551) (ABL). Aktiebolag behöver registreras hos Bolagsverket; det är först i samband med registreringen som det erhåller rättskapacitet.

Liksom för medlemmar i föreningar gäller att de som deltar i bolaget, aktieägarna, inte ansvarar personligen för bolagets förpliktelser. Denna frihet från personligt ansvar balanseras av ett flertal regler som syftar till att ge bolagets borgenärer ett visst skydd, framför allt regler om att det i bolaget skall finnas en viss marginal mellan tillgångar och skulder, ett aktiekapital. Aktiebolagsformen ger aktieägarna möjlighet att driva verksamhet utan att riskera mera än det ursprungligen satsade och tillskjutna kapitalet. De borgenärsskyddsregler som aktiebolagsformen är kringgärdad av bidrar samtidigt till att minska riskerna för den som rättshandlar med bolaget. Karakteristiskt för aktiebolaget är också att andelarna i bolaget, aktierna, normalt är fritt överlåtbara och kan spridas på ett stort antal händer. Det bidrar till att underlätta bolagets finansiering; betydande kapital kan ackumuleras genom små bidrag från ett stort antal investerare som vet att de kan dra sig ur aktiebolaget när de vill använda sina resurser för andra ändamål.

ABL reglerar aktiebolag i allmänhet. För aktiebolag som är avsedda för viss verksamhet finns särskilt lagstiftning, t.ex. bankaktiebolag.

Handelsbolag

I lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (HBL) finns bestämmelser om sådana associationsformer. Ett handelsbolag föreligger om två eller flera har avtalat att gemensamt utöva näringsverksamhet i bolag och bolaget har förts in i handelsregistret, 1 kap. 1 § första stycket HBL. Om bolaget inte registreras är det inte att anse som ett handelsbolag utan i stället som ett enkelt bolag. Enkla bolag är inte juridiska personer.

Ett kommanditbolag är en form av handelsbolag. Den mest grundläggande skillnaden mellan ett vanligt handelsbolag och ett kommanditbolag avser ansvaret för bolagets förbindelser. I handelsbolag svarar alla bolagsmännen personligt och solidariskt för samtliga bolagets förpliktelser. I kommanditbolag har minst en bolagsman, komplementären, sådant personligt och solidariskt ansvar för bolagets förpliktelser, medan de övriga bolagsmännen, kommanditdelägarna, har ansvar endast för det belopp de i bolagsavtalet åtagit sig att betala. Kommanditdelägarnas begränsade ansvar riktar sig dessutom inte direkt mot fordringsägarna, utan mot bolaget. Som en följd av denna olikhet gäller i vissa avseenden andra regler för kommanditbolag än för vanliga handelsbolag, bland annat beträffande deltagande i och kontroll över bolagets förvaltning, fördelning av vinst och förslust samt beträffande ställföreträdarskap.

Stiftelser

Stiftelselagen (1994:1220) innehåller civilrättsliga regler för stiftelser samt bestämmelser om tillsyn över stiftelser. I lagen finns en allmän definition av stiftelsebegreppet. Den innebär att en stiftelse bildas genom att egendom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål (se 1 kap. 2 §). Stiftelsen är en juridisk person och för dess förpliktelser svarar bara stiftelsens tillgångar (se 1 kap. 4 §). Stiftelsen förvärvar rättskapacitet i samma ögonblick som den rättsligt sett föreligger.

I 2 kap. stiftelselagen finns bestämmelser om två olika förvaltningsformer för stiftelser: egen respektive anknuten förvaltning (se 2 kap. 2 §). Egen förvaltning innebär att en eller flera fysiska personer – styrelsen – förvaltar stiftelsen. Vid anknuten förvaltning är en juridisk person förvaltare för stiftelsen.

Föreskrifterna i ett stiftelseförordnande ska följas vid förvaltningen av stiftelsens angelägenheter, om inte föreskrifterna strider mot tvingande bestämmelser i stiftelselagen (se 2 kap. 1 §). Det är styrelsen eller förvaltaren som svarar för att föreskrifterna i stiftelseförordnandet följs (se 2 kap. 3 § första stycket).

Föreskrifterna i ett stiftelseförordnande får under vissa förutsättningar ändras eller upphävas. Bestämmelser om detta finns i 6 kap. stiftelselagen.

Alla stiftelser är knutna till en tillsynsmyndighet. Denna myndighet är i regel länsstyrelsen i det län där stiftelsens styrelse eller förvaltare har sitt säte. Bestämmelser om tillsyn finns i 9 kap. stiftelselagen.

Flertalet stiftelser registreras i stiftelseregistret. Registreringsmyndighet är den länsstyrelse som är tillsynsmyndighet för stiftelsen. Bestämmelser om registrering finns i 10 kap. stiftelselagen.

Europakooperativ

Lagen (2006:595) om europakooperativ kompletterar EG-förordningen[9] om stadga för europeiska kooperativa föreningar (SCE-förordningen). I ett europakooperativ kan medlemmar från olika medlemsstater inom EU tillsammans bedriva kooperativ verksamhet och det är således fråga om en ”gränsöverskridande” associationsform. SCE-förordningen innehåller bestämmelser om bl.a. hur europakooperativ ska bildas och hur de ska vara organiserade. På flera punkter överlåter emellertid förordningen den närmare regleringen till medlemsstaterna och det är på dessa punkter som lagen om europeiska kooperativa föreningar griper in.

Det huvudsakliga ändamålet med ett europakooperativs verksamhet ska enligt SCE-förordningen vara att tillgodose

[9] Rådets förordning (EG) nr 1435/2003 av den 22 juli 2003 om stadga för europeiska kooperativa föreningar (SCE-föreningar), EUT L 207, 18.8.2003, s. 1 (Celex 32003R1435).

medlemmarnas behov eller främja deras ekonomiska och sociala verksamhet. Detta kan särskilt ske genom att föreningen ingår avtal med sina medlemmar om tillhandahållande av varor eller tjänster eller om utförande av arbete inom ramen för kooperativets verksamhet.

Europabolag

Lagen (2004:575) om europabolag kompletterar EG-förordningen[10] om stadga för europabolag (SE-förordningen). Ett europabolag är en europeisk associationsform för gränsöverskridande samverkan i aktiebolagsform. SE-förordningen innehåller bestämmelser om bl.a. hur ett europabolag ska bildas och hur de ska vara organiserade. På flera punkter överlåter emellertid förordningen den närmare regleringen till medlemsstaterna och det är på dessa punkter som lagen om europabolag griper in.

Av SE-förordningen följer att ett SE-bolag ska vara en juridisk person med ett aktiekapital fördelat på aktier. Varje aktieägare ska vara ekonomiskt ansvarig endast för den del av aktiekapitalet som han eller hon har tecknat.

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Lagen (1994:1927) om europeiska ekonomiska intressegrupperingar kompletterar EG-förordningen[11] om europeiska ekonomiska intressegrupperingar (EEIG-förordningen). En europeisk ekonomisk intressegruppering kan närmast liknas vid ett handelsbolag som verkar över nationsgränserna. EEIG-förordningen innehåller bestämmelser om bl.a. hur en intressegruppering ska bildas och hur de ska vara organiserade. På flera punkter överlåter emellertid förordningen den närmare regleringen till medlemsstaterna och det är på dessa punkter som lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar griper in.

En europeisk ekonomisk intressegruppering har stora likheter med ett svenskt handelsbolag. En viktig skillnad är dock att medlemmarna måste komma från minst två stater inom EES. En

[10] Rådets förordning (EG) nr 2157/2001 av den 8 oktober 2001 om stadga för europabolag (SE-förordningen), EGT L 294, 10.11.2001, s. 1 (Celex 32001R2157).
[11] Rådets förordning (EG) nr 2137/85 av den 25 juli 1985 om europeiska ekonomiska intressegrupperingar (EEIG-förordningen), EGT L 199, 31.07.1985, s. 90 (Celex 385R2137).

gruppering för bara vara av understödjande karaktär i förhållande till medlemmarnas ekonomiska verksamhet. Ändamålet med en grupperings verksamhet ska vara att underlätta och utveckla medlemmarnas ekonomiska verksamhet, och inte att skapa vinst för grupperingen som sådan. Medlemmarna ansvarar obegränsat solidariskt för grupperingens skulder.

4.2.2 Sysslomannaskap m.m.

Förhållandet mellan en rättighetshavare och en organisation som förvaltar rättigheter kan ofta liknas vid ett sysslomannauppdrag (se t.ex. regeringens resonemang i prop. 2004/05:110 s. 143 om organisationens förhållande till enskilda rättighetshavare vid inkassering och förvaltning av s.k. privatkopieringsersättning).

Med sysslomannaskap menas vanligen åtaganden som avser immateriella prestationer, dvs. uppdrag som inte avser fysiska föremål. Parterna kallas oftast uppdragsgivare och uppdragstagare eller huvudman och syssloman.

Allmänna bestämmelser om sysslomän finns i 18 kap. handelsbalken (HB). Där framgår bl.a. att sysslomannen har en omsorgs- redovisnings- och vårdplikt i förhållande till huvudmannen. De bestämmelserna kompletteras av vissa regler om fullmakt i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen). Särskild reglering av vissa s.k. mellanmän finns i kommissionslagen (2009:865) och lagen (1991:351) om handelsagentur. Det är oklart i vilken utsträckning det är möjligt att göra analogitolkningar från den specifika mellanmansrättsliga regleringen till andra områden, t.ex. kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter. I stora delar torde man i stället behöva förlita sig till bestämmelserna om sysslomannaskap i 18 kap. HB (jfr Bengtsson m.fl., Skadestånd i avtalsförhållanden, 2013, s. 17 och 41 f. och Ramberg, Kontraktstyper, 2005, s. 139).

Reglerna i 18 kap. HB är utformade för sysslomän som enskilda personer. Av rättspraxis torde dock följa att bestämmelserna sannolikt kan tillämpas också på företagsuppdrag (NJA 1992 s. 16, jfr Hellner i JT 1991/92, s. 667 ff.).

4.2.3 Redovisningsrättslig reglering m.m.

I bokföringslagen (1990:1078) och årsredovisningslagen (1995:1554) föreskrivs skyldigheter för vissa fysiska och juridiska personer ett bokföra och redovisa sin finansiella ställning och sitt resultat.

Förutom bokföringslagen, som är tillämplig på alla bokföringsskyldiga, gäller för aktiebolag, europabolag, ekonomiska föreningar och europakooperativ, vissa handelsbolag, europeiska ekonomiska intressegrupperingar och större företag att de måste avsluta den löpande bokföringen med en årsredovisning enligt reglerna i årsredovisningslagen. Den redovisning som avses är huvudsakligen anpassad efter det informationsintresse som tillkommer medlemmar, anställda, kreditgivare, leverantörer m.m. Den tar däremot inte sikte på redovisning i förhållande till enskilda rättighetshavare, t.ex. avseende ett visst förvaltningsuppdrag. Allmänt hållna bestämmelser om redovisningsplikt finns dock för s.k. sysslomän i 18 kap. handelsbalken (se ovan).

Bokföringslagen och årsredovisningslagen är ramlagar som innehåller grundläggande bestämmelser om redovisning. De övergripande föreskrifterna fylls ut genom kompletterande normer om god redovisningssed.

4.2.4 Det upphovsrättsliga regelverket

Allmänt om det upphovsrättsliga regelverket

Upphovsrätt

Upphovsrätten är den rätt som författare, kompositörer, konstnärer och andra upphovsmän har till sina verk. Upphovsrätten omfattar resultatet av varje skapande verksamhet som uppnår en viss grad av originalitet. Exempel på verk är romaner, noveller, filmer, dikter, musikaliska verk, sceniska verk samt målningar och andra konstverk. Också datorprogram är verk i upphovsrättslagens mening.

Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har enligt upphovsrättslagen vissa rättigheter till verket. Dessa rättigheter är dels ekonomiska, dels ideella.

De ekonomiska rättigheterna innebär en rätt att förfoga över verket i två hänseenden. För det första har upphovsmannen en

ensamrätt att framställa exemplar av verket. För det andra har upphovsmannen en ensamrätt att göra verket tillgängligt för allmänheten. Detta kan ske på fyra olika sätt, nämligen genom att verket överförs till allmänheten, genom att verket framförs offentligt, genom att exemplar av verket visas offentligt eller genom att exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning eller utlåning eller annars sprids till allmänheten. Rättigheterna innebär att ingen annan än upphovsmannen får använda verket på dessa sätt utan upphovsmannens samtycke.

Också de ideella rättigheterna har två delar. Den ena innebär att upphovsmannen har rätt att anges när exemplar av hans eller hennes verk framställs eller när verket görs tillgängligt för allmänheten. Den andra innebär att upphovsmannen har en rätt att sätta sig emot att verket ändras så att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks eller att verket görs tillgängligt för allmänheten i en sådan form eller i ett sådant sammanhang att hans eller hennes litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks.

I de ekonomiska ensamrättigheterna finns en rad inskränkningar som motiveras av hänsyn till olika allmänna eller enskilda intressen. Det är t.ex. tillåtet att utan tillstånd från upphovsmannen under vissa förutsättningar framställa exemplar av offentliggjorda verk för privat bruk, att citera, att framställa och sprida exemplar inom vissa arkiv och bibliotek samt att framställa exemplar för personer med funktionshinder.

Upphovsrätten varar som huvudregel under upphovsmannens livstid och 70 år efter hans eller hennes död.

Intrång i de rättigheter som upphovsrättslagen ger kan medföra straff, skadestånd och andra sanktioner.

Till upphovsrätten närstående rättigheter

Vissa upphovsrätten närstående rättigheter är också skyddade enligt upphovsrättslagen. Till dessa hör de utövande konstnärernas rättigheter till sina framföranden, de rättigheter som framställare av upptagningar av ljud eller av rörliga bilder har till sina upptagningar samt radio- och tv-företagens rättigheter att förfoga över sina utsändningar. Hit hör också det särskilda skyddet för databaser och andra sammanställningar och skyddet för fotografiska bilder. Den ensamrätt

som dessa rättighetshavare har motsvarar i stor utsträckning det egentliga upphovsrättsskyddet.

Bestämmelser om avtalslicens, tvångslicens, förhandlingsskyldighet m.m.

Avtalslicenser

Inskränkningarna i upphovsrätten ger rätt att i viss utsträckning fritt utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk. Vill någon utnyttja ett sådant verk i andra fall krävs det att ett avtal ingås med upphovsmannen. På särskilda områden kan dock användning av skyddade verk också grundas på bestämmelserna om avtalslicens i upphovsrättslagen. Med avtalslicens avses att en part kan träffa avtal om användning av verk med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området och därigenom få rätt att använda också verk av upphovsmän som inte företräds av organisationen. Avtalet utsträcks alltså till att omfatta sådana utanförstående upphovsmän (avtalslicensverkan). Syftet är att användaren ska kunna få alla de rättigheter som han eller hon behöver för sin verksamhet, samtidigt som upphovsmännen ska få ersättning.

I dag finns det möjlighet att träffa avtal med avtalslicensverkan för framställning av exemplar inom myndigheter och företag och inom undervisningsverksamhet. Arkiv och bibliotek har också vissa möjligheter att med stöd av avtalslicens framställa exemplar och tillgängliggöra verk för allmänheten. Vidare kan avtalslicens användas vid utsändning, vidaresändning och tillhandahållande på begäran av radio- och tv-program samt vid återanvändning av upphovsrättsligt skyddat material i radio och tv. Härutöver finns en generell avtalslicens för att möjliggöra heltäckande avtal även i andra fall än de som särskilt anges i lagen.

Bestämmelser om rätt till ersättning eller rätt till kompensation

I upphovsrättslagen finns flera bestämmelser som anger att visst nyttjande får ske utan tillstånd förutsatt att upphovsmannen eller annan rättighetshavare ges ersättning för nyttjandet, dvs. i praktiken tvångslicensbestämmelser eller rätt till ersättning/kompensation för

visst nyttjande. För flertalet av dessa bestämmelser anges eller förutsätts att rätten till ersättning eller kompensation förvaltas kollektivt av en representativ organisation. Exempel på sådana bestämmelser är bestämmelser om s.k. privatkopieringsersättning och följerätt.

Förhandlingsskyldighet och medling

I fall när avtal inte kan uppnås om vidarespridning genom kabel av radio- och TV-sändningar är en part skyldig att förhandla med en motpart (se 52 a § upphovsrättslagen). Bestämmelserna avser dock inte att tvinga en part att sluta ett avtal med ett visst innehåll.

I lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister finns bestämmelser som syftar till att stimulera ingåendet av avtal inom ramen för avtalslicensbestämmelser. Medlingsförfarandet är ett frivilligt förfarande som avser att bistå parterna med att komma fram till en överenskommelse. Om medlingsförfarandet misslyckas, kan medlaren föreslå skiljeförfarande men parterna är inte skyldiga att medverka i något sådant. Medlaren kan också göra anmälan till regeringen i fall då medlingen inte leder till något resultat. Det ankommer då på denna att överväga eventuella åtgärder.

4.2.5 Lagen (2009:1079) om tjänster på den inre marknaden

I rättspraxis från EU-domstolen har konstaterats att bestämmelserna om fri rörlighet för tjänster omfattar kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter. Bestämmelserna om fri rörlighet i de grundläggande fördragen gäller såväl förhållandet mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en rättighetshavare, som förhållandet mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare.[12] Bestämmelserna om fri rörlighet för tjänster i de grundläggande fördragen kompletteras av bestämmelserna i det s.k. tjänstedirektivet.[13] I svensk rätt har direktivet genomförts i lagen (2009:1079) om tjänster på den inre marknaden. Lagen innehåller

[12] Se t.ex. domstolens dom av den 27 februari 2014 i mål C-351/12, OSA, p. 57–63.
[13] Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden, L 376/36, 27.12.2006, s. 36–68.

bestämmelser om bl.a. att tjänsteleverantörer på ett enklare sätt ska kunna utnyttja de allmänna principerna om etableringsfrihet och rätten att tillhandahålla tjänster över gränserna. Lagen innehåller också bestämmelser som syftar till att förenkla administrativa förfaranden och att undanröja hinder för tjänstehandel. Vidare innehåller lagen bestämmelser som syftar till att säkerställa en hög kvalitet på tjänster, samt att stärka tjänstemottagarnas rättigheter genom bl.a. information om tjänsteleverantörerna och deras tjänster.

5 Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Direktivet är indelat i fem avdelningar och innehåller sammanlagt 45 artiklar. Till detta kommer 58 skäl i direktivets ingress.

Direktivets första avdelning innehåller allmänna bestämmelser om direktivets syfte (artikel 1) och tillämpningsområde (artikel 2). Avdelningen innehåller även vissa grundläggande definitioner, bl.a. en definition av en kollektiv förvaltningsorganisation (artikel 3a). Definitionen avgränsar tillämpningsområdet för många av direktivets bestämmelser genom den innehåller ett krav på att en organisation ”som sitt enda eller huvudsakliga syfte” har till uppgift att förvalta upphovsätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare. I avdelningen finns även en definition av oberoende förvaltningsenhet, som avser vissa organisationer som inte faller inom definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation men som bedriver verksamhet närliggande verksamhet. Vissa av direktivets bestämmelser omfattar även sådana organisationer.

I den andra avdelningen finns generella normer för de kollektiva förvaltningsorganisationernas förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter. Det handlar bl.a. om förhållandet mellan de kollektiva förvaltningsorganisationerna, deras medlemmar och andra rättighetshavare, t.ex. förutsättningar för medlemskap samt styrning av och kontroll över förvaltningen (artiklarna 4–10). Det finns också bestämmelser om organisationernas förvaltning av inkasserade medel och om relationen till andra förvaltningsorganisationer (artiklarna 11–15). Vidare innehåller avdelningen vissa bestämmelser som reglerar förhållandet mellan de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna, däribland bestämmelser om licensiering och rapporte-

ringsskyldighet för användarna (artiklarna 16 och 17). Därutöver finns bestämmelser som innehåller krav på insyn och rapportering, t.ex. information till rättighetshavare om inkasserade och utbetalda belopp, förvaltningsavgifter och andra avdrag (artikel 18). Viss information behöver även ges till andra förvaltningsorganisationer om förvaltningen av rättigheter som omfattas av representationsavtal (artikel 19). Organisationerna behöver också tillhandahålla viss information till allmänheten (artikel 21). Vidare finns bestämmelser om att viss information på begäran ska lämnas ut till rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare (artikel 20). En årlig insynsrapport ska innehålla mer detaljerad redovisning av inkasserade medel och användningen av dem (artikel 22).

Direktivets tredje avdelning uppställer kriterier för bedrivande av gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk på nätet på den inre marknaden. De organisationer som ska bedriva sådan licensiering måste ha resurser för att effektivt och öppet kunna hantera de uppgifter som behövs för utnyttjandet av licenserna, t.ex. i fråga om identifiering av berörd musikrepertoar och övervakning av användningen (artiklarna 23–28). Avdelningen innehåller även bestämmelser om att en organisation kan besluta att inte utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. En sådan organisation kan dock under vissa förutsättningar begära att en annan organisation förvaltar dess repertoar (artikel 30). Det är också möjligt för rättighetshavare att under vissa förutsättningar själva utfärda licenser för sina egna näträttigheter (artikel 31).

I direktivets fjärde avdelning finns bestämmelser om säkerställande av efterlevnaden av direktivets övriga bestämmelser. Där framgår bl.a. att organisationerna ska tillhandahålla sina medlemmar, rättighetshavarna, andra förvaltningsorganisationer och användarna förfaranden för klagomål och tvistlösning (artiklarna 33 och 35). Det finns också bestämmelser om att vissa typer av tvister rörande gränsöverskridande licensiering mellan, å ena sidan, förvaltningsorganisationer och, å andra sidan, användare, rättighetshavare och andra organisationer kan bli föremål för ett oberoende och opartiskt förfarande för alternativ tvistlösning (artikel 34). Vidare finns bestämmelser enligt vilka medlemsstaterna ska utse behöriga myndigheter med befogenheter att ta emot klagomål och påståenden om överträdelser samt tillhandahålla effektiva, proportionerliga, och avskräckande sanktioner och åtgärder

om reglerna inte följs. Medlemsstaterna ska vidare övervaka tillämpningen av de nationella bestämmelser som genomför avdelning II och III (artikel 36). Avdelningen innehåller också bestämmelser om samarbete och informationsutbyte mellan nationella myndigheter (artiklarna 37 och 38).

Direktivets femte och sista avsnitt innehåller slutbestämmelser. Där anges bl.a. att den behandling av personuppgifter som utförs inom ramen för direktivet ska omfattas av EU-normer om behandling av personuppgifter (artikel 42). Vidare inrättas en expertgrupp bestående av företrädande för de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna och kommissionen ges i uppdrag att senast den 10 april 2021 lämna en rapport till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av direktivet (artiklarna 40 och 41). Vidare anges att direktivet träder i kraft den 10 april 2014 och att det ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 10 april 2016 (artiklarna 43 och 44). Det finns också bestämmelser om att medlemsstaterna, på grundval av den information som de förfogar över, till kommissionen ska anmäla kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorier (artikel 39).

6 Utgångspunkter för genomförandet av direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning

6.1 En ny lag om kollektiv rättighetsförvaltning

Förslag: En ny lag om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet införs. Lagens bestämmelser tillämpas på alla juridiska personer som, oavsett associationsform, uppfyller förutsättningarna för att vara en kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna tillämpas i viss utsträckning även på oberoende förvaltningsorganisationer samt i vissa fall på enheter som direkt eller indirekt ägs eller kontrolleras av en kollektiv förvaltningsorganisation eller som är medlemmar i en kollektiv förvaltningsorganisation.

Lagen inleds med en bestämmelse som anger att dess syfte är att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt. Den inledande bestämmelsen anger också att lagen uppställer krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som ägnar sig åt gränsöverskridande licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

Skälen för förslaget

Formen för genomförande av direktivet

Ett direktiv är bindande för medlemsstaterna med avseende på det resultat som ska uppnås, men överlåter åt de nationella myndigheterna att bestämma tillvägagångssättet för genomförandet (se tredje stycket

i artikel 288 i EUF-fördraget). Det innebär att ett direktiv ska genomföras genom nationellt bindande regler på lämplig normnivå på det sätt som bäst överensstämmer med medlemsstaternas lagstiftningstradition och lagstiftning i övrigt (se t.ex. Lagrådets yttrande i Investeringsfondsfrågor, 2011-04-14).

Avgörande för om direktivets bestämmelser ska kunna införlivas genom lag eller föreskrifter är hur den föreslagna lagstiftningen förhåller sig till bestämmelser i 8 kap. 2 § första och andra punkterna regeringsformen, dvs. om lagstiftningen ska anses vara av privaträttslig eller offentligrättslig karaktär. Enligt 8 kap. 2 § punkten 1 regeringsformen ska föreskrifter om enskildas personliga ställning samt om deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes meddelas genom lag. Sådana privaträttsliga (civilrättsliga) föreskrifter tillhör det s.k. obligatoriska lagområdet. Enligt 8 kap. 2 § punkten 2 regeringsformen ska föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna som gäller skyldigheter för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden meddelas genom lag. Beträffande sådana offentligrättsliga föreskrifter är det möjligt att i vissa fall delegera föreskriftsrätten. Vidare gäller att oavsett om en regel är av det ena eller det andra slaget har regeringen enligt 8 kap. 7 § möjlighet att utan riksdagens bemyndigande meddela s.k. verkställighetsföreskrifter. Regeringen kan också bemyndiga en förvaltningsmyndighet att meddela sådana föreskrifter.

Allmänt gäller att gränsen mellan civilrätt och offentlig rätt inte är knivskarp, utan vissa civilrättsliga områden kan ha offentligrättsliga inslag, liksom att vissa offentligrättsliga områden kan ha civilrättsliga inslag. Vidare är det i många fall möjligt att utforma en bestämmelse som antingen civilrättslig eller offentligrättslig.

Föreskrifter om att en viss verksamhet får utövas endast med en myndighets tillstånd eller att den står under tillsyn av en myndighet är offentligrättsliga (NU 1978/79:50 s. 4 f.). Likaså är föreskrifter som lägger en skyldighet att ingripa på en myndighet av offentligrättslig karaktär. I den juridiska litteraturen har framhållits att en rättsregel som kan åberopas av en enskild gentemot en annan enskild är privaträttslig medan en regel som kan åberopas endast av eller mot en representant för det allmänna är offentligrättslig (se Strömberg, Normgivningsmakten enligt 1974 års regeringsform, 3 uppl., 1999, s. 71 och 174 f. Se även prop. 1994/95:50 s. 602–610).

I direktivet om kollektiv förvaltning görs inte på samma sätt som i svensk rätt någon medveten skillnad mellan privaträttsliga och offentligrättsliga föreskrifter (jfr, för ett liknande resonemang, prop. 2006/07:5 s. 102). Det är dock utredningens bedömning att direktivet innehåller såväl bestämmelser av civilrättslig (privaträttslig) karaktär, bl.a. associationsrätt och mellanmansrätt, som bestämmelser av s.k. rörelserättslig eller näringsrättslig karaktär. Med att vissa av bestämmelserna är av rörelserättslig karaktär menas att de uppställer allmänna skyldigheter av närmast offentligrättslig natur för de organisationer som utövar viss verksamhet – i det här fallet kollektiv rättighetsförvaltning.[1] Även om direktivet identifierar medlemmar och rättighetshavare som innehavare av skyddsvärda intressen (se skäl 7), är lydelsen av bestämmelserna i direktivet inte uppenbart i alla delar utformade för att direkt skydda enskilda medlemmar och rättighetshavare, eller andra enskilda aktörer, i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer. Särskilt svårt är det att dra en tydlig gräns mellan associationsrättsliga och rörelserättsliga bestämmelser i direktivet (jfr, för ett liknande resonemang på området för försäkringsverksamhet, prop. 2009/10:246 s. 229).

Direktivets bestämmelser har, som framgått, i många delar inslag av både civilrätt och offentlig rätt. Utredningen bedömer därför att direktivets bestämmelser som utgångspunkt bör genomföras i lag.

Allmänt om direktivets syfte och tillämpningsområde

Artikel 1 i direktivet anger att direktivet fastställer de krav som är nödvändiga för att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt. Vidare anges att det i direktivet fastställs krav för de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande

[1] Såväl uttrycket rörelserätt som uttrycket näringsrätt avser offentligrättslig reglering av aktörers ageranden på en marknad. Sådana bestämmelser finns på många områden, t.ex. områdena för energi, telekommunikation, bank, försäkring och viss mäklarverksamhet. Utredningen har valt att referera till vissa av bestämmelserna som genomför direktivet som ”rörelserättsliga” i stället för ”näringsrättsliga” eftersom det senare begreppet i regel är associerat med offentligrättsliga regler för *kommersiella företag*. I sak avses dock inte någon skillnad.

licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

Artikel 2 i direktivet behandlar dess tillämpningsområde. Enligt artikel 2.1 är direktivets avdelningar I, II, IV och V, med undantag för artiklarna 34.2 och 38, tillämpliga på alla kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade inom unionen. Av artikel 2.2 framgår att avdelning III och artiklarna 34.2 och 38 är tillämpliga på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade inom unionen och förvaltar upphovsrättigheter till musikaliska verk för gränsöverskridande användning på nätet.

I artikel 3 a i direktivet definieras vad som avses med ”kollektiv förvaltningsorganisation.” Där anges att med kollektiv förvaltningsorganisation avses en organisation som har tillstånd enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare, och som uppfyller minst ett av följande kriterier: i) organisationen ägs eller kontrolleras av sina medlemmar, ii) organisationen är organiserad på ideell basis.

Artikel 3 a kompletteras av skäl 14 i direktivets ingress, där det framkommer att direktivet inte kräver att kollektiva förvaltningsorganisationer antar en specifik juridisk form. Vidare uttrycks att sådana organisationer i praktiken verkar i olika juridiska former såsom föreningar, kooperativ och aktiebolag som kontrolleras eller ägs antingen av innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter eller av enheter som representerar sådana rättighetshavare. Det konstateras att det i undantagsfall förekommer att ägande eller kontroll saknas på grund av den juridiska formen hos en kollektiv förvaltningsorganisation. Som exempel nämns stiftelser, som inte har medlemmar. I ingresspunkten framhålls dock att bestämmelserna i direktivet icke desto mindre bör tillämpas även på sådana organisationer. Samtidigt bör medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att skyldigheterna enligt detta direktiv kringgås genom val av juridisk form. Avslutningsvis framhålls att enheter som representerar rättighetshavare, och som är medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, kan vara andra kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer.

Enligt skäl 2 till direktivet inbegriper uttrycket *förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter* utfärdande av licenser till användare, revision av användare, granskning av upphovsrätt och närstående rättigheter, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare.[2] Uppräkningen är exemplifierande och inte uttömmande. Vidare anges i skäl 16 *in fine* till direktivet ”fastställande av tariffer, utfärdande av licenser eller inkassering av pengar” som moment som kan vara av betydelse för bedömningen av om en aktör ägnar sig åt förvaltning av rättigheter.

En utgångspunkt med direktivets definition av kollektiv förvaltningsorganisation är att den tar sikte på kollektiv förvaltning som utövas av en juridisk person. Det framkommer bl.a. genom att de aktiviteter som utgör kollektiv förvaltning (skäl 2 och 16) förutsätts utföras av en organisation som kan ikläda sig rättigheter och skyldigheter (artikel 3 a).

Flertalet av direktivets bestämmelser är utformade på ett sätt som för tankarna till föreningsform. Det gäller t.ex. bestämmelserna om medlemmars rättigheter i artikel 6. Som framgår uttryckligen av skäl 14 ställer direktivet dock inte något krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer antar en specifik juridisk form, t.ex. föreningsform. Definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation i artikel 3 a bekräftar tolkningen att direktivets bestämmelser är avsedda att tillämpas oavsett i vilken juridisk form verksamheten bedrivs. De alternativa rekvisiten att ”organisationen ägs eller kontrolleras av sina medlemmar” respektive att ”organisationen är organiserad på ideell basis” indikerar ett brett tillämpningsområde omfattande skilda slag av juridiska former; referensen till ”ägs eller kontrolleras av sina medlemmar” inkluderar typiskt sett verksamhet som bedrivs i bolag

[2] Liknande uppräkningar av element som kan utgöra förvaltning av rättigheter har nämnts i bl.a. Commission Staff Working Document, Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Uses in the Internal Market, SWD(2012) 205 final, Bryssel den 11 juli 2012, s. 195, Commission Staff Working Document. Impact Assessment Reforming Cross-Border Collective Management of Copyright and Related Rights for Legitimate Online Music Services, Bryssel 11 oktober 2005, SEC(2005) 1254, s. 6, Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 1.a och Kommissionens beslut av den 8 oktober 2002 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (Ärende nr COMP/C2/38.014 – IFPI ”Samsändning”) (2003/300/EG), p. 9.

eller föreningsform, medan referensen till ”ideell basis” omfattar t.ex. stiftelser som inte bedriver näringsverksamhet.

Utgångspunkten i direktivet är alltså att alla juridiska personer – oavsett i vilken juridisk form de bedrivs i dag – ska omfattas av direktivets bestämmelser. En annan fråga är om det i svensk rätt bör uppställas ett krav på att kollektiv förvaltning bedrivs i viss juridisk form. Det skulle motverka att direktivets syfte kringgås genom val av juridisk form och möjligen skapa ett enhetligt regelverk för kollektiv rättighetsförvaltning.

Att uppställa ett krav på särskild juridisk form för bedrivande av viss verksamhet är inte främmande för den svenska lagstiftaren. Krav på särskild juridisk form finns för t.ex. bank- och försäkringsrörelse. Att uppställa ett krav på särskild juridisk form har inte heller ansetts strida mot regeringsformens bestämmelser om föreningsfrihet (se prop. 1975/76:209 s. 112 f. och prop. 2013/14:70 s. 96 f.).

Att uppställa krav på särskild juridisk form för bedrivande av viss verksamhet kan dock möta svårigheter i förhållande till bestämmelser i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden. Artikel 15 i det direktivet anger att medlemsstaterna vid genomförande av det direktivet ska utvärdera om nationella krav på tjänsteleverantörer att bedriva sin verksamhet i viss juridisk form uppfyller vissa grundläggande kriterier. Kriterierna är att kravet på juridisk form måste vara icke-diskriminerande, nödvändiga i betydelsen motiverande av tvingande hänsyn till allmänintresset samt uppfylla krav på proportionalitet (jfr. prop. prop. 2008/09:187 s. 70 ff.). Uttrycket ”tvingande hänsyn till allmänintresset” har utvecklats i EU-domstolens rättspraxis rörande bestämmelser om etableringsrätt och fri rörlighet för tjänster (nuvarande artiklarna 49 och 56 i EUF-fördraget). Enligt domstolens rättspraxis, som kan komma att utvecklas, bör uttrycket omfatta åtminstone följande grunder: allmän ordning, allmän säkerhet och folkhälsa enligt artiklarna i fördraget, upprätthållande av ordning i samhället, socialpolitiska mål, skydd av tjänstemottagarna, konsumentskydd, arbetarskydd, inbegripet arbetstagarnas sociala trygghet, djurskydd, bevarande av finansiell balans i socialförsäkringssystemen, bedrägeribekämpning, förebyggande av illojal konkurrens, miljöskydd och skydd av stadsmiljön, inbegripet samhällsplanering, skydd av långivare, säkrad sund förvaltning av rättsväsendet, trafiksäkerhet,

skydd av immaterialrätten, kulturpolitiska mål, inbegripet skydd av yttrandefriheten med avseende på samhällets olika delar, särskilt sociala, kulturella, religiösa och filosofiska värderingar i samhället, behovet av att garantera en hög utbildningsnivå, upprätthållande av pressmångfald och främjande av det nationella språket, bevarande av det nationella historiska och konstnärliga kulturarvet samt politik för veterinära frågor (se skäl 40 i ingressen till tjänstedirektivet).

Att utövandet av kollektiv förvaltning är en tjänst framgår bl.a. av att en av de rättsliga grunderna för direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning är artikel 62 i EUF-fördraget, som reglerar fri rörlighet för tjänster inom unionen (se skäl 8 till direktivet). Den bedömningen har också kommit till uttryck i praxis från EUD.[3] Kriterierna i artikel 15 i tjänstedirektivet för uppställande av krav på tjänsteleverantörer att anta viss juridisk form gäller således även kollektiva förvaltningsorganisationer. Det är förenat med svårigheter att bedöma om det är motiverat med ett krav på särskild juridisk form för kollektiva förvaltningsorganisationer.

Under utredningen har organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning framhållit att genomförandet av direktivet inte bör ske på ett sätt som uppställer krav på viss juridisk form. Det är rimligt att de organisationer som önskar bedriva kollektiv förvaltning får välja den juridiska form som de så önskar. Motsvarande bedömning har även gjorts i andra lagstiftningsärenden (jfr bedömning som gjorts vid reglering av verksamhet på det finansiella området, prop. 2004/05:165 s. 99 och 2009/10:246 s. 216). Regleringen bör alltså vara konkurrensneutral i förhållande till vilken associationsform som verksamheten drivs i. Sammanfattningsvis bör utgångspunkten vid genomförande av direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning vara att direktivets bestämmelser införs i en ny lag. Lagen bör ges en neutral utformning och tillämpas på alla juridiska personer som uppfyller förutsättningarna för att vara en kollektiv förvaltningsorganisation i direktivets mening. Lagen bör inledas med en bestämmelse som anger lagens syfte i enlighet med artikel 1 i direktivet. Hur de enskilda bestämmelserna i direktivet bör genomföras i svensk rätt

[3] Se t.ex. dom av den 25 oktober 1979 i mål 22/79, Greenwich Film Production, REG 1979, s. 3275, p. 12 och dom av den 27 februari 2014 i mål C-351/12, OSA, p. 59.

utvecklas närmare i anslutning till respektive bestämmelse och i avsnitt 14 om behöriga myndigheter och sanktioner.

Närmare om definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation

Som har framkommit ovan finns artikel 3 a i direktivet en definition av *kollektiv förvaltningsorganisation*. Kravet i artikeln på ”enda eller huvudsakliga syfte” tar sikte på att *organisationen* ska ha som *sitt* enda eller huvudsakliga syfte *att förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter* (till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare). Tillståndet att förvalta rättigheter kan baseras på lag, överlåtelse, licens eller annat avtal. Tolkningen att uttrycket ”enda eller huvudsakliga syfte” återgår på organisationens syfte får stöd vid av en läsning av andra språkversioner, t.ex. den franska[4], tyska[5] och nederländska[6] direktivtexten. Även den engelska språkversionen torde tolkas på detta sätt.[7] Vid möten mellan kommissionen och medlemsstaterna under utredningens arbete har kommissionen uttryckt stöd för tolkningen att kriteriet ”enda eller huvudsakliga syfte” ska ges en objektiv tolkning, bl.a. utifrån de aktiviteter som organisationen utför (jfr skäl 2 och 16 till direktivet). Vad organisationen har angett som sitt syfte i sina stadgar ska inte ha avgörande betydelse, bl.a. eftersom stadgarna kan ha en mer allmän utformning och lydelse än att uttryckligen ange att organisationen ska ägna sig åt kollektiv förvaltning.

---

[4] ”’Organisme de gestion collective’, tout organisme dont le seul but ou le but principal consiste à gérer le droit d’auteur ou les droits voisins du droit d’auteur pour le compte de plusieurs titulaires de droits, au profit collectif de ces derniers, qui y est autorisé par la loi ou par voie de cession, de licence ou de tout autre accord contractuel…”

[5] ”’Organisation für die kollektive Rechtewahrnehmung’ jede Organisation, die gesetzlich oder auf der Grundlage einer Abtretungs-, Lizenz- oder sonstigen vertraglichen Vereinbarung berechtigt ist und deren ausschließlicher oder hauptsächlicher Zweck es ist, Urheber- oder verwandte Schutzrechte im Namen mehrerer Rechtsinhaber zu deren kollektivem Nutzen wahrzunehmen…”

[6] ”’Collectieve beheerorganisatie’: iedere organisatie die bij wet of door middel van overdracht, licentieverlening of een andere contractuele regeling gemachtigd is om, als haar enig doel of hoofddoel, auteursrecht of naburige rechten in verband met auteursrecht te beheren namens meer dan één rechthebbende en in het gezamenlijk belang van die rechthebbenden…”

[7] ”’Collective management organisation’ means any organisation which is authorised by law or by way of assignment, licence or any other contractual arrangement to manage copyright or rights related to copyright on behalf of more than one rightholder, for the collective benefit of those rightholders, as its sole or main purpose…”

Att en kollektiv förvaltningsorganisation har som sitt enda eller huvudsakliga syfte att förvalta rättigheter överensstämmer med definitionen av kollektiv organisation (*eng. "collecting society"*) i det s.k. satellit- och kabeldirektivet.[8]

Kriteriet att förvaltningen ska ske för rättighetshavarnas gemensamma gagn motiveras av att producenter och förlag som i vissa fall licensierar rättigheter som tillkommer upphovsmän och utövande konstnärer inte ska omfattas av definitionen, eftersom sådana aktörer handlar i eget intresse (jfr skäl 16 till direktivet).

När det gäller kravet på att organisationen ska uppfylla minst ett av kriterierna att i) organisationen ägs eller kontrolleras av sina medlemmar, och ii) organisationen är organiserad på ideell basis, syftar kriterierna till att ge definitionen ett så brett tillämpningsområde som möjligt i förhållande till nationella associationsformer (jfr skäl 14 till direktivet).

I svensk rätt saknas för närvarande en definition av kollektiv förvaltningsorganisation. Som framgått har direktivets definition av kollektiv förvaltningsorganisation avgörande betydelse för direktivets tillämpningsområde. För att uppfylla direktivets krav bör i lagen införas en definition av kollektiv förvaltningsorganisation i nära anslutning till ordalydelsen i direktivet.

Närmare om definitionen av oberoende förvaltningsenhet

I artikel 2.4 i direktivet anges att vissa av bestämmelserna i direktivet (artiklarna 16.1, 18, 20, 21.1 a, b, c, e , f och g, 36 och 42) är tillämpliga på alla oberoende förvaltningsenheter som är etablerade inom unionen. I artikel 3 b definieras en *oberoende förvaltningsenhet* som en organisation som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har tillstånd att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare, och som i) inte, vare sig direkt eller indirekt, helt eller delvis, ägs eller kontrolleras av rättighetshavare, och som organiseras på vinstbasis.

[8] I artikel 1.4 i satellit- och kabeldirektivet anges att "I detta direktiv avses med kollektiv organisation en organisation som har som enda eller huvudsakliga uppgift att handha eller förvalta upphovsrättigheter eller närstående rättigheter."

Underlag för tolkning av uttrycket oberoende förvaltningsenhet ges i skäl 15 till direktivet. Där anges att rättighetshavare bör kunna anförtro förvaltningen av sina rättigheter åt oberoende förvaltningsenheter. Sådana oberoende förvaltningsenheter är kommersiella enheter som skiljer sig från kollektiva förvaltningsorganisationer bland annat genom att de inte ägs eller kontrolleras av rättighetshavare. I den mån sådana oberoende förvaltningsenheter utför samma uppgifter som kollektiva förvaltningsorganisationer bör de dock vara skyldiga att lämna viss information till de rättighetshavare som de representerar, till kollektiva förvaltningsorganisationer, till användare och till allmänheten.

I skäl 16 till direktivet uttrycks att de aktörer som definieras som oberoende förvaltningsenheter skiljer sig från producenter och förläggare i det att de – i direktivets mening – handlar i de representerade rättighetshavarnas intresse, snarare än i eget intresse. I samma skäl uttrycks att författares och utövande konstnärers managers och agenter i direktivets mening inte ska betraktas som oberoende förvaltningsenheter eftersom de inte förvaltar rättigheter i den bemärkelsen att de fastställer tariffer, utfärdar licenser eller inkasserar pengar från användare.

I svensk rätt saknas för närvarande en definition av *oberoende förvaltningsenhet*. Som framgått har direktivets definition av oberoende förvaltningsenhet betydelse för tillämpningsområdet för flera av direktivets bestämmelser. För att uppfylla direktivets krav bör det i lagen införas en sådan definition i nära anslutning till ordalydelsen i direktivet. Uttrycket ”enhet” definieras inte närmare i bestämmelsen. Däremot framgår av definitionen att det som avses är en ”organisation”, vilket torde avse en juridisk person enligt svensk rätt. Uttrycket ”enhet” torde i sig också avse en juridisk enhet som kan äga tillgångar och som har rättskapacitet, dvs. en juridisk person. I lagen bör därför uttrycket ”organisation” användas i stället för ”enhet”.

Närmare om enheter som direkt eller indirekt, helt eller delvis ägs eller kontrolleras av en kollektiv förvaltningsorganisation

Artikel 2.3 i direktivet anger att bestämmelserna i direktivet ska tillämpas även på sådana enheter som direkt eller indirekt, helt eller delvis ägs eller kontrolleras av en kollektiv förvaltningsorganisa-

tion, förutsatt att enheterna bedriver en verksamhet som, om den skulle bedrivas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, skulle omfattas av bestämmelserna i direktivet.

Underlag för tolkning av artikel 2.3 ges i skäl 17 till direktivet. Där anges att kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna välja att låta dotterorganisationer eller andra enheter som de kontrollerar utföra vissa delar av deras verksamhet, till exempel fakturering av användare eller fördelning av utestående belopp till rättighetshavare. Enligt samma skäl bör i så fall de bestämmelser i direktivet som skulle vara tillämpliga om den berörda verksamheten utfördes direkt av en kollektiv förvaltningsorganisation vara tillämpliga på den verksamhet som dotterorganisationerna eller de andra enheterna utför. Uttrycket ”direkt eller indirekt, helt eller delvis” förefaller innebära att bestämmelsen ska ges en vid innebörd (jfr skäl 9 och 14 till direktivet). Artikel 2.3 synes alltså syfta till att säkerställa att de krav som direktivet uppställer i fråga om stränga normer för styrelseformer, ekonomisk förvaltning, öppenhet och rapportering blir tillämpliga även i situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation väljer att låta en juridisk person eller annan enhet som den direkt eller indirekt, helt eller delvis äger eller kontrollerar utföra de aktiviteterna. Som har redogjorts för i avsnitt 3.3 förekommer såväl i Sverige som i övriga Norden och andra länder att kollektiv förvaltning helt eller delvis utövas inom ramen för olika nationella samarbeten, t.ex. s.k. paraplystrukturer där en gemensamt ägd eller kontrollerad organisation – t.ex. en ekonomisk förening – utför vissa aktiviteter som utgör kollektiv förvaltning. Det förekommer också att en kollektiv förvaltningsorganisation låter en enhet, t.ex. ett aktiebolag, som den äger eller kontrollerar utföra vissa sådana aktiviteter. Sådana samarbeten och ordningar kan komma till uttryck på skilda sätt. Det är inte möjligt att i lagen på förhand specificera eller ange vilken eller vilka bestämmelser i direktivet som kan komma att tillämpas i en viss situation. Artikel 2.3 bör därför genomföras genom en bestämmelse i lagen som nära ansluter till direktivets ordalydelse. Uttrycket ”enhet” torde avse en juridisk enhet som kan äga tillgångar och som har rättskapacitet, dvs. en juridisk person. För att inte skapa oklarhet i förhållande till direktivets krav bör i lagen dock användas uttrycket ”enhet”.

6.2 Närmare om utgångspunkterna för genomförandet

6.2.1 Förhållandet mellan nationell reglering och unionsrätten

Bedömning: De nya bestämmelser som införs till följd av direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning bör inte gå längre än vad som krävs enligt direktivet. De svenska bestämmelserna bör inte heller vara mer detaljerade än bestämmelserna i direktivet.

Skälen för bedömningen

Ett syfte med direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning är att uppnå en ökad harmonisering av bestämmelser i medlemsstaterna om hur kollektiva förvaltningsorganisationer får inleda sin verksamhet för att förvalta upphovsrätt och närstående rättigheter, om styrelseformerna för dessa organisationer och om ramen för kontroll av deras verksamhet (se skäl 8 i direktivets ingress). Direktivet syftar också till att fastställa krav som är tillämpliga på kollektiva förvaltningsorganisationer för att säkerställa stränga normer när det gäller styrelseformer, ekonomisk förvaltning, öppenhet och rapportering. Det hindrar dock inte medlemsstaterna från att, i fråga om kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorier, upprätthålla eller införa strängare normer än de som anges i avdelning II i direktivet, under förutsättning att dessa strängare normer är förenliga med unionsrätten (se skäl 9). För att skydda de intressen som tillkommer medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavare och tredje parter krävs därför att medlemsstaternas lagstiftningar relaterade till förvaltning av upphovsrätt och gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk samordnas i syfte att få likvärdiga skyddsåtgärder i hela unionen (skäl 7).

En viktig förutsättning för att uppnå ett mer harmoniserat EU-regelverk på området är att medlemstaternas regelverk inte, utöver det gemensamma regelverket, lägger på ytterligare krav som de facto

fungerar som konkurrenshinder (s.k. *goldplating*).[9] Det nationella regelverket bör naturligtvis inte heller sakna bestämmelser som ska finnas enligt det gemensamma regelverket. Utredningens utgångspunkt är därför att förslaget till nya bestämmelser bör ansluta sig till den nivå på krav som direktivet ställer. Särskilt viktigt blir detta i de fall bestämmelserna har karaktären av fullharmonisering, såsom är fallet t.ex. för avdelning III i direktivet.

Man bör också, enligt utredningen, vara försiktig med att förtydliga eller komplettera bestämmelserna i direktivet på ett sätt som i praktiken medför en form av nationella särbestämmelser. Onödig detaljreglering kan dessutom vara kostnadsdrivande.

Sammanfattningsvis bör de bestämmelser som införs till följd av direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning inte gå längre än vad som krävs enligt direktivet och inte vara mer detaljerade än bestämmelserna i direktivet.

6.2.2 Struktur och språklig utformning

Bedömning: De svenska lagbestämmelserna bör utformas så att de både vad gäller struktur och språklig utformning ligger så nära direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning som möjligt.

Skälen för bedömningen

När det gäller de uttryck och termer som används i direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning anser utredningen att dessa så långt möjligt bör återspeglas i den svenska författningstexten. Med en sådan utgångspunkt skapas bättre förutsättningar för att uppnå ökad harmonisering, som är ett av syftena med direktivet. Genom användandet av direktivets uttryck och termer minskar också risken för att de svenska reglerna tolkas på ett sätt som inte är förenligt med direktivet.

Vad som nyss sagts hindrar dock inte utredningen från att föreslå språkliga avvikelser från den svenska direktivtexten. Denna form av

[9] Se *Att tydliggöra gold-plating – ett bättre genomförande av EU-lagstiftning*, rapport från Näringslivets Regelnämnd och Regelrådet.

språkliga justeringar är enligt utredningen i vissa fall helt nödvändiga, t.ex. på grund av uppenbart felaktiga översättningar eller på grund av att direktivtexten är skriven för att kunna ”fungera” i alla medlemsstater oavsett de nationella särdrag som kan finnas. I andra fall kan språkliga justeringar krävas för att skapa en mer lättläst och begriplig reglering, eller för att skapa en reglering som är mer förenlig med svensk lagstiftningstradition. Denna form av språkliga justeringar får dock naturligtvis inte ändra på det sakliga innehållet i bestämmelserna.

6.3 Förhållandet till befintlig associationsrättslig reglering

Förslag: De särskilda associationsrättsliga bestämmelser som krävs enligt direktivet ska införas som särbestämmelser i den nya lagen och gälla utöver och i vissa fall i stället för motsvarande bestämmelser i den allmänna associationsrättsliga regleringen.

Direktivet innehåller flera associationsrättsliga bestämmelser som avviker från befintlig svensk associationsrättslig reglering (se t.ex. avsnitt 7.4.2 och 7.8.2). De bestämmelser i direktivet som avviker från befintlig reglering bör lämpligen införas som särbestämmelser i den nya lagen och inte i den associationsrättsliga regleringen. Det innebär att de kollektiva förvaltningsorganisationerna måste följa såväl allmänna associationsrättsliga bestämmelser som i förekommande fall särskilda associationsrättsliga regler i den nya lagen. De senare kommer i vissa fall att gälla utöver och i vissa fall i stället för den allmänna associationsrättsliga regleringen. Någon annan ordning framstår inte som lämplig eller önskvärd.

6.4 Vilka former av kollektiv rättighetsförvaltning omfattas av direktivet?

Bedömning: Direktivets bestämmelser om kollektiv rättighetsförvaltning omfattar all slags kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter.

Skälen för bedömningen

I direktivets artiklar återges inte någon definition av vad som avses med att förvalta rättigheter. I skäl 2 i direktivets ingress anges dock att förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter inbegriper utfärdande av licenser till användare, revision av användare, granskning av hur rättigheterna används, säkerställande av upphovsrätt och närstående rättigheter, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare.[10]

Uttrycket förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter synes alltså i detta sammanhang ha en vid innebörd. En sådan tolkning vinner stöd av direktivets definition av rättighetsintäkter. Med rättighetsintäkter avses nämligen inkomster som en kollektiv förvaltningsorganisation har inkasserat för rättighetshavarnas räkning, oavsett om de härrör från en ensamrätt, en rätt till ersättning eller en rätt till kompensation (artikel 3 h). Med rättighetshavare avses varje ”person eller enhet” som innehar upphovsrätt eller närstående rättighet eller som inom ramen för ett avtal om utnyttjande av rättigheter eller enligt lag har rätt till en del av rättighetsintäkterna (artikel 3 c och avsnitt 6.6).

I direktivets ingress finns ytterligare tre skäl som har betydelse för direktivets tillämpningsområde. I skäl 12 anges att samtidigt som direktivet är tillämpligt på alla kollektiva förvaltningsorganisationer, med undantag för avdelning III som är tillämpligt endast på kollektiva förvaltningsorganisationer som förvaltar upphovsrättigheter till musikaliska verk för gränsöverskridande användning på nätet, påverkar det inte medlemsstaternas ordningar för förvaltning av rättigheter såsom individuell förvaltning, den utsträckta verkan

[10] Se avsnitt 6.1 för en diskussion om skäl 2 och 16.

av ett avtal mellan en representativ kollektiv förvaltningsorganisation och en användare, dvs. kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan, obligatorisk kollektiv förvaltning, rättsliga presumtioner om representation eller överlåtelse av rättigheter till kollektiva förvaltningsorganisationer. Skäl 12 kompletteras av en skrivning i skäl 2, av vilken det framgår att en rättighetshavare normalt kan välja mellan individuell eller kollektiv förvaltning av sina rättigheter, såvida medlemsstaterna inte föreskriver något annat, i enlighet med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden. I skäl 13 anges att direktivet inte påverkar medlemsstaternas möjlighet att genom lagstiftning, reglering eller andra liknande specifika mekanismer som är tillämpliga inom deras territorier fastställa den skäliga ersättningen till rättighetshavare för undantag från eller inskränkning i den rätt till mångfaldigande som anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG och ersättningen till rättighetshavare för undantag från den ensamrätt vad gäller offentlig utlåning som anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG, och inte heller deras möjlighet att fastställa villkoren för deras inkassering.

Direktivets utgångspunkt är alltså att det omfattar kollektiv förvaltning av alla ekonomiska rättigheter till verk och närstående rättigheter oavsett om de grundas på ensamrätten eller avser en särskild rätt till ersättning respektive kompensation, med beaktande av förbehållen i skälen 12 och 13.

Direktivets uttryck ensamrätt, rätt till ersättning och rätt till kompensation har helt eller delvis sin motsvarighet i bestämmelser i URL. Bestämmelsernas tillämpning och utformning varierar i viss utsträckning beroende på om det är fråga om rättigheter till ett verk (1 § URL) eller en närstående rättighet (45–49 a §§ URL).

Kollektiv förvaltning baserat på individuella mandat

Som redogörs för i avsnitt 4.2.4 består den upphovsrättsliga ensamrätten av den ekonomiska rätten och den ideella rätten. Eftersom den ideella rätten inte kan licensieras och inte är en rätt till ersättning eller rätt till kompensation, hamnar eventuell förvaltning av den utanför direktivets tillämpningsområde.

I den mån den ekonomiska rätten till ett verk eller en prestation som skyddas av närstående rättigheter förvaltas kollektivt, t.ex. till följd av avtal, omfattas förvaltningen alltså av direktivets bestämmelser.

Kollektiv förvaltning inom ramen för en avtalslicens

Ett sätt att förvalta ensamrätter är genom s.k. avtalslicenser. Bestämmelser härom finns i 42 a–42 h §§ URL. I 42 a § första stycket anges att en avtalslicens som avses i 42 b–42 h §§ gäller för utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller även i förhållande till sådana utanförstående upphovsmän. De utanförstående upphovsmännen ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställda med de upphovsmän som organisationen företräder. Den utanförstående upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen. 42 b–42 g §§ URL avgränsar vissa i lagen särskilt angivna områden för vilka avtalslicens gäller. De bestämmelserna kompletteras av 42 h § URL som anger förutsättningarna för s.k. generell avtalslicens. Enligt denna paragraf får var och en inom ett begränsat användningsområde framställa exemplar av verk eller tillgängliggöra offentliggjorda verk för allmänheten också i andra fall än de som anges i 42 b–42 g §§, om avtalslicens gäller enligt 42 a § och det är en förutsättning för utnyttjandet att användaren genom avtalet med organisationen ges rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. För alla avtalslicenser förutom den i 42 f § gäller att en upphovsman kan meddela förbud mot nyttjande hos någon av de avtalsslutande parterna. Bestämmelserna om avtalslicenser tillämpas i stora delar även i förhållande till närstående rättigheter.

Den beskrivna definitionen i artikel 3 c i direktivet av ”rättighetshavare” omfattar även s.k. utanförstående upphovsmän inom ramen för en avtalslicens utsträckta verkan, eftersom definitionen inkluderar personer eller enheter som enligt lag har rätt till en del av rättighetsintäkterna (se även avsnitt 6.6).

Det nämnda skälet 12 i direktivets ingress anger att direktivet inte påverkar medlemsstaternas ordningar för förvaltning av rättigheter såsom kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan. Det innebär att direktivet inte påverkar den utsträckta verkan av ett avtal som ingås av en representativ förvaltningsorganisation som avtalslicensbestämmelserna ger. Därutöver innebär det att bestämmelserna om likabehandling av utanförstående upphovsmän och deras möjlighet att lämna förbud mot nyttjande samt rätt till individuell ersättning under vissa förutsättningar inte heller berörs av direktivet. Det nämnda skälet skulle också kunna få betydelse för tolkningen av artikel 5.7. I den bestämmelsen regleras nämligen vissa förutsättningar för att en förvaltningsorganisation ska förvalta rättigheter som tillhör en viss rättighetshavare. Artikeln inleds emellertid med orden ”I situationer där en rättighetshavare ger en kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd…”, vilket innebär att det redan av ordalydelsen framgår att bestämmelsen inte är tillämplig i situationer där en rättighetshavare omfattas av den utsträckta verkan som en avtalslicens ger. Denna tolkning vinner också stöd av den redan nämnda formuleringen i skäl 2, enligt vilken en rättighetshavare normalt kan välja mellan individuell eller kollektiv förvaltning av sina rättigheter, såvida medlemsstaterna inte föreskriver något annat.

Skäl 12 hindrar däremot inte att andra bestämmelser i direktivet får tillämpning på såväl organisationens relation till sina medlemmar och anslutna i en organisation som tecknar och utlöser avtalslicens, som dess relation till utanförstående upphovsmän som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan. Som redan framgått omfattar definitionen av rättighetshavare i direktivet även utanförstående upphovsmän inom ramen för en avtalslicens.

Det sagda innebär sammanfattningsvis att direktivets bestämmelser i avdelning II om representation av rättighetshavare samt medlemskap (kapitel 1), förvaltning av rättighetsintäkter (kapitel 2), förvaltning av rättigheter för andra kollektiva förvaltningsorganisationers räkning (kapitel 3), förhållande till användare (kapitel 4) och insyn och

rapportering (kapitel 5), bör tillämpas även på organisationer som tecknar och utlöser avtalslicens. I många fall tar dock bestämmelserna endast sikte på relationen till rättighetshavare eller rättigheter som organisationen ”representerar” (se t.ex. artiklarna 4, 10.2, 11.5, 13.3.1 och 20). De bestämmelserna torde inte ta sikte på situationer där en rättighetshavares rättigheter nyttjas med stöd av en avtalslicens utstäckta verkan eftersom de rättigheterna formellt inte representeras – dvs. företräds – av organisationen (se ordalydelsen av 42 a § upphovsrättslagen).[11]

Kollektiv förvaltning av rätt till ersättning eller kompensation

I upphovsrättslagen finns flera bestämmelser som anger att visst nyttjande får ske utan tillstånd förutsatt att upphovsmannen eller annan rättighetshavare ges ersättning för nyttjandet, dvs. i praktiken tvångslicensbestämmelser eller rätt till ersättning/kompensation för visst nyttjande.

Bestämmelser om tvångslicenser finns bl.a. i 17 § (avseende framställning av exemplar m.m. till personer med funktionshinder) och i 18 § (avseende framställning av samlingsverk för användning vid undervisning). 17 § tillämpas även i förhållande till innehavare av närstående rättigheter. 18 § tillämpas i förhållande till framställare av kataloger och fotografiska bilder. Bestämmelsen i 17 § URL har sin motsvarighet i artikel 5.3 b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället. På motsvarande sätt har bestämmelsen i 18 § sin motsvarighet i artikel 5.3 a i samma direktiv. Det direktivet reglerar dock inte hur ersätt-

[11] Synsättet att rättighetshavare eller rättigheter som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan formellt inte företräds av den organisation som utlöser avtalslicens har fått erkännande även på EU-nivå. Se t.ex. artikel 3.2 i rådets direktiv 93/83/EEG av den 27 september 1993 om samordning av vissa bestämmelser om upphovsrätt och närstående rättigheter avseende satellitsändningar och vidaresändning via kabel, EGT L 248, 6.10.1993, s. 15–21 (Celex 31993L0083) och kommissionens beslut av den 16 juli 2008 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (Ärende COMP/C-2/38.698 – CISAC), p. 103. Stöd för denna tolkning ges också i den juridiska litteraturen, se WIPO Intellectual Property Handbook, 2004, stycke 6.176, Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study 2002 s. 72 och 140 f., Karnell, Collective Administration of Copyrights and Neighbouring Rights, i International Encyclopedia of Comparative Law, Copyright and Industrial Property (Volym XIV) (red. Schricker), 2006, avsnitt 6-10 och 6-65 och Karnell i NIR 1981 s. 257 .

ningen ska förvaltas (jfr prop. 2004/05:110 s. 149 f. och 168 f.). I URL finns inte några särskilda bestämmelser som tar sikte på kollektiv förvaltning av den rätt till ersättning som föreskrivs i 17 respektive 18 §§ URL. I den utsträckning som rättigheterna ändå förvaltas kollektivt omfattas förvaltningen av direktivet.

Enligt 47 § första och andra stycket URL får ljudupptagningar användas utan tillstånd vid ett offentligt framförande, eller vid överföring till allmänheten utom i fall då överföringen sker genom tillhandahållande på begäran. Enligt 47 § andra stycket andra meningen gäller att om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet, kan den rätt som tillkommer dem göras gällande endast av dem gemensamt. Av tredje meningen i samma stycke följer att mot den som har använt upptagningen ska konstnärer och framställare göra gällande sina krav samtidigt. Särskilda bestämmelser gäller enligt 47 § tredje stycket om en ljudupptagning används vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidaresänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel. Gentemot den som vidaresänder får krav på ersättning göras gällande endast genom sådana organisationer som företräder ett flertal utövande konstnärer eller framställare vars framföranden eller upptagningar används i Sverige.

Tvångslicensen i 47 § har sin motsvarighet i artikel 8.2 i direktiv 2006/115 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter. Det direktivet innehåller dock inte några bestämmelser om förvaltningen av de rättigheterna. Detsamma gäller för bestämmelserna om vidaresändning trådlöst eller genom kabel, vilka har sin motsvarighet i artikel 9 i direktiv 93/98 om samordning av vissa bestämmelser om upphovsrätt och närstående rättigheter avseende satellitsändningar och vidaresändning via kabel. Det direktivet innehåller en uttrycklig bestämmelse i artikel 13 om att det inte påverkar medlemsstaternas reglering av kollektiva organisationers verksamhet. Bestämmelserna i direktivet om kollektiv förvaltning gäller således för den kollektiva förvaltningen av den rätt till ersättning som tvångslicensbestämmelserna i 47 § URL ger.

I 45 § och 45 b §§ URL finns bestämmelser om skälig ersättning till utövande konstnärer i vissa fall. Enligt bestämmelserna gäller att om en utövande konstnärer som har rätt till en ljudupptagning har överlåtit denna rätt till en framställare av ljudupptagningar mot en engångsersättning, har konstnären rätt till särskild ersättning av

framställaren, s.k. tilläggsersättning. Tilläggsersättning gäller för varje år som följer på det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte har getts ut, det år då den först offentliggjordes. Om två eller flera konstnärer som har rätt till tilläggsersättning samverkat vid framförandet, tillkommer ersättningen dem gemensamt (45 a § URL). Av 45 b § framgår att endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade utövande konstnärer på området får kräva in tilläggsersättningen. Det framgår också att organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen ska konstnärer som inte företräds av organisationen vara likställda med konstnärer som organisationen företräder. Framställaren ska på begäran av organisationen lämna det underlag som krävs för att ersättningen ska kunna beräknas.

Att rätten till tilläggersättning ska förvaltas kollektivt framgår av artikel 1.2c i direktiv 2011/77/EU om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter. Det direktivet innehåller inte några närmare bestämmelser om den kollektiva förvaltningen av tilläggsersättningen utöver dess skäl 12, vilket anger att det är tillåtet att tillämpa nationella regler för intäkter som inte är fördelningsbara. Bestämmelserna i direktivet om kollektiv förvaltning gäller alltså även för den kollektiva förvaltningen av rätten till tilläggersättning.

I 26 k–26 m §§ URL finns bestämmelser om rätt till ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning, s.k. privatkopieringsersättning. Bestämmelserna innebär i huvudsak att när en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till landet inför anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för privat bruk, har upphovsmän till skyddade verk som därefter har sänts ut i radio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges rätt till ersättning av näringsidkaren (26 k § URL). I 26 l § finns bestämmelser om beräkningen av ersättningens storlek. I 26 m § finns bestämmelser om behörig organisation, enligt vilka endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättningen. Det framgår också

att organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen ska upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter som inte företräds av organisationen vara likställda med dem som organisationen företräder. Näringsidkaren ska på begäran av organisationen lämna det underlag som krävs för att ersättningen ska kunna beräknas.

Bestämmelserna om privatkopieringsersättning har stöd i artikel 5.2.b och bl.a. skälen 35 och 39 till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället. Det direktivet reglerar dock inte hur ersättningen (som i det direktivet benämns rätt till rimlig kompensation) ska förvaltas (jfr. prop 2004/05:110 s. 103 f. och 125 f.).

Som redan nämnts framgår av skäl 13 i direktivet att det inte påverkar medlemsstaternas möjlighet att genom lagstiftning, reglering eller andra liknande specifika mekanismer som är tillämpliga inom deras territorier fastställa den skäliga ersättningen till rättighetshavare för undantag från eller inskränkning i den rätt till mångfaldigande som anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG, och inte heller deras möjlighet att fastställa villkoren för deras inkassering. Det innebär att direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning inte påverkar regleringen av den svenska privatkopieringsersättningen, såvitt avser fastställandet av ersättningen till rättighetshavare eller villkoren för dess inkassering. Det handlar om artiklarna 16 (om licensiering m.m.) och artikel 17 (om rapportering). De artiklarna behandlas närmare i avsnitt 10. Bestämmelser i direktivet som avser andra aspekter av kollektiv förvaltning av privatkopieringsersättningen är dock tillämpliga på organisationer som förvaltar denna typ av ersättning.

I 26 n– 26 p §§ URL finns bestämmelser om ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk, s.k. följerätt. Bestämmelserna innebär i huvudsak att om ett exemplar av ett originalkonstverk som har överlåtits säljs vidare inom upphovsrättens giltighetstid har upphovsmannen rätt till ersättning, s.k. följerätt, om någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden är säljare, förmedlare eller köpare vid försäljningen. I 26 o § finns bestämmelser om beräkningen av ersättningens storlek. I 26 p § finns bestämmelser om behörig organisation, enligt vilka endast en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området har rätt att

kräva in ersättningen. Det framgår också att organisationen ska kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad. Den som är ersättningsskyldig ska på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Bestämmelserna om följerätt i URL har sitt ursprung huvudsakligen i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt). Det direktivet reglerar dock inte den kollektiva förvaltningen av följerätten (se skäl 28 till det direktivet). Bestämmelserna i direktivet om kollektiv förvaltning ska därmed tillämpas även i förhållande till den kollektiva förvaltningen av följerätten.

Bestämmelserna i direktivet om kollektiv förvaltning tillämpas däremot inte på kollektiv förvaltning av icke upphovsrättsliga ersättningsordningar, t.ex. biblioteksersättning enligt bestämmelserna i förordning (1962:652) om Sveriges författarfond och individuell visningsersättning enligt bestämmelser i förordningen (1996:1605) om individuell visningsersättning. Dessa ersättningsordningar får istället ses som kulturpolitiskt motiverade stöd, vilka faller utanför definitionen av rättighetsintäkter i artikel 3h i direktivet (jfr skäl 13 till direktivet).

6.5 Avgränsning av direktivets tillämpningsområde i förhållande till facklig föreningsfrihet

6.5.1 Allmänt

Flera intressenter, bl.a. Svenska Journalistförbundet, KLYS, Teaterförbundet och BUS, har under utredningens arbete efterfrågat ett förtydligande om direktivets tillämpning på organisationer som helt eller delvis (också) ägnar sig åt facklig verksamhet. Förtydligandet har

motiverats bl.a. av att det i direktiven till utredningen anges att utredaren ska föreslå ett genomförande av direktivet som säkerställer att genomförandet av direktivet inte inverkar på den fackliga föreningsfriheten.

6.5.2 Facklig föreningsfrihet

Uttrycket facklig föreningsfrihet har inte någon bestämd innebörd i svensk rätt. Det är svårt, om ens möjligt, att skilja rent fackliga friheter från andra grundläggande fri- och rättigheter. Till exempel omfattar den grundlagsskyddade föreningsfriheten även rätten att organisera sig fackligt (prop. 1975/76:209 s. 112, jfr SOU 1975:75, bilaga 14, s. 394 f.).[12]

Fackliga föreningar är ofta ideella föreningar. Det finns ingen lagstiftning som reglerar de ideella föreningarnas verksamhet. Införande av associationsrättsliga och andra regler för fackliga organisationer torde i och för sig inte vara en begränsning av deras föreningsfrihet (jfr SOU 1972:15 s. 157 och prop. 1975/76:209 s. 112 f.). Traditionellt har dock utgångspunkten varit att de fackliga föreningarna fritt ska sätta ramarna för sin verksamhet (jfr t.ex. ILO:s konvention nr 87 angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten). När diskussioner har förts om att i lag inta normer för de ideella föreningarnas verksamhet har fackföreningarna motsatt sig en sådan reglering (se t.ex. SOU 1975:1 s. 606). Vissa normer har dock utvecklats i rättspraxis och doktrin, t.ex. om stadgar och om hur beslut i föreningens angelägenheter ska fattas (se t.ex. NJA 1972 s. 342, prop. 1975/76:105, bilaga 1, s. 344, NJA 1987 s. 394 och Hemström, Organisationernas rättsliga ställning, 2000, s. 95).

För arbetstagare och arbetsgivare gäller vissa särskilda bestämmelser om s.k. facklig föreningsrätt i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL). MBL tillämpas på *förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare* (1 §). Bestämmelser om facklig föreningsrätt kommer till uttryck i lagens 7 §, i vilken uttrycks en rätt

[12] I regeringsformen finns en särskild bestämmelse som tar sikte på s.k. facklig konflikträtt (2 kap. 14 § regeringsformen). Enligt bestämmelsen har en förening av arbetstagare samt arbetsgivare och en förening av arbetsgivare rätt att vidta åtgärder på arbetsmarknaden, om inte annat följer av lag eller avtal. Den bestämmelsen har dock inte inverkan på avgränsingen mellan direktivets tillämpningsområde och facklig föreningsfrihet.

för arbetsgivare och arbetstagare att tillhöra arbetsgivarorganisation eller arbetstagarorganisation, att utnyttja medlemskapet i sådan organisation och att verka för organisationen eller för att en sådan bildas. Lagen innehåller även ett förbud mot kränkning av denna rätt, vilket endast tar sikte på åtgärder vidtagna av någon på andra sidan (prop. 1975/76:105, bilaga 1, s. 344). Vidare finns bestämmelser om förhandlingsrätt (10–17 §§), rätt till information (18–22 §§) och kollektivavtal (23–31 a §§).

För att en förening av arbetstagare ska omfattas av MBL och dess särskilda bestämmelser förutsätts enligt 6 § första stycket att det är fråga om en sådan sammanslutning av arbetstagare som enligt sina stadgar ska tillvarata arbetstagares intressen i förhållande till en arbetsgivare. Med arbetsgivarorganisation avses enligt samma paragraf motsvarande sammanslutning på arbetsgivarsidan. Närmare bestämt förutsätts det att sammanslutningen har till uppgift att företräda medlemmarna i deras egenskap av arbetsgivare eller arbetstagare, huvudsakligen i frågor om anställningsvillkor, innehållet i arbetstagarnas arbete och de förhållanden under vilka arbetet utförs (prop. 1975/76:105, bilaga 1, s. 326, jfr SOU 1975:1 s. 605 ff.). Kravet på visst innehåll i stadgarna tolkas dock liberalt; organisationens verksamhet måste inte uteslutande bestå i att tillvarata arbetstagarenas respektive arbetsgivarnas intressen. Likaså uppställs inte något obetingat krav på att den fackliga verksamheten måste framgå av stadgarna (prop. 1975/76:105, bilaga 1, s. 338 ff.).

MBL bygger på det civilrättsliga arbetstagarbegreppet i 1 § lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS). För att det ska vara fråga om ett arbetstagarförhållande förutsätts att ett avtal föreligger mellan parterna och att avtalet går ut på att ena parten ska prestera arbete för andra partens räkning och den part som åtar sig att prestera själv deltar eller åtminstone vid bedömning på förhand förutsätts delta i arbete (prop. 1975/76:105, bilaga 1, s. 324).

I syfte att ge lagen ett brett tillämpningsområde likställs enligt 1 § andra stycket MBL med arbetstagare uppdragstagare som i förhållande till sina uppdragsgivare intar en sådan ställning att de kan anses jämställda med den som är arbetstagare i civilrättslig mening. Jämförelsen är avsedd att ske med beaktande av samtliga föreliggande omständigheter, såsom innehållet i avtalet mellan parterna, avtalets faktiska tillämpning, parternas sociala och ekonomiska ställning (prop. 1975/6:105, bilaga 1, s. 325 och SOU 1975:1 s. 727 f.). Därvid ska den

för vars räkning arbetet utförs anses som arbetsgivare. Genom att MBL likställer uppdragstagare med arbetstagare utvidgas på motsvarande sätt lagens tillämpningsområde till att omfatta även förhållandet mellan sammanslutningar av uppdragstagare och uppdragsgivare (prop. 1975/76:106, bilaga 1, s. 325).

Om det på en arbetsplats finns ett kollektivavtal ska arbetsgivaren normalt tillämpa avtalet även på andra arbetstagare än sådana som är medlemmar i den avtalsslutande arbetstagarorganisationen.

Gränsen för vad som kan avtalas i kollektivavtal motsvarar MBL:s tillämpningsområde. Avtal eller villkor i avtal mellan arbetsgivarorganisation eller arbetsgivare och arbetstagarorganisation saknar således verkan som kollektivavtal i den mån det rör annat än anställningsvillkor för arbetstagare eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare (23–25 §§ MBL, jfr AD 1981 nr 124). Detta resonemang utesluter emellertid inte möjligheten av att en sådan avtalsbestämmelse har verkningar enligt andra avtalsrättsliga regler, t.ex. regler om det enskilda anställningsavtalet (se bl.a. SOU 1966:60 s. 117 och prop. 1975/75:145 Bil 1 s. 548 samt AD 1961 nr 27).

MBL är subsidiär i förhållande till annan lagstiftning eller med stöd av lag meddelad författning (3 § MBL, jfr Hansson, Kollektivavtalsrätten, 2010, s. 334 ff.)).

6.5.3 Lagen bör inte tillämpas på vissa fackliga överenskommelser

Förslag: I lagen införs en bestämmelse om att den inte är tillämplig på överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor.

Skälen för förslaget

Direktivet syftar bl.a. till att fastställa de krav som är nödvändiga för att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt (artikel 1 i direktivet). I det ingår att uppställa krav på kollektiva

förvaltningsorganisationers styrelseformer, ekonomisk förvaltning, öppenhet och rapportering (skäl 9 i direktivets ingress).

Som framgår i avsnitt 6.1 avses med kollektiv förvaltningsorganisation ”en organisation som har tillstånd enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare, och som uppfyller minst ett av följande kriterier: i) organisationen ägs eller kontrolleras av sina medlemmar, ii) organisationen är organiserad på ideell basis” (se artikel 3a i direktivet).

Med *förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter* avses enligt skäl 2 bl.a. utfärdande av licenser till användare, revision av användare, granskning av hur rättigheterna används, säkerställande av upphovsrätt och närstående rättigheter, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare.[13]

Av ingressen till direktivet framgår vidare att det inte påverkar tillämpningen av annan relevant lagstiftning inom andra områden såsom t.ex. arbetstagares och arbetsgivares föreningsfrihet och deras organisationsrätt (skäl 56).

En övergång av upphovsrätt från en arbetstagare till en arbetsgivare kan ske såväl inom ramen för ett enskilt anställningsavtal som inom ramen för ett kollektivavtal. Om det inte föreligger något avtal måste man normalt räkna med att arbetsgivaren får nyttjanderätt till det en anställd skapar inom ramen för anställningen men inte att upphovsrätten med nödvändighet övergår till arbetsgivaren. Om t.ex. ett verk tillkommit som ett resultat av ett tjänsteåliggande kan arbetsgivaren utnyttja verket inom sin normala verksamhet. Det måste dock vara fråga om en användning som kunde förutses vid verkets tillkomst (se t.ex. AD 2002 nr 87, Wolk, JT 2002-03 s. 665 ff. och SOU 2010:24 s. 143 ff.).

Bestämmelser i ett kollektivavtal om upplåtelse eller överlåtelse av rättigheter avseende arbetstagarnas upphovsrättsligt skyddade prestationer till arbetsgivaren inom ramen för anställningen faller normalt inom tillämpningsområdet för MBL, eftersom de kan avse förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare (jfr 23 § MBL).

[13] Se avsnitt 6.1 för en diskussion om skäl 2 och 16.

Att förvalta någon annans rättigheter måste emellertid anses innebära något mer än att tillvarata annans rättigheter inom ramen för ett arbetstagar/arbetsgivarförhållande. När en organisation sluter kollektivavtal för sina medlemmars räkning kan den alltså inte anses ägna sig åt kollektiv förvaltning av rättigheter i direktivets mening, även om kollektivavtalet i och för sig reglerar frågan om arbetstagarnas upphovsrättigheter i förhållande till arbetsgivaren inom ramen för anställningen. Som redan framgått är det däremot fråga om kollektiv förvaltning av rättigheter när en organisation inkasserar intäkter från nyttjande av rättigheter, gör eventuella avdrag och fördelar utestående belopp till rättighetshavare. Sådana aktiviteter kan då inte karakteriseras som ”facklig verksamhet” endast av det skälet att organisationen i övrigt bedriver facklig verksamhet, t.ex. genom att ingå kollektivavtal. Det gäller även i situationer då inkassering och fördelning avser ersättningar som har sin grund i ett avtal som i huvudsak utgör ett kollektivavtal (jfr 25 § MBL). I den utsträckning som möjligheten för en enskild upphovsman/arbetstagare att erhålla ersättning för nyttjande styrs av organisationens villkor för förvaltningen av rättigheter, t.ex. fördelningsprinciper och avdrag för olika sociala eller kulturella ändamål, är det aspekter som direktivet avser att reglera. Det gäller oavsett om upphovsmannen/arbetstagaren är medlem i organisationen eller inte. Avgörande för om en organisation hamnar innanför eller utanför direktivets tillämpningsområde blir i en sådan situation det s.k. huvudsaklighetskriteriet. För att en organisation ska betecknas som ”kollektiv förvaltningsorganisation” krävs att den ”har tillstånd enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal att som *sitt enda eller huvudsakliga syfte* förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare” (se härom ovan avsnitt 6.1). Vid bedömningen av om organisationen uppfyller det kriteriet behöver en bedömning göras om och i så fall i vilken utsträckning organisationen bedriver även annan verksamhet, t.ex. facklig verksamhet. Mot denna bakgrund kan det inte anses nödvändigt att i den nya lagen införa ett förtydligande om lagens tillämpningsområde på organisationer som helt eller delvis också ägnar sig åt facklig verksamhet. Några sådana bestämmelser bör därför inte införas.

Ett antal organisationer har framfört önskemål om att det ändå bör införas ett förtydligande i lagen om att den inte är tillämplig i situationer där en organisation ingår ett kollektivavtal enligt bestämmelserna i MBL. Resonemanget baseras på antagandet att den organisation som önskar teckna ett kollektivavtal uppfyller förutsättningarna för att vara en kollektiv förvaltningsorganisation. Som nämnts i avsnitt 6.5.2 är MBL subsidiär i förhållande till annan lagstiftning eller med stöd av lag meddelad författning (3 § MBL). I den nu beskrivna situationen skulle bestämmelserna i den nya lagen vid en normkonflikt ha företräde framför bestämmelserna i MBL, t.ex. om förhandlingsrätt, andra förutsättningar för att ingå kollektivavtal, rätten att vidta stridsåtgärder, formerna för medling i arbetstvister och kollektivavtals utsträckta verkan. Avsikten med direktivet om kollektiv förvaltning kan dock knappast vara att inverka på förutsättningarna för arbetsgivare och arbetstagare att ingå kollektivavtal (jfr skäl 56 till direktivet), förutsatt att avtal eller villkor i avtal mellan arbetsgivarorganisation eller arbetsgivare och arbetstagarorganisation saknar verkan som kollektivavtal i den mån det rör annat än anställningsvillkor för arbetstagare eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare (se 23–25 §§ MBL).

Mot den bakgrunden bör övervägas om det bör införas någon bestämmelse med sådan innebörd. Inspiration till utformningen av en sådan bestämmelse kan hämtas från 1 kap. 2 § konkurrenslagen (2008:579), som anger att den lagen inte är tillämplig på överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor. Bestämmelsen har motiverats bl.a. av att den konkurrensrättsliga regleringen inte ska inverka på den legala och sedvanerättsliga regleringen som utvecklats för arbetsmarknaden och dess organisationer (se prop. 1953:103 s. 235 f.). Innebörden av begreppet arbetstagare motsvarar den innebörd begreppet fått i arbetsrätten. Såväl anställningsvillkor i kollektivavtal som individuella avtal omfattas av bestämmelsen. Ett konkurrensbegränsande förfarande som får sitt uttryck i en överenskommelse om lön eller andra arbetsvillkor behöver dock enligt MD 1997:8 inte alltid innebära att förfarandet är undantaget från lagens tillämpning. För undantag krävs att det handlar om ett direkt och nödvändigt utflöde av regleringen av anställningsvillkor eller en ofrånkomlig följd därav, något som också framhållits i förarbetena till

bestämmelsen (se prop. 1981/82:165 s. 195 f., jfr prop. 1997/98:130 s. 46 ff.). I MD 1997:8 framhålls också att tillämpningen av undantagsbestämmelsen måste ta sin utgångspunkt i lagens syften, vilket är att ha till ändamål att undanröja och motverka hinder för en effektiv konkurrens i fråga om produktion av och handel med varor, tjänster och andra nyttigheter. En helhetsbedömning kan därför behöva göras om ett avtal eller ett avtalsvillkor kan betecknas som ”överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor.”

I motiven har framhållits vikten av att den behöriga myndigheten (konkurrensverket) ägnar gränsdragningen särskild uppmärksamhet (se prop. 1981/82:165 s. 196).

Synsättet att kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare inom det fackliga kärnområdet (löner och andra anställningsvillkor) och som inte direkt påverkar andra marknader och tredje män inte bör omfattas av konkurrensrättsliga bestämmelser om förbud mot konkurrensbegränsande samarbete, har fått stöd i praxis från dåvarande EG-domstolen (se domstolens dom den 21 september 1999 i mål C-67/96, Albany International BV mot Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie). Med hänvisning till och tolkning av bestämmelser i de grundläggande fördragen uttryckte domstolen att det socialpolitiska syftet med kollektivavtal allvarligt skulle äventyras om arbetsmarknadens parters gemensamma strävan att vidta åtgärder som förbättrar anställnings- och arbetsförhållandena skulle omfattas av de konkurrensrättsliga bestämmelserna. Domstolen fäste avgörande vikt vid beskaffenheten hos och syftet med det kollektivavtal som var föremål för prövning i målet vid den nationella domstolen.

De skäl som ligger bakom undantagsbestämmelsen i 2 § KL påminner om dem som motiverar ett införande av en liknande bestämmelse i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Det handlar bl.a. om ordningar för facklig hantering av upphovsrättigheter som har utvecklats under lång tid (se avsnitt 3.3). Det kan visserligen invändas att tillämpningsområdet för den nya lagen inte ska göras beroende av tillämpningsområdet av begrepp som definieras i nationell rätt. Som redan framgått kan avsikten med direktivet dock inte ha varit att reglera frågan om arbetstagarnas upphovsrättigheter i förhållande till arbetsgivaren inom ramen för anställningen, åtminstone inte så länge avtalet rör sig inom det fackliga

kärnområdet (jfr resonemanget i nu nämnda mål C-67/96). De bestämmelser i lagen som genomför direktivet och som tar sikte på relationen mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare bör alltså inte tillämpas på överenskommelser som rör lön och andra anställningsvillkor, förutsatt att användaren är en arbetsgivare och den organisation som önskar ingå ett kollektivavtal uppfyller kriterierna för att vara en kollektiv förvaltningsorganisation. I praktiken handlar det om de bestämmelser i lagen som genomför direktivets artiklar 16 (om förhandling och licensiering m.m., se avsnitt 3.3.2) och 17 (om rapportering från användare, se avsnitt 3.3.3). Mot den bakgrunden bör i lagen införas en bestämmelse som, i likhet med bestämmelsen i konkurrenslagen, anger att den inte är tillämplig på överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor.

6.6 Några centrala definitioner

Förslag: I lagen införs bestämmelser med definitioner av vissa uttryck. Bestämmelserna genomför artiklarna 3 c och k.

Skälen för förslaget

Artikel 3 i direktivet innehåller definitioner av ett antal uttryck som har betydelse för tolkningen och tillämpningen av de bestämmelser som genomför direktivet. De flesta av definitionerna behandlas i anslutning till de artiklar där de förekommer. I det följande redogörs för två centrala definitioner – *rättighetshavare* och *användare* – som återkommer i flera av direktivets bestämmelser.

Rättighetshavare

Artikel 3 c i direktivet definierar ”rättighetshavare” som en person eller enhet, som inte är en kollektiv förvaltningsorganisation, som innehar upphovsrätt eller närstående rättighet eller som, inom ramen för ett avtal om utnyttjande av rättigheter eller enligt lag, har rätt till en del av rättighetsintäkterna. Uttrycket ”person” torde avse såväl fysiska som juridiska personer. Även uttrycket ”enhet”

torde avse en juridisk person som kan äga tillgångar och som har rättskapacitet. För att inte skapa oklarhet i förhållande till direktivets krav bör i lagen dock användas uttrycket ”person eller enhet”.

Direktivets definition av rättighetshavare motsvarar i huvudsak gällande svensk rätt, där uttrycket rättighetshavare anses omfatta även licenstagare som genom ett avtal har förvärvat en ensamrätt. I likhet med bedömningar som har gjorts vid genomförande av andra direktiv bör utgångspunkten vara att direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning inte påverkar nationella bestämmelser om vem som ska anses vara rättighetshavare eller om presumtion om innehav av rättigheter (jfr prop. 2008/09:67 s. 95 f. och 100 f.).

I avsnitt 6.4 konstateras att definitionen av rättighetshavare omfattar även utanförstående inom ramen för en avtalslicens utsträckta verkan, eftersom en sådan rättighetshavare genom avtalslicensbestämmelserna har rätt till en del av de inkomster som en kollektiv förvaltningsorganisation har inkasserat för rättighetshavarnas räkning (jfr artikel 3 h).

Eftersom direktivets definition av rättighetshavare i viss utsträckning avviker från hur det uttrycket normalt används i svensk rätt, bör motsvarande definition införas i lagen i nära anslutning till ordalydelsen i direktivet.

Att kollektiva förvaltningsorganisationer enligt definitionen inte kan vara rättighetshavare motiveras av att organisationerna inte ska vara ”rättighetshavare” i förhållande till varandra. Samma skäl synes motivera de bestämmelser i direktivet som reglerar förhållandet mellan organisationen och ”medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare” (jfr skäl 14 och 26), ett uttryck som omfattar t.ex. organisationer som är medlemmar i en paraply-organisation (jfr avsnitt 3.2 och 3.3). Inte heller sådana enheter (”medlemsorganisationer”, ”ägarorganisationer” eller ”primärorganisationer”) omfattas av direktivets definition av rättighetshavare (jfr artikel 6.2). Det bör därför införas en bestämmelse i lagen om att medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer som är enheter som representerar rättighetshavare inte omfattas av direktivets definition av rättighetshavare.

Användare

I artikel 3 k definieras ”användare” som en person eller enhet som driver verksamhet som kräver tillstånd från rättighetshavare, ersättning till rättighetshavare eller betalning av kompensation till rättighetshavare och som inte agerar i egenskap av konsument. Definitionen av användare korresponderar mot definitionen av rättighetsintäkter – som omfattar inkomster som en kollektiv förvaltningsorganisation har inkasserat för rättighetshavarnas räkning, oavsett om de härrör från en ensamrätt, en rätt till ersättning eller en rätt till kompensation (se artikel 3 h). Referensen till ”driver verksamhet som kräver tillstånd från rättighetshavare” innebär att uttrycket användare tar sikte på den som ansvarar för det nyttjande som ger upphov till ersättningen. Att definitionen av användare ska förstås på detta sett framgår av de sammanhang där uttrycket användare förekommer i direktivet (se t.ex. artiklarna 17, 20, 35.1 och 38.2 samt skäl 33 till direktivet). Exempelvis ansvarar ett företag för de förfoganden som anställda vidtar inom ramen för sin anställning; det är också så de organisationer som bedriver kollektiv förvaltning i praktiken agerar vid licensiering och inkassering (se avsnitt 3.3.2).

Eftersom direktivets definition av användare undantar konsumenter från sitt tillämpningsområde, och därmed avviker från den innebörd som ordet har enligt allmänt språkbruk, bör en definition införas i lagen i nära anslutning till ordalydelsen i direktivet. I likhet med vad som anförs i anslutning till definitionen av rättighetshavare bör direktivets uttryck ”enhet” komma till uttryck i lagtexten i anslutning till begreppet användare. Det som avses motsvarar dock en juridisk person i svensk rätt.

7 Representation av rättighetshavare samt medlemskap och organisation

7.1 Allmänna principer för kollektiv förvaltning

7.1.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några uttryckliga och specifika bestämmelser om principer för kollektiva förvaltningsorganisationers verksamhet och syfte.

Åtminstone i viss utsträckning torde allmänna principer om sysslomans omsorgs- och vårdplikt kunna tillämpas på relationen mellan den kollektiva förvaltningsorganisationen och de rättighetshavare som den företräder (jfr Dotevall, Fullmakt och immateriella tjänster, 2013, s. 230 ff.). Allmänna principer om god förvaltning finns även i den associationsrättsliga lagstiftningen och har kommit till uttryck i praxis på konkurrensrättens område.

Den associationsrättsliga lagstiftningen innehåller inte bestämmelser som tar direkt sikte på organisationernas förhållande till de rättighetshavare som de representerar. Den kollektiva förvaltningen och behandlingen av medlemmar styrs av de allmänna principer om verksamhet, syfte och likabehandling av medlemmar och ägare m.m. som i förekommande fall gäller för den associationsform i vilken förvaltningen bedrivs.

För ett aktiebolag gäller att verksamhetens syfte, om inte annat anges i bolagsordningen, är att bereda vinst åt aktieägarna (se 3 kap. 3 § ABL). För en ekonomisk förening gäller att föreningen ska främja medlemmarnas ekonomiska intressen (1 kap. 1 § FL). Beslutsfattandet i båda dessa associationsformer ska ske i enlighet med den s.k. likhetsprincipen och generalklausulen, vilka uppställer vissa

allmänna riktlinjer för förhållandet mellan föreningen/bolaget och medlemmarna/aktieägarna. Likhetsprincipen innebär att alla aktier eller medlemmar har lika rätt i bolaget respektive föreningen, om inte någon särskild undantagsbestämmelse gäller (se 4 kap. 1 § ABL samt 6 kap. 13 § första stycket och 7 kap. 16 § FL). Generalklausulen innebär att styrelsen eller stämman i ett aktiebolag eller en ekonomisk förening inte får företa rättshandlingar eller andra åtgärder eller fatta beslut som är ägnade att bereda otillbörlig fördel åt aktieägare eller medlem eller annan till nackdel för bolaget eller föreningen eller annan aktieägare eller medlem (se 8 kap. 41 § första stycket och 7 kap. 47 § ABL, samt 6 kap. 13 § första stycket och 7 kap. 16 § FL). Motsvarande principer torde gälla för ideella föreningar (Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 2011, s. 163) samt europakooperativ (prop. 2005/06:150 s. 90 och 172) och europabolag (prop. 2003/04:112 s. 43 f. och 117) med säte i Sverige.

I handelsbolag gäller att åtgärder som strider mot bolagets verksamhetsföremål eller ändamål inte får företas utan alla bolagsmännens samtycke, 2 kap. 3 § andra stycket HBL. Syftet är vanligen att skapa vinst till fördelning mellan bolagsmännen, men bolagsmännen kan enas om ett annat syfte. Utan att det framgår direkt av lagtexten anses likhetsprincipen och generalklausulen vara tillämpliga också på handelsbolag. Samma principer anses gälla för europeiska ekonomiska intressegrupperingar med säte i Sverige (se artikel 2 i EEIG-förordningen och prop. 1994/95:68 s. 19 och 24).

Verksamheten i en stiftelse bedrivs efter föreskrifterna i det s.k. stiftelseförordnandet, om inte föreskrifterna strider mot tvingande bestämmelser (se 2 kap. 1 §). En stiftelse har inte några medlemmar och bl.a. därför saknas motsvarighet till likhetsprincipen och generalklausulen.

I konkurrensrättspraxis från dåvarande EGD har aktualiserats frågan om hur långtgående krav på omfattande eller brett förvaltningsuppdrag som en kollektiv förvaltningsorganisation kan ställa på en rättighetshavare som förutsättning för att acceptera en begäran om att förvalta en rättighetshavarens rättigheter. Kraven kom till uttryck i de stadgar och avtal som tillämpades i förhållande till medlemmarna i organisationen. Domstolen slog fast att bedömningen av om den kollektiva förvaltningsorganisationen missbrukade sin dominerande ställning i förhållande till medlemmarna genom att påtvinga dem oskäliga avtalsvillkor förutsatte att hänsyn

togs till alla inblandade intressen samtidigt som det upprätthölls jämvikt mellan största möjliga frihet för författare, kompositörer och förläggare att förfoga över sina verk och en effektiv förvaltning av deras rättigheter genom ett företag som de i praktiken inte kunde avstå från att vara medlem i. Domstolen konstaterade att en kollektiv förvaltningsorganisation som har en dominerande ställning missbrukar denna ställning om den påtvingar sina medlemmar skyldigheter som inte är absolut nödvändiga för att uppnå organisationens samhälleliga syfte och därigenom hindrar en medlem från att utnyttja sin upphovsrätt. Med samhälleliga syfte avsågs att kollektiva förvaltningsorganisationer ofta har till syfte att skydda sina medlemmars rättigheter och intressen i förhållande till kommersiella användare. Ett effektivt skydd av medlemmarnas rättigheter och intressen förutsätter att organisationen har erhållit tillräckligt omfattande tillstånd från rättighetshavarna. Domstolen framhöll dock att ett krav på en obligatorisk överlåtelse av alla upphovsrättigheter, nuvarande och framtida, utan någon skillnad mellan olika allmänt erkända former för utnyttjande sinsemellan, framstod som ett oskäligt affärsvillkor, särskilt om det uppställdes krav på att överlåtelsen skulle gälla en viss tid efter medlemmens utträde.[1]

I kommissionens rekommendation från 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet anges att kollektiva förvaltningsorganisationer bör tillvarata rättighetshavarnas intressen med yttersta noggrannhet.[2]

[1] Se domstolens dom av den 21 mars 1974 i mål 127/73, BRT mot Sabam och Fonior. Domen diskuteras av Stamatoudi i EIPR 1997 s. 293 och Kretschmer i EIPR 2002 s. 132.

[2] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 4.

7.1.2 Överväganden

Förslag: I lagen tas in en bestämmelse om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska bedriva sin verksamhet i de företrädda rättighetshavarnas intressen. I lagen införs också en bestämmelse om att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får belasta de företrädda rättighetshavarna med skyldigheter som inte objektivt är nödvändiga för skyddet av deras rättigheter och intressen eller för en effektiv förvaltning av deras rättigheter.

Skälen för förslaget

I artikel 4 i direktivet föreskrivs allmänna principer för kollektiv förvaltning. I artikeln anges att medlemsstaterna ska se till att kollektiva förvaltningsorganisationer agerar i bästa intresse för de rättighetshavare vars rättigheter de representerar och att organisationerna inte ålägger de nämnda rättighetshavarna skyldigheter som inte objektivt sett är nödvändiga för skyddet av deras rättigheter och intressen eller för en effektiv förvaltning av deras rättigheter.

Skyldigheten för kollektiva förvaltningsorganisationer att agera i de representerade rättighetshavarnas bästa intresse framhålls också i skäl 22 till direktivet.

Principerna i artikel 4 saknar direkt motsvarighet i gällande rätt. Likhetsprincipen och generalklausulen som gäller för bolag och föreningar tar sikte på förhållandet mellan medlemmen/aktieägaren/bolagsmannen i förhållande till associationen. Stiftelser saknar helt liknande principer eftersom de inte har några medlemmar. Artikel 4 tar sikte på relationen mellan den kollektiva förvaltningsorganisationen (associationen) och de rättighetshavare som representeras av organisationen. Eftersom en sådan rättighetshavare inte med nödvändighet också är medlem i organisationen avser bestämmelsen i artikel 4 en annan relation än de som omfattas av skyddsbestämmelserna i svensk associationsrätt. Bestämmelsen i artikel 4 innebär att organisationerna måste agera i bästa intresse även för representerade rättighetshavare som inte är medlemmar. Eftersom artikel 4 saknar motsvarighet i gällande rätt behöver den genomföras genom en ny lagbestämmelse.

Den personkrets som omfattas av artikel 4 är ”rättighetshavare vars rättigheter [organisationen] representerar.” Uttrycket rättighetshavare definieras i direktivets artikel 3 c. Där anges att med rättighetshavare avses ”en person eller enhet, som inte är en kollektiv förvaltningsorganisation, som innehar upphovsrätt eller närstående rättighet eller som, inom ramen för ett avtal om utnyttjande av rättigheter eller enligt lag, har rätt till en del av rättighetsintäkterna.” Referensen till ”vars rättigheter [organisationen] representerar”, är alltså en kvalificering; inte alla personer som uppfyller definitionen av rättighetshavare omfattas. De personer som avses är sådana rättighetshavare som antingen direkt (t.ex. genom medlemsavtal eller annat anslutningsavtal) eller indirekt (t.ex. via en annan kollektiv förvaltningsorganisation) representeras av organisationen. Däremot bör exempelvis inte rättighetshavare som endast omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan omfattas av bestämmelsen, eftersom sådana rättighetshavare inte kan anses företrädas av den organisation som utlöser avtalslicens (se avsnitt 6.4). För att skapa tydlighet i förhållande till avtalslicensbestämmelserna bör i lagtexten som genomför artikel 4 användas uttrycket ”företräds” i stället för ”representerar”. Vidare bör referensen till ”bästa intresse” motsvaras av ”intressen”.

Kravet på organisationerna att inte ålägga de representerade rättighetshavarna skyldigheter som inte objektivt sett är nödvändiga för skyddet av deras rättigheter och intressen eller för en effektiv förvaltning av deras rättigheter har sitt ursprung i den konkurrensrättspraxis som nämnts i avsnitt 7.1.1. Genom direktivbestämmelsen utsträcks den konkurrensrättsliga principen till att gälla alla kollektiva förvaltningsorganisationer, oavsett om de har en dominerande ställning eller inte. Även om många kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade i Sverige redan omfattas av principen på konkurrensrättslig grund, bör det i lagen införas bestämmelser som motsvarar direktivets krav. Därigenom kommer det inte att råda någon tveksamhet om att svensk rätt uppfyller direktivets krav.

7.2 Rättighetshavarnas rättigheter

7.2.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några uttryckliga bestämmelser om rättigheter för rättighetshavare i förhållande till organisationer som bedriver kollektiv förvaltning. Besläktade bestämmelser finns dock på föreningsrättens område. Vidare har det på konkurrensrättens område utvecklats principer om skyldigheter för kollektiva förvaltningsorganisationer i förhållande till rättighetshavare som vill ge ett förvaltningsuppdrag till en sådan organisation. Det har också utvecklas principer om förutsättningar för en rättighetshavare att helt eller delvis ta tillbaka ett uppdrag som den har gett till en kollektiv förvaltningsorganisation.

För ekonomiska föreningar gäller att främjandet av medlemmarnas ekonomiska intressen (och frånvaron av eget vinstsyfte för föreningen) sker genom det utbyte medlemmarna får genom sitt deltagande i föreningen. Den ekonomiska nyttan för medlemmarna ligger främst i deras rätt att i vid mening utnyttja föreningens tjänster (jfr Mallmén, Lagen om ekonomiska föreningar, en kommentar, 3 uppl., s. 37 och SOU 2009:37 s. 85). Även om föreningslagen inte innehåller någon uttrycklig reglering av medlemmarnas möjlighet att i vid mening begagna eller ta del av den verksamhet som föreningen bedriver, så anses de alltså ha en sådan rätt. Spegelbilden av denna rätt är en s.k. kontraheringsplikt för föreningen. Denna plikt förutsätter dock att det redan föreligger ett medlemsförhållande. Vidare omfattas ekonomiska föreningar av en s.k. öppenhetsprincip, enligt vilken en förening i allmänhet inte kan vägra någon inträde såsom medlem (se 3 kap. 1 § föreningslagen). Någon motsvarighet till kontraheringsplikten eller öppenhetsprincipen anses inte gälla för andra associationsformer än föreningar.

På konkurrensrättens område finns praxis från kommissionens generaldirektorat för konkurrens och dåvarande EG-domstolen (EGD) som rör rättighetshavarnas förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer. I de s.k. GEMA-besluten[3] bedömde kommissionen att medlemmarna i den tyska förvaltningsorganisationen GEMA, verksam på området för musikaliska verk, skulle ha

[3] Se GEMA I, beslut av den 20 juni 1971, EGT 1971 L 134/15; GEMA II, beslut av den 6 juli 1972, 1972 L 166/22; och GEMA III, beslut av den 4 december 1981, EGT 1982 L 94/12.

rätt att ge organisationen i uppdrag att förvalta alla deras rättigheter eller endast vissa kategorier av rättigheter. Enligt samma beslut skulle rättighetshavarna också ha rätt att, under vissa förutsättningar, återta ett tillstånd avseende vissa kategorier av rättigheter. I beslutet definierade kommissionen vad den avsåg med kategorier av rättigheter på området musikaliska verk. Det handlade bl.a. om rätten till offentligt framförande (*eng: public performance*), tv- eller radioutsändning (*eng: broadcasting*) och mångfaldigande (*eng: mechanical reproduction*). Kategorierna av rättigheter definierades bl.a. för att ta hänsyn till en skälig balans mellan rättighetshavarnas frihet att förvalta sina rättigheter och intresset av en effektiv förvaltning av rättigheterna.

I efterkommande praxis från dåvarande EGD har framhållits att det vid avvägningen av denna balans också ska beaktas att kollektiva förvaltningsorganisationer ofta har till syfte att skydda medlemmarnas rättigheter och intressen i förhållande till kommersiella användare. Ett effektivt skydd av medlemmarnas rättigheter och intressen förutsätter att organisationen har erhållit tillräckligt omfattande tillstånd från rättighetshavarna.[4]

Den *skäliga balans* mellan rättighetshavarnas frihet att förvalta sina rättigheter och intresset av en effektiv förvaltning av rättigheterna, som domstolen uppställt som ett generellt krav på de kollektiva förvaltningsorganisationerna (se avsnitt 7.1.2), har alltså direkt inverkan på möjligheten för enskilda rättighetshavares möjlighet att utforma ett förvaltningsuppdrag.

Kommissionen har i ett meddelande från 2004 uttryckt att det i ljuset av den tekniska utvecklingen – t.ex. nätbaserade tjänster – kan vara rimligt att ompröva de ”GEMA-kategorier” som fastställdes på 70-talet.[5]

I ett senare fattat beslut fann kommissionen att en förvaltningsorganisation som kräver i sina stadgar att upphovsmannen ska överlåta alla sina rättigheter, även utnyttjande via Internet, missbrukar sin dominerande ställning i konkurrensrättsligt hänseende,

[4] Se domstolens dom av den 21 mars 1974 i mål 127/3, BRT mot Sabam och Fonior, p. 9-11. För en diskussion, se t.ex. Rosenblatt i IPQ 2000 s. 190 ff., Koskinen-Olsson i NIR 2009 s. 617, Stamatoudi i EIPR 1997 s. 292 och KEA, The Collective Management of Rights in Europe, 2006, s. 33.

[5] Se Meddelande från kommissionen till rådet, Europaparlamentet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén: förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter på den inre marknaden, Bryssel den 16 april 2004, KOM(2004) 261 slutlig, s. 17.

men bara om det rör sig om ett påtvingat oskäligt affärsvillkor. Kommissionen uttryckte stöd för att förvaltningsorganisationen kunde uppställa vissa begränsningar i möjligheten för en rättighetshavare att ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag från organisationen. Om organisationen motsatte sig ett tillbakatagande så var den dock tvungen att motivera sitt beslut och stödja sig på objektiva skäl.[6]

I ytterligare annan praxis från EGD har domstolen slagit fast att det utgör missbruk av dominerande ställning i form av otillåten diskriminering om en kollektiv förvaltningsorganisation, som har ett faktiskt monopol, vägrar att teckna förvaltningskontrakt med rättighetshavare baserat på deras nationalitet eller hemvist.[7] Kommissionen har även riktat kritik mot att ömsesidiga avtal mellan organisationerna ger stöd en sådan territoriell uppdelning.[8]

Kommissionen har i sin rekommendation från 2005 framhållit vikten av att möjligheten att avgränsa, medge och ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag bör återspegla en skälig balans (proportionalitet) mellan rättighetshavarnas frihet att förvalta sina rättigheter och intresset av en effektiv förvaltning av rättigheterna.[9]

7.2.2 Överväganden

Förslag: I lagen tas in bestämmelser om att en rättighetshavare ska kunna ge valfri kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta valfria rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk (*förvaltningsuppdrag*). En kollektiv förvaltningsorganisation ska åta sig ett sådant förvaltningsuppdrag om den inte har objektiva skäl för att inte göra det.

I lagen införs också bestämmelser om att en rättighetshavare får bevilja licenser för sådan användning av rättigheterna, kategorierna av rättigheter eller typerna av verk som inte är kommersiell.

[6] Se Banghalter & Homen Christo mot Sacem (det s.k. ”Daftpunkt”-beslutet), ärende COMP/C2/37.219, beslut av den 6 augusti 2002.

[7] Se domstolens dom av den 2 mars 1983 i mål 7/82, Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH (GVL) mot Europeiska gemenskapernas kommission, p. 41–59.

[8] Se Commission Staff Working Document – Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 7 juli 2005, s. 10 och 12.

[9] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), skäl 9 och artiklarna 3 och 5.

Vidare införs i lagen bestämmelser om att en rättighetshavare, under vissa förutsättningar, helt eller delvis får återta ett förvaltningsuppdrag, om det sker med rimligt varsel. En kollektiv förvaltningsorganisation ska kunna besluta att ett återtagande av ett förvaltningsuppdrag ska träda i kraft först i slutet av räkenskapsåret.

I lagen införs bestämmelser om att om det finns utestående belopp till en rättighetshavare för utnyttjande som har skett innan återtagandet av ett förvaltningsuppdrag har trätt i kraft, har rättighetshavaren kvar sin rätt till fördelning och utbetalning av utestående belopp och rätt till information från organisationen om tillskrivna rättighetsintäkter m.m. Detsamma ska gälla i förhållande till en licens som organisationen har beviljat innan ett sådant återtagande trätt i kraft.

I lagen införs bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får begränsa rättighetshavares rätt att ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag eller rätt att utöva vissa rättigheter i förhållande till organisationen innan ett tillbakatagande av förvaltningsuppdrag trätt i kraft, genom att uppställa som villkor att rättigheter som omfattas av ett återtagande förvaltas av en annan kollektiv förvaltningsorganisation.

I lagen införs bestämmelser om att när en rättighetshavare ger en kollektiv förvaltningsorganisation ett förvaltningsuppdrag, ska rättighetshavaren ge sitt uttryckliga medgivande för varje rättighet eller kategori av rättigheter eller typ av verk som organisationen ska förvalta. Varje sådant medgivande ska dokumenteras av organisationen.

I lagen införs bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation, innan den accepterar ett förvaltningsuppdrag, ska informera rättighetshavare om deras rättigheter och villkor i fråga om möjligheten att ge och ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag, möjligheten att bevilja licenser för icke-kommersiell användning, de rättigheter som gäller vid ett tillbakatagande och dokumentation av ett förvaltningsuppdrag. Rättigheterna och villkoren ska dessutom framgå av organisationens stadgar. En kollektiv förvaltningsorganisation som redan har fått ett förvaltningsuppdrag från rättighetshavare, ska underrätta dem om deras rättigheter.

I lagen införs klargörandet att de nu nämnda bestämmelserna inte påverkar bestämmelser om avtalslicens och obligatorisk kollektiv förvaltning i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Skälen för förslagen

Artikel 5 i direktivet innehåller bestämmelser om rättighetshavarnas rättigheter i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer. Bestämmelserna anknyter nära till den konkurrenspraxis som nuvarande EU-domstolen (EUD) och kommissionen har utvecklat vid bedömning av relationer mellan rättighetshavare och kollektiva förvaltningsorganisationer (se avsnitt 7.1.1 och 7.2.1). Bestämmelserna är alltså konkurrensrättsligt betingade i det att de bygger på synsättet att rättighetshavarna bör ha möjlighet att – inom vissa ramar och med beaktande av intresset av en effektiv kollektiv förvaltning – fritt kunna välja kollektiv förvaltningsorganisation för förvaltning av sina rättigheter.[10]

Artikel 5.1 anger att medlemsstaterna ska se till att rättighetshavarna har de rättigheter som fastställs i artiklarna 5.2-5.8 och att dessa rättigheter anges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen. Artikel 5.2 anger rättighetshavarnas allmänna frihet att välja valfri kollektiv förvaltningsorganisation för förvaltning av sina rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk (*förvaltningsuppdrag*). I artikel 5.3 regleras förutsättningarna för en rättighetshavare att i vissa fall licensiera sina rättigheter, kategorier av rättigheter, typer av verk och andra alster på icke-kommersiell basis. Artikel 5.4 reglerar förutsättningarna för att helt eller delvis ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag. Artikel 5.5 reglerar vad som gäller i situationer där en rättighetshavare har utestående belopp hos organisationen vid tidpunkten för ett återtagande. Artikel 5.6 uppställer begränsningar i möjligheten för en organisation att uppställa krav på fortsatt kollektiv förvaltning av rättigheter vid ett återtagande. Artikel 5.7 föreskriver

[10] Betydelsen av konkurrens mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och vikten av en effektiv kollektiv förvaltning diskuteras av bl.a. Riis i NIR 2009 s. 622, Brinker & Holzmuller i EIPR 2010 s. 554 och EU-domstolens dom av den 13 juli 1989 i mål 395/87, Tournier, punkt 42.

skyldighet för en organisation att dokumentera de tillstånd som en rättighetshavare har gett den. I artikel 5.8 regleras en skyldighet för organisationerna att informera rättighetshavarna om deras rättigheter i artiklarna 5.1–5.7.

Bestämmelserna i artikel 5 motiveras i skäl 18 till direktivet. Där anges att för att innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter ska kunna dra full nytta av den inre marknaden när deras rättigheter förvaltas kollektivt och att deras frihet att utöva dessa rättigheter inte otillbörligen påverkas, är det nödvändigt att kräva att lämpliga skyddsåtgärder införlivas i de kollektiva förvaltningsorganisationernas stadga. Det framhålls också att en kollektiv förvaltningsorganisation, när den tillhandahåller sina förvaltningstjänster, varken direkt eller indirekt får diskriminera rättighetshavare på grundval av nationalitet, hemvist eller etableringsort.

Bestämmelserna i artikel 5 är förhållandevis detaljerade. Eftersom det saknas motsvarande bestämmelser i svensk rätt, bör bestämmelserna i artikel 5 därför genomföras i nära anslutning till den lydelse som de har i direktivet.

Allmänna utgångspunkter för genomförande av artikel 5

Artikel 5 tar sikte på förutsättningarna för en rättighetshavare att ge eller återta ett förvaltningsuppdrag till en kollektiv förvaltningsorganisation. Artikel 5 reglerar däremot inte frågan om den rättsliga karaktären av ett sådant uppdrag. Av definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation i artikel 3 a framgår att ett sådant uppdrag kan baseras på överlåtelse, licens eller annat avtal. Även om ”fullmakt” och ”upplåtelse” inte nämns uttryckligen i artikeln, är det exempel på avtal som kan grunda ett förvaltningsuppdrag. Med upplåtelse avses i upphovsrättsliga sammanhang en i tiden eller rummet begränsad nyttjanderätt till ett verk eller annat alster (se Rosén, Upphovsrättens avtal, 2006, s. 87 och 109 ff. och Olsson, Upphovsrättslagstiftningen – En kommentar, 2009, s. 234 f.).

Artikel 5 omfattar inte situationer där rättigheter förvaltas med stöd av bestämmelser i lag, t.ex. bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning eller avtalslicenser, eller förutsättningarna för att rättigheter ska anses förvaltade med stöd av sådana bestäm-

melser, vilket också framgår av definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation i artikel 3 a som hänvisar att organisationen kan ha fått ”tillstånd enligt lag” att förvalta rättigheter.

Att omfattningen av artikel 5 ska avgränsas på detta sätt framgår redan av ordalydelsen av bestämmelserna i artikeln, t.ex. hänvisar artikel 5.2 till att rättighetshavare ”ska få ge” ett förvaltningsuppdrag till en valfri kollektiv förvaltningsorganisation. På samma sätt hänvisar artikel 5.3 till att rättighetshavare ”ska ha rätt” att ta tillbaka tillståndet att förvalta rättigheter. Att artikeln är neutral i frågan om den rättsliga karaktären hos ett förvaltningsuppdrag enligt nationell rätt, och inte reglerar giltigheten och förutsättningarna för förvaltning av rättigheter med stöd i lag framgår också av skäl 2, 12 och 19 till direktivet. Av skäl 2 framgår att en rättighetshavare normalt kan välja mellan individuell eller kollektiv förvaltning av sina rättigheter, såvida medlemsstaterna inte föreskriver något annat, i enlighet med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden. Av skäl 12 framgår bl.a. att direktivet inte påverkar medlemsstaternas ordningar för förvaltning av rättigheter, såsom kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan, obligatorisk kollektiv förvaltning och rättsliga presumtioner om representation. Av skäl 19 framgår att ett krav i tillståndet på rättighetshavarens medgivande för förvaltningen av varje rättighet, kategori av rättigheter eller typer av verk eller andra alster inte bör hindra rättighetshavarna från att godta föreslagna senare ändringar av tillståndet genom tyst medgivande i enlighet med de villkor som fastställs i nationell rätt.

Ordalydelsen av bestämmelserna i artikel 5 samt skälen 2, 12 och 19 innebär alltså att frågan om hur en organisation ska anses ha fått ett visst förvaltningsuppdrag och den rättsliga karaktären av ett sådant uppdrag är en fråga för nationell rätt, t.ex. avtals- och kontraktsrättsliga regler och principer.

I förtydligande syfte bör författningstexten som genomför artikel 5 klargöra att bestämmelserna inte påverkar tillämpningen av bestämmelser om en avtalslicens utsträckta verkan eller om obligatorisk kollektiv förvaltning i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

En annan fråga att ta ställning till vid genomförandet är hur rättighetshavarnas rättigheter i förhållande till de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska framgå för rättighetshavarna. Artikel 5.1

anger att medlemsstaterna ska se till att rättighetshavarna har de rättigheter som anges i artiklarna 5.2–5.8 och att dessa rättigheter anges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen. Eftersom det kan förekomma att en rättighetshavare ger ett förvaltningsuppdrag till en kollektiv förvaltningsorganisation utan att med nödvändighet bli medlem, t.ex. för att organisationens juridiska form inte har medlemmar (se avsnitt 6.1 och 7.3.2), bör bestämmelserna genomföras som ett krav i lagen på att rättigheterna ska komma till uttryck i organisationens stadga.

Rättighetshavares rätt att välja valfri organisation för kollektiv förvaltning

I artikel 5.2 anges att rättighetshavarna ska få ge valfri kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta valfria rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk och andra alster, för valfria territorier oberoende av organisationens eller rättighetshavarens nationalitet, hemvist eller etableringsmedlemsstat. Vidare anges att om inte den kollektiva förvaltningsorganisationen har objektivt grundade skäl att avslå en begäran om förvaltning ska den vara skyldig att förvalta sådana rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk och andra alster, förutsatt att förvaltningen av dem ingår i organisationens verksamhetsområde.

Artikel 5.2 förklaras i skäl 19 till direktivet. Där anges att en rättighetshavare fritt bör kunna välja en kollektiv förvaltningsorganisation för förvaltning av sina rättigheter eller kategorier av rättigheter. Ett viktigt förbehåll anges dock; den kollektiva förvaltningsorganisationen i fråga ska redan tidigare förvalta de aktuella rättigheterna eller kategorierna av rättigheter. En kollektiv förvaltningsorganisations skyldighet att åta sig ett förvaltningsuppdrag kan begränsas av omfattningen av organisationens verksamhet; organisationen har ingen skyldighet att åta sig ett förvaltningsuppdrag på ett område där den inte redan bedriver kollektiv förvaltning.

I skäl 19 förklaras vidare att rättigheten att bestämma och avgränsa ett förvaltningsuppdrag gäller oavsett om det rör sig om rättigheter till överföring till allmänheten eller mångfaldiganderättigheter, eller kategorier av rättigheter med anknytning till sådana former av

utnyttjande som utsändningar, teaterföreställningar eller mångfaldigande för överföring på nätet. Vidare poängteras att kollektiva förvaltningsorganisationer som förvaltar olika typer av verk och andra alster, såsom litterära, musikaliska eller fotografiska verk, bör ge rättighetshavarna samma flexibilitet när det gäller olika typer av verk och andra alster.

Hänvisningen i artikel 5.2 till ”rättigheter, kategorier av rättigheter *eller* typer av verk” bör förstås så att organisationen kan besluta om den är beredd att acceptera förvaltningsuppdrag som avser enskilda rättigheter m.m. eller om den ställer krav på att uppdraget ska avse hela rättighetskategorier eller typer av verk eller annat alster. Denna tolkning stöds av innehållet i skäl 19, där det anges att rättigheterna, kategorierna av rättigheter eller typerna av verk och andra alster som förvaltas av den kollektiva förvaltningsorganisationen ”bör fastställas vid organisationens medlemsstämma om de inte redan har fastställs i dess stadga eller föreskrivs i lagstiftning.” Det framhålls också att det är viktigt att rättigheterna och kategorierna av rättigheter fastställs på ett sätt som gör att en balans upprätthålls mellan rättighetshavarnas frihet att förfoga över sina verk och andra alster och organisationens förmåga att på ett effektivt sätt förvalta rättigheterna, med beaktande av den kategori av rättigheter som förvaltas av organisationen och den kreativa sektor inom vilken organisationen verkar. De nämnda uttalandena i skäl 19 får sammantaget anses ge uttryck för nödvändigheten av att uppnå en balans mellan rättighetshavarens rätt att välja kollektiv rättighetsförvaltare och den enskilda organisationens praktiska möjlighet att efterkomma en begäran, som har betonats i konkurrensrättspraxis.

Bestämmelserna i artikel 5.2 saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser om att en rättighetshavare ska kunna ge valfri kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta valfria rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk (*förvaltningsuppdrag*). Det bör också införas bestämmelse om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska åta sig ett sådant förvaltningsuppdrag om den inte har objektivt grundande skäl att inte göra det.

Rättighetshavares rätt att bevilja licenser för icke-kommersiell användning

I artikel 5.3 anges att rättighetshavarna ska ha rätt att bevilja licenser för icke-kommersiell användning av rättigheter, kategorier av rättigheter, typer av verk och andra alster efter eget val. Artikel 5.3 kompletteras av bestämmelser i artikel 5.8, enligt vilka gäller att en kollektiv förvaltningsorganisation ska kunna uppställa villkor för att sådan parallell-licensiering ska vara tillåten.

De nämnda bestämmelserna i artikel 5.3 och 5.8 förklaras i skäl 19 till direktivet. Där anges att direktivet inte bör stå i vägen för rättighetshavarnas möjlighet att själva förvalta sina rättigheter, inklusive för icke-kommersiell användning. Vidare anges i fråga om icke-kommersiell användning, att medlemsstaterna bör föreskriva att kollektiva förvaltningsorganisationer vidtar de åtgärder som krävs för att se till att deras rättighetshavare kan utöva rätten att utfärda licenser för sådana användningar. Sådana åtgärder bör bland annat inbegripa ett beslut av den kollektiva förvaltningsorganisationen om villkoren för utövandet av denna rätt samt tillhandahållande av information till medlemmarna om dessa villkor.

Bestämmelsen i artikel 5.3 syftar till att rättighetshavare ska kunna utfärda licenser för icke-kommersiell användning av sina verk även om användningen annars skulle omfattas av ett förvaltningsuppdrag. Med andra ord öppnar bestämmelsen upp för olika typer av parallell licensiering för icke-kommersiella förfoganden. Möjligheten till sådana parallell licensiering är i sin tur föremål för villkor som den kollektiva förvaltningsorganisationen kan besluta om.

Eftersom bestämmelsen avser möjlighet till sådan parallell licensiering på basis av tillstånd från en enskild rättighetshavare, torde den inte avse situationer där rättighetshavaren inte har möjlighet att medge individuella tillstånd. Bestämmelsen synes alltså inte vara tillämplig på rättigheter som är föremål för obligatorisk kollektiv förvaltning, t.ex. ersättningar grundande i bestämmelserna om privatkopiering (26 k–m §§ URL), ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (26 n–p §§ URL), rätten till samtidig och oförändrad återutsändning (vidaresändning) trådlöst eller genom kabel av verk som ingår i en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning (42 f § URL), samt s.k. tilläggsersättning (45 b § URL).

Bestämmelserna i artikel 5.3 saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser om att, trots omfattningen av ett förvaltningsuppdrag, får en rättighetshavare bevilja licenser för sådan användning av rättigheterna, kategorierna av rättigheter eller typerna av verk som inte är kommersiell. Eftersom möjligheten till sådan licensiering kan vara föremål för villkor som beslutas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, bör referensen till ”efter eget val” i artikel 5.3 inte införas i författningstexten. Organisationens möjlighet att besluta om nu nämnda villkor behandlas nedan i anslutning till artikel 5.8.

Rättighetshavares rätt att ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag

I det föregående beskrivs rättighetshavares rätt att ge ett förvaltningsuppdrag till en kollektiv förvaltningsorganisation. Denna rätt kompletteras i artikel 5.4 av rättighetshavares rätt att återta ett förvaltningsuppdrag. Där anges att rättighetshavarna ska ha rätt att ta tillbaka tillståndet att förvalta rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk och andra alster som de har beviljat en kollektiv förvaltningsorganisation eller att från en sådan organisation ta tillbaka någon av de rättigheter, kategorier av rättigheter, typer av verk och andra alster efter eget val i enlighet med artikel 5.2 och för de territorier de väljer, med rimligt varsel som inte överskrider sex månader. Av sista meningen i artikeln framgår dock att den kollektiva förvaltningsorganisationen kan besluta att ett sådant avslutande eller fråntagande ska träda i kraft först i slutet av räkenskapsåret.

Artikel 5.4 förklaras i skäl 19 till direktivet. Där anges att samma balans som gäller vid givande av förvaltningsuppdrag (artikel 5.2) bör gälla för omfattningen av möjligheten till ett återtagande (artikel 5.4). I skäl 19 anges vidare att om en medlemsstat, i enlighet med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden, föreskriver obligatorisk kollektiv förvaltning av rättigheter så begränsas rättighetshavarnas val (i en återtagandesituation) till andra kollektiva förvaltningsorganisationer.

Bestämmelserna i artikel 5.4 saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser om att en rättighetshavare får helt eller delvis ta tillbaka ett förvaltnings-

uppdrag, om det sker med rimligt varsel och i enlighet med de bestämmelser som genomför artikel 5.2. Det bör också införas bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska kunna besluta att ett återtagande av ett förvaltningsuppdrag ska träda i kraft först i slutet av räkenskapsåret.

Utestående belopp vid tidpunkten för ett återtagande

Artikel 5.5 föreskriver att om det finns utestående belopp till en rättighetshavare för utnyttjande som inträffat innan återtagandet av tillståndet eller fråntagandet av rättigheter trädde i kraft eller under en licens som beviljats innan ett sådant återtagande av rättigheter trädde i kraft, ska rättighetshavaren ha kvar sina rättigheter enligt artiklarna 12, 13, 18, 20, 28 och 33.

De nämnda artiklarna behandlar rätten till sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag (artikel 12), fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (artikel 13), information till rättighetshavarna om förvaltningen av deras rättigheter (artikel 18), information som på begäran ges till rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare (artikel 20), korrekt och snabb betalning till rättighetshavarna i vissa fall (artikel 28) och förfaranden för klagomål (artikel 33). Referensen till de nämnda artiklarna baseras på synsättet att en rättighetshavare kan ha rätt till viss ersättning även efter tidpunkten för ett återtagande.

Bestämmelserna i artikel 5.5 saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser om att om det finns utestående belopp till en rättighetshavare som har inträffat innan tillbakatagandet av ett förvaltningsuppdrag har trätt i kraft, har rättighetshavaren kvar sin rätt till fördelning och utbetalning av utestående belopp och rätt till information från organisationen om tillskrivna rättighetsintäkter m.m.

Begränsningar i möjligheten för en organisation att uppställa krav på fortsatt kollektiv förvaltning av rättigheter vid ett återtagande

I artikel 5.6 anges att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får begränsa utövandet av rättigheter enligt artiklarna 5.4 och 5.5 genom att, som ett villkor för att utöva dessa rättigheter, kräva att förvaltningen av rättigheter eller kategorier av rättigheter eller typer av verk eller andra alster som återtagits anförtros en annan kollektiv förvaltningsorganisation.

Artikel 5.6 förklaras i skäl 19 till direktivet. Där anges att om en medlemsstat, i enlighet med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden, föreskriver obligatorisk kollektiv förvaltning av rättigheter begränsas rättighetshavarnas val till andra kollektiva förvaltningsorganisationer. Även skäl 2 ger viss vägledning. Där anges att en rättighetshavare normalt kan välja mellan individuell eller kollektiv förvaltning av sina rättigheter, såvida medlemsstaterna inte föreskriver något annat, i enlighet med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden. Artikel 5.6 samt skäl 2 och 19 innebär alltså sammantaget att en rättighetshavares möjlighet att återta sina rättigheter från en kollektiv förvaltningsorganisation i syfte att förvalta dem individuellt, kan begränsas endast om begränsningen framgår av nationell lagstiftning om tvingande kollektiv förvaltning. Medlemsvillkor som anger att rättigheter endast kan förvaltas kollektivt, och som inte har stöd i sådan lagstiftning, är således inte tillåtna. Vidare måste den nationella lagstiftningen vara förenlig med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden.

Som har framkommit i avsnitt 6.4 finns i svensk upphovsrätt flera bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning av rättigheter, vilka alla har stöd i direktiv på upphovsrättsområdet. Det gäller förvaltning och inkassering av s.k. privatkopieringsersättning (26 m § URL),[11] s.k. följerätt (26 p § URL),[12] samtidig och oförändrad återutsändning (vidaresändning) trådlöst eller genom kabel av verk som

[11] Skäl 38 till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

[12] Artikel 6.1 i Europaparlaments och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt).

ingår i en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning (42 f § URL),[13] samt s.k. tilläggsersättning (45 b § URL).[14] I den utsträckning kollektiva förvaltningsorganisationer tillämpar villkor enligt vilka rättigheter m.m. som tas tillbaka måste anförtros en annan kollektiv förvaltningsorganisation, är sådana villkor inte tillåtna, om de inte har stöd i de aktuella lagrummen.

Bestämmelserna i artikel 5.6 saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får begränsa rättighetshavares rätt att ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag eller rätt att utöva vissa rättigheter i förhållande till organisationen innan ett återtagande av förvaltningsuppdraget trätt i kraft, genom att uppställa som villkor att rättigheter som omfattas av ett tillbakadragande förvaltas av en annan kollektiv förvaltningsorganisation.

Skyldighet för den kollektiva förvaltningsorganisationen att dokumentera tillstånd

I artikel 5.7 föreskrivs att i situationer där en rättighetshavare ger en kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta dennes rättigheter ska rättighetshavaren ge sitt uttryckliga medgivande specifikt för varje rättighet eller kategori av rättigheter eller typ av verk eller andra alster som rättighetshavaren beviljar organisationen tillstånd att förvalta. Vidare anges att varje sådant medgivande ska finnas dokumenterat.

Hänvisningen i inledningen av artikeln till ”I situationer där” innebär att artikel 5.7 inte omfattar situationer där förvaltning sker utan att något tillstånd har lämnats, t.ex. förvaltning av utanförståendes rättigheter inom ramen för en avtalslicens eller rättigheter som förvaltas på basis av bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning.

Första meningen i artikel 5.7 anges att det förvaltningsuppdrag som en rättighetshavare ger till en organisation ska vara såväl

[13] Artikel 9.2 i Rådets direktiv 93/83/EEG av den 27 september 1993 om samordning av vissa bestämmelser om upphovsrätt och närstående rättigheter avseende satellitsändningar och vidaresändning via kabel

[14] Artikel 1.2.c i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktivet 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter.

uttryckligt som specifikt. Den engelska språkversionen ger inte uttryck för samma stränga krav; där anges att rättighetshavare ska ge ”consent specifically”. Vad som kan anses ligga i ett krav på att ett tillstånd ska vara ”specifikt” är inte helt klart. Av skäl 19, som ger underlag för tolkning av bestämmelsen, framgår dock att kravet i tillståndet på rättighetshavarens medgivande för förvaltningen av varje rättighet, kategori av rättigheter eller typer av verk eller andra alster inte bör hindra rättighetshavarna att godta föreslagna senare ändringar av tillståndet genom tyst medgivande i enlighet med villkor i nationell rätt. Uttalandet i skäl 19 bör rimligtvis omfatta bl.a. situationen att en rättighetshavare ursprungligen gett en organisation ett generellt förvaltningsuppdrag och samtidigt accepterat att omfattningen av uppdraget kan ändras genom framtida ändring av organisationens stadgar eller stämmobeslut. Kravet på att rättighetshavaren behöver ge tillstånd ”specifikt” kan således inte anses uppställa något krav på att tillståndet behöver vara preciserat.

Sista meningen i artikel 5.7 anger att ett eventuellt tillstånd till en kollektiv förvaltningsorganisation behöver vara dokumenterat. Eftersom första meningen i artikel 5.7, i linje med artikel 5.2, inte ställer krav på att tillstånd behöver ges för varje enskilt verk eller annat alster som omfattas av tillståndet, kan något krav på dokumentation inte heller uppställas på denna detaljnivå. Dokumentationen behöver dock omfatta det tillstånd som har getts.

Bestämmelserna i artikel 5.7 saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser om att när en rättighetshavare ger en kollektiv förvaltningsorganisation ett förvaltningsuppdrag, ska rättighetshavaren ge sitt uttryckliga medgivande för varje rättighet eller kategori av rättighet eller typ av verk som organisationen ska förvalta. Varje sådant tillstånd ska dokumenteras av organisationen.

Skyldighet att underrätta rättighetshavarna

I artikel 5.8 anges att en kollektiv förvaltningsorganisation ska underrätta rättighetshavarna om deras rättigheter enligt artiklarna 5.1–5.7 och om villkoren för den rättighet som föreskrivs i artikel 5.3, innan den erhåller deras förvaltningsuppdrag. Vidare anges i samma artikel att en kollektiv förvaltningsorganisation ska under-

rätta de rättighetshavare som redan har gett organisationen tillstånd om deras rättigheter enligt artiklarna 5.1 till 5.7 och om villkoren för den rättighet som föreskrivs i artikel 5.3 senast den 10 oktober 2016.

Artikel 5.8 förklaras i skäl 19 till direktivet. Där anges att de kollektiva förvaltningsorganisationerna bör underrätta rättighetshavarna om deras möjligheter och se till att de kan utöva rättigheterna med anknytning till dessa möjligheter på ett så enkelt sätt som möjligt. Det framhålls att rättighetshavare som redan gett en kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd kan underrättas via organisationens webbplats.

Mot denna bakgrund bör det i lagen införas bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska informera rättighetshavare om deras nu nämnda rättigheter innan den accepterar deras förvaltningsuppdrag. Rättigheterna och villkoren ska dessutom framgå av organisationens stadgar. En kollektiv förvaltningsorganisation som redan har fått ett förvaltningsuppdrag från rättighetshavare, ska informera dem om de nämnda rättigheterna.

7.3 Medlemskap

7.3.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt skiljer man traditionellt sett mellan öppna och slutna associationer. Med öppen association menas en organisation vars grundläggande avtal (stadgar, bolagsavtal osv.) tillåter att antalet medlemmar ökar eller minskar utan att avtalet justeras. Med sluten association avses sammanslutning inom vilken antalet medlemmar eller delägare i princip inte kan variera utan att det avtal som utgör det grundläggande dokumentet för sammanslutningen ändras.

Till de öppna associationerna hör de ekonomiska föreningarna. En ekonomisk förening kan i allmänhet inte vägra någon inträde såsom medlem. Undantag från denna regel görs för det fall att det föreligger särskilda skäl med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet, föreningens syfte eller annan orsak (se 3 kap. 1 § föreningslagen). En sådan begränsning av medlemsantalet eller medlemskretsen kan ske genom stadgebestämmelse. Även utan stadgebestämmelse kan av föreningens verksamhet och ändamål följa rätt att begränsa medlemsantalet eller kräva vissa

kvalifikationer för att bli medlem (se prop. 1986/87:7 s. 87, jfr prop. 1951:34 s. 102). Vidare kan inträde förvägras person som kan antas komma att motarbeta föreningens syfte eller på annat sätt uppträda illojalt (NJA II 1951 s. 39).

För ideella föreningar gäller att möjligheten till medlemskap kan begränsas genom bestämmelser i stadgarna eller genom faktiskt tillämpad praxis. Undantag från denna huvudregel har uppställts i situationer där medlemskap i en förening har bedömts vara mer eller mindre en nödvändig förutsättning för möjligheten att arbeta eller försörja sig. Med hänsyn härtill har en fackförening ålagts att anta en sökande som medlem, om han inte gjort sig skyldig till sådant förhållande som skulle ge föreningen rätt att utesluta honom (se NJA 1948 s. 513). Liknande principer torde vara att tillämpa även i förhållande till andra föreningar där medlemskapet närmast är en förutsättning för utövande av viss verksamhet.

För europakooperativ gäller att de bör bedrivas i enlighet med principen om att ”inga artificiella spärrar bör finnas för medlemskap”, se skäl 10 i SCE-förordningens ingress. Om inte stadgarna i en förening föreskriver annorlunda, får medlemskap i ett europakooperativ förvärvas av såväl fysiska som juridiska personer (artikel 14). Vidare gäller att beträffande frågor som inte regleras i förordningen ska de nationella regler gälla som skulle gälla för kooperativ bildade i överensstämmelse med lagstiftningen i den medlemsstat där europakooperativet har sitt säte (se artikel 8), dvs. för svenska förhållanden t.ex. lagen om ekonomiska föreningar. Hit torde höra frågor om medlemskap utöver vad som regleras av förordningen (jfr prop. 2005/06:150 s. 90 och 172).

Till de slutna associationerna hör aktiebolaget. Aktiebolag har sluten karaktär eftersom antalet aktier är bestämt. I bolagsordningen ska anges antalet aktier, eller åtminstone högsta och lägsta antal aktier. Ändring i ena eller andra riktningen kan visserligen ske, men för det krävs att bolagsordningen ändras, vilket kan göras endast genom bolagstämmobeslut med kvalificerad majoritet. Aktieantalets fixering har till följd att det är möjligt att inträda som ”medlem” i bolaget endast genom att förvärva en eller flera aktier. Aktieförvärv sker i allmänhet genom att aktie överlåts till förvärvaren eller övergår till honom genom arv eller annat familjerättsligt fång. Man kan också förvärva aktie genom teckning vid nyemission eller genom utbyte av konvertibel mot aktie. Europabolag omfattas av

samma regler för förvärv och nyemission av aktier som aktiebolag (se artikel 5 SE-förordningen och prop. 2003/04:112 s. 43 f. och 117).

Även handelsbolag har normalt en sluten karaktär. De bildas genom avtal mellan personer; ny bolagsman får inte tas in i bolaget utan de tidigare bolagsmännens samtycke (2 kap. 2 § HBL). Bestämmelsen är dock dispositiv, varför det är möjligt för bolagsmännen att enas om andra förutsättningar för inträde i bolaget. För europeiska ekonomiska intressegrupperingar gäller att ett beslut att anta en ny medlem ska fattas enhälligt av medlemmarna (artikel 26 i EEIG-förordningen). Såväl juridiska personer som fysiska personer som utövar ett fritt yrke eller annan verksamhet kan antas som medlemmar (artikel 4.1).

Stiftelser har inga medlemmar; i strikt mening är de således inte en ”association”.

I beslut på konkurrensrättens område har kommissionen bedömt att kollektiva förvaltningsorganisationer som har en dominerande ställning inte via medlemsvillkor eller stadgar får utestänga rättighetshavare från andra medlemsstater från medlemskap i organisationen.[15] Vidare har kommissionen i en rad dokument framhållit vikten av att rättighetshavare ska kunna bli medlem i valfri kollektiv förvaltningsorganisation, inklusive situationer där rättighetshavarna har hemvist i en annan medlemsstat än den där organisationen är etablerad.[16]

7.3.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska godta rättighetshavare och enheter som företräder rättighetshavare som medlemmar, om de uppfyller kraven för medlemskap. Kraven ska baseras på objektiva, transparenta och icke-diskriminerande villkor.

[15] Se kommissionens beslut i GEMA I, beslut av den 20 juni 1971, EGT 1971 L 134/15; och GVL, beslut av den 29 oktober 1981, EGT L 370/49.

[16] Se Commission Staff Working Document – Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 7 juli 2005, s. 14 och Commission Staff Working Document. Impact Assessment Reforming Cross-Border Collective Management of Copyright and Related Rights for Legitimate Online Music Services, Bryssel 11 oktober 2005, SEC(2005) 1254, s. 10.

I lagen införs också bestämmelser om att kraven för medlemskap ska anges i stadgarna för den kollektiva förvaltningsorganisationen och vara allmänt tillgängliga.

Vidare införs bestämmelser om att om en kollektiv förvaltningsorganisation vägrar godkänna en begäran om medlemskap, ska den ge rättighetshavaren eller enheten en tydlig motivering av sitt beslut.

I lagen införs bestämmelser om att föreningslagens bestämmelser om medlemskap ska tillämpas på en kollektiv förvaltningsorganisation som bedrivs som en ekonomisk förening, ett europakooperativ eller en ideell förening.

Bedömning: Direktivets bestämmelser om medlemskap i en kollektiv förvaltningsorganisation tillämpas inte på stiftelser.

Skälen för förslaget och bedömningen

Allmänna utgångspunkter

I artikel 3 d i direktivet definieras en medlem som en rättighetshavare eller en enhet som representerar rättighetshavare, inbegripet andra kollektiva förvaltningsorganisationer och rättighetshavarsammanslutningar, som uppfyller kraven för medlemskap i en kollektiva förvaltningsorganisationen och som organisationen har beviljat tillträde (artikel 3 d).

I artikel 6.2 i direktivet anges allmänna villkor för medlemskap. Enligt artikeln ska en kollektiv förvaltningsorganisation godta rättighetshavare och enheter som representerar rättighetshavare, inbegripet andra kollektiva förvaltningsorganisationer och sammanslutningar av rättighetshavare, som medlemmar om de uppfyller kraven för medlemskap, vilka ska baseras på objektiva, transparenta och icke-diskriminerande kriterier. Dessa krav för medlemskap ska anges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen och de ska vara allmänt tillgängliga. I situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation vägrar godkänna en begäran om medlemskap ska den ge rättighetshavaren en tydlig motivering av skälen till sitt beslut.

Av lydelsen av artikel 6.2 följer att direktivet inte uppställer något absolut krav på öppenhet i betydelsen att exempelvis en rättighets-

havare som så önskar under alla omständigheter ska kunna bli medlem. Snarare synes direktivet utgå från att en kollektiv förvaltningsorganisation ska kunna uppställa kriterier för medlemskap och att sådana kriterier är tillåtna så länge de är objektiva, transparenta och icke-diskriminerande. Även ingressen till direktivet ger stöd för tolkningen att en kollektiv förvaltningsorganisation ska kunna uppställa begränsningar i möjligheten att bli medlem. I skäl 14 förklaras att det i praktiken förekommer att kollektiva förvaltningsorganisationer verkar i olika juridiska former såsom föreningar, kooperativ och aktiebolag som kontrolleras eller ägs antingen av innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter eller av ”enheter som representerar sådana rättighetshavare.” I artikel 6.2 och skäl 14 exemplifieras att sådana enheter kan vara andra kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer. Dessa exempel indikerar att uttrycket ”enhet” i detta sammanhang torde ta sikte på en juridisk enhet som kan äga tillgångar och som har rättskapacitet, dvs. en juridisk person.

Vidare anges i skäl 14 att det i undantagsfall förekommer att kollektiva förvaltningsorganisationer saknar ägande eller kontroll på grund av sin juridiska form och att det till exempel gäller stiftelser, som inte har några medlemmar. I skäl 20 framkommer att medlemskapet i en kollektiv förvaltningsorganisation bör basera sig på objektiva, transparenta och icke-diskriminerande kriterier, även för förläggare som med stöd av ett avtal om utnyttjande av rättigheter har rätt till en andel av intäkterna från de rättigheter som förvaltas av den kollektiva förvaltningsorganisationen och att inkassera sådana intäkter från denna organisation. Det poängteras dock att kriterierna inte bör ålägga kollektiva förvaltningsorganisationer någon skyldighet att godta medlemmar om förvaltningen av deras rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk eller andra alster ligger utanför organisationernas verksamhetsområde, varmed bör avses organisationens befintliga verksamhetsområde. En kollektiv förvaltningsorganisations skyldighet att godta rättighetshavare som medlemmar omfattar följaktligen inte rättighetshavare för vilka ett förvaltningsuppdrag ligger utanför organisationens befintliga verksamhetsområde.

Förutsättningar för medlemskap; föreningar och europakooperativ

Bestämmelserna om förutsättningar för medlemskap i första meningen i artikel 6.2 motsvaras i huvudsak det som enligt svensk rätt redan i dag gäller för ekonomiska föreningar. Såväl direktivbestämmelserna som föreningslagen bygger på öppenhetsprincipen. En person kan vägras medlemskap i en ekonomisk förening endast om det föreligger ”särskilda skäl med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet, föreningens syfte eller annan orsak” (se 3 kap. 1 § föreningslagen). I direktivet anges inte förutsättningarna för att vägra medlemskap, utan i stället anges att kraven för medlemskap ska baseras på ”objektiva, transparenta och icke-diskriminerande kriterier”. Även om direktivet och föreningslagen båda bygger på öppenhetsprincipen så närmar de sig frågan om medlemskap från olika perspektiv. I praktiken torde dock förutsättningarna för att bevilja respektive vägra medlemskap korrespondera mot varandra. Faktorer som leder till att ett medlemskap inte beviljas torde samtidigt utgöra faktorer som inte motsvarar villkoren för medlemskap och tvärtom.

Fråga är om direktivets kriterier för medlemskap innebär något annat eller mer än bestämmelserna om möjligheten att vägra medlemskap enligt föreningslagen. Att kriterierna för medlemskap ska vara ”transparenta” bör innebära att kriterierna ska vara tydliga och inte lämna utrymme för stort skönsmässigt utrymme; det ska vara tydligt och förutsebart för den som söker medlemskap vilka kriterier som uppställs. Viss ledning när det gäller innebörden av att kriterierna ska vara ”icke-diskriminerande” kan hämtas i artikel 21.2 i Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.[17] Där anges att ”Inom tillämpningsområdet för fördragen, och utan att det påverkar tillämpningen av någon särskild bestämmelse i dem, ska all diskriminering på grund av nationalitet vara förbjuden.” Direktivets krav på att kriterierna för medlemskap ska vara ”transparenta” och ”icke-diskriminerande” bör därmed inte innebära något utöver föreningslagens förutsättningar för att vägra medlemskap. Detsamma bör gälla direktivets tredje krav, att kriterierna för medlemskap i en kollektiv förvaltningsorganisation ska

[17] Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT C 83/389, 30.3.2010.

vara ”objektiva”. Förutsättningarna för att vägra medlemskap enligt föreningslagen, att det föreligger ”särskilda skäl med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet, föreningens syfte eller annan orsak”, bör motsvara sådana ”objektiva” krav som direktivet kräver för medlemskap i en kollektiv förvaltningsorganisation. För kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som ekonomisk förening torde således föreningslagens regler kunna tillämpas och några särskilda bestämmelser om förutsättningar för medlemskap i kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som ekonomiska föreningar behöver därför inte tas in i den nya lagen. Detsamma gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som europakooperativ, eftersom europakooperativ omfattas av föreningslagens bestämmelser om medlemskap.

För ideella föreningar gäller, som angetts i avsnitt 7.3.1, en större möjlighet för föreningen att begränsa medlemskapskretsen än vad som gäller för ekonomiska föreningar enligt föreningslagen. En möjlighet att genomföra direktivets artikel 6.2 med tillämpning på ideella föreningar är att i författningsbestämmelse införa en bestämmelse som ligger nära ordalydelsen av artikel 6.2. En annan möjlighet är att tillämpa samma regler om förutsättningar för medlemskap i kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som ideella föreningar som dem som bedrivs som ekonomiska föreningar. En sådan lösning skulle skapa större enighet i regelverket för kollektiva förvaltningsorganisationer, oavsett om de bedrivs som ideell eller ekonomisk förening. Därför bör bestämmelserna om förutsättningarna för medlemskap i föreningslagen tillämpas även på ideella föreningar som är kollektiva förvaltningsorganisationer.

Direktivets krav på att organisationen ska ge rättighetshavaren en tydlig motivering om den vägrar godkänna en begäran om medlemskap saknar motsvarighet i föreningslagen. I lagen bör därför införas en bestämmelse med denna innebörd. Skyldigheten bör även gälla i förhållande till enheter som representerar rättighetshavare.

Sammanfattningsvis bör alltså föreningslagens befintliga bestämmelser om förutsättningar för medlemskap tillämpas på en kollektiv förvaltningsorganisation som bedrivs som en ekonomisk förening, ett europakooperativ eller en ideell förening. Kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs i någon av de associationsformerna ska

dock omfattas av en skyldighet i lagen att om den vägrar godta en begäran om medlemskap, ska den ge rättighetshavaren eller enheten en tydlig motivering till beslutet.

Förutsättningar för medlemskap; aktiebolag och europabolag

I avsnitt 7.3.1 beskrivs aktiebolag som en sluten associationsform, eftersom antalet aktier vid en given tidpunkt är bestämt. Det finns dock möjlighet att öka antalet aktier genom beslut om s.k. nyemission.

Direktivets begrepp ”medlem” torde omfatta aktieägarna i ett aktiebolag (jfr definitionen av ”member” i den engelska språkversionen av direktivet och uttrycket ”member of a company” i brittiska Companies Act 2006, part 8). Utgångspunkten är därför att bestämmelserna i direktivets 6.2 om möjligheten att bli medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation bör tillämpas på aktiebolag som uppfyller villkoren för att vara en sådan organisation.

Med utgångspunkt i vad som just beskrivits motsvaras uttrycket ”att antas som medlem” i ett aktiebolag av att bli aktieägare i bolaget, dvs. förvärva en aktie från en befintlig aktieägare (medlem) eller teckna en ny aktie inom ramen för en nyemission.

Bestämmelserna i aktiebolagslagen ger förutsättningar för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs i aktiebolagsform att följa de krav som artikeln uppställer. Förvärv av en befintlig aktie kan normalt ske genom överlåtelse från en befintlig aktieägare (se 4 kap. 7 § aktiebolagslagen). En kollektiv förvaltningsorganisation som bedriver sin verksamhet i aktiebolagsform torde normalt vilja uppställa vissa krav eller villkor för att någon ska kunna förvärva aktier i bolaget, i praktiken s.k. medlemsvillkor. Det kan t.ex. handla om att aktieägaren (medlemmen) ger organisationen ett förvaltningsuppdrag (i enlighet med de nationella regler som genomför artikel 5). Organisationen kan uppställa sådana begräsningar i aktieägarnas dispositionsrätt enligt bestämmelser i aktiebolagslagen om s.k. samtyckesförbehåll (se 4 kap. 9–17 §§ aktiebolagslagen). Vidare kan aktieägarna genom avtal åta sig begränsningar i sin dispositionsrätt (se Bergström och Samuelson, Aktiebolagets grundproblem, 2001, s. 76 f.).

Förvärv av aktie (medlemskap) kan även ske inom ramen för en s.k. nyemission, dvs. när ett aktiebolag ger ut (emitterar) nya aktier. Bestämmelse om nyemission fattas normalt av bolagsstämman i ett aktiebolag (se 11 kap. 2 § aktiebolagslagen). Styrelsen kan besluta om nyemission under förutsättning att bolagstämman godkänner beslutet i efterhand (se 13 kap. 31 § aktiebolagslagen). Bolagstämman kan också lämna sitt godkännande på förhand genom att bemyndiga styrelsen att fatta beslut om nyemission (se 13 kap. 35 § aktiebolagslagen).

Om aktiekapitalet i bolagsordningen har angivits till ett fast belopp, får nyemission inte ske utan att bolagsordningen först ändras. Detsamma gäller i aktiebolag med ett högsta och ett lägsta aktiekapital, om nyemissionen innebär en höjning av det registrerade aktiekapitalet till ett belopp som överstiger maximikapitalet enligt bolagsordningen. En nyemission får inte heller innebära att antalet eller det högsta antalet aktier som får finnas enligt bolagsordningen överskrids.

I svensk aktiebolagsrätt gäller regler om s.k. företrädesrätt. Enligt dessa bestämmelser ska befintliga aktieägare ha företrädesrätt till de nya aktierna vid nyemission (13 kap. 1 § aktiebolagslagen). Bolagstämman kan besluta om avvikelse från företrädesrätten, men för det krävs att beslutet har biträtts av aktieägare med minst två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de aktier som är företrädda vid stämman (13 kap. 2 § aktiebolagslagen). Genom ett sådant beslut kan stämman rikta nyemissionen, t.ex. mot en eller flera rättighetshavare som uppfyller vissa villkor, t.ex. villkor för medlemskap i en kollektiv förvaltningsorganisation.

Sammantaget gäller alltså att befintliga aktiebolagsrättsliga bestämmelser ger ett utrymme för en kollektiv förvaltningsorganisation, som bedrivs i aktiebolagsform, att uppfylla kraven i artikel 6.2 i direktivet. Detsamma gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som europabolag, eftersom europabolag omfattas av aktiebolagslagens bestämmelser om förvärv och nyemission av aktier och ändring av aktiekapitalets storlek. Av dessa bestämmelser framgår dock inte att kraven för aktieförvärv ska vara objektiva, transparenta och icke-diskriminerande. Det framgår inte heller att kraven för aktieförvärv ska anges i bolagsordningen och vara allmänt tillgängliga. Vidare saknas bestämmelser om att om en kollektiv förvaltningsorganisation bedrivs i någon av dessa bolagsformer och bolaget vägrar godkänna en

begäran från en rättighetshavare eller en enhet som representerar rättighetshavare om att bli medlem (”aktieägare”), ska den ge en tydlig motivering av skälen för sitt beslut. Bestämmelser som anger detta bör därför tas in i lagen.

Förutsättningar för medlemskap – handelsbolag och europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Som framgår av avsnitt 7.3.1 har handelsbolag normalt en sluten karaktär, men att det genom beslut av bolagsmännen är möjligt för ny bolagsman att tas in i bolaget. Direktivets uttryck ”medlem” torde omfatta bolagsmän i ett handelsbolag (jfr uttrycket ”member” i den engelska språkversionen av direktivet och uttrycket ”member of a limited liability partnership” i brittiska Limited Liability Partnerships Act 2000, section 4). Bestämmelserna i direktivets artikel 6.2 om möjligheten att bli medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation kan således uppfyllas av ett handelsbolag genom beslut av de befintliga bolagsmännen. Detsamma gäller för europeiska ekonomiska intressegrupperingar.

Av befintliga bestämmelser om förutsättningar för att bli bolagsman i ett handelsbolag eller en europeisk ekonomisk intressegruppering framgår dock inte att kriterierna för att bli bolagsman ska vara objektiva, transparenta och icke-diskriminerande. Det framgår inte heller att kraven för att bli bolagsman ska anges i bolagsavtalet eller motsvarande och vara allmänt tillgängliga. Vidare saknas bestämmelser om att om en kollektiv förvaltningsorganisation bedrivs i någon av dessa bolagsformer och bolaget vägrar godkänna en begäran från en rättighetshavare eller en enhet som representerar rättighetshavare om att bli medlem (”bolagsman”), ska den ge en tydlig motivering av skälen för sitt beslut. Bestämmelser som anger detta bör därför tas in i lagen.

Förutsättningar för medlemskap – stiftelser

Som framgått av avsnitt 7.3.1 har inte stiftelser några medlemmar. I skäl 14 till direktivet anges att det i vissa undantagsfall förekommer att kollektiva förvaltningsorganisationer bedrivs i en juridisk form som saknar ägande eller kontroll, till exempel stiftelser som saknar

medlemmar. I samma skäl anges dock att direktivet ska tillämpas även på sådana organisationer. Det uttrycks också att medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att skyldigheterna enligt direktivet kringgås genom val av juridisk form.

Direktivet godtar således att dess bestämmelser om möjlighet för rättighetshavare att bli medlem inte kan tillämpas på stiftelser, eftersom sådana organisationer inte har medlemmar. Som utvecklas i avsnitt 7.8.2 innehåller direktivet särskilda bestämmelser som tar sikte på juridiska personer som inte har medlemmar. Därigenom möjliggörs att direktivets bestämmelser blir tillämpliga även på sådana juridiska personer, t.ex. stiftelser. Det behövs därför inte några särskilda bestämmelser om medlemskap i stiftelser.

7.4 Medlemmarnas deltagande i beslutsfattandet

7.4.1 Nuvarande ordning

I befintlig associationsrättslig lagstiftning finns bestämmelser som tar sikte på förfaranden för medlemmars deltagande i organisationernas beslutsfattande. Bestämmelserna skiljer sig åt beroende på associationsform, bl.a. i fråga om omfattning, detaljgrad och grad av dispositivitet.

Det torde tillhöra god sed på området för kollektiv rättighetsförvaltning att de rättighetshavare som har gett ett förvaltningsuppdrag till en kollektiv förvaltningsorganisation har möjlighet att delta vid utformningen av organisationens riktlinjer för inkassering och fördelning av utestående belopp och andra viktiga beslut som rör den kollektiva förvaltningen (se Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study 2002 s. 162). Det gäller också i situationer där rättighetshavarna har hemvist i en annan medlemsstat än den där organisationen är etablerad.[18]

I kommissionens rekommendation från 2005 uttrycks att förhållandet mellan kollektiva rättighetsförvaltare och rättighetshavare bör, oavsett om det är baserat på kontrakt eller lagstadgade regler om medlemskap, vara baserat bl.a. på principen att rättig-

[18] Se Commission Staff Working Document – Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 7 juli 2005, s. 14.

hetshavarnas representation i den interna beslutsprocessen bör vara rättvis och välavvägd.[19]

Ekonomiska föreningar

Föreningslagen innehåller grundläggande bestämmelser om medlemmars deltagande i beslutsfattandet i en ekonomisk förening. Enligt 7 kap. 1 § föreningslagen gäller att föreningsmedlemmarnas rätt att besluta i föreningens angelägenheter utövas vid föreningsstämman.

En medlems rätt att besluta vid föreningsstämman utövas av honom eller henne personligen, genom en legal ställföreträdare eller genom ett ombud (se 7 kap. 2 § första stycket föreningslagen). Om inte annat anges i stadgarna, gäller att en medlem som är en juridisk person får företrädas av valfritt ombud medan en fysisk person endast får företrädas av sin maka eller sambo eller av en annan medlem (se 7 kap. 2 § andra stycket föreningslagen). Utgångspunkten är att varje medlem har en röst vid stämman, om inte annat anges i stadgarna (se 7 kap. 1 § andra stycket föreningslagen).

Ordinarie föreningsstämma ska hållas inom sex månader efter utgången av varje räkenskapsår. Det finns inte någon regel i föreningslagen om på vilken plats en föreningsstämma ska hållas. En kallelse till en föreningsstämma får enligt 7 kap. 8 § föreningslagen utfärdas tidigast fyra veckor före stämman. Kallelse ska utfärdas senast två veckor före ordinarie stämma och senast en vecka före extra stämman, om inte stadgarna föreskriver en längre tid.

Det är föreningsstämman som beslutar om ändring av en ekonomisk förenings stadgar. Som utgångspunkt gäller att samtliga röstberättigande i föreningen måste stå bakom ett beslut att ändra stadgarna (se 7 kap. 14 § föreningslagen). Som ett alternativ till enhällighet kan en stadgeändring komma till stånd genom att beslut fattas på två på varandra följande stämmor. De krävs att beslutet på den senare stämman biträds av minst två tredjedelar av de röstande. Vid vissa mer ingripande fall av stadgeändring krävs att

[19] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 13.

beslutet på den andra stämman fattas med tre fjärdedelars majoritet eller enhällighet bland de röstande.

Föreningsstämman utser ledamöterna i föreningens styrelse. Styrelsen ansvarar för föreningens organisation och förvaltningen av dess angelägenheter (6 kap. 6 § föreningslagen). I stadgarna får det dock bestämmas att en eller flera ledamöter ska utses på annat sätt (se 6 kap. 1 § föreningslagen). Regleringen medger exempelvis att styrelsen själv eller en enskild styrelseledamot i stadgarna kan ges befogenhet att utse styrelseledamöter.

Av 7 kap. 12 § framgår att föreningsstämmans befogenheter kan helt eller delvis överlämnas åt särskilda valda fullmäktige.

Föreningslagens bestämmelser om skydd för medlemmars deltagande vid stämman för en förening kompletteras av bestämmelser i föreningens stadgar. I viss utsträckning ställer föreningslagen krav på att stadgarna ska ha visst innehåll och i viss utsträckning öppnar föreningslagen för möjligheten att i stadgarna avvika från lagens bestämmelser.

Stadgarna antas av föreningen då den bildas (se 2 kap. 1 § föreningslagen). I 2 kap. 2 § föreningslagen finns bestämmelser om vad stadgarna ska innehålla. Där anges att stadgarna ska innehålla uppgift om bl.a. antalet lägsta och högsta antalet styrelseledamöter samt eventuella suppleanter, tiden för deras uppdrag samt, om någon av dem ska utses på annat sätt än som anges i föreningslagen, hur det i så fall ska ske. Det ska också finnas uppgift om inom vilken tid och hur föreningsstämma sammankallas samt hur andra meddelanden ska bringas till medlemmarnas (eller fullmäktiges) kännedom och vilka ärenden som ska förekomma på ordinarie stämma. För det fall fullmäktige ska finnas, ska stadgarna innehålla uppgift om deras befogenhet, hur de utses och tiden för deras uppdrag.

Ideella föreningar

För ideella föreningar finns inte några särskilda lagregler om medlemmars deltagande i beslutsfattandet. Eftersom ideella föreningars organisation med stämma och styrelse i allmänhet liknar ekonomiska föreningars, tillämpas ofta föreningslagens bestämmelser analogt på ideella föreningar. Ideella föreningars ändamål och karaktär i övrigt kan dock påkalla tillämpning av andra regler.

Frånvaron av lagbestämmelser och rättspraxis gör det på vissa punkter omöjligt att med någon säkerhet ange vad som är gällande rätt (se Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 2011, s. 189 f.).

Europakooperativ

Liksom i svenska ekonomiska föreningar utövas medlemmarnas beslutanderätt i europakooperativ med säte i Sverige vid föreningsstämman. Föreningsstämman ska besluta i frågor som ankommer på den enligt förordningen om europakooperativ, eller lagstiftningen i den medlemsstat där föreningen har sitt säte, vilket för kooperativ med säte i Sverige är föreningslagen. Vidare ska stämman besluta i de frågor för vilka stämman i en ekonomisk förening enligt föreningslagen är behörig eller föreningens stadgar i enlighet med den lagstiftningen (se artikel 52 i SCE-förordningen).

Ett europakooperativ ska hålla föreningsstämma minst en gång per kalenderår. Stämman ska hållas inom sex månader efter räkenskapsårets utgång. Vidare finns det regler om minoritetsmedlemmars rätt att begära sammankallande av föreningsstämman (artikel 55) och att få upp punkter på dagordningen för en stämma (artikel 57). Föreningsstämmans beslut ska fattas med majoriteten av de närvarande eller företrädda rösterna (artikel 61.2). För ändring av föreningens stadgar gäller särskilda regler (artikel 61.4). För planeringen och genomförandet av stämman i övrigt samt omröstningsförfarandena gäller samma regler för kooperativ som för ekonomiska föreningar (artikel 53).

Aktiebolag

Aktiebolagslagen innehåller grundläggande bestämmelser om aktieägares (”medlemmars” – se avsnitt 7.4.1) deltagande i beslutsfattandet i ett aktiebolag. Enligt 7 kap. 1 § aktiebolagslagen gäller att aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagstämma.

Rätt att delta i bolagsstämma har de aktieägare som på dagen för stämman är införda i aktieboken. I bolagsordningen får föreskrivas att en aktieägare får delta i bolagsstämma endast om han eller hon anmäler detta till bolaget senast den dag som anges i kallelsen till

bolagstämman (7 kap. 2 §). Aktieägaren kan utöva sin rätt att delta i bolagsstämman såväl personligen som genom ombud (7 kap. 3 §). I bolagsordningen för ett aktiebolag får det anges att styrelsen får tillhandahålla ett formulär som aktieägarna kan använda för att ge en av styrelsen angiven person fullmakt att företräda dem (7 kap. 4 §).

Ordinarie bolagsstämma ska hållas inom sex månader efter utgången av varje räkenskapsår. Kallelse till bolagsstämma ska ske på det sätt som anges i bolagsordningen (7 kap. 23 §). I några fall måste bolaget skicka en skriftlig kallelse till varje aktieägare vars postadress är känd för bolaget.

Det är bolagstämman som beslutar om ändring av ett aktiebolags bolagsordning. Som utgångspunkt gäller att ett beslut om ändring av bolagsordningen är giltigt om det har biträtts av aktieägare med minst två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de aktier som är företrädda vid bolagstämman. I vissa fall gäller dock strängare majoritetskrav (se 7 kap. 43–45 § aktiebolagslagen).

Varje aktieägare har rätt att få ett ärende behandlat på stämman under förutsättning att begäran görs i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen.

Aktiebolagslagen utgår från att bolagsstämman fattar beslut med acklamation. Om någon av aktieägarna begär det, ska omröstning ske. I ärenden som inte avser val utgörs bolagsstämmans beslut av den mening som har fått mer än hälften av de avgivna rösterna. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst. I bolagsordningen kan föreskrivas andra majoritetskrav. För vissa beslut får det dock i bolagsordningen endast föreskrivas längre gående villkor än vad som framgår av aktiebolagslagen (se 7 kap. 40 § aktiebolagslagen).

Vid val anses den vald som har fått de flesta rösterna, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen. I bolagsordningen får det dock inte föreskrivas att det fordras fler röster (se 7 kap. 41 § aktiebolagslagen).

Enligt aktiebolagslagen råder förbud mot att styrelsen eller en styrelseledamot ges rätt att utse styrelseledamöter (se 8 kap. 8 § aktiebolagslagen). Skälet till detta är att en rätt för styrelsen att tillsätta styrelseledamöter har ansetts strida mot lagens organisationsmönster och kompetensfördelningen mellan bolagsorganen (se prop. 1997/98:99 s. 84 f.).

Aktiebolagslagens bestämmelser om aktieägares deltagande i bolagets angelägenheter kompletteras av bestämmelser i aktiebolagets bolagsordning. Bestämmelser om bolagsordning finns i 3 kap. aktiebolagslagen. En bolagsordning ska innehålla bestämmelser om bl.a. antalet eller lägsta och högsta antalet styrelseledamöter och eventuella styrelsesuppleanter samt om hur bolagstämma ska sammankallas (3 kap. 1 §).

Europabolag

Liksom i svenska aktiebolag utövas aktieägarnas beslutanderätt i europabolag med säte i Sverige vid bolagstämma. Bolagsstämman ska besluta i de frågor som ankommer på den enligt förordningen om europabolag och bestämmelserna i lagstiftningen i den medlemsstat där europabolaget har sitt säte, vilket för europabolag med säte i Sverige är aktiebolagslagen. Vidare ska bolagstämman besluta i de frågor för vilka bolagstämman i ett publikt aktiebolag enligt aktiebolagslagen är behörig eller enligt den av samma lag reglerade bolagsordningen (artikel 52 SE-förordningen).

Planeringen och genomförandet av bolagstämman samt omröstningsförfarandena omfattas av samma regler som gäller för aktiebolag (artikel 53). Ett europabolag ska hålla bolagstämma minst en gång om året. Stämman ska hållas inom sex månader efter räkenskapsårets utgång (artikel 54). Vidare finns det regler om minoritetsaktieägares rätt att begära sammankallande av stämman (artikel 55) och att få upp punkter på dagordningen för en stämma (artikel 56) (jfr prop. 2003/04:112 s. 100 f.).

Bolagstämmans beslut ska fattas med majoriteten av de avgivna rösterna, om inte högre majoritet krävs enligt förordningen eller enligt aktiebolagslagens regler för publika aktiebolag (artikel 57).

För ändring av bolagsordningen krävs ett beslut av bolagstämman fattat med en majoritet som inte får understiga två tredjedelar av de avgivna rösterna (artikel 59 och prop. 2003/04:112 s. 101 f.).

Handelsbolag

I lagen om handelsbolag och enkla bolag finns inte några regler om formerna för fattande av beslut i bolagets angelägenheter. Utgångspunkten är i stället att beslutanderätten i handelsbolag utövas av varje bolagsman för sig eller, i vissa fall, genom överenskommelse mellan alla bolagsmännen.

Lagen om handelsbolag och enkla bolag innehåller regler om bolagsmännens förhållande till varandra, men de är dispositiva med ett undantag. Den i 2 kap. 5 § föreskrivna rätten att utöva kontroll över bolaget får inte genom avtal åsidosättas för vanlig handelsbolagsman.

Europeiska Ekonomiska Intressegrupperingar

I artikel 2 i förordningen om Europeiska Ekonomiska Intressegrupperingar anges att om inte annat föreskrivs i förordningen så ska den nationella lagstiftningen i den stat där grupperingen har sitt säte tillämpas på bland annat grupperingens interna organisation (artikel 2).

Medlemmarna i en gruppering utgör ett av grupperingens obligatoriska organ (artikel 16.1). Medlemmarna kan i egenskap av grupperingens högsta organ fatta alla beslut som syftar till att förverkliga ändamålet med grupperingen, t.ex. genom direktiv till andra organ och befattningshavare (artikel 16.2). Det andra obligatoriska organet enligt förordningen är företagsledaren (en eller flera).

På initiativ av företagsledaren eller på begäran av en medlem ska företagsledarna sammankalla medlemmarna så att dessa kan fatta beslut (artikel 17.4). Utgångspunkten är att varje medlem har en röst. Avtalet om att bilda grupperingen kan dock tilldela vissa medlemmar flera röster förutsatt att ingen medlem får röstmajoritet (artikel 17.1).

Vissa beslut kräver enhällighet. Enhällighet krävs för att ändra föremålet för grupperingens verksamhet, för att ändra det antal röster som varje medlem har tilldelats eller för att ändra förutsättningarna för att fatta beslut. Det krävs också enhällighet för att vidta andra ändringar i grupperingsavtalet, allt under förutsättning att inte annat är bestämt i avtalet om att bilda grupperingen (artikel 17.2).

I alla de fall där förordningen inte kräver enhällighet kan medlemmarna i grupperingsavtalet bestämma hur många medlemmar som ska vara närvarande och den röstmajoritet som krävs för ett giltigt beslut. Om sådana bestämmelser inte finns krävs det enhällighet (artikel 17.3).

Stiftelser

Som angetts ovan saknar stiftelser medlemmar. Stiftelselagen saknar därför bestämmelser om medlemmars deltagande i stiftelsens beslutsfattande.

7.4.2 Överväganden

Förslag: Det införs ett krav i lagen om att stadgarna för kollektiva förvaltningsorganisationer ska ge uttryck för lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i beslutsfattandet i kollektiva förvaltningsorganisationer.

I lagen införs bestämmelser om att om stadgarna i förekommande fall ska ge uttryck för en skälig och balanserad representation av olika kategorier av medlemmar i organisationens beslutsfattande.

I lagen förtydligas att bestämmelserna om medlemmars deltagande och representation i de kollektiva förvaltningsorganisationernas beslutsfattande inte gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som är stiftelser.

Skälen för förslaget

Allmänna utgångspunkter

I artiklarna 8–10 i direktivet finns bestämmelser om stämman i kollektiva förvaltningsorganisationer samt övervakning och ledning av sådana organisationer. Bestämmelserna i artiklarna 8–10 reglerar dock inte de närmare mekanismerna för medlemmarnas deltagande i organisationernas beslutsfattande, t.ex. frågor om förfarande och majoritetskrav för beslut. Allmänna bestämmelser härom finns i

artikel 6.3 i direktivet. Där anges att stadgan för en kollektiv förvaltningsorganisation ska omfatta lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i organisationens beslutsfattande. Vidare uttrycks att de olika kategorierna av medlemmar ska vara skäligen och balanserat representerade i beslutsfattandet.

Med stadga avses enligt artikel 3 e i direktivet stiftelseurkund och bolagsordning, stadga, regler eller konstituerande handlingar för en kollektiv förvaltningsorganisation.

Underlag för tolkning av artikel 6.3 ges i skäl 22 till direktivet. Där anges att kollektiva förvaltningsorganisationer bör agera i de representerade rättighetshavarnas bästa kollektiva intresse och att det därför är viktigt att det finns system som ger medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation möjlighet att utöva sina rättigheter genom att delta i organisationens beslutsfattande. Det konstateras att en del kollektiva förvaltningsorganisationer har olika kategorier av medlemmar, som kan representera olika typer av rättighetshavare, såsom producenter och utövande konstnärer. Vidare anges att dessa olika kategorier av medlemmar bör vara rättvist och balanserat representerade vid beslutsfattandet.

Lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i beslutsfattandet

Som framgår av avsnitt 7.4.1 uppställs i svensk rätt i många fall krav på medlemmars, aktieägares m.fl. deltagande i organisationernas beslutsfattande. Det kommer till uttryck bl.a. i att det för flera av associationsformerna – ekonomiska föreningar, europakooperativ, aktiebolag och europabolag – finns regler om förfarande och majoritetskrav för beslut vid stämma. Dessa bestämmelser får sammantaget också anses vara såväl lämpliga som effektiva för att medlemmarna ska kunna delta i beslutsfattandet. Däremot uppställs det i den aktuella lagstiftningen inte något generellt krav på att medlemmarnas möjligheter att på detta sätt delta i beslutsfattandet ska komma till uttryck i organisationernas stadgar. Det bör därför införas ett krav i lagen om att stadgarna för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som ekonomiska föreningar, europakooperativ, aktiebolag och europabolag ska ge uttryck för lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i organisationernas beslutsfattande.

Som har beskrivits i avsnitt 7.4.1 saknas det för ideella föreningar lagbestämmelser om möjligheten för medlemmar att delta i föreningarnas beslutsfattande. Även om föreningslagens bestämmelser ofta kan tillämpas analogt för ideella föreningar så saknas det ett ramverk i lag som medlemmarna kan förlita sig till för att, vid behov, delta i beslutsfattandet. Redan av den anledningen bör det i lagen uppställas ett krav om att stadgarna för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som ideella föreningar ska ge uttryck för lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i organisationernas beslutsfattande.

För handelsbolag och europeiska ekonomiska intressegrupperingar gäller, som framgår av avsnitt 7.4.1, att de saknar bestämmelser om stämma. I stället gäller att bolagsmännen i ett s.k. bolagsavtal inbördes kan reglera hur beslutsförfaranden ska gå till. Ett sådant bolagsavtal omfattas av direktivets ovan nämnda definition av ”stadgar”. Ett sätt att genomföra de krav som uppställs i artikel 6.3 i förhållande till handelsbolag och ekonomiska intressegrupperingar är att i lagen uppställa ett krav på att bolagsavtalet ska ge uttryck för lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i föreningens beslutsfattande.

Stiftelser saknar medlemmar, se avsnitt 7.4.1. Första meningen i artikel 6.3 omfattar alltså inte stiftelser. Det bör förtydligas i lagen att bestämmelserna om medlemmars deltagande i de kollektiva förvaltningsorganisationernas beslutsfattande inte gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som är stiftelser.

Skälig och balanserad representation av olika kategorier av medlemmar

Direktivets krav på ”skälig och balanserad” representation av olika ”kategorier av medlemmar” tar sikte på representationen av skilda kategorier av medlemmar vid beslutsfattandet i kollektiva förvaltningsorganisationer efter att medlemskap väl har erhållits.

Uttrycket ”kategorier av medlemmar” saknar motsvarighet i svensk rätt. Befintliga associationsrättsliga bestämmelser utgår från förutsättningarna för att bli medlem, aktieägare, bolagsman m.m. och gör inte någon uppdelning i *kategorier* mellan olika medlemmar beroende på om de ur ett upphovsrättsligt perspektiv är upphovsmän, utövande konstnärer eller producenter. Direktivet uppställer i och för

sig inte något krav på att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska uppställa någon sådan ”kategorisering” av sina medlemmar. Förutsättningarna för att bli medlem, enligt artikel 6.2, refererar inte till kategorier av medlemmar. Av skäl 22 framgår dock att det förekommer att ”en del” kollektiva förvaltningsorganisationer har olika kategorier av medlemmar, som kan representera olika typer av rättighetshavare, såsom producenter och utövande konstnärer. I Sverige finns exempel på sådana organisationer (se avsnitt 3.2 och 3.3). Att det finns exempel på situationer där vissa kategorier av medlemmar, som kan representera olika typer av rättighetshavare, missgynnas eller utestängs från beslutsfattandet i kollektiva förvaltningsorganisationer lyftes fram i kommissionens konsekvensanalys som låg till grund för kommissionens förslag till direktiv.[20] Mot den bakgrunden bör det i lagen införas ett krav på att stadgarna för en kollektiv förvaltningsorganisation i förekommande fall ska ge uttryck för en skälig och balanserad representation av olika kategorier av medlemmar i organisationens beslutsfattande.

Eftersom stiftelser saknar medlemmar, bör det förtydligas i lagen att bestämmelserna om skälig och balanserad representation av olika kategorier av medlemmar inte gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som är stiftelser.

7.5 Möjlighet att kommunicera på elektronisk väg

7.5.1 Nuvarande ordning

Ekonomiska föreningar

Föreningslagen ger överlag en ekonomisk förening goda möjligheter att kommunicera med sina medlemmar på det sätt som passar föreningen och medlemmarna bäst. Föreningen kan i sina stadgar bestämma att kallelser eller andra meddelanden till medlemmarna ska skickas med posten. Men föreningen kan också bestämma att kallelser och meddelanden ska förmedlas genom annonsering i

[20] Se Commission Staff Working Document, Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, SWD(2012) 205 final, Bryssel den 11 juli 2012, s. 17 f.

tidning eller på anslagstavla, genom publicering på föreningens webbplats eller genom översändande via e-post eller fax (se 2 kap. 2 § första stycket 8 föreningslagen).

I några speciella fall ställer lagen dock krav på att kallelser eller annat slag av information ska skickas till medlemmen i skriftlig form, dvs. översändas med post. Det gäller exempelvis för kallelse till en föreningsstämma som ska behandla vissa särskilda slag av stadgeändringar. Motsvarande krav gäller bl.a. också om en ordinarie föreningsstämma ska hållas på en annan tid än som föreskrivs i stadgarna och om en stämma ska ta ställning till ett förslag om likvidation eller fusion (se 7 kap. 8 § andra stycket).

Föreningslagen innehåller inte några särskilda bestämmelser om medlemmars möjligheter att kommunicera med föreningen på elektronisk väg. Föreningslagen torde bygga på förutsättningen att stämman hålls på en bestämd plats där stämmans ordförande befinner sig och där medlemmarna i föreningen har möjlighet att inställa sig. Det finns inte någon bestämmelse i lagen som anger att medlemmarna har möjlighet att delta i stämman från annan plats med hjälp av modern kommunikationsteknik. Det finns å andra sådan inte heller någon bestämmelse som säger att medlemmarna eller deras ombud *måste* vara fysiskt närvarande vid stämman för att kunna utöva sina rättigheter vid denna (se SOU 2009:37 s. 141 f.).

Europakooperativ

Enligt artikel 58.4 i förordningen om europakooperativ får stadgarna för en sådan förening tillåta poströstning eller elektronisk omröstning och ska då fastställa de nödvändiga förfarandena.

Aktiebolag

Inte heller aktiebolagslagen innehåller några bestämmelser om användande av modern teknik vid bolagstämma. Frågan har dock diskuterats i förarbetena. Lagstiftaren har då konstaterat att aktiebolagslagen inte hindrar att olika tekniska lösningar används vid bolagsstämman, inklusive för omröstningar, och att de närmare formerna för detta i första hand är en teknisk fråga som inte lämpar sig för lagstiftning. Det bör i stället vara bolagsstämman och dess

ordförande som i det enskilda fallet prövar om den valda tekniska lösningen innebär att omröstning kan ske på ett säkert sätt (se prop. 1997/98:99 s. 102 f. och prop. 2004/05/85 s. 301 ff.).

7.5.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs en bestämmelse om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska ge sina medlemmar möjlighet att kommunicera med den på elektronisk väg och att delta i och utöva rösträtt vid stämma på elektronisk väg.

Bedömning: I lagen behöver inte införas detaljerade bestämmelser om förutsättningarna för att delta i stämma på elektronisk väg.

Skälen för förslaget och bedömningen

I artikel 6.4 föreskrivs att en kollektiv förvaltningsorganisation ska ge sina medlemmar möjlighet att kommunicera med den på elektronisk väg, även när det gäller att utöva medlemsrättigheter. Möjligheten att utöva medlemsrättigheter, t.ex. på medlemsstämman, på elektronisk väg refereras också till i skäl 23 till direktivet.

Direktivet uppställer inte några närmare krav på hur den elektroniska kommunikationen mellan medlemmen och föreningen ska ske, men möjligheten att kommunicera med organisationen i frågor av allmän karaktär torde omfattas. Direktivet anger inte heller vad som närmare omfattas av begreppet ”medlemsrättigheter”. Av skäl 23 till direktivet framgår dock att det som avses med medlemsrättigheter i detta sammanhang är möjligheten att delta i och utöva rösträtt vid medlemsstämma på elektronisk väg.

Att medlemmar i en kollektiv förvaltningsorganisation kan kommunicera elektroniskt med organisationen i frågor av allmän karaktär, t.ex. via e-post, torde i praktiken vara situationen redan i dag. Däremot är det för utredningen inte känt om organisationer med säte i Sverige ger medlemmarna möjlighet att delta i och utöva rösträtt vid medlemsstämma på elektronisk väg.

Som anges i avsnitt 7.5.1 finns det ingenting i befintlig lagstiftning som hindrar att olika tekniska lösningar används vid stämma i

ekonomiska föreningar eller aktiebolag, t.ex. elektronisk kommunikation. Det har hittills bedömts att de närmare formerna för detta i första hand är en teknisk fråga som inte lämpar sig för lagstiftning. Inte heller direktivet torde kunna tolkas så att det behöver införas några detaljerade regler förutsättningarna för att delta i stämma på elektronisk väg; det är, precis som har bedömts i tidigare lagstiftningsärenden, närmast en praktisk fråga. I lagen behöver dock införas en bestämmelse om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska ge sina medlemmar möjlighet att kommunicera med den på elektronisk väg och att delta i stämma på elektronisk väg.

7.6 Medlemsregister

7.6.1 Nuvarande ordning

Föreningar och europakooperativ

En ekonomisk förenings styrelse ska, enligt 3 kap. 6 § föreningslagen, föra en medlemsförteckning med vissa i lagen närmare angivna uppgifter. Medlemsförteckningen ska bland annat innehålla uppgift om varje medlems namn och postadress samt det antal medlemsinsatser som han eller hon deltar med i föreningen. Det uppställs däremot inte något krav att medlemmens person- eller organisationsnummer anges, även om en sådan skyldighet kan följa av de stadgebestämmelser som gäller i den enskilda föreningen.

Medlemsförteckningen kan bestå av ett lösblads- eller kortsystem men den kan också föras med hjälp av automatisk databehandling eller på annat liknande sätt.

För ideella föreningar finns inte någon lagstadgad skyldighet att föra förteckning över medlemmarna. Av styrelsens skyldighet att vårda föreningens angelägenheter måste dock följa en skyldighet för styrelsen att föra en medlemsförteckning om antalet medlemmar är så stort att styrelsen i annat fall inte kan fullgöra sina skyldigheter, exempelvis att ta in medlemsavgifter och ge medlemmarna de rättigheter av skilda slag som följer med medlemskapet (se Hemström, Organisationernas rättsliga ställning, 8:e uppl., 2011, s. 99).

För europakooperativ gäller att de ska föra ett alfabetiskt register över alla medlemmar vid kooperativets säte med uppgift om medlemmarnas adress, det antal andelar och, i förekommande

fall, vilken kategori av andelar de innehar (artikel 14.4 förordningen om europakooperativ). Alla transaktioner som medför en ändring i det sätt på vilket kapitalet tillskrivs eller fördelas, eller ökas eller minskas, ska införas medlemsregistret (artikel 14.5).

Aktiebolag och europabolag

Aktiebolagslagen innehåller bestämmelser om att det i ett aktiebolag ska finnas en aktiebok. Aktieboken ska innehålla vissa uppgifter om aktier och aktieägare.

I avstämningsbolag ska aktieboken föras med automatiserad behandling. I bolag som inte är avstämningsbolag får boken även föras i bunden bok eller i ett betryggande lösblads- eller kortsystem (se 5 kap. 2 § aktiebolagslagen). Till skillnad från föreningslagen innehåller aktiebolagslagen bestämmelser om arkivering av aktieboken och om ansvar för personuppgifter i aktiebok som förs med automatiserad behandling (se 5 kap. 3 och 4 §§ aktiebolagslagen).

Aktieboken ska innehålla uppgifter om aktieägarnas namn och postadress, men även uppgifter om personnummer, organisationsnummer eller liknande identifikationsnummer (se 5 kap. 5 § första stycket 2 och 11 § första stycket 1 aktiebolagslagen).

I bolag som inte är avstämningsbolag är det styrelsen som ansvarar för att aktieboken förs, bevaras och hålls tillgänglig enligt aktiebolagslagens bestämmelser (se 5 kap. 7 § aktiebolagslagen). I sådana bolag ska aktieboken upprättas så snart samtliga stiftare har undertecknat stiftelseurkunden. När teckning av aktier har skett, ska uppgift om detta föras in i aktieboken (se 5 kap. 8 § aktiebolagslagen). Om aktier övergår till ny ägare, ska den nya ägaren föras in i aktieboken så snart han eller hon på visst sätt har styrkt sitt förvärv. Anteckning av andra ändrade förhållanden kan föras in i boken efter anmälan av aktieägare eller annan behörig person. Det kan t.ex. vara fråga om ändring av aktieägares postadress (se 5 kap. 9 § aktiebolagslagen).

För europabolag med säte i Sverige gäller samma regler om aktiebok som svenska publika aktiebolag (se artikel 9 i förordningen om stadga för europabolag och prop. 2003/04:112 s. 43 f.).

Handelsbolag och europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Såväl lagen om handelsbolag och enkla bolag som förordningen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar saknar bestämmelser om att ett handelsbolag ska föra register över bolagsmännen.

Stiftelser

Stiftelselagen saknar motsvarighet till bestämmelser om medlemsförteckning.

7.6.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska föra register över sina medlemmar. Registret ska innehålla uppgift om medlemmarnas namn och postadress. Registret ska uppdateras regelbundet. Bestämmelsen ska inte gälla om det i annan författning föreskrivs en skyldighet för den kollektiva förvaltningsorganisationen att föra register med motsvarande innehåll.

Bedömning: Organisationernas registerskyldighet bör inte göras mer omfattande än vad direktivet kräver.

Skälen för förslaget och bedömningen

Kravet på medlemsregister

I artikel 6.5 anges att en kollektiv förvaltningsorganisation ska föra medlemsregister och regelbundet uppdatera dessa register. I föreningslagen finns bestämmelser om medlemsförteckning. De gäller också för europakooperativ. I aktiebolagslagen finns bestämmelser om aktiebok. Dessa gäller även för europabolag. I handelsregisterlagen (1974:157) finns bestämmelser om registrering av bl.a. bolagsmän i handelsbolag. För de angivna associationsformerna finns alltså register som motsvarar direktivets krav. En särskild fråga är emellertid om personuppgiftslagen (1998:204)

uppställer sådana begränsningar att det ändå finns anledning att överväga nya bestämmelser i dessa fall.

Behandlingen av personuppgifter i ett medlemsregister, t.ex. namn och adress, kan falla under personuppgiftslagen. Enligt 9 § första stycket c) i denna lag följer att personuppgifter får samlas in bara för särskilda ändamål. Sådana ändamål finns angivna i aktiebolagslagen och i lagen om ekonomiska föreningar i föreslagen lydelse. Enligt 5 kap. 1 § aktiebolagslagen ska aktieboken ligga till grund för utövandet av aktieägares rättigheter mot bolaget och ge bolaget, aktieägare och andra underlag för att bedöma ägarförhållandena i bolaget. I en lagrådsremiss som presenterades i utredningens slutskede föreslås att ändamålet med medlemsförteckningen enligt 3 kap. 6 § föreningslagen i föreslagen lydelse ska vara att ge föreningen, medlemmarna och andra underlag för att bedöma medlemsförhållandena i föreningen (se Ju2010/9441/L1). Av 9 § första stycket d) personuppgiftslagen framgår att personuppgifter inte får behandlas för något ändamål som är oförenligt med insamlingsändamålen. Personuppgifter som har förts in i aktieboken eller medlemsförteckningen får alltså inte användas för något ändamål som är oförenligt med de särskilt angivna ändamålen.

Frågan är om dessa begränsningar innebär att en organisation inte kan använda befintliga register för att fullgöra förpliktelser som den enligt direktivet har till medlemmen i egenskap av rättighetshavare. Enligt artikel 13.1 ska t.ex. en kollektiv förvaltningsorganisation i samband med fördelning vidta nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavare. Ett led i denna skyldighet är att granska de register som avses i artikel 6.5 samt att göra information om rättighetshavaren tillgänglig i viss krets. Det kan visserligen inte hävdas att sådan behandling av personuppgifter täcks av insamlingsändamålen i aktiebolagslagen eller i föreningslagen i dess föreslagna lydelse. Dock får sådana skyldigheter inte heller anses oförenliga med dessa ändamål. Några nya bestämmelser behövs därför inte för att genomföra direktivet i dessa delar.

Organisationernas registerskyldighet bör inte göras mera omfattande än vad direktivet kräver

Artikel 6.5 kräver endast att register förs över medlemmar. I skälen till direktivet uppmärksammas emellertid värdet av välfungerande register som omfattar även andra rättighetshavare än medlemmar och andra uppgifter än de som behövs för att fastställa medlemsförhållanden i en organisation. Enligt skäl 26 är t.ex. en korrekt fördelning till rättighetshavarna möjlig endast om organisationerna håller välfungerande register över medlemskap, licenser och utnyttjande av verk och andra skyddade alster. I skäl 20 framhålls också betydelsen av organisationernas register för att identifiera och lokalisera medlemmar och anslutna rättighetshavare. Direktivet innehåller emellertid inte någon reglering om sådana register. Även om sådana register förekommer och behövs i den kollektiva rättighetsförvaltningen finns det inte anledning att gå längre än direktivet och i lag slå fast en mera omfattande registerskyldighet än vad som följer av artikel 6.5.

Mot denna bakgrund bör det i lagen införas bestämmelser om registerskyldighet enligt artikel 6.5 för sådana kollektiva förvaltningsorganisationer som inte på grund av den associationsrättsliga lagstiftningen redan måste föra register över sina medlemmar. Registersskyldighetens omfattning bör begränsas till medlemmens namn och postadress.

7.7 Rättigheter för rättighetshavare som inte är medlemmar

7.7.1 Nuvarande ordning

I upphovsrättslagen finns bestämmelser om avtalslicenser som bland annat reglerar förhållandet mellan rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan. Allmänna bestämmelser om avtalslicenser finns i 42 a § upphovsrättslagen. Där anges att en avtalslicens som avses i 42 b–42 h §§ upphovsrättslagen gäller för utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med

avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller.

En upphovsman vars verk inkluderas i den utsträckta verkan som följer av en avtalslicens omfattas av vissa skyddsbestämmelser i upphovsrättslagen. Han ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen.

De rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan omfattas inte av några ytterligare särskilda skyddsbestämmelser i lag i förhållande till den organisation som utlöser avtalslicensen.

Även för andra typer av kollektiv förvaltning finns bestämmelser i upphovsrättslagen om del av rättighetsintäkter, likabehandling m.m. av utanförstående upphovsmän och andra rättighetshavare. Sådana bestämmelser finns för kollektiv förvaltning av s.k. privatkopieringsersättning (26 k–26 m §§), följerätt (26 n–26 p §§), tilläggsersättning (45 b §), samt vissa överföringar till allmänheten av ljudupptagningar (47 §).

7.7.2 Överväganden

Förslag: Det införs en skyldighet i lagen för kollektiva förvaltningsorganisationer att följa de nationella bestämmelser som genomför artiklarna 6.4 (om möjlighet att kommunicera med organisationen på elektronisk väg), 20 (om viss rapportering), 29.2 (om information om gränsöverskridande licensiering) och 33 (om förfarande för klagomål) i direktivet i förhållande till rättighetshavare som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har ett direkt rättsligt förhållande till organisationerna.

Skälen för förslaget

I artikel 7.1 i direktivet föreskrivs att medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna följer bestämmelserna i artiklarna 6.4, 20, 29.2 och 33 vad gäller rättighetshavare som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har ett direkt rättsligt förhållande till organisationerna men som inte är deras medlemmar. De aktuella artiklarna reglerar rätten för sådana rättighetshavare att kommunicera med organisationen på elektronisk väg och rätt att få viss information på begäran. De nämnda rättighetshavarna omfattas också av direktivets bestämmelser om förfaranden för klagomål.

Bestämmelserna i artikel 7.1 kompletteras av artikel 7.2, i vilken det anges att medlemsstaterna får tillämpa andra bestämmelser i direktivet på de rättighetshavare som avses i artikel 7.2.

Underlag för tolkningen av artikel 7 ges i skäl 21. Där anges att för att skydda de rättighetshavare vilkas rättigheter representeras direkt av den kollektiva förvaltningsorganisationen men som inte uppfyller medlemskraven är det lämpligt att kräva att vissa bestämmelser i direktivet som rör medlemmar även tillämpas på sådana rättighetshavare. Vidare anges att medlemsstaterna även bör kunna ge sådana rättighetshavare rätten att delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Till de rättighetshavare som omfattas av artikel 7 torde höra sådana rättighetshavare som är anslutna till organisationen eller har gett ett förvaltningsuppdrag till den, men som inte är medlemmar i den. Det följer av referensen till ”rättighetshavare som ... genom överlåtelse, licens eller annat avtal har ett direkt rättsligt förhållande till organisationerna men som inte är deras medlemmar.” Vidare torde referensen till ”rättighetshavare som enligt lag … har ett direkt rättsligt förhållande till organisationerna men som inte är deras medlemmar” omfatta exempelvis rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan eller andra bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen. Den utsträcka verkan och de skyddsbestämmelser som följer av en avtalslicens skapar ett sådant ”direkt rättsligt förhållande” mellan organisationen och den rättighetshavare som avses i artikeln. Detsamma gäller för andra bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen.

När det gäller hänvisningen till artikel 6.4 torde den endast omfatta ett krav på att de aktuella rättighetshavarna ska kunna kommunicera med organisationen på elektronisk väg. Även om skäl 21 till direktivet anger att medlemsstaterna bör ge de aktuella rättighetshavarna möjlighet att delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen, torde direktivet inte uppställa något absolut krav i det avseendet. Något sådant krav bör därför inte införas i lagen.

Artikel 7.2 bör inte kunna tolkas motsatsvis till att innebära att endast de artiklar som anges i artikel 7.1 ska tillämpas på rättighetshavare som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har ett direkt rättsligt förhållande till organisationerna men som inte är deras medlemmar. Definitionen i artikel 3 c av uttrycket rättighetshavare inkluderar även de rättighetshavare som avses i artikel 7.1. När direktivet anger skyldigheter för organisationen i förhållande till ”rättighetshavare”, utan att begränsa detta till ”representerade rättighetshavare” eller liknande (se avsnitt 6.4) omfattas således även de rättighetshavare som avses i artikel 7.1.

Eftersom bestämmelserna i artikel 7.1 saknar motsvarighet i svensk rätt, behöver det i lagen införas de krav som artikeln uppställer. I enlighet med de utgångspunkter för genomförandet som redogjorts för i avsnitt 6.2.1 bör det inte införas några ytterligare bestämmelser inom ramen för vad som anges i artikel 7.2.

7.8 Medlemsstämma

7.8.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några specifika bestämmelser om stämma i kollektiva förvaltningsorganisationer. I stället gäller de allmänna bestämmelser om stämma som är uppställda för respektive associationsform, i de fall den kollektiva förvaltningsorganisationen bedriver sin verksamhet i en associationsform som har stämma. I det följande beskrivs översiktligt de bestämmelser om stämma som gäller för befintliga associationsformer. Vissa bestämmelser om medlemmars möjligheter att delta i beslutsfattandet i skilda associationsformer, t.ex. på medlemsstämma, behandlas i avsnitt 7.4.2.

Ekonomiska föreningar

Allmänt

Bestämmelser om föreningsstämma finns i 7 kap. föreningslagen. I ett utkast till lagrådsremiss som remitterats den 20 februari 2015 (se avsnitt 4.2.1) har dock föreslagits vissa ändringar i dessa bestämmelser.

Föreningsstämman är föreningens högsta beslutande organ. Stämman består av föreningens medlemmar och det är vid stämman som medlemmarna utövar sin rätt att besluta i frågor som rör föreningen. Det finns också möjlighet för medlemmarna att helt eller delvis överlämna beslutanderätten till särskilda fullmäktige.

Föreningsstämman väljer normalt föreningens styrelse och utser revisor. Den fastställer också föreningens resultat- och balansräkningar och beslutar om åtgärder med anledning av uppkommen vinst eller förlust och om ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och den verkställande direktören (7 kap. 4 § föreningslagen).

Föreningslagen skiljer på ordinarie stämma – dvs. en stämma som är föreskriven i lag eller i föreningens stadgar – och extra stämma. En ordinarie stämma ska alltid hållas inom sex månader från föregående räkenskapsårs utgång.

Ett medlemskap i en ekonomisk förening innebär att medlemmen får ett antal personliga rättigheter, s.k. förvaltningsrättigheter. De centrala förvaltningsrättigheterna vid föreningsstämman är rätten att närvara vid stämman, rätten att yttra sig och rätten att rösta. Enligt 7 kap. 1 § andra stycket föreningslagen har varje medlem en röst, om inte stadgarna anger något annat. En medlems rätt att besluta vid föreningsstämman utövas av honom eller henne personligen, genom en legal ställföreträdare eller genom ett ombud (se 7 kap. 2 § första stycket föreningslagen).

För medlemmar som är fysiska personer finns begränsningar i fråga om vilka personer som får användas som ombud. Endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara ombud, om inte annat anges i stadgarna. En medlem som är en juridisk person får företrädas av valfritt ombud.

Ett ombud får endast företräda en medlem, om inte annat anges i stadgarna. Ombudet ska ha en skriftlig, daterad fullmakt och fullmakten kan gälla i högst ett år.

I 7 kap. 14 § föreningslagen fastslås att ändring av stadgarna beslutas av föreningsstämman. En fråga om stadgeändring kan

behandlas på såväl en ordinarie stämma som en extra stämma. Om föreningen tillämpar ett fullmäktigesystem, är det normalt fullmäktige som beslutar om stadgeändring. Föreningslagen ger inga möjligheter för föreningens medlemmar att komma överens om stadgeändringar genom förfaranden som inte innefattar ett stämmobeslut (jfr dock principen om stämmobeslut *per capsulam*, se Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 10 uppl., 2011, s. 189).

Fullmäktige

I 7 kap. 12 § föreningslagens finns bestämmelser om system med s.k. fullmäktige. Systemet innebär att medlemmarnas rätt att besluta i föreningens angelägenheter överlämnas till särskilt utsedda fullmäktige. Beslutanderätten kan överlämnas helt eller enbart i vissa frågor.

Den förening som önskar använda fullmäktigesystemet måste ha bestämmelser om detta i sina stadgar. Av stadgarna ska också framgå vilken beslutanderätt fullmäktige har, hur fullmäktige ska utses och tiden för deras uppdrag. Fullmäktige måste också, som huvudregel, vara medlemmar i föreningen. Till fullmäktige kan dock även utses en legal ställföreträdare för en medlem eller, om medlemmen är en juridisk person, den som är styrelseledamot för den juridiska personen eller delägare i denna (se 7 kap. 12 § andra stycket, jfr 6 kap. 4 § andra stycket föreningslagen).

Fullmäktige fattar beslut i föreningens angelägenheter vid ett fullmäktigesammanträde. Ett sådant sammanträde anses som en föreningsstämma. Fullmäktige får inte rösta genom ombud.

Ideella föreningar

De flesta ideella föreningar torde vara organiserade efter mönster av de ekonomiska föreningarna, dvs. med en stämma som högsta beslutande organ. Medlem i föreningen har principiellt rätt att delta i och rösta på stämman. Stadgarna kan dock såsom i ekonomisk förening föreskriva att medlem på viss grund inte får rösta, eventuellt inte ens delta i stämma.

Genom beslut av stämman eller bestämmelser i stadgarna kan stämmans uppgifter delegeras till ett representativt organ, s.k. fullmäktigeförsamling eller liknande, som sköter stämmans uppgifter.

Om inte annat föreskrivs i stadgarna väljer stämman styrelseledamöter, eventuella suppleanter och revisor. Stadgarna kan föreskriva att viss utomstående tillsätter styrelseledamöter, eventuellt hela styrelsen, liksom revisorer och personer som sköter den löpande förvaltningen.

Europakooperativ

Liksom i ekonomiska föreningar utövas medlemmarnas beslutanderätt i europakooperativ vid föreningsstämma. Varje medlem har rätt att yttra sig och rösta vid stämman (artikel 58.1 i SCE-förordningen). De personer som har rösträtt vid stämman får utse ombud att företräda dem vid stämman i enlighet med förfarandena som anges i stadgarna (artikel 58.3). I stadgarna ska även fastställas det högsta antal personer som ett ombud får företräda (artikel 58.4).

SCE-förordningen innehåller även regler om krav på mötesfrekvens (artikel 54). Vidare finns det regler om att stämman väljer ledamöterna i tillsynsorganet för europakooperativ med s.k. dualistiskt system (artikel 39.2) och förvaltningsorganets ledamöter i europabolag med ett monistiskt system (artikel 42.3).

När det gäller genomförandet av föreningsstämman samt omröstningsförfarandet ska nationella regler för kooperativa föreningar tillämpas på europakooperativen (artikel 53), dvs. för svenska förhållanden lagen om ekonomiska föreningar.

Aktiebolag

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagstämma, som regleras i 7 kap. aktiebolagslagen. Bolagstämman är bolagets högsta beslutande organ och kan, om inte annat följer av lag eller bolagsordning, besluta i alla frågor som rör bolaget.

En ordinarie bolagsstämma (årsstämma) ska enligt 7 kap. 10 § hållas inom sex månader från utgången av varje räkenskapsår. Det får i bolagsordningen föreskrivas att aktieägarna varje år ska hålla ytterligare en eller flera ordinarie bolagsstämmor (7 kap. 12 §).

En aktieägare har alltid rätt att närvara vid bolagsstämman genom ombud och att själv välja sitt ombud (se 7 kap. 3 § aktiebolagslagen). Denna bestämmelse är tvingande och kan inte sättas åt sidan genom föreskrifter i bolagsordningen. Det finns inte heller några begränsningar i fråga om antalet aktieägare som ett ombud får företräda.

Aktiebolagslagen innehåller inte någon motsvarighet till föreningslagens fullmäktigesystem. Däremot ger den större möjligheter till fullmaktsröstning. Den innehåller nämligen inte någon begränsning av antalet aktieägare som ett ombud för företräda vid bolagstämman utan tillhandahåller ett särskilt system för en av bolaget organiserad fullmaktsinsamling. Bestämmelserna innebär att bolagets styrelse kan organisera en insamling av fullmakter om ett sådant förfarande har tillåtits i bolagsordningen (7 kap. 4 § andra stycket aktiebolagslagen).

Europabolag

Liksom i svenska aktiebolag utövas aktieägarnas beslutanderätt i europabolag vid bolagsstämma (artiklarna 38a och 40 i SE-förordningen).

Förordningen innehåller också regler om krav på mötesfrekvens (artiklarna 44 och 54). Stämman väljer ledamöterna i tillsynsorganet för europabolag med s.k. dualistiskt system (artikel 40.2) och förvaltningsorganets ledamöter i europabolag med ett monistiskt system (artikel 43.3).

När det gäller genomförandet av bolagstämman samt omröstningsförfarandet ska nationella regler för publika aktiebolag tillämpas på europabolagen (artikel 53), dvs. för svenska förhållanden relevanta bestämmelser i aktiebolagslagen.

Handelsbolag

Förvaltningen i handelsbolag sköts som huvudregel direkt av bolagsmännen. Lagen om handelsbolag och enkla bolag innehåller inte några bestämmelser som motsvarar stämman i en förening eller ett aktiebolag.

I lagen om handelsbolag och enkla bolag finns inte några regler om formerna för fattande av beslut i bolagets angelägenheter, vilket följer av att beslutanderätten i handelsbolag utövas av varje bolagsman för sig eller, i vissa fall, genom överenskommelse mellan alla bolagsmännen. En sådan överenskommelse kan innehålla bestämmelser om stämma och stämmobeslut (Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 2011, s. 164 f.).

Revisor för ett handelsbolag utses av bolaget, som dock får bestämma att någon annan ska utse revisor (se 9 § revisionslagen). I brist på specifika bestämmelser om vem som för handelsbolag utser revisorer torde man få falla tillbaka på de regler som gäller beträffande förvaltningsbefogenhet i handelsbolag. Om inte annat är avtalet mellan bolagsmännen kan varje individuellt förvaltningsbefogad bolagsman utse revisor, men annan bolagsman kan inlägga veto. Det bör kunna antas att eftersom revisor måste utses bolagsmännen oftast kommer överens. I bolagsavtalet kan införas särskilda bestämmelser angående rätten att utse revisorer, t.ex. att denna rätt ska tillkomma ett per bolagsmän i förening eller någon utomstående.

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Medlemmarna i en gruppering utgör ett av grupperingens obligatoriska organ (artikel 16 i EEIG-förordningen). Medlemmarna kan i egenskap av organ för grupperingen fatta alla beslut som syftar till att förverkliga ändamålet med grupperingen. Medlemmarna utgör grupperingens högsta organ som kan ge direktiv till andra organ och befattningshavare.

Utgångspunkten är att varje medlem har en röst (artikel 17). Avtalet om att bilda grupperingen kan dock tilldela vissa medlemmar flera röster förutsatt att ingen medlem får röstmajoritet. Vissa beslut kräver enhällighet, t.ex. beslut om att ändra föremålet för grupperingens verksamhet, ändra det antal röster som varje medlem har tilldelats eller ändra förutsättningarna för att fatta beslut (artikel 17.2 a–c).

Stiftelser

En stiftelse har inte några medlemmar. Däremot har en stiftelse ett ändamål, som är det som de som förvaltar stiftelsen ska arbeta för att uppnå eller söka främja.

I 2 kap. stiftelselagen finns bestämmelser om två olika förvaltningsformer för stiftelser: egen respektive anknuten förvaltning (se 2 kap. 2 §). Egen förvaltning innebär att en eller flera fysiska personer – styrelsen – förvaltar stiftelsen. Uppgiften att sköta stiftelsens förvaltning tillkommer detta organ.

Vid anknuten förvaltning är en juridisk person förvaltare för stiftelsen. Detta innebär att det är den juridiska personen som sådan som är organ för stiftelsen. Men eftersom uppgiften att sköta stiftelsens förvaltning i huvudsak ska tillkomma förvaltaren betyder det att uppgiften ytterst kommer att vara en angelägenhet för förvaltarens högsta verkställande organ, dvs. aktiebolagets, föreningens, stiftelsens etc. styrelse eller de bolagsmän som ensamma eller i förening företräder ett handelsbolag (prop. 1993/94:9 s. 117).

7.8.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om krav på medlemsstämma för kollektiva förvaltningsorganisationer.

För kollektiva förvaltningsorganisationer som är ekonomiska föreningar, aktiebolag, europakooperativ, europabolag och europeiska ekonomiska intressegrupperingar ska bestämmelserna om medlemsstämma gälla i den utsträckning det i lagen föreskrivs något annat än det som gäller enligt den allmänna associationsrättsliga regleringen. Därutöver ska vissa bestämmelser om stämma gälla utöver det som föreskrivs i den allmänna associationsrätten.

I lagen införs en bestämmelse om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska ha en medlemsstämma. Medlemsstämman ska sammankallas minst en gång per år.

I lagen införs en bestämmelse om att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation ska besluta om ändringar i stadgarna och villkoren för medlemskap i den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där dessa villkor inte regleras av stadgarna.

I lagen införs en bestämmelse om att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation ska besluta om utnämning eller avskedande av ledamöter i den kollektiva förvaltningsorganisationens styrelse. Stämman ska också besluta om ersättning och andra förmåner för styrelseuppdrag till var och en av ledamöterna.

I lagen införs bestämmelser om ersättning och andra förmåner till ledamöter av styrelsen i en kollektiv förvaltningsorganisation motsvarande dem som gäller för styrelseledamöter i aktiebolag enligt 8 kap. 23 a § aktiebolagslagen.

I lagen införs bestämmelser om stämmobeslut i kollektiva förvaltningsorganisationer motsvarande artikel 8.5 i direktivet om riktlinjer för fördelningen av utestående belopp till rättighetshavare, belopp som inte kan fördelas, investeringsstrategin i fråga om rättighetsintäkter och eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter, avdrag från rättighetsintäkter och från eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter, samt användningen av belopp som inte kan fördelas, riskhanteringsstrategi, godkännande av eventuella förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom, godkännande av sammanslagningar och allianser m.m. och godkännande av upptagande av lån, utlåning eller ställande av säkerheter för lån.

I lagen införs bestämmelser om möjlighet för stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation att delegera stämmobeslut till det organ som utövar övervakningsfunktionen i fråga om riskhanteringsstrategi, godkännande av förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom, godkännande av sammanslagningar och allianser m.m. och godkännande av upptagande av lån, utlåning eller ställande av säkerheter för lån.

I lagen införs krav på att stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation ska godkänna den årliga insynsrapporten.

I lagen införs möjlighet att begränsa möjligheten för en medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation att delta i eller rösta i stämman.

I lagen införs en bestämmelse om att varje medlem har rätt att ge valfri person fullmakt att för dennes räkning delta och rösta vid stämman. En sådan fullmakt får inte resultera i en intressekonflikt. För kollektiva förvaltningsorganisationer som

är ekonomiska eller ideella föreningar ska gälla särskilda begränsningar för fullmaktshavare.

I lagen införs bestämmelser om att en fullmakt gäller endast för en stämma. Fullmaktshavaren ska ha samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har gett fullmakten skulle ha haft. Fullmakthavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har gett fullmakten.

I lagen införs bestämmelser om att medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation som är ett handelsbolag eller en europeisk ekonomisk intressegruppering kan välja att uppfylla kraven på medlemsstämma genom att införa ett organ som motsvarar stämma eller att låta stämmans befogenheter utövas av det organ som utövar övervakningsfunktionen.

I lagen införs bestämmelser för stiftelser om att de befogenheter som tillhör stämman ska utövas av samma organ som ansvarar för övervakningsfunktionen.

Bedömning: I lagen bör inte införas några bestämmelser som genomför artikel 8.13 i direktivet om församlad grupp av rättighetshavare.

Skälen för förslaget och bedömningen

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 8 i direktivet innehåller normer om medlemsstämma i en kollektiv förvaltningsorganisation. Med medlemsstämma avses det organ i den kollektiva förvaltningsorganisationen där medlemmarna deltar och utövar sin rösträtt, oberoende av organisationens juridiska form (artikel 3 f).

I artikel 8.2 anges att medlemsstämman ska sammankallas minst en gång per år. I artikel 8.3 föreskrivs att medlemsstämman ska besluta om alla ändringar i stadgan och medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där dessa villkor inte regleras av stadgan. Uttrycket ”stadga” definieras i artikel 3 e som stiftelseurkund och bolagsordning, stadga, regler eller konstituerande handlingar för en kollektiv förvaltningsorganisation.

Artikel 8.4 anger att medlemsstämman ska besluta om utnämning eller avskedande av direktörer, utvärdera deras allmänna

prestationer och godkänna deras ersättning och andra förmåner såsom monetära och icke-monetära förmåner, pensionsförmåner och pensionsrättigheter, rätt till andra förmåner och rätt till avgångsvederlag. Begreppet direktör definieras i artikel 3 g som antingen, i) en ledamot av styrelsen i de fall där nationell rätt eller stadgan för den kollektiva förvaltningsorganisationen föreskriver en enda styrelse, eller ii) en ledamot av styrelsen eller övervakningsorganet i de fall där nationell rätt eller stadgan för den kollektiva förvaltningsorganisationen föreskriver en dualistisk styrelse. Av artikel 8.4 framgår vidare att i en kollektiv förvaltningsorganisation som har ett system med dualistisk styrelse, får medlemsstämman inte besluta om utnämnande eller avskedande av styrelseledamöter eller godkänna deras ersättningar och andra förmåner i de fall där befogenheten att fatta sådana beslut har delegerats till övervakningsorganet.

Av artikel 8.5 framgår att medlemsstämman ska besluta om åtminstone följande: a) de allmänna principerna för fördelningen av utestående belopp till rättighetshavare, b) de allmänna principerna för användningen av belopp som inte kan fördelas, den allmänna investeringsstrategin när det gäller rättighetsintäkter och eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter, d) de allmänna principerna för avdrag från rättighetsintäkter och från eventuella inkomster från investerade rättighetsintäkter, e) användningen av belopp som inte kan fördelas, f) riskhanteringsstrategi, g) godkännande av eventuella förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom, h) godkännande av sammanslagningar och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter, och i) godkännande av upptagande av lån, utlåning eller ställande av säkerheter för lån.

Uttrycket rättighetsintäkt definieras i artikel 3 h som inkomster som en kollektiv förvaltningsorganisation har inkasserat för rättighetshavarnas räkning, oavsett om de härrör från en ensamrätt, en rätt till ersättning eller en rätt till kompensation (se härom avsnitt 6.4). Med uttrycket förvaltningsavgift avses enligt artikel 3 i de belopp som en kollektiv förvaltningsorganisation debiterar, drar av eller kompenserar för från rättighetsintäkter eller från inkomst som härrör från investering av sådana intäkter för att täcka kostnaderna för förvaltning av upphovsrätt eller närstående rättigheter.

Av artikel 8.6 framgår att medlemsstämman genom stämmobeslut eller en bestämmelse i stadgan får delegera befogenheterna i punkt 5 f, g, h och i till det organ som utövar övervakningsfunktionen.

Artikel 8.7 anger att medlemsstaterna i enlighet med punkterna a–d får kräva att medlemsstämman ska fastställa mer ingående villkor för användningen av rättighetsintäkterna och de inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter.

Artikel 8.8 anger att medlemsstämman ska kontrollera verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen genom att åtminstone besluta om utnämning och entledigande av revisor och godkännande av den årliga insynsrapport som avses i artikel 22. Vidare framgår att medlemsstaterna får tillåta alternativa system eller förfaranden för utnämning och entledigande av revisor, förutsatt att dessa system eller förfaranden har utformats för att säkerställa revisorns oberoende från de personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

I artikel 8.9 anges att medlemmar i en kollektiv förvaltningsorganisation ska ha rätt att delta i och ha rätt att rösta vid medlemsstämman. Medlemsstaterna får dock tillåta begränsningar av den rätt som medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen har att delta och utöva rösträtt vid medlemsstämman, på grundval av ett eller båda följande kriterier: a) medlemskapets varaktighet, och b) belopp som har mottagits av eller är utestående till en medlem. Förutsättningen är att dessa kriterier fastställs och tillämpas på ett skälig och proportionellt sätt. Vidare anges att de kriterier som fastställs i leden a och b ska anges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen, och de ska vara allmänt tillgängliga i enlighet med artiklarna 19 och 21.

Av artikel 8.10 framgår att varje medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation ska ha rätt att utnämna valfri person eller enhet som fullmaktshavare för att delta och rösta vid medlemsstämman på medlemmens vägnar, förutsatt att en sådan utnämning inte resulterar i en intressekonflikt som kan uppstå exempelvis om den utnämnande medlemmen och fullmaktshavaren tillhör olika kategorier av rättighetshavare inom den kollektiva förvaltningsorganisationen. Medlemsstaterna får emellertid föreskriva begränsningar beträffande utnämnandet av fullmaktshavare och deras utövande av rösträtt tillhörande de medlemmar som de representerar,

om sådana begränsningar inte utgör ett hinder för medlemmarnas möjlighet att på ett lämpligt och effektivt sätt delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen. Varje fullmakt ska gälla för en enda medlemsstämma. Fullmaktshavaren ska ha samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har utnämnt honom eller henne skulle ha haft. Fullmaktshavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har utnämnt honom eller henne.

Av artikel 8.11 framgår att medlemsstaterna får besluta att de befogenheter som tillhör medlemsstämman får utövas av en delegatförsamling som minst vart fjärde år väljs av medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen, förutsatt att a) det säkerställs att medlemmarna på ett lämpligt och effektivt sätt deltar i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen, och att b) de olika kategorierna av medlemmar är skäligen och balanserat representerat i delegatförsamlingen. Vidare framgår att de regler som anges i artiklarna 8.2 till 8.10 i tillämpliga delar ska gälla delegatförsamlingen.

Av artikel 8.12 framgår att om en kollektiv förvaltningsorganisation på grund av sin juridiska form inte har en medlemsstämma, får medlemsstaterna besluta att de befogenheter som tillhör den stämman ska utövas av samma organ som ansvarar för övervakningsfunktionen. De bestämmelser som anges i artiklarna 8.2–8.5, 7 och 8 ska i tillämpliga delar gälla övervakningsorganet.

Av artikel 8.13 framgår att om en kollektiv förvaltningsorganisation har medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare får medlemsstaterna besluta att samtliga eller delar av de befogenheter som tillhör medlemsstämman ska utövas av en församlad grupp av dessa rättighetshavare. De regler som anges i artiklarna 8.2–8.10 ska i tillämpliga delar gälla den församlade gruppen av rättighetshavare.

Underlag för tolkningen av artikel 8 ges i skäl 22 och 23 till direktivet. I skäl 22 anges att kollektiva förvaltningsorganisationer bör agera i de representerade rättighetshavarnas bästa kollektiva intresse. Det är därför viktigt att det finns system som ger medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation möjlighet att utöva sina rättigheter genom att delta i organisationens beslutsfattande. En del kollektiva förvaltningsorganisationer har olika kategorier av medlemmar, som kan representera olika typer av

rättighetshavare, såsom producenter och utövande konstnärer. Dessa olika kategorier av medlemmar bör vara rättvist och balanserat representerade vid beslutsfattandet. Reglerna för medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation kan försvagas om det inte finns bestämmelser om hur stämman ska genomföras. Det är därför nödvändigt att säkerställa att stämman sammankallas regelbundet, minst en gång per år, och att de viktigaste besluten i den kollektiva förvaltningsorganisationen fattas vid stämman.

I skäl 23 uttrycks att alla medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna delta i medlemsstämman med rösträtt. Eventuella begränsningar av dessa rättigheter bör vara skäliga och proportionella. I vissa undantagsfall är kollektiva förvaltningsorganisationer etablerade som en stiftelse och har således inte några medlemmar. I sådana fall bör befogenheterna för medlemsstämman utövas av det organ som har tilldelats en övervakningsfunktion. Om kollektiva förvaltningsorganisationer bland sina medlemmar har enheter som representerar rättighetshavare, vilket kan vara fallet om en kollektiv förvaltningsorganisation är ett aktiebolag vars medlemmar är föreningar av rättighetshavare, bör medlemsstaterna kunna föreskriva att samtliga eller delar av befogenheterna för medlemsstämman ska utövas av en församlas grupp av dessa rättighetshavare. Medlemsstämman bör åtminstone ha befogenhet att fastställa ramen för förvaltningens verksamhet, särskilt vad gäller hur kollektiva förvaltningsorganisationer använder rättighetsintäkter. Detta bör dock inte påverka medlemsstaternas möjlighet att föreskriva strängare regler om exempelvis investeringar, sammanslagningar eller upptagande av lån, inklusive ett förbud mot sådana transaktioner. Kollektiva förvaltningsorganisationer bör uppmuntra sina medlemmar att delta aktivt i stämman. Utövandet av rösträtt underlättas för medlemmar som närvarar vid stämman och även för dem som inte gör det. Utöver möjligheten att utöva sina medlemsrättigheter på elektronisk väg bör medlemmarna tillåtas delta och rösta vid stämman genom fullmakt. Möjligheten att rösta genom fullmakt bör begränsas i fall av intressekonflikt. Samtidigt bör medlemsstaterna föreskriva begränsningar vad gäller röstning genom fullmakt endast om det inte hindrar medlemmarna från att delta i beslutsfattandet på ett lämpligt och effektivt sätt och ger rättighetshavarna en verklig möjlighet att fritt välja en kollektiv förvaltningsorganisation oberoende av vilken medlemsstat organisationen är etablerad i.

Synpunkter som framkommit under arbetets bedrivande

Under utredningens arbete har ett flertal intressenter kontaktat utredningen med synpunkter på nuvarande ordningar för medlemsinflytande i vissa svenska organisationer som ägnar sig åt kollektiv förvaltning. Från enskilda rättighetshavare har framförts synpunkten att en del svenska organisationer inte i tillräcklig utsträckning baseras på medlemmarnas deltagande i beslutsfattandet, t.ex. vad gäller möjligheten att utöva medlemsinflytande på medlemsstämman. Från en del organisationer har framhållits att det krävs en långsiktighet i den verksamhet som bedrivs, bl.a. för att skapa förutsättningar för stabila relationer med andra organisationer. De organisationerna har framhållit att det därför kan finnas skäl att i vissa fall begränsa stämmans befogenhet till förmån för t.ex. styrelsen.

Utgångspunkter för genomförandet av direktivets bestämmelser om medlemsstämma

Som har framkommit finns i befintlig svensk associationsrättslig lagstiftning bestämmelser om stämma för ekonomiska föreningar, europakooperativ, aktiebolag, europabolag och europeiska ekonomiska intressegrupperingar. Den befintliga associationsrättsliga regleringen om stämma innehåller bestämmelser som helt eller delvis saknar motsvarighet i direktivet om kollektiv förvaltning, t.ex. i fråga om ordförande på stämma. Samtidigt innehåller direktivet bestämmelser som helt eller delvis saknar motsvarighet i befintliga associationsrättsliga bestämmelser, t.ex. om krav på stämman att besluta om principer för fördelning av utestående belopp och användning av belopp som inte kan fördelas. Som konstaterats inledningsvis syftar inte direktivet till att upprätta en eller flera nya associationsformer för kollektiv rättighetsförvaltning. Syftet är i stället att reglera den verksamhet som kollektiva förvaltningsorganisationer bedriver inom ramen för befintliga associationsformer på nationell nivå (se avsnitt 6.3). Mot den bakgrunden bör en utgångspunkt för genomförandet av direktivets bestämmelser om stämma vara att befintliga associationsrättsliga bestämmelser om stämma ska gälla, om inte annat följer av direktivet. Direktivets ordalydelse är en naturlig utgångspunkt för denna bedömning. Av betydelse är emellertid också att det

övergripande syftet med direktivet är att ställa upp krav för att säkerställa stränga normer för styrelseformer, ekonomisk förvaltning, öppenhet och rapportering (se skäl 9 i direktivets ingress) samt det som anges i skälen till artiklarna om stämma m.m. (se t.ex. skäl 22).

I det följande redogörs för hur direktivets bestämmelser om stämma förhåller sig till motsvarande bestämmelser om stämma i befintlig associationsrättslig reglering. I de fall direktivet kräver att det införs bestämmelser som ska gälla *utöver* det som följer av befintlig associationsrättslig lagstiftning, bör det anges särskilt i lagen. Det är dock inte möjligt att i lagen ange exakt vilka bestämmelser som ska tillämpas *i stället för* motsvarande associationsrättsliga bestämmelser. Detta får avgöras i varje enskilt fall vid en jämförelse mellan de respektive regelverken och bör framgå av en allmän hänvisning att den nu aktuella lagens bestämmelser har företräde framför motsvarande bestämmelser i den associationsrättsliga regleringen.

Vidare innehåller direktivet ett flertal allmänt hållna bestämmelser om t.ex. medlemmarnas möjlighet att på ett lämpligt och effektivt sätt delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen (se artikel 6.3, artikel 8.10 andra stycket och artikel 8.11). Hur dessa förhåller sig till andra associationsrättsliga bestämmelser än sådana som har sin direkta motsvarighet i direktivet får överlämnas till rättstillämpningen att avgöra. Det är inte möjligt att inom ramen för detta utredningsuppdrag analysera samtliga associationsrättsliga bestämmelser i förhållande till direktivets allmänt hållna bestämmelser. I regel gäller att om samma fråga regleras både i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen och lagen om kollektiv rättighetsförvaltning och den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen innehåller undantag som innebär minskade möjligheter för enskilda medlemmar att delta i beslutsfattandet och som inte har sin motsvarighet i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning, så gäller inte de undantagen för kollektiva förvaltningsorganisationer.

Ekonomiska föreningar

Direktivets bestämmelser om stämma motsvarar i stort vad som redan gäller för ekonomiska föreningar. Direktivets bestämmelser om att stämma ska hållas minst en gång per år (artikel 8.1) och att stämman ska besluta om alla ändringar av stadgan (artikel 8.2) motsvaras av 7 kap 4 och 14 §§ föreningslagen. Däremot uppställs inte något krav i lagen om ekonomiska föreningar om att föreningen ska ange villkoren för medlemskap i sina stadgar eller att stämman ska besluta om medlemsvillkoren (jfr artikel 8.2). Ett uttryckligt krav i lagen behöver därför införas om att stämman i kollektiva förvaltningsorganisationer som är ekonomiska föreningar ska besluta om alla ändringar i medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där dessa villkor inte regleras av stadgarna.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att medlemsstämman ska besluta om ”utnämning och avskedande av direktörer” och ”utvärdera deras allmänna prestationer” torde motsvara bestämmelserna i föreningslagen om att styrelsen i en ekonomisk förening väljs av stämman. Med ”direktör” avses här detsamma som styrelseledamot i en ekonomisk förening; föreningslagen bygger på en ordning med monistisk (”en enda”) styrelse (jfr avsnitt 7.9.1 och definitionen av direktör i artikel 3 g (i)). Att stämman väljer styrelsen innebär också att stämman utvärderar prestationerna.

I föreningslagen finns bestämmelser om att stämmans möjlighet att utse styrelseledamöter kan vara underordnad eventuella föreskrifter om det i stadgarna (se 6 kap. 1 § andra stycket föreningslagen). Direktivets uttryck ”att besluta om utnämnande eller avskedande” bör emellertid inte tolkas som ett absolut krav på att medlemsstämman direkt ska ”utnämna” eller ”avskeda” direktörerna. Direktivet torde alltså inte uppställa något krav på att ledamöterna måste väljas direkt av stämman utan endast att stämman ska fatta beslut om vad som ska gälla i detta avseende. Bestämmelserna i föreningslagen torde alltså i detta avseende vara förenlig med lydelsen i direktivet att stämman ska ”besluta om” (jfr *eng. ”decide on”*, *fr. ”décide de”*, ty. *”beschließt über”* och *da. ”træffe afgørelse om”*) ”utnämning” (*eng. ”the appointment”*,) eller ”avskedande” (*eng. ”the dismissal”*) av direktörer.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att stämman ska besluta om styrelseledamöters ersättning och andra förmåner, pensionsrättigheter, avgångsvederlag m.m., saknar motsvarighet i föreningslagen. I lagen behöver således införas bestämmelser som uppfyller direktivets krav i denna del. I aktiebolagslagen finns bestämmelser om stämmobeslut om ersättning (se nedan), som kan ligga till grund för allmänna bestämmelser till genomförande av denna del av artikel 8.4.

Bestämmelserna om stämmobeslut i artikel 8.5 saknar i huvudsak motsvarighet i föreningslagen. Undantaget är stämmobeslut om godkännande av sammanslagningar (artikel 8 h), där 12 kap. 7 och 9 §§ föreningslagen innehåller bestämmelser om stämmobeslut för genomförande av fusion i vissa fall. För övriga delar av artikel 8.5 bör införas bestämmelser i lagen för genomförande av artikeln.

Bestämmelserna i artikel 8.6 om möjlighet att genom stämmobeslut eller en bestämmelse i stadgan delegera stämmans befogenhet enligt artikel 8.5 att ta beslut om riskhanteringsstrategi (punkt f), godkännande av eventuella förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom (punkt g), godkännande av sammanslagningar och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter (punkt h) saknar motsvarigheter i föreningslagen. I lagen bör därför införas bestämmelser som medger möjlighet till sådan delegation. Det gäller även för bestämmelserna om godkännande av sammanslagningar (”fusion”), där direktivet medger delegation på ett sätt som avviker från föreningslagens bestämmelser om fusioner (se 12 kap. föreningslagen).

I artikel 8.7 anges att medlemsstaterna får uppställa krav på att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation ska fastställa längre gående kriterier för användningen av rättighetsintäkterna än de ”allmänna principer” som krävs enligt artikel 8.5 a) till d). Enligt utredningsdirektiven är en utgångspunkt för genomförandet av direktivet att regleringen inte i onödan leder till ökade kostnader eller administrativa bördor för de aktörer som berörs av förslagen. Ett generellt krav på att stämman i kollektiva förvaltningsorganisationer ska ta beslut om mer ingående villkor för användningen av rättighetsintäkter och de inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter än vad som följer av artikel 8.5 a) till d) bör därför inte komma i fråga. Medlemmarna i de berörda organisationerna bör så långt möjligt själva få utforma de nämnda principerna. För att tydliggöra att stämman i organisationerna kan

besluta om mer ingående villkor än de ”allmänna principer” som nämns i punkterna a) till d) bör dock lagtexten som genomför de punkterna utformas utan användning av uttrycket ”allmänna”. Av språkliga skäl bör ordet ”riktlinjer” användas i den svenska lagtexten i stället för ”principer”.

Bestämmelserna i artikel 8.8 i direktivet om att medlemsstämman ska besluta om utnämning och entledigande av revisor har sin motsvarighet i 8 kap. 1 § föreningslagen. I föreningslagens anges att stämmans möjlighet att utse revisor är underordnad eventuella föreskrifter om det i stadgarna saknar dock motsvarighet i direktivet. Denna möjlighet är förenlig med artikel 8.8 andra stycket enligt vilken medlemsstaterna får tillåta alternativa system för utnämning och entledigande av revisor, förutsatt att dessa system eller förfaranden har utformats för att säkerställa revisorns oberoende.

I artikel 8.8 anges också att stämman ska godkänna den årliga insynsrapporten som avses i artikel 22. De bestämmelserna har inte någon direkt motsvarighet i föreningslagen. I föreningslagen finns bestämmelser om att stämman ska besluta om att fastställa resultat- och balansräkning (se 7 kap. 4 § andra stycket 1). De uppgifter som ska ingå i insynsrapporten behöver dock inte i alla delar motsvara de uppgifter som ska ingå i resultat- och balansräkningen, även om det kan finnas stora överlappningar (se avsnitt 11.5.2). I lagen behöver därför införas bestämmelser om att stämman ska godkänna insynsrapporten.

Förutsättningarna för att delta i och rösta vid stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation enligt artikel 8.9 i direktivet motsvaras i huvudsak av 7 kap. 1–3 § föreningslagen. Direktivets bestämmelse om att medlemsstaterna får tillåta begränsning av möjligheten att delta eller utöva rösträtt vid stämman saknar dock direkt motsvarighet i föreningslagen. I lagen behöver därför anges att en kollektiv förvaltningsorganisation, som är en ekonomisk förening, får begränsa möjligheten att delta i eller rösta vid stämman, som följer av artikel 8.9. Sådana begränsningar ska framgå av föreningens stadgar.

Förutsättningarna att utnämna fullmaktshavare enligt huvudregeln i artikel 8.10 första stycket är mer generösa än motsvarande bestämmelser om att utse ombud enligt 7 kap. 2 § föreningslagen. Direktivbestämmelsen anger att en medlem ska kunna utse ”valfri

person eller enhet” som fullmaktshavare, medan utgångspunkten i föreningslagen är att endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara ombud, om inte annat anges i stadgarna. Som framgått föreslås i ett utkast till lagrådsremiss som nyligen remitterats vissa ändringar i lagen om ekonomiska föreningar. När det gäller ombud föreslås att utgångspunkten ska vara att en medlem får välja valfritt ombud men att rätten att fritt välja ombud får begränsas genom bestämmelser i stadgarna. En medlem ska dock alltid ha rätt att anlita sin make, sin sambo, en annan medlem eller en ställföreträdare för en annan medlem som ombud. Vidare föreslås att ett ombud får företräda högst tre medlemmar, om inte annat har bestämts stadgarna.

Direktivet medger att medlemsstaterna får föreskriva begränsningar beträffande utnämnandet av fullmaktshavare och deras utövande av rösträtt tillhörande de medlemmar som de representerar, om sådana begränsningar inte utgör ett hinder för medlemmarnas möjlighet att på ett lämpligt och effektivt sätt delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen. I direktivets ingress framkommer att en bred krets av personer som kan vara ombud motiveras av att rättighetshavarna ska ges en verklig möjlighet att fritt välja en kollektiv förvaltningsorganisation oberoende av vilken medlemsstat organisationen är etablerad i (se skäl 23 till direktivet *in fine*).

De begränsningar i fråga om att anlita ombud som föreslås i utkastet till lagrådsremiss torde inte vara sådana att de hindrar medlemmarnas möjlighet att på ett lämpligt och effektivt sätt delta i beslutsfattandet. Av betydelse för den bedömningen är att medlemmarna har möjlighet att delta i stämman, dvs. utöva sina medlemsrättigheter, på elektronisk väg. De nämna begränsningarna borde därför vara förenliga med de ovan nämnda villkoren för begränsningar i artikel 8.10 andra stycket. Det är rimligt att införa motsvarande begränsningar i lagen om kollektiv förvaltning. Det gäller såväl val av ombud som att ett ombud inte får företräda fler än tre medlemmar. Detta måste anges uttryckligen i den nya lagen, eftersom dess bestämmelser om ombud annars kommer att gälla före föreningslagens bestämmelser.

I artikel 8.10 anges också att en utnämning av fullmaktshavare (ombud) inte får resultera i en intressekonflikt som kan uppstå exempelvis om den utnämnande medlemmen och fullmaktshavaren tillhör olika kategorier av rättighetshavare inom den kollektiva förvalt-

ningsorganisationen. Stadgandet saknar motsvarighet i föreningslagen och behöver därför införas i den nya lagen.

Bestämmelserna i artikel 8.10 tredje stycket, enligt vilka varje fullmakt ska gälla för en enda medlemsstämma, saknar motsvarighet i föreningslagen, där utgångspunkten är att fullmakten gäller högst ett år från utfärdandet (7 kap. 2 §). I lagen bör därför införas bestämmelser med den innebörd som följer av bestämmelserna i direktivet.

I artikel 8.10 finns också bestämmelser om att fullmaktshavaren ska åtnjuta samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har utnämnt honom. Vidare anges att fullmaktshavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har utnämnt honom eller henne. Dessa bestämmelser får anses motsvaras av bestämmelserna om ombud i 7 kap. 2 § föreningslagen, enligt vilken en medlems rätt vid föreningsstämman utövas av medlemmen personligen eller den som är medlemmens ombud.

Bestämmelserna om delegatförsamling i artikel 8.11 motsvaras av bestämmelserna om fullmäktige i 7 kap. 12 § föreningslagen. För kollektiva förvaltningsorganisationer som är ekonomiska föreningar bör i lagen därför införas en möjligen att låta medlemsstämmans befogenheter utövas av fullmäktige i enlighet med de befogenheter och regler som gäller för medlemsstämman.

Artikel 8.12 saknar tillämpning på ekonomiska föreningar eftersom sådana föreningar som utgångspunkt ska ha en medlemsstämma.

Bestämmelserna i artikel 8.13 om församlad grupp av rättighetshavare är frivilliga för medlemsstaterna och kräver inte något genomförande i svensk rätt. Det saknas skäl för att införa sådana bestämmelser.

Ideella föreningar

Eftersom det i huvudsak saknas associationsrättsliga regler i lag för ideella föreningar behöver det i lagen införas bestämmelser för ideella förningar som uppfyller bestämmelserna i direktivets artikel 8. Den möjlighet som gäller för ekonomiska föreningar i fråga om att i stadgarna införa bestämmelsen om hur styrelsens ledamöter ska utses, bör gälla även för ideella föreningar. Även den begränsning som föreslås för ekonomiska föreningar i fråga om att anlita ombud bör gälla för ideella föreningar.

Europakooperativ

Direktivets bestämmelser om stämma motsvarar i stort vad som redan gäller för stämma i europakooperativ enligt SCE-förordningen eller föreningslagen.

Direktivets bestämmelser om att stämma ska hållas minst en gång per år (artikel 8.1) och att stämman ska besluta om alla ändringar av stadgarna (artikel 8.2) motsvaras av artiklarna 54 och 61.4 i SCE-förordningen. Däremot uppställs inte något krav i förordningen på att villkoren för medlemskap ska anges i kooperationens stadga eller att stämman ska besluta om villkoren i situationer där villkoren inte regleras av stadgarna (jfr artikel 8.2 i direktivet). Ett uttryckligt krav i lagen behöver därför införas att stämman i kollektiva förvaltningsorganisationer som är europakooperativ ska besluta om alla ändringar i medlemskapsvillkoren för kooperationen i de fall där dessa villkor inte regleras av stadgarna.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att stämman ska besluta om ”utnämning och avskedande av direktörer” och ”utvärdera deras allmänna prestationer” motsvarar bestämmelserna om utseende och entledigande av ledamöter i tillsynsorganet i SCE-förordningens artikel 39.2 (för dualistiska system) och utseende av ledamöter i förvaltningsorganet i förordningens artikel 42.3 (för monistiska system). Att stämman utser nämnda ledamöter får anses innebära att stämman utvärderar deras prestationer.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att stämman ska besluta om styrelseledamöters ersättning och andra förmåner, pensionsrättigheter, avgångsvederlag m.m., saknar motsvarighet i SCE-förordningen och föreningslagen. I lag behöver således införas bestämmelser som uppfyller direktivets krav i denna del. I aktiebolagslagen finns bestämmelser om stämmobeslut om ersättning (se nedan), som kan ligga till grund för allmänna bestämmelser till genomförande av denna del av artikel 8.4.

Bestämmelserna om stämmobeslut i artikel 8.5 saknar i huvudsak motsvarighet i SCE-förordningen och föreningslagen. Undantaget är stämmobeslut om godkännande av sammanslagningar (artikel 8.h), där 12 kap. 7 och 9 §§ föreningslagen innehåller bestämmelser om stämmobeslut för genomförande av fusion i vissa fall. För övriga delar av artikel 8.5 bör införas bestämmelser i lag för genomförande av artikeln.

Bestämmelserna i artikel 8.6 om möjlighet att genom stämmobeslut eller en bestämmelse i stadgan delegera stämmans befogenhet enligt artikel 8.5 att ta beslut om riskhanteringsstrategi (punkt f), godkännande av eventuella förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom (punkt g), godkännande av sammanslagningar och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter (punkt h) samt godkännande av upptagande av lån, utlåning, eller ställande av säkerhet för lån (punkt i) saknar i huvudsak motsvarigheter i SCE-förordningen och föreningslagen. I lag bör därför införas bestämmelser som medger möjlighet till sådan delegation.

I artikel 8.7 anges att medlemsstaterna får uppställa krav på att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation ska fastställa längre gående kriterier för användningen av rättighetsintäkterna än de ”allmänna principer” som krävs enligt artikel 8.5 a) till d). Enligt utredningsdirektiven är en utgångspunkt för genomförandet av direktivet med svensk rätt att regleringen inte i onödan leder till ökade kostnader eller administrativa bördor för de aktörer som berörs av förslagen. Ett generellt krav på att stämman i kollektiva förvaltningsorganisationer ska ta beslut om mer ingående villkor för användningen av rättighetsintäkter och de inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter än vad som följer av artikel 8.5 a) till d) bör således inte komma i fråga. Medlemmarna i de berörda organisationerna bör så långt möjligt själva få utforma de nämnda policyerna. För att tydliggöra att stämman i organisationerna kan besluta om mer ingående villkor än de ”allmänna principer” som nämns i punkterna a) till d) bör dock lagtexten som genomför de punkterna utformas utan användning av begreppet ”allmänna”.

Bestämmelserna i artikel 8.8 i direktivet om att medlemsstämman ska besluta om utnämning och entledigande av revisor saknar motsvarighet i SCE-förordningen, men följer av artikel 52 b i förordningen som hänvisar till bestämmelser om stämmobeslut enligt nationell lag. I 8 kap. 1 § föreningslagen finns bestämmelser om att stämman ska utse revisor. I föreningslagens anges att stämmans möjlighet att utse revisor är underordnad eventuella föreskrifter om det i stadgarna saknar dock motsvarighet i direktivet. Denna möjlighet är förenlig med artikel 8.8 andra stycket enligt vilken medlemsstaterna får tillåta alternativa system för utnämning

och entledigande av revisor, förutsatt att dessa system eller förfaranden har utformats för att säkerställa revisorns oberoende.

I artikel 8.8 anges också att stämman ska godkänna den årliga insynsrapporten som avses i artikel 22. De bestämmelserna har inte någon direkt motsvarighet i SCE-förordningen. I förordningen finns bestämmelser om att stämman ska besluta om att godkänna årsräkenskaperna samt fördelning av vinsterna (se artikel 54.3 i förordningen). De uppgifter som ska ingå i insynsrapporten behöver dock inte i alla delar motsvara de uppgifter som ska ingå i årsräkenskaperna, även om det kan finnas stora överlappningar (se avsnitt 11.5.2). I lagen behöver därför införas bestämmelser om att stämman ska godkänna insynsrapporten för kollektiva förvaltningsorganisationer som är europakooperativ.

Förutsättningarna för att delta i och rösta vid stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation enligt artikel 8.9 i direktivet motsvaras i huvudsak av artikel 58 i SCE-förordningen. I direktivets artikel 8.9 anges att medlemsstaterna får tillåta begränsning av möjligheten att delta eller utöva rösträtt vid stämman. De möjligheterna får anses falla inom de begräsningar som medges enligt artikel 59 i SCE-förordningen. Liksom direktivet uppställer SCE-förordningen krav på att begränsningarna framgår av stadgan.

Förutsättningarna att utnämna fullmaktshavare enligt huvudregeln i artikel 8.10 faller inom möjligheten att utse ombud enligt artikel 58.3 i SCE-förordningen. Någon begränsning, motsvarande den som föreslås för ekonomiska och ideella föreningar, bör inte införas.

Bestämmelserna i artikel 8.10 tredje stycket, enligt vilka varje fullmakt ska gälla för en enda medlemsstämma, saknar motsvarighet i SCE-förordningen. I lagen bör därför införas bestämmelser med den innebörd som följer av bestämmelserna i direktivet.

I artikel 8.10 finns också bestämmelser om att fullmaktshavaren ska åtnjuta samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har utnämnt honom. Vidare anges att fullmaktshavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har utnämnt honom eller henne. Dessa bestämmelser får anses följa av bestämmelserna om ombud artikel 58.3 i SCE-förordningen.

Bestämmelserna i direktivets artikel 8.11 om delegatförsamling saknar motsvarighet i SCE-förordningen. Bestämmelsen i artikel 8.11 är dock fakultativ och kräver inte att det införs några bestämmelser

om delegatförsamling för europakooperativ. Några bestämmelser om delegatförsamling bör därför inte införas.

Artikel 8.12 saknar tillämpning på europakooperativ, eftersom de enligt artikel 54 i SCE-förordningen ska hålla stämmor.

Bestämmelserna i artikel 8.13 om församlad grupp av rättighetshavare är frivilliga för medlemsstaterna och kräver inte något genomförande i svensk rätt. Några sådana bestämmelser bör inte införas.

Aktiebolag

Direktivets bestämmelser om stämma motsvarar i stort vad som redan gäller för bolagstämma i aktiebolag. Direktivets bestämmelser om att stämma ska hållas minst en gång per år (artikel 8.1) och att stämman ska besluta om alla ändringar av stadgan (artikel 8.2) motsvaras av 7 kap. 10 § och 3 kap. 4 § aktiebolagslagen om bolagstämma och ändring av bolagsordning. Däremot uppställs inte något krav i aktiebolagslagen om att ett aktiebolag ska ange villkoren för medlemskap, som för aktiebolag motsvaras av förvärv av aktie (se avsnitt 7.3.2), i sin bolagsordning eller att stämman ska besluta om villkoren (jfr artikel 8.2). Ett uttryckligt krav i lagen behöver därför införas att bolagsstämman i kollektiva förvaltningsorganisationer som är aktiebolag ska besluta om alla ändringar i medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där dessa villkor inte regleras av bolagsordningen.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att stämman ska besluta om ”utnämning och avskedande av direktörer” och ”utvärdera deras allmänna prestationer” motsvarar bestämmelserna i aktiebolagslagen om att styrelsen i ett aktiebolag väljs av stämman (se 8 kap 8 §). Med begreppet direktör i direktivets mening avses detsamma som styrelseledamot i ett aktiebolag; aktiebolagslagen bygger på en ordning med monistisk (”en enda”) styrelse (jfr. definitionen av direktör i artikel 3 g (i)). Att stämman väljer styrelsen får anses innebära att stämman utvärderar prestationerna. I likhet med vad som angetts i det föregående om ekonomiska föreningar torde aktiebolagslagens bestämmelser om att stämmans möjlighet att utse styrelseledamöter är underordnad eventuella föreskrifter om det i bolagsordningen, rymmas inom direktivets stadgande att stämman ska ”besluta om utnämning och avskedande av styrelse-

ledamöterna.” Samma skäl som talar för att stadgarna för en ekonomisk förening bör kunna reglera hur styrelsens medlemmar utses gäller även för aktiebolag. Befintlig ordning för aktiebolag där styrelsen ska utses av bolagsstämman kombinerad med en möjlighet att i bolagsordningen föreskriva att en eller flera styrelseledamöter ska utses på annat sätt, är alltså sammanfattningsvis förenlig med direktivets bestämmelse.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att stämman ska besluta om styrelseledamöters ersättning och andra förmåner, pensionsrättigheter, avgångsvederlag m.m., har motsvarighet i 8 kap. 23 a § aktiebolagslagen.

Bestämmelserna om stämmobeslut i artikel 8.5 saknar i huvudsak motsvarighet i aktiebolagslagen. Undantaget är stämmobeslut om godkännande av sammanslagningar (artikel 8.5 h) och upptagande av lån (artikel 8.5 i), där bestämmelser finns i 23 kap respektive 11 kap. 11 § aktiebolagslagen. Bestämmelserna i aktiebolagslagen innehåller dock villkor som saknar motsvarighet i direktivet, samt begränsningar i den möjlighet till delegation som avses i artikel 8.6, t.ex. i fråga om återbetalning av lån och fusionsplan. För kollektiva förvaltningsorganisationer som är aktiebolag bör därför artikel 8.5 i sin helhet införas genom bestämmelser i lagen.

Bestämmelserna i artikel 8.6 om möjlighet att genom stämmobeslut eller en bestämmelse i stadgan delegera stämmans befogenhet enligt artikel 8.5 att ta beslut om riskhanteringsstrategi (punkt f), godkännande av eventuella förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom (punkt g), godkännande av sammanslagningar och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter (punkt h) samt godkännande av upptagande av lån, utlåning, eller ställande av säkerhet för lån (punkt i) saknar i huvudsak motsvarigheter i aktiebolagslagen. Undantaget är möjlighet att delegera beslut om upptagande av lån (11 kap. 11 § aktiebolagslagen) samt fusionsbeslut i övertagande aktiebolag (23 kap. 15 § aktiebolagslagen), men som nämnts ovan innehåller de bestämmelserna vissa villkor som inte har sin motsvarighet i artikel 8.5. I lag bör införas bestämmelser som medger möjlighet till delegation för alla beslut som omnämns i artikel 8.5 g–i.

I artikel 8.7 anges att medlemsstaterna får uppställa krav på att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation ska fastställa längre gående kriterier för användningen av rättighetsintäkterna än de

”allmänna principer” som krävs enligt artikel 8.5 a) till d). Enligt utredningsdirektiven är en utgångspunkt för genomförandet av direktivet med svensk rätt att regleringen inte i onödan leder till ökade kostnader eller administrativa bördor för de aktörer som berörs av förslagen. Ett generellt krav på att stämman i kollektiva förvaltningsorganisationer ska ta beslut om mer ingående villkor för användningen av rättighetsintäkter och de inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter än vad som följer av artikel 8.5 a) till d) kan således inte komma i fråga. Medlemmarna i de berörda organisationerna bör så långt möjligt själva få utforma de nämnda principerna. För att tydliggöra att stämman i organisationerna kan besluta om mer ingående villkor än de ”allmänna principer” som nämns i punkterna a) till d) bör dock lagtexten som genomför de punkterna utformas utan användning av begreppet ”allmänna”. Av språkliga skäl bör ordet ”riktlinjer” användas i den svenska lagtexten i stället för ”principer”.

Bestämmelserna i artikel 8.8 i direktivet om att medlemsstämman ska besluta om utnämning och entledigande av revisor har sin motsvarighet i 9 kap. 8 § aktiebolagslagen. I aktiebolagslagen anges att stämmans möjlighet att utse revisor är underordnad eventuella föreskrifter om det i bolagsordningen. Denna möjlighet är förenlig med artikel 8.8 andra stycket enligt vilken medlemsstaterna får tillåta alternativa system för utnämning och entledigande av revisor, förutsatt att dessa system eller förfaranden har utformats för att säkerställa revisorns oberoende.

I artikel 8.8 anges också att stämman ska godkänna den årliga insynsrapporten som avses i artikel 22. De bestämmelserna har inte någon direkt motsvarighet i aktiebolagslagen. I aktiebolagslagen finns bestämmelser om att stämman ska besluta om att fastställa resultat- och balansräkning (se 7 kap. 11 § första stycket 1). De uppgifter som ska ingå i insynsrapporten behöver dock inte i alla delar motsvara de uppgifter som ska ingå i resultat- och balansräkningen, även om det kan finnas stora överlappningar (se avsnitt 11.5.2). I lagen behöver därför införas bestämmelser om att stämman ska godkänna insynsrapporten.

Förutsättningarna enligt artikel 8.9 i direktivet för att delta om och rösta vid stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation motsvaras i huvudsak av 7 kap. 1–2 § aktiebolagslagen. I artikelbestämmelsen anges också att medlemsstaterna får tillåta begränsning av möjligheten att delta eller utöva rösträtt vid stämman. Denna

bestämmelse saknar direkt motsvarighet i aktiebolagslagen. Eftersom direktivbestämmelsen är fakultativ behöver det inte i lag genomföras någon bestämmelse för att uppfylla direktivets krav i denna del.

Förutsättningarna att utnämna fullmaktshavare enligt huvudregeln i artikel 8.10 motsvaras i huvudsak av bestämmelserna om ombud i 7 kap. 3 § aktiebolagslagen, där utgångspunkten är att den som har rätt att delta i stämman har en ovillkorlig rätt att låta sig representeras av ombud (jfr Svensson & Danelius, Aktiebolagslagen – Kommentar och lagtext, 2012, s. 54). Det saknas skäl att föreslå en sådan begränsning i rätten att anlita ombud som föreslås för ekonomiska och ideella föreningar.

Bestämmelserna i artikel 8.10 tredje stycket, enligt vilka varje fullmakt ska gälla för en enda medlemsstämma, saknar motsvarighet i aktiebolagslagen, där utgångspunkten är att fullmakten gäller högst ett år från utfärdandet (7 kap. 3 § andra stycket). I lagen bör därför införas bestämmelser med den innebörd som följer av bestämmelserna i direktivet.

I artikel 8.10 finns också bestämmelser om att fullmaktshavaren ska åtnjuta samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har utnämnt honom. Vidare anges att fullmaktshavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har utnämnt honom eller henne. Dessa bestämmelser får anses följa av bestämmelserna om ombud i 7 kap. 3 § aktiebolagslagen, enligt vilka en aktieägare får utöva sin rätt vid stämman genom ombud.

Bestämmelserna om delegatförsamling i artikel 8.11 saknar motsvarighet i aktiebolagslagen. Eftersom artikeln är fakultativ behöver det inte införas några bestämmelser i lag för att genomföra direktivet i denna del.

Artikel 8.13 saknar tillämpning på aktiebolag eftersom de ska ha en bolagstämma. Eftersom artikeln är fakultativ behöver det inte införas några bestämmelser i lag för att genomföra direktivet i denna del.

Bestämmelserna i artikel 8.13 om församlad grupp av rättighetshavare är frivillig för medlemsstaterna och kräver inte något genomförande i svensk rätt.

Europabolag

Direktivets bestämmelser om stämma motsvarar i stort vad som redan gäller för bolagsstämma i europabolag enligt SE-förordningen eller aktiebolagslagen. Direktivets bestämmelser om att stämma ska hållas minst en gång per år (artikel 8.1) och att stämman ska besluta om alla ändringar av stadgan (artikel 8.2) motsvaras av artiklarna 54 respektive 59 i förordningen. Däremot uppställs inte något krav i förordningen om att ett europabolag ska ange villkoren för medlemskap, som för europabolag snarast motsvaras av förvärv av aktie (se avsnitt 7.3.2), i sin bolagsordning eller att stämman ska besluta om villkoren (jfr artikel 8.2 i direktivet). Ett uttryckligt krav i lagen behöver därför införas att bolagsstämman i kollektiva förvaltningsorganisationer som är europabolag ska besluta om alla ändringar i medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där dessa villkor inte regleras av bolagsordningen.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att stämman ska besluta om ”utnämning och avskedande av direktörer” och ”utvärdera deras allmänna prestationer” motsvarar bestämmelserna om utseende och entledigande av ledamöter i tillsynsorganet i SCE-förordningens artikel 40.2 (för dualistiska system) och utseende av ledamöter i förvaltningsorganet i förordningens artikel 43.3 (för monistiska system). Att stämman utser nämnda ledamöter får anses innebära att stämman utvärderar deras prestationer.

Bestämmelserna i artikel 8.4 om att stämman ska besluta om styrelseledamöters ersättning och andra förmåner, pensionsrättigheter, avgångsvederlag m.m., har motsvarighet i 8 kap. 23 a § aktiebolagslagen. Några särskilda bestämmelser härom behöver således inte införas i lagen.

Bestämmelserna om stämmobeslut i artikel 8.5 saknar i huvudsak motsvarighet i förordningen och aktiebolagslagen. Undantaget är stämmobeslut om godkännande av sammanslagningar (artikel 8.5 h) och upptagande av lån (artikel 8.5 i), där bestämmelser finns i 23 kap respektive 11 kap. 11 § aktiebolagslagen. Som nämnts ovan i förhållande till aktiebolag innehåller de bestämmelserna vissa villkor som inte har sin motsvarighet i artikel 8.5. För kollektiva förvaltningsorganisationer som är europabolag bör därför artikel 8.5 i sin helhet införas genom bestämmelser i lagen.

Bestämmelserna i artikel 8.6 om möjlighet att genom stämmobeslut eller en bestämmelse i stadgan delegera stämmans befogenhet enligt artikel 8.5 att ta beslut om riskhanteringsstrategi (punkt f), godkännande av eventuella förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom (punkt g), godkännande av sammanslagningar och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter (punkt h) samt godkännande av upptagande av lån, utlåning, eller ställande av säkerhet för lån (punkt i) saknar i huvudsak motsvarigheter i förordningen och aktiebolagslagen. Undantaget är möjlighet att delegera beslut om upptagande av lån (11 kap. 11 § aktiebolagslagen) samt fusionsbeslut i övertagande aktiebolag (23 kap. 15 § aktiebolagslagen) men som nämnts ovan innehåller de bestämmelserna vissa villkor som inte har sin motsvarighet i artikel 8.5. I lag bör införas bestämmelser som medger möjlighet till delegation för alla beslut som omnämns i artikel 8.5 g–i.

I artikel 8.7 anges att medlemsstaterna får uppställa krav på att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation ska fastställa längre gående kriterier för användningen av rättighetsintäkterna än de ”allmänna principer” som krävs enligt artikel 8.5 a) till d). Enligt utredningsdirektiven är en utgångspunkt för genomförandet av direktivet med svensk rätt att regleringen inte i onödan leder till ökade kostnader eller administrativa bördor för de aktörer som berörs av förslagen. Ett generellt krav på att stämman i kollektiva förvaltningsorganisationer ska ta beslut om mer ingående villkor för användningen av rättighetsintäkter och de inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter än vad som följer av artikel 8.5 a) till d) kan således inte komma i fråga. Medlemmarna i de berörda organisationerna bör så långt möjligt själva få utforma de nämnda principerna. För att tydliggöra att stämman i organisationerna kan besluta om mer ingående villkor än de ”allmänna principer” som nämns i punkterna a) till d) bör dock lagtexten som genomför de punkterna utformas utan användning av begreppet ”allmänna”. Av språkliga skäl bör ordet ”riktlinjer” användas i den svenska lagtexten i stället för ”principer”.

Bestämmelserna i artikel 8.8 i direktivet om att medlemsstämman ska besluta om utnämning och entledigande av revisor saknar motsvarighet i förordningen, men har sin motsvarighet i 9 kap. 8 § aktiebolagslagen. I aktiebolagslagen anges att stämmans

möjlighet att utse revisor är underordnad eventuella föreskrifter om det i bolagsordningen. Denna möjlighet är förenlig med artikel 8.8 andra stycket enligt vilken medlemsstaterna får tillåta alternativa system för utnämning och entledigande av revisor, förutsatt att dessa system eller förfaranden har utformats för att säkerställa revisorns oberoende.

I artikel 8.8 anges också att stämman ska godkänna den årliga insynsrapporten som avses i artikel 22. De bestämmelserna har inte någon direkt motsvarighet i förordningen. I aktiebolagslagen finns bestämmelser om att stämman ska besluta om att fastställa resultat- och balansräkning (se 7 kap. 11 § första stycket 1). De uppgifter som ska ingå i insynsrapporten behöver dock inte i alla delar motsvara de uppgifter som ska ingå i resultat- och balansräkningen, även om det kan finnas stora överlappningar (se avsnitt 11.5.2). I lagen behöver därför införas bestämmelser om att stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation som bedrivs som ett europabolag ska godkänna insynsrapporten.

Förutsättningarna enligt artikel 8.9 i direktivet för att delta om och rösta vid stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation saknar motsvarighet i förordningen, men motsvaras i huvudsak av 7 kap. 1–2 § aktiebolagslagen. I artikel 8.9 i direktivet anges också att medlemsstaterna får tillåta begränsning av möjligheten att delta eller utöva rösträtt vid stämman. Denna bestämmelse saknar direkt motsvarighet i aktiebolagslagen. Eftersom direktivbestämmelsen är fakultativ behöver det inte i lag genomföras någon bestämmelse för att uppfylla direktivets krav i denna del.

Förutsättningarna att utnämna fullmaktshavare enligt huvudregeln i artikel 8.10 saknar motsvarighet i förordningen, men motsvaras av bestämmelserna om ombud i 7 kap. 3 § aktiebolagslagen. Någon begränsning i denna rätt bör inte införas.

Bestämmelserna i artikel 8.10 tredje stycket, enligt vilka varje fullmakt ska gälla för en enda medlemsstämma, saknar motsvarighet i förordningen och i aktiebolagslagen, där utgångspunkten är att fullmakten gäller högst ett år från utfärdandet (7 kap. 3 § andra stycket). I lagen bör därför införas bestämmelser med den innebörd som följer av bestämmelserna i direktivet.

I artikel 8.10 i direktivet finns också bestämmelser om att fullmaktshavaren ska åtnjuta samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har utnämnt honom. Vidare anges att

fullmaktshavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har utnämnt honom eller henne. Dessa bestämmelser får anses följa av bestämmelserna om ombud i 7 kap. 3 § aktiebolagslagen, enligt vilka en aktieägare får utöva sin rätt vid stämman genom ombud.

Bestämmelserna om delegatförsamling i artikel 8.11 saknar motsvarighet i förordningen och i aktiebolagslagen. Eftersom artikeln är fakultativ behöver det inte införas några bestämmelser i lag för att genomföra direktivet i denna del.

Artikel 8.13 saknar tillämpning på aktiebolag eftersom de ska ha en bolagstämma. Eftersom artikeln är fakultativ behöver det inte införas några bestämmelser i lag för att genomföra direktivet i denna del.

Bestämmelserna i artikel 8.13 om församlad grupp av rättighetshavare är frivillig för medlemsstaterna och kräver inte något genomförande i svensk rätt.

Handelsbolag

Som framgår av avsnitt 7.8.1 saknas det för handelsbolag bestämmelser om stämma, men det är möjligt för bolagsmännen att genom överenskommelse reglera att vissa beslut ska tas i en ordning som motsvarar stämma. Kraven på kollektiva förvaltningsorganisationer att hålla stämma gäller som utgångspunkt också för de fall där organisationerna är handelsbolag. Ett möjligt genomförande av artikel 8 i förhållande till handelsbolag är att i lagen införa bestämmelser som fordrar att handelsbolag som är kollektiva förvaltningsorganisationer uppfyller de krav på stämma som direktivet uppställer. I praktiken skulle det innebära att bolagsmännen i ett handelsbolag skulle behöva komma överens om att följa sådana regler för beslut i vissa frågor. Ett alternativt genomförande är den möjlighet som medges enligt direktivets artikel 8.12, enligt vilken medlemsstaterna kan besluta att de befogenheter som tillhör stämman ska utövas av samma organ som utövar övervakningsfunktionen (om övervakningsfunktionen, se avsnitt 7.9.2). Denna möjlighet gäller under förutsättning att en kollektiv förvaltningsorganisation på grund av sin juridiska form inte har en medlemsstämma, till vilken kategori handelsbolagen hör.

Utredningen bedömer att det inte är nödvändigt att i lagen slå fast att endast det ena av alternativen ska vara möjligt. Det bör i stället lämnas till bolagsmännen i handelsbolaget att välja att komma överens om beslutsordningar som motsvarar kraven på stämma eller om befogenheterna ska utövas av samma organ som ansvarar för övervakningsfunktionen.

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Som framgår av avsnitt 7.8.1 utgör medlemmarna i en gruppering ett av grupperingens obligatoriska organ som kan fatta alla beslut som syftar till att förverkliga ändamålet med grupperingen.

Av samma skäl som anförs i fråga om handelsbolag bör artikel 8 genomföras i förhållande till europeiska ekonomiska intressegrupperingar på så sätt att det lämnas till medlemmarna i grupperingen att välja att komma överens om beslutsordningar som motsvarar kraven på stämma eller om befogenheterna ska utövas av samma organ som ansvarar för övervakningsfunktionen.

Stiftelser

Som framgår av avsnitt 7.8.1 saknar stiftelser medlemmar och motsvarighet till stämma. För stiftelser bör således gälla vad som föreskrivs i artikel 8.12 i direktivet, dvs. att de befogenheter som tillhör stämman ska utövas av samma organ som ansvarar för övervakningsfunktionen. Det bör framgå av lagen. För övervakningsfunktionen i stiftelser, se avsnitt 7.9.2.

7.9 Övervakningsfunktion och skyldigheter för personer som leder verksamheten

7.9.1 Nuvarande ordning

Den centrala associationsrättsliga lagstiftningen, föreningslagen och aktiebolagslagen, ger i grunden uttryck för ett monistiskt system där det utöver stämman finns en styrelse som ansvarar för föreningens eller bolagets organisation och förvaltning. Denna ordning skiljer sig från det dualistiska system som finns i en del

andra medlemsstater, där det utöver stämman finns två ”styrelser”, där den ena organet (tillsynsorganet) utövar tillsyn/övervakning över det andra organet (ledningsorganet), där det senare ansvarar för ledning och förvaltning.

Ekonomiska föreningar

En ekonomisk förening ska ha en styrelse bestående av minst tre ledamöter. Styrelsen ansvarar för föreningens organisation och förvaltning och företräder den i förhållande till tredje man (se 6 kap. 6 och 11 §§ föreningslagen). Styrelsen ska följa föreningslagens och stadgarnas föreskrifter, samt följa de föreskrifter som kan ha lämnats av stämman (se prop. 1986/87:7 s. 114 och Hemström, Organisationernas rättsliga ställning, 8:e uppl., 2011, s. 60 f.). Styrelsen får dock inte följa föreskrifter av föreningsstämman eller annat föreningsorgan som står i strid med föreningslagen eller stadgarna (6 kap. 13 § andra stycket).

Som huvudregel gäller att styrelseledamöterna måste vara medlemmar i föreningen, om inte stadgarna i särskilt angivna fall tillåter annat (se 6 kap. 4 § andra stycket). En juridisk person kan inte vara styrelseledamot (6 kap. 4 § fjärde stycket).

Om föreningen är av viss storlek, ska styrelsen utse en verkställande direktör. En verkställande direktör ska utses om antalet anställda i föreningen under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren i medeltal har överstigit 200. I en förenings stadgar kan föreskrivas att styrelsen även i andra fall ska utse en verkställande direktör (se 6 kap. 3 § första stycket). Den verkställande direktören ska sköta den löpande förvaltningen av föreningens verksamhet enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Den verkställande direktören ska sörja för att föreningens bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag och att medelsförvaltningen sköts på ett betryggande sätt. Inom ramen för den löpande förvaltningen har den verkställande direktören också rätt att företräda föreningen i förhållande till tredje man (se 6 kap. 6 § första och tredje stycket och 12 §). Åtgärder som med hänsyn till föreningens storlek och förhållanden i övrigt är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse faller inte under den löpande förvaltningen (6 § första stycket *e contrario*).

Inom styrelsen ska en av ledamöterna vara ordförande. Ordföranden ska se till att sammanträden hålls när det behövs. På begäran av en styrelseledamot eller verkställande direktören ska styrelsen sammankallas (6 kap. 8 §).

Även om det finns en verkställande direktör har styrelsen att säkerställa att organisationen i fråga om bokföringen och medelsförvaltning även innefattar en tillfredsställande kontroll (se RH 2005:35). Med anda ord är styrelsen skyldig att se till att verksamheten i den förening som den är satt att leda organiseras och bedrivs på ett sätt som med hänsyn till föreningens förhållanden kan anses tillfredsställande (Hemström, a.a., s. 60).

I 6 kap. 8 § finns bestämmelser om jäv. Enligt bestämmelserna får en styrelseledamot eller den verkställande direktören inte handlägga frågor rörande avtal mellan honom och föreningen. Han eller hon får inte heller handlägga frågor om avtal mellan föreningen och tredje man, om han eller hon i frågan har ett väsentligt intresse som kan vara stridande mot föreningens. Med avtal jämställs rättegång eller annan talan. Bestämmelserna om jäv innebär att styrelseledamoten eller den verkställande direktören inte får delta i vare sig diskussion eller omröstning i styrelsen gällande avtal, gåva, rättegång eller annan talan, som berör honom eller henne personligen eller någon närstående (Hemström, a.a., s. 59).

Vidare gäller att styrelsen eller annan ställföreträdare för föreningen inte får företa en rättshandling eller annan åtgärd, som är ägnad att bereda en otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för föreningen eller annan medlem (6 kap. 13 §). Vidare gäller att medlemmarna ska behandlas lika om inte annat följer av stadgarna (10 kap. 8 §).

I en ekonomisk förening vars överlåtbara värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad, måste styrelsen i regel utse ett revisionsutskott med uppgift bland annat att övervaka föreningens finansiella rapportering samt att granska och övervaka revisorns opartiskhet och självständighet (6 kap. 7 a §).

Föreningslagen innehåller inte några bestämmelser om att styrelsen ska utse eventuellt övriga ledande befattningshavare (utöver den verkställande direktören), men det torde åligga styrelsen att direkt eller indirekt utöva tillsyn över dem. Det torde även åligga styrelsens ledamöter att sörja för att nödvändiga uppgifter angående föreningens förhållanden kommer dem tillhanda (se Hemström, a.a, s. 60).

Styrelsen, och verkställande direktören om sådan finns, ska om någon medlem begär det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig nackdel för föreningen, på föreningsstämman lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av föreningens årsredovisning och dess ställning i övrigt eller av ett ärende på stämman (7 kap. 11 § föreningslagen).

I vissa föreningar finns även ett i lagen inte omnämnt organ, förvaltningsråd. Förvaltningsrådets uppgift, som bör anges i stadgarna, kan vara mer rådgivande än beslutande, men det kan också tilläggs större befogenheter såsom att tillsätta och entlediga styrelseledamöter eller att inlägga veto mot styrelsens åtgärder i viktigare angelägenheter. I den senare situationen torde förvaltningsrådets medlemmar åtminstone i förhållande till föreningen ha en del av det ansvar som annars åligger styrelsen (se Johansson, Svensk Associationsrätt i huvuddrag, 10 uppl., 2011, s. 117).

Ideella föreningar

För ideella föreningar saknas lagbestämmelser om styrelse. För att en ideell förening ska anses som en juridisk person förutsätts dock att den har styrelse. Beträffande styrelsens uppgifter i en ideell förening torde, om inte annat framgår av stadgarna, reglerna i föreningslagen ge ledning. Åtminstone om det föreskrivs i stadgarna eller av föreningsstämman kan styrelsen kompletteras med en verkställande direktör, verkställande styrelseledamot eller liknande uppdragstagare med de uppgifter som anges i stadgarna eller stämmobeslutet (se Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 10 uppl., 2011, s. 37 f. och 142 f.).

Europakooperativ

Enligt förordningen om europakooperativ kan kooperativets organisation vara uppbyggd på två olika sätt, antingen enligt ett monistiskt system eller enligt ett dualistiskt system. Det monistiska systemet innebär att det utöver föreningsstämman finns ett föreningsorgan, förvaltningsorganet. I det dualistiska systemet finns det utöver föreningsstämman två föreningsorgan, ett ledningsorgan och ett tillsynsorgan. Enligt förordningen ska europakooperativet självt

bestämma vilken av organisationsmodellerna som kooperativet ska använda sig av (artikel 36).

I det dualistiska systemet svarar ledningsorganet för föreningens ledning och företräder föreningen i kontakter med tredje man (artikel 37.1). Tillsynsorganet har till uppgift att tillsätta och entlediga ledamöterna i ledningsorganet (artikel 37.2) och att kontrollera hur ledningsorganet genomför sina uppgifter (artikel 39.1). Tillsynsorganet får inte för egen del ha några befogenheter att leda europakooperativet eller företräda kooperativet gentemot tredje man (artikel 39.1). Vidare har tillsynsorganet rätt till information från ledningsorganet, såväl löpande som vid viktiga händelser eller efter begäran. Det har också rätt att få utföra eller låta utföra nödvändiga undersökningar (artikel 40). Tillsynsorganet tillkallas av dess ordförande i enlighet med föreskrift i kooperativets stadgar, antingen på eget initiativ eller på begäran av minst en tredjedel av tillsynsorganets ledamöter eller på begäran av ledningsorganet (artikel 41.2).

Ledamöterna i tillsynsorganet utses och entledigas normalt av föreningsstämman (artikel 39.2), men det är möjligt för medlemsstaterna att föreskriva vilken sammansättning organet ska ha (artikel 39.4). I svensk rätt har det inte genomförts några bestämmelser om att tillsynsorganet ska ha viss sammansättning (se prop. 2005/06:150 s. 132 f.). Närmare bestämmelser om tillämpning av vissa av föreningslagens regler på lednings- respektive tillsynsorganet i dualistiskt organiserade europakooperativ finns i 21–25 §§ lagen om europakooperativ. Det innebär bl.a. att föreningslagens bestämmelser om jäv och upplysningsplikt gäller för dessa organ.

I det monistiska systemet är det förvaltningsorganet som leder europakooperativet och företräder detta gentemot tredje man (artikel 42.1). Förvaltningsorganets ledamöter utses av föreningsstämman (artikel 42.3) och ska sammanträda minst var tredje månad för att diskutera kooperativets framtida utveckling (artikel 43.1). Närmare bestämmelser om tillämpning av vissa av föreningslagens regler på förvaltningsorganet i monistiskt organiserade europakooperativ finns i 26 § lagen om europakooperativ. Det innebär bl.a. att föreningslagens bestämmelser om jäv om upplysningsplikt gäller för detta organ.

För såväl monistiskt som dualistiskt organiserade europakooperativ gäller att det är tillåtet att i nationell lagstiftning före-

skriva att löpande förvaltningsåtgärder får vidtas av en verkställande direktör på samma villkor som i nationell rätt (artiklarna 37.1 och 42.1). Det innebär att bestämmelserna i föreningslagen om den verkställande direktören kommer att vara tillämpliga på en verkställande direktör i ett europakooperativ (jfr artikel 8 i förordningen). Enligt lagen om europakooperativ gäller i huvudsak liknande förutsättningar för utseende av verkställande direktör som gäller för föreningar enligt föreningslagen (se 28 §). I ett dualistiskt organiserat europakooperativ ska såväl tillsynsorganet som ledningsorganet utöva kontroll över den verkställande direktörens förvaltning. Bestämmelserna i förordningen om tillsynsorganets kontroll över ledningsorganet och om rätt till information ska tillämpas även vid tillsynsorganets och ledningsorganets kontroll över den verkställande direktörens förvaltning (se 29 §). I ett monistiskt organiserat europakooperativ ska förvaltningsorganet utöva kontroll över den verkställande direktörens förvaltning. Bestämmelserna i förordningen om tillsynsorganets kontroll över ledningsorganet och om rätt till information ska tillämpas även vid förvaltningsorganets kontroll över den verkställande direktörens förvaltning (se 23 §).

Aktiebolag

Ett privat aktiebolag ska ha en styrelse bestående av minst en ledamot (se 8 kap. 1 § första stycket aktiebolagslagen), men om styrelsen har färre än tre ledamöter så ska det finns minst en suppleant (se 8 kap. 3 § första stycket). I publika aktiebolag ska styrelsen bestå av minst tre ledamöter (se 8 kap. 46 §).

Enligt 8 kap. 4 § ansvarar styrelsen i ett aktiebolag för bolagets organisation och förvaltning. Styrelsen ska se till att organisationen av bokföringen och medelsförvaltningen innefattar en betryggande kontroll. Styrelsen är vidare skyldig att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation och meddela skriftliga instruktioner för när och hur sådana uppgifter som behövs för den bedömningen ska samlas in och rapporteras till styrelsen. Instruktioner behöver dock inte meddelas om de med hänsyn till bolagets begränsade storlek och verksamhet skulle sakna betydelse för rapporteringen till styrelsen (se 8 kap. 5 §).

Vidare gäller att styrelse företräder bolaget och tecknar dess firma (se 8 kap. 35 §).

Till styrelsens uppgifter hör också att verkställa stämmans beslut och att följa eventuella föreskrifter från stämman. Styrelsens skyldighet att följa stämmans föreskrifter begränsas på så sätt att den inte får följa föreskrifter om den står i strid med aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen (se 8 kap. 41 § andra stycket aktiebolagslagen).

Styrelsens ordförande ska se till att sammanträden hålls när det behövs. Styrelsen ska alltid sammankallas om en styrelseledamot eller den verkställande direktören begär det (8 kap. 18 §). Styrelsen i ett publikt aktiebolag ska årligen fastställa en skriftlig arbetsordning för sitt arbete. I arbetsordningen ska det bl.a. anges hur arbetet i förekommande fall ska fördelas mellan styrelsens ledamöter och hur ofta styrelsen ska sammanträda (8 kap. 46 a §).

I 8 kap. 23 § första stycket finns bestämmelser om jäv för styrelseledamot. Enligt bestämmelserna får en styrelseledamot inte handlägga en fråga om avtal mellan styrelseledamoten och bolaget eller avtal mellan bolaget och tredje man, om styrelseledamoten i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets, eller avtal mellan bolaget och en juridisk person som styrelseledamoten ensam eller tillsammans med någon annan får företräda. Med avtal jämställs rättegång eller annan talan (8 kap. 23 § tredje stycket). I 8 kap. 23 § andra stycket finns vissa undantagsbestämmelser.

Styrelsen i ett publikt aktiebolag måste utse en verkställande direktör, medan styrelsen i privata aktiebolag kan välja att utse en verkställande direktör (se 8 kap. 27 och 50 §§). Styrelsen i ett publikt aktiebolag ska i skriftliga instruktioner ange arbetsfördelningen mellan å ena sidan styrelsen och å andra sidan den verkställande direktören och de andra organ som styrelsen inrättar (se 8 kap. 46 b §). Den verkställande direktören, om sådan finns, ska sköta den löpande förvaltningen enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar (se 8 kap. 29 § första stycket). Till den löpande förvaltningen hör alla åtgärder som inte med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse (jfr 8 kap. 29 § andra stycket *e contrario*). Den verkställande direktören ska också vidta de åtgärder som är nödvändiga för att bolagets bokföring ska uppfylla bestämmelser i lag och för att medelsförvaltningen ska skötas på ett betryggande sätt (se 8

kap. 29 § tredje stycket). Om det finns en verkställande direktör får den alltid företräda bolaget och teckna dess firma för att fullgöra sina skyldigheter (se 8 kap. 36 §). För den verkställande direktören gäller liknande regler om jäv som för styrelseledamöter (8 kap. 34 §).

Om inte annat anges i bolagsordningen får styrelsen bemyndiga styrelseledamot, den verkställande direktören eller någon annan att företräda bolaget och teckna dess firma (särskild firmatecknare) (se 8 kap. 37 §).

Styrelsen, och den verkställande direktören om sådan finns, ska om någon aktieägare begär det och styrelsen anser att det kan ske utan väsentlig skada för bolaget, vid bolagstämman lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av ett ärende på dagordningen, och förhållanden som kan inverka på bedömningen av bolagets ekonomiska situation (se 7 kap. 32 §). I ett publikt är styrelsen och den verkställande direktören skyldiga att lämna sådana upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av bolagets ekonomiska situation endast vid bolagstämma där årsredovisningen eller, i förekommande fall, koncernredovisningen behandlas (se 7 kap. 57 §).

Europabolag

Enligt förordningen om europabolag kan bolagets organisation, liksom vad gäller för europakooperativ, vara uppbyggd på två olika sätt, antingen enligt ett monistiskt system eller enligt ett dualistiskt system. Det monistiska systemet innebär att det utöver bolagsstämman finns ett bolagsorgan, förvaltningsorganet. I det dualistiska systemet finns det utöver bolagstämman två bolagsorgan, ett ledningsorgan och ett tillsynsorgan. Det är bolaget självt som bestämmer vilken av organisationsmodellerna som bolaget ska använda sig av (artikel 38).

I det dualistiska systemet svarar ledningsorganet för bolagets ledning och förvaltning (artikel 39.1), medan tillsynsorganet har till uppgift att tillsätta och entlediga ledamöterna i ledningsorganet (artikel 39.2) samt att kontrollera ledningsorganets förvaltning (artikel 40.1). Tillsynsorganet får inte för egen del ha några befogenheter att vidta förvaltningsåtgärder (artikel 40.1). Vidare har tillsynsorganet

rätt till information från ledningsorganet, såväl löpande som vid viktiga händelser eller efter begäran. Det har också rätt att få utföra eller låta utföra nödvändiga undersökningar (artikel 41). Enligt 18 § lagen om europabolag gäller att ordföranden i tillsynsorganet ska se till att sammanträden hålls när det behövs. Tillsynsorganet ska alltid sammankallas om en ledamot i tillsynsorganet begär det.

Ledamöterna i tillsynsorganet utses och entledigas normalt av föreningsstämman (artikel 40.2), men det är möjligt för medlemsstaterna att föreskriva att en minoritet av aktieägare eller andra personer eller myndigheter att välja en del av ledamöterna (artiklarna 40.2 och 47.4). I svensk rätt har det inte genomförts några sådana bestämmelser (jfr prop 2003/04:112). Närmare bestämmelser om tillämpning av vissa av aktiebolagslagens regler på lednings- respektive tillsynsorganet i dualistiskt organiserade europabolag finns i 16–21 §§ lagen om europabolag. Det innebär bl.a. att aktiebolagslagens bestämmelser om jäv om upplysningsplikt gäller för dessa organ.

I det monistiska systemet är det förvaltningsorganet som utövar ledningen och förvaltningen av bolaget (artikel 43.1). Förvaltningsorganets ledamöter utses av föreningsstämman (artikel 42.3) och ska sammanträda minst var tredje månad för att diskutera bolagets ekonomiska ställning och dess förutsebara framtida utveckling (artikel 44.1). Närmare bestämmelser om tillämpning av vissa av föreningslagens regler på förvaltningsorganet i monistiskt organiserade europabolag finns i 22 § lagen om europabolag. Det innebär bl.a. att aktiebolagslagens bestämmelser om jäv om upplysningsplikt gäller för detta organ.

För såväl monistiskt som dualistiskt organiserade europabolag gäller att det är tillåtet att i nationell lagstiftning föreskriva att löpande förvaltningsåtgärder får vidtas av en verkställande direktör på samma villkor som i nationell rätt (artiklarna 39.1 och 43.1). Enligt lagen om europabolag gäller i huvudsak liknande förutsättningar för utseende av verkställande direktör som gäller för föreningar enligt föreningslagen (se 24 §). I ett dualistiskt organiserat europabolag ska såväl tillsynsorganet som ledningsorganet utöva kontroll över den verkställande direktörens förvaltning. Bestämmelserna i förordningen om tillsynsorganets kontroll över ledningsorganet och om rätt till information ska tillämpas även vid tillsynsorganets och ledningsorganets kontroll över den verkställande direktörens förvaltning (se 25 §). I ett monistiskt organiserat europabolag ska

förvaltningsorganet utöva kontroll över den verkställande direktörens förvaltning. Bestämmelserna i förordningen om tillsynsorganets kontroll över ledningsorganet och om rätt till information ska tillämpas även vid förvaltningsorganets kontroll över den verkställande direktörens förvaltning (se 26 §).

Förordningen innehåller generella regler om beslutsförhets- och majoritetskrav i föreningsorganen (artikel 50) samt krav på mötesfrekvens (artikel 44), som gäller för såväl dualistiskt som monistiskt organiserade europabolag.

Av 17 § andra stycket och 22 § lagen om europabolag framgår, genom hänvisning till aktiebolagslagen, att tillsynsorganet och ledningsorganet i dualistiskt system respektive förvaltningsorganet i monistiskt system har en upplysningsplikt gentemot stämman i ett europabolag. Upplysningsplikten avser skyldighet att avge ett yttrande över årsredovisningen samt den verkställande direktörens (och i dualistiska kooperativ, ledningsorganets) förvaltning.

Handelsbolag

Förvaltningen i handelsbolag sköts som huvudregel direkt av bolagsmännen. Några särskilda beslutande och verkställande organ finns inte omnämnda i lagen.

För handelsbolag är lagens huvudregel individuell förvaltning. Varje bolagsman kan, såvida inte genom avtal bestämts att förvaltningsbefogenheten ska utövas av två eller flera i förening, på egen hand vidta förvaltningsåtgärd. Den individuella förvaltningsbefogenheten är dock inte obegränsad. Lagen ger varje bolagsman, som inte genom bolagsavtalet är skild från förvaltningsbefogenhet, rätt att inlägga förbud mot annan bolagsmans åtgärd. Bolagsmännen kan dock eliminera vetorätten genom att bolagsavtalet bestämma att vissa bolagsmän inte ska ha förvaltningsrätt eller åtminstone sakna vetorätt. I övrigt gäller beträffande handelsbolag att bolagsmännen har rätt att fritt avtala om förvaltningens anordning och förvaltningsbefogenheten.

I handelsbolag kan, genom bestämmelser i bolagsavtalet också inrättas en styrelse och en VD, med de befogenheter som anges i avtalet.

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Enligt förordningen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar ska en sådan gruppering ha åtminstone två organ; medlemmarna och företagsledningen (artikel 16). Medlemmarna kan i egenskap av organ för grupperingen fatta alla beslut som syftar till att förverkliga ändamålet med grupperingen. Medlemmarna utgör grupperingens högsta organ som kan ge direktiv till andra organ och befattningshavare.

Det andra obligatoriska organet enligt förordningen är företagsledare (en eller flera), vilken eller vilka ska utses i avtalet om att bilda grupperingen eller genom beslut av medlemmarna (artikel 19.1). Förutsättningarna för att utse och entlediga företagsledarna samt dessas befogenheter ska bestämmas i avtalet om att bilda grupperingen eller genom enhälligt beslut av medlemmarna (artikel 19.3).

På initiativ av en företagsledare eller på begäran av en medlem ska företagsledarna sammankalla medlemmarna så att dessa kan fatta beslut (artikel 17.4).

Utöver medlemmarna och företagsledningen kan grupperingsavtalet också innehålla bestämmelser om andra organ. Om sådana andra organ finns, ska grupperingsavtalet ange vilka befogenheter de har (artikel 16.1 andra stycket).

Det är endast företagsledaren eller, om de är flera, var och en av dem som företräder grupperingen mot tredje man (artikel 20). En företagsledare binder grupperingen när han handlar på dennas vägnar även om handlandet faller utanför föremålet för grupperingens verksamhet. Om grupperingen visar att tredje man kände till eller med hänsyn till omständigheterna inte kunde vara obekant med att handlingen föll utanför föremålet för grupperingens verksamhet, är dock grupperingen inte bunden av handlingen. Det räcker dock inte att ändamålet för grupperingens verksamhet har offentliggjorts. Alla inskränkningar i företagsledares rätt att företräda grupperingen som har gjorts i grupperingsavtalet eller beslutats av medlemmarna saknar verkan mot tredje man även om begränsningen har offentliggjorts.

Det finns dock en möjlighet för grupperingen att inskränka företagsledarens behörighet att företräda grupperingen. I grupperingsavtalet kan det nämligen bestämmas att endast två eller flera företagsledare i förening kan binda grupperingen (artikel 20.2). En

uppgift om en sådan bestämmelse ska registreras och offentliggöras enligt särskilda regler för att kunna göras gällande mot tredje man. Dessutom ska en sådan inskränkning tydligt anges på brev, beställningssedlar och liknande handlingar.

Av artikel 18 följer att varje medlem i en gruppering har rätt att få upplysningar av företagsledarna om grupperingens verksamhet samt att granska grupperingens böcker och affärshandlingar.

Stiftelser

I stiftelselagen finns bestämmelser om två olika förvaltningsformer för stiftelser: egen respektive anknuten förvaltning. Den eller de fysiska personer som vid egen förvaltning har lämnat förvaltningsåtagandet bildar styrelse för stiftelsen. Uppgiften att sköta stiftelsens förvaltning tillkommer detta organ. Den juridiska person som vid anknuten förvaltning har lämnat förvaltningsåtagandet är stiftelsens förvaltare.

Stiftelselagen innehåller inte något hinder mot att stiftaren förbehåller sig rätten att bestämma vilka personer som ska ingå i styrelsen. Stiftarens eller stiftarna får dock inte ensamma utgöra stiftelsens styrelse (2 kap. 10 § stiftelselagen) eller vara en stiftelses förvaltare (2 kap. 19 §). Stiftelselagen innehåller också bestämmelser om jäv för såväl styrelseledamöter som förvaltare (2 kap. 14 § och 21 §).

Styrelsen vid egen förvaltning och förvaltaren vid anknuten förvaltning ska svara för att föreskrifterna i stiftelseförordnandet följs, att förmögenheten är placerad på ett godtagbart sätt, att stiftelsen fullgör sin bokförings- och årsredovisningsskyldighet eller skyldighet att föra räkenskaper, samt att stiftelseförordnandet och övriga handlingar avseende stiftelsen förvaras på ett ordat och betryggande sätt. Vidare har styrelsen respektive förvaltaren att företräda stiftelsen gentemot utomstående.

Det är tillåtet att stiftelseförordnandet föreskriver att någon annan än styrelsen ska utse eller entlediga styrelsens ledamöter eller ordförande i styrelsen (2 kap. 3 § andra stycket), eller att någon annan än styrelsen eller förvaltaren ska utse eller entlediga revisorerna eller bestämma arvode åt styrelsens ledamöter, förvaltaren eller revisorerna.

Eftersom styrelsen respektive förvaltaren är skyldig att se till att förvaltningen organiseras på det sätt som stiftaren har föreskrivit finns det dock inget som hindrar att det i stiftelseförordnandet anges att något annat organ än styrelsen eller förvaltar ska fatta beslut i frågor om t.ex. användningen av den löpande avkastningen. Men det ska ske under styrelsens eller förvaltarens kontroll av att reglerna för stiftelsens verksamhet följs (jfr. prop. 1993/94:9 s. 119 f.).

Stiftaren kan ha lagt uppgiften att utse en eller flera ledamöter av styrelsen på någon utanför stiftelsen. Om sådana föreskrifter inte finns, utser och entledigar styrelsen själv nya ledamöter (2 kap. 9 §).

Om stiftelseförordnandet inte innehåller andra föreskrifter är styrelsens ledamöter berättigade till skäligt arvode (2 kap. 15 §).

Om styrelsen består av flera personer åligger det styrelsens ordförande att se till att sammanträden hålls när så behövs och i övrigt att sammankalla styrelsen om någon styrelseledamot begär det (2 kap. 11 §).

Stiftelselagen innehåller inte några bestämmelser om verkställande direktör. Om en stiftelse håller sig med verkställande direktör, grundar denne sin behörighet inte på lag utan på avtal (se prop. 1993/94:9 s. 134).

Bestämmelser om redovisning av uppgifter om ersättning till ledande befattningshavare m.m.

I den associationsrättsliga lagstiftningen saknas i huvudsak bestämmelser om skyldighet för ledande befattningshavare i föreningar, bolag m.m. att redogöra för eventuella intressekonflikter eller uppgifter om ersättning och andra belopp som erhållits från bolaget, föreningen osv. För aktiebolag gäller att en styrelseledamot och en verkställande direktör ska, när de tillträder sitt uppdrag, till bolaget anmäla sitt innehav av aktier i bolaget och i andra bolag inom samma koncern, om det inte har skett dessförinnan (se 8 kap. 45 § aktiebolagslagen). För publika aktiebolag gäller att bolagsstämmans ordförande, innan styrelseval förrättas, ska lämna uppgift till stämman om vilka uppdrag den som valet gäller innehar i andra företag (se 8 kap. 48 § aktiebolagslagen).

I 8 kap. 23 a § första stycket aktiebolagslagen finns bestämmelser om att bolagstämman ska besluta om arvode och annan ersättning för styrelseuppdrag till var och en av styrelseledamöterna. Beträffande lön och annan ersättning till verkställande direktör och andra personer i bolagets ledning finns i 8 kap. 51–53 §§ aktiebolagslagen vissa bestämmelser om att styrelsen i aktiemarknadsbolag, dvs. aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad i Sverige, ska upprätta förslag till riktlinjer för bestämmande sådana ersättningar. Riktlinjerna ska avse tiden från nästa årsstämma. Till förslaget ska fogas information om tidigare beslutade ersättningar som inte har förfallit till betalning. Beträffande kretsen av personer som omfattas av riktlinjerna avses med ”andra personer i bolagets ledning” personer som ingår i ledningsgrupper eller liknande organ och chefer som är direkt underställda den verkställande direktören. Det kan exempelvis vara fråga om ekonomidirektör, finansdirektör, affärsområdeschef och personalchef. Vice verkställande direktör omfattas inte, om inte som ofta torde vara fallet han eller hon ingår i bolagets ledning. Är bolaget ett moderbolag är det naturligt att uppgifterna omfattar i vart fall av moderbolaget anställda personer som ingår i koncernledningen (prop. 2005/06:186 s. 66). Stämman ska besluta om riktlinjerna (7 kap. 61 §) och bolagets revisorer ska granska att riktlinjerna följs (8 kap. 54 §).

I årsredovisningslagen finns bestämmelser om s.k. tilläggsupplysningar, vilka som huvudregel ska lämnas i noter till de resultat- och balansräkningar som ingår i årsredovisningen. Enligt 5 kap. 22 § årsredovisningslagen gäller att större företag och publika aktiebolag ska ange i resultaträkningen, eller not till den, det sammanlagda beloppet av räkenskapsårets löner och andra ersättningar till styrelseledamöter, verkställande direktören och motsvarande befattningshavare och andra anställda. För publika aktiebolag gällare att uppgifterna ska lämnas för var och en av styrelseledamöterna och för den verkställande direktören (5 kap. 20 § årsredovisningslagen). I 5 kap. 22 § årsredovisningslagen finns bestämmelser om att större företag och publika aktiebolag ska lämna uppgift om det sammanlagda beloppet av kostnader och förpliktelser som avser pensioner eller liknande förmåner till styrelseledamöter, verkställande direktören eller motsvarande befattningshavare. I ett publikt aktiebolag ska uppgifterna omfatta även

pensioner och liknande förmåner till andra personer i bolagets ledning. För styrelseledamöter och den verkställande direktören gäller att uppgifterna ska lämnas för var och en. Enligt 5 kap. 25 § årsredovisningslagen gäller att större företag och publika aktiebolag, som har träffat avtal om avgångsvederlag eller liknande förmåner till styrelseledamöter, verkställande direktören eller andra personer i företagets ledning, ska lämna uppgift om avtalen och om de väsentligaste villkoren i avtalen. De nu nämnda bestämmelserna i årsredovisningslagen gäller även för ledamöter eller suppleanter i tillsyns- lednings- eller förvaltningsorganet i europakooperativ och europabolag (se 5 kap. 27 § årsredovisningslagen).

De nu nämnda reglerna har ansetts förenliga med en av Kommissionen antagen rekommendation[21] om en lämplig ordning för ersättningar till företagsledningen i börsnoterade bolag (se prop. 2005/06:186 s. 57).

Bestämmelser om förvaltningsberättelse i årsredovisning

Enligt 6 kap. 1 § bokföringslagen gäller att bl.a. aktiebolag, ekonomiska föreningar, handelsbolag i vilka en eller flera juridiska personer är delägare och vissa stiftelser samt större företag och moderbolag i koncerner ska avsluta bokföringen för varje räkenskapsår med en årsredovisning. Årsredovisningen ska innehålla en förvaltningsberättelse. Förvaltningsberättelsen ska innehålla en rättvisande översikt över utvecklingen av föreningens verksamhet, ställning och resultat och också lämna upplysningar om andra förhållanden som är viktiga för bedömningen av föreningens ställning och resultat, t.ex. händelser som är av väsentlig betydelse för föreningen och som har inträffat under räkenskapsåret eller efter dettas slut. För stora företag ska förvaltningsberättelsen också innehålla sådana upplysningar som behövs för förståelsen av företagets utveckling, ställning eller resultat och som är relevanta för den aktuella verksamheten (se 6 kap. 1 § årsredovisningslagen).

I aktiebolag, ekonomiska föreningar och andra företag, som företräds av en styrelse, ska årsredovisningen skrivas under av samtliga

[21] Kommissionens rekommendation av den 14 december 2004 om att främja en lämplig ordning för ersättningen till ledande befattningshavare i börsnoterade bolag, 2004/913/EG.

styrelseledamöter. Om en verkställande direktör är utsedd, ska även denne skriva under årsredovisningen. I handelsbolag ska årsredovisningen skrivas under av samtliga obegränsat ansvariga delägare. I stiftelser med anknuten förvaltning ska årsredovisningen skrivas under av förvaltaren eller, om ett handelsbolag är stiftelsens förvaltare, av samtliga bolagsmän som företräder bolaget (2 kap. 7 § årsredovisningslagen).

Förvaltningsberättelsen ska, tillsammans med övriga årsredovisningen, läggas fram av styrelsen vid ordinarie årlig stämma i ekonomiska föreningar (7 kap. 4 § föreningslagen). Liknande skyldigheter gäller för ledningsorganet i dualistiskt organiserade europakooperativ samt förvaltningsorganet i monistiskt organiserade europakooperativ (21 § andra stycket respektive 26 § lagen om europakooperativ), styrelsen i aktiebolag (7 kap. 10 § aktiebolagslagen), ledningsorganet i dualistiskt organiserade europabolag samt förvaltningsorganet i monistiskt organiserade europabolag (16 § respektive 22 § lagen om europabolag). För dualistiskt organiserade europakooperativ och europabolag gäller att tillsynsorganet ska till varje stämma som ska pröva frågan om fastställelse av kooperativet respektive bolagets resultat- och balansräkningar avge ett yttrande över årsredovisningen samt ledningsorganets och den verkställande direktörens förvaltning (se 22 § lagen om europakooperativ samt 17 § lagen om europabolag).

7.9.2 Överväganden

Förslag: I lagen uppställs ett krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer ska ha en övervakningsfunktion som kontinuerligt övervakar de åtgärder som personer som leder organisationens verksamhet vidtar och hur de uppfyller sina skyldigheter. Inom det organ som har övervakningsfunktionen ska det i förekommande fall finnas en skälig och balanserad representation av olika medlemskategorier i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

I lagen införs bestämmelser om att om den kollektiva förvaltningsorganisationen är en förening, ett aktiebolag, en stiftelse eller ett monistiskt organiserat europakooperativ eller europabolag, ska övervakningsfunktionen utövas av den juridiska personens styrelse

eller motsvarande. I dualistiskt organiserade europakooperativ och europabolag utövas övervakningsfunktionen av tillsynsorganet.

I lagen införs också bestämmelser om att det organ som utövar övervakningsfunktionen ska rapportera om utövandet av sina befogenheter till medlemsstämman. Övervakningsfunktionen ska sammanträda regelbundet och åtminstone utöva de befogenheter som medlemsstämman har delegerat till organet och övervaka de personer som utgör organisationens verksamhetsledning.

Varje person som ingår i övervakningsfunktionen ska lämna en årlig individuell redogörelse till medlemsstämman om intressekonflikter.

I lagen införs bestämmelser om att de personer som leder verksamheten i kollektiva förvaltningsorganisationer gör det på ett sunt, ansvarsfullt och lämpligt sätt, med sunda förvaltnings- och redovisningsmetoder och mekanismer för intern kontroll.

I lagen införs bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska tillämpa förfaranden för att undvika intressekonflikter. Bestämmelserna innebär bl.a. att var och en av personerna som leder verksamheten ska lämna en årliga individuell redogörelse till stämman om intressekonflikter.

I lagen uppställs ett krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer som är föreningar, aktiebolag, stiftelser, eller monistiskt organiserade europakooperativ eller europabolag har en verkställande direktör som sköter den löpande förvaltningen. Den verkställande direktören får inte vara ledamot av styrelsen eller motsvarande organ.

Bedömning: Den övervakningsfunktion som regleras i artikel 9 i direktivet kan i regel utövas av ett befintligt organ i den associationsform i vilken den kollektiva förvaltningsorganisationen har valt att bedriva sin verksamhet enligt nationell rätt. Direktivet uppställer inte något krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer med monistisk organisationsstruktur ska inrätta ett särskilt övervakningsorgan som är skilt från styrelsen.

Skälen för förslaget och bedömningen

Direktivet om kollektiv förvaltning

I direktivets artiklar 9 och 10 finns bestämmelser om övervakningsfunktion och skyldigheter för personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Enligt artikel 9.1 ska medlemsstaterna se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation har en övervakningsfunktion som kontinuerligt övervakar hur personer som leder organisationens verksamhet fungerar och hur de uppfyller sina plikter. Artikel 9.2 anger att det inom det organ som har denna övervakningsfunktion ska finnas en skälig och balanserad representation av de olika medlemskategorierna i den kollektiva förvaltningsorganisationen. Artikel 9.3 föreskriver att varje person som utövar övervakningsfunktionen ska till medlemsstämman lämna en årlig individuell redogörelse om intressekonflikter, innehållande den information som avses i artikel 10.2 andra stycket. I artikel 9.4 anges att det organ som utövar övervakningsfunktionen ska sammanträda regelbundet och ha minst följande befogenheter: a) utöva de befogenheter som medlemsstämman har delegerat till organet, bland annat i enlighet med artikel 8.4 och 8.6, och b) övervaka de personer som avses i artikel 10 vad gäller verksamhet och skyldigheter, inklusive verkställandet av besluten från medlemsstämman och framför allt de allmänna principer som anges i artikel 8.5 a–d. Artikel 10.5 föreskriver att övervakningsorganet minst en gång per år ska rapportera om utövandet av sina befogenheter till medlemsstämman.

Av skäl 24 framgår att medlemmarna bör kunna delta i den kontinuerliga övervakningen av de kollektiva förvaltningsorganisationernas ledning. För detta bör dessa organisationer ha en övervakningsfunktion som är anpassad till den organisatoriska strukturen och som ger medlemmarna möjlighet att vara representerade i det organ som utövar denna funktion. Beroende på hur den organisatoriska strukturen ser ut för en kollektiv förvaltningsorganisation kan övervakningsfunktionen utövas av ett separat organ, t.ex. ett övervakningsorgan, eller av vissa av eller alla de direktörer i styrelsen som inte ansvarar för den dagliga ledningen av organisationen. Kravet på en rättvis och balanserad medlemsrepresentation bör inte hindra den kollektiva förvaltningsorganisationen från att utnämnda tredje parter till utövandet av övervakningsfunktionen, inbegripet

personer med relevanta yrkesmässiga sakkunskaper och rättighetshavare som inte uppfyller medlemskapskraven eller som inte är representerade direkt av organisationen, utan av en enhet som är medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Av skäl 25 framgår vidare att personer som utövar övervakningsfunktionen bör lämna årliga redogörelser över eventuella konflikter mellan sina intressen och de intressen som tillkommer rättighetshavare som är representerade av den kollektiva förvaltningsorganisationen.

I artikel 10 anges att medlemsstaterna ska se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation vidtar alla nödvändiga åtgärder för att de personer som leder dess verksamhet gör det på ett sunt, ansvarsfullt och lämpligt sätt, med sunda förvaltnings- och redovisningsmetoder och mekanismer för intern kontroll.

I artikel 10.2 föreskrivs att medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna inför och tillämpar förfaranden för att undvika intressekonflikter, och – om sådana intressekonflikter inte kan undvikas – för att identifiera, hantera, övervaka och tillkännage faktiskt förekommande eller potentiella intressekonflikter på ett sådant sätt att dessa inte skadar de gemensamma intressena för de rättighetshavare som organisationen representerar. De nämnda förfarandena ska inbegripa en årlig individuell redogörelse från var och en av de personer som avses i artikel 10.1 till medlemsstämman, innehållande följande information: a) eventuella intressen i den kollektiva förvaltningsorganisationen, b) alla ersättningar som erhållits från den kollektiva förvaltningsorganisationen under föregående räkenskapsår, inbegripet i form av pensionssystem, naturaförmåner och andra typer av förmåner, c) alla belopp som erhållits under föregående räkenskapsår i egenskap av rättighetshavare från den kollektiva förvaltningsorganisationen, d) en redogörelse för faktiskt förekommande eller potentiella konflikter mellan personliga intressen och den kollektiva förvaltningsorganisationens intressen eller mellan skyldigheter gentemot den kollektiva förvaltningsorganisationen och skyldigheter gentemot andra fysiska eller juridiska personer.

Av skäl 25 till direktivet framgår att med tanke på sund förvaltning måste ledningen för en kollektiv förvaltningsorganisation vara oberoende. Chefer bör, oavsett om de väljs som direktörer eller anlitas eller anställs av organisationen genom avtal, vara skyldiga

att, innan de tillträder och därefter årligen, lämna en redogörelse över eventuella konflikter mellan sina intressen och de intressen som tillkommer rättighetshavare som är representerade av den kollektiva förvaltningsorganisationen. Sådana årliga redogörelser bör lämnas även av personer som utövar övervakningsfunktionen. Medlemsstaterna bör kunna begära att kollektiva förvaltningsorganisationer offentliggör sådana redogörelser eller lämnar dem till myndigheter.

Allmänna utgångspunkter

Artikel 9 reglerar skyldigheten för medlemsstaterna att se till att kollektiva förvaltningsorganisationer har en övervakningsfunktion som kontinuerligt övervakar hur personer som leder organisationens verksamhet fungerar och hur de uppfyller sina förpliktelser. Som framgår av avsnitt 7.9.1 finns skilda organisationsstrukturer i medlemsstaterna; vissa medlemsstater, såsom Sverige, har en tradition av monistisk organisationsstruktur med en styrelse som har både tillsynsansvar och ledningsansvar medan andra medlemsstater har en dualistisk tradition där övervaknings- respektive ledningsansvaret är uppdelat på två separata styrelser. Artikel 9 påverkar inte de ordningar som finns i medlemsstaterna i fråga om monistisk eller dualistisk organisationsstruktur och ställer inte krav på att medlemsstaterna inför något nytt organ. Det framgår bl.a. av skäl 24 att övervakningsfunktionen inte behöver utövas av ett separat övervakningsorgan, utan funktionen kan utövas av alla eller vissa personer i styrelsen som inte ansvarar för den dagliga ledningen. I samma skäl framhålls också att övervakningsfunktionen bör vara anpassad efter den organisatoriska strukturen som den kollektiva förvaltningsorganisationen har valt. Att direktivet inte påverkar medlemsstaternas ordningar med monistisk respektive dualistisk organisationsstruktur framgår också indirekt av artikel 8.4 andra stycket, som hänvisar till särskilda förutsättningar för delegation från stämman till övervakningsorganet i kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs med dualistisk organisationsstruktur. Ytterligare stöd ges i definitionen av uttrycket direktör i artikel 3 g, som avser en ledamot i en monistisk styrelse eller en ledamot i en dualistisk styrelse beroende på vilken styrelsestruktur (monistisk

eller dualistisk) som föreskrivs i nationell rätt eller stadgan för den kollektiva förvaltningsorganisationen. Det kan också konstateras att EU-rättsakter i regel inte påverkar nationella ordningar med dualistiska eller monistiska system. Sammanfattningsvis gäller alltså att övervakningsfunktionen kan utövas av ett befintligt organ i den associationsform som organisationen har valt enligt nationell rätt och att artikel 9 inte uppställer något krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer med monistisk organisationsstruktur ska inrätta ett särskilt övervakningsorgan som är skilt från styrelsen.

När det gäller den närmare innebörden av den ”övervakning” som avses i artikel 9 anges att övervakningen ska ske ”kontinuerligt” i förhållande till de personer som leder organisationens verksamhet (artikel 9.1), inklusive deras verkställande av vissa stämmobeslut (artikel 9.4 b). Det organ som utövar övervakningsfunktionen ska också utöva de befogenheter som medlemsstämman kan ha delegerat till det (artikel 9.4 a). Övervakningsfunktionen innehåller således såväl element av ren (efterhands-)kontroll, såsom att övervaka ledningens skyldighet att följa stämmans beslut om principer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (artikel 8.5 a), men också att ta beslut om vissa ramar för den kollektiva förvaltningsorganisationens verksamhet, t.ex. i fråga om riskhanteringsstrategi (artikel 8.5 f). Övervakningsfunktionen innebär alltså såväl ett kontrollansvar som ett övergripande förvaltningsansvar. Av detta följer att övervakningsfunktionen inte omfattar utövandet av den dagliga ledningen av den kollektiva förvaltningsorganisationen, något som också uttrycks i skäl 24.

Att övervakningsfunktionen inte omfattar utövandet av den dagliga ledningen följer också av att de personer som övervakningsfunktionen har till uppgift att övervaka är de personer som enligt artikel 10 leder organisationens verksamhet (se artikel 9.1 och 9.4 b). Vad som avses med ”ledningen” anges inte närmare i artikel 10, men av att ledningen är föremål för övervakningsfunktionens övervakning och övergripande förvaltningsansvar följer att ledningsansvaret omfattar åtminstone verkställandet av stämmans beslut och övervakningsorganets riktlinjer. Det ledningsansvar som avses i artikel 10 torde alltså ta sikte på verkställande av de överordnade organens (stämman och övervakningsfunktionens) beslut och riktlinjer, såsom löpande förvaltning. Denna tolkning finner stöd i uttalandet i skäl 24 att övervakningsfunktionen inte kan utövas av

personer som ansvarar för den dagliga ledningen av organisationen. Den personkrets som omfattas av uttrycket ”personer som leder [den kollektiva förvaltningsorganisationens verksamhet] torde motsvara det som gäller på andra områden (se avsnitt 7.9.1). Utöver den verkställande direktören (där sådan finns), torde uttrycket omfatta personer som ingår i ledningsgrupper eller liknande och andra ansvariga personer, såsom ekonomiansvarig, chefsjurist och personalchef.

Även i andra EU-direktiv som innehåller rörelserättsliga regler finns bestämmelser om företagsstyrning, internkontroll och regelefterlevnad. Under utredningens arbete offentliggjordes ett utkast till lagrådsremiss om rörelsereglering för försäkring och tjänstepension – genomförande av det s.k. Solvens II-direktivet på försäkringsområdet.[22] I utkastet föreslås bl.a. ny reglering om s.k. företagsstyrningssystem (s. 207 f. i utkastet) och system för internkontroll (s. 221 i utkastet) som har stora likheter med artikel 10.1 i direktivet om kollektiv förvaltning. I utkastet görs bedömningen att de nu nämnda bestämmelserna inte kan uppfyllas genom befintliga associationsrättsliga bestämmelser i aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar.

Som en utgångspunkt bör artikel 9 och 10 genomföras på ett generellt och flexibelt sätt, som tar hänsyn till befintliga strukturer i den allmänna associationsrätten, bl.a. i fråga om direktivets krav på uppdelning mellan övervakningsfunktion och verkställande ledning. I det följande övervägs skyldigheterna enligt artiklarna 9 och 10 i förhållande till bestämmelser om styrelse och ledning m.m. för de allmänna associationsformerna i svensk rätt som utredningen har bedömt att direktivet ska tillämpas på (se avsnitt 6.3).

Ekonomiska föreningar och aktiebolag

De skyldigheter som utgör övervakningsfunktionen motsvarar delar av de skyldigheter som åligger en styrelse i en ekonomisk förening eller ett aktiebolag. Styrelsen i en förening eller ett bolag har även visst ledningsansvar. Om en ekonomisk förening eller ett aktiebolag har utsett en verkställande direktör så har han eller hon

[22] Se http://www.regeringen.se/sb/d/18204/a/246821

ansvar för den löpande förvaltningen, medan styrelsens ledningsansvar i en sådan situation blir mer övergripande och liknar det övergripande förvaltningsansvar som omfattas av artikel 9. Den verkställande direktörens ansvar, i en sådan situation, liknar det ledningsansvar som omfattas av artikel 10, bl.a. med avseende på kravet på sunda förvaltnings- och redovisningsmetoder och mekanismer för intern kontroll. Förhållandet mellan styrelse och verkställande direktör, t.ex. i fråga om styrelsens kontrollansvar, påminner också om den som direktivet uppställer mellan övervakningsorganet och personer som leder verksamheten i en kollektiv förvaltningsorganisation.

Vad som nu har nämnts om förhållandet mellan styrelsen och den verkställande ledningen gäller även för den övervakning som styrelsen har i förhållande till ledningen i fråga om att kontrollera att redovisningen sker på ett korrekt sätt. Något krav på särskilt redovisningsutskott i styrelsen behöver alltså inte uppställas.

Direktivets uppdelning mellan övervakningsfunktion och ledning kan således förenas med den etablerade monistiska ordningen som föreningslagen och aktiebolagslagen ger uttryck för i situationer där det finns en verkställande direktör. Artiklarna innebär därför inte något krav på att det i svensk rätt införs något nytt övervakningsorgan, skilt och överordnat styrelsen, för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs som ekonomiska föreningar eller aktiebolag (jfr SOU 2011:68 s. 285). Däremot förutsätts det att organisationerna har en verkställande direktör, som inte också är ledamot av styrelsen. I lagen bör därför uppställas ett krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer som är ekonomiska föreningar eller aktiebolag har en verkställande direktör som sköter den löpande förvaltningen. Den verkställande direktören får inte vara ledamot av styrelsen.

Bestämmelserna i artikel 10.1 om att de personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen gör det på ett sunt, ansvarsfullt och lämpligt sätt, med sunda förvaltnings- och redovisningsmetoder och mekanismer för intern kontroll har stora likheter med bestämmelser om företagsstyrning och internkontroll i andra EU-direktiv som innehåller rörelserättsliga regler. I likhet med vad som föreslagits vid genomförande av de bestämmelserna (se ovan) bedömer utredningen att artikel 10.1 inte kan uppfyllas genom befintliga associationsrättsliga bestämmelser i

aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar. Bestämmelserna bör i stället genomföras som rörelserättsliga bestämmelser om företagsstyrning och internkontroll för de personer som leder de kollektiva förvaltningsorganisationernas verksamhet. För att skapa tydlighet i förhållande till direktivet bör det i lagen också införas bestämmelser om att styrelsen i en kollektiv förvaltningsorganisation som är en ekonomisk förening eller ett aktiebolag ska utöva de befogenheter som stämman har delegerat till den (artikel 9.4 a) och utöva övervakning av att ledningen följer de allmänna principer som stämman har beslutat om i enlighet med den lagstiftning som genomför artikel 8.5 a-d (artikel 9.4 b). De nämna bestämmelserna i direktivet tar sikte på de särskilda krav som direktivet uppställer på kollektiva förvaltningsorganisationer och som därför inte utan vidare omfattas av de beslut, den övervakning eller de ledningsåtgärder som organisationernas organ vidtar i dag.

Ett alternativt genomförande av artikel 9 är att införa särskilda bestämmelser om ett övervakningsorgan. Det skulle skapa klarhet i förhållande till direktivet och övervakningen skulle kunna omfatta såväl den verkställande direktörens som styrelsens ledningsansvar. Ett sådant genomförande skulle dock rubba etablerade svenska associationsrättsliga ordningar. Utredningen föreslår därför inte ett sådant genomförande av direktivet.

Föreningslagens och aktiebolagslagens bestämmelser om jäv för styrelseledamot och verkställande direktör liknar direktivets generella krav på förfaranden för att undvika intressekonflikter (artikel 10.2 första stycket). Vidare ger aktiebolagslagens och föreningslagens s.k. generalklausuler skydd mot gynnande av vissa medlemmar i förhållande till andra. Till skillnad från nu nämnda befintliga associationsrättsliga regler tar direktivets bestämmelser om intressekonflikter dock sikte på eventuella intressekonflikter i förhållande till de rättighetshavare som organisationen representerar. Som framkommit i tidigare avsnitt (se t.ex. 7.2.2) kan det förekomma att en kollektiv förvaltningsorganisation representerar rättighetshavare utan att rättighetshavarna med nödvändighet också behöver vara medlemmar i organisationen. Den hantering av intressekonflikter som avses i artikel 10.2 behöver alltså inte med nödvändighet vara samma intressekonflikt som hanteras av de associationsrättsliga bestämmelserna. Eftersom bestämmelserna tar sikte på relationen till de företrädda rättighetshavarna snarare än

medlemmarna, är bestämmelserna snarast av rörelserättslig än associationsrättslig karaktär. Befintliga associationsrättsliga generalklausuler och bestämmelser om jäv är alltså inte tillräckliga för att genomföra de krav som uppställs i artikel 10.2 första stycket i direktivet. Bestämmelserna bör mot den bakgrunden genomföras som rörelserättsliga bestämmelser för kollektiva förvaltningsorganisationer.

När det gäller de mer specifika krav på årlig individuell redogörelse om eventuella intressekonflikter (artiklarna 9.3 och 10.2 andra stycket) motsvaras de till viss del av den information som publika aktiebolag måste uppge i sin årsredovisning för var och en av styrelseledamöterna och den verkställande direktören. Skyldigheten att lämna den informationen åligger dock företaget och inte de enskilda ledamöterna och det är för utredningen inte känt att det skulle förekomma att en kollektiv förvaltningsorganisation i dag bedriver sin verksamhet som publikt aktiebolag. Likväl gäller att den individuella redogörelse som avses i artikel 10.2 andra stycket ska tillämpas på alla kollektiva förvaltningsorganisationer oavsett i vilken juridisk form de bedrivs. I lagen bör därför införas en individuell skyldighet för styrelseledamöterna och den verkställande direktören att lämna den information som avses i artikeln.

Kravet enligt artikel 9.5 på att det organ som utövar övervakningsfunktionen minst en gång per år ska rapportera om utövandet av sina befogenheter till stämman faller huvudsakligen inom det krav på förvaltningsberättelse som redan gäller för den årsredovisning som ekonomiska föreningar och aktiebolag ska upprätta och varje år tillställa stämman. För att skapa tydlighet i förhållande till direktivet bör det dock i lagen införas bestämmelser om att styrelsen i en kollektiv förvaltningsorganisation som är en ekonomisk förening eller ett aktiebolag årligen ska rapportera om utövandet av de befogenheter som stämman har delegerat till den (artikel 9.4 a) och utöva övervakning av att ledningen följer de allmänna principer som stämman har beslutat om i enlighet med den lagstiftning som genomför artikel 8.5 a-d (artikel 9.4 b).

I direktivet uppställs ett krav på att det organ som utövar övervakningsfunktionen ska sammanträda regelbundet (artikel 9.4 a). Det kravet torde inte vara uppfyllt redan genom föreningslagens och aktiebolagslagens krav på att styrelsens ordförande ska sammankalla styrelsen ”när det behövs” eller efter begäran av

ledamot eller verkställande direktör. I lagen bör därför införas ett krav på att styrelsen i en kollektiv förvaltningsorganisation som är en ekonomisk förening eller ett aktiebolag ska sammankallas regelbundet.

Ideella föreningar

För ideella föreningar saknas i dag bestämmelser i lag som motsvarar de krav som direktivet uppställer i fråga om övervakningsfunktion (artikel 9) och skyldigheter för personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen (artikel 10). I lagen bör därför införas bestämmelser som genomför direktivets artiklar 9 och 10 i förhållande till ideella föreningar. Bestämmelserna bör utformas i enlighet med den lösning som föreslås för ekonomiska föreningar och aktiebolag, där styrelsen utövar övervakningsfunktionen och det uppställs ett krav på att det finns en verkställande direktör.

Europakooperativ och europabolag

Som beskrivits i avsnitt 7.9.1 skiljer sig europakooperativ och europabolag från befintliga associationsrättsliga strukturer i svensk rätt i det att de ger en möjlighet för kooperativet eller bolaget att välja om verksamheten ska organiseras enligt monistiskt eller dualistiskt system. Som framkommit är direktivet anpassat efter att fungera i båda systemen. En utgångspunkt bör således vara att de kollektiva förvaltningsorganisationer som bedriver sin verksamhet som europakooperativ eller europabolag ska kunna välja om direktivets krav på övervakningsfunktion och skyldigheter för personer som leder verksamheten ska utövas enligt den monistiska eller dualistiska modellen.

När det gäller de närmare krav som uppställs på det organ som utövar övervakningsfunktionen gäller att tillsynsorganet dualistiskt organiserade i europakooperativ och europabolag redan enligt bestämmelserna i förordningarna har till uppgift att kontrollera hur ledningsorganet genomför sina uppgifter. Vidare gäller att ledningsorganet ansvarar för kooperativets eller bolagets ledning och företräder det i kontakter med tredje man samtidigt som det finns

en möjlighet att utse en verkställande direktör som sköter den löpande förvaltningen. Direktivets uppdelning mellan övervakningsfunktion och personer som leder verksamheten i förvaltningsorganisationen passar således väl in den dualistiska struktur som regleras i förordningarna och som kompletteras av bestämmelserna i lagarna om europakooperativ och europabolag. För att skapa tydlighet i förhållande till direktivets krav bör det i lagen dock införas bestämmelser om att tillsynsorganet i en dualistiskt organiserad kollektiv förvaltningsorganisation som är ett europakooperativ eller europabolag ska utöva övervakningsfunktionens befogenheter och omfattas av dess skyldigheter enligt artikel 9 i direktivet.

När det gäller monistiskt organiserade europakooperativ och europabolag gäller samma bedömning om skyldigheterna för förvaltningsorganet och den verkställande direktören och deras inbördes förhållande som har beskrivits för ekonomiska föreningar och aktiebolag. Det innebär att det för kollektiva förvaltningsorganisationer som är monistiskt organiserade europakooperativ eller europabolag bör uppställas ett krav på att de utövar övervakningsfunktionen samt att det utses en verkställande direktör. Den verkställande direktören får inte vara ledamot av förvaltningsorganet.

I likhet med vad som föreslås för aktiebolag och ekonomiska föreningar bör bestämmelserna i artikel 10 uppfyllas genom införande i lagen av rörelserättsliga bestämmelser rörelserättsliga bestämmelser om företagsstyrning och internkontroll för de personer som leder de kollektiva förvaltningsorganisationernas verksamhet.

För monistiskt organiserade europakooperativ och europabolag finns bestämmelser om att förvaltningsorganet ska sammanträda minst var tredje månad, vilket får anses motsvara direktivets krav på att det organ som utövar övervakningsfunktionen sammanträda regelbundet. Några ytterligare bestämmelser om detta behöver därför i och för sig inte införas för sådana kooperativ och bolag. Däremot kan ett sådant krav för tydlighets skull framgå av lagen. För dualistiskt organiserade kooperativ och bolag saknas dock bestämmelser om mötesfrekvens. Av samma skäl som anförts för styrelser i ekonomiska föreningar och aktiebolag bör det i lagen införas ett krav på att tillsynsorganet i dualistiskt organiserade europakooperativ och europabolag håller regelbundna möten.

Handelsbolag

Som beskrivs i avsnitt 7.9.1 sköts förvaltningen i ett handelsbolag i regel direkt av bolagsmännen; några särskilda övervaknings- eller ledningsorgan som motsvarar de skyldigheter som följer av artikel 9 och 10 finns inte omnämnda i lagen. Det åligger bolagsmännen i ett handelsbolag som är en kollektiv förvaltningsorganisation att organisera sin verksamhet så att kraven på övervakningsfunktion och de personer som leder verksamheten, samt separationen mellan dessa funktioner, uppfylls. Exempelvis kan bolagsmännen genom bestämmelser i bolagsavtalet inrätta bolagsorgan såsom en styrelse med övervakningsfunktion och en verkställande direktör och reglera deras befogenheter och inbördes förhållande. I förhållande till handelsbolag kan direktivets artikel 9 och 10 alltså införas som allmänna krav i enlighet med lydelsen av artiklarna i direktivet och några särbestämmelser behöver inte införas för handelsbolag.

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Som beskrivits i avsnitt 7.9.1 har europeiska ekonomiska intressegrupperingar två organ; medlemmarna (i gruppering) och företagsledningen. Förordningens reglering av företagsledarens befogenheter är mer allmänt hållna än de skyldigheter som gäller för företagsledningen enligt artikel 10 i direktivet. Vidare gäller att någon motsvarighet till den övervakningsfunktion som regleras i direktivets artikel 9 inte finns omnämnd i förordningen. Däremot är det möjligt för medlemmarna att inrätta ett sådant organ. Att det behövs ett särskilt övervakningsorgan, som är skilt från medlemmarna i grupp, följer av att det organ som utövar övervakningsfunktionen ska rapportera till stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation (se artikel 9.5 i direktivet). I likhet med den bedömning som görs beträffande handelsbolag kan direktivets artikel 9 och 10 i förhållande till intressegrupperingar införas som allmänna krav i enlighet med lydelsen av artiklarna och några särbestämmelser behöver inte införas.

Stiftelser

Bestämmelserna om övervakningsfunktion i direktivets artikel 9 kan i relevanta delar omfatta styrelsen eller förvaltaren för en stiftelse. För att uppfylla direktivets krav på separation mellan det organ som utövar övervakningsfunktionen och de personer som ansvarar för den dagliga ledningen bör det uppställas ett krav på att stiftelsen har en verkställande direktör som sköter den löpande förvaltningen. I lagen bör därför anges att styrelsen eller förvaltaren för en stiftelse ska utöva övervakningsfunktionen i en kollektiv förvaltningsorganisation som är en stiftelse. Det bör också inför ett krav på att en sådan stiftelse ska ha en verkställande direktör som sköter den löpande förvaltningen. Den verkställande direktören får inte vara ledamot i styrelsen för stiftelsen med egen förvaltning. Om den kollektiva förvaltningsorganisationen är en stiftelse som har anknuten förvaltning får den verkställande direktören inte vara förvaltare för stiftelsen.

7.10 Särskilt om äldre former av ekonomiska föreningar

Bedömning: Det bör inte införas några särskilda bestämmelser i den nya lagen som förtydligar att den kommer att tillämpas även på ekonomiska föreningar som omfattas av vissa undantagsbestämmelser i lagen (1987:668) om införande av lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen).

Skälen för bedömningen

Under utredningens arbete har framkommit av några av de organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning bedriver sin verksamhet i en äldre form av ekonomisk förening, s.k. ekonomiska föreningar utan personlig ansvarighet (upa) för medlemmarna enligt 1911 års föreningslag. Enligt övergångsbestämmelser till den nuvarande föreningslagen omfattas sådana upa-föreningar av föreningslagen, med vissa undantag.

Utgångspunkten i lagen (1987:668) om införande av föreningslagen (promulgationslagen) är att föreningslagen är tillämplig även på föreningar som registrerats före den 1 januari 1988 då föreningslagen trädde i kraft. Härifrån gäller dock vissa undantag, bl.a. för upa-föreningar. Dessa föreningar får avvika från föreningslagens regler bl.a. i fråga om definitionen på ekonomisk förening i 1 kap. 1 § föreningslagen (14 § promulgationslagen), öppenhetsbestämmelserna i 3 kap. 1 § föreningslagen (15 §) och stämmotidpunkten (17 §).

Direktivet om kollektiv förvaltning medger inte några motsvarande undantagsbestämmelser. Bestämmelserna i lagen om kollektiv förvaltning kommer således att vara tillämpliga på upa-föreningar. De bestämmelser som föreslås gälla för ekonomiska föreningar kommer att gälla även för upa-föreningar. Några särskilda bestämmelser om äldre ekonomiska föreningar, inklusive upa-föreningar, behöver således inte införas.

8 Förvaltningen av rättighetsintäkter

8.1 Inkassering och användning av rättighetsintäkter

8.1.1 Nuvarande ordning

Omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter

I gällande svensk lagstiftning finns inte några specifika bestämmelser om krav på kollektiva förvaltningsorganisationer att iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter.

I 18 kap. HB finns allmänna bestämmelser om en sysslomans skyldigheter vid utförande av sitt uppdrag i situationer där sysslomannen har anförtrotts vården av huvudmannens egendom, eller i situationer där sysslomannen från tredje man har fått medel som tillkommer huvudmannen. Dessa regler bör kunna tillämpas analogt på förhållandet mellan en rättighetshavare och den kollektiva förvaltningsorganisation som han eller hon har gett ett förvaltningsuppdrag till. Enligt bestämmelserna ska sysslomannen utföra sitt uppdrag med omsorg på det sätt som är avtalat och vårda huvudmannens penningmedel och annan egendom som han eller hon fått för huvudmannens räkning. Vidare har sysslomannen en lojalitetsplikt gentemot huvudmannen som innebär att huvudmannens intressen ska sättas i första rummet (Dotevall, Fullmakt och immateriella tjänster, 2013, s. 230 f.).[1]

För vissa kategorier av sysslomän finns uttryckliga bestämmelser om skyldighet att utöva uppdraget omsorgsfullt och med iakttagande

[1] I den juridiska litteraturen har framhållits att styrningen av kollektiva förvaltningsorganisationer kan ge upphov till s.k. principal-agency-problem, där organisationerna får egna intressen som inte nödvändigtvis överensstämmer med medlemmarnas eller de företrädda rättighetshavarnas intressen, se t.ex. Handke & Towse i IIC 2007 s. 948.

av god sed på området (se för fastighetsmäklare, 8 § första stycket fastighetsmäklarlagen och, för advokater, 8 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken). För kommissionärer gäller att de omfattas av en skyldighet att vid fullgörandet av sitt uppdrag ta till vara kommittentens intresse och vårda kommittentens egendom väl (se 4 och 6 §§ kommissionslagen).

God sed på området för kollektiv rättighetsförvaltning torde vara att organisationerna håller uppdaterad information om de rättighetshavare och rättigheter som de företräder (se WIPO Intellectual Property Handbook, 2004, stycke 6.152 och 6.153 och Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study 2002 s. 44). Sådan dokumentation gör det möjligt för organisationen att matcha rättighetsintäkter med sina register och därigenom göra en korrekt fördelning och utbetalning, även om det av praktiska och administrativa skäl i vissa fall kan vara nödvändigt att använda analogier vid fördelningen så länge sådana analogier likabehandlar och inte diskriminerar någon rättighetshavare. Ordningar med register med information om rättighetshavare och rättigheter m.m. är mer utvecklade på musikområdet än på andra områden där det förekommer kollektiv rättighetsförvaltning (se WIPO Intellectual Property Handbook, 2004, stycke 6.161 och Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study 2002 s. 32 och 45).

I kommissionens rekommendation från 2005 uttrycks att kollektiva rättighetsförvaltare bör tillvarata rättighetshavarnas intressen med yttersta noggrannhet.[2]

Separation av medel och förvaltning m.m.

I gällande svensk lagstiftning finns inte några specifika bestämmelser om krav på separation av medel eller verksamhet som avser kollektiv rättighetsförvaltning från andra medel eller verksamheter.

Som angetts ovan finns i 18 kap. HB allmänna bestämmelser om en sysslomans skyldigheter vid utförande av sitt uppdrag i situationer där han har anförtrotts vården av huvudmannens

[2] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 4.

egendom, eller i situationer där sysslomannen från tredje man har erhållit medel som tillkommer huvudmannen. I 18 kap. 1 § HB anges att sysslomannen i en sådan situation är underkastad redovisningsplikt. Härmed avses att sysslomannen med hänsyn till vikten för huvudmannen av att medel som tillkommer honom skyddas från sysslomannens borgenärer, sysslomannen i regel är skyldig att hålla sådana medel avskilda från sina egna tillgångar (se Tiberg och Dotevall, Mellanmansrätt, 9 uppl., 2002, s. 31 och Dotevall, Fullmakt och immateriella tjänster, 2013, s. 230 ff.). Bestämmelserna om sysslomans redovisningsplikt i 18 kap. HB kompletteras av bestämmelser om s.k. redovisningsskyldighet i lagen (1944:181) om redovisningsmedel. Redovisningsskyldigheten innebär att den som mottagit medel – dvs. pengar och annan s.k. fungibel egendom – som tillkommer annan (huvudmannen), måste redovisa för dem och huvudmannen ges därigenom skydd mot mottagarens borgenärer. Om någon separation inte skett kan medlen ändå bli föremål för huvudmannens s.k. separationsrätt förutsatt att egendomen finns omedelbart tillgänglig för avskiljande samt att dröjsmål inte föreligger med avskiljandet.

På det redovisningsrättsliga området finns bestämmelser som tar sikte på möjligheten att i bokföring och redovisning göra en åtskillnad mellan olika verksamheter. I 4 kap. 4 § första stycket bokföringslagen anges huvudregeln att om ett företag bedriver flera verksamheter, ska de ha en bokföring som omfattar samtliga verksamheter. Det utesluter dock inte att företaget i bokföringen använder sig av journaler, listor m.m. som avser olika verksamheter eller verksamhetsgrenar. När olika verksamheter är organisatoriskt åtskilda och saknar naturligt samband, torde det vara tillåtet att verifikationerna för de skilda verksamheterna numreras för sig. Det får dock inte göras så stor åtskillnad på olika verksamheter att det inte går att överblicka den samlade verksamheten, dess resultat och ställning (se prop. 1998/99:130 s. 391). I 4 kap. 4 § andra stycket bokföringslagen anges undantagsregeln att ett företag som bedriver flera verksamheter får ha en bokföring för varje enskild verksamhet, om det finns särskilda skäl för det och det är förenligt med god redovisningssed. I förarbetena nämns som exempel på sådana särskilda skäl att en bokföringsskyldig bedriver dels en verksamhet på egen hand, dels en annan verksamhet tillsammans med en annan (se prop. 1998/99:130 s. 392).

Bestämmelserna i bokföringslagen om bokföring för flera verksamheter påverkar inte bestämmelser i årsredovisningslagen om nödvändigheten av att i årsredovisningen särredovisa olika rörelsegrenar. Bestämmelser härom finns i 5 kap. 6 § årsredovisningslagen. Där anges att större företag, om företagets verksamhetsgrenar eller geografiska marknader avviker betydligt från varandra, ska lämna uppgift om nettoomsättningens fördelning på verksamhetsgrenarna och marknaderna. Bedömningen av om företagets verksamhetsgrenar och marknader avviker betydligt från varandra ska göras med hänsyn till hur företaget normalt organiserar försäljningen av varor och tjänster. Av förarbetena framgår att det bl.a. bör beaktas om en verksamhetsgren skiljer sig från övriga vad gäller t.ex. affärsidé, efterfråge- och produktionsstruktur eller risknivå samt är fristående på så sätt att den har egna externa kunder och leverantörer (se prop. 1995/96:10 del II s. 217 f.). Bestämmelsen i årsredovisningslagen motsvarar bestämmelser i det s.k. fjärde bolagsdirektivet.[3]

Bestämmelser om separation av förvaltning på andra rättsområden

Bestämmelser om skyldighet för särskilda slag av sysslomän att skilja huvudmannens egendom från sin egen finns bl.a. för advokater (se 8 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken), mäklare (10 § andra stycket fastighetsmäklarlagen) och kommissionärer (6 § andra stycket kommissionslagen).

På försäkringsområdet finns EU-baserade regler om skyldighet att hålla viss verksamhet åtskild. Bestämmelserna härom finns i försäkringsrörelselagen (2010:2043). Ett försäkringsbolags förvaltning av dess tillgångar som motsvarar dess åtaganden för tjänstepensionsförsäkring ska hållas åtskild från förvaltningen av bolagets övriga tillgångar (se 4 kap. 8 § första stycket försäkringsrörelselagen). Vissa försäkringstekniska avsättningar för tjänstepensionsförsäkringar ska hållas åtskilda från bolagets övriga avsättningar. Bestämmelsen har sin grund i artikel 4 i det s.k. tjänstepensions-

[3] Se artikel 43.1.8 i rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 grundat på artikel 54.3 g i fördraget om årsbokslut i vissa typer av bolag. Direktivet har uppdaterats något genom rådets direktiv 90/604/EEG av den 8 november 1990 om ändring i direktiv 78/660/EEG om årsbokslut och direktiv 83/349/EEG om sammanställd redovisning i fråga om undantag för små och medelstora bolag samt i fråga om offentliggörande av bokslut i ecu.

direktivet.[4] Bestämmelsen innebär att livförsäkringsbolag som meddelar tjänstepensionsförsäkring måste hålla tillgångar och skulder som hänför sig till tjänstepensionsverksamheten fullständigt åtskilda från bolagets övriga verksamheter. De tillgångar och skulder som hänför sig till tjänstepensionsverksamheten ska dessutom förvaltas och hanteras skilt från den övriga verksamheten utan någon möjlighet till överföring (se prop. 2004/05:165 s. 126 och 220 samt prop. 2009/10:246 s. 392).

Investering av rättighetsintäkter m.m.

I gällande svensk lagstiftning finns inte några specifika bestämmelser om krav på aktsamhet i situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation investerar rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter.

Allmänt gäller att en syssloman har en skyldighet att se till att medel som han av huvudmannen har anförtrotts vården av, eller som han har erhållit från tredje man för huvudmannens räkning, förvaltas på ett sätt att huvudmannen erhåller ränta i viss utsträckning (se Dotevall, Fullmakt och immateriella tjänster, 2013, s. 240 f.).

På försäkringsområdet finns bestämmelser baserade på EU-direktiv om försäkringsföretags skyldighet att iaktta aktsamhet vid placering av tillgångar. Enligt 6 kap. 2 § försäkringsrörelselagen gäller att de tillgångar som försäkringsföretaget använder för skuldtäckning ska placeras så att lämplig risksprid ning uppnås. Tillgångarna ska, med beaktande av försäkringsföretagets försäkringsåtaganden och förändringar i tillgångarnas framtida värde och avkastning, placeras så att företagets betalningsberedskap är tillfredsställande och den förväntade avkastningen tillräcklig. I förarbetena anges att bestämmelsen ger uttryck för krav på *matchning* och tillfredsställande *diversifiering*; bestämmelsen syftar till att säkerställa att försäkringsbolagen kan infria sina försäkringsåtaganden på såväl kort som lång sikt (se prop. 1994/95:184 s. 141 och 266 och 1998/99:87 s. 159 f.). Bestämmelsen härrör från artikel

[4] Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG av den 3 juni 2003 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut.

20 i tredje generationens försäkringsdirektiv.[5] I artikeln anges att de tillgångar som motsvarar de tekniska avsättningarna ska vara uppbyggda med hänsyn till arten av den verksamhet som företaget bedriver så att dess investeringar, vilka ska vara diversifierade och ha lämplig spridning, tryggar säkerhet, avkastning och likviditet. Den allmänna regeln i artikel 20 kompletteras med omfattande detaljerade kvantitativa bestämmelser.

I 6 kap. 20 § försäkringsrörelselagen finns en särbestämmelse för skuldtäckning i livförsäkringsbolag. Där anges att utöver de begränsningar som följer av bl.a. 2 §, gäller för tillgångar som svarar mot försäkringstekniska avsättningar i verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring att de ska placeras på det sätt som bäst gagnar de ersättningsberättigades intressen och också i övrigt på ett aktsamt sätt. Bestämmelsen har sitt ursprung i artikel 18.1 i artikel tjänstepensionsdirektivet (se prop. 2004/05:165 s. 228).[6] Artikeln anger att tillgångarna ska placeras på det sätt som bäst gagnar de ersättningsberättigades intressen och som tillförsäkrar säkerhet, kvalitet, likviditet och lönsamhet för den samlade portföljen. Vidare uppställs krav på matchning och diversifiering, dvs. tillgångarna ska vara lämpliga i förhållande till de åtaganden som de är avsedda att täcka.

I kommissionens rekommendation från 2005 uttrycks att de royalties som inkasseras på rättighetshavarnas vägnar bör fördelas rättvist till rättighetshavarna, utan att dessa diskrimineras på grund av hemvist, nationalitet eller kategori. I synnerhet bör de royalties som inkasseras på rättighetshavarnas vägnar i andra medlemsstater än de där rättighetshavarna är medborgare eller har sin hemvist fördelas så effektivt som möjligt.[7]

---

[5] Se Rådets direktiv 92/49/EEG av den 18 juni 1992 om samordning av lagar och andra författningar som avser annan direkt försäkring än livförsäkring samt om ändring av direktiv 73/239 och 88/357/EEG (tredje direktivet om annan direkt försäkring än livförsäkring). Utan att påverka här aktuella bestämmelser har det direktivet ändrats genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/44/EG av den 5 september 2007 om ändring av direktiv 92/49/EEG och direktiven 2002/83/EG, 2004/39/EG, 2005/68/EG och 2006/48/EG vad gäller förfaranderegler och utvärderingskriterier för bedömning av förvärv och ökning av innehav inom finanssektorn.

[6] Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG av den 3 juni 2003 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut.

[7] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), skäl 12.

8.1.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs en skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter.

I lagen införs också en bestämmelse om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att i sina räkenskaper göra en sådan åtskillnad som avses i artikel 11.3 i direktivet.

Vidare införs i lagen bestämmelser i enlighet med artikel 11.4 i direktivet om att en kollektiv förvaltningsorganisation som huvudregel inte får använda rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter för andra ändamål än för fördelning till rättighetshavarna.

I lagen införs bestämmelser om investering av rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter i enlighet med artikel 11.5 i direktivet.

Bedömning: Det bör inte uppställas något krav på att de kollektiva förvaltningsorganisationerna, utöver kravet på separation i sina räkenskaper, även håller verksamheten för kollektiv förvaltning åtskild från annan verksamhet.

Bestämmelserna som genomför direktivets artikel 11.5 om investeringar av rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter bör inte kompletteras med kvantitativa bestämmelser.

Skälen för förslaget och bedömningen

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 11.1 i direktivet anger att medlemsstaterna ska se till att kollektiva förvaltningsorganisationer efterlever de regler som anges i artiklarna 11.2 till 11.5. Artikel 11.2 föreskriver att en kollektiv förvaltningsorganisation ska iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter. I artikel 11.3 anges att en kollektiv förvaltningsorganisation i sina räkenskaper ska separera a) rättighetsintäkter och inkomster från investeringar av rättighetsintäkter, och b) alla eventuella egna tillgångar och inkomster från sådana tillgångar, från förvaltningsavgifter eller från annan verksamhet. I

artikel 11.4 föreskrivs att en kollektiv förvaltningsorganisation inte ska få använda rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter för andra ändamål än fördelning till rättighetshavarna, utom när den har rätt att göra avdrag eller kompensera för förvaltningsavgifter i överensstämmelse med ett beslut som fattats i enlighet med artikel 8.5 d eller använda rättighetsintäkterna eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter i överensstämmelse med ett beslut som fattats i enlighet med artikel 8.5. Artikel 11.5 anger att i fall där en kollektiv förvaltningsorganisation investerar rättighetsintäkterna eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, ska organisationen göra detta i bästa intresse för de rättighetshavare vars rättigheter den representerar, i enlighet med de allmänna investerings- riskhanteringsprinciper som avses i artikel 8.5 c och 8.5 f och med beaktande av följande regler. Om det finns potentiella intressekonflikter, ska den kollektiva förvaltningsorganisationen se till att investeringens enda syfte är dessa rättighetshavares intressen (a). Tillgångarna ska investeras i syfte att trygga säkerhet, kvalitet, likviditet och vinst för portfolion som helhet (b). Tillgångarna ska diversifieras tillräckligt för att undvika för stor betoning på någon viss tillgång och ackumulering av risker i portfolion som helhet (c).

Av skäl 26 framgår att de kollektiva förvaltningsorganisationerna inkasserar, förvaltar och fördelar intäkter från rättigheter som rättighetshavarna har anförtrott dem. Dessa intäkter tillhör i slutändan rättighetshavarna, som kan ha ett direkt rättsligt förhållande till organisationen eller vara representerade genom en enhet som är medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen eller genom ett representationsavtal. Det är därför viktigt att en kollektiv förvaltningsorganisation utövar yttersta omsorg vid inkassering, förvaltning och fördelning av dessa intäkter. Korrekt fördelning är möjlig endast om den kollektiva förvaltningsorganisationen håller välfungerande register över medlemskap, licenser och utnyttjande av verk och andra alster. Relevanta uppgifter som krävs för en effektiv kollektiv förvaltning av rättigheter bör också tillhandahållas av rättighetshavare och användare och granskas av den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Av skäl 27 framgår att de belopp som har inkasserats för rättighetshavarnas räkning bör redovisas separat i räkenskaperna från organisationens eventuella egna tillgångar. Utan att det påverkar

medlemsstaternas möjlighet att föreskriva strängare regler om investeringar, inklusive ett förbud mot investering av rättighetsintäkter, om sådana belopp investeras, bör detta utföras i enlighet med den kollektiva förvaltningsorganisationens allmänna principer för investeringar och riskhantering. För att upprätthålla en hög nivå när det gäller skyddet av rättighetshavarnas rättigheter och för att säkerställa att alla intäkter som härrör från utnyttjandet av sådana rättigheter fördelas till rättighetshavarna, bör de investeringar som görs och hålls av en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltas i enlighet med kriterier som den ges möjlighet att fatta beslut om den säkraste och effektivaste investeringspolitiken. Detta bör ge den kollektiva förvaltningsorganisationen möjlighet att välja en fördelning av tillgångar som är bäst lämpad med avseende på de investerade intäkternas riskexponering och som inte i onödan äventyrar de rättighetsintäkter som rättighetshavarna är berättigade till.

Bestämmelserna i artikel 11 är av s.k. rörelserättslig karaktär eftersom de uppställer allmänna regler för de kollektiva förvaltningsorganisationernas inkassering och användning av rättighetsintäkter. Bestämmelserna har likheter med normer för omsorg i utövande av viss verksamhet (rörelse), separation och riskspridning i andra EU-direktiv (se avsnitt 8.1.1).

Omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter

Skyldigheten för kollektiva förvaltningsorganisationer enligt artikel 11.2 i direktivet att iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter torde åtminstone till viss del motsvaras av befintliga principer om sysslomäns skyldigheter att utföra sina uppdrag med omsorg. För att tydligt genomföra direktivet bör det dock i lagen införas en uttrycklig bestämmelse om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter.

Separering i räkenskaper

Skyldigheten enligt artikel 11.3 för en kollektiv förvaltningsorganisation att i sina räkenskaper hålla vissa intäkter, inkomster och avgifter åtskilda är en bokförings- och redovisningsteknisk

bestämmelse (jfr uttrycket i den engelska språkversionen av direktivbestämmelsen: ”keep separate in its accounts”). Bestämmelsen torde ha till syfte att göra det tydligare för berörda intressenter, t.ex. medlemmar och rättighetshavare, vilka intäkter och kostnader som den kollektiva förvaltningsorganisationen har för den del av sin verksamhet som avser kollektiv rättighetsförvaltning. Bestämmelsen liknar de allmänna principer om redovisningsskyldighet som gäller för sysslomän, men saknar direkt motsvarighet i gällande bokförings- och redovisningsrättsliga bestämmelser. Som framgår av avsnitt 8.1.1 är utgångspunkten i bokföringslagen att om ett företag bedriver flera verksamheter, ska de ha en bokföring som omfattar samtliga verksamheter. Det är dock tillåtet att i bokföringen göra en åtskillnad, så länge det är möjligt att överblicka den samlande verksamheten, dess resultat och ställning. Det finns också möjlighet att i undantagsfall göra en åtskillnad mellan olika verksamheter. Eftersom befintliga bestämmelser inte uppställer något uttryckligt separationskrav för räkenskaperna, bör det i lagen införas en bestämmelse om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att i sina räkenskaper göra en sådan åtskillnad som avses i artikel 11.3.

Bestämmelsen i artikel 11.3 om krav på åtskillnad i räkenskaperna torde dock inte uppställa något krav på att organisationerna ska hålla verksamheten för kollektiv förvaltning åtskild från annan verksamhet. Ett krav på separation i räkenskaperna innebär inte med automatik ett krav på separation av verksamheterna i sig. En annan sak är att ett krav på separation av verksamheter ofta åtföljs av ett krav på separation i räkenskaperna (se t.ex. avsnitt 8.1.1 om bestämmelserna i försäkringsrörelselagen som baseras på EU-direktiv). Det kan konstateras att artikel 11.3 i den slutliga versionen av direktivet – till skillnad från motsvarande bestämmelse i kommissionens ursprungsförslag – inte uppställer något krav på separation av den verksamhet som avser kollektiv rättighetsförvaltning från annan verksamhet.[8] Vidare ger redan definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation i artikel 3 a uttryck för att den kollektiva förvaltningen kan bedrivas i en juridisk person i vilken det även bedrivs annan verksamhet; referensen till att den

[8] Se artikel 10.2 i och skäl 15 till kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden, Bryssel den 11.7.2012, COM(2012) 372 final.

kollektiva förvaltningen ska utgöra organisationens ”enda eller huvudsakliga syfte” implicerar att den juridiska person som utövar förvaltningen även kan utöva annan verksamhet (se avsnitt 6.1).

Ett krav på de kollektiva förvaltningsorganisationerna att separera verksamheten för kollektiv förvaltning från annan verksamhet skulle i praktiken innebära långtgående organisatoriska krav på organisationerna jämfört med hur de bedriver sin verksamhet i dag, där organisationerna även utövar skilda slag av kulturstödjande verksamhet (se avsnitt 3.1 och 3.3.4).

Det bör mot denna bakgrund inte uppställas något krav på att de kollektiva förvaltningsorganisationerna, utöver kravet på separation i sina räkenskaper, även håller verksamheten för kollektiv förvaltning åtskild från annan verksamhet.

Användning av rättighetsintäkter

Kravet enligt artikel 11.4 på att en kollektiv förvaltningsorganisation inte ska få använda rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter för andra ändamål än fördelning till rättighetshavarna utom för vissa tillåtna avdrag eller förvaltningsavgifter eller i enlighet med stämmobeslut innebär ett visst förbud mot ”överföring” från den verksamhet som avser kollektiv förvaltning till annan verksamhet. Bestämmelsen kompletterar skyldigheten att hålla räkenskaperna som rör kollektiv förvaltning respektive annan verksamhet åtskilda (se föregående avsnitt). Bestämmelsen saknar uttrycklig motsvarighet i svensk rätt såvitt avser kollektiva förvaltningsorganisationer, även om vissa liknande principer gäller generellt för sysslomän (se avsnitt 8.1.1). Som framgått av avsnitt 8.1.1 finns det också bestämmelser i försäkringsrörelselagen som innebär ett förbud mot överföring för bl.a. försäkringsbolags förvaltning av dess tillgångar som motsvarar dess åtaganden för tjänstepensionsförsäkring. De nämnda bestämmelserna i försäkringsrörelselagen är dock mer långtgående än vad som föreskrivs i artikel 11.4, eftersom de förutsätter en separat förvaltning av tjänstepensionsverksamheten. Som angetts i föregående avsnitt bör det i svensk rätt inte införas någon bestämmelse om krav på att hålla verksamheten för kollektiv förvaltning åtskild från annan verksamhet. Artikel 11.4 bör därför genomföras i nära anslutning till lydelsen i direktivet snarare än

utformas med inspiration av bestämmelserna i försäkringsrörelselagen. I lagen bör därför införas bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får använda rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter för andra ändamål än för fördelning till rättighetshavarna utom för vissa tillåtna avdrag eller förvaltningsavgifter eller i enlighet med stämmobeslut. Bestämmelserna bör alltså utformas i nära anslutning till lydelsen av artikel 11.4.

Investering av rättighetsintäkter m.m.

De centrala uttrycken i artikel 11.5 om investeringar av rättighetsintäkter och inkomster från rättighetsintäkter har sin motsvarighet i artikel 18 i tjänstepensionsdirektivet. En utgångspunkt för genomförande av bestämmelsen i direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning kan därför vara bestämmelserna i försäkringsrörelselagen som genomför bestämmelserna i tjänstepensionsdirektivet.

Vid genomförandet i svensk rätt av tjänstepensionsdirektivet konstaterade regeringen att artikel 18 i det direktivet ger uttryck för en riskrelaterad, kvalitativ och processinriktad reglering i motsats till en detaljerad och kvantitativ reglering (se prop. 2004/05:165 s. 171). En sådan reglering tar sikte på hur och enligt vilka kriterier placeringsbeslut ska fattas; härigenom tvingas de kollektiva förvaltningsorganisationerna själva ta ansvar för att de investeringsbeslut som tas är väl underbyggda. Begränsningarna för placeringarna framgår främst i de investerings- och riskhanteringsprinciper som varje kollektiv förvaltningsorganisation är skyldig att besluta om och följa (se artikel 11.5 första stycket som hänvisar till stämmans skyldighet enligt artiklarna 8.5 c och f. Av artikel 9.4 b framgår att de personer som utövar övervakningsfunktionen ska övervaka de personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen, bl.a. avseende verkställandet av besluten från medlemsstämman; direktivbestämmelserna behandlas i avsnitt 7.9.2 ovan).

Eftersom det i svensk rätt saknas bestämmelser motsvarande artikel 11.5 bör det i lagen införas bestämmelser om investering av rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter. Reglerna bör inte kompletteras med kvantitativa

bestämmelser eftersom det skulle innebära en tolkning av direktivets regler som inte med säkerhet uppfyller direktivets krav. Det åligger i stället de kollektiva förvaltningsorganisationerna att själva ta ansvar för att de investeringsbeslut som tas är väl underbyggda och i enlighet med de kvalitativa krav som de bestämmelser som genomför direktivets artikel 11.5 uppställer.

8.2 Avdrag

8.2.1 Nuvarande ordning

I gällande svensk lagstiftning finns inte några allmänna bestämmelser om de avdrag som kollektiva förvaltningsorganisationer i förekommande fall gör i förhållande till rättighetsintäkter och på inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter. För vissa områden för kollektiv rättighetsförvaltning gäller särskilda bestämmelser om avdrag. På områdena för s.k. privatkopieringsersättning, följerätt och s.k. tilläggsersättning gäller att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader (se 26 m §, 26 p § och 45 b § upphovsrättslagen). Bestämmelserna om privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning har sitt ursprung i direktiv på upphovsrättsområdet, men de direktiven reglerar inte organisationernas möjlighet att göra avdrag för sina omkostnader.[9] Förutsättningarna för organisationerna att göra avdrag för sina omkostnader har inte behandlats i någon större utsträckning i förarbetena (se t.ex. 1994/95:151 s. 38, prop. 1997/98:156 s. 34 f. och prop. 2012/13:141 s. 89 f.).

Enligt allmänna principer för sysslomän gäller att en huvudman har en skyldighet att betala ett skäligt arvode till sysslomannen för utfört uppdrag (Dotevall, Fullmakt och immateriella tjänster, 2013,

[9] Se skäl 28 till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkostverk (följerätt), skäl 38 till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, samt skäl 12 till Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter.

s. 237). Detta torde gälla även för förhållandet mellan en rättighetshavare och den kollektiva förvaltningsorganisation som de har gett ett förvaltningsuppdrag. Kollektiva förvaltningsorganisationer gör normalt avdrag för sådana s.k. förvaltningskostnader innan fördelning sker till rättighetshavarna (se t.ex. Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Study, 2002, s. 32 och KEA, The Collective Management of Rights in Europe, 2006, s. 30).

Det är också vanligt förekommande att kollektiva förvaltningsorganisationer gör avdrag från rättighetsintäkter för s.k. kollektiv fördelning till förmån för sociala och kulturella syften. Ofta kan sådana avdrag fylla en viktig funktion av att främja kulturell mångfald genom att en viss del av rättighetsintäkterna från användning av kommersiellt framgångsrika verk och andra prestationer tas i anspråk för kollektiv fördelning genom t.ex. stipendier, priser, pensionsavsättningar och andra ersättningar på basis av andra kriterier än eventuell rapportering från användarna (se avsnitt 3.3.3 och 3.3.4 och t.ex. Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Study, 2002, s. 47 f. och 149 f., KEA, The Collective Management of Rights in Europe, 2006, s. 16 och Wallis m.fl. i European Journal of Communication 1999 s. 5 ff.). I den juridiska litteraturen har anförts att branschpraxis för sådana avdrag för sociala och kulturella ändamål bör vara möjligt omfattande upp till 10 % av rättighetsintäkterna (se t.ex. Rosenblatt i IPQ 2000 s. 192, Kretschmer i EIPR 2002 s. 134 och Handke & Towse i IIC 2007 s. 947).

I flera medlemsstater finns bestämmelser om rätt och ibland skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att göra avdrag för sociala och kulturella ändamål, ofta i syfte att främja den lokala kulturella mångfalden (se t.ex. KEA, The Collective Management of Rights in Europe, 2006, s. 40).

Bestämmelser om nationell behandling i de internationella konventionerna på upphovsrättens område (se avsnitt 4.1.1) och principen om förbud mot diskriminering på grund av nationalitet i artikel 18 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt torde innebära ett krav på icke-diskriminering mellan nationella och utländska rättighetshavare vid tillämpning av avdrag och fördelning för sociala och kulturella ändamål (se t.ex. Melichar i IIC 1991 s. 59

och Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Study, 2002, s. 154).

När det gäller avdrag för annat än förvaltningsavgifter har EUD uttalat sig om vad som gäller för s.k. privatkopieringsersättning som till hälften inte betalas ut direkt till de rättighetshavare som har rätt till ersättningen utan lämnas till kulturinstitutioner och sociala inrättningar som verkar till förmån för dessa rättsinnehavare. I sådana situationer kompenseras rättighetshavarna indirekt – genom de aktuella inrättningarnas och institutionernas verksamhet – för den ekonomiska skada som de lider till följd av den privatkopiering som sker. Domstolen konstaterade att ett ersättningssystem för privatkopiering i dagsläget med nödvändighet är inexakt med avseende på de flesta inspelningsmedier, eftersom det är omöjligt att fastställa vilket verk som i praktiken har mångfaldigats av vilken användare och på vilket medium. Under förutsättning att de sociala inrättningarna eller kulturinstitutionerna faktiskt verkar till förmån för de aktuella rättighetshavarna och att de drivs på ett icke-diskriminerande sätt är de förenliga med bestämmelserna om rimlig kompensation (”privatkopieringsersättning”) i artikel 5.2 b i det s.k. infosocdirektivet. Domstolen framhöll också att det inte skulle vara förenligt med nämnda bestämmelse om de nämnda inrättningarna och institutionerna verkade till förmån för andra personer än rättighetshavare eller uteslöt dem som inte var medborgare i den berörda medlemsstaten (se domstolens dom av den 11 juli 2013 i mål C-521/11, Amazon.com International Sales m.fl.).

I kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG) angavs riktlinjer för information om avdrag. Det angavs att av de kontrakt och lagstadgade regler om medlemskap som reglerar förhållandet mellan kollektiva förvaltningsorganisationer bör framgå om och i vilken omfattning det från de royalties om ska fördelas kommer att göra avdrag för andra tjänster än förvaltningen (artikel 11). Vidare angavs att kollektiva förvaltningsorganisationer vid utbetalningen av royalties bör upplysa alla de rättighetshavare de representerar om vilka avdrag som gjorts för andra ändamål än för de förvaltningstjänster som tillhandahållits (artikel 12). I rekommendationen uttrycks också att rättighets-

förvaltarna bör behandla alla rättighetshavare lika, oberoende av i vilken medlemsstat dessa är medborgare eller har sin hemvist.[10]

Likabehandlingsprincipen på områden för avtalslicens

När ett verk eller annan prestation nyttjas på basis av en avtalslicens gäller en princip om likställighet mellan utanförstående upphovsmän och upphovsmän som är medlemmar av en avtalsslutande organisation (se 42 a § upphovsrättslagen). Utgångspunkten är att dessa utanförstående upphovsmän ska ha samma rätt till ersättning som upphovsmännen inom organisationen. Organisationen har alltså att betala de utanförstående upphovsmännen samma ersättning som de betalar till sina egna medlemmar. Vidare ska dessa i fråga om förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställda med de upphovsmän som organisationen företräder. Det sistnämnda innebär att om en organisation beslutar att använda ersättningarna för stipendier etc. ska en utanförstående upphovsman ha samma rätt att delta i stipendiefördelningen som organisationens medlemmar. Regeln gäller sådana förmåner som ”väsentligen” bekostas genom ersättningen. Om en förmån bekostas i väsentlig mån av andra medel, gäller inte likställighetsbestämmelsen. Regeln om likställighet är ett viktigt element för att uppfylla de förpliktelser till nationell behandling som följer av Sveriges medlemskap i de internationella konventionerna på upphovsrättsområdet.

8.2.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs en skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att informera om de regler som gäller för avdrag och som tillämpas på rättighetsintäkter och på eventuella inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter innan de accepterar ett förvaltningsuppdrag.

[10] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), skäl 11 och artikel 13.

I lagen införs också ett krav på att avdrag som tillämpas på rättighetsintäkter och på eventuella inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter ska vara rimliga i förhållande till de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna och att de ska vara förenliga med de principer om sådana avdrag som beslutats av stämman.

Vidare införs i lagen ett krav på att avdrag för förvaltningsavgifter och andra kostnader för förvaltningen inte får överstiga organisationens motiverade och dokumenterade kostnader för förvaltningen.

I lagen införs ett krav på att förekommande sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag ska erbjudas på grundval av rättvisa kriterier.

Skälen för förslagen

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 12.1 föreskrivs att medlemsstaterna ska se till att, i situationer där en rättighetshavare ger tillstånd till en kollektiv förvaltningsorganisation att förvalta vederbörandes rättigheter, ska organisationen, innan den erhåller rättighetshavarens medgivande till sådan förvaltning, ge rättighetshavarens information om förvaltningsavgifter och andra avdrag som tillämpas på rättighetsintäkter och på eventuella inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter. I artikel 12.2 anges att avdragen ska vara rimliga i förhållande till de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna, i förekommande fall även till de tjänster som avses i artikel 12.4, och de ska fastställas enligt objektiva kriterier. Artikel 12.3 föreskriver att förvaltningsavgifterna inte får överskrida de motiverade och dokumenterade kostnader som den kollektiva förvaltningsorganisationen har för att förvalta upphovsrätt och närstående rättigheter. Vidare anges att medlemsstaterna ska se till att de krav som ställs vad gäller användningen och insynen i användningen av de belopp som dras av eller som det kompenseras för avseende förvaltningsavgifter tillämpas på alla andra avdrag som görs för att täcka kostnaderna för förvaltningen av upphovsrätt och närstående rättigheter. I artikel 12.4 anges att i fall där en kollektiv förvaltningsorganisation

erbjuder sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag från rättighetsintäkter eller från inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, ska dessa tjänster erbjudas på grundval av rättvisa kriterier, särskilt när det gäller tillgången till och omfattningen av dessa tjänster.

Artikel 12 förklaras i skäl 28 till direktivet. Där anges att eftersom rättighetshavarna är berättigade till ersättning när deras rättigheter utnyttjas, är det viktigt att förvaltningsavgifterna inte överskrider rimliga kostnader för förvaltning av rättigheterna och att alla avdrag utom förvaltningsavgifter, till exempel avdrag för sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade ändamål, fastställs av medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen. Kollektiva förvaltningsorganisationer bör ge rättighetshavarna insyn i de regler som gäller för sådana avdrag. Samma krav bör tillämpas på alla beslut om användning av rättighetsintäkterna för kollektiv fördelning, exempelvis i form av stipendier. Rättighetshavarna bör utan åtskillnad ha tillgång till alla sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom sådana avdrag. Vidare anges att direktivet inte bör påverka avdrag enligt nationell rätt i fråga om aspekter som inte regleras genom detta direktiv, såsom avdrag för kollektiva förvaltningsorganisationers tillhandahållande av sociala tjänster till rättighetshavare, förutsatt att avdragen i fråga är förenliga med unionsrätten.

Bestämmelserna i artikel 12 är av rörelserättslig karaktär då de uppställer allmänna normer för kollektiva förvaltningsorganisationer i fråga om möjligheten att göra avdrag i förhållande till rättighetsintäkter.

Informationsskyldighet

Bestämmelserna i artikel 12.1 om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att informera rättighetshavare om förekomsten av avdrag syftar till att ge rättighetshavarna insyn i de regler som gäller för sådana avdrag. Informationen ska ges till rättighetshavare innan de ger den kollektiva förvaltningsorganisationen ett förvaltningsuppdrag. Informationsplikten gäller således inte i förhållande till rättighetshavare vars rättigheter omfattas av ett representationsavtal eller rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan.

Bestämmelserna om informationsplikt torde vara en kodifiering av god sed på området för kollektiv förvaltning (jfr t.ex. Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Study, 2002, s. 32) och i linje med allmänna regler för sysslomän samt de riktlinjer som anges i kommissionens rekommendation från 2005 (se avsnitt 8.2.1). Bestämmelserna saknar dock uttrycklig motsvarighet i befintlig svensk rätt. I lagen bör därför införas en skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att informera om de regler som gäller för avdrag och som tillämpas på rättighetsintäkter och på eventuella inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter innan de erhåller ett förvaltningsuppdrag.

Generellt krav på att avdragen ska vara rimliga

Kraven i artikel 12.2 på att eventuella avdrag ska vara rimliga i förhållande till de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna motiveras av att rättighetshavarna är berättigade till ersättning när deras rättigheter utnyttjas. Det torde således normalt inte vara möjligt att göra alla rättighetsintäkter och inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter till föremål för avdrag, t.ex. för sociala eller kulturella ändamål. Med andra ord implicerar bestämmelser att utgångspunkten bör vara att fördelning normalt bör ske individuellt med utgångspunkt i den användning som faktiskt har skett. De närmare kraven på sådan individuell fördelning regleras i artikel 13 (se avsnitt 8.3.2). Som nämnts i avsnitt 8.2.1 har dock EUD accepterat att det åtminstone för fördelning av s.k. privatkopieringsersättning är möjligt att i stor utsträckning kompensera rättighetshavarna indirekt genom vissa kulturinstitutioners och sociala inrättningars verksamhet.

I artikel 12.2 anges också att avdragen bör ske utifrån objektiva kriterier. Härmed avses att avdragen ska fastställas av medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen (se skäl 28). Bestämmelser härom finns i artiklarna 8.5 d och 8.7, i vilka anges att stämman ska besluta om principerna för avdrag från rättighetsintäkter och från eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter. Bestämmelserna 8.5 d och 8.7 behandlas i avsnitt 7.8.2.

I avsnitt 8.2.1 har redogjorts för bestämmelser upphovsrättslagen om avdrag för skälig ersättning för omkostnader för förvaltningen av privatkopieringsersättning (26 m §), följerätt (26 p §) och tilläggsersättning (45 b §). Utöver de bestämmelserna saknas i svensk rätt bestämmelser som liknar dem om avdrag i artikel 12.2. I lagen bör därför införas ett krav på att avdrag som tillämpas på rättighetsintäkter och på eventuella inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter ska vara rimliga i förhållande till de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna och att de ska vara förenliga med de principer om sådana avdrag som beslutats av stämman.

Eftersom bestämmelserna om avdrag för skäliga omkostnader för förvaltningen av privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning saknar stöd i direktiv på upphovsrättsområdet, bör de bestämmelser som genomför direktivets bestämmelser i artikel 12.2 om avdrag att gälla även för förvaltningen av de rättigheterna.

Särskilda krav för avdrag för förvaltningsavgifter m.m.

Utöver de allmänna krav på att avdrag ska vara rimliga och förenliga med stämmans beslut uppställs i artikel 12.3 första stycket ett krav på att avdrag för förvaltningsavgifter inte får överstiga de motiverade och dokumenterade kostnader som den kollektiva förvaltningsorganisationen har för sin förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter. Enligt andra stycket gäller samma kriterier för alla andra avdrag som görs för att täcka kostnaderna för förvaltningen.

Uttrycket ”förvaltningsavgift” definieras i artikel 3 i som de belopp som en kollektiv förvaltningsorganisation debiterar, drav av eller kompenserar för från rättighetsintäkter eller från inkomst som härrör från investering av sådana intäkter för att täcka kostnaderna för förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter.

Kraven på att förvaltningskostnaderna ska vara motiverade och dokumenterade torde vara en kodifiering av god sed på området för kollektiv förvaltning (jfr Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Study, 2002, s. 32). Bestämmelserna saknar dock uttrycklig motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas ett krav på att avdrag för förvaltningsavgifter och

andra kostnader för förvaltningen inte får överstiga organisationens motiverade och dokumenterade kostnader för förvaltningen. Även definitionen av uttrycket förvaltningsavgift bör införas i lagen.

I likhet med vad som nyss anförts om de generella förutsättningarna för avdrag, bör de bestämmelser som genomför artikel 12.3 om avdrag för förvaltningskostnader gälla även för förvaltning av privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning.

Avdrag för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster

I artikel 12.4 uppställs ett krav på att förekommande sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag ska erbjudas på grundval av rättvisa kriterier. Av skäl 28 framgår att härmed avses att rättighetshavarna *utan åtskillnad* bör ha tillgång till alla sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom sådana avdrag.

Artikel 12.4 torde vara en kodifiering av det icke-diskriminerings-krav vid avdrag för sociala, kulturella m.m. ändamål som redan följer av principen om nationell behandling i de internationella konventionerna och principen om icke-diskriminering i artikel 18 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Artikeln torde därmed också vara i linje med EU-domstolens dom i det i avsnitt 8.2.1 nämnda målet C-521/11, Amazon.com International Sales m.fl.

Även om Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt har direkt tillämplighet i Sverige, saknas i svensk rätt en uttrycklig bestämmelse om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer som motsvarar artikel 12.4. I lagen bör därför införas ett krav på att förekommande sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag ska erbjudas på grundval av rättvisa kriterier.

I likhet med vad som nyss anförts om generella förutsättningarna för avdrag och avdrag för förvaltningskostnader bör de bestämmelser som genomför artikel 12.4 gälla även för förvaltning av privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning.

Förhållandet mellan bestämmelserna i artikel 12 och nationella bestämmelser om avtalslicenser

Bestämmelserna i upphovsrättslagen om avtalslicenser innehåller inte några uttryckliga bestämmelser om avdrag. Den fördelning av inkasserade medel som beslutas av organisationen i förhållande till sina medlemmar eller andra anslutna, dvs. företrädda rättighetshavare, gäller som utgångspunkt även för de utanförstående rättighetshavarna.

Tillämpningsområdet för direktivets bestämmelser om avdrag i artikel 12 är inte avgränsat till de rättighetsintäkter som avser de företrädda rättighetshavarnas rättigheter. De bestämmelser i svensk rätt som föreslås genomföra artikel 12 kommer således som utgångspunkt att ha tillämpning på alla rättighetsintäkter, dvs. såväl rättighetsintäkter som avser användning av de företrädda rättighetshavarnas rättigheter som utanförstående rättighetshavare inom ramen för en avtalslicens. I artikel 15 i direktivet, som behandlas i avsnitt 9.2.1, finns dock bestämmelser om möjlighet att göra avdrag från rättighetsintäkter som tillkommer rättighetshavare som omfattas av ett representationsavtal.

Avtalslicensbestämmelsernas bestämmelser om förmåner kommer att omfattas av möjligheten att göra avdrag för annat än förvaltningsavgifter i enlighet med de bestämmelser som genomför artikel 12. Den beskrivna begränsningen av likställighetsprincipen i avtalslicensbestämmelserna till förmåner vilka ”väsentligen” bekostas genom ersättningen är inte förenlig med förutsättningarna för att göra avdrag enligt artikel 12 i direktivet. Upphovsrättslagens bestämmelser om avtalslicenser behöver alltså ändras så att det inte medges något undantag från likställighetsprincipen. Denna fråga utvecklas vidare i avsnitt 12.2.

8.3 Fördelning av utestående belopp till rättighetshavare

8.3.1 Nuvarande ordning

I gällande svensk lagstiftning finns inte några allmänna bestämmelser om fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare. Enligt allmänna principer för sysslomän gäller dock att sysslomannen ska utföra sitt uppdrag med omsorg på det sätt som är avtalat samt att sysslomannen är underkastad redovisningsplikt.

Vissa specifika bestämmelser om fördelning och betalning gäller på områdena för privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning. För privatkopieringsersättning och tilläggsersättning gäller att organisationerna ska ”kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade” (se 26 m § och 45 b § upphovsrättslagen), medan för följerätt gäller att organisationen ska ”kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade”. Bestämmelserna om fördelning av privatkopieringsersättning är utformade med utgångspunkten att fördelningen i vidast möjliga omfattning ska motsvara den faktiska kopieringen. Regeringen har dock framhållit att övervägande skäl har talar för att det inte i lagen bör anges hur medlen ska fördelas till de ersättningsberättigade. Regeringen har bedömt att det varit lämpligare att den förvaltande organisationen får bestämma principerna för hur fördelningen skall göras, dock med beaktande av kravet att de rättighetshavare som inte företräds av organisationen skall vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder (se prop. 1997/98:156 s. 34). Bestämmelsen om följerätt uppställer ett mer långtgående krav på individuell fördelning (se prop. 2006/07:79 s. 46 f. och 1994/95:151 s. 37), vilket också följer av bakomliggande direktivbestämmelser.[11] Även bestämmelserna om tilläggsersättning har individuell fördelning som utgångspunkt (se prop. 2012/13:141 s. 89).[12]

[11] Se artikel 6.1 och skäl 27 till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt).

[12] Jfr artikel 1.2 c och skäl 12 till Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter.

Bestämmelserna om avtalslicenser innehåller inte några närmare begränsningar för organisationen att besluta om fördelning av inkasserade medel utöver att utanförstående rättighetshavare ska likabehandlas med de rättighetshavare som företräds av organisationen i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen. Härutöver gäller att en utanförstående upphovsman trots detta alltid har rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen (se 42 a § andra stycket upphovsrättslagen). Avtalslicensbestämmelserna uppställer således inte något krav på individuell fördelning, men en utanförstående upphovsman har rätt till individuell fördelning om han eller hon begär det inom viss tid (och kan visa att ersättningsgrundande nyttjande har skett).

I praxis från EUD har domstolen konstaterat att det kan vara svårt att fördela utestående belopp till rättighetshavare med stor precision i förhållande till den faktiska användningen. Organisationerna kan därför behöva använda analogier eller schabloner för fördelningen. I fråga om fördelning av s.k. privatkopieringsersättning har EUD konstaterat att befintliga ersättningssystem i dagsläget med nödvändighet är inexakt med avseende på de flesta inspelningsmedier, eftersom det är omöjligt att fastställa vilket verk som i praktiken har mångfaldigats av vilken användare och på vilket medium (se ovan avsnitt 8.2.1).

Kommissionen har fört ett liknande resonemang i ett beslut där fråga var om en kollektiv förvaltningsorganisations tillämpning av en viss fördelningsnyckel utgjorde missbruk av dominerande ställning. Närmare handlade beslutet om fördelning till utövande konstnärer av utestående belopp för ersättning för radioutsändning av upptagningar av deras framföranden och andra s.k. sekundära utnyttjanden. Kommissionen konstaterade att fördelningsnyckeln för ersättning för nyttjanden på sekundärmarknaden (radioutsändning m.m.) visserligen inte var exakt eftersom den baserades på nyttjanden på en viss primärmarknad (skivförsäljning i Tyskland). Kommissionen bedömde dock att tillämpning av en sådan fördelningsnyckel inte kunde anses som missbruk av dominerande ställning eftersom det var förenat med stora praktiska svårigheter att fördela de utestående beloppen rättvist (”fairly”). Den valda

metoden bedömdes därför uppfylla krav på skälig och kostnadseffektiv fördelning (”equitable and cost-effective apportionment”).[13]

Kommissionen har i ett annat beslut framhållit att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får diskriminera olika medlemmar vid fördelningen av utestående belopp, t.ex. baserat på medlemskapets längd.[14]

Inom den juridiska litteraturen har framhållits att fördelning av utestående belopp till rättighetshavare i så stor utsträckning som möjligt bör ske (proportionellt) utifrån den faktiska användningen (jfr t.ex. artikel 17, se avsnitt 10.2.2, om användarnas skyldigheter att förse organisationen med relevant information om ”användningen”). Det förutsätter att den kollektiva förvaltningsorganisationen för register över de verk, andra alster och rättighetshavare som den företräder och att organisationen erhåller relevant data om användning av verk och andra alster från användarna. Därigenom blir det möjligt för organisationen att matcha information om användning med information om verk och rättighetshavare. Av bl.a. behovet av kostnadseffektivitet och brist på tillräcklig information om användningen kan fördelningen dock behöva ske utifrån olika former av analogier (se t.ex. Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Study, 2002, s. 32, 45 f. och 149, Blomqvist i NIR 1992 s. 616 och Gervais, Collective Management of Copyright: Theory and Practice in the Digital Age, i Collective Management of Copyright and Related Rights (red. Gervais), 2 uppl., 2010, s. 8 f.). Vid analogifördelning är det dock viktigt att fördelningen sker rättvist, så att ingen rättighetshavare eller kategorier av rättighetshavare gynnas otillbörligt – något som krävs bl.a. av de internationella konventionerna på upphovsrättens område (se t.ex. Ficsor, a.a., s. 48 och 148, Handke & Towse i IIC 2007 s. 947 f. och Karnell, The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works and its National Treatment Principle – In Particular with Regard to Collectively Administered Authors’ Rights, 1990, s. 292 f.).

I kommissonens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG) angavs att de royalties som inkasseras på rättighets-

[13] Se kommissionens beslut i GVL, beslut av den 29 oktober 1981, EGT L 370/49.
[14] Se kommissionens beslut i GEMA I, beslut av den 2 juni 1971, EGT L 134/15,

havarnas vägnar bör fördelas rättvist till rättighetshavarna, utan att dessa diskrimineras på grund av hemvist, nationalitet eller kategori.

8.3.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs ett krav på kollektiva förvaltningsorganisationer att regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördela och betala utestående belopp till rättighetshavarna i enlighet med de riktlinjer för fördelning som stämman har beslutat om. Vidare införs ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation ska fördela och betala dessa belopp till rättighetshavarna inom den tidsfrist och med tillämpning av de villkor som anges i artikel 13.1 andra stycket.

I lagen införs också ett krav på de kollektiva förvaltningsorganisationerna att göra en sådan separation i sina räkenskaper som avses i artikel 13.2 avseende belopp som inte har kunnat fördelas inom den tid som anges i artikel 13.1 andra stycket.

I lagen införs krav på de kollektiva förvaltningsorganisationerna att tillhandahålla information om verk och rättighetshavare och granska register i enlighet med de krav som uppställs i artikel 13.3.

I lagen införs de kriterier som anges i artikel 13.4 för när utestående belopp ska anses utgöra belopp som inte kan fördelas.

I lagen införs en treårig preskriptionstid för möjligheten för rättighetshavare att framställa ersättning i fråga om belopp som har bedömts utgöra belopp som inte kan fördelas.

I lagen anges också att bestämmelserna om fördelning och betalning även gäller för en medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen som är en enhet som representerar rättighetshavare. En sådan medlem ska följa de riktlinjer för fördelning som har beslutats av den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Bedömning: Bestämmelserna om preskriptionstiden för utanförståendes möjlighet att kräva individuell ersättning i upphovsrättslagen behöver inte ändras. Det bör inte heller införas några bestämmelser om begränsning eller fastställande av hur belopp som inte kan fördelas får användas.

Skälen för förslaget och bedömningen

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 13.1 föreskriver att medlemsstaterna ska se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördelar och betalar utestående belopp till rättighetshavarna i enlighet med de allmänna fördelningsprinciper som avses i artikel 8.5 a. Det nämnda gäller utan att det påverkar tillämpningen av artiklarna 15.3 och 28. Vidare gäller enligt artikel 13.1 att medlemsstaterna också ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation – eller dess medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare – fördelar och betalar dessa belopp till rättighetshavarna snarast möjligt och senast nio månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades, utom om det finns objektiva skäl, särskilt rörande rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk och andra alster med rättighetshavare, som hindrar organisationen eller i tillämpliga fall dess medlemmar från att respektera denna frist. Enligt artikel 13.2 gäller att om utestående belopp inte kan fördelas till rättighetshavare inom den tidsfrist som anges i artikel 12.1 på grund av att de berörda rättighetshavarna inte kan identifieras eller lokaliseras och om undantaget från den tidsfristen inte är tillämpligt, ska beloppen redovisas separat i den kollektiva förvaltningsorganisationens räkenskaper. Enligt artikel 13.3 gäller att den kollektiva förvaltningsorganisationen i överensstämmelse med artikel 13.1 ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna. I synnerhet ska den kollektiva förvaltningsorganisationen, senast tre månader efter det att den tidsfrist som anges i artikel 13.1 löpt ut, göra information om verk och andra alster för vilka en eller flera rättighetshavare inte har identifierats eller lokaliserats tillgänglig för: a) de rättighetshavare som den representerar eller de enheter som är dess medlemmar och som representerar rättighetshavare, ifall dessa enheter är medlemmar av den kollektiva förvaltningsorganisationen, och b) alla kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått representationsavtal. Den information som avses ska, förutsatt att den är tillgänglig, inbegripa följande: a) verkets eller alstrets titel, b) rättighetshavarens namn, c) den berörda förläggarens eller producentens

namn, och d) all annan tillgänglig relevant information som skulle kunna bidra till att identifiera rättighetshavaren. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska också granska de register som avses i artikel 6.5 och andra lätt tillgängliga register. Om nämnda åtgärder inte leder till resultat ska den kollektiva förvaltningsorganisationen göra denna information tillgänglig för allmänheten senast ett år efter tremånadersperiodens utgång. Enligt artikel 13.4 gäller att om utestående belopp inte kan fördelas till rättighetshavare och det har gått tre år från slutet av det räkenskapsår då rättighetsintäkterna i fråga inkasserades, och förutsatt att den kollektiva förvaltningsorganisationen har vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna i enlighet med punkt 3, ska dessa belopp anses utgöra belopp som inte kan fördelas. Artikel 13.5 föreskriver att medlemsstämman i den kollektiva förvaltningsorganisationen i enlighet med artikel 8.5 b ska besluta hur belopp som inte kan fördelas ska användas, utan att detta påverkar rättighetshavarnas rätt att hos den kollektiva förvaltningsorganisationen göra anspråk på sådana belopp i enlighet med nationell rätt om preskriptionstider. Artikel 13.6 anger att medlemsstaterna får begränsa eller fastställa hur belopp som inte kan fördelas får användas, bland annat genom att se till att sådana belopp används på ett särskilt och oberoende sätt för att finansiera social, kulturell och utbildande verksamhet till gagn för rättighetshavare.

I skäl 29 anges att fördelningen och betalningen av utestående belopp till enskilda rättighetshavare eller, i förekommande fall, kategorier av rättighetshavare bör utföras skyndsamt och i enlighet med den berörda förvaltningsorganisationens allmänna fördelningsprinciper, även i situationer där detta görs via en annan enhet som representerar rättighetshavarna. Endast objektiva skäl som ligger utanför en kollektiv förvaltningsorganisations kontroll kan motivera dröjsmål i fördelningen och betalningen av utestående belopp till rättighetshavare. Omständigheter som att rättighetsintäkterna investerats och har en förfallodag bör därför inte betraktas som ett giltigt skäl för sådana förseningar. Det är lämpligt att låta medlemsstaterna besluta om regler som säkerställer en skyndsam fördelning och en effektiv sökning efter, och identifiering av, rättighetshavare i situationer där sådana objektiva skäl föreligger. För att se till att rättighetshavarnas utestående belopp fördelas på ett lämpligt och effektivt sätt, och utan att det påverkar medlems-

staternas möjlighet att föreskriva strängare regler, är det nödvändigt att kräva att kollektiva förvaltningsorganisationer i ärligt uppsåt vidtar rimliga och omsorgsfulla åtgärder för att identifiera och lokalisera de relevanta rättighetshavarna. Det är också lämpligt att medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation, i den mån nationell lagstiftning medger detta, bör fatta beslut om användning av eventuella belopp som inte kan fördelas i situationer där rättighetshavare som är berättigade till dessa belopp inte kan identifieras eller lokaliseras.

Bestämmelserna i artikel 13 är av rörelserättslig karaktär då de uppställer allmänna normer för kollektiva förvaltningsorganisationer i fråga om fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare.

Utgångspunkter för fördelning och betalning av utstående belopp

I artikel 13.1 första stycket anges att en kollektiv förvaltningsorganisations fördelning och betalning av utestående belopp ska ske bl.a. ”omsorgsfullt” och ”korrekt”. Kraven kombineras med villkoret att fördelningen ska ske ”i enlighet med de allmänna fördelningsprinciper som avses i artikel 8.5 a.” Uttrycket ”utestående belopp” (*eng. ”amounts due”*) torde ta sikte på belopp som har inkasserats för rättighetshavarnas räkning (artikel 11) och som är förestående att fördelas och betalas till rättighetshavarna, med förbehåll för eventuella avdrag (artikel 12).

Samtidigt som bestämmelserna medger att organisationerna har ett utrymme att besluta om fördelningsprincip uppställs också vissa krav på fördelningen och betalningen. Bestämmelserna torde inte innebära att en kollektiv förvaltningsorganisation kan besluta och tillämpa valfri fördelningsprincip. Redan av artikel 13.1 andra stycket framgår att organisationerna ska fördela och betala beloppen inom viss tid såvida inte objektiva skäl hindrar organisationen från att respektera denna tidsfrist. Som exempel på objektiva skäl nämns rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk och andra alster med rättighetshavare. De nämnda villkoren synes indikera att fördelningen av de utestående beloppen så långt möjligt bör ske utifrån den faktiska användningen.

Att fördelningen så långt möjligt bör ske utifrån den faktiska användningen har stöd i andra bestämmelser och strukturen i artikel 13 i övrigt. I artikel 13.2 anges att utestående belopp som inte kan fördelas ska redovisas separat i den kollektiva förvaltningsorganisationens räkenskaper. I artikel 13.3 och 13.4 uppställs vissa krav på organisationerna att vidta alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna. Först efter att åtgärder är uppfyllda i enlighet med dessa villkor får organisation i enlighet med artikel 13.5 fritt besluta om hur belopp som inte kan fördelas ska användas.

Vidare bör bestämmelserna om fördelning av utestående belopp i artikel 13 tolkas i ljuset av det allmänna krav på omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter som uppställs i artikel 11.2 och tillhörande skäl 26. I skäl 26 framgår bl.a. att det är viktigt att en kollektiv förvaltningsorganisation utöver yttersta omsorg vid inkassering, förvaltning och fördelning av rättighetsintäkter. Vidare anges att korrekt fördelning är möjlig endast om den kollektiva förvaltningsorganisationen håller välfungerande register över medlemskap, licenser och utnyttjande av verk och andra alster. Slutligen anges att relevanta uppgifter som krävs för en effektiv kollektiv förvaltning av rättigheter också bör tillhandahållas av rättighetshavare och användare och granskas av den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Av nu angivna skäl torde följa att bestämmelserna i artikel 13.1 om fördelning och betalning av utestående belopp baseras på utgångspunkten att fördelning så långt möjligt bör ske utifrån den faktiska användningen. Det hindrar inte att organisationerna vid behov använder sig av analogiunderlag, t.ex. när det är omöjligt eller mycket kostsamt att erhålla information om den faktiska användningen.

De krav som uppställs i artikel 13.1 är i linje med de krav på god kollektiv förvaltning som har framhållits i rättspraxis från EUD, beslut av kommissionen och i den juridiska litteraturen (se avsnitt 8.3.1).

Med undantag för bestämmelserna om privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning (se avsnitt 8.3.1) saknas i svensk rätt uttryckliga bestämmelser om fördelning och utbetalning av utestående belopp till rättighetshavare. I lagen bör därför införas ett krav på kollektiva förvaltningsorganisationer att regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördela och betala utstående belopp till rättighetshavarna i

enlighet med de fördelningsprinciper som stämman har beslutat om. Vidare bör det också införas ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation fördelar och betalar dessa belopp till rättighetshavarna inom den tidsfrist och med tillämpning av de villkor som anges i artikel 13.1 andra stycket.

De nya bestämmelserna om fördelning och utbetalning av utestående belopp bör även tillämpas på områdena för privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning eftersom de direktiv där dessa ersättningar regleras inte närmare anger hur fördelningen och betalningen bör ske. Som har angetts i avsnitt 6.4 är direktivet om kollektiv förvaltning tillämpligt på all kollektiv förvaltning – oavsett om det rör sig om förvaltning av ensamrätter, rätt till ersättning eller rätt till kompensation. Av samma skäl kommer de nya bestämmelserna om fördelning och utbetalning av utestående belopp även att bli tillämpliga på rättigheter som förvaltas inom ramen för en avtalslicens. Den frihet som avtalslicensbestämmelserna hittills har inneburit för organisationerna i fråga om att utforma sin fördelningspolicy, blir alltså föremål för vissa begränsningar genom de regler som genomför artikel 13 (och 11 om inkassering och användning av rättighetsintäkter och artikel 12 om avdrag).

Under utredningens arbete har fråga uppkommit om vad som gäller i fråga om fördelning och betalning i situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation har licensierat en användare med utgångspunkt i användning av en större mängd på förhand inte identifierade verk eller andra prestationer, t.ex. inom ramen för en avtalslicens (jfr prop. 2012:13:141 s. 52 f.). Även i en sådan situation behöver organisationen följa direktivets krav, bl.a. om fördelning och betalning. Att licensen tar sikte på situationer där det finns behov av att utnyttja en stor mängd verk samtidigt som det inte på *förhand* är möjligt att avgöra vilka verk och andra prestationer som kan komma att användas innebär dock inte att det inte är möjligt för organisationen att på basis av information från användaren (se artikel 17, avsnitt 10.2.2) och i förekommande fall sitt register över rättighetshavare i *efterhand* försöka fördela utifrån den faktiska användningen. En kollektiv förvaltningsorganisation kan således inte genom utformningen av sitt avtal med användaren undgå de krav som följer av direktivet i fråga om god förvaltning av rättighetsintäkter (artiklarna 11 till 13). Däremot gäller sannolikt

det omvända, dvs. att de krav som följer av direktivets bestämmelser om förvaltning av rättighetsintäkter kan komma att få en effekt på innehållet i de avtal som organisationen ingår med användarna. En relaterad fråga, som också har väckts under utredningens arbete, är om direktivet kan tolkas så att fördelningen (och betalningen) i stället för att så långt möjligt ske utifrån den faktiska användningen, i stället kan ske utifrån det förfogande som har skett. När direktivet använder sig av begreppet ”användning” torde avses en användning som utgör ett förfogande som är upphovsrättsligt relevant, dvs. en användning av en användare som förutsätter rättighetshavarens tillstånd eller som sker på basis av en ersättningsrätt eller som ger upphov till en rätt till kompensation – dvs. en användning eller ett förfogande som ger upphov till en rättighetsintäkt (jfr artikel 3 h).

Separering i räkenskaperna av utestående belopp som inte kan fördelas

I artikel 13.2 uppställs ett krav på organisationerna att i sina räkenskaper redovisa utestående belopp som inte har kunnat fördelas inom den niomånadersgräns som avses i artikel 13.1 andra stycket. Bestämmelsen saknar motsvarighet i befintlig svensk rätt. I lagen bör därför införas ett krav på de kollektiva förvaltningsorganisationerna att göra en sådan separation i sina räkenskaper.

Åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna

I tillägg till de krav på matchning som följer av artikel 13.1 innehåller artikel 13.3 bestämmelser om att organisationerna senaste tre månader efter det att den tidsfrist som anges i artikel 13.1 löpt ut ska göra viss information om verk och andra alster för vilka en eller flera rättighetshavare inte har identifierats tillgänglig för rättighetshavare som den representerar eller enheter som är dess medlemmar och som representerar rättighetshavare, samt alla kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått representationsavtal. Den information som avses, förutsatt att den är tillgänglig, avser bl.a. information om verket eller alstret samt rättighetshavaren. Organisationen ska också granska de register som avses i artikel 6.5 och andra lätt tillgängliga register. Om de

nämnda åtgärderna inte leder till resultat ska organisationen göra informationen tillgänglig för allmänheten senast ett år efter tremånadersperiodens utgång.

Bestämmelserna i artikel 13.3 saknar motsvarighet i befintlig svensk rätt. I lagen bör därför införas krav på de kollektiva förvaltningsorganisationerna att tillhandahålla information om verk och rättighetshavare och granska register i enlighet med de krav som uppställs i artikel 13.3.

Belopp som inte kan fördelas

I artikel 13.4 anges kriterier för när belopp ska anses som belopp som inte kan fördelas. I artikel 13.5 finns bestämmelser om att stämman i en kollektiv förvaltningsorganisation kan besluta om hur sådana belopp ska användas. Detta påverkar dock inte rättighetshavarnas rätt att hos den kollektiva förvaltningsorganisationen göra anspråk på sådana belopp i enlighet med nationell rätt om preskriptionstider. I artikel 13.6 anges att det är möjligt att i nationell rätt ange hur belopp som inte kan fördelas får användas.

Bestämmelserna i artiklarna 13.4 och 13.5 saknar motsvarighet i befintlig svensk rätt. I lagen bör därför införas de kriterier för när utestående belopp ska anses utgöra belopp som inte kan fördelas som anges i artikel 13.4. I avsnitt 8.3.2 har föreslagits att det i svensk rätt genomförs bestämmelser enligt vilka stämman ska besluta om hur sådana belopp ska användas.

När det gäller referensen till preskriptionstider i artikel 13.5 kan för det första konstateras att artikel 13 genom sin rörelserättsliga karaktär inte ger upphov till individuella fordringar hos de enskilda rättighetshavarna. Artikel 13 reglerar i första hand de kollektiva förvaltningsorganisationernas process för matchning av rättighetsintäkter med information om den faktiska användningen och den fördelningspolicy som organisationen har antagit.

I svensk rätt gäller som utgångspunkt bestämmelserna i 2 § preskriptionslagen (1981:130) att en fordran preskriberas tio år efter tillkomsten, om inte preskriptionen avbryts dessförinnan.

För vissa fordringar på upphovsrättsområdet gäller särskilda regler om preskription. För följerättsersättning gäller att den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio

år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade (se 26 p § tredje stycket upphovsrättslagen). För s.k. utanförstående rättighetshavare vars verk eller annat alster har använts inom ramen för en avtalslicens gäller att rättighetshavaren, utöver rätten att vid fördelningen likställas med de rättighetshavare som företräds av organisationen, har rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades (42 a § tredje stycket upphovsrättslagen). Utgångspunkten är att de rörelserättsliga bestämmelser som genomför artikel 13 inte ska påverka de preskriptionsregler som följer av andra bestämmelser. De preskriptionsregler som för närvarande gäller för följerätt behöver dock anpassas till bestämmelserna i den nya lagen om krav på fördelning och betalning av utestående belopp. I stället för att den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, förutsatt att organisationen ”har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade” ska preskriptionen inträda förutsatt att organisationen har vidtagit de åtgärder som avses i artiklarna 13.1 till 13.4, dvs. när de inkasserade beloppen kan anses utgöra belopp som inte kan fördelas.

I lagen bör inte heller införas några bestämmelser om begränsning eller fastställande av hur belopp som inte kan fördelas får användas.

Fördelning till rättighetshavare via medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare

Av artikel 13.1 andra stycket framgår att om fördelningen och betalningen till rättighetshavarna sker via en medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen, som är en enhet som representerar rättighetshavare, så gäller skyldigheten i artikel 13 om fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare den enheten. Med enhet som representerar rättighetshavare avses andra kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer, dvs. i praktiken medlemsorganisationer (se skäl 14 till direktivet). Bestämmelsen saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas en bestämmelse om att om fördelningen och betalningen

utförs av en medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen och som är en enhet som representerar rättighetshavare, så gäller bestämmelserna om fördelning och betalning för den enheten. Eftersom direktivet i huvudsak inte reglerar styrning av andra organisationer än kollektiva förvaltningsorganisationer (jfr dock avsnitt 6.1), inklusive frågor om förutsättningar för att bli medlem (artikel 6.2), medlemsinflytande (6.3) och möjlighet att utöva medlemsrättigheter vid stämma (artikel 8) m.m., torde det innebära att artikel 13.1 andra stycket ska förstås så att medlemsorganisationen behöver följa den fördelningspolicy – dvs. riktlinje för fördelning – som har beslutats av den kollektiva förvaltningsorganisationen i vilken den är medlem. Det torde följa också av att artikel 13.1 andra stycket innehåller bestämmelser som endast kompletterar första stycket; och det är endast i första stycket som det finns en hänvisning till en fördelningspolicy. Den fördelningspolicy (de riktlinjer) som beslutas av medlemsstämman i den kollektiva förvaltningsorganisationen torde kunna anpassas efter förutsättningarna i det enskilda fallet. Av skäl 29 till direktivet anges att fördelningen och betalningen av utestående belopp ska ske till enskilda rättighetshavare eller i förekommande fall till *kategorier av rättighetshavare*. Den skrivningen torde omfatta situationen att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation beslutar om fördelningsprinciper som möjliggör en skyndsam fördelning (dvs. inom niomånadersgränsen) till kategorier av rättighetshavare via medlemmar i den kollektiva förvaltningsorganisationen som är enheter som representerar rättighetshavare, dvs. i praktiken medlemsorganisationer (jfr avsnitt 6.6). Att riktlinjerna för fördelning ska kunna utformas på ett sådant allmänt sätt torde finna stöd i att artikel 5.5a refererar till ”de *allmänna* principerna för fördelningen av utestående belopp till *rättighetshavare*”, snarare än detaljerade regler för fördelning till var och en av rättighetshavarna.

9 Förvaltning av rättigheter för andra kollektiva förvaltningsorganisationers räkning

9.1 Rättigheter som förvaltas genom representationsavtal

9.1.1 Nuvarande ordning

Det är vanligt att kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade i Sverige samarbetar med kollektiva förvaltningsorganisationer etablerade i andra länder (se avsnitt 3.3.6). Sådant samarbete kan komma till uttryck i s.k. representationsavtal, varigenom den svenska organisationen åtar sig att förvalta den utländska organisationens rättigheter för användning som sker i Sverige. Sådana avtal är ofta ömsesidiga, vilket innebär att organisationerna har åtagit sig att på reciprok basis förvalta varandras rättigheter på det egna territoriet. Det har lett till en situation där de nationella kollektiva förvaltningsorganisationerna har kunnat tillhandahålla en licens till användare som omfattar flera kollektiva förvaltningsorganisationers repertoar men för användning som sker endast på det egna territoriet.[1] Internationell samverkan genom representationsavtal är jämförelsevis välutvecklad på musikområdet.

System med representationsavtal har traditionellt motiverats bl.a. av upphovsrättens territorialitet, vilken innebär att de nationella upphovsrättsliga bestämmelserna är territoriellt begränsade. Det har mot den bakgrunden ansetts nödvändigt med lokal kännedom om

[1] Se t.ex. Se kommissionens beslut av den 16 juli 2008 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (Ärende COMP/C-2/38.698 – CISAC),p. 12 ff.

lagstiftning och användning för att kunna förvalta rättigheter kollektivt på ett visst territorium, inklusive att övervaka den användning som sker. I stället för att etablera egen verksamhet i flera territoriet har organisationerna förlitat sig på varandras lokala närvaro och förvaltning.[2]

EU-domstolen och kommissionen har uttryckt stöd för synsättet att kollektiv förvaltning normalt förutsätter lokal (fysisk) närvaro för förvaltning och övervakning av den användning som sker och att de kollektiva förvaltningsorganisationerna bör kunna ingå samarbete i detta syfte. Sådana representationsavtal faller därför inte under förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete i artikel 101.1 i EUF-fördraget, förutsatt att de inte innebär exklusivitet.[3]

Möjligheten att bedriva kollektiv förvaltning som täcker flera territorier har ändrats något mot bakgrund av utvecklingen av territoriellt gränslösa digitala nätverk såsom Internet (se avsnitt 13.1.1).

Som har nämnts i avsnitt 4.1.1 och 7.2.1 och 8.2.1 torde de kollektiva förvaltningsorganisationerna omfattas av ett generellt förbud mot diskriminering av utländska rättighetshavare. Det förbudet har relevans också för förvaltning av rättigheter på basis av representationsavtal. Förbudet innebär att utländska rättighetshavare ska likställas med nationella rättighetshavare i fråga om tillämpning av tariffer, inkassering av ersättningar, tillämpning av avdrag, övervakning av användning, beivrande av intrång och fördelning av utestående belopp (se t.ex. Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Study, 2002, s. 165). Principen om icke-diskriminering kom även till uttryck i kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG) (artikel 13 och skäl 11).

Genom sin lokala närvaro har de kollektiva förvaltningsorganisationerna också kunnat fylla en kulturpolitisk funktion som

[2] Se t.ex. domstolens dom av den 27 februari 2014 i mål C-351/12, OSA, p. 74 och 75.

[3] Se dom av den 13 juli 1989 i mål 395/87, brottmål mot Jean-Louis Tournier, REG 1989, s. 2521, dom av den 13 juli 1989 i mål 110/88, 241/88 och 242/88, Lucazeau mot SACEM, REG 1989, s. 2811 och dom av den 27 februari 2014 i mål C-351/12, Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním o.s. mot Léčebné lázně Mariánské Lázně a.s.

intresseorganisationer för upphovsmännen och utövarna (se avsnitt 3.1 och t.ex. Blomqvist, NIR 1992 s. 619).

Utöver de nämnda konkurrensrättsliga reglerna och principerna och rekommendationerna om icke-diskriminering finns i svensk rätt inte några specifika bestämmelser som tar sikte de kollektiva förvaltningsorganisationernas samverkan genom representationsavtal.

9.1.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs en bestämmelse med förbud mot diskriminering av rättighetshavare vars rättigheter en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar genom representationsavtal.

Skälen för förslaget

Artikel 14 anger att medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation inte diskriminerar någon rättighetshavare vars rättigheter den förvaltar genom representationsavtal, särskilt när det gäller tillämpliga tariffer, förvaltningsavgifter och villkoren för inkassering av rättighetsintäkter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavarna.

Uttrycket ”representationsavtal” definieras i artikel 3 j som avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer genom vilket en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta de rättigheter den representerar. Uttrycket omfattar även sådana avtal som avses i artikel 29 och 30 i direktivet, dvs. avtal om gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk för användning på nätet (se avsnitt 13.7.2 och 13.8.2).

Underlag till tolkning av artikel 14 ges i skäl 30 till direktivet. Där anges att kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna förvalta rättigheter och inkassera intäkter från utnyttjanden av dem inom ramen för representationsavtal med andra organisationer. För att skydda rättigheter som tillhör medlemmar i den andra kollektiva förvaltningsorganisationen bör en kollektiv förvaltningsorganisation inte göra någon åtskillnad mellan rättigheter som den förvaltar direkt för sina rättighetshavare.

Artikel 14 med tillhörande skäl ger uttryck för en uttrycklig reglering av den princip om icke-diskriminering i förhållande till utländska rättighetshavare som kollektiva förvaltningsorganisationer redan omfattas av – särskilt i fråga om tillämpliga tariffer, förvaltningsavgifter och villkoren för inkassering av rättighetsintäkter och fördelning till rättighetshavarna av utestående belopp – men som kanske inte har haft full efterlevnad i praktiken, något som kommissionen också framhöll i den konsekvensbedömning som låg till grund för dess förslag till direktiv.[4]

Även om de kollektiva förvaltningsorganisationer som är verksamma i Sverige redan omfattas av befintliga principer om icke-diskriminering, bör det i lagen införas en bestämmelse med det innehåll som artikeln påbjuder. Därmed kommer det inte att råda någon tvekan om att artikel 14 genomförts i svensk rätt.

9.2 Avdrag och betalningar när det finns ett representationsavtal

9.2.1 Nuvarande ordning

En kollektiv förvaltningsorganisation kan i representationsavtal med andra organisationer normalt reglera tillämpningen av avdrag på de rättighetsintäkter som avser rättighetshavare som representeras direkt av den utländska organisationen. Det kan t.ex. handla om avdrag för sociala eller kulturella ändamål. Det förekommer också att sådana avdrag sker utan att den aspekten har reglerats i avtalen mellan organisationerna och att de sociala, kulturella eller andra tjänster som finansieras genom avdragen endast kommer de nationella rättighetshavarna tillgodo (se t.ex. WIPO Intellectual Property Handbook, 2004, stycke 6.164 och Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study 2002 s. 150 och 154).

När det gäller fördelning av inkasserade belopp som avser andra kollektiva förvaltningsorganisationer är utgångspunkten normalt att representationsavtalen innebär ett åtagande att till den andra

[4] Se kommissionens konsekvensbedömning, Commission staff working document – Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, Brussels, 11.7.2012, SWD(2012) 204 final, s. 18.

organisationen överföra de aktuella beloppen (s.k. A-avtal). Det förekommer dock att representationsavtalen innehåller bestämmelser enligt vilka någon överföring av inkasserade medel inte alls ska ske (s.k. B-avtal). De senare avtalen har inneburit att organisationerna (på reciprok basis) har fördelat inkasserade medel endast till sina egna rättighetshavare, dvs. även sådana medel som avser användning av verk och andra alster som tillhör rättighetshavare som är anslutna till en utländsk organisation.[5]

9.2.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs ett förbud mot att en kollektiv förvaltningsorganisation gör sådana avdrag som avses i artikel 15.1 i direktivet utan den andra organisationens uttryckliga medgivande.

I lagen införs också ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördelar utestående belopp till andra kollektiva förvaltningsorganisationer i enlighet med de krav som uppställs i artikel 15.2 och 15.3 första stycket i direktivet.

Vidare införs i lagen ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation fördelar och betalar utestående belopp som den erhållit från andra kollektiva förvaltningsorganisationer i enlighet med de krav som uppställs i artikel 15.3 andra stycket. Om fördelningen och betalningen till rättighetshavarna verkställs av en medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation, som är en enhet som representerar rättighetshavare, gäller skyldigheterna för den organisationen.

[5] Commission Staff Working Document. Impact Assessment Reforming Cross-Border Collective Management of Copyright and Related Rights for Legitimate Online Music Services, Bryssel 11 oktober 2005, SEC(2005) 1254, s. 11.

Skälen för förslagen

Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning

Artikel 15.1 föreskriver att medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation inte tillämpar avdrag, förutom med avseende på förvaltningskostnader, på intäkter från rättigheter som den förvaltar genom representationsavtal eller på inkomster som härrör från investeringar av den rättighetsintäkten, såvida inte den andra kollektiva förvaltningsorganisation som är part i representationsavtalet uttryckligen ger sitt medgivande till sådant avdrag.

I det föregående konstateras att uttrycket ”representationsavtal” definieras i artikel 3 j i direktivet som avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer genom vilket en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta de rättigheter den representerar.

Artikel 15.2 föreskriver att den kollektiva förvaltningsorganisationen regelbundet, omsorgsfullt och korrekt ska fördela och betala utestående belopp till andra kollektiva förvaltningsorganisationer. Artikel 15.3 anger att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska verkställa fördelningen och betalningen till den andra kollektiva förvaltningsorganisationen snarast möjligt och inte senare än nio månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades, såvida det inte finns objektiva skäl, särskilt rörande rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk och andra alster med rättighetshavare, som hindrar organisationen från att respektera denna tidsfrist. Vidare gäller enligt artikel 15.3 att den andra kollektiva förvaltningsorganisationen, eller i tillämpliga fall dess medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare, ska fördela och betala ut dessa utestående belopp till rättighetshavarna snarast möjligt och senast sex månader från det att beloppen mottagits, såvida det inte finns objektiva skäl, särskilt rörande rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk och andra alster med rättighetshavare, som hindrar organisationen eller i tillämpliga fall dess medlemmar från att respektera denna tidsfrist.

Underlag för tolkning av bestämmelserna i artikel 15 ges i skäl 30 till direktivet. Där anges att den kollektiva förvaltningsorganisationen inte bör få göra avdrag i förhållande till rättighetsintäkter som

inkasseras för en annan kollektiv förvaltningsorganisations räkning – med undantag för avdrag för förvaltningsavgifter – utan den andra organisationens uttryckliga medgivande. Det är också lämpligt att kräva att kollektiva förvaltningsorganisationer inte fördelar och betalar till andra organisationer på grundval av sådana representationsavtal senare än de fördelar och betalar till sina egna medlemmar och till rättighetshavare som inte är medlemmar men som de representerar. Vidare bör den mottagande organisationen i sin tur vara skyldig att utan dröjsmål fördela de utestående beloppen till de rättighetsinnehavare som den representerar.

Avdrag när det finns ett representationsavtal

I artikel 15.1 uppställs förbud för en kollektiv förvaltningsorganisation att, utan tillstånd från den kollektiv förvaltningsorganisation med vilken den har ingått ett representationsavtal, göra avdrag för annat än förvaltningsavgifter på intäkter från rättigheter som den förvaltar genom representationsavtalet eller på inkomster från investeringar av de intäkterna. Artikeln tar sikte på att lösa de problem som kan förekomma med att vissa kollektiva förvaltningsorganisationer gör sådana avdrag för t.ex. sociala och kulturella ändamål utan stöd från den andra organisationen, ett problem som kommissionen uppmärksammade i den konsekvensbedömning som låg till grund för dess förslag till direktiv.[6]

Kravet på *uttryckligt* medgivande torde ta sikte på situationen att en kollektiv förvaltningsorganisation under viss tid har fortsatt ingå representationsavtal med en annan organisation trots att denna organisation tillämpat avdrag utan att den aspekten reglerats i representationsavtalet. Kravet på uttryckligt medgivande torde innebära att ett sådant konkludent handlande inte är tillräckligt för att kravet på uttryckligt medgivande ska vara uppfyllt.

Bestämmelserna i artikel 15.1 saknar direkt motsvarighet i svensk lagstiftning. I lagen bör därför införas ett förbud mot att en

[6] Se också kommissionens konsekvensbedömning, Commission staff working document – Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, Brussels, 11.7.2012, SWD(2012) 204 final, s. 18.

kollektiv förvaltningsorganisation gör sådana avdrag som avses i artikel 15.1 utan den andra organisationens uttryckliga medgivande.

Fördelning av utestående belopp till andra kollektiva förvaltningsorganisationer

I artikel 15.2 uppställs ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation regelbundet, omsorgsfullt och korrekt ska fördela och betala utestående belopp till andra kollektiva förvaltningsorganisationer. I artikel 15.3 första stycket anges att organisationen ska verkställa fördelningen och betalningen till den andra organisationen snarast möjligt och inte senare än 9 månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades, såvida det inte finns objektiva skäl som hindrar organisationen från att respektera denna tidsfrist. Bestämmelserna i artikel 15.2 och 15.3 första stycket påminner om dem i artikel 13.1 som avser fördelning till rättighetshavare som inte omfattas av ett representationsavtal.

Bestämmelserna i artikel 15.2 och 15.3 tar sikte på bl.a. förekomsten av s.k. B-avtal (se avsnitt 9.2.1). Bestämmelserna är tvingande såtillvida att det inte är möjligt för organisationerna att avtala om att någon överföring av medel inte behöver ske. Vidare innebär bestämmelserna att fördelningen och betalningen ska ske korrekt. I likhet med vad som anförts angående innebörden av bestämmelserna i artikel 13 (se avsnitt 8.3.2) torde något absolut krav på helt korrekt fördelning – dvs. fördelning som absolut motsvarar den faktiska användningen – inte uppställas. Utgångspunkten torde i stället vara att fördelningen ska ske så omsorgsfullt och korrekt som möjligt, bl.a. med beaktande av de krav som följer av att organisationerna ska iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter (se avsnitt 8.1.2).

Bestämmelserna i artikel 15.2 och 15.3 första stycket saknar direkt motsvarighet i svensk lagstiftning. I lagen bör därför införas ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördelar utestående belopp till andra kollektiva förvaltningsorganisationer i enlighet med de krav som uppställs i artiklarna 15.2 och 15.3 första stycket.

Fördelning och betalning till rättighetshavare av utestående belopp som erhållits från andra kollektiva förvaltningsorganisationer

I artikel 15.3 andra stycket uppställs krav på kollektiva förvaltningsorganisationer att fördela och utbetala de belopp som den erhållit från andra kollektiva förvaltningsorganisationer. Kraven motsvarar i stort dem som gäller för fördelning och utbetalning enligt artikel 13.1 andra stycket av de medel som organisationen själv direkt inkasserat (se avsnitt 8.3.2). En skillnad är att artikel 15.3 andra stycket uppställer en tidsfrist om sex månader till skillnad från den tidsfrist om 9 månader som gäller enligt artikel 13.1 andra stycket.

Bestämmelserna i artikel 15.3 andra stycket saknar direkt motsvarighet i svensk lagstiftning. I lagen bör därför införas ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation fördelar och betalar utestående belopp som den erhållit från andra kollektiva förvaltningsorganisationer i enlighet med de krav som uppställs i artiklarna 15.3 andra stycket. Om fördelningen och betalningen till rättighetshavarna verkställs av en medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation, som är en enhet som representerar rättighetshavare, gäller skyldigheterna för den organisationen.

10 Förhållandet till användare

10.1 Licensiering

10.1.1 Nuvarande ordning

Avtalsfrihet, förhandlingsskyldighet och kontraheringsplikt

Svensk avtalsrätt bygger på principen om rätten för var och en att fritt ingå avtal (avtalsfrihet). Avtalsfriheten innebär att fysiska och juridiska personer själva ska kunna bestämma om de över huvud taget vill avtala, med vem avtalet ska ingås och avtalsinnehållet (se t.ex. Ramberg & Ramberg, Allmän avtalsrätt, 9 uppl., 2014, s. 27).

Undantagsvis gäller dock för vissa avtalssituationer en s.k. kontraheringsplikt. Kontraheringsplikt förekommer ofta på områden där den som tillhandahåller en produkt, tjänst eller nyttighet har monopol eller tillstånd (koncession) från en myndighet. Kontraheringsplikt förekommer också på områden där det av olika sociala hänsyn har ansetts böra föreligga en skyldighet att ingå avtal. Det gäller t.ex. en hyresgästs rätt till förlängning av hyresavtal (12 kap. 46 § jordabalken) och förbud mot försäkringsbolag att vägra en konsument att teckna en försäkring som bolaget normalt tillhandahåller allmänheten (3 kap. 1 § försäkringsavtalslagen).

Utgångspunkten i den upphovsrättsliga lagstiftningen är ensamrättskonstruktionen. Den innebär att en innehavare av en upphovsrätt har möjlighet att tillåta och förbjuda viss användning av sitt verk eller annat alster, med de begränsningar som följer av bl.a. upphovsrättslagens bestämmelser om inskränkningar och undantag. För vissa slag av rättigheter gäller i stället för ensamrätt en rätt till ersättning, dvs. att nyttjande får ske men att upphovsmannen har rätt till ersättning för nyttjandet. Sådana ersättningsrätter innehåller, även om ersättningsnivån är föremål för förhandling,

betydande inslag av kontraheringsplikt eftersom rättighetshavaren inte har möjlighet att motsätta sig att nyttjande av hans verk eller annat alster sker. Det gäller t.ex. för inskränkningen till förmån för framställning av samlingsverk för användning vid undervisning (18 § upphovsrättslagen) och ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt, 26 n–p §§). För vissa utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar gäller en särskild bestämmelse om rätt till ersättning (tvångslicens) när sådana upptagningar används vid offentliga framföranden och vissa slag av överföring till allmänheten (47 §). I den utsträckning som dessa rättigheter förvaltas kollektivt så gäller således en kontraheringsplikt för den kollektiva förvaltningsorganisationen.

En kontraheringsplikt kan även följa av konkurrensrättsliga regler om förbud mot missbruk av en dominerande ställning. Kollektiva förvaltningsorganisationer som har en dominerande ställning omfattas av vissa begränsningar i möjligheten att vägra en licens till en användare också i situationer där förvaltningen avser ensamrätter.

Upphovsrättslagens bestämmelser om avtalslicenser baseras på avtalsfrihet, även om de nyss nämnda konkurrensrättsliga reglerna kan uppställa vissa begränsningar.

Särskilda regler om s.k. förhandlingsskyldighet gäller för kabelspridning (52 a § upphovsrättslagen). Bestämmelserna innebär att om någon vill företa en vidaresändning genom kabel av verk som ingår i en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning och begär men på önskade villkor inte får avtala om detta hos en organisation som företräder svenska rättighetshavare eller hos ett radio- eller televisionsföretag som verkställer utsändningar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, har han på begäran rätt till förhandling med organisationen respektive företaget (52 a § första stycket). En förhandlingsskyldig part ska själv eller genom ombud inställa sig vid ett förhandlingssammanträde och, om det behövs, lägga fram ett motiverat förslag till lösning av den fråga som förhandlingen avser. Parterna kan gemensamt välja en annan form för förhandling än sammanträde (52 a § andra stycket). Bestämmelserna om förhandlingsskyldighet avser endast att föreskriva en skyldighet för en part att möta en motpart och avser inte att tvinga en part att sluta något avtal av ett visst innehåll. Bestämmelserna tillkom vid genomförandet i svensk rätt av artikel 12.1 i det s.k. satellit- och kabeldirektivet (se prop. 1994/95:58).

Förhandling i ärligt uppsåt

I svensk rätt finns inte några allmänna lagbestämmelser om ansvar i samband med avtalsförhandlingar. Dock gäller att ansvar kan uppkomma på utomkontraktuell grund om parten under förhandlingarna vilseleder den andra parten avsiktligt eller av vårdslöshet (s.k. *culpa in contrahendo*). Vidare gäller allmänna principer om att förhandlingar måste ske i enlighet med god affärssed, vilket bl.a. innebär att en part inte får vilseleda en förhandlingspart att ta på sig onödiga förhandlingskostnader. Om en part förhandlar illojalt i strid mot god affärssed, kan den således bli ersättningsskyldig. Det anses bl.a. illojalt om en part inleder eller fortsätter förhandlingar om den inte avser att sluta ett avtal med motparten (se t.ex. Ramberg & Ramberg, Allmän avtalsrätt, 9 uppl., 2014, s. 67 ff. med hänvisningar).

Informationsplikt

I svensk rätt finns inte några allmänna och uttryckliga bestämmelser om att en part ska tillhandahålla information till motparten. I lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) finns dock bestämmelser som implicerar att en part inte ska utnyttja motpartens underlägsna ställning i informationshänseende. I 30 § avtalslagen anges att en part, som blivit svikligen förledd av sin motpart angående omständigheter som varit avgörande för avtalets tillkomst, skall kunna komma ifrån avtalet (svek, 30 § avtalslagen). Detsamma gäller det fall där en rättshandling kommit till stånd under utnyttjande av parts trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning samtidigt som motparten betingat sig förmåner som står i uppenbart missförhållande till det vederlag som kan ha erlagts eller utfästs (ocker, 31 § avtalslagen). Dessutom gäller att en rättshandling kan bedömas som ogiltig om omständigheterna vid avtalets tillkomst var sådana att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om omständigheterna åberopa rättshandlingen (se 33 § avtalslagen). Vidare gäller enligt 36 § avtalslagen att ett avtalsvillkor (eller avtalet i dess helhet) får jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret (avtalet) är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och

omständigheterna i övrigt. Vid prövningen ska i förekommande fall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller på annat vis intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Vidare anses det föreligga en allmän lojalitetsförpliktelse att underrätta en motpart (medkontrahent) om händelser av betydelse. En part kan också ha en skyldighet att förklara för motparten mer i detalj vad den avtalade prestationen går ut på. Underlåtenhet att ge sådana förklaringar kan innebära att avtalets innehåll fastställs till fördel för den som inte fått riktig information eller behövlig information samt aktualisera en tillämpning av 36 § avtalslagen (se t.ex. Ramberg & Ramberg, Allmän avtalsrätt, 9 uppl., 2014, s. 33). Vidare kan en avtalspart ha en upplysnings- eller klargörandeplikt i eget intresse för att undanröja motpartens felaktiga och befogade förutsättningar om avtalsföremålet (se t.ex. 17 § tredje stycket köplagen (1990:931)).

I kommissionens rekommendation från 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster finns föreskrifter om informationsplikt. Det anges bl.a. att kollektiva förvaltningsorganisationer bör informera kommersiella användare om den repertoar de representerar, eventuella ömsesidiga representationsavtal och tillämpliga tariffer.[1] Det anges också att kommersiella användare bör informera kollektiva förvaltningsorganisationer om egenskaperna hos de tjänster för vilka de önskar förvärva näträttigheter.[2]

Allmänt om ersättningsnivåer, licensvillkor m.m.

I svensk rätt finns inte några allmänna bestämmelser som tar sikte på ersättningsnivåer och andra bestämmelser i ett avtal mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare. Som utgångspunkt gäller allmänna principer om avtalsfrihet. I internationella konventioner och direktiv på upphovsrättens område finns hänvisningar till upphovsmäns och andra rättighetshavares rätt att erhålla

[1] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 6.

[2] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 6.

skälig ersättning för nyttjande av sina verk och andra prestationer. Det kommer till uttryck på olika sätt, t.ex. förekommer hänvisning till lämplig ersättning, skälig ersättning och adekvat ersättning. I första skälet i ingressen till CRM-direktivet framhålls att de EU-direktiv som har antagits inom området för upphovsrätt och närstående rättigheter ger rättighetshavarna en hög skyddsnivå och därmed ett ramverk inom vilket innehåll som skyddas av dessa rättigheter kan utnyttjas.

Uttrycket skälig ersättning har även refererats till i avgöranden från EU-domstolen, bl.a. i konkurrensrättsliga mål om gränserna för missbruk av dominerande ställning.

Objektiva och icke-diskriminerande kriterier

I rättspraxis på konkurrensrättsområdet har EUD slagit fast att det kan utgöra missbruk av en dominerande ställning att tillämpa olika villkor för likvärdiga transaktioner med vissa handelspartners, varigenom dessa får en konkurrensnackdel (se t.ex. mål C-52/07, Kanal 5 och TV 4 mot Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå, p. 43).

Vidare har domstolen slagit fast att om en kollektiv förvaltningsorganisation med en dominerande ställning tar ut avgifter för sina tjänster som är avsevärt högre än de som tas ut i andra medlemsstater och en jämförelse av avgiftsnivåerna skett utifrån en likartad grundval, ska skillnaden anses som ett indicium på missbruk av en dominerande ställning. I en sådan situation ankommer det på den kollektiva förvaltningsorganisationen att försvara skillnaden genom att hänvisa till objektiva olikheter mellan situationen i den berörda medlemsstaten och den som råder i övriga medlemsstater (se t.ex. mål 395/87, Tournier, p. 38).

I artikel 9 i kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG) anges att kollektiva rättighetsförvaltare bör utfärda licenser till kommersiella användare mot bakgrund av objektiva kriterier och utan att diskriminera någon användare.

Besvara förfrågningar från användare

I svensk upphovsrätt finns inte några bestämmelser om skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att besvara en förfrågan om licensiering från en användare.

Möjlighet att kommunicera med organisationen på elektronisk väg

I svensk upphovsrätt finns inte några bestämmelser om rätt för användare att kunna kommunicera med en kollektiv förvaltningsorganisation på elektronisk väg.

10.1.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs en bestämmelse om att kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förhandla om licensieringen av rättigheter i enlighet med god affärssed. De ska förse varandra med all nödvändig information.

I lagen införs en bestämmelse om att licensvillkor ska baseras på objektiva och icke-diskriminerande kriterier. I lagen anges också att kollektiva förvaltningsorganisationer, när de utfärdar licenser, inte ska vara skyldiga att använda licensvillkor som avtalats med en användare som vägledande för andra typer av nättjänster, när användaren tillhandahåller en ny typ av nättjänst som varit tillgänglig för allmänheten i unionen i mindre än tre år.

Vidare införs i lagen en bestämmelse om att rättighetshavare ska få skälig ersättning för användning av sina rättigheter. Tarifferna för ensamrätter och rättigheter till ersättning ska vara rimliga i förhållande till bland annat det ekonomiska handelsvärdet för användningen av rättigheterna, med beaktande av användningens art och omfattning i fråga om verk och andra alster, samt i förhållande till det ekonomiska värdet för de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller. I lagen införs också en skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att informera användare om de kriterier som har använts för att fastställa tarifferna.

I lagen införs bestämmelser om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att besvara förfrågningar, erbjuda licens

och avge motiverad förklaring till varför en licens inte kommer att utfärdas för en viss tjänst. Vidare införs i lagen en skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att se till att användarna kan kommunicera med den på elektronisk väg.

Skälen för förslagen

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 16.1 anger att medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna förhandlar om licensieringen av rättigheter i ärligt uppsåt. Kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förse varandra med all nödvändig information. Enligt artikel 16.2 ska licensieringsvillkoren baseras på objektiva och icke-diskriminerande kriterier. När kollektiva förvaltningsorganisationer utfärdar licenser ska de inte vara skyldiga att använda licensvillkor som avtalats med en användare som vägledande för andra typer av nättjänster, när användaren tillhandahåller en ny typ av nättjänst som varit tillgänglig för allmänheten i unionen i mindre än tre år. Enligt artikel 16.2 gäller vidare att rättighetshavare ska få skälig ersättning för användningen av rättigheterna. Tarifferna för ensamrätter och rättigheter till ersättning ska vara rimliga i förhållande till bland annat det ekonomiska handelsvärdet för användningen av rättigheterna, med beaktande av arten och användningsområdet för verk och andra alster, samt i förhållande till det ekonomiska värdet för de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller. Kollektiva förvaltningsorganisationer ska informera den berörda användaren om de kriterier som använts för fastställandet av tarifferna. Enligt artikel 16.3 ska kollektiva förvaltningsorganisationer utan onödigt dröjsmål besvara förfrågningar från användare och bland annat uppge vilken information som krävs för att organisationen ska kunna erbjuda en licens. Efter att ha erhållit all relevant information ska den kollektiva förvaltningsorganisationen utan onödigt dröjsmål antingen erbjuda en licens eller ge användaren en motiverad förklaring till varför den inte avser att utfärda en licens för en viss tjänst. Enligt artikel 16.4 gäller att en kollektiv förvaltningsorganisation ska se till att användarna kan kommunicera med

den på elektronisk väg, bland annat för att rapportera om licensanvändningen i de fall detta är lämpligt.

I skäl 31 anges att skäliga och icke-diskriminerande kommersiella licensvillkor är särskilt viktiga för att säkerställa att användarna kan erhålla licenser för verk och andra alster beträffande vilka en kollektiv förvaltningsorganisation representerar rättigheter och för att säkerställa lämplig ersättning till rättighetshavarna. De kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna bör därför förhandla om licenser i ärligt uppsåt och tillämpa tariffer som bör fastställas enligt objektiva och icke-diskriminerande kriterier. Det är lämpligt att kräva att den licensavgift eller ersättning som fastställs av kollektiva förvaltningsorganisationer är rimlig i förhållande till bland annat det ekonomiska handelsvärdet för användningen av rättigheterna i ett visst sammanhang. Slutligen bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna utan onödiga dröjsmål besvara licensförfrågningar från användare.

Av skäl 32 framgår att i den digitala miljön står kollektiva förvaltningsorganisationer ofta inför kravet att licensiera sin repertoar för helt nya former av utnyttjande och affärsmodeller. I sådana fall, och för att främja en miljö som gynnar att sådana licenser utvecklas, bör kollektiva förvaltningsorganisationer, utan att det påverkar tillämpningen av konkurrenslagstiftningens regler, ha den flexibilitet som krävs för att så snabb som möjligt erbjuda individualiserade licenser för innovativa nättjänster, utan att villkoren för dessa licenser behöver vara vägledande när villkor fastställs för andra typer av licenser.

Skrivelser som har inkommit till utredningen

IT & Telekomföretagen har i flera skrivelser som inkommit till utredningen framhållit vikten av artikel 16 för reglering av förhållandet mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och (kommersiella) användare. IT & Telekomföretagen har bl.a. anfört att det i många fall kan vara så att de generella regler som gäller för konkurrensfrihet inte räcker till för att reglera och kontrollera de kollektiva förvaltningsorganisationernas ageranden på marknaden. IT & Telekomföretagen har som jämförelse anfört att konkurrensrätten i många fall kompletteras av specifika regler för vissa aktörer med dominerande ställningar, dels för att det finns behov av att specificera innebörden av konkurrensrätten och dels för att hjälpa marknader som ofta ligger i

tvist att på ett mer smidigt sätt tillämpa konkurrensrätten utan kostsamma och segdragna processer. IT & Telekomföretagen nämner i sina skrivelser en rad exempel för att illustrera behovet av en stärkt reglering av svenska kollektiva förvaltningsorganisationers verksamheter. Bland annat mot denna bakgrund föreslår IT & Telekomföretagen att genomförandet av artikel 16 med svensk rätt kompletteras med exemplifieringar av innebörden av kraven på icke-diskriminerande och objektiva licensvillkor. Enligt IT & Telekomföretagen måste reglerna innebära att en kollektiv förvaltningsorganisation inte kan i) införa eller förändra tariffer utan att först förhandla om detta, ii) införa retroaktiva krav utan föregående förhandling, iii) förhandla med (endast) en aktör på en marknad för att sedan påtvinga övriga på marknaden de villkor som bara en enstaka aktör haft möjlighet att påverka, samt iv) hemlighålla ett avtal som avses i (iii).

IT & Telekomföretagen har även poängterat vikten av att utredningen iakttar konsumentintresset i sitt arbete. Vidare har IT & Telekomföretagen framhållit vikten av effektiva sanktioner för att ge effekt och kontroll åt de bestämmelser som syftar till att genomföra artikel 16.

Ett flertal användare, bl.a. TV4, SBS Discovery, COM Hem, TeliaSonera, Samsung, Elektronikbranschen och Livemusik Sverige, har i skrivelse till utredningen uttryckt stöd för de synpunkter som framförts av IT & Telekomföretagen.

Även SVT har i en skrivelse till utredningen framfört synpunkter på genomförandet av artikel 16, och bl.a. framhållit vikten av att kravet i artikel 16.1 på att parterna ska förhandla i ärligt uppsåt genomförs genom en uttrycklig bestämmelse i lagen. Det särskilt mot bakgrund av att kollektiva förvaltningsorganisationer ofta har en monopolställning i förhållande till användarna; en monopolställning som förstärks i situationer där organisationen utlöser avtalslicens.

Förhandling i ärligt uppsåt

Direktivets utgångspunkt är att de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna ska förhandla med varandra om licensiering av rättigheter.

Bestämmelsen i artikel 16.1 första meningen om att de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna ska förhandla om licensiering av rättigheter i ärligt uppsåt tar sikte på situationer när en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare förhandlar med varandra. Bestämmelsen tar däremot inte sikte på frågor om avtals ingående. Bestämmelsen har således inte beröringspunkter med bestämmelser om kontraheringsplikt.

Bestämmelsen i artikel 16.1 första meningen torde inte heller innebära ett krav på förhandlingsskyldighet (dvs. *att* parterna ska förhandla med varandra). Bestämmelsen innebär i stället att *när* de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna förhandlar med varandra ska de göra det i ärligt uppsåt.

Som framgår av avsnitt 10.1.1 gäller redan enligt allmänna principer i svensk rätt att parter bör förhandla med varandra i ärligt uppsåt. För att det inte ska råda någon tvekan om att svensk rätt uppfyller direktivets krav bör det dock införas en bestämmelse i lagen som motsvarar artikel 16.1. Genom införande av en sådan bestämmelse poängteras också att parterna ska förhandla med varandra, dvs. villkor för licensieringen av rättigheter bör inte uppställas ensidigt av den ena parten.

När det gäller den närmare lydelsen av bestämmelsen kan konstateras att uttrycket ”förhandlar … i ärligt uppsåt” (jfr. *eng. ”conduct negotiations … in good faith”, fr. ”négocient de bonne foi”, ty. ”nach Treu und Glauben … verhandeln”*) möjligen framstår som främmande i svensk språkdräkt (jfr. prop. 2013/14:206 s. 29). I avsnitt 10.1.1 har konstaterats att det enligt allmänna principer i svensk rätt uppställs krav på att en part förhandlar i enlighet med god affärssed. Detta uttryck motsvarar direktivets krav, samtidigt som det är i linje med svensk rättstradition. Alternativa uttryck som ”förhandla i enlighet med tro och heder” (jfr den tyska språkversionen ovan) riskerar att leda till rättsosäkerhet om bestämmelsens innebörd (jfr 33 § avtalslagen). I lagen bör därför införas ett krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förhandla om licensieringen av rättigheter i enlighet med god affärssed.

Informationsskyldighet

I artikel 16.1 andra meningen finns bestämmelser om en allmän informationsskyldighet. Som anges i avsnitt 10.1.1 finns i svensk rätt inte några allmänna och uttryckliga bestämmelser om att en part ska tillhandahålla information till motparten. En skyldighet att tillhandahålla relevant information torde i och för sig följa – åtminstone indirekt – redan av allmänna avtalsrättsliga regler och principer. För att det inte ska råda någon tvekan om att svensk rätt uppfyller direktivets krav bör det dock införas ett krav i lagen på att kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förse varandra med all nödvändig information.

Licensvillkor

I artikel 16.2 första meningen i direktivet finns bestämmelser om bl.a. licensvillkor och beräkning av tariffer. Ett krav på att licensvillkoren ska baseras på objektiva och icke-diskriminerande kriterier finns redan i konkurrensrättspraxis från EUD om förbud mot missbruk av dominerande ställning (se avsnitt 10.1.1). Objektivitetskravet i direktivet torde innebära att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får ta ut avgifter för sina tjänster i förhållande till användarna som är avsevärt högre än de som tas ut i andra medlemsstater. Kravet på icke-diskriminering torde innebära att en kollektiv förvaltningsorganisation ska tillämpa lika villkor för likvärdiga transaktioner med användare.

Bestämmelserna i direktivets artikel 16.2 första meningen saknar generell motsvarighet i svensk rätt (utöver vad som kan gälla i konkurrensrättsligt hänseende i situationer där en organisation har en dominerande ställning). För att uppfylla direktivets krav bör det därför införas en bestämmelse i lagen om att licensvillkoren ska baseras på objektiva och icke-diskriminerande kriterier. IT & Telekomföretagens önskemål om att i lagen närmare definiera innebörden av begreppen icke-diskriminerande och objektiva kriterier synes mot denna bakgrund inte vara nödvändigt.

När det gäller bestämmelsen i artikel 16.2 andra meningen torde den ta sikte på ett undantag från principen om icke-diskriminering. Bestämmelsen reglerar möjligheten för en kollektiv förvaltningsorganisation att pröva olika licensieringsmodeller på nya marknader

utan att andra tjänsteinnehavare med stöd av principen om icke-diskriminering i licensvillkoren med automatik ska kunna erhålla samma villkor (se t.ex. Quintais i EIPR 2013 s. 71). Bestämmelsen saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. För att uppfylla direktivets krav bör det införas en bestämmelse i lagen som genomför detta undantag.

Skälig ersättning, tariffer m.m.

I artikel 16.2 andra stycket första meningen anges det allmänna stadgandet att rättighetshavare ska få skälig ersättning (*eng. ”appropriate remuneration”*) för användning av sina rättigheter. Därefter följer en exemplifierande lista med kriterier som kan ha betydelse vid beräkning av tariffen för ensamrätter och rättigheter till ersättning. Stadgandet i första meningen torde ha tillämpning på alla rättigheter, medan stadgandet i andra meningen endast gäller för ensamrätter och rättigheter till ersättning. Från tillämpningsområdet för de rättigheter som omfattas av andra meningen undantas alltså bl.a. s.k. privatkopieringsersättning, som är en rätt till kompensation (jfr uttrycket ”rättighetsintäkt” i artikel 3 h som definieras som ”inkomster som en kollektiv förvaltningsorganisation har inkasserat för rättighetshavarnas räkning, oavsett om de härrör från en ensamrätt, en rätt till ersättning eller en rätt till kompensation”, se avsnitt 6.4). Bestämmelserna i upphovsrättslagen om fastställande av nivån på privatkopieringsersättning (se 26 l § upphovsrättslagen) påverkas således inte av bestämmelserna i direktivets artikel 16.2, vilket också framhålls i skäl 13 till direktivet.

När det gäller kriterierna som kan ha betydelse för tarifferna för ensamrätter och rättigheter till ersättning är det kriterier som påminner om de som har kommit till uttryck i andra direktiv på upphovsrättens område eller i praxis från EUD (se avsnitt 10.1.1). Det kan dock inte utan vidare antas att kriterierna kommer att ges precis samma innebörd i den kontext som direktivet om kollektiv förvaltning innebär. Eftersom kriterierna saknar motsvarighet i svensk rätt bör de genomföras i lagen i nära anslutning till direktivets ordalydelse. Uttrycket i den svenska lagtexten ”arten och användningsområdet för verk och andra alster” kan möjligen vara missledande när det som avses är tariffer för *användning* av verk och andra alster i ett visst

sammanhang (se skäl 31 till direktivet). Detta kommer också till uttryck i den engelska språkversionen av direktivet, där uttrycket i stället är ”the nature and scope of the use of the work and other subject-matter.” I den svenska lagtexten bör därför användas uttrycket ”användningens art och omfattning i fråga om verk och andra alster.”

När det gäller stadgandet i artikel 16.2 andra stycket tredje meningen om skyldighet för den kollektiva förvaltningsorganisationen att informera användaren om de kriterier som har används för att fastställa tarifferna, saknas även här motsvarande bestämmelser i svensk rätt. Stadgandet torde ta sikte på möjligheten för användaren att göra en egen bedömning av eventuella tariffer eller storlek på ersättningen. Stadgandet torde inte innebära att organisationerna förutsätts ensidigt kunna besluta om tariffer. Redan av artikel 16.1 följer att licensieringsvillkoren ska vara resultatet av en förhandling mellan organisationen och användaren. Eftersom det i svensk rätt saknas en bestämmelse motsvarande artikel 16.2 andra stycket tredje meningen bör det i lagen införas en bestämmelse i nära anslutning till ordalydelsen i direktivet.

Förfrågningar från användare

Artikel 16.3 uppställer krav på de kollektiva förvaltningsorganisationerna att besvara förfrågningar från användare och att under vissa villkor erbjuda en licens eller ge användare information om varför den inte avser att utfärda en licens för en viss tjänst.

Bestämmelserna i artikel 16.3 tar inte sikte på någon förhandlingsskyldighet och innebär inte heller någon kontraheringsplikt. Bestämmelserna saknar motsvarighet i svensk rätt, även om visst släktskap finns med bestämmelserna om medling i medlingslagen och förhandlingsskyldighet i upphovsrättslagen. För att uppfylla direktivets krav bör i lagen införas bestämmelser som motsvarar de krav som artikel 16.3 uppställer.

Elektronisk kommunikation

I artikel 16.4 finns bestämmelser om att användarna ska ha möjlighet att kommunicera med den kollektiva förvaltningsorganisationen på elektronisk väg.

I svensk rätt saknas motsvarighet till bestämmelsen i artikel 16.4. I lagen bör därför införas ett krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer ser till att användarna kan kommunicera med den på elektronisk väg.

10.2 Användarnas skyldigheter

10.2.1 Nuvarande ordning

I många fall reglerar avtalet mellan den kollektiva förvaltningsorganisationen och användaren omfattningen av användarens rapportering av det nyttjande som sker. Rapporteringen syftar till att ge underlag för den kollektiva förvaltningsorganisationens fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavarna. Omfattningen och detaljgraden av rapporteringen skiljer sig från område till område. På musikområdet finns en tradition av relativt detaljerad rapportering, medan rapporteringen på andra områden kan vara mer rudimentär (se avsnitt 3.3.3).

För vissa typer av kollektiv förvaltning finns i upphovsrättslagen särskilda bestämmelser om rapportering från användaren till organisationen. För s.k. privatkopieringsersättning gäller att de näringsidkare som ska erlägga ersättningen på begäran av organisationen ska redovisa det antal anordningar som omfattas av rätten till ersättning, anordningarnas upptagningstid eller lagringskapacitet, om anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen ska även framgå antalet anordningar som inte ska ligga till underlag för beräkning av ersättningen (se 26 m § andra stycket upphovsrättslagen). På området för följerätt gäller att den som är ersättningsskyldig på begäran av behörig organisation ska visa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren (se 26 p § andra stycket upphovsrättslagen). För vissa utövande konstnärers rätt till s.k. tilläggsersättning gäller att den framställare som är skyldig att erlägga tilläggsersättningen på begäran av den organisation som är behörig att kräva in och fördela ersättningen ska lämna det underlag som krävs för att ersättningar ska kunna beräknas (45 b § andra stycket upphovsrättslagen).

10.2.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs ett krav på att användare ska förse en kollektiv förvaltningsorganisation med sådan information om användningen av de rättigheter som organisationen representerar som krävs för inkassering av rättighetsintäkterna och för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (*rapporteringsskyldighet för användare*). Rapporteringsskyldigheten är begränsad till information som är tillgänglig för användaren. Rapporteringen ska ske enligt i förväg fastställda eller överenskomna tidsangivelser och format. När kollektiva förvaltningsorganisationer och användare beslutar om hur informationen ska lämnas ska de i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till frivilliga branschnormer.

På områdena för privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning gäller i stället särskilda regler om rapporteringsskyldighet i upphovsrättslagen.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 17.1 anger att medlemsstaterna ska anta bestämmelser för att se till att användarna, enligt överenskomna eller i förväg fastställa tidsangivelser och i ett överenskommet eller i förväg fastställt format, förser en kollektiv förvaltningsorganisation med sådan relevant information om användningen av de rättigheter som organisationen representerar som krävs för inkassering av rättighetsintäkterna och för fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare. De kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna ska, när de beslutar hur informationen ska lämnas, i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till frivilliga branschnormer.

Av skäl 33 framgår att för att kollektiva förvaltningsorganisationer ska kunna fullgöra sina skyldigheter enligt detta direktiv, bör användarna ge organisationerna relevanta uppgifter om användningen av de rättigheter som de kollektiva förvaltningsorganisationerna representerar. Denna skyldighet gäller inte för fysiska personer som agerar för ändamål som inte ingår i deras handels-, företags-, hantverks- eller yrkesverksamhet och som därför inte omfattas av

definitionen av användare enligt detta direktiv. Vidare bör de erfordrade uppgifterna till de kollektiva förvaltningsorganisationerna begränsas till vad som är rimligt, nödvändigt och som är tillgängliga för användarna för att sådana organisationer ska kunna utföra sina verksamheter, med hänsyn tagen till den specifika situationen som gäller för små och medelstora företag. Denna skyldighet kan inkluderas i ett avtal mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare; detta utesluter inte nationella lagstadgade rättigheter till information. Tidsfristerna för användarnas tillhandahållande av uppgifter bör vara sådana att de gör det möjligt för de kollektiva förvaltningsorganisationerna att respektera de fastställda tidsfristerna för fördelning av utestående belopp till rättighetshavarna. Detta direktiv bör inte påverka medlemsstaternas möjlighet att kräva att de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorier utfärdar gemensamma fakturor.

Skrivelser som har inkommit till utredningen

Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI) har i skrivelser till utredningen anfört att en grundförutsättning för att SAMI till fullo ska kunna uppfylla direktivets krav på en effektiv och korrekt rättighetsförvaltning är tillgången till information från användarna av musik. SAMI har också framhållit att det vid genomförandet bör klargörs att i) det är organisationen som är bäst lämpad att avgöra vilken typ av information som är relevant och nödvändig för att säkerställa att rätt inspelning blir ersatt, ii) att organisationen ska ha möjlighet att föreskriva vilket format som ska användas vid tillhandahållandet av informationen, iii) hur ofta rapportering ska ske och iv) att det klart ska framgå att rapporteringen ska ske utan kostnad för organisationen. Vidare har SAMI anfört att de för att kunna bedöma om en inspelning är skyddad i ersättningshänseende och för säker identifiering av en inspelning, förutom information om titel och huvudartist också behöver information om till exempel inspelningsår, inspelningsland och framställare. För att kunna fördela ersättningarna på individnivå krävs vidare information om de medverkande på en inspelning och uppgift om på vilket sätt de medverkat. SAMI har vidare anfört att det, utöver de krav som följer av artikel 17, bör införas en bestämmelse enligt vilka en framställare av

ljudupptagningar (skivproducent) ges skyldighet att på begäran av en behörig kollektiv förvaltningsorganisation tillhandahålla tillgänglig information som är relevant för att organisationen ska kunna identifiera rättighetshavare vars rättigheter har använts vid upptagningen.

Även STIM och KLYS har i skrivelser framhållit betydelsen av att användarna förser organisationerna med relevant information om användningen. STIM har poängterat att för att kollektiva förvaltningsorganisationer ska kunna fullgöra sin samhällsfunktion och sina rättsliga skyldigheter på det sätt som direktivet eftersträvar behövs medel som ser till att användarna aktivt bidrar till ett balanserat och fungerande upphovsrättssystem.

Utöver nämnda skrivelser har utredningens sekreterare även inhämtat synpunkter i frågan från Kungliga Biblioteket (KB) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), som inte har deltagit i utredningens expertgrupp men som är eller företräder användare som nyttjar upphovsrättsligt skyddat material på basis av bestämmelser om avtalslicenser i upphovsrättslagen. KB är användare av upphovsrättsligt skyddat material på basis av bl.a. 42 d § i upphovsrättslagen. KB har anfört att det för olika slag av sådan massdigitalisering som KB ägnar sig åt i syfte att bevara och tillgängliggöra material som finns i bibliotekets samlingar är ogörligt att lämna information på verksnivå. Det bl.a. eftersom KB inte innehar detaljerad information om de verk och andra alster som används. KB har i sammanhanget framhållit att införandet av bestämmelser om avtalslicenser i många fall har motiverats av att de förfoganden som omfattas inte skulle komma till stånd om det förutsatte traditionell licensiering på verksnivå eller genom ett kollektivt förvaltningsorgan som uteslutande företräder sina medlemmar. KB ser som en framkomlig väg att parterna – dvs. KB och den organisation som utlöser avtalslicens – överenskommer om ett ”överslag” baserat på ett representativt stickprov av det material som digitaliseras och att detta får utgöra grund för vilka rättigheter som kommer ifråga. KB anger att en modell som har likheter med den branschsedvänja som gäller för fotokopieringsavtal torde kunna vara till vägledning (jfr avsnitt 3.3.3). KB har i sammanhanget betonat att skäl 33 till direktivet betonar att rapporteringen (om användning) till de kollektiva förvaltningsorganisationerna bör begränsas till vad som är rimligt, nödvändigt och tillgängligt för användarna. I kontakt med utredningens sekreterare har SKL anfört

liknande synpunkter som KB. SKL ingår avtal för användning av upphovsrättsligt skyddat material i undervisningsverksamhet med avtalslicensverkan i enlighet med 42 c § upphovsrättslagen. SKL har anfört att detaljerad information om den totala användningen som sker på basis av de avtal som ingåtts med avtalslicensverkan inte är lätt tillgänglig eller lätt att samla in utan stora svårigheter och kostnader. I likhet med de synpunkter som KB anfört har SKL framhållit att rapporteringsskyldigheten därför bör vara begränsad till vad som är rimligt och tillgängligt för användarna. Den närmare detaljnivån på rapporteringen bör kunna avtalas mellan de berörda parterna.

Även Spotify och IT & Telekomföretagen har framhållit att användarnas rapporteringsskyldighet bör begränsas till vad som är tillgängligt för användarna.

Närmare om genomförandet av användarnas rapporteringsskyldighet

Den rapporteringsskyldighet som regleras i artikel 17 med tillhörande skäl 33 avser information om användningen som krävs för att organisationen ska kunna inkassera ersättning för användning samt fördela och betala utestående belopp till rättighetshavare. I avsnitt 8.3.2 om krav på organisationerna att fördela och utbetala utestående belopp har konstaterats att det inte uppställs något krav på att fördelningen och utbetalningen behöver ske i absolut överensstämmelse med den faktiska användningen. Avvikelse från sådan absolut korrekt fördelning får ske bl.a. i den utsträckning det följer av organisationens fördelningspolicy och praktiska hinder i möjligheten att fördela. Som anförts av KB och SKL bör rapporteringsskyldigheten vara begränsad till information som är tillgänglig för användaren samt inte vara mer långtgående än vad som är nödvändigt för att organisationerna ska kunna uppfylla sin skyldighet att korrekt fördela och utbetala utestående belopp i enlighet med sin riktlinje för fördelning. Eftersom organisationen i relativt stor utsträckning kan besluta om sin egen fördelningspolicy kan den därigenom också påverka detaljgraden av den rapportering som krävs för att kunna uppfylla fördelningskraven. I avtalet med användaren kan organisationen normalt ställa krav på korrekt rapportering. Samtidigt kan, så som framhållits av bl.a. SAMI och STIM, konstateras att användarnas rapportering i många fall är en

nödvändig förutsättning för att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska kunna uppfylla sitt uppdrag gentemot rättighetshavarna och de skyldigheter som följer av direktivet. På vissa områden, bl.a. SAMIs område, gäller dessutom att inkassering kan ske utan att något avtal ingåtts med användaren, eftersom ersättningen grundas på en bestämmelse om tvångslicens (eller rätt till ersättning m.m.). Rapporteringen bör alltså inte vara beroende av att organisationen och användaren avtalar om att rapportering ska ske eller hur omfattande den ska vara. Skyldigheten att rapportera bör vara objektiv och följa av en bestämmelse i lagen. Bestämmelsen bör som utgångspunkt utformas i nära anslutning till ordalydelsen av artikel 17. Av den engelska språkversionen av direktivet framgår, till skillnad från den svenska, att informationen bör begränsas till vad som är *tillgängligt* för användarna (*eng. at their disposal*). Denna begränsning framgår också av skäl 33 till direktivet i såväl den svenska som engelska språkversionen av direktivet. Denna begränsning har stor praktisk betydelse eftersom det knappast kan uppställas krav på användarna att rapporterna information om användningen som de inte har tillgång till; en sådan rapporteringsskyldighet skulle inte vara proportionerlig. Begränsningen bör därför framgå av lagtexten.

11 Insyn och rapportering

11.1 Information till rättighetshavarna om förvaltningen av deras rättigheter

11.1.1 Nuvarande ordning

I bokföringslagen (1990:1078) och årsredovisningslagen (1995:1554) föreskrivs skyldigheter för vissa fysiska och juridiska personer ett bokföra och redovisa sin finansiella ställning och sitt resultat.

Förutom bokföringslagen, som är tillämplig på alla bokföringsskyldiga, gäller för aktiebolag, europabolag, ekonomiska föreningar och europakooperativ, vissa handelsbolag, europeiska ekonomiska intressegrupperingar och större företag att de måste avsluta den löpande bokföringen med en årsredovisning enligt reglerna i årsredovisningslagen. Den redovisning som avses är huvudsakligen anpassad efter det informationsintresse som tillkommer medlemmar, anställda, kreditgivare, leverantörer m.m. Den tar däremot inte sikte på redovisning i förhållande till enskilda rättighetshavare, t.ex. avseende ett visst förvaltningsuppdrag.

I 18 kap. 1 § HB finns allmänna bestämmelser om sysslomans redovisningsplikt i förhållande till huvudmannen. De bestämmelserna torde, åtminstone analogt, ha tillämpning på relationen mellan den kollektiva förvaltningsorganisationen och de rättighetshavare som är dess medlemmar eller som har gett organisationen ett förvaltningsuppdrag. Liknande bestämmelser om redovisningsplikt för kommissionärer gäller uttryckligen enligt annan lagstiftning för (6 § tredje stycket kommissionslagen och 6 § andra stycket lagen om handelsagentur).

Det torde vara god sed på området för kollektiv förvaltning att de rättighetshavare som har gett ett förvaltningsuppdrag till en kollektiv förvaltningsorganisation regelbundet och korrekt erhåller information från organisationen om förvaltningen av deras rättig-

heter (Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study 2002 s. 162).

I kommissionens rekommendation från 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster finns föreskrifter om informationsplikt. Det anges att kollektiva förvaltningsorganisationer bör underrätta rättighetshavarna och de kommersiella användarna om den repertoar de representerar, eventuella ömsesidiga representationsavtal, den geografiska räckvidden för deras fullmakter för den gällande repertoaren och vilken taxa som gäller.[1] Det anges också att kollektiva rättighetsförvaltare med jämna mellanrum bör underrätta alla de rättighetshavare som de företräder, direkt eller indirekt genom ömsesidiga representationsavtal, om alla licenser som utfärdats, gällande taxor samt inkasserade och fördelade royalties.[2]

11.1.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om en kollektiv förvaltningsorganisation ska förse rättighetshavarna med information om förvaltningen av deras rättigheter. I lagen införs också bestämmelser om information till enheter som representerar rättighetshavare och deras skyldighet att informera de berörda rättighetshavarna. Bestämmelserna genomför artikel 18 i direktivet.

[1] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 5.

[2] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 14.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning

I artikel 18 i direktivet regleras skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att tillhandahålla information till rättighetshavarna om förvaltningen av rättighetshavarnas rättigheter. Artikel 18.1 anger att medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna minst en gång om året gör minst följande information tillgänglig för alla rättighetshavare till vilka organisationerna tillskrev rättighetsintäkter eller gjorde utbetalningar under den period som informationen avser: a) alla kontaktuppgifter som rättighetshavaren har gett den kollektiva förvaltningsorganisationen tillstånd att använda för att identifiera och lokalisera rättighetshavaren, b) rättighetsintäkter som har tillskrivits rättighetshavaren, c) belopp som betalats av den kollektiva förvaltningsorganisationen till rättighetshavaren per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning, d) den användningsperiod för vilken beloppen tillskrevs och betalades till rättighetshavaren, om inte objektiva skäl rörande rapportering från användaren hindrar den kollektiva förvaltningsorganisationen från att tillhandahålla den informationen, e) avdrag som gjorts för förvaltningsavgifter, f) avdrag som gjorts för annat än förvaltningsavgifter, även sådana som enligt nationell rätt kan krävas för sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster, g) eventuella rättighetsintäkter som tillskrivs rättighetshavaren men som inte har betalats för en viss period. Det nämnda gäller utan att det påverkar tillämpningen av artikel 18.2 och artiklarna 19 och 28.2. Enligt artikel 18.2 gäller att om en kollektiv förvaltningsorganisation tillskriver rättighetsintäkter och har medlemmar som är enheter som ansvarar för fördelningen av rättighetsintäkter till rättighetshavare, ska organisationen förse dessa enheter med den information som anges i artikel 18.1, under förutsättning att de inte redan har den informationen. Enheterna ska minst en gång per år göra åtminstone den information som anges i artikel 18.1 tillgänglig för varje rättighetshavare till vilken de tillskrivit rättighetsintäkter eller gjort utbetalningar för den period som informationen avser.

Underlag för tolkningen av artikel 18 ges i skäl 34 till direktivet. Av skälet framgår att för att öka tilltron hos rättighetshavare, användare och andra kollektiva förvaltningsorganisationer till den

förvaltning av rättigheter som kollektiva förvaltningsorganisationer erbjuder, bör varje kollektiv förvaltningsorganisation uppfylla särskilda insynskrav. Varje kollektiv förvaltningsorganisation, eller en medlem av en sådan som samtidigt är en enhet med ansvar för tillskrivning eller betalning av utestående belopp till rättighetshavare, bör därför vara skyldig att lämna viss information till enskilda rättighetshavare minst en gång per år, till exempel om de belopp som tillskrivs eller betalas till dem och om avdrag.

Uttrycket rättighetshavare behandlas i avsnitt 6.4 och 6.6, rättighetsintäkter i avsnitt 6.4 och förvaltningsavgifter i avsnitt 8.2.2.

Information till rättighetshavare om förvaltningen av deras rättigheter

Bestämmelserna i artikel 18.1 om informationsskyldighet till rättighetshavare om förvaltningen av deras rättigheter saknar motsvarighet i svensk rätt. Bestämmelserna om sysslomans redovisningsskyldighet i 18 kap. HB kan visserligen ha tillämpning på relationen mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och den rättighetshavare som har gett organisationen ett förvaltningsuppdrag, men bestämmelserna i artikel 18 är mer detaljerade och specifika för kollektiv förvaltning. Vidare är bestämmelserna i direktivet, till skillnad från bestämmelserna om sysslomans redovisningsskyldighet, inte begränsade till de rättighetshavare som representeras av organisationen, utan omfattar alla rättighetshavare till vilka organisationen har tillskrivit rättighetsintäkter eller gjort utbetalningar under den period som informationen avser. Till denna grupp hör de rättighetshavare till vilka fördelning av utestående medel skett inom ramen för artikel 13, dvs. inte endast rättighetshavare som organisationen företräder på basis av ett förvaltningsuppdrag utan också rättighetshavare som erhållit ersättning eller tillskrivits rättighetsintäkter för nyttjande som skett inom ramen för en avtalslicens eller annan bestämmelse i upphovsrättslagen om kollektiv rättighetsförvaltning (se, om omfattningen av artikel 13, avsnitt 8.3.2). Utanför tillämpningsområdet för artikel 18.1 faller dock rättighetshavare som i och för sig omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan men som varken erhållit ersättning från organisationen eller tillskrivits rättighetsintäkter. För närvarande finns inte några bestämmelser om rapporteringsskyldighet för

kollektiva förvaltningsorganisationer i förhållande till rättighetshavare som erhåller ersättning för nyttjande som skett på basis av en avtalslicens. Sammanfattningsvis bör det i lagen införas bestämmelser som genomför artikel 18.1.

Information till enheter som representerar rättighetshavare m.m.

Bestämmelserna i artikel 18.2 tar sikte på situationer där den kollektiva förvaltningen helt eller delvis utövas inom ramen för en s.k. paraplystruktur (se avsnitt 8.3.2). I artikeln anges att kollektiva förvaltningsorganisationer har en skyldighet att rapportera den information som avses i artikel 18.1 till sina medlemsorganisationer, om de har sådana och medlemsorganisationerna ansvarar för fördelningen av rättighetsintäkter till rättighetshavare och de inte redan har den information som avses. I artikeln benämns dessa medlemsorganisationer som ”enheter som representerar rättighetshavare”, varmed avses medlemsorganisationer såsom bl.a. andra kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer (se skäl 14, avsnitt 7.3.2 och avsnitt 6.6). De nämnda enheterna har enligt artikel 18.2 en motsvarande rapporteringsskyldighet som kollektiva förvaltningsorganisationer har enligt artikel 18.1. Även om bestämmelserna i artikel 18.2, liksom dem i artikel 18.1, möjligen till viss del täcks av den rapporteringsskyldighet som följer av ett sysslomannaskap, saknas bestämmelser i svensk rätt som uttryckligen motsvarar dem i artikeln. Det gäller särskilt eftersom artikeln reglerar en rapporteringsskyldighet i mer än ett led. I lagen bör därför införas bestämmelser som genomför artikel 18.2.

11.2 Information till andra kollektiva förvaltningsorganisationer om förvaltningen av rättigheter som omfattas av representationsavtal

11.2.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några bestämmelser som specifikt reglerar skyldigheten för kollektiva förvaltningsorganisationer att tillhandahålla information till andra kollektiva förvaltningsorganisationer om förvaltningen av rättigheter som omfattas av representationsavtal. Liksom den redovisningsskyldighet som gäller i förhållandet mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och rättighetshavare (se avsnitt 10.1) kan analogier möjligen dras till bestämmelserna i HB om sysslomans redovisningsskyldighet.

11.2.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om information till andra kollektiva förvaltningsorganisationer om förvaltningen av rättigheter som omfattas av representationsavtal. Bestämmelserna genomför artikel 19 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 19 i direktivet finns bestämmelser som reglerar skyldigheten för kollektiva förvaltningsorganisationer att tillhandahålla information till andra kollektiva förvaltningsorganisationer om förvaltningen av rättigheter som omfattas av representationsavtal. I artikeln anges att medlemsstaterna ska se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation minst en gång per år och på elektronisk väg gör åtminstone följande information tillgänglig för kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning den förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal för den period som informationen avser: a) de rättighetsintäkter som tillskrivits, de belopp som betalats av den kollektiva förvaltningsorganisationen per kategori av rättigheter som förvaltas och per typ av användning för de

rättigheter den förvaltar genom representationsavtalet, samt alla rättighetsintäkter som tillskrivits men inte har betalats för en viss period, b) avdrag som gjorts för förvaltningsavgifter, c) avdrag som gjorts annat än för förvaltningsavgifter i enlighet med artikel 15, d) information om licenser som beviljats eller vägrats rörande verk och andra alster som omfattas av representationsavtalet, e) beslut som fattats vid medlemsstämman, om dessa beslut är relevanta för förvaltningen av rättigheter genom representationsavtalet.

Underlag för tolkningen av artikel 19 ges i skäl 34. Där anges att kollektiva förvaltningsorganisationer bör vara skyldiga att tillhandahålla tillräcklig information, inbegripet ekonomisk information, till de andra kollektiva förvaltningsorganisationer vars rättigheter de förvaltar genom representationsavtal.

Uttrycket rättighetshavare behandlas i avsnitt 6.4 och 6.6, rättighetsintäkter i avsnitt 6.4, förvaltningsavgifter i avsnitt 8.2.2 och representationsavtal i avsnitt 9.2.2.

Den redovisningsskyldighet som avses i artikel 19 gäller i förhållande till andra kollektiva förvaltningsorganisationer för vilkas räkning en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar rättigheter. Bestämmelserna tar således sikte på situationer där förvaltningen baseras på ett representationsavtal. Artikeln omfattar inte skyldigheter i förhållande till organisationer vars rättigheter omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan (jfr avsnitt 6.4).

De skyldigheter som anges i artikel 19 saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser som genomför artikel 19.

11.3 Information som på begäran ges till rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare

11.3.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte någon generell skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att på begäran från rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer eller användare tillhandahålla information om de verk, andra alster eller rättigheter som organisationen representerar.

11.3.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om information som på begäran ska ges av kollektiva förvaltningsorganisationer till rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare. Bestämmelserna genomför artikel 20 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 20 i direktivet finns bestämmelser om kollektiva förvaltningsorganisationers skyldigheter att på begäran tillhandahålla viss information. I artikeln anges att medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation efter en vederbörligt motiverad begäran, utan onödigt dröjsmål gör åtminstone följande information tillgänglig på elektronisk väg för varje kollektiv förvaltningsorganisation för vars räkning de representerar rättigheter genom representationsavtal eller för varje rättighetshavare eller användare: a) de verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som den representerar, antingen direkt eller genom representationsavtal, och de territorier som omfattas, alternativt, b) om dessa verk eller alster inte kan anges på grund av omfattningen av verksamheten hos den kollektiva förvaltningsorganisationen, de typer av verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som den förvaltar och de territorier som omfattas. Det sagda gäller utan att det påverkar tillämpningen av artikel 25. I artikel 25 finns bestämmelser om insyn i uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar.

Artikel 20 förklaras i skäl 35 till direktivet. Där framgår att för att se till att rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare har tillgång till information om organisationens verksamhetsområde och de verk eller andra alster som den representerar bör en kollektiv förvaltningsorganisation lämna information om dessa aspekter efter en vederbörligt motiverad begäran. I samma skäl anges att det bör vara upp till nationell rätt att avgöra frågan om och i vilken mån rimliga avgifter kan debiteras för tillhandahållande av denna tjänst.

Till skillnad från artikel 18 och 19 tar artikel 20 sikte på information som ska tillhandahållas av en kollektiv förvaltningsorganisation efter en ”vederbörligt motiverad begäran” från rättighetshavare, användare eller en kollektiv förvaltningsorganisation för vars räkning organisationen representerar rättigheter. Informationen behöver alltså tillhandahållas först efter att organisationen erhållit en sådan begäran. Eftersom artikeln refererar till ”rättighetshavare” omfattas inte endast sådana rättighetshavare som representeras av organisationen utan även sådana vars verk eller annat alster omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan (se avsnitt 6.4 och 6.6). Likaså omfattas såväl användare som organisationen har ingått ett avtal med som andra användare. Däremot omfattas endast de kollektiva förvaltningsorganisationer som har ingått ett representationsavtal med den organisation som får en förfrågan om att tillhandahålla informationen.

När det gäller det närmare innehållet i den information som ska tillhandahållas följer av punkten a att det är information om de verk och andra alster som organisationen representerar och rättigheter som den förvaltar – såväl indirekt eller direkt. Avgränsningen till direkt eller indirekt representation och förvaltning innebär att bestämmelsen tar sikte på verk och andra alster som organisationen representerar antingen genom anslutningsavtal eller genom representationsavtal. Verk, alster eller rättigheter som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan omfattas alltså inte. Av punkt b följer att om omfattningen av den kollektiva förvaltningsorganisationens verksamhet medför att den information som avses i punkt a inte kan anges, organisationens informationsskyldighet begränsas till de typer av verk och andra alster eller rättigheter som organisationen representerar respektive förvaltar.

De skyldigheter som anges i artikel 20 saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser som genomför artikel 20. Lagbestämmelserna bör inte gå längre än direktivets minimibestämmelser, särskilt inte i förhållande till information om verk m.m. som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan, eftersom det skulle medföra höga eller närmast oöverstigliga administrativa bördor för organisationerna.

11.4 Information till allmänheten

11.4.1 Nuvarande ordning

Ekonomiska föreningar

Ekonomiska föreningar ska registreras i föreningsregistret. Bestämmelser om registreringen finns i föreningslagen och förordningen (1987:978) om ekonomiska föreningar. Registret förs av Bolagsverket. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret. Såväl registret som bilagda handlingar hålls tillgängliga för allmänheten (se 15 kap. föreningslagen och 15 och 15 a §§ förordningen om ekonomiska föreningar).

Föreningarna registreras i föreningsregistret för de län där styrelsen enligt stadgarna ska ha sitt säte (se 15 kap. 1 § föreningslagen). Till anmälan för registrering ska fogas föreningens stadgar, och en kopia av protokoll från sammanträde med föreningens medlemmar som visar att dessa har antagit stadgarna (se 5 § förordningen om ekonomiska föreningar). För registrering ska också anmälas vem som utsetts till styrelseledamot, VD, suppleant eller firmatecknare och hur firman ska tecknas samt ändring av sådant förhållande (6 kap. 15 § första och andra stycket föreningslagen samt 4 och 6 §§ förordningen om ekonomiska föreningar). Vidare ska föreningen anmäla ändring av stadgarnas lydelse (7 kap. 14 § fjärde stycket föreningslagen och 7 § förordningen om ekonomiska föreningar).

Föreningslagen innehåller bestämmelser om hinder mot registrering; en registrering kan inte ske utan att registreringsmyndigheten gjort en legalitetsprövning i formellt och materiellt avseende (jfr 15 kap. 4 § föreningslagen). När en registrering har skett ska Bolagsverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar det som införs i föreningsregistret (se 15 kap. 2 § föreningslagen). Det som har blivit infört i föreningsregistret ska normalt anses ha kommit till tredje mans kännedom om det har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar (15 kap. 3 § föreningslagen).

Ideella föreningar

För bildandet av ideella föreningar saknas krav på registrering. Om föreningen utövar eller avser att utöva näringsverksamhet ska den dock anmälas till handelsregistret enligt bestämmelser i handelsregisterlagen (1974:157). Registret förs av Bolagsverket. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret.

Skyldigheten att anmäla föreningen till handelsregistret är endast en ordningsföreskrift och har inte betydelse för föreningens bildande eller för dess rättskapacitet (jfr 22 § handelsregisterlagen).

För en ideell förening ska registreringen innehålla uppgift om bl.a. den firma under vilken föreningen utövar eller avser att utöva näringsverksamhet, styrelseledamöter och eventuella suppleanter och firmatecknare (se 4 § handelsregisterlagen).

Handelsregisterlagen innehåller bestämmelser om hinder mot registrering; en registrering kan inte ske utan att registreringsmyndigheten gjort en legalitetsprövning i formellt och materiellt avseende (jfr 11 § handelsregisterlagen). När en registrering har skett ska Bolagsverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar det som införs i handelsregistret (18 § handelsregisterlagen). Det som har blivit infört i aktiebolagsregistret ska normalt anses ha kommit till tredje mans kännedom om det har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar (19 § handelsregisterlagen).

Europakooperativ

Europakooperativ ska registreras i europakooperativsregistret. Bestämmelser om registreringen finns i SCE-förordningen, lagen om europakooperativ och förordningen (2006:922) om europakooperativ.

Enligt artikel 11.1 i SCE-förordningen ska varje europakooperativ registreras i den medlemsstat där det har sitt säte ”i ett register som anges i lagstiftningen i den medlemsstaten i enlighet med tillämplig lagstiftning för publika aktiebolag”. Det innebär att bestämmelserna i aktiebolagslagen och aktiebolagsförordningen styr vilka uppgifter som ska föras in i registret (se 10 § lagen om europakooperativ, 2 § förordningen om europakooperativ och prop. 2005/06:150 s. 156). I andra frågor tillämpas bestämmelserna i förordningen om ekonomiska föreningar på europakooperativ, om inte annat framgår av SCE-

förordningen, lagen om europakooperativ eller förordningen om europakooperativ (se 2 § andra stycket förordningen om europakooperativ).

Europakooperativsregistret förs av Bolagsverket. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret. Såväl registret som bilagda handlingar hålls tillgängliga för allmänheten (se artikel 11.5 SCE-förordningen, 27 kap. aktiebolagslagen och 2 kap. aktiebolagsförordningen).

Till anmälan för registrering ska fogas bl.a. en kopia av europakooperativets stadgar (se 4 § andra stycket förordningen om europakooperativ). För registrering ska också anmälas bl.a. uppgifter om de som bildar europakooperativet. För dualistiskt organiserade europakooperativ ska också anmälas uppgifter om ordförande, ledamot och suppleant i tillsynsorganet och ledningsorganet. För monistiskt organiserade europakooperativ gäller att registreringen ska avse uppgifter om ordförande, ledamot och suppleant i förvaltningsorganet (se 4 § förordningen om europakooperativ). För anmälan om ändring av europakooperativets stadgar gäller tillämpliga bestämmelser i aktiebolagsförordningen (se 9 § förordningen om europakooperativ). Detsamma torde gälla för ändring av uppgift om personer i tillsyns- lednings- och förvaltningsorgan (jfr. 10 § lagen om europakooperativ och 2 § förordningen om europakooperativ).

Bestämmelserna i aktiebolagslagen om hinder mot registrering, kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och när informationen i registret ska anses ha kommit till tredje mans kännedom, torde vara tillämpliga också på registrering av europakooperativ i europakooperativsregistret (jfr. 10 § lagen om europakooperativ och 2 § förordningen om europakooperativ).

Aktiebolag

Aktiebolag ska registreras i aktiebolagsregistret. Bestämmelser om registreringen finns i aktiebolagslagen och aktiebolagsförordningen (2005:559). Registret förs av Bolagsverket. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret. Såväl registret som bilagda handlingar hålls tillgängliga för allmänheten (se 27 kap. aktiebolagslagen och 2 kap. aktiebolagsförordningen).

Till anmälan för registrering ska fogas bl.a. en kopia av stiftelseurkunden, inklusive bolagsordningen (se 1 kap. 4 § aktiebolagsförordningen). För registrering ska också anmälas bl.a. uppgifter om stiftarna, styrelseledamöter, revisor samt i förekommande fall uppgifter om bl.a. styrelseordförande, suppleant, verkställande direktör, särskild firmatecknare och om hur bolagets firma tecknas samt ändring av sådant förhållande(se 8 kap. 43 och 44 §§ aktiebolagslagen och 1 kap. 3 och 9 §§ aktiebolagsförordningen). Vidare ska föreningen anmäla ändring av stadgarnas lydelse (3 kap. 5 § aktiebolagslagen och 1 kap. 6 § aktiebolagsförordningen).

Aktiebolagslagen innehåller bestämmelser om hinder mot registrering; en registrering kan inte ske utan att registreringsmyndigheten gjort en legalitetsprövning i formellt och materiellt avseende (jfr 27 kap. 2 § aktiebolagslagen). När en registrering har skett ska Bolagsverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar det som införs i aktiebolagsregistret (27 kap. 3 § aktiebolagslagen). Det som har blivit infört i aktiebolagsregistret ska normalt anses ha kommit till tredje mans kännedom om det har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar (27 kap. 4 § aktiebolagslagen).

Europabolag

Europabolag ska registreras i europabolagsregistret. Bestämmelser om registreringen finns i 7 § lagen om europabolag och förordningen (2004:703) om europabolag. Registret förs av Bolagsverket. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret. Såväl registret som bilagda handlingar hålls tillgängliga för allmänheten (se artikel 13 i SE-förordningen, 27 kap. aktiebolagslagen och 2 kap. aktiebolagsförordningen).

Till anmälan för registrering ska fogas bl.a. en kopia av stiftelseurkunden, inklusive bolagsordningen (se 4 § förordningen om europabolag). För registrering ska också anmälas bl.a. uppgifter om europabolagets stiftare. För dualistiskt organiserade europabolag ska också anmälas uppgifter om ordförande, ledamot och suppleant i tillsynsorganet och ledningsorganet. För monistiskt organiserade europakooperativ gäller att registreringen ska avse uppgifter om

ordförande, ledamot och suppleant i förvaltningsorganet (se 4 § förordningen om europabolag). För anmälan om ändring av europabolagets bolagsordning och uppgift om personer i tillsyns- ledningsoch förvaltningsorgan torde motsvarande bestämmelser gälla som för aktiebolag (jfr. 7 § lagen om europabolag och 2 § förordningen om europabolag).

Bestämmelserna i aktiebolagslagen om hinder mot registrering, kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och när informationen i registret ska anses ha kommit till tredje mans kännedom, torde vara tillämpliga också på registrering av europakooperativ i europakooperativsregistret (jfr. 7 § lagen om europabolag och 2 § förordningen om europabolag).

Handelsbolag

Handelsbolag ska registreras i handelsregistret (se 1 § lagen om handelsbolag och enkla bolag). Bestämmelser om registreringen finns i handelsregisterlagen. Registret förs av Bolagsverket. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret. Såväl registret som bilagda handlingar hålls tillgängliga för allmänheten (se 27 kap. aktiebolagslagen och 2 kap. aktiebolagsförordningen).

Anmälan för registrering ska omfatta bl.a. uppgifter om bolagsmännens namn och i förekommande av vem och hur firman tecknas, om firman inte får tecknas av varje bolagsman ensam, samt i vissa fall uppgift om revisor och ändring av sådant förhållande (se 4 och 13 §§ handelsregisterlagen).

Aktiebolagslagen innehåller bestämmelser om hinder mot registrering; en registrering kan inte ske utan att registreringsmyndigheten gjort en legalitetsprövning i formellt och materiellt avseende (jfr 11 § handelsregisterlagen). När en registrering har skett ska Bolagsverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar det som införs i aktiebolagsregistret (18 § handelsregisterlagen). Det som har blivit infört i handelsregistret ska normalt anses ha kommit till tredje mans kännedom om det har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar (19 § handelsregisterlagen).

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar

Europeiska ekonomiska intressegrupperingar ska registreras i registret över europeiska ekonomiska intressegrupperingar (EEIG-registret) (se artikel 6 i EEIG-förordningen och 11 § lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar). Bestämmelser om registreringen finns i förordningen (1994:1933) om register över europeiska ekonomiska intressegrupperingar. Registret förs av Bolagsverket. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret. Såväl registret som bilagda handlingar hålls tillgängliga för allmänheten (se artiklarna 8 och 39 i EEIG-förordningen och 3 och 5 §§ förordningen om register över europeiska ekonomiska intressegrupperingar).

Anmälan för registrering ska omfatta bl.a. avtalet om att bilda intressegrupperingen och uppgifter om medlemmarnas och företagsledarens namn och i förekommande av vem och hur firman tecknas, samt i vissa fall uppgift om revisor och ändring av sådant förhållande (se artikel 7 i EEIG-förordningen och 7 och 8 §§ förordningen om register över europeiska ekonomiska intressegrupperingar).

Lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar innehåller bestämmelser om hinder mot registrering; en registrering kan inte ske utan att registreringsmyndigheten gjort en legalitetsprövning i formellt och materiellt avseende (jfr 12 §). När en registrering har skett ska Bolagsverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar det som införs i aktiebolagsregistret (se 11 § andra stycket lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar). Det som har blivit infört i handelsregistret ska normalt anses ha kommit till tredje mans kännedom om det har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar (14 § lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar).

Stiftelser

Stiftelser ska registreras i de stiftelseregister som förs av de länsstyrelser som är tillsynsmyndigheter över stiftelser (se 10 kap. 1 § stiftelselagen). Bestämmelser om registrering finns i 10 kap. stiftelselagen. Registrering sker på grundval av anmälningar och underrättelser. Dessa anmälningar och underrättelser biläggs registret.

Anmälan för registrering ska omfatta bl.a. uppgifter om styrelseledamöterna eller förvaltaren samt revisor och ändring av sådan

uppgift (se 10 kap. 2 och 3 §§ stiftelselagen). Till anmälan ska det fogas en kopia av stiftelseförordnandet, om det är möjligt (se 10 kap. 2 § tredje stycket stiftelselagen).

Stiftelselagen innehåller bestämmelser om hinder mot registrering; en registrering kan inte ske utan att registreringsmyndigheten gjort en legalitetsprövning i formellt och materiellt avseende (jfr 10 kap. 11 § stiftelselagen). När en registrering har skett ska Bolagsverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar det som införs i registret i fråga om stiftelser som utövar näringsverksamhet (se 10 kap. 8 § stiftelselagen). Det som har blivit infört i handelsregistret ska normalt anses ha kommit till tredje mans kännedom om det har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar (10 kap. 9 § stiftelselagen).

11.4.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska offentliggöra den information som omnämns artikel 21.1 i direktivet. I lagen införs också ett krav på att organisationerna ska offentliggöra informationen på sin offentliga webbplats och hålla den uppdaterad.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 21 i direktivet innehåller bestämmelser om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att tillhandahålla viss information till allmänheten. I artikeln anges att medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation offentliggör åtminstone följande information: a) organisationens stadga, b) organisationens villkor för medlemskap och villkor för att avsluta ett tillstånd att förvalta rättigheter, om dessa villkor inte ingår i stadgan, c) standardlicensieringsavtal och tillämpliga standardtariffer, inklusive avdrag, d) förteckning över de personer som avses i artikel 10 (dvs. information om personer som leder den kollektiva förvaltningsorganisationens verksamhet, se avsnitt 7.9.2), e) organisationens allmänna principer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare, f) organisationens allmänna principer om förvaltningsavgifter,

g) organisationens allmänna principer om avdrag, annat än för förvaltningsavgifter från rättighetsintäkter och från inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, inbegripet avdrag för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster, h) en förteckning över de representationsavtal som organisationen ingått, och namnen på de kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått dessa representationsavtal, i) de allmänna principerna för användningen av belopp som inte kan fördelas, j) de tillgängliga förfarandena för klagomålshantering och tvistlösning enligt artiklarna 33, 34 och 35.

Enligt artikel 21.2 ska den kollektiva förvaltningsorganisationen på sin offentliga webbplats offentliggöra och hålla uppdaterad den information som avses i artikel 21.1.

Underlag för tolkningen av artikel 21 ges i skäl 35 till direktivet. Där framgår att varje kollektiv förvaltningsorganisation bör offentliggöra information om sin struktur och om hur den bedriver sin verksamhet, särskilt information om sina stadgar och sin allmänna policy om förvaltningsavgifter, avdrag och tariffer.

Den information som kollektiva förvaltningsorganisationer ska offentliggöra enligt artikel 21 motsvarar till viss del sådan information som de flesta associationsformer behöver tillhandahålla redan i dag för registrering i Bolagsverkets register. Det gäller t.ex. information om de personer som leder organisationernas verksamhet, deras stadgar eller bolagsordning. Artikel 21 omfattar dock en skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att därutöver tillhandhålla information av ett slag som inte omfattas av befintliga regler. Det är information som till stor del är relaterad till utövandet av kollektiv rättighetsförvaltning. Det gäller skyldigheten att tillhandahålla information om standardlicensieringsavtal, principer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare, principer om förvaltningsavgifter, principer för avdrag, förteckning över representationsavtal, principer för användningen av belopp som inte kan fördelas och information om förfaranden för klagomålshantering. Den nu nämnda informationen får sägas vara starkt knuten till den verksamhet som de kollektiva förvaltningsorganisationerna utövar. För att uppfylla de krav som artikel 21.1 uppställer bör därför i lagen införas bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska offentliggöra den information som omnämns artikeln.

I artikel 21.2 uppställs ett krav på att organisationerna på sin *offentliga webbplats* ska offentliggöra den information som omnämns i artikel 21.1 och hålla den uppdaterad. Även denna bestämmelse saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas en skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att på sin offentliga webbplats offentliggöra och hålla uppdaterad den information som avses i artikel 21.2.

11.5 Årlig insynsrapport

11.5.1 Nuvarande ordning

Bokföring och redovisning

I bokföringslagen (1990:1078) och årsredovisningslagen (1995:1554) föreskrivs skyldigheter för vissa fysiska och juridiska personer ett bokföra och redovisa sin finansiella ställning och sitt resultat.

Förutom bokföringslagen, som är tillämplig på alla bokföringsskyldiga, gäller för aktiebolag, europabolag, ekonomiska föreningar, europakooperativ, vissa handelsbolag, europeiska ekonomiska intressegrupperingar och större företag att de måste avsluta den löpande bokföringen med en årsredovisning enligt reglerna i årsredovisningslagen.

En ideell förening är bokföringsskyldig om den bedriver näringsverksamhet, är moderföretag i en koncern eller om värdet av dess tillgångar överstiger en och en halv miljon kronor (se 2 kap. 2 § bokföringslagen).

En stiftelse är bokföringsskyldig om den bedriver näringsverksamhet, är moderstiftelse eller om värdet av dess tillgångar överstiger en och en halv miljon kronor, eller om stiftelsen uppfyller vissa andra särskilda villkor (se 2 kap. 3 § bokföringslagen). I annat fall är den skyldig att föra räkenskaper enligt 3 kap. stiftelselagen.

Enligt bokföringslagen ska alla affärshändelser löpande bokföras i registreringsordning och i systematisk ordning (löpande bokföring). Den löpande bokföringen ska ske i överensstämmelse med god redovisningssed. För varje räkenskapsår avslutas den löpande bokföringen genom ett årsbokslut, som består av resultaträkning och balansräkning, eller genom en årsredovisning enligt reglerna i års-

redovisningslagen. Årsredovisning, men inte årsbokslut, ska offentliggöras.

Årsbokslut och årsredovisning

Ett årsbokslut består av en resultaträkning och en balansräkning. Resultaträkningen ska i sammandrag redovisa samtliga intäkter och kostnader under räkenskapsåret (se 6 kap. 4 § bokföringslagen samt 3 kap. 2 § årsredovisningslagen). Balansräkningen ska i sammandrag redovisa rörelsens samtliga tillgångar och skulder samt eget kapital på balansdagen (se 6 kap. 4 § bokföringslagen och 3 kap. 1 § årsredovisningslagen). För både balans- och resultaträkningar anger lagen en uppställning med olika poster, med de avvikelser som motiveras av rörelsens art och omfattning.

En årsredovisning ska upprättas enligt samma principer som ett årsbokslut men med vissa ytterligare uppgifter. Årsredovisningen ska även innehålla en förvaltningsberättelse för räkenskapsåret och noter. Större företag och koncerner ska till denna foga en kassaflödesanalys (se 2 kap. 1 § och 7 kap. 4 § årsredovisningslagen).

Moderföretag ska utöver årsredovisningen för moderbolaget för varje räkenskapsår upprätta en koncernredovisning.

Årsbokslutet, liksom hela den löpande bokföringen, är inte offentlig i den meningen att företaget behöver publicera den eller på annat sätt hålla den tillgänglig för allmänheten. Däremot är årsredovisningen offentlig. För handelsbolag i vilka en eller flera juridiska personer är delägare, större ekonomiska föreningar samt för alla aktiebolag ska årsredovisningen göras publik genom insändande till Bolagsverket. Andra associationer som är skyldiga att upprätta årsredovisning ska hålla den tillgänglig för var och en och efter särskilt föreläggande insända den till myndigheten.

Revision

Allmänt om krav på revision

Bestämmelser om revision och skyldighet att ha revisor finns i den associationsrättsliga lagstiftningen och revisionslagen (1999:1079).

För aktiebolag är utgångspunkten att det ska finnas minst en revisor, men för vissa mindre aktiebolag medges möjlighet till undantag i bolagsordningen (se 9 kap. 1 § aktiebolagslagen). För europabolag gäller att det alltid ska finnas minst en revisor (se artikel 61 i SE-förordningen). Samma gäller för ekonomiska föreningar (se 8 kap. 1 § föreningslagen) och europakooperativ (se artikel 70 i SCE-förordningen). För ideella föreningar gäller inte något allmänt krav på revisor. För ideella föreningar som måste upprätta årsredovisning gäller dock ett krav på minst en revisor (se 2 och 3 §§ revisionslagen). För handelsbolag gäller som utgångspunkt att de ska ha en revisor, men att undantag görs för mindre handelsbolag med en eller flera juridiska personer som delägare (se 2 och 12 § revisionslagen). Samma torde gälla för europeiska ekonomiska intressegrupperingar. För stiftelser gäller att de alltid ska ha minst en revisor (4 kap. 1 § stiftelselagen).

Krav på revisorernas kvalifikationer

Generellt gäller att en revisor ska ha den insikt i och erfarenhet av redovisning och ekonomiska förhållanden som med hänsyn till arten och omfånget av företagets verksamhet fordras för uppdragets fullgörande (se 9 kap. 11 § aktiebolagslagen, 8 kap. 3 § föreningslagen och 12 § revisionslagen).

I den associationsrättsliga lagstiftningen förekommer att det uppställs vissa krav på revisorns kompetens. Med auktoriserad revisor avses en revisor uppfyller vissa krav i 4 § revisorslagen (2001:883). Kraven är att revisorn yrkesmässigt ska utöva revisionsverksamhet, uppfylla särskilt bosättningskrav, inte vara i konkurs eller ha näringsförbud eller förvaltare eller vara föremål för rådighetsinskränkning, ha den utbildning och erfarenhet som behövs för revisionsverksamhet, ha avlagt revisorsexamen hos Revisorsnämnden och vara redbar och i övrigt lämplig att utöva revisionsverksamhet. I 5 § revisorslagen anges att vissa kvalifikationer ska likställas med att

vara auktoriserad revisor. Med godkänd revisor avses i 6 § revisorslagen den som inte har avlagt revisorsexamen hos revisorsnämnden men som i övrigt uppfyller kraven för auktoriserad revisor.

I sådana aktiebolag som enligt lagen måste ha revisor, ska alltid minst en auktoriserad eller godkänd revisor delta i revisionen (se 9 kap. 12 § aktiebolagslagen). För europabolag och europakooperativ gäller att de alltid ska ha minst en auktoriserad revisor eller godkänd revisor (se artikel 61 i SE-förordningen och artikel 70 i SCE-förordningen).

För ekonomiska föreningar, ideella föreningar och handelsbolag gäller att minst en revisor ska vara auktoriserad revisor, om föreningen är av viss storlek eller om föreningen är moderförening i en koncern som uppfyller kraven på viss storlek (se 8 kap. 5 § föreningslagen och 12 § tredje stycket revisionslagen). Samma torde gälla för europeiska ekonomiska intressegrupperingar. Kravet på auktoriserad revisor gäller även för handelsbolag som en eller flera juridiska personer är delägare i (12 § andra stycket 1 revisionslagen).

Endast den som är auktoriserad eller godkänd revisor kan vara revisor i ett handelsbolag som en eller flera juridiska personer är delägare i (se 12 § andra stycket revisionslagen).

För stiftelser gäller att de ska ha en auktoriserad eller godkänd revisor om stiftelsen enligt bokföringslagen är skyldig att upprätta årsredovisning (se 4 kap. 4 § stiftelselagen).

Revisorernas uppgifter

En huvuduppgift för revisorerna är att granska årsredovisningen, räkenskaperna och ledningens förvaltning. Granskningen ska ske i den omfattning som följer av god revisionssed (8 kap. 10 § föreningslagen, 9 kap. 3 § aktiebolagslagen, 4 kap. 9 § stiftelselagen, 5 § revisionslagen).

Som ett resultat av granskningen ska revisorerna för varje räkenskapsår lägga fram en revisionsberättelse(se 27–31 §§ revisionslagen, 10 kap. 28–38 §§ aktiebolagslagen och 10 kap. 13 § föreningslagen). Berättelsen ska bl.a. innehålla uttalande huruvida årsredovisningen uppfyller lagens krav. Revisionsberättelsen ska göras offentlig på samma sätt som årsredovisningen.

11.5.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs ett krav på kollektiva förvaltningsorganisationer att upprätta en årlig insynsrapport innehållande de uppgifter som anges i bilagan till direktivet.

I lagen införs bestämmelser om att insynsrapporten ska innehålla en särskild rapport om användningen av de belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster och ska innehålla minst de uppgifter som anges i punkt 3 i bilagan till direktivet.

I lagen införs en skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att offentliggöra den årliga insynsrapporten på sin webbplats senast åtta månader efter räkenskapsårets slut och hålla den tillgänglig i minst fem år.

I lagen uppställs ett krav på att räkenskapsuppgifterna i en kollektiv förvaltningsorganisations årliga insynsrapport ska granskas av minst en auktoriserad eller godkänd revisor. Revisorn eller revisorerna ska avge en årlig granskningsberättelse, vilken ska återges i sin helhet i den årliga insynsrapporten.

Skälen för förslagen

Bokförings- och redovisningsskyldighet

I artikel 22 i direktivet finns bestämmelser om årlig s.k. insynsrapport. Artikeln anger att medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna, oavsett deras juridiska form enligt nationell rätt, sammanställer och offentliggör en årlig insynsrapport, inbegripet den specialrapport som avses i artikel 22.3, för varje räkenskapsår senast åtta månader från det räkenskapsårets slut. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska offentliggöra den årliga insynsrapporten på sin webbplats och ska hålla den tillgänglig för allmänheten i minst fem år. Enligt artikel 22.2 ska den årliga insynsrapporten innehålla minst de uppgifter som fastställs i bilagan till direktivet. Enligt artikel 22.3 ska en specialrapport avse användningen av de belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster och ska minst innehålla de uppgifter som fastställs i punkt 3 i bilagan. Enligt artikel 22.4 ska räkenskapsuppgifterna i den årliga insynsrapporten granskas av en

eller flera personer med lagstadgad behörighet att utföra revision i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/43/EG. Revisionsberättelsen, inbegripet eventuella förbehåll till denna, ska återges i sin helhet i den årliga insynsrapporten. Vid tillämpning av artikel 22.4 ska räkenskapsuppgifterna bestå av de räkenskaper som avses i punkt 1a i bilagan och finansiell information som avses i punkt 1 g och h samt punkt 2 i bilagan.

Av skäl 36 framgår att för att se till att rättighetshavarna kan övervaka och jämföra hur deras kollektiva förvaltningsorganisationer fungerar bör dessa organisationer offentliggöra en årlig insynsrapport som innehåller jämförbar reviderad finansiell information som särskilt gäller deras verksamhet. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör också, som en del av den årliga insynsrapporten, offentliggöra en årlig specialrapport om användningen av de belopp som avdelats för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster. Det anges också att direktivet inte bör hindra en kollektiv förvaltningsorganisation från att offentliggöra den information som krävs i den årliga insynsrapporten i ett och samma dokument, till exempel som en del av organisationens årsredovisning, eller i separata rapporter.

Bilagan till direktivet innehåller detaljerade föreskrifter om den information som måste ingå i den årliga insyns- och specialrapporten. Av punkt 1 a–b i bilagan framgår t.ex. att i insynsrapporten ska ingå räkenskaper omfattande en balansräkning eller redovisning av tillgångar och skulder, en specificerad resultaträkning för räkenskapsåret och en kassaflödesrapport samt en rapport om verksamheten under räkenskapsåret. De delar som rapporten ska bestå av torde i huvudsak motsvara de delar som ingår i en årsredovisning enligt svensk rätt. Av bilagan framgår att insynsrapporten även ska innefatta information som är mer direkt relaterad till kollektiv rättighetsförvaltning. Till exempel anges i punkt 1 c att rapporten ska innehålla information om avslag på begäran om utfärdande av licens enligt artikel 16.3, i punkt 2 a anges att insynsrapporten ska innehålla ekonomiska uppgifter om rättighetsintäkter, per kategori av förvaltade rättigheter och per typ av användning (t.ex. utsändning, nätet, offentligt framförande). Vidare anges i punkt 2 b att rapporten ska innehålla ekonomiska uppgifter om kostnaden för förvaltning av rättigheter och andra tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavare, i punkt 2 c ekonomisk information om utestående belopp till rättighetshavare, i punkt 2 d information om förhållandet till andra

kollektiva förvaltningsorganisationer och i punkt 3 specificeras den information som ska ingå specialrapporten om användningen av belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster.

Den årliga insynsrapporten, inklusive specialrapporten, innehåller element som endast delvis täcks av befintliga regler om årsredovisning i svensk rätt. Beroende på i vilken juridisk form den kollektiva förvaltningen bedrivs kan det dock vara så att en kollektiv förvaltningsorganisation enligt befintliga regler inte omfattas av en skyldighet att upprätta årsredovisning. För vissa kollektiva förvaltningsorganisationer kan det t.o.m. vara så att de inte omfattas av bestämmelserna om bokföringsskyldighet i bokföringslagen. Så kan det t.ex. vara för vissa ideella föreningar som bedriver kollektiv förvaltning (jfr t.ex. prop. 1998/99:130 s. 214 ff.). Direktivets bestämmelser om insynsrapport tycks bygga på antagandet att kollektiva förvaltningsorganisationer åtminstone för löpande bokföring, eftersom det är en förutsättning för att kunna lägga samman och uppställa informationen i de poster som avses i bilagan (jfr också kravet på ”sunda redovisningsmetoder” i artikel 10.1 i direktivet som behandlas i avsnitt 7.9.2).

Sammanfattningsvis gäller enligt direktivet att även kollektiva förvaltningsorganisationer som redan enligt befintliga regler behöver upprätta en årsredovisning måste komplettera den med de uppgifter som därutöver följer av bilagan, t.ex. de uppgifter som avses i de nämnda punkterna 1 c, 2 a–d och 3 (även om det i och för sig inte ställs krav på att organisationerna offentliggör den information som avses i artikel 22 i ett och samma dokument eller i separata rapporter; se skäl 36 till direktivet). På grund av det och då det för närvarande inte uppställs något generellt och enhetligt krav på kollektiva förvaltningsorganisationer att föra bokföring och upprätta årsredovisning samt för att underlätta för rättighetshavare, medlemmar, andra kollektiva förvaltningsorganisationer, användare och andra som önskar skaffa sig en överblick över en kollektiv förvaltningsorganisations ekonomiska situation och verksamhet, bör det införas ett generellt krav på kollektiva förvaltningsorganisationer att upprätta en insynrapport i enlighet med direktivets krav. Kravet på upprättande av insynsrapport ska gälla utöver sådana krav på bokförings- och redovisningsskyldighet som i förekommande fall följer av annan lagstiftning. Bestämmelserna ska alltså varken påverka eller inskränka

krav på upprättande av årsredovisning m.m. som följer av annan lagstiftning.

Stadgandet i artikel 22 andra stycket om offentliggörandet av den årliga insynsrapporten saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas en skyldighet för de kollektiva förvaltningsorganisationerna att offentliggöra den årliga insynsrapporten på sin webbplats senast åtta månader efter räkenskapsårets slut och hålla den tillgänglig i minst fem år.

Revisorsgranskning

Skyldigheten i fråga om revisorsgranskning enligt artikel 22.4 saknar generell motsvarighet i svensk rätt. Artikeln hänvisar till direktiv 2006/43/EG[3] om bl.a. lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning. Med lagstadgad revision avses revision av årsbokslut (”årsredovisning” med korrekt svensk terminologi, se prop. 2008/09:135 s. 65) eller koncernredovisning, dvs. vad som i Sverige brukar benämnas räkenskapsrevision. De kvalifikationskrav som direktiv 2006/46 uppställer på s.k. lagstadgad behörighet att utföra revision uppfylls i svensk rätt av auktoriserade och godkända revisorer (se prop. 2008/09:135 s. 65). För vissa kollektiva förvaltningsorganisationer kan det enligt befintliga bestämmelser uppställas ett krav på att revision ska utföras auktoriserad eller godkänd revisor. För dessa organisationer bör granskningen av den årliga insynsrapporten kunna utföras av samma revisor som utför revision enligt befintliga regler, men något krav på att det ska vara samma revisor bör inte uppställas i lagen. I lagen bör därför uppställas ett krav på att räkenskapsuppgifterna i en kollektiv förvaltningsorganisations årliga insynsrapport ska granskas av minst en auktoriserad eller godkänd revisor. Bestämmelserna om revisorsgranskning och granskningsrapport ska varken påverka eller inskränka krav på revisorsgranskning m.m. som kan följa av annan lagstiftning.

[3] Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/43/EG av den 17 maj 2006 om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning och om ändring av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG samt om upphävande av rådets direktiv 84/253/EEG (EUT L 157, 9.6.2006, s. 87).

12 Förhållande till vissa andra regelverk

12.1 Inledning

I avsnitt 6 behandlas allmänna utgångspunkter för genomförande av direktivet med svensk rätt. I avsnitt 7 till 11 behandlas genomförande av direktivets avdelningar I och II med svensk rätt. Under utredningens arbete har aktualiserats om förhållandet till svensk rätt på vissa områden därutöver bör förtydligas, eller om genomförandet på annat sätt aktualiserar författningsändringar som inte direkt föranleds av direktivet men som bedöms lämpliga i samband med genomförandet. Två sådana frågor har aktualiserats; dels förhållande till befintliga bestämmelser om kollektiv rättighetsförvaltning, t.ex. avtalslicenser, i upphovsrättslagen, dels behandling och skydd av personuppgifter. De frågorna behandlas i följande avsnitt.

12.2 Förhållande till bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen

12.2.1 Organisationer behöriga att träffa avtal med avtalslicensverkan och inkassera upphovsrättslig ersättning

Förslag: Upphovsrättslagens bestämmelser om vilka organisationer som kan inkassera upphovsrättslig ersättning och träffa avtal med avtalslicensverkan kompletteras med ett krav på att endast en organisation som är en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet ska ha sådan behörighet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning syftar bl.a. till att tillvarata rättighetshavarnas intressen i centrala frågor som rör den kollektiva förvaltningen (se artiklarna 1 och 4 samt skälen 7 till 9). Bestämmelserna gäller i första hand medlemmar eller rättighetshavare som har gett ett förvaltningsuppdrag till organisationen (se artiklarna 4 till 13). Ett antal bestämmelser i direktivet gäller även i förhållande till andra rättighetshavare. Det kan vara fråga om utanförstående rättighetshavare i samband med avtalslicens eller rättighetshavare som har rätt till olika lagstadgade upphovsrättsliga ersättningar som privatkopieringsersättning och följerättsersättning. Exempel på bestämmelser i direktivet som berör samtliga rättighetshavare är de som handlar om inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter (artikel 11) och de som rör fördelning och betalning av utestående belopp (artikel 13).

Det är givetvis viktigt för alla rättighetshavare att det finns välfungerande förvaltningsorganisationer. För rättighetsförvaltning som sker med stöd av lag i stället för avtal är detta av särskild betydelse. Upphovsrättsutredningen gjorde i sitt betänkande *Avtalad upphovsrätt* (SOU 2010:24) bedömningen att de organisationer som träffar avtal med avtalslicensverkan lever upp till ansvaret. Regeringen gjorde i den anslutande propositionen inte någon annan bedömning och såg mot den bakgrunden inte något behov av nya skyddsregler. I propositionen uteslöts emellertid inte att direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning skulle kunna aktualisera ytterligare överväganden i frågan (jfr prop. 2012/13:141 s. 27 f.).

Vid genomförandet av direktivet aktualiseras förhållandet mellan å ena sidan upphovsrättslagens bestämmelser om avtalslicenser och inkassering av vissa lagstadgade ersättningar och å andra sidan direktivets bestämmelser om bl.a. fördelning.

Representativitetskravet i upphovsrättslagen uttrycks i fråga om avtalslicenser som ett krav på att en organisation måste företräda ett flertal i Sverige använda verk på området för att kunna ingå avtal med avtalslicensverkan (42 a §). Motsvarande krav på representativitet finns i bestämmelserna om inkassering av privatkopieringsersättning (26 m §), följerättsersättning (26 § p), tilläggsersättning till utövande konstnärer (45 b §) samt ersättning till utövande konstnärer och

framställare av ljudupptagningar (47 § tredje stycket). Därutöver uppställs inte några andra krav i fråga om behörigheten.

Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning påverkar inte medlemsstaternas representativitetskrav, så länge dessa är förenliga med unionsrätten och inte utgör något hinder för att direktivet tillämpas fullt ut (se skäl 50).

I ett sammanhang som kännetecknas av att den kollektiva förvaltningen harmoniseras på EU-nivå kan dock frågan ställas om andra organisationer än kollektiva förvaltningsorganisationer bör vara behöriga att ingå avtal med avtalslicensverkan och inkassera upphovsrättsliga ersättningar.

Det är viktigt att det även fortsättningsvis finns ett stort förtroende för förvaltningsorganisationernas verksamhet. Detta gäller inte minst för den förvaltning som sker med stöd av avtalslicens. Avtalslicenser är en nordisk särlösning som inte har någon direkt motsvarighet i de internationella konventionerna, även om avtalslicensbestämmelser har erkänts i flera EU-direktiv och liknande mekanismer finns i andra länder (se avsnitt 3.3.2 och 4.1.2). För att upprätthålla förtroendet för denna ordning på sikt är det angeläget att organisationernas förvaltning inte kan ifrågasättas vare sig i Sverige eller utomlands. När den kollektiva rättighetsförvaltningen inom EU nu harmoniseras kan det därför finnas ett intresse av att klargöra att de organisationer som ingår avtal med avtalslicensverkan kan tillvarata rättighetshavarnas intressen på det sätt som direktivet förutsätter.

I övriga nordiska länder krävs förhandsgodkännande för att utlösa avtalslicens (se avsnitt 3.3.5). Dessa ordningar innebär i regel att endast sådana organisationer som direktivet definierar som kollektiva förvaltningsorganisationer, ges tillstånd att utlösa avtalslicens. Det talar för att det även i Sverige bör krävas att en avtalslicensutlösande organisation också är en kollektiv förvaltningsorganisation.

Till detta kommer att om även andra organisationer än de som omfattas av den nya lagen om kollektiv rättighetsförvaltning får ingå avtal med avtalslicensverkan kommer bl.a. kraven på förvaltningen av utanförståendes rättigheter att skilja sig åt. Att inte behandla alla utanförstående rättighetshavare lika i detta sammanhang framstår som svårt att motivera.

Det kan också konstateras att bestämmelserna om avtalslicens ger organisationerna en stark position på marknaden (se t.ex. Karnell i NIR 1981 s. 263 och NIR 1990 s. 511). Det eftersom bestämmelserna innebär att organisationerna som utgångspunkt kan agera för alla rättighetshavare (såväl svenska som utländska) på ett visst område. Från flera representanter för användare har det under utredningens arbete framförts synpunkten att det talar för att de organisationer som agerar på marknaden med stöd av sådana bestämmelser alltid ska omfattas av det nya regelverket. Motiveringen till det är att det nya regelverket innehåller bestämmelser om relationen med användare, vilkas utformning till stor del är baserad på konkurrensrättspraxis om gränser för kollektiva förvaltningsorganisationers missbruk av en dominerande ställning, och att en organisation som har möjlighet att utlösa avtalslicens har ett närmast faktiskt och rättsligt monopol på sitt område (se avsnitt 10.1.2).

Flera av de nu nämnda betänkligheterna gäller även för de organisationer som inkasserar de upphovsrättsliga ersättningar som redovisats ovan. I det sammanhanget blir det särskilt tydligt att rättighetshavare skulle behandlas olika. I anslutning till behörighetskraven finns i dessa fall, med undantag för 47 § tredje stycket upphovsrättslagen, bestämmelser om bl.a. rätt för organisationen att göra avdrag från inkasserade medel för omkostnader. Dessa frågor regleras i direktivet och har behandlats i avsnitt 8.2.2.

Det kan också konstateras att skäl 12 i direktivet anger att direktivet inte påverkar ”medlemsstaternas ordningar för förvaltning av rättigheter såsom ... den utsträckta verkan av ett avtal mellan representativ kollektiv förvaltningsorganisation och en användare, dvs. kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan…”. Skälet kan ge intryck av att det endast är om avtalslicensen utlöses av en kollektiv förvaltningsorganisation som direktivet accepterar nationella bestämmelser om sådan utsträckt verkan.

Sammanfattningsvis finns mot den beskrivna bakgrunden flera skäl för att kräva att enbart kollektiva förvaltningsorganisationer ska få ingå avtal med avtalslicensverkan och inkassera upphovsrättsliga ersättningar med stöd av lag, trots att detta alltså inte krävs direkt av direktivet. Konsekvenserna av en sådan ändring bör inte bli alltför ingripande för en organisation som för närvarande inte uppfyller kriterierna för att vara en kollektiv förvaltningsorganisation. Organisationen kan välja att omorganisera sin verk-

samhet så att den uppfyller kriterierna, eller kan de välja att förlägga den kollektiva förvaltningen i en organisation som den helt eller delvis kontrollerar. Redan i dag förekommer sådana upplägg bland organisationer verksamma i Sverige.[1] Vidare medger direktivet att organisationen blir medlem i och låter en annan organisation (en ”paraplyorganisation” eller ”samarbetsorganisation”), som är en kollektiv förvaltningsorganisation, bedriva förvaltningen. Direktivet förhindrar inte att en paraplyorganisation har medlemmar som inte själva är kollektiva förvaltningsorganisationer, utan ger tvärtom stöd för den typ av ordning för kollektiv förvaltning (jfr artikel 3 d, 6.2, 13.1 andra stycket och skäl 14 till direktivet). Det finns således ett flertal möjligheter för de organisationer som i dag inte uppfyller kravet på att vara en kollektiv förvaltningsorganisation att omorganisera sin egen verksamhet eller delta i skilda slag av samarbeten med andra organisationer för utövande av den kollektiva förvaltningen. För enskilda rättighetshavare kan det också vara en fördel om avtalslicenser hanteras av organisationer som inte har anledning att se den för avtalslicensordningen grundläggande ersättningsfrågan som endast en detalj i ett större sammanhang (se Karnell i NIR 1981 s. 264).

Som skäl emot att införa ett krav av nu aktuellt slag kan anföras att en sådan åtgärd, eftersom den inte är nödvändig för att genomföra direktivet, kan vänta till dess konsekvenserna av genomförandet kan överblickas fullt ut. Att avvakta innebär emellertid ofrånkomligt ett ställningstagande till den grundläggande frågan om det är rimligt att kraven på rättighetsförvaltning ska skilja sig åt mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och andra organisationer som bedriver kollektiv förvaltning på de nu aktuella områdena. Vidare finns en risk till s.k. inlåsningseffekter där marknadens aktörer anpassar sig till en ordning som redan nu bedöms vara förenad med betänkligheter i förhållande till direktivets krav och överväganden om konkurrensneutralitet m.m. Övervägande skäl talar därför för att det redan nu bör föreslås att enbart representativa organisationer som också är kollektiva förvaltningsorganisationer ska få ingå avtal med avtalslicensverkan och inkassera upphovsrättsliga ersättningar

[1] Till exempel är flera av medlemsorganisationerna, dvs. enheter som representerar rättighetshavare, i Bonus Copyright Access aktiebolag som är s.k. servicebolag i förhållande till en bransch- eller intresseorganisation. Se http://www.bonuscopyright.se/pages/Medlemsorganisationer

med stöd av lag. Bestämmelserna i upphovsrättslagen om avtalslicenser och sådan inkassering bör därför kompletteras med ett krav på att organisationerna, utöver att vara representativa, ska uppfylla definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning.

12.2.2 Konsekvensändringar i bestämmelserna om avtalslicenser m.m.

Förslag: Upphovsrättslagens bestämmelser om avtalslicenser ändras så att utanförstående i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka bekostas genom ersättningen alltid ska vara likställda med de upphovsmän som organisationen företräder.

Skälen för förslaget

I avsnitt 8.2.2 redogörs för att upphovsrättslagens bestämmelser om att organisationer som inkasserar vissa upphovsrättsliga ersättningar bör ändras. Det gäller hänvisningarna till att organisationerna kan göra vissa avdrag för omkostnader. Möjligheten att göra avdrag för omkostnader kommer i fortsättningen i stället att omfattas av bestämmelserna i lagen om kollektiv förvaltning om möjligheten att göra avdrag för förvaltningsavgifter.

Även bestämmelserna om avtalslicenser behöver ändras för att uppfylla direktivets krav. I avsnitt 8.2.2 redogörs för den s.k. likabehandlingsprincipen på området för avtalslicens. Den innebär att när ett verk eller annan prestation nyttjas på basis av en avtalslicens gäller en princip om likställighet mellan utanförstående upphovsmän och upphovsmän som företräds av den avtalsslutande organisationen (se 42 a § andra stycket upphovsrättslagen). Utgångspunkten är att dessa utanförstående ska ha samma rätt till ersättning som upphovsmännen inom organisationen. Vidare ska dessa i fråga om förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställda med de upphovsmän som organisationen företräder. Det sistnämnda innebär att om en organisation beslutar att använda ersättningarna för stipendier

m.m. ska en utanförstående upphovsman ha samma rätt att delta i stipendiefördelningen som de upphovsmän som företräds av organisationen. Regeln gäller sådana förmåner som ”väsentligen” bekostas genom ersättningen. Om en förmån bekostas i väsentlig mån av andra medel, gäller inte likställighetsbestämmelsen (prop. 1979/80:132 s. 19 f.).

I avsnitt 8 redogörs för de bestämmelser som föreslås genomföra direktivets artiklar 11 till 13 om omsorg vid inkassering och förvaltning samt möjlighet att göra avdrag och regler för fördelning och betalning av utestående belopp. Dessa bestämmelser kommer enligt förslaget i föregående avsnitt att gälla även för kollektiva förvaltningsorganisationer som ingår avtalslicens. Avtalslicensbestämmelsernas referens till ersättningar kommer att omfattas av de bestämmelser som genomför artikel 13. Avtalslicensbestämmelsernas bestämmelser om förmåner kommer att omfattas av möjligheten att göra avdrag för annat än förvaltningsavgifter i enlighet med de bestämmelser som genomför artikel 12. Vidare kommer de bestämmelser som uppställer krav på separation i räkenskaperna m.m. (se förslag till genomförande av artiklarna 11.3 och 11.4 i avsnitt 8.1.2) att omfatta också rättighetsintäkter som baseras på avtalslicens. Den beskrivna begränsningen av likställighetsprincipen i avtalslicensbestämmelserna till förmåner vilka ”väsentligen” bekostas genom ersättningen är inte förenlig med förutsättningarna för att göra avdrag enligt artikel 12 i direktivet och sannolikt inte heller med kraven på separation m.m. i artiklarna 11.3 och 11.4. Upphovsrättslagens bestämmelser om avtalslicenser behöver alltså ändras så att det inte medges något undantag från likställighetsprincipen. Den nya lydelsen bör vara att en utanförstående i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka bekostas genom ersättningen ska vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder.

12.3 Förhållande till personuppgiftslagen

Bedömning: Den behandling av personuppgifter som kollektiva förvaltningsorganisationer ska utföra enligt direktivet är förenlig med personuppgiftslagen. Några ytterligare bestämmelser utöver personuppgiftslagens regler behövs inte.

Skälen för bedömningen

Direktivets förhållande till personuppgiftslagen

I direktivet finns bestämmelser som aktualiserar behandling av personuppgifter. Det gäller bl.a. bestämmelserna om fördelning till rättighetshavare i artikel 13, information till rättighetshavare om förvaltningen av deras rättigheter i artikel 18 och krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som hanterar gränsöverskridande licenser för musikaliska verk i artikel 24. I avsnitt 7.6.2 har vissa anknytande frågor behandlats i anslutning till skyldigheten att föra register enligt artikel 6.5. Direktivets förhållande till dataskyddsdirektivet (direktiv 95/46/EG) berörs i artikel 42 och i skäl 52. Enligt artikeln ska personuppgifter som behandlas inom ramen för direktivet omfattas av tillämpningen av dataskyddsdirektivet, som i svensk rätt har genomförts genom personuppgiftslagen (1998:204).

Personuppgiftslagen

I personuppgiftslagen finns grundläggande bestämmelser om skydd för den personliga integriteten vid behandling av personuppgifter. Lagen gäller i huvudsak för sådan behandling av personuppgifter som helt eller delvis är automatiserad men tillämpas under vissa förutsättningar också på manuell behandling av personuppgifter (5 §). Enligt personuppgiftslagen får personuppgifter bara behandlas om den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen eller om behandlingen är nödvändig för vissa i lagen närmare angivna ändamål (10 §). Vidare uppställs i lagen ett antal grundläggande krav på behandlingen av personuppgifter. Personuppgifter får t.ex. bara samlas in för särskilda uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte bevaras under en längre tid än vad

som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen (9 §). Vidare finns ett principiellt förbud mot att behandla s.k. känsliga personuppgifter varmed förstås personuppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i en fackförening samt personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv (se 13 §). Från detta förbud görs vissa undantag (14–19 §§). Om det i annan lag eller förordning finns bestämmelser som avviker från personuppgiftslagen, ska dessa bestämmelser gälla (2 §).

Direktivets bestämmelser om efterforskning i samband med fördelning

Till de bestämmelser i direktivet som aktualiserar behandling av personuppgifter hör de som gäller fördelning till rättighetshavarna i artikel 13. I denna del finns bestämmelser om efterforskning av rättighetshavare som inte kan identifieras eller lokaliseras. Om fördelning inte sker inom viss tid ska en kollektiv förvaltningsorganisation vidta alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna (artikel 13.3). Det innebär bl.a. att organisationen inom viss tid ska granska lätt tillgängliga register däribland det medlemsregister som ska föras enligt artikel 6.5. Den ska inom denna tid också göra viss information om bl.a. rättighetshavaren och hans eller hennes prestation tillgänglig för medlemmar och anslutna rättighetshavare. Om detta inte leder till något resultat ska samma information inom viss tid göras tillgänglig för allmänheten.

De personuppgifter som kan aktualiseras i detta sammanhang är främst namn- och kontaktuppgifter. I vissa fall, t.ex. då rättigheter har övergått på grund av dödsfall, kan också upp-gifter om rättighetshavarens släktförhållanden eller liknande vara relevanta. Det rör sig alltså om förhållandevis harmlösa uppgifter. För efterforskningen är det knappast relevant att behandla sådana uppgifter som enligt personuppgiftslagen är att betrakta som känsliga och därför får behandlas endast under vissa förutsättningar. Vidare är den eftersökta informationen inte alltid att betrakta som personuppgifter. Med personuppgift avses en uppgift som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet. Om den eftersökte rättighetshavaren är en juridisk person som t.ex. för-

värvat rättigheter eller del av intäkterna blir namn och adress inte att betrakta som personuppgifter.

Direktivet ställer inte upp några krav på hur de aktuella uppgifterna ska behandlas. Det får emellertid antas att behandlingen många gånger kommer att ske med automatisk databehandling eller vara strukturerad på ett sätt som innebär att den omfattas av personuppgiftslagen. Vad direktivet föreskriver om att samla in personuppgifter t.ex. genom registergranskning och göra dem tillgängliga för andra blir då sådan behandling som omfattas av personuppgiftslagen.

Som framgått i det föregående får personuppgifter bara behandlas om den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen eller om behandlingen är nödvändig för vissa i lagen angivna ändamål t.ex. för att den personuppgiftsansvarige ska kunna fullgöra en rättslig skyldighet (10 §). Det innebär att kollektiva förvaltningsorganisationer även i de fall då de inte har möjlighet att inhämta samtycke har stöd i personuppgiftslagen för att fullgöra de skyldigheter direktivet föreskriver ifråga om att efterforska rättighetshavare. En ytterligare förutsättning för att efterforskningen ska vara tillåten är att den sker i enlighet med de grundläggande krav som uppställs i 10 § personuppgiftslagen. Det innebär bl.a. att personuppgifter bara får samlas in för särskilda ändamål, inte får användas för ändamål som är oförenliga med insamlingsändamålet och inte heller får bevaras för längre tid än vad som är nödvändigt för behandlingen med hänsyn till ändamålen för behandlingen. Den behandlingen av personuppgifter som följer av direktivet i denna del bör vara förenlig med personuppgiftslagen.

Information till rättighetshavarna om förvaltningen av deras rättigheter

Andra bestämmelser som aktualiserar behandling av personuppgifter finns i artikel 18. En kollektiv förvaltningsorganisation ska, enligt artikeln, minst en gång om året göra information om rättighetsförvaltningen tillgänglig för vissa rättighetshavare. Det handlar bl.a. om den kontaktinformation som rättighetshavaren har samtyckt till att organisationen använder för att identifiera och lokalisera honom eller henne. Om det är organisationens medlemmar som svarar för fördelningen av ersättning organisationen ska organisa-

tionen, enligt artikel 18.2, i stället förse dem med informationen. Medlemsorganisationerna ska då i sin tur förse rättighetshavaren med informationen. Av detta följer att en organisation (t.ex. en paraplyorganisation) bara är skyldig att överlämna kontaktinformation till en sådan medlem om rättighetshavaren har samtyckt till att organisationen använder informationen. Samtycket måste anses omfatta även ett sådant överlämnande. Denna behandling av kontaktuppgifterna får därför anses tillåten redan på denna grund. Även i denna del bör den av direktivet föreskrivna behandlingen alltså vara förenlig med personuppgiftslagen.

Resurser för att hantera gränsöverskridande licenser för musikaliska verk

Ytterligare bestämmelser som aktualiserar behandling av personuppgifter finns i artikel 24. En kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk ska enligt artikeln ha tillräckliga resurser för att elektroniskt hantera de uppgifter som behövs för förvaltningen av licenserna. Till de krav som uppställs hör att organisationen ska kunna identifiera de rättigheter som den förvaltar och deras rättighetshavare samt att använda identifierare för verk och rättighetshavare. En identifierare kan t.ex. vara ett vedertaget referensnummer som knyter samman information om verk och rättighetshavare. I detta ligger att organisationen har något slags databaser (jfr skäl 41). Som utvecklas i avsnitt 13.1.2 har de berörda organisationernas förmåga att elektroniskt hantera information betydelse för att de ska kunna fullgöra de krav som uppställs på korrekt och snabb fakturering och fördelning m.m. Behovet av att matcha verksanvändning och rättighetshavare torde aktualisera främst behandling av personuppgifter som namn, adress (kontaktuppgifter) och unika identifierare.

Direktivet ställer krav på viss förmåga i fråga om elektronisk hantering. Även om det innehåller krav på elektronisk rapportering och fakturering (artikel 27) och möjlighet till rättelse av uppgifter (artikel 26) reglerar det inte i närmare hur den elektroniska hanteringen ska gå till och vilken information den ska avse. Direktivet får därför även i detta avseende anses förenligt med personuppgiftslagen. De integritetsrisker som har framkommit i

denna del liksom i övrigt är begränsade och det saknas därför anledning att överväga ett mera omfattande skydd än vad som följer av personuppgiftslagen.

13 Gränsöverskridande licensiering

13.1 Allmänna utgångspunkter för gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk

13.1.1 Nuvarande ordning

I avsnitt 3.1, 3.3.6, 9.1.1 och 9.2.1 beskrivs den ordning med s.k. ömsesidiga representationsavtal som förekommer mellan kollektiva förvaltningsorganisationer. I de avsnitten framkommer också att sådan internationell samverkan traditionellt har motiverats bl.a. av upphovsrättens territorialitet och behovet av att lokalt (fysiskt) övervaka den användning som sker.

Kollektiva förvaltningsorganisationers ömsesidighetsavtal har varit föremål för rättslig prövning i mål och beslut på konkurrensrättsområdet, särskilt i förhållande till bestämmelserna om förbud mot konkurrensbegränsande avtal eller förfaranden (nuvarande artikel 101 FEUF). I praxis från dåvarande EG-domstolen har bedömts att ömsesidiga representationsavtal kan anses utgöra en konkurrensbegränsande samverkan om dessa ger en ensamrätt, i den meningen att upphovsrättsorganisationerna förbinder sig att inte ge användare etablerade i utlandet direktlicenser för sin repertoar. Att organisationerna även utan förekomsten av sådana avtalsvillkor om territoriell begränsning endast bedriver verksamhet på det egna territoriet har accepterats – dvs. inte ansetts innebära ett otillåtet samordnat förfarande mellan organisationerna – med hänsyn till att de inte ska behöva bygga upp ett eget förvaltnings- och övervakningssystem på ett annat lands territorium i förhållande till den användning av upphovsrätt och närstående

rättigheter som sker i fysiska miljöer där (t.ex. på diskotek eller i restauranger).[1]

Synen på möjligheten att bedriva kollektiv förvaltning som omfattar flera territorier har ändrats mot bakgrund av utvecklingen av territoriellt gränslösa digitala nätverk såsom Internet.[2] Kommissionen har bl.a. anfört att det traditionella systemet med territoriell licensiering, kombinerad med ömsesidiga avtal, har hämmat utvecklingen av on line-tjänster för tillgång till musik.[3] Det bl.a. eftersom tillhandahållare av sådana tjänster har behövt avtala med kollektiva förvaltningsorganisationer i varje medlemsstat för vilken tjänsten är avsedd att rikta sig till konsumenter.[4] Kommissonen har anfört att det i on line-miljö inte krävs lokal (fysisk) närvaro för att övervaka den användning som sker på ett annat territorium (än där organisationen är etablerad), eftersom sådan övervakning kan ske elektroniskt på distans.[5]

Kommissionen har också framhållit att bestämmelserna om fri rörlighet för tjänster i EUF-fördraget och det s.k. tjänstedirektivet[6] ger möjlighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att tillhandahålla sina tjänster på fler territorier än det där de är etablerade. I rättspraxis från EUD har konstaterats att bestämmelserna om fri rörlighet för tjänster gäller såväl förhållandet mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en upphovsrättsinnehavare, som förhållandet mellan en upphovsrättsorganisation och en användare.[7]

---

[1] Se domstolens dom av den 13 juli 1989 i mål 395/87, Touriner, pp. 20–25, domstolens dom av den den 13 juli 1989 i de förenade målen 110/88, 241/88 och 242/88, Lucazeau m.fl., pp. 14–19 och domstolens dom av den 27 februari i mål C-351/12, OSA, p. 75.

[2] Se Commission Staff Working Document, Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, SWD(2012) 205 final, Bryssel den 11 juli 2012, s. 21 ff.

[3] Se Commission Staff Working Document – Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 7 juli 2005, s. 9 ff.

[4] Se Commission Staff Working Document – Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright, 7 juli 2005, s. 10.

[5] Se t.ex. kommissionens beslut av den 8 oktober 2002 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (Ärende nr COMP/C2/38.014 – IFPI "Samsändning") (2003/300/EG), p. 61 och kommissionens beslut av den 16 juli 2008 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (Ärende COMP/C-2/38.698 – CISAC),p. 185 ff.

[6] Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden, EUT L 376, 27.12.2006.

[7] Se domstolens dom av den 27 februari 2014 i mål C-351/12, OSA, p. 57–63 med hänvisningar.

Mot denna bakgrund, och i syfte att ytterligare stimulera utvecklingen på området, antog kommissionen 2005 en rekommendation om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet.[8] Rekommendation innehåller bl.a. en uppmaning till medlemsstaterna att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att underlätta för lagliga nättjänster inom gemenskapen genom att främja de lagstiftningsramar som är bäst lämpade för förvaltning på gemenskapsnivå av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet.[9]

Även med hänsyn tagen till den tekniska utvecklingen, bestämmelserna om fri rörlighet för tjänster och kommissionens rekommendation, har det bland marknadens aktörer förekommit osäkerhet om möjligheten för kollektiva förvaltningsorganisationer att bedriva gränsöverskridande verksamhet. Osäkerheten har baserats bl.a. på att det har förekommit att medlemsstater i sin nationella lagstiftning har uppställt villkor för att bedriva kollektiv förvaltning inom dess territorium – och att dessa villkor har tillämpats även i förhållande till organisationer som är etablerade i en annan medlemsstat. Sådana villkor har t.ex. kunnat innebära att endast en organisation varit behörig att bedriva kollektiv förvaltning på ett visst användningsområde eller för vissa rättigheter på den medlemsstats territorium där användningen sker. Sådan nationell lagstiftning har också fått visst stöd i rättspraxis från EUD. I en dom som meddelades i nära anslutning till att direktivet antogs (men innan det hade trätt i kraft), slog domstolen fast att en nationell lagstiftning som – i fråga om tillstånd för att bedriva kollektiv förvaltning av rätten till överföring till allmänheten – hindrat en användare av skyddade verk från att åtnjuta tjänster som tillhandahålls av en kollektiv förvaltningsorganisation i en annan medlemsstat, inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målet att skydda upphovsrätten. Enligt EUD ska bestämmelserna om fri rörlighet för tjänster i EUF-fördraget och tjänstedirektivet därför tolkas så att

[8] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), skäl 7.

[9] Kommissionens rekommendation av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (2005/737/EG), artikel 2.

de inte utgör hinder för nationell lagstiftning i en medlemsstat enligt vilken kollektiv förvaltning i medlemsstaten av (åtminstone vissa delar av) rätten till överföring till allmänheten till vissa skyddade verk förbehålls en enda upphovsrättsorganisation på ett sådant sätt att en användare av verken hindras från att använda sig av tjänster som tillhandahålls av en upphovsrättsorganisation i en annan medlemsstat.[10]

13.1.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs en bestämmelse om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska uppfylla de krav som följer av artiklarna 24 till 32 i direktivet när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelsen genomför artikel 23 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 23 i direktivet anger att medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorium uppfyller kraven i avdelning III i direktivet när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Ett liknande stadgande finns i artikel 2.2 till direktivet.[11]

Med gränsöverskridande licens avses en licens som täcker fler än en medlemsstats territorium (se artikel 3.m). Uttrycket ”näträttigheter till musikaliska verk” avser rättigheter som en upphovsman har till ett musikaliskt verk enligt artiklarna 2 och 3 i direktiv 2001/29/EG och som krävs för att kunna tillhandahålla nättjänster (se artikel 3.n).[12]

[10] Se domstolens dom av den 27 februari 2014 i mål C-351/12, OSA, p. 78 och 91.

[11] I artikel 2.2 anges att avdelning III och artiklarna 34.2 och 38 är tillämpliga på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade inom unionen och förvaltar upphovsrättigheter till musikaliska verk för gränsöverskridande användning på nätet.

[12] I artikel 2.a i direktiv 2001/29/EG anges att medlemsstaterna skall föreskriva en ensamrätt att tillåta eller förbjuda direkt eller indirekt, tillfälligt eller permanent, mångfaldigande, oavsett metod och form, helt eller delvis för upphovsmän av deras verk. I artikel 3 i samma direktiv anges att medlemsstaterna skall ge upphovsmän en ensamrätt att tillåta eller

Bestämmelserna i direktivets avdelning III baseras på utgångspunkten att kollektiva förvaltningsorganisationer som etablerat sig inom unionen ska kunna åtnjuta friheterna enligt fördragen när de representerar rättighetshavare som är bosatta eller etablerade i andra medlemsstater eller när de utfärdar licenser till användare som är bosatta eller etablerade i andra medlemsstater (se skäl 4 till direktivet). Direktivet lämnar öppet för medlemsstaterna att tillämpa samma eller liknande bestämmelser som den i avdelning III på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade utanför unionen, men som verkar i medlemsstaten i fråga (se skäl 10 till direktivet).

Underlag för tolkning av artikel 23 – och syftet med bestämmelserna i avdelning III i direktivet – ges bl.a. av skäl 37 till direktivet. Där anges att leverantörer av nättjänster som använder musikaliska verk, t.ex. musiktjänster där konsumenter kan ladda ner musik eller lyssna på streamad musik eller andra tjänster som erbjuder filmer eller spel där musik är ett viktigt inslag, först måste skaffa rättigheterna att använda sådana verk. Vidare anges att direktiv 2001/29/EG förutsätter licens för var och en av rättigheterna för användning av musikaliska verk på nätet. Det framhålls att när det gäller upphovsmän är dessa rättigheter ensamrätten till mångfaldigande och ensamrätten till överföring av musikaliska verk till allmänheten, i vilken ingår rättigheten att tillhandahålla verken på begäran. Det konstateras att dessa rättigheter kan förvaltas av enskilda rättighetshavare, t.ex. upphovsmän eller musikförläggare, eller av kollektiva förvaltningsorganisationer som erbjuder kollektiva förvaltningstjänster till rättighetshavare. Olika kollektiva förvaltningsorganisationer kan förvalta upphovsmäns rättigheter till mångfaldigande respektive överföring till allmänheten. Det finns också fall där flera rättighetshavare har rättigheter till samma verk och kan ha gett olika organisationer tillstånd att licensiera sina andelar av rättigheterna till verket. Användare som vill erbjuda konsumenterna en tjänst på nätet med ett brett urval av musikaliska verk behöver aggregera rättigheter till verk från olika rättighetshavare och kollektiva förvaltningsorganisationer.

förbjuda varje överföring till allmänheten av deras verk, på trådbunden eller trådlös väg, inbegripet att verken görs tillgängliga för allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till dessa verk från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

Ytterligare underlag för artikel 23 syftet med avdelning III ges av skäl 38. Där anges att trots att internet är gränslöst är nätmarknaden för musiktjänster i unionen fortfarande fragmenterad, och en digital inre marknad har ännu inte uppnåtts helt och hållet. Komplexiteten och svårigheterna förknippade med kollektiv förvaltning av rättigheter i Europa har i vissa fall förvärrat fragmenteringen av den europeiska digitala marknaden för musiktjänster på nätet. Denna situation står i stark kontrast till konsumenternas snabbt ökande efterfrågan på tillgång till digitalt innehåll och tillhörande innovativa tjänster, även över nationella gränser.

I skäl 39 anges att kommissionen i sin rekommendation 2005/737/EG uttrycker sitt stöd för en ny rättslig ram som är bättre anpassad för unionsomfattande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter när det gäller att tillhandahålla lagliga musiktjänster på nätet. Enligt rekommendationen behöver de kommersiella användarna, i en tid där musikaliska verk utnyttjas på nätet, en policy för licensiering som är anpassad till den gränslösa internetmiljön, med licenser som omfattar flera länder. Rekommendationen har emellertid inte varit tillräcklig för att uppmuntra till omfattande gränsöverskridande licensiering av näträttigheter för musikaliska verk eller för att möta de särskilda krav som gäller för gränsöverskridande licensiering.

I skäl 40 anges att när det gäller musik på nätet är kollektiv förvaltning av upphovsrättigheter på territoriell basis fortfarande normen, och därför är det ytterst viktigt att skapa betingelser där kollektiva förvaltningsorganisationer kan fungera så effektivt som möjligt i en allt mer gränsöverskridande miljö. Det är därför lämpligt att tillhandahålla en uppsättning regler som fastställer de grundläggande villkoren för de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande kollektiva licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet, inklusive texter. Samma regler bör tillämpas på sådan licensiering av alla musikaliska verk, inbegripet musikaliska verk som ingår i audiovisuella verk. Nättjänster som enbart tillhandahåller tillgång till musikaliska verk i form av notblad bör dock inte omfattas. Vidare anges att bestämmelserna i direktivet bör säkerställa minimikraven i de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande tjänster, särskilt i fråga om insyn i den repertoar de representerar och möjligheten att kontrollera att de finansiella flöden som gäller användningen av rättigheter är korrekta. Det bör också

finnas ett ramverk som främjar frivillig aggregering av musikrepertoarer och rättigheter, vilket minskar antalet licenser som en användare behöver för att driva en gränsöverskridande tjänst som omfattar flera repertoarer. Bestämmelserna bör göra det möjligt för en kollektiv förvaltningsorganisation att begära att en annan organisation representerar dess repertoar i gränsöverskridande situationer om den inte på egen hand kan eller vill uppfylla kraven. Det bör finnas en skyldighet för den tillfrågade organisationen, förutsatt att den redan aggregerar repertoarer och erbjuder eller utfärdar gränsöverskridande licenser, att godta den begärande organisationens tillstånd. Framväxten av unionsomfattande lagliga tjänster för musik på nätet bör också bidra till kampen mot intrång i upphovsrätt på nätet.

Allmänna utgångspunkter för genomförandet av artikel 23 och bestämmelserna i avdelning III i direktivet

Direktivets artiklar 23 till 32 innehåller bestämmelser om krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden. Artikel 23 innehåller en allmän bestämmelse om att medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorium uppfyller kraven i artiklarna 23–32 när de utfärdar sådana licenser. Artiklarna 24 till 28 innehåller bestämmelser om resurser för att hantera gränsöverskridande licenser, säkerställande av att uppgifterna om gränsöverskridande repertoar är korrekta, samt korrekt och snabb rapportering, fakturering och betalning. Artikel 29 innehåller bestämmelser om avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering, artikel 30 innehåller bestämmelser om skyldighet att i vissa fall representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensering. Artikel 31 innehåller bestämmelser om förutsättningar för tillträde till gränsöverskridande licensering i vissa fall och artikel 32 uppställer bestämmelser om undantag för musiknäträttigheter som krävs för radio- och tv-program.

Bestämmelserna i avdelning III syftar, vilket också framgår av skälen 37 till 40 i direktivet, till att uppställa höga krav på de kollektiva förvaltningsorganisationer som önskar utfärda licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Till skillnad från bestäm-

melserna i direktivets avdelning II är bestämmelserna i avdelning III s.k. fullharmoniseringsbestämmelser (jfr skäl 9 till direktivet och avsnitt 6.2.1). Det innebär dock inte att de organisationer som uppfyller kraven i avdelning III och ägnar sig åt gränsöverskridande licensiering, inte behöver uppfylla kraven i avdelning II. Direktivet bygger på ordningen att bestämmelserna i avdelning III kompletterar bestämmelserna i avdelning II för de organisationer som, eventuellt i tillägg till annan kollektiv förvaltning, förvaltar upphovsrätt till musikaliska verk för gränsöverskridande användning på nätet (se artiklarna 2.1 och 2.2 i direktivet). Bestämmelserna i direktivets avdelning II gäller alltså även för organisationer som ägnar sig åt gränsöverskridande förvaltning av musikaliska verk, så länge inte en bestämmelse i avdelning III reglerar samma sak men har ett annat innehåll än motsvarande bestämmelse i avdelning II (*lex specialis derogat legi generali*).

Ytterligare bakgrund till bestämmelserna ges i den konsekvensbedömning som följde med kommissionens förslag till direktiv.[13] Konsekvensbedömningen lyfter fram de svårigheter som följt av att de traditionella ordningarna med ömsesidiga avtal och territoriell licensiering inte varit anpassade till den gränsöverskridande onlinemiljön. Bland annat lyfts fram att konsumenternas efterfrågan på nätbaserade tjänster med ett brett utbud, och som är tillgängliga i flera territorier, har drivit fram motsvarande krav på tjänsteleverantörerna. För att möta denna efterfråga har innehavarna av nättjänster varit tvungna att kombinera gränsöverskridande licenser från vissa kollektiva förvaltningsorganisationer och musikförlag med territoriella licenser från andra kollektiva förvaltningsorganisationer. Det är resurskrävande och kan leda till att nättjänsterna inte kan erbjuda tillgång till sin tjänst i flera territorier. Kommissionen framhåller också att möjligheten för kollektiva förvaltningsorganisationer att etablera sig på marknaden för gränsöverskridande tjänster utan tillräckliga tekniska resurser – eller kapacitet – som krävs för god kvalitet i inkassering och förvaltning, har medfört problem i fråga om oriktig eller dubbel fakturering av nättjänsterna. I

[13] Se Commission Staff Working Document, Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, SWD(2012) 205 final, Bryssel den 11 juli 2012.

förlängningen kan det påverka betalningen av utestående belopp till rättighetshavarna. I konsekvensanalysen framhålls också att det har förelegat viss rättsosäkerhet i fråga om gränsöverskridande licensiering, t.ex. i fråga om de kollektiva förvaltningsorganisationerna kan utfärda licenser som täcker flera EU-länder. De nämnda problemen har enligt kommissionen medfört att vissa tjänsteleverantörer har valt att bedriva sin verksamhet i endast en eller ett fåtal medlemsstater. Det har också förekommit att vissa tjänsteleverantörer har valt att fokusera på en begränsad musikrepertoar som kan täckas med ett mindre antal licenser. Kommissionen bedömde att en sådan utveckling inte gynnar nischad eller lokal repertoar och den kulturella mångfalden. För konsumenterna bedöms det få till effekt att tillgången till olika musikrepertoarer är ojämnt fördelat inom EU. Det drabbar också rättighetshavarna eftersom konsumenternas potentiella efterfrågan inte möts av ett motsvarande utbud och tillhörande intäkter för rättighetshavarna. Mot denna bakgrund föreslog kommissionen en reglering som innebär *krav* på de kollektiva förvaltningsorganisationer som vill licensiera gränsöverskridande rättigheter för musik på nätet, ett *europeiskt licensieringspass*. ”Passet” kommer till uttryck i bestämmelserna i artiklarna 23 till 31 och syftar till att stimulera till en på EU-nivå heltäckande musikrepertoar på nätet och licensiering av rättigheter genom effektiva och lättillgängliga infrastrukturer för gränsöverskridande licensiering.

Bestämmelserna i direktivets avdelning III kan genomföras i nationell rätt på olika sätt. Utformningen är till viss del beroende av vilken kontroll eller efterlevnad av bestämmelserna som kan bli aktuell. Oavsett om kontrollen sker via domstol eller förvaltningsmyndighet kan bestämmelserna utformas som handlingsregler för de kollektiva förvaltningsorganisationerna. Som utvecklas i avsnitt 14.4.2 är en utgångspunkt för genomförandet av direktivet att kontrollen av efterlevanden av direktivets bestämmelser så långt möjligt ska ske genom möjlighet till prövning i domstol. Bestämmelserna i avdelning III i direktivet bör därför genomföras som handlingsregler för de berörda kollektiva förvaltningsorganisationerna snarare än som regler för en eller flera eventuella förvaltningsmyndigheters åtgärder. Frågan om vilken eller vilka myndigheter som ska ansvara för kontrollen av efterlevnaden av de bestämmelser som genomför avdelning III behandlas i avsnitt 14.8.

Närmare om genomförandet av artikel 23

Bestämmelsen i direktivets artikel 23 saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas en bestämmelse om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska uppfylla de krav som framgår av artiklarna 23 till 32 i direktivet i svensk rätt när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk.

Som redan framkommit är inte avsikten att bestämmelserna ska omfatta nättjänster som enbart tillhandahåller tillgång till musikaliska verk i form av notblad. Eftersom uttrycket musikaliska verk enligt svensk rätt omfattar även notblad, bör detta undantag framgå direkt i lagen.

Några av bestämmelserna i avdelning III tar sikte på, eller innebär skyldigheter för, organisationer som beviljar en annan organisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Det gäller artiklarna 28.3, 29.2 och 30.6. Trots det generella stadgandet i artikel 23 om att bestämmelserna i avdelning III gäller för förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser, kommer således de bestämmelser i nationell rätt som genomför de nämnda artiklarna i förekommande fall att gälla i förhållande till den organisation som beviljat en annan organisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser – förutsatt att den första är etablerad här i landet. Vidare finns bestämmelser i avdelning III som tar sikte på skyldigheter för eller i relation till användare, som i förekommande fall kan vara etablerade i en annan medlemsstat (se t.ex. artikel 27). De nämnda bestämmelserna, inklusive deras tillämpning på användare och givande organisationer, behandlas närmare i anslutning till övervägandena för övriga artiklar i avdelning III.

13.2 Resurser för att hantera gränsöverskridande licenser

13.2.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt saknas bestämmelser om krav på resurser hos de kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk.

13.2.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om krav på resurser hos de kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna genomför artikel 24 i direktivet.

Skälen för förslaget

Allmänna utgångspunkter

Vid nyttjande av musikaliska verk i nätmiljö är det möjligt att få mycket detaljerad information om den faktiska användningen av verken, vilket kan ligga till grund för korrekt fakturering av nättjänster samt fördelning och utbetalning till rättighetshavare. I praktiken kan det finnas flera rättighetshavare till ett och samma verk. Eftersom användningen kan avse flera territorier kan samma verk ha olika rättighetshavare för olika territorier. För att korrekt fakturering, fördelning och betalning ska vara möjlig förutsätts att de kollektiva förvaltningsorganisationerna har kapacitet att hantera den omfattande information som genereras vid användningen, samt kapacitet att kunna matcha informationen med korrekt och uppdaterad information om verk och rättighetshavare. Vidare bör den information som organisationerna håller om verk och rättighetshavare vara standardiserad, så att förändringar i innehav av rättigheter kan få genomslag i organisationernas register på ett likartat sätt. Om organisationerna inte har den nödvändiga kapaciteten och informationen inte är standardiserad, riskerar det att leda till att användarna faktureras av flera organisationer för

samma användning, vilket i förlängningen kan påverka rättighetshavarnas möjlighet att få (korrekt) betalt. För att komma till rätta med dessa problem har det tagits initiativ till samordning av teknisk infrastruktur för informationsbehandling och standardisering av information om verk och rättighetshavare.[14] Ett exempel på ett initiativ till samordning av teknisk infrastruktur är International Copyright Enterprise (ICE), vars huvudmän är bl.a. den svenska förvaltningsorganisationen STIM och den brittiska motsvarigheten PRS for Music. Ett annat exempel är Armonia, vars huvudmän är bl.a. den spanska förvaltningsorganisationen SGAE och den franska motsvarigheten SACEM. När det gäller standardisering av information om verk har de kollektiva förvaltningsorganisationernas internationella samarbetsorganisation CISAC tagit fram en ISO-standard, International Standard Work Code (ISWC), som gör det möjligt för de kollektiva förvaltningsorganisationerna att ge varje verk en unik identitet.

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 24.1 i direktivet anger att medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk har tillräckliga resurser för en effektiv och transparent elektronisk hantering av de uppgifter som behövs för förvaltningen av dessa licenser, inklusive med avseende på identifiering av repertoaren och övervakning av hur den används, fakturering av användare, inkassering av rättighetsintäkter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare. I inledningen av artikel 24.2 anges att vid tillämpning av artikel 24.1 ska en kollektiv förvaltningsorganisation uppfylla åtminstone följande villkor. Den ska ha kapacitet att exakt kunna identifiera de musikaliska verk, helt eller delvis, som organisationen har tillstånd att representera (artikel 24.2.a). Den ska ha kapacitet att exakt kunna identifiera, helt eller delvis, och för varje berört

[14] Se Commission Staff Working Document, Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, SWD(2012) 205 final, Bryssel den 11 juli 2012, s. 25 f. och 97.

territorium, de rättigheter och deras rättighetshavare som tillståndet gäller, för varje musikaliskt verk eller del av det som den kollektiva förvaltningsorganisationen har tillstånd att representera (artikel 24.2.b). Den ska använda unika identifierare för rättighetshavare och musikaliska verk, så långt möjligt med beaktande av frivilliga branschnormer och branschförfaren som tagits fram på internationell nivå eller unionsnivå (artikel 24.2.c). Den ska på lämpligt sätt snabbt och effektivt identifiera och åtgärda inkonsekvenser i uppgifter som hålls hos andra kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk (artikel 24.2.d).

Underlag för tolkning av artikel 24 ges av skäl 40 och 41 till direktivet. I skäl 40 anges att när det gäller musik på nätet är kollektiv förvaltning av upphovsrättigheter på territoriell basis fortfarande normen, och därför är det ytterst viktigt att skapa betingelser där kollektiva förvaltningsorganisationer kan fungera så effektivt som möjligt i en allt mer gränsöverskridande miljö. Det är därför lämpligt att tillhandahålla en uppsättning regler som fastställer de grundläggande villkoren för de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande kollektiva licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet, inklusive texter. Samma regler bör tillämpas på sådan licensiering av alla musikaliska verk, inbegripet musikaliska verk som ingår i audiovisuella verk. Nättjänster som enbart tillhandahåller tillgång till musikaliska verk i form av notblad bör dock inte omfattas.

I skäl 41 anges att tillgången till korrekt och lättförståelig information om musikaliska verk, rättighetshavare och rättigheter som varje kollektiv förvaltningsorganisation har tillstånd att representera inom ett givet territorium är en faktor av stor vikt för ett effektivt och öppet licensieringsförfarande, den efterföljande hanteringen av användarrapporter, fakturering av tjänsteleverantörer och fördelning av utestående belopp. Därför bör kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för musikaliska verk ha resurser att hantera dessa detaljerade uppgifter snabbt och korrekt. För detta krävs databaser om innehav av rättigheter som licensieras för flera territorier, vilka gör det möjligt att identifiera verk, rättigheter och rättighetshavare som en kollektiv förvaltningsorganisation har tillstånd att representera samt de territorier som tillståndet omfattar. Ändringar i denna information

bör beaktas utan onödiga dröjsmål, och databaserna bör uppdateras kontinuerligt. Dessa databaser bör också hjälpa till att matcha information om verk med information om fonogram eller andra upptagningar som verket ingår i.

Bestämmelserna i artikel 24 i direktivet om krav på resurser hos de kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar sådana licenser uppfyller de krav som anges i artikeln.

13.3 Insyn i uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar

13.3.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt saknas bestämmelser om insyn i uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar vid användning av näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

13.3.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om krav på insyn i uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar. Bestämmelserna gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. De genomför artikel 25 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 25.1 i direktivet anges att medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk på elektronisk väg och på en vederbörligt motiverad begäran förser leverantörer av nättjänster, rättighetshavare vars rättigheter den representerar och

andra kollektiva förvaltningsorganisationer med aktuell information som medger identifiering av den nätmusikrepertoar som den representerar. Informationen ska enligt samma artikel omfatta a) den musikaliska verk som representeras, b) de rättigheter som representeras helt eller delvis, och c) de territorier som omfattas. Med uttrycket ”repertoar” avses de rättigheter till verk som den kollektiva förvaltningsorganisationen förvaltar (se artikel 3.l). Som har angetts tidigare definieras ”näträttigheter till musikaliska verk” i artikel 3.n som rättigheter som en upphovsman har till ett musikaliskt verk enligt artiklarna 2 och 3 i direktiv 2001/29/EG och som krävs för att kunna tillhandahålla en nättjänst. Uttrycket ”nätmusikrepertoar” torde således avse den repertoar av näträttigheter till musikaliska verk som en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar.

Enligt artikel 25.2 får den kollektiva förvaltningsorganisationen vidta rimliga åtgärder för att vid behov skydda uppgifternas korrekthet och integritet, kontrollera deras återanvändning och skydda kommersiellt känslig information.

Underlag för tolkningen av artikel 25 ges av skäl 40 och 41 till direktivet. I skäl 40 anges att när det gäller musik på nätet är kollektiv förvaltning av upphovsrättigheter på territoriell basis fortfarande normen, och därför är det ytterst viktigt att skapa betingelser där kollektiva förvaltningsorganisationer kan fungera så effektivt som möjligt i en allt mer gränsöverskridande miljö. Bland annat anges att bestämmelserna i direktivet bör säkerställa minimikraven i de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande tjänster, särskilt i fråga om insyn i den repertoar de representerar och möjligheten att kontrollera att de finansiella flöden som gäller användningen av rättigheter är korrekta.

I skäl 41 anges att det är viktigt att säkerställa att framtida användare och rättighetshavare samt kollektiva förvaltningsorganisationer har tillgång till den information som behövs för att identifiera den repertoar som dessa organisationer representerar. Kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna vidta åtgärder för att säkerställa att uppgifterna är riktiga och deras integritet, samt kontrollera hur uppgifterna återanvänds och för att skydda kommersiellt känslig information.

Genomförande av direktivets artikel 25

Bestämmelserna i artikel 25 i direktivet om insyn i uppgifter om gränsöverskridande repertoar saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk uppfyller de krav som anges i artikeln.

13.4 Uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar

13.4.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt saknas bestämmelser om uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar vid användning av näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

13.4.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om tillhandahållande av uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar. Bestämmelserna gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna genomför artikel 26 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

Enligt artikel 26.1 ska medlemsstaterna se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk har inrättat förfaranden som ger rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och leverantörer av nättjänster möjlighet att begära en korrigering av de uppgifter som avses i förteckningen över villkor enligt artikel 24.2 eller de uppgifter som tillhandahålls enligt artikel 25, om dessa rättighetshavare, kollektiva förvaltningsorganisationer och leverantörer av nättjänster på grundval av rimliga belägg anser att det finns fel i uppgifterna eller informationen rörande deras nät-

rättigheter till musikaliska verk. Om invändningarna är tillräckligt underbyggda ska den kollektiva förvaltningsorganisationen se till att uppgifterna eller informationen korrigeras utan onödigt dröjsmål. I artikel 26.2 anges att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge rättighetshavare vars musikaliska verk ingår i organisationens musikrepertoar och rättighetshavare av vilka organisationen har fått tillstånd att förvalta deras näträttigheter till musikaliska verk i enlighet med artikel 31 möjlighet att i elektronisk form lämna information om sina musikaliska verk, sina rättigheter till dessa verk och de territorier för vilka rättighetshavarna ger organisationen sitt tillstånd. Därvid ska den kollektiva förvaltningsorganisationen och rättighetshavarna så långt möjligt beakta internationella eller i unionen utvecklade frivilliga branschnormer eller branschförfaranden rörande utväxling av uppgifter så att rättighetshavarna kan specificera de musikaliska verk, helt eller delvis, näträttigheterna, helt eller delvis, och de territorier för vilka de ger sitt tillstånd till organisationen. Artikel 26.3 anger att om en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att bevilja gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk enligt artiklarna 29 och 30, ska den organisationen som fått tillstånd också omfattas av bestämmelserna i artikel 26.2 vad gäller rättighetshavare vars musikaliska verk ingår i repertoaren hos den kollektiva förvaltningsorganisationen som beviljar tillståndet, såvida inte organisationerna avtalar om något annat.

Underlag för tolkningen av artikel ges av skäl 42 till direktivet. Där anges att för att säkerställa att uppgifterna om den musikrepertoar som kollektiva förvaltningsorganisationer hanterar är så korrekta som möjligt, bör de organisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för musikaliska verk vara skyldiga att, vid behov, uppdatera sina databaser kontinuerligt och utan dröjsmål. De bör inrätta lättillgängliga förfaranden så att leverantörer av nättjänster samt rättighetshavare och andra kollektiva förvaltningsorganisationer kan underrätta dem om felaktigheter som organisationernas databaser kan innehålla i fråga om verk som de äger eller kontrollerar, inklusive hela eller delvisa rättigheter och de territorier för vilka de har gett den berörda kollektiva förvaltningsorganisationen tillstånd att agera, dock utan att äventyra riktigheten och integriteten i de uppgifter som den kollektiva förvaltningsorganisationen

tillhandahåller. Eftersom Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG, enligt vilken varje registrerad har rätt att få felaktiga eller ofullständiga uppgifter rättade, utplånade eller blockerade, bör det även säkerställas genom det här direktivet att felaktig information rörande rättighetshavare eller andra kollektiva förvaltningsorganisationer när det gäller gränsöverskridande licenser ska korrigeras utan onödigt dröjsmål. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör också ha kapacitet till elektronisk hantering för registrering av verk och tillstånd att förvalta rättigheter. Med tanke på hur viktigt det är med automatisk informationsbehandling för snabb och effektiv hantering av uppgifter, bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna se till att rättighetshavarna kan lämna information genom elektroniska system på ett strukturerat sätt. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör så långt möjligt se till att deras elektroniska system följer relevanta frivilliga branschnormer eller förfaranden som har utvecklats på internationell nivå eller unionsnivå.

De branchnormer som avses torde t.ex. kunna vara ISWC, som nämnts i anslutning till avsnitt 13.2.2.

Genomförande av artikel 26

Bestämmelserna i artikel 26 i direktivet om korrektheten hos uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk uppfyller de krav som anges i artikeln.

13.5 Rapportering och fakturering

13.5.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt saknas bestämmelser om rapportering och fakturering rörande användning av näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

13.5.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om rapportering och fakturering. Bestämmelserna gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna genomför artikel 27 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

Av artikel 27.1 framgår att medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation övervakar hur de näträttigheter till musikaliska verk som den helt eller delvis representerar, används av leverantörerna av nättjänster till vilka organisationen har utfärdat en gränsöverskridande licens för dessa rättigheter.

Av artikel 27.2 framgår att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge leverantörerna av nättjänster möjlighet att på elektronisk väg rapportera den faktiska användningen av näträttigheter till musikaliska verk, och leverantörer av nättjänster ska på ett korrekt sätt rapportera om den faktiska användningen av sådana verk. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge möjlighet att använda minst en rapporteringsmetod som följer av frivilliga branschnormer eller branschförfaranden som har tagits fram på internationell nivå eller unionsnivå för elektronisk utväxling av sådana uppgifter. Den kollektiva förvaltningsorganisationen får vägra att godta rapporter från leverantörer av nättjänster i godtyckligt format, om organisationen har erbjudit möjligheten att

göra rapporteringen med användning av en branschnorm för elektronisk utväxling av uppgifter.

Av artikel 27.3 framgår att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska fakturera leverantören av nättjänster på elektronisk väg. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge möjlighet att använda åtminstone ett format som följer frivilliga branschnormer eller branschförfaranden som har tagits fram på internationell nivå eller unionsnivå. Fakturan ska innehålla uppgifter om de verk och rättigheter som har licensierats, helt eller delvis, på grundval av de uppgifter som avses i villkorsförteckningen enligt artikel 24.2, och motsvarande faktiska användningar, i den utsträckning detta är möjligt på grundval av den information som leverantören av nättjänster lämnar och det format som använts för att lämna denna information. Leverantören av nättjänster får inte vägra att godta fakturan på grund av fakturans format om den kollektiva förvaltningsorganisationen följer branschnormen.

Av artikel 27.4 framgår att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska fakturera leverantören av nättjänster korrekt och utan dröjsmål efter det att den faktiska användningen av näträttigheterna till det berörda musikaliska verket har rapporterats, utom om detta inte är möjligt av skäl som kan tillskrivas leverantören av nättjänster.

I artikel 27.5 anges att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge leverantören av nättjänster tillgång till lämpliga förfaranden för att ifrågasätta fakturans korrekthet, inbegripet när leverantören av nättjänster erhåller fakturor från en eller flera kollektiva förvaltningsorganisationer för samma näträttigheter till samma musikaliska verk.

Underlag för tolkning av artikel 27 ges av skäl 43 till direktivet. Där anges att användning av branschnormer för musikanvändning, försäljningsrapportering och fakturering är avgörande för att effektivisera utbyte av uppgifter mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare. Övervakningen av hur licenser används bör ske med respekt för grundläggande rättigheter, däribland rätten till respekt för privat- och familjeliv och rätten till skydd av personuppgifter. För att säkerställa att dessa effektivitetsvinster ger snabbare hantering av ekonomiska uppgifter och i slutändan snabbare betalningar till rättighetshavarna, bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna vara skyldiga att utan dröjsmål fakturera tjänsteleverantörerna och fördela utestående belopp till rättighetshavarna. För att detta krav ska fungera effektivt är det nödvändigt att användarna ger de kollektiva

förvaltningsorganisationerna korrekta och regelbundna rapporter om hur verken används. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör inte vara skyldiga att godta rapporter från användarna i godtyckligt format när det finns allmänt gällande branschnormer. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör inte hindras att lägga ut tjänster för utfärdande av gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk på entreprenad. Delade eller konsoliderade back office-resurser kan hjälpa organisationerna att förbättra förvaltningstjänsterna och rationalisera investeringarna i databehandlingsverktyg.

Ett exempel på en branchnorm för rapportering som avses i artikeln torde vara Digital Data Exchange Standard (DDEX), som används av flera kollektiva förvaltningsorganisationer på musikområdet.[15]

Genomförande av artikel 27

Bestämmelserna i artikel 27 i direktivet om korrekt och snabb rapportering och fakturering saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk ska uppfylla de krav som anges i artikeln.

Bestämmelsen i artikel 27.1, enligt vilken medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation övervakar användningen av de näträttigheter till musikaliska verk som den representerar, torde omfatta också situationer där nättjänsten är etablerad i en annan medlemsstat än Sverige. Artikel 27.1 bör således genomföras i svensk rätt på så sätt att den övervakningsskyldighet som följer av de bestämmelser som genomför artikeln gäller såväl i förhållande till nättjänster som är etablerade här i landet som nättjänster som är etablerade i andra medlemsstater. Denna tolkning av artikel 27.1 ligger i linje med den bedömning som bl.a. kommissionen har gjort i andra samman-

[15] Se Commission Staff Working Document, Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market, SWD(2012) 205 final, Bryssel den 11 juli 2012, s. 20.

hang, och som drivit fram regleringen av förutsättningarna för gränsöverskridande licensiering; att lokal närvaro inte är nödvändig för att övervaka användning som sker via internet i en annan medlemsstat (se avsnitt 13.1.1). Som framgått av avsnitt 13.1.2 gäller en bestämmelse i avdelning III i direktivet före en bestämmelse i avdelning II om bestämmelsen i avdelning III är mer specifik. Artikel 27 och dess förhållande till till artikel 17 är exempel på en sådan bestämmelse, bl.a. eftersom artikel 27 avser information om den faktiska användningen snarare än (som anges i artikel 17) information som är tillgänglig för användaren och som är nödvändig för inkassering och fördelning. Att artikel 27 har företräde framför bestämmelserna i artikel 17 följer emellertid redan av det allmänna förhållandet mellan de regler som genomför avdelning III i förhållande till avdelning II och behöver därför inte anges särskilt i lagen för de bestämmelser som genomför artikel 27.

13.6 Betalning till rättighetshavarna

13.6.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt saknas bestämmelser om betalning till rättighetshavarna för användning av näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

13.6.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om betalning till rättighetshavarna. Bestämmelserna gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna genomför artikel 28 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 28.1 anges att, utan att det påverkar tillämpningen av artikel 28.3, ska medlemsstaterna se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk fördelar utestående belopp från sådana licenser till rättighetshavarna korrekt och utan dröjsmål efter det att den faktiska användningen av verket har rapporterats, utom om detta inte är möjligt av skäl som kan tillskrivas leverantören av nättjänsten.

I artikel 28.2 anges att, utan att det påverkar tillämpningen av artikel 28.3, ska den kollektiva förvaltningsorganisationen tillsammans med varje utbetalning som den gör i enlighet med artikel 28.1 lämna åtminstone följande information till rättighetshavarna: a) perioden för den användning som ligger till grund för utestående belopp till rättighetshavarna och de territorier där användningen ägt rum, b) inkasserade belopp, gjorda avdrag och belopp som den kollektiva har fördelat för varje näträttighet till ett musikaliskt verk som rättighetshavarna har gett tillstånd till organisationen att, helt eller delvis, representera, och c) de belopp som har inkasserats för rättighetshavarna, de avdrag som gjorts och de belopp som den kollektiva förvaltningsorganisationen har fördelat efter respektive leverantör av nättjänster.

I artikel 28.3 anges att om en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk enligt artiklarna 29 och 30, ska den organisation som fått tillstånd korrekt och utan dröjsmål fördela de belopp som avses i artikel 28.1 och tillhandahålla den information som avses i artikel 28.2 till den organisation som beviljar tillståndet. Den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet ska ha ansvaret för vidarefördelning av sådana belopp och tillhandahållande av sådan information till rättighetshavarna, om annat inte avtalats organisationerna emellan.

Genomförande av artikel 28

Bestämmelserna i artikel 28 i direktivet om korrekt och snabb betalning till rättighetshavarna saknar motsvarighet i svensk rätt. I lagen bör därför införas krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk uppfyller de krav som anges i artikeln.

När det gäller bestämmelserna i artikel 28.3 torde det vara den medlemsstat där den givande organisationen (den som beviljar tillstånd) är etablerad som har ansvar för efterlevnaden av de skyldigheter som gäller för denna organisation. På motsvarande sätt torde medlemsstaten där den mottagande organisationen (den som fått tillstånd) är etablerad ha ansvar för efterlevnaden av den organisationens skyldigheter enligt artikeln. De bestämmelser som genomför artikel 28.3 med svensk rätt ska tillämpas på organisationer som är etablerade i Sverige (oavsett om de är givande eller mottagande).

Som har beskrivits i anslutning till förslaget till genomförande av artikel 27 (se avsnitt 13.5.2), gäller en bestämmelse i avdelning III i direktivet före en bestämmelse i avdelning II om bestämmelsen i avdelning III är mer specifik. Bestämmelserna om fördelning i artikel 28 i förhållande till artikel 13 är också ett exempel på en sådan bestämmelse. Samtidigt innehåller artikel 13 bestämmelser som inte har sin motsvarighet i artikel 28, t.ex. om förfarande i situationer där belopp inte kan fördelas. I denna del kompletterar bestämmelserna i artikel 13 bestämmelserna i artikel 28.

På liknande sätt gäller att bestämmelsen i artikel 28.3 om representationsavtal kompletterar de allmänna principerna om representationsavtal i artiklarna 14 och 15.

Förhållandet mellan bestämmelserna i artikel 28 och bestämmelserna i artiklarna 13 till 15 följer redan av det allmänna förhållandet mellan de regler som genomför avdelning III i förhållande till avdelning II (se avsnitt 13.1.2) och behöver därför inte anges särskilt i lagen för de bestämmelser som genomför artikel 28.

13.7 Avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering

13.7.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt saknas specifika bestämmelser om avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensering rörande näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

Som framkommit av avsnitt 3.1, 3.3.6, 9.1.1 och 9.2.1 förekommer på många områden för kollektiv förvaltning att organisationerna samarbetar med varandra, bl.a. inom ramen för s.k. ömsesidiga representationsavtal. I vissa fall baseras sådana representationsavtal på modellavtal som tagits fram av organisationerna tillsammans eller inom ramen för en samarbetsorganisation. Historiskt förekom att ömsesidighetsavtalen innehöll bestämmelser om exklusivitet, men sådan exklusivitet innebär normalt otillåten konkurrensbegränsning såväl på marknaden för ömsesidig förvaltning av rättigheter som marknaden för licensiering till användare, och är därför inte tillåten (se t.ex. kommissionens beslut av den 16 juli 2008 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet, ärende COMP/C-2/38.698 – CISAC,p. 140 ff. med hänvisningar).

13.7.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om att avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk inte får innebära en exklusiv rätt att utfärda licenserna. I lagen införs också bestämmelser om att den organisation som fått tillståndet ska förvalta rättigheterna på icke-diskriminerande basis, att medlemmarna i den beviljande organisationen ska underrättas om avtalets huvudsakliga villkor samt bestämmelser om skyldighet för den organisation som fått tillstånd att underrätta den beviljande organisationen om bl.a. de huvudsakliga villkor som gäller för licensieringen. Bestämmelserna genomför artikel 29 i direktivet.

Skälen för förslagen

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 29 innehåller bestämmelser om representationsavtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering. Med representationsavtal avses, enligt artikel 3 j, ett avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer genom vilket en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta de rättigheter den representerar, inbegripet sådana avtal som sluts enligt artiklarna 29 och 30.

I artikel 29.1 anges att medlemsstaterna ska se till att varje representationsavtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer genom vilka en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk i sin egen musikrepertoar inte är av exklusiv karaktär. Den organisation som fått tillstånd ska förvalta dessa näträttigheter på icke-diskriminerande basis.

I artikel 29.2 anges att den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet ska underrätta sina medlemmar om avtalets huvudsakliga villkor, bland annat dess löptid och kostnaderna för de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisation som fått tillståndet uppställer.

I artikel 29.3 anges att den kollektiva förvaltningsorganisation som har fått tillstånd ska underrätta den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljat tillståndet om de huvudsakliga villkor som gäller för licensieringen av den sistnämnda organisationens näträttigheter, inbegripet typen av utnyttjande, alla bestämmelser som hör samman med eller påverkar licensavgiften, licensens löptid, redovisningsperioderna och de territorier som omfattas.

Underlag för tolkningen av artikel 29 ges av skälen 40, 44 och 45 till direktivet. I skäl 40 anges att bland annat det bör finnas ett ramverk som främjar frivillig aggregering av musikrepertoarer och rättigheter, vilket minskar antalet licenser som en användare behöver för att driva en gränsöverskridande tjänst som omfattar flera repertoarer.

I skäl 44 anges att aggregering av olika musikrepertoarer för gränsöverskridande licensiering underlättar licensieringsförfaranden och, genom att göra alla repertoarer tillgängliga på marknaden för gränsöverskridande licensiering, förbättrar den kulturella mång-

falden och minskar antalet transaktioner som en leverantör av tjänster på nätet behöver göra för att kunna erbjuda sina tjänster. En sådan aggregering av repertoarer bör göra det enklare att ta fram nya nättjänster och bör också leda till sänkta transaktionskostnader vilket i slutändan gynnar konsumenterna. Därför bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna som inte vill eller kan utfärda gränsöverskridande licenser direkt för sina egen musikrepertoar uppmuntras att frivilligt ge andra kollektiva förvaltningsorganisationer tillstånd att förvalta repertoaren på ett icke-diskriminerande sätt. Exklusivitet i avtal om gränsöverskridande licenser begränsar dessutom utbudet för användare som vill ha gränsöverskridande licenser och begränsar även utbudet för kollektiva förvaltningsorganisationer som efterfrågar förvaltningstjänster för sin repertoar i gränsöverskridande situationer. Därför bör alla representationsavtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer som tillhandahåller gränsöverskridande licenser ingås utan krav på exklusivitet.

I skäl 45 anges att en särskilt viktig faktor för medlemmarna i kollektiva förvaltningsorganisationer är insynen i de villkor som gäller när kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar näträttigheter. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör därför ge sina medlemmar tillräcklig information om de huvudsakliga villkoren i de avtal som ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att representera dessa medlemmars näträttigheter till musik i fråga om gränsöverskridande licensiering.

Genomförande av direktivets artikel 29

Bestämmelserna i artikel 29 i direktivet om att avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk inte får vara av exklusiv karaktär saknar motsvarighet i svensk rätt. Detsamma gäller kraven på att den organisation som fått tillståndet ska förvalta rättigheterna på icke-diskriminerande basis, att medlemmarna i den beviljande organisationen ska underrättas om avtalets huvudsakliga villkor samt skyldigheten för den organisation som fått tillstånd att underrätta den beviljande organisationen om bl.a. de huvudsakliga villkor som gäller för licensieringen. I lagen bör därför införas de krav som anges i artikeln. Bestäm-

melserna gäller organisationer som är etablerade här i landet. Det innebär bl.a. att bestämmelserna i artikel 29.2 om att medlemmarna i den beviljande organisationen ska underrättas om avtalets huvudsakliga villkor, gäller för organisationer som är etablerade här i landet och som ger tillstånd till en annan organisation att utfärda sådana gränsöverskridande licenser som avses i avdelning III. De bestämmelser i lagen som genomför artikel 29.2 med svensk rätt kommer således inte att gälla för organisationer etablerade utomlands som beviljar tillstånd till en organisation som är etablerad här i landet. Som har beskrivits i anslutning till förslaget till genomförande av artiklarna 27 och 28 (se avsnitt 3.5.2 och 3.6.2), gäller en bestämmelse i avdelning III i direktivet före en bestämmelse i avdelning II om bestämmelsen i avdelning III är mer specifik. Bestämmelserna om fördelning i artikel 29 om avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering kompletteras således av bestämmelserna i artikel 14 och 15 om allmänna principer för representationsavtal.

Förhållandet mellan bestämmelserna i artikel 29 och bestämmelserna i artiklarna 14 och 15 följer redan av det allmänna förhållandet mellan de regler som genomför avdelning III i förhållande till avdelning II (se avsnitt 13.1.2) och behöver därför inte anges särskilt i lagen för de bestämmelser som genomför artikel 29.

13.8 Skyldighet att representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensiering

13.8.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några bestämmelser om skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensiering rörande näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

13.8.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att, under vissa närmare angivna förutsättningar, representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensiering rörande näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet. Bestämmelserna genomför artikel 30 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 30 i direktivet innehåller bestämmelser om skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation (som uppfyller kraven för att bevilja sådana gränsöverskridande licenser som avses i avdelning III) att, under viss förutsättningar, representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensiering. Som angetts i avsnitt 13.7.2 inkluderas de avtal som avses i artikel 30 i begreppet ”representationsavtal”.

I artikel 30.1 anges att medlemsstaterna ska se till att när en kollektiv förvaltningsorganisation, som inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk i sin egen repertoar, begär att en annan kollektiv förvaltningsorganisation tecknar ett represenationsavtal för att representera dessa rättigheter, ska den tillfrågade organisationen godta en sådan begäran om den redan utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för samma kategori av näträttigheter till musikaliska verk i en eller flera andra kollektiva förvaltningsorganisationers repertoar.

I artikel 30.2 anges den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen ska besvara den begärande kollektiva förvaltningsorganisationen skriftligen och utan onödigt dröjsmål.

I artikel 30.3 anges att, utan att det påverkar tillämpningen av artiklarna 30.5 och 30.6, den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen ska förvalta den repertoar som organisationen representerar för den begärande organisationen på samma villkor som den tillämpar på förvaltningen av sin egen repertoar.

Av artikel 30.4 framgår att den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen i alla sina erbjudanden till leverantörer av nättjänster ska inbegripa den repertoar som den representerar för den begärande organisationen.

I artikel 20.5 anges att förvaltningsavgiften för den tjänst som den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller den begärande organisationen inte ska överskrida de skäliga kostnader som uppstår för den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen.

I artikel 30.6 anges att den begärande kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen tillgång till den information om sin egen musikrepertoar som krävs för att tillhandahålla gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Om informationen är otillräcklig eller tillhandahålls på ett sätt som gör att den tillfrågade organisationen inte kan uppfylla kraven enligt denna avdelning, ska den tillfrågade organisationen ha rätt att debitera för de skäliga kostnader som uppstår för att uppfylla dessa krav eller att utesluta de verk för vilka informationen är otillräcklig eller oanvändbar.

Underlag för tolkningen av artikel 30 ges i skäl 40 och 46 till direktivet. Där anges bland annat att det också bör finnas ett ramverk som främjar frivillig aggregering av musikrepertoarer och rättigheter, vilket minskar antalet licenser som en användare behöver för att driva en gränsöverskridande tjänst som omfattar flera repertoarer. Bestämmelserna bör göra det möjligt för en kollektiv förvaltningsorganisation att begära att en annan organisation representerar dess repertoar i gränsöverskridande situationer om den inte på egen hand kan eller vill uppfylla kraven. Det bör finnas en skyldighet för den tillfrågade organisationen, förutsatt att den redan aggregerar repertoarer och erbjuder eller utfärdar gränsöverskridande licenser, att godta den begärande organisationens tillstånd.

I skäl 46 till direktivet anges att det är viktigt att kräva att kollektiva förvaltningsorganisationer som erbjuder eller utfärdar gränsöverskridande licenser samtycker till att representera den repertoar som förvaltas av en annan kollektiv förvaltningsorganisation som inte vill göra detta direkt. För att säkerställa att detta krav inte är oproportionellt och inte går längre än vad som är nödvändigt bör den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen

vara skyldig att godta represenationen endast om begäran är begränsad till sådana näträttigheter som den tillfrågade organisationen själv representerar. Kravet bör dessutom endast gälla kollektiva förvaltningsorganisationer som aggregerar repertoarer och bör inte utökas till kollektiva förvaltningsorganisationer som endast tillhandahåller gränsöverskridande licenser för sin egen repertoar. Inte heller bör kravet gälla kollektiva förvaltningsorganisationer som enbart aggregerar rättigheter till samma verk för att kunna göra gemensam licensiering av rätten till mångfaldigande och rätten till överföring till allmänheten beträffande dessa verk. För att skydda intressena för rättighetshavarna hos den kollektiva förvaltningsorganisationen som beviljar tillståndet och se till att små och mindre välkända repertoarer i medlemsstaterna kan få tillträde till den inre marknaden på lika villkor är det viktigt att repertoaren hos den kollektiva förvaltningsorganisationen som beviljar tillståndet förvaltas på samma villkor som repertoaren hos den kollektiva förvaltningsorganisation för vilken tillståndet beviljas, och att den ingår i erbjudanden som den senare organisationen tillhandahåller leverantörer av nättjänster. Den förvaltningsavgift som debiteras av den kollektiva förvaltningsorganisation för vilken tillståndet beviljats bör göra det möjligt för organisationen att få igen de nödvändiga och skäliga investeringar som den gjort. Avtal genom vilka en kollektiv förvaltningsorganisation ger en eller flera andra organisationer tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för sin egen musikrepertoar för användning på nätet bör inte hindra den förstnämnda kollektiva förvaltningsorganisationen från att fortsätta utfärda licenser begränsade till den medlemsstats territorium där organisationen är etablerad, för sin egen repertoar och all annan repertoar som den har tillstånd att representera inom territoriet i fråga.

Genom att bestämmelserna i artikel 30 gör det möjligt för kollektiva förvaltningsorganisationer som inte själva utfärdar gränsöverskridande licenser att få tillträde till marknaden för sådana licenser, fyller bestämmelserna en viktig funktion i fråga om att säkerställa den kulturella mångfalden (jfr skäl 3 i direktivet och artikel 167 i EUF-fördraget).

Genomförande av artikel 30

Bestämmelserna i artikel 30 i direktivet om skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att, under vissa närmare angivna förutsättningar, representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensiering rörande näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet, saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas de krav som anges i artikeln.

Bestämmelserna i artikel 30.6 innehåller skyldigheter för såväl den beviljande som den beviljade organisationen. Bestämmelsernas sammanhang och syfte torde innebära att det endast är den beviljade (mottagande) organisationens medlemsstat som har ansvar för efterlevnaden av bestämmelserna. De bestämmelser som genomför artikel 30.6 med svensk rätt ska således tillämpas såväl på mottagande organisationer som på givande organisationer, förutsatt att den mottagande organisationen är etablerade här i landet.

13.9 Tillträde till gränsöverskridande licensiering

13.9.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några bestämmelser om rättighetshavares möjlighet att få tillträde till gränsöverskridande licensiering i situationer där den kollektiva förvaltningsorganisation till vilken de har gett ett förvaltningsuppdrag inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser.

13.9.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser som ger rättighetshavare möjlighet att, under vissa närmare angivna förutsättningar, få tillträde till gränsöverskridande licensiering i situationer där den kollektiva förvaltningsorganisation till vilken de har gett ett förvaltningsuppdrag inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser. Bestämmelserna genomför artikel 31 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 31 anges att medlemsstaterna ska se till att om en kollektiv förvaltningsorganisation inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk eller inte låter en annan kollektiv förvaltningsorganisation representera dessa rättigheter för det ändamålet senast den 10 april 2017, kan rättighetshavare som har beviljat den organisationen tillstånd att representera deras näträttigheter till musikaliska verk dra in den organisationens näträttigheter till musikaliska verk med avseende på gränsöverskridande licensiering på samtliga territorier, utan att behöva dra in näträttigheterna till musikaliska verk med avseende på icke gränsöverskridande licensiering, och bevilja gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk själva eller genom någon annan part som de befullmäktigar eller genom en kollektiv förvaltningsorganisation som uppfyller bestämmelserna i avdelning III i direktivet.

Underlag för tolkning av artikel 31 ges av skäl 47 till direktivet. Där anges att syftet med och effektiviteten hos bestämmelserna rörande gränsöverskridande licensiering som utförs av de kollektiva förvaltningsorganisationerna undermineras kraftigt om rättighetshavarna inte kan utöva sådana rättigheter i fråga om att utfärda gränsöverskridande licenser i fall där den kollektiva förvaltningsorganisationen till vilken de har anförtrott sina rättigheter inte skulle utfärda eller erbjuda gränsöverskridande licenser och dessutom inte skulle vilja ge en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att göra detta. Det skulle därför vara viktigt att rättighetshavarna under sådana omständigheter kan utöva rättigheten att själva eller genom en eller flera andra parter utfärda de gränsöverskridande licenser som leverantörerna av nättjänster vill ha, genom att återta rättigheterna från sin ursprungliga kollektiva förvaltningsorganisation i den utsträckning som krävs för gränsöverskridande licensiering för användning på nätet och låta samma rättigheter vara kvar hos den ursprungliga organisationen med avseende på icke gränsöverskridande licensiering.

Innebörden av bestämmelserna i artikel 31 är inte helt klar i fråga om det kan uppställas något krav på att den rättighetshavare som drar tillbaka sitt förvaltningsuppdrag från den kollektiva

förvaltningsorganisationen därefter (också) behöver bevilja gränsöverskridande licenser för näträttigheter till sina musikaliska verk (oavsett om det sker individuellt eller via en annan organisation). Att uppställa ett krav på efterföljande licensiering som villkor för att uppdraget ska kunna tas tillbaka från den ursprungliga förvaltningsorganisationen torde dock vara alltför långtgående. Bestämmelsen bör istället förstås i ljuset av sitt syfte, vilket närmast är att möjliggöra gränsöverskridande licensiering snarare än att uppställa krav på sådan licensiering.

Genomförande av direktivets artikel 31

Bestämmelserna i artikel 31 i direktivet om rättighetshavares möjlighet att, under de förutsättningar som anges i artikeln, få tillträde till gränsöverskridande licensiering i situationer där den kollektiva förvaltningsorganisation till vilken de har gett ett förvaltningsuppdrag inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser, saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. I lagen bör därför införas den möjligheten, i enlighet med de krav som anges i artikeln. Som just beskrivits bör möjligheten att ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag inte kombineras (eller villkoras) med ett krav på att rättighetshavaren därefter indivieullt eller via en annan kollektiv förvaltningsorganisation beviljar gränsöverskridande licenser.

13.10 Undantag för musikrättigheter som krävs för radio- och tv-program

13.10.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några bestämmelser om undantag för kollektiva förvaltningsorganisationer från direktivets krav i artiklarna 23 till 31 till förmån för musikrättigheter som krävs för radio- och tv-program när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk.

Som har beskrivits i avsnitt 13.1.1 finns en acceptans i förhållande till konkurrensrättsliga regler att kollektiva förvaltningsorganisationer kan ha rationella och legitima skäl att endast bedriva verksamhet på det territorium där de är etablerade, åtminstone utifrån möjligheten

att övervaka den användning som sker av upphovsrätt och närstående rättigheter i fysiska miljöer. Det har lett till en ordning där organisationerna samarbetat med varandra för att kunna ge en användare en licens som avser flera organisationers repertoar för användning per territorium (*eng. mono territory – multi-repertoire license*). Som framgår av samma avsnitt har det dock från kommissionens sida funnits en önskan om att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska tillhandahålla användare gränsöverskridande licenser, dvs. licenser som avser användning på flera territorier (*eng. multi territory – mono repertoire license*). Samtididigt har organisationerna önskat samarbeta om möjligheten att ge användarna licenser som avser såväl flera territorier som flera organisationers repertoar (*eng. multi territory – multi repertoire license*). Sådana samarbeten har dock mött invändingar från kommissionens generaldirektorat för konkurrens, bl.a. på grund av att avtalen innehållit territoriella restriktioner.

Ett avtal om samarbete mellan kollektiva förvaltningsorganisaitoner om gränsöverskridande licensiering som har medgivits undantag (s.k. icke-ingripandebesked) från förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete är det s.k. IFPI Samsändningsavtalet.[16] Avtalet innebar en rätt för radio- och tv-företag, vars signaler hade sitt ursprung inom EES, att vända sig till valfri organisation som var part i avtalet, för att erhålla en licens för samsändning för flera repertoarer och flera territorier. Med samsändning avsågs i avtalet radio- och tv-företagens samtidiga sändning över internet av ljudinspelningar ingående i företagens sändningar av radio- eller tv-signaler. Ett annat avtal som också medgetts undantag är det s.k. Webcastingavtalet.[17] De nämnda avtalen avser dock endast närstående rättigheter – något motsvarande samarbete finns inte för gränsöverskridande förvaltning av musikaliska verk.

[16] Se Kommissionens beslut av den 8 oktober 2002 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (Ärende nr COMP/C2/38.014 – IFPI "Samsändning") (2003/300/EG).
[17] Se Tribunalens dom av den 12 april 2013 i mål T-442/08, CISAC mot Europeiska kommissionen, p. 35.

13.10.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om undantag för kollektiva förvaltningsorganisationer från de bestämmelser som genomför direktivets krav i artiklarna 23 till 31 till förmån för musikrättigheter som krävs för radio- och tv-program och kompletterande material i vissa fall när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna genomför artikel 32 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

Enligt artikel 32 ska kraven enligt avdelning III i direktivet inte gälla när kollektiva förvaltningsorganisationer, på basis av frivillig aggregering av de nödvändiga rättigheterna, och i enlighet med konkurrensreglerna i artiklarna 101 och 102 i EUF-fördraget, utfärdar en gränsöverskridande licens för näträttigheter till såväl musikaliska verk som ett sändarföretag måste ha för att få överföra till eller tillgängliggöra för allmänheten sina radio- eller tv-program samtidigt med den ursprungliga sändningen eller senare, som allt material på nätet, inklusive förhandsvisningar, som produceras av eller för sändningsföretaget och som utgör komplement till den ursprungliga utsändningen av dess radio- eller tv-program.

Underlag för tolkning av artikel 32 ges av skäl 48 till direktivet. Där anges att sändarföretagen i allmänhet har en licens från en lokal kollektiv förvaltningsorganisation för sina egna utsändningar av radio- och tv-program som innehåller musikaliska verk. En sådan licens är ofta begränsad till utsändningar. För att göra sådana utsändningar tillgängliga också på nätet krävs en licens för näträttigheter till musikaliska verk. För att underlätta licensiering av näträttigheter till musikaliska verk när det gäller samtidig och fördröjd sändning på nätet av tv- och radiosändningar är det nödvändigt att uppställa ett undantag från de regler som annars gäller för gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk. Ett sådant undantag bör begränsas till vad som är nödvändigt för att få tillgång till tv- eller radioprogram på nätet och till material som har ett klart och underordnat förhållande till originalsändningen och som produceras

t.ex. för komplettering, förhandsvisning eller recension av tv- eller radioprogrammet i fråga. Undantaget bör inte fungera så att konkurrensen snedvrids jämfört med andra tjänster som ger konsumenterna tillgång till enskilda musikaliska eller audiovisuella verk på nätet och inte heller leda till begränsande förfaranden såsom uppdelning av marknader eller kunder, vilket skulle strida mot artikel 101 eller 102 i EUF-fördraget.

Genomförande av artikel 32

I svensk rätt saknas motsvarighet till bestämmelserna i artikel 32 i direktivet om undantag i vissa fall för kollektiva förvaltningsorganisationer från direktivets krav i artiklarna 23 till 31 till förmån för musikrättigheter som krävs för radio- och tv-program när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. I lagen bör därför införas undantagsbestämmelser motsvarande dem i artikel 32.

14 Efterlevnad

14.1 Förfaranden för klagomål

14.1.1 Nuvarande ordning

Allmänt om förfaranden för hantering av klagomål på området för kollektiv rättighetsförvaltning

I svensk rätt finns inte några specifika bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska ge sina medlemmar och de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom representationsavtal tillgång till förfaranden för hantering av klagomål (jfr dock nedan om bestämmelser i lagen om tjänster på den inre marknaden). Flera av de svenska organisationer som helt eller delvis bedriver kollektiv rättighetsförvaltning har dock på frivillig basis inrättat förfaranden för vissa kategorier av klagomål. Efter förfrågan har några av organisationerna tillhandahållit följande information om sina rutiner.

Bonus Copyright Access behandlar klagomål individuellt utifrån frågeställningar som aktualiseras i det enskilda fallet. I första hand hanteras klagomål av organisationens jurister. Om ytterligare behov finns är nästa instans jurister eller verksamhetsansvariga i den medlemsorganisation vars verksamhetsområde den klagande verkar inom. Bonus framhåller att behovet av formaliserade rutiner för klagomål hittills har varit ringa, med mindre än fem klagande rättsinnehavare per år.

SAMI har en uttrycklig reklamationspolicy för medlemmar och anslutna. Alla reklamationer ska ställas skriftligen till SAMI. Reklamationen ska innehålla tydliga uppgifter om vem som reklamerar, med aktuella kontaktuppgifter, vad som reklameras och grunder och yrkanden för reklamationen. SAMI bekräftar inom en

vecka att reklamationen kommit in. Om inga särskilda omständigheter föreligger besvaras reklamationen inom fyra veckor. SAMI anger att handläggningen ibland kan ta längre tid, t.ex. om reklamationen beror på en utländsk kollektiv förvaltningsorganisations agerande eller om reklamationen är mer komplicerad än normalt. Om den klagande inte är nöjd med SAMIs beslut eller om reklamationen avslås, kan ett överklagande lämnas till SAMIs reklamationsutskott inom två månader. Utskottet består av minst tre och högst fyra personer från SAMIs styrelse samt vid behov SAMIs VD eller operativa chef, jurister, och/eller annan behörig personal från kansliet. Utskottet bereder frågan för SAMIs styrelse som därefter fattar beslut i ärendet. Svårbedömda frågor eller frågor av principiell karaktär hänvisas direkt till SAMIs reklamationsutskott. För svårbedömda ärenden finns ingen möjlighet till överklagande inom SAMI utan i stället hänvisas till rättslig prövning i domstol.

IFPI Sverige anger att reklamationer oftast förekommer i fråga om s.k. dubbla anspråk, dvs. situationer där två parter gör anspråk på samma rättighet. Hos IFPI kan alla rättighetshavare, såväl medlemmar som andra, registrera sina rättigheter elektroniskt. Om det vid registreringstillfället visar sig att rättigheten redan är registrerad får den som försöker registrera information om detta samt hur man går till väga för att föra fram klagomål. Rutinerna för att hantera sådana s.k. dubbla anspråk är mycket utvecklade. Andra klagomål, t.ex. synpunkter på fördelning, underlag och liknande besvaras direkt av tjänstemän på IFPI. Frågor av större vikt behandlas i IFPIs styrelse.

STIM uppger att de kontinuerligt handlägger muntliga och skriftliga kontakter med medlemmar och anslutna, andra berörda rättighetshavare, andra sällskap och allmänheten. Kontakterna spänner över ett vitt område med begäran om upplysningar, övriga typer av förfrågningar, synpunkter och ståndpunkter, m.m. STIM har etablerade rutiner för att behandla externa kontakter på ett omsorgsfullt sätt och utan dröjsmål, inbegripet sådana som kan karakteriseras som klagomål. Exempel på förekommande klagomål är att en rättighetshavare påtalar att framförda verk saknas i avräkningen till denne eller att han eller hon inte fått någon avräkning alls. Den klagande erbjuds då att fylla i ett formulär med relevant information. Därefter utreder STIM det inträffade,

kommunicerar utfallet av utredningen med den klagande och vidtar i förekommande fall rättelse. Andra exempel är att en musikrapport kopplas till fel verk, t.ex. ett verk med samma titel, eller att det förekommer brister i uppdatering av verksregister. Något formaliserat tillvägagångssätt finns inte.

BUS har inte någon egentlig klagoinstans när det gäller den vanliga licensieringsverksamheten. Klagomålen är få och bygger oftast på missförstånd. De få klagomål som finns hanteras normalt av behörig tjänsteman; principiella frågor hanteras av styrelsen eller stämman.

Copyswede har framhållit att begreppet ”klagomål” har en oklar innebörd, t.ex. i förhållande till rätten för en s.k. utanförstående rättighetshavare att erhålla individuell ersättning inom ramen för avtalslicensbestämmelserna. En eventuellt utebliven eller felaktigt utbetald ersättning hanteras skriftligen via formulär på Copyswedes hemsida.

Filmproducenternas Rättighetsförening (FRF) har anfört att klagomål framför allt uppstår då fler än en producent gör anspråk på samma utestående belopp. FRF tillhandahåller inte något formaliserat förfarande för att lösa sådana tvister.

Bestämmelser om klagomålshantering m.m. i annan lagstiftning

I 19 § lagen (2009:1079) om tjänster på den inre marknaden föreskrivs att en tjänsteleverantör ska besvara klagomål från en tjänstemottagare så snart som möjligt och skyndsamt försöka finna en tillfredsställande lösning. Bestämmelserna genomför artikel 27 i det s.k. tjänstedirektivet (se prop. 2008/09:187 s. 162 f.). Eftersom kollektiva förvaltningsorganisationer är att anse som sådana tjänsteleverantörer som omfattas av tjänstedirektivet (se avsnitt 4.2.5), gäller bestämmelserna om klagomålshantering i lagen om tjänster på den inre marknaden även för dessa organisationer.

Bestämmelser om klagomål finns även i annan lagstiftning. Till exempel finns i 20 § ellagen (1997:857) en bestämmelse om att elleverantörer och nätkoncessionshavare ska ha fastställda rutiner för hanteringen av klagomål från konsumenter.

14.1.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs en bestämmelse om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska besvara klagomål från sina medlemmar och de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal så snart som möjligt och skyndsamt försöka finna en tillfredsställande lösning. I lagen införs också bestämmelser om att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska svara skriftligen på klagomål och bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation som avvisar ett klagomål ska motivera detta. Bestämmelserna genomför artikel 33 i direktivet.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 33 i direktivet finns bestämmelser om förfarande för klagomål. I artikel 33.1 anges att medlemsstaterna ska se till att kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal har tillgång till effektiva och snabba förfaranden för hantering av klagomål, särskilt rörande tillstånd att förvalta rättigheter och avslutande eller återtagande av rättigheter, villkor för medlemskap, inkassering av utestående belopp till rättighetshavare, avdrag och fördelning. I artikel 33.2 anges att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska svara skriftligen på klagomål från medlemmar eller från de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal. Om en kollektiv förvaltningsorganisation avvisar ett klagomål ska den motivera detta.

Underlag för tolkning av artikel 33 ges av skäl 49 till direktivet. Där anges bl.a. att de kollektiva förvaltningsorganisationerna bör erbjuda sina medlemmar särskilda förfaranden för hantering av klagomål. Vidare anges att dessa förfaranden också bör vara tillgängliga för andra rättighetshavare som en kollektiv förvaltningsorganisation representerar direkt och för andra kollektiva förvaltningsorganisationer för vilkas räkning den förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal.

Genomförande av artikel 33

Som har framkommit i avsnitt 14.1.1 tillhandahåller flera av de organisationer som här i landet ägnar sig åt kollektiv förvaltning mer eller mindre formaliserade rutiner för att hantera klagomål. Rent allmänt torde gälla att sådana rutiner ger medlemmar och andra kollektiva förvaltningsorganisationer förtroende för den kollektiva förvaltningsorganisationens verksamhet. Väl fungerande rutiner för hantering av klagomål förebygger missförstånd och segdragna tvister (jfr allmänt om rutiner för klagomålshantering vid tillhandahållande av tjänster, prop. 2008/09:187 s. 162 f.).

Som nämnts i avsnitt 14.1.1 torde de kollektiva förvaltningsorganisationerna redan i dag omfattas av bestämmelserna om klagomålshantering i lagen om tjänster på den inre marknaden. Bestämmelserna i artikel 33 i direktivet är dock mer preciserade än bestämmelserna i lagen om tjänster på den inre marknaden.

När det gäller kraven i artikel 33.1 att förfarandena ska vara ”effektiva och snabba”, torde det svara mot kraven i lagen om tjänster på den inre marknaden (som närmast ordgrant genomför direktivets lydelse i denna del) om att klagomål ska ”besvaras så snart som möjligt och att tjänsteleverantören skyndsamt försöker finna tillfredsställande lösningar” (se artikel 27 i tjänstedirektivet). Motsvarande uttryck bör införas i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning för de krav på hantering av klagomål som genomför artikel 33.1 i direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning.

Artikel 33.1 innehåller ett antal exempel på klagomål. Dessa behöver inte föras in direkt i lagtexten, utan kan i stället tas in i författningskommentaren.

I den nämnda artikel 33.2 anges att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska svara skriftligen på klagomål från medlemmar eller från de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal. Vidare ska en kollektiv förvaltningsorganisation, om den avvisar ett klagomål, motivera detta. Eftersom dessa bestämmelser saknar motsvarighet i lagen om tjänster på den inre marknaden och annan svensk rätt, bör i lagen införas de krav som anges i artikeln.

I avsnitt 7.7.2 har framkommit att artikel 7 i direktivet innehåller bestämmelser om rättigheter för rättighetshavare som inte är medlemmar i den kollektiva förvaltningsorganisationen. Artikel 7

innehåller bl.a. en hänvisning till artikel 33. Det innebär att bestämmelser i lagen som genomför artikel 33 kommer att tillämpas även på sådana rättighetshavare som omfattas av artikel 7. Någon erinran härom behöver dock inte införas i anslutning till de bestämmelser som genomför artikel 33.

14.2 Förfaranden för alternativ tvistlösning

14.2.1 Nuvarande ordning

I svensk rätt finns inte några specifika bestämmelser om att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer, medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavare eller användare alltid kan bli föremål för ett förfarande för alternativ tvistlösning. Det finns inte heller några bestämmelser om alternativ tvistlösning som tar särskilt sikte på tvister som berör en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser.

I svensk rätt finns dock bestämmelser om alternativ tvistlösning som gäller under vissa förutsättningar, t.ex. medling och skiljeförfarande.

Medling

Det finns ingen sammanhållen reglering av medlingsverksamhet i Sverige. Vid sidan av medlingslagen (se strax nedan) förekommer författningsreglerad medling inom en rad områden. Därutöver förekommer medling i privat regi som inte är författningsreglerad, men där parterna har avtalat om att vissa medlingsregler ska gälla. Det gäller bl.a. den medlingsverksamhet som bedrivs i organiserad form av vissa handelskamrar. På upphovsrättsområdet finns också en särskild lag om medling, som gäller för vissa tvister.

Lagen om medling i vissa upphovsrättstvister

I lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister finns bestämmelser som syftar till att stimulera ingåendet av avtal med avtalslicensverkan. Medlingsförfarandet är ett frivilligt förfarande

som avser att hjälpa parterna att komma fram till en överenskommelse. Lagen är tillämplig när det uppkommer en tvist om ingåendet av ett avtal som är en förutsättning för en avtalslicens enligt 42 b–e och g eller, när det gäller vidaresändning genom kabel, 42 f § samma lag. Lagen är inte tillämplig om parterna skriftligen har kommit överens om att medling inte ska äga rum (9 §). I lagen föreskrivs inte någon förhandlingsplikt, men den ställer en förhandlingsordning till marknadens förfogande. Avsikten är att undvika avtalslösa tillstånd på de aktuella områdena. Om en förhandling om sådant avtal som omfattas av lagen inte leder till något resultat, kan vardera parten begära medling. Medling kan även begäras av den som kan vara part i sådant avtal, om motparten avvisar en begäran om förhandlingar om ett sådant avtal. Begäran om medling ska göras till regeringen, som utser förlikningsman (2 och 4 §§). Om parterna inte kan enas vid medlingen kan förlikningsmannen föreslå parterna att låta tvisten avgöras genom skiljeförfarande. Förlikningsmannen kan också medverka vid utseende av skiljemän (5 §). Om ett slutligt medlingsförslag inte godtas eller om förlikningsmannen inte anser sig kunna lägga fram något medlingsförslag på grund av bristande medverkan från någon av parterna, ska förlikningsmannen, om parterna inte är överens om att låta tvisten avgöras genom skiljeförfarande, genast anmäla detta till regeringen (6 §). Medlingen kan inte leda till att en part blir bunden mot sin vilja. Avtalet kan dock under vissa förutsättningar fortsätta att gälla även efter det att avtalstiden har gått ut (s.k. prolongering, se 7 §).

Regeringen har vid flera tillfällen övervägt om andra lagstiftningstekniska lösningar – sådana som bygger på tvingande regler – i stället borde användas för att uppnå målet med medlingen. Regeringen har i anslutning till detta oftast gjort bedömningen att det inte funnits tillräckliga skäl för att välja lösningar som bygger på tvingande regler.[1] Regeringen har dock förklarat att man avser att återkomma till frågan om det visar sig att den lösning man valde är otillräcklig (jfr prop. 1979/80:132 s. 14 f., prop. 1985/86:146 s. 22, prop. 1992/93:214 s. 62 och prop. 1994/95:58 s. 52 ff.).

[1] Jfr. Karnell som anfört att bestämmelser om tvingande tvistlösningsförfarande gör avtalslicensregler till ett slags förklädda tvångslicensregler, se Karnell i NIR 1981 s. 262.

I betänkandet *Tillstånd och medling* (SOU 2013:4) har föreslagits att handläggningen av ärenden om medling och om utseende av förlikningsman flyttas över från regeringen till allmän domstol och att de koncentreras till Stockholms tingsrätt. Vidare bedömer utredningen att reglerna om när avtal fortsätter att gälla efter det att avtalstiden har gått ut (s.k. prolongering) inte behöver ändras eftersom den är dispositiv. Parternas intresse av att gamla avtal inte fortsätter att gälla under allt för lång tid tillgodoses genom att det tas in bestämmelser om medlingsförfarandets längd i lagen. I betänkandet föreslås också vissa förtydliganden om vem som ska utses till medlare samt förtydliganden om när medlingen ska anses avslutad. Slutligen föreslår utredningen vissa språkliga och redaktionella anpassningar av lagen.

Särskild medling

Enligt allmänna regler i rättegångsbalken gäller att tingsrätterna ska – och hovrätten bör – verka för att parterna förliks eller på annat sätt uppnår en samförståndslösning, om det inte är olämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet och övriga omständigheter. Detta sker i många fall genom förlikningsförhandlingar i målet under rättens ledning. I mål där förlikning om saken är tillåten, dvs. i dispositiva tvistemål, får rätten också besluta om särskild medling, om parterna samtycker till det och det inte är olämpligt att verka för förlikning. I sådana fall ska rätten förelägga parterna att inställa sig till ett sammanträde inför medlare som förordnas av rätten och ange inom vilken tid medlingen senast ska vara slutförd. Rätten får förlänga tidsfristen om det finns särskilda skäl för det. Bestämmelsen är tillämplig även i hovrätten (42 kap. 17 § andra stycket jämfört med 50 kap. 11 § rättegångsbalken).

Det framgår inte av lagtexten vem som ska utses till medlare. I den juridiska litteraturen har framhållits att stort värde bör fästas vid parternas önskemål. Att parterna har stort förtroende för medlaren är nämligen av yttersta vikt för möjligheterna att nå en uppgörelse. Parterna har däremot inte något vetorätt mot en viss person. Lagtexten utesluter inte heller att flera medlare kan utses i samma mål. Detta kan vara lämpligt bl.a. om det behövs sakkunskaper på skilda områden (Fitger, Rättegångsbalken, med suppl., s. 42:52).

Medlingslagen

Allmänna bestämmelser om medling finns i lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister. Lagen innehåller bestämmelser om främst utomprocessuell medling och syftar till att öka möjligheterna att lösa tvister på frivillig väg. Lagen genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/52/EG av den 21 maj om vissa aspekter på medling på privaträttens område (medlingsdirektivet).

Medlingsdirektivet föreskriver inte att medlemsstaterna måste erbjuda medling men det ställer vissa krav på den medlingsverksamhet som finns i medlemsstaterna. Direktivet syftar till att öka attraktionskraften hos medling genom att göra det möjligt att verkställa medlingsöverenskommelser samt genom bestämmelser om konfidentialitet och medlingens inverkan på talefrister och preskriptionstider. Direktivet tillämpas inte på förhandlingar före ingåendet av avtal (beaktandesats 11).

Lagen gäller medling i privaträttsliga tvister där förlikning om saken är tillåten. Lagen gäller dock inte sådan medling eller förlikningsverksamhet som sker i Sverige inom ramen för ett mål eller ärende hos domstol, annan myndighet eller skiljenämnd. Lagen gäller inte heller förlikningsverksamhet i utländsk domstol (1 §). Några särskilda regler för beslut om medling, utseende av medlare och om överklagande av sådana beslut finns inte. Lagen innehåller bestämmelser om tystnadsplikt för medlaren och dennes biträde (5 §), regler om att domstol under vissa förutsättningar ska förklara en medlingsöverenskommelse verkställbar (7–11 §§), samt om medlingens inverkan på talefrister och preskriptionstider (6 §).

Annan författningsreglerad medling

Det förekommer författningsreglerad medling på en rad olika områden. I lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation finns bestämmelser om att den behöriga myndigheten får hänskjuta tvister som faller inom dess kompetens till medling, om det med hänsyn till tvistens beskaffenhet bedöms vara en lämpligare åtgärd än att myndigheten tar upp tvisten till prövning eller vidtar åtgärd inom ramen för den allmänna tillsynen (se 7 kap. 11 §). Sådan medling kan aktualiseras även om den fråga som kan bli föremål för

medlingen är en sådan som parterna kan träffa avtal om(jfr. prop. 2002/03:110 s. 117 f. och NJA 2012 s. 498).

Regler om medling finns också beträffande arrende- bostadsrätts- och hyrestvister, samt rörande tvister om fjärrvärme, kremering och i ytterligare författningar. Utredningen går inte närmare in på någon av dessa.

Handelskamrarnas medlingsinstitut

Medling förekommer också i privat regi som inte är författningsreglerad. Sådan verksamhet drivs bl.a. av medlingsinstitutet vid Stockholms Handelskammare, som har antagit egna medlingsregler som parterna kan komma överens om att använda. Gemensamt för dessa regler är i huvudsak att medlaren ska vara opartisk och oberoende. Medlingen kan avslutas bl.a. om medlaren konstaterar att det inte är meningsfullt att fortsätta medlingen eller på ena partens begäran. Det finns en viss tidsfrist inom vilken medlingen ska avslutas, men som kan förlängas. En medlingsöverenskommelse kan göras verkställbar genom att stadfästas i en skiljedom efter det att medlaren utsetts till skiljeman.

Bestämmelser om medling i internationella instrument

Europarådet antog år 2002 en rekommendation om medling i civilrättsliga angelägenheter (Rec [2002] 10). Den anger att medlaren ska agera oberoende och opartiskt samt säkerställa att principen om en jämbördig process respekteras under medlingsförfarandet. Medlaren har ingen befogenhet att tvinga på parterna en lösning.

FN:s kommission för internationell handelsrätt (UNCITRAL) antog år 2002 en s.k. modellag om medling i internationella kommersiella tvister. Avsikten var att modellagen skulle användas som ett verktyg för att harmonisera staters lagstiftning på området. Bestämmelserna i modellagen har inte införlivats i svensk rätt. Anledningen var bl.a. att de sakliga regleringarna i modellagen av vissa rättsfrågor avviker från de lösningar som anses lämpligast enligt svensk rätt (jfr prop. 2010/11:128 s. 39).

Skiljeförfarande

Skiljeförfarande är en form av privat rättsskipning där parterna har möjlighet att utse de personer (skiljemän) som ska slita tvisten. Förfarandet är reglerat i lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Parter som står i avtalsförhållande till varandra kan redan i samband med att avtalet sluts överenskomma att framtida tvister vid tillämpningen av avtalet ska lösas genom skiljeförfarande. Parterna kan också träffa skiljeavtal sedan en tvist har uppkommit. Skiljeavtal får träffas i alla frågor där förlikning i saken är tillåten. Har parterna träffat skiljeavtal är det ett dispositivt hinder för rättegång i domstol. Det betyder att talan i anledning av tvisten inte kan prövas i domstol, om någon av parterna invänder och vid behov visar att tvisten i stället ska avgöras genom skiljeförfarande.

Skiljeförfarandet ska vara flexibelt och snabbt och det finns därför få bestämmelser som styr förfarandet. Parterna och skiljemännen råder således till stor del själva över förfarandet. I lagen anges som riktmärke att skiljemännen ska handlägga tvisten opartiskt, ändamålsenligt och snabbt.

Skiljeförfarandet avgörs i regel genom skiljedom. Domen kan inte överklagas. Den kan dock upphävas på formella grunder i en klanderprocess eller ogiltigförklaras eller ändras; allt i allmän domstol.

I första hand ankommer det på parterna att bestämma hur många skiljemännen ska vara och hur de ska utses. Utöver förfaranden där skiljenämnden upprättas tillfälligt, s.k. ad hoc-förfaranden, finns även ett antal permanenta skiljedomsinstitut dit parterna kan vända sig med en begäran om skiljeförfarande. Skiljeförfaranden i sådana fall betecknas som institutionella. Det största institutionella organet för administrering av skiljeförfarande i Sverige är Stockholms Handelskammares skiljedomsinstitut (SCC). De flesta institut har utarbetat egna regler som kompletterar eller modifierar de nationella skiljemannalagarna.

Bestämmelser om skiljeförfarande i stadgarna m.m.

I såväl aktiebolagslagen som lagen om ekonomiska föreningar finns bestämmelser om att det i bolagsordningen respektive stadgarna kan tas in en bestämmelse om skiljeförfarande vid tvist mellan å ena sidan bolaget/föreningen och å andra sidan styrelsen, styrelse-

ledamot, likvidator eller aktieägare/medlem (se 7 kap. 54 § aktiebolagslagen och 7 kap. 18 § föreningslagen). Skiljeklausulen kan endast omfatta associationsrättsliga tvister (se Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, 2012, s. 198 med hänvisningar).

Godmansavtal

Det förekommer att två parter avtalar om att en viss fråga ska avgöras av tredje man med för parterna bindande verkan på något annat sätt än genom skiljeförfarande eller rättegång. Det finns ingen vedertagen övergripande term för sådana avtal, men i den juridiska litteraturen har de benämnts *godmansavtal* (se Lindskog, a.a. s. 46 f.). Ett godmansavtal (godmansavgörande) saknar, till skillnad från en dom eller en skiljedom, exigibilitet. Ett godmansavgörande kan således inte verkställas exekutivt (Lindskog, a.a. s. 49 f.).

14.2.2 Överväganden

Bedömning: Det bör inte införas några bestämmelser med anledning av artikel 34.1 i direktivet.

Det krävs inte några nya bestämmelser i lagen för att genomföra artikel 34.2 i direktivet.

Skälen för bedömningen

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 34 i direktivet finns bestämmelser om förfaranden för alternativ tvistlösning. I artikel 34.1 anges att medlemsstaterna får föreskriva att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer, medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavare eller användare rörande bestämmelser i nationell rätt som antagits enligt kraven i direktivet kan bli föremål för ett snabbt, oberoende och opartiskt förfarande för alternativ tvistlösning. I artikel 34.2 anges att medlemsstaterna med avseende på tillämpningen av avdelning III i direktivet ska se till att följande tvister

som berör en kollektiv förvaltningsorganisation som är etablerad på deras territorium och som utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk, kan bli föremål för ett oberoende och opartiskt förfarande för alternativ tvistlösning: a) tvister med en faktisk eller potentiell leverantör av nättjänster om tillämpning av artiklarna 16, 25, 26 och 27, b) tvister med en eller flera rättighetshavare om tillämpning av artiklarna 25, 26, 27, 28, 29, 30 och 31, samt c) tvister med en annan kollektiv förvaltningsorganisation om tillämpning av artiklarna 25, 26, 27, 28, 29 och 30.

Underlag för tolkningen av artikel 34 ges av skäl 49 till direktivet. Där anges bl.a. att det är nödvändigt att säkerställa att bestämmelserna i den nationella lagstiftning som antas enligt direktivet verkställs effektivt. Det anges också att medlemsstaterna bör ha rätt att föreskriva att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer, deras medlemmar, rättighetshavare eller användare vad gäller tillämpningen av direktivet kan bli föremål för ett snabbt, oberoende och opartiskt förfarande för alternativ tvistlösning. Det framhålls att i synnerhet bestämmelser om gränsöverskridande licensering av näträttigheter för musikaliska verk försvagas om tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och andra parter inte får en snabb och effektiv lösning. Det anges att det därför är lämpligt att, utan att det påverkar rättigheten att vända sig till domstol, föreskriva en möjlighet till ett lättillgängligt, effektivt och opartiskt förfarande utanför domstol, till exempel medling eller skiljedom, för att lösa konflikter mellan å ena sidan kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser och å andra sidan leverantörer av nättjänster, rättighetshavare och andra kollektiva förvaltningsorganisationer. Vidare poängteras att direktivet inte föreskriver någon specifik typ av alternativ tvistlösning, och att direktivet inte heller fastställer vilket organ som bör ansvara för denna tvistlösning, under förutsättning att det finns garantier för att organet i fråga är oberoende, opartiskt och effektivt.

Generell möjlighet till alternativ tvistlösning

Stadgandet i artikel 34.1 om att medlemsstaterna får föreskriva att vissa tvister kan bli föremål för alternativ tvistlösning innebär inte någon skyldighet för medlemsstaterna att införa en möjlighet till sådan tvistlösning. Således är det inte nödvändigt att i nationell rätt uppställa möjlighet till alternativ tvistlösning för de situationer som avses i artikel 34.1 för att uppfylla direktivets krav.

Under utredningens bedrivande har dock uppkommit fråga om befintliga bestämmelser om alternativ tvistlösning i svensk rätt (se avsnitt 14.2.1) är tillräckliga. I samtal som utredningen har hållit med företrädare för olika användare har framkommit att de efterfrågar mer tvingande (”effektiva”) regler om alternativ tvistlösning. Det har exempelvis anförts att det är problematiskt att lagen om medling i vissa upphovsrättstvister är dispositiv; att dess syfte (att stimulera till ingående av avtal) därmed inte får praktiskt genomslag. Det har också framförts ett önskemål om att en part ensidigt ska kunna hänskjuta fråga om fastställande av licensvillkor till ett oberoende och opartiskt organ för tvistlösning. Organ för sådana förfaranden förekommer på vissa områden (dvs. vissa nyttjandeformer) i andra länder, t.ex. Kabeltvistnemnda i Norge och Ophavsretslicensnævnet i Danmark. Behovet av ”effektivare” ordningar för alternativ tvistlösning har också framhållits i skrivelser från användare som inkommit till utredningen, bl.a. från IT&Telekomföretagen och Com Hem AB. I skrivelserna har framhållits att bristen på effektiva ordningar för alternativ tvistlösning har lett till att marknadens parter sedan många år i många fall inte har kunnat sluta licensavtal på frivillig grund, samt att såväl kollektiva förvaltningsorganisationer som kommersiella användare har omfattande kostnader för tvistlösning – faktorer som i slutändan bedöms hämma marknaden, till nackdel för såväl konsumenter som enskilda rättighetshavare.

Som nämns i avsnitt 14.2.1 har regeringen vid flera tillfällen övervägt införandet av lösningar som bygger på tvingande regler, men fastnat för bedömningen att det inte funnits tillräckliga skäl för att gå vidare med sådana lösningar. Av direktiven till utredningen framgår att utredaren får föreslå författningsändringar som inte direkt föranleds av direktivet men som ändå bedöms lämpliga i samband med genomförandet. Frågorna är av sådan omfattning och

kräver sådan analys att inte är möjligt att behandla dem inom ramen för detta utredningsuppdrag. Samtidigt poängteras i direktiven att genomförandet av direktivet inte ska leda till att avtalsfriheten begränsas mer än nödvändigt. Det faktum att direktivet inte påverkar parternas grundläggande möjlighet att hävda och försvara sina rättigheter genom att väcka talan vid domstol indikerar också att direktivet ser frivillighet mellan parterna som en utgångspunkt. Om kollektiva förvaltningsorganisationer har en dominerande ställning och på marknaden agerar på ett sätt som gör att de missbrukar sin ställning så kan det konkurrensrättsliga regelverket aktualiseras. Mot bakgrund av dessa skäl är det här lagstiftningsuppdraget inte rätt tillfälle att närmare överväga om det bör införas några nya och tvingande bestämmelser om alternativ tvistlösning. Detsamma gäller för möjligheten till ytterligare bestämmelser om alternativ tvistlösning mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och rättighetshavare, medlemmar och andra kollektiva förvaltningsorganisationer. I lagen bör därför inte införas några bestämmelser med anledning av artikel 34.1 i direktivet.

Alternativ tvistlösning i situationer som rör gränsöverskridande licensiering

Som redan framkommit uppställer direktivets artikel 34.2 krav på att medlemsstaterna ska tillhandahålla möjligheten att vissa tvister som rör en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk ska kunna bli föremål för ett förfarande för alternativ tvistlösning. Av samma artikel och tillhörande skäl 49 framgår att direktivet inte föreskriver någon specifik typ av alternativ tvistlösning, men att förfarandet måste uppfylla allmänna villkor om oberoende, opartiskhet och effektivitet. Artikel 34.2 torde också uppställa som ett villkor för sin tillämpning att parterna är eniga om att låta tvisten slitas genom ett alternativt tvistlösningsförfarande. Att en sådan förutsättning torde uppställas för tillämpningen av artikel 34.2 har bekräftats i samtal som utredningen har haft med kommissionen.

I svensk rätt finns inte någon direkt motsvarighet till direktivets bestämmelser i artikel 34.2. Befintliga ordningar för alternativ tvistlösning, till exempel medling och skiljeförfarande, torde dock

åtminstone i viss utsträckning kunna ha tillämpning på de tvister som avses i punkterna a–c i artikel 34.2. En närmare analys av hur befintliga bestämmelser förhåller sig till direktivets krav behöver dock göras. Den analysen görs i det följande.

Tvister med en faktisk eller potentiell leverantör av nättjänster

Artikel 34.2 a tar sikte på vissa tvister mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en faktisk eller potentiell leverantör av nättjänster. Tvisterna rör tillämpningen av artiklarna 16, 25, 26 och 27. I de artiklarna regleras ett flertal olika frågor. För artikel 16 torde det handla om gällande eller föreslagna licensvillkor eller avtalsbrott (jfr artikel 35.1). Tvister om gällande licensvillkor eller avtalsbrott kan redan enligt befintlig svensk rätt hänskjutas till skiljeförfarande. För sådana tvister behöver således inte införas några nya bestämmelser i svensk rätt för att uppfylla direktivets krav. I fråga om föreslagna licensvillkor torde den eventuella ”tvist” som avses, ta sikte på att parterna inte kan komma överens om vilka licensvillkor som ska gälla eller att en part avvisar den andra partens begäran om förhandlingar. Sådana situationer omfattas i svensk rätt i vissa fall av lagen om medling i vissa upphovsrätts-tvister. Under alla omständigheter kan parterna låta ”tvisten” bli föremål för att godmansavgörande. I lagen behöver således inte införas någon ny bestämmelse för att uppfylla direktivets krav i denna del.

När det gäller sådana tvister mellan en kollektiv förvaltnings-organisation och faktiska eller potentiella leverantörer av nättjänster som avses i artiklarna 25, 26 och 27 torde följande förutsättningar gälla. Artiklarna, liksom det sätt på vilket de föreslås genomföras i svensk rätt (se avsnitt 13.3.2, 13.4.2 och 13.5.2), uppställer vissa skyldigheter och rättigheter för organisationen respektive nättjänsten. Närmare torde det handla om att nättjänsten ska ha rätt att få information från organisationen om den nätmusik-repertoar som organisationen representerar (artikel 25), att nättjänsten ska kunna begära att informationen korrigeras om det finns fel i den (artikel 26) och att nättjänsten ska kunna ifrågasätta fakturans korrekthet (artikel 27). Medan artikel 25 kan ta sikte både på situationer där det föreligger ett avtal mellan organisa-

tionen och nättjänsten som när det (ännu) inte gör det, torde artiklarna 26 och 27 omfatta endast situationer där det föreligger ett sådant avtal. Oavsett hur det förhåller sig med den saken bör parterna i vart fall kunna disponera över den skyldighet som bestämmelsen innebär i den enskilda situationen, dvs. mellan parterna. En sådan överenskommelse, t.ex. inom ramen för ett godmansavgörande, kommer dock inte att få verken för tredje part – men någon sådan effekt kan knappast utläsas ur direktivets krav på att tvisten ska kunna bli föremål för ett alternativt tvistlösningsförfarande. Direktivet kan inte heller anses uppställa något krav på att det alternativa tvistlösningsförfarande som avses i artikel 34.2 ska vara exigibelt. Det synes endast kräva att en sådan tvist mellan parterna ska kunna lösas.

Sammanfattningsvis krävs det inte några nya bestämmelser i lagen för att genomföra artikel 34.2 a.

Tvister med en eller flera rättighetshavare

Artikel 34.2 b tar sikte på vissa tvister mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en eller flera rättighetshavare. Tvisterna rör tillämpningen av artiklarna 25, 26, 27, 28, 29, 30 och 31. Artiklarna, liksom det sätt på vilket de föreslås genomföras i svensk rätt, uppställer vissa skyldigheter och rättigheter för organisationen respektive rättighetshavarna. Av liknande skäl som anförts i det föregående bör de krav på alternativ tvistlösning som anges i artikel 34.2 b kunna uppfyllas i svensk rätt genom möjligheten till godmansavgörande. Det krävs alltså inte några nya bestämmelser i lagen för att genomföra artikel 34.2 b.

Tvister med en annan kollektiv förvaltningsorganisation

Artikel 34.2 c tar sikte på vissa tvister mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en annan kollektiv förvaltningsorganisation. Tvisterna rör tillämpningen av artiklarna 25, 26, 27, 28, 29 och 30. Artiklarna, liksom det sätt på vilket de föreslås genomföras i svensk rätt (se avsnitt 13.3.2, 13.4.2, 13.5.2, 13.6.2, 13.7.2 och 13.8.2), uppställer vissa skyldigheter och rättigheter för organisationerna. Av liknande skäl som anförts för artiklarna 34.2 a och 34.2 b bör de

krav på alternativ tvistlösning som anges i artikel 34.2 c kunna uppfyllas i svensk rätt genom möjligheten till godmansavgörande. Det krävs alltså inte heller några nya bestämmelser i lagen för att genomföra artikel 34.2 c.

14.3 Tvistlösning

14.3.1 Nuvarande ordning

Allmänt

I svensk rätt finns flera former för tvistlösning. Tvistemål som är av dispositiv art handläggs av allmän domstol enligt rättegångsbalken. Av 10 kap. 17 § första stycket 1 rättegångsbalken följer dock att allmän domstol inte får pröva tvist som ska upptas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol eller som enligt lag eller författning omedelbart ska prövas av skiljemän.

När det gäller gränsdragningen mellan frågor som kan prövas av allmän domstol och parternas möjlighet att disponera över tvisten genom skiljeförfarande finns i lagen om skiljeförfarande, som redogörs för närmare i avsnitt 14.2.1, bestämmelser om att parter kan avtala om att en befintlig eller framtida tvist ska lösas genom skiljeförfarande.

Oberoende och opartiska domstolar

Regeringsformen innehåller ett antal bestämmelser som avser att tillförsäkra såväl domstolarna som de enskilda domarna självständighet i den dömande verksamheten. Den mest centrala bestämmelsen framgår av 11 kap. 3 § RF, som stadgar att ingen myndighet, inte heller riksdagen, får bestämma hur en domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur en domstol i övrigt ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall.

Kravet på ett oberoende domstolsväsende kommer till uttryck också i för Sverige folkrättsligt bindande internationella överenskommelser. Enligt artikel 6 i Europakonventionen, som sedan 1995 gäller som svensk lag, har var och en rätt att få en fråga som rör enskilds civila rättigheter eller skyldigheter eller åtal för brott prövad av en oavhängig och opartisk domstol. Med oavhängig

menas i Europadomstolens praxis en domstol som är oberoende av såväl den verkställande makten som parterna i målet. Kravet på opartiskhet innebär enligt Europadomstolen inte bara att domarna ska vara subjektivt opartiska. Det krävs även att det för en objektiv iakttagare inte finns någon rimlig grund att befara en partisk inställning från domstolens sida.

Liknande bestämmelser som de i artikel 6 i Europakonventionen finns även i artikel 10 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948 och artikel 14 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter från 1966. Den senare är folkrättsligt bindande för Sverige. Bestämmelser om rättsväsendets och domarnas oberoende förekommer även i ett antal icke rättsligt bindande internationella dokument (jfr SOU 2008:125 s. 311 f. och prop. 2009/10:80 s. 127).

Förslag om Patent- och marknadsdomstol

I departementspromemorian *Patent- och marknadsdomstol* (Ds 2014:2) har bedömts att en enhetlig och koncentrerad domstolsprövning på de immaterialrättsliga, marknadsföringsrättsliga och konkurrensrättsliga områdena är nödvändig. I promemorian föreslås därför att domstolsprövningen ska ske samlat i en särskild domstol i första instans (Patent- och marknadsdomstolen) och en särskild domstol i andra instans (Patent- och marknadsöverdomstolen). Stockholms tingsrätt föreslås vara Patent- och marknadsdomstol och Svea hovrätt föreslås vara Patent- och marknadsöverdomstol. Högsta domstolen ska som sista instans ha ansvar för prejudikatbildningen. I promemorian föreslås också en ny lag om patent- och marknadsdomstolar bland annat med regler om tillämplig processlag, domstolarnas sammansättning och förfarandet.

Lag (1984:292) om oskäliga avtalsvillkor mellan näringsidkare

I lagen (1984:292) om oskäliga avtalsvillkor mellan näringsidkare finns bestämmelser om att Marknadsdomstolen kan förbjuda en näringsidkare, som ställer upp avtalsvillkor i förhållande till annan näringsidkare som är att anse som oskäligt, att fortsättningsvis ställa upp samma eller väsentligen samma villkor i liknande fall

(1 §). För att lagen ska bli tillämplig krävs att det oskäliga villkoret har tagits in i ett avtal mellan näringsidkare eller i vart fall att villkoret har ställts upp av en näringsidkare mot en annan näringsidkare. Villkoret behöver inte ha accepterats av den andre näringsidkaren. Det krävs dock att någon av parterna har påkallat att villkoret tas in i avtalet mellan dem (prop. 1983/84:92 s. 16).

Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Ett förbud kan dessutom meddelas bara om det är påkallat från allmän synpunkt (2 §). Härigenom markeras att lagen endast skall tillämpas på avtalsklausuler som används i standardavtal eller på sådana klausuler som är vanligt förekommande på marknaden (prop. 1983/84:92 s. 21). Talan om förbud inför Marknadsdomstolen anhängiggörs genom ansökan och kan endast föras av antingen en sammanslutning av näringsidkare, dvs. av näringslivsorganisationer, eller av en enskild näringsidkare mot vilken det ifrågasatta villkoret har ställts upp (3 §).

Principerna för oskälighetsbedömningen bygger i allt väsentligt på samma överväganden som ska göras enligt 36 § avtalslagen (se härom avsnitt 10.1.1). Samma omständigheter och situationer som i motiven till dessa lagar anges som exempel som kan föranleda att en viss klausul betraktas som oskälig ska således kunna leda till motsvarande bedömning enligt lagen om oskäliga avtalsvillkor mellan näringsidkare. Det speciella med lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare i jämförelse med bl.a. 36 § avtalslagen ligger främst i talerätten, handläggningsordningen och sanktionen.

14.3.2 Överväganden

Bedömning: Gällande svensk rätt tillhandahåller redan möjlighet för kollektiva förvaltningsorganisationer och användare att hänskjuta tvister rörande gällande och föreslagna licensieringsvillkor eller avtalsbrott till domstol eller ett annat oberoende och opartiskt tvistlösningsorgan. I lagen behöver därför inte införas några nya bestämmelser för att genomföra artikel 35 i direktivet.

Den grundläggande rätten till domstolsprövning är redan garanterad genom bl.a. Europakonventionen. I lagen behöver därför inte införas någon bestämmelse om att de förfaranden för klagomål, alternativ tvistlösning och tvistlösning som direktivet kräver, inte ska påverka parternas möjlighet att hävda och försvara sina rättigheter genom att väcka talan vid domstol.

Skälen för bedömningen

Direktivet om kollektiv förvaltning

Artikel 35 i direktivet innehåller bestämmelser om tvistlösning. Artikel 35.1 anger att medlemsstaterna ska se till att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare rörande i synnerhet gällande och föreslagna licensieringsvillkor eller avtalsbrott kan hänskjutas till domstol eller, om lämpligt, till ett annat oberoende och opartiskt tvistlösningsorgan med expertis på det immaterialrättsliga området.

Underlag för tolkningen av artikel 35.1 ges av skäl 49 till direktivet. Där anges bl.a. att det är nödvändigt att säkerställa att bestämmelserna i den nationella lagstiftning som antas enligt direktivet verkställs effektivt. Det framhålls också att det är lämpligt att kräva att medlemsstaterna har oberoende, opartiska och effektiva tvistlösningsförfaranden som inbegriper antingen organ med expertis på det immaterialrättsliga området eller domstolar som är ändamålsenliga för att lösa kommersiella tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare i fråga om gällande eller föreslagna licensieringsvillkor.

Av artikel 35.2 framgår att artikel 35.1 och artiklarna 33 (om förfarande för klagomål, se avsnitt 14.1.2) och 34 (förfaranden för alternativ tvistlösning, se avsnitt 14.2.2) i direktivet inte ska påverka parternas möjlighet att hävda och försvara sina rättigheter genom att väcka talan vid domstol.

Behöver det införas några nya bestämmelser om tvistlösning?

Som redogjorts i avsnitt 14.3.1 gäller att tvistemål som är av dispositiv art handläggs av allmän domstol enligt RB. Tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare rörande gällande licensvillkor eller avtalsbrott hör till sådana tvister som kan hänskjutas till allmän domstol. Tvisten kan också, om parterna är överens, hänskjutas till tvistlösning genom skiljeförfarande. Det behöver således inte införas några nya bestämmelser i lagen för att uppfylla kraven i artikel 35.1 i direktivet i fråga om möjlighet att kunna hänskjuta tvister gällande licensvillkor eller avtalsbrott till domstol.

Vad gäller hänvisningen i artikel 35.1 till ”föreslagna licensieringsvillkor” är situationen möjligen mer oklar. Utgångspunkten i svensk rätt är att det på områden där avtalsfrihet gäller inte råder någon ”tvist” mellan parterna innan ett avtal har ingåtts som kan hänskjutas till domstol. Annorlunda är det med t.ex. förfaranden för medling, som kan användas för att stimulera parterna att ingå ett avtal när förhandlingar inte har lett fram till det resultatet, eller för att förmå en part att delta i ett medlingsförfarande som kan liknas vid strukturell förhandling (se avsnitt 14.2.1).

Som har redogjorts för i avsnitt 14.3.1 finns i lagen om oskäliga avtalsvillkor mellan näringsidkare bestämmelser som omfattar också villkor som en näringsidkare uppställer när denne *avser* att ingå ett avtal med en annan näringsidkare. Den lagen omfattar således också föreslagna avtalsvillkor, vilket torde omfatta situationen då en kollektiv förvaltningsorganisation uppställer vissa licensieringsvillkor i förhållande till en användare eller tvärtom (jfr MD 2006:30 som rörde förhållandet mellan ett TV-bolag och en sammanslutning av upphovsmän). Förbud enligt lagen om oskäliga avtalsvillkor ska visserligen meddelas endast om det är påkallat från allmän synpunkt, men när det gäller avtalsvillkor (t.ex. tariffer) som uppställs av en kollektiv förvaltningsorganisation i förhållande till en användare så torde de ofta ha karaktären av standardvillkor eller kan väntas bli använda i andra liknande fall (se avsnitt 3.3.2). Därmed torde kravet på ”påkallat från allmän synpunkt” vara uppfyllt (jfr nämnda MD 2006:30). Den möjlighet som enligt artikel 35.1 ska finnas i fråga om att kunna hänskjuta en tvist mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare om

föreslagna licensieringsvillkor torde således vara uppfylld genom de nämnda bestämmelserna i lagen om oskäliga avtalsvillkor mellan näringsidkare. I den nya lagen om kollektiv förvaltning på upphovsrättsområdet behöver därför inte införas några bestämmelser för att genomföra bestämmelserna i artikel 35.1 om att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare rörande föreslagna licensieringsvillkor kan hänskjutas till domstol.

Rätten till domstolsprövning

Som nämns i avsnitt 14.3.1 garanteras rätten till domstolsprövning i bl.a. Europakonventionen. I lagen behöver därför inte införas någon bestämmelse – i syfte att genomföra artikel 35.2 – om att de förfaranden för klagomål, alternativ tvistlösning och tvistlösning som direktivet påbjuder, inte ska påverka parternas möjlighet att hävda och försvara sina rättigheter genom att väcka talan vid domstol.

14.4 Tillsyn, samarbete och informationsutbyte

14.4.1 Nuvarande ordning

Sverige och övriga Norden

I svensk rätt saknas bestämmelser om särskild myndighetsövervakning över kollektiva förvaltningsorganisationer, t.ex. i form av tillsyn eller annan offentlig kontroll. Kontrollen över organisationerna sker i stället på basis av privaträttsliga regler, t.ex. allmänna associationsrättsliga regler eller förutsättningar för att utlösa avtalslicens och tillhörande skyldigheter i förhållande till utanförstående m.m. Kontrollen av efterlevnaden av de bestämmelserna sker genom möjlighet till domstolsprövning, där överträdelser kan bli föremål för i huvudsak civilrättsliga sanktioner, t.ex. skadestånd. Något förenklat går det alltså att beskriva nuvarande svenska ordningar för kollektiv förvaltning som självreglerande (jfr avsnitt 3.3.5). Några få av bestämmelserna, t.ex. i fråga om att skyldighet att föra medlemsregister (eller motsvarande), är straff- eller vitessanktionerade. Som nämnts i avsnitt 14.2 har avsaknaden av myndighetskontroll eller annan offentlig

intervenering i stor utsträckning kännetecknat också förhållandet mellan organisationerna och användarna.

I svensk rätt saknas också bestämmelser om samarbete och informationsutbyte med behöriga myndigheter i andra medlemsstater och kommissionen om kontroll av kollektiva förvaltningsorganisationers verksamhet.

Även i övriga Nordiska länder saknas i huvudsak särskild tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer, men det förekommer ordningar med s.k. förhandsgodkännande för att en organisation ska vara behörig att utlösa s.k. avtalslicens.

Situationen i övriga EU

Utanför Norden är det mer vanligt med ordningar där en myndighet övervakar de kollektiva förvaltningsorganisationerna, t.ex. genom att utöva tillsyn. Sådan övervakning har motiverats bl.a. av ett behov av att genom myndighetskontroll säkerställa att endast de organisationer som har tillräckliga resurser och kompetenser för en lämplig och effektiv kollektiv förvaltning får utöva sådan verksamhet (se t.ex. Ficsor, Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO study 2002 s. 162). Behovet av myndighetskontroll har också motiverats av att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ofta har en faktisk monopolställning och möjligen också en rättslig sådan och att de i förhållande till en enskild användare kan ha en (alltför) stark förhandlingsposition (se t.ex. Blomqvist i NIR 1992 s. 613).

Under arbetets bedrivande har utredningen varit i kontakt med departement och myndigheter i andra EU-medlemsstater i syfte att få närmare information om existerande ordningar med särskild tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer. Allmänt gäller att ordningar med tillsyn är vanligt förekommande. Tillsynen består ofta i att organisationerna behöver inhämta tillstånd från myndighet för att kunna bedriva kollektiv förvaltning, en skyldighet att lämna in en revisorsgranskad årsredovisning, en skyldighet att leva upp till krav i lagstiftning på god kollektiv förvaltning, samt en möjlighet för den granskande myndigheten att ta tillbaka ett tillstånd att bedriva kollektiv förvaltning. I Belgien och Luxemburg är den behöriga myndigheten det nationella näringsdepartementet. I

Tjeckien, Frankrike, Grekland, Ungern, Italien, Lettland, Litauen, Polen, Portugal, Slovakien och Spanien är den behöriga myndigheten det nationella kulturdepartementet. I Österrike är den behöriga myndigheten en särskild kommunikationsmyndighet, i Tyskland det nationella Patent- och Registreringsverket i samarbete med Konkurrensverket, på Irland det nationella Patent- och Registreringsverket, på Malta ett särskilt upphovsrättsråd, i Slovenien en särskild immaterialrättsmyndighet och i Nederländerna en särskild övervakningsmyndighet i samarbete med Konkurrensverket.

Nationella ordningar med förhandstillstånd beskrivs närmare i avsnitt 14.7.1.

Bestämmelser om tillsyn på andra områden som omfattas av rörelseregler

På vissa områden där det finns särskild reglering av mellanmän, omfattas mellanmännen av särskild offentligrättslig (näringsrättslig eller rörelserättslig) reglering av sin verksamhet, kombinerad med tillsyn. Det gäller bl.a. för fastighetsmäklare i fastighetsmäklarlagen (2011:666), där den behöriga myndigheten – Fastighetsmäklarinspektionen – utövar tillsyn över registrerade fastighetsmäklare. Tillsynen omfattar alla bestämmelser i fastighetsmäklarlagen, dvs. även de bestämmelser i fastighetsmäklarlagen som är av civilrättslig karaktär (se 28 § i fastighetsmäklarlagen). Tillsynen innebär att inspektionen ska se till att fastighetsmäklarna i sin verksamhet uppfyller sina skyldigheter enligt lagen. En registrerad mäklare är skyldig att låta Fastighetsmäklarinspektionen granska akter, bokföring och övriga handlingar som hör till verksamheten samt att lämna de uppgifter som begärs för tillsynen. Liknande bestämmelser om tillsyn finns för försäkringsförmedlare i lagen (2005:405) om försäkringsförmedling.

Även på andra områden där det finns rörelsereglering, t.ex. försäkrings- eller värdepappersrörelse, kompletteras regleringen med bestämmelser om tillsyn av förvaltningsmyndighet. I lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden finns bestämmelser om reglering och tillsyn av värdepappersföretag, regler om vilka som ska ha tillträde till reglerade marknader och om rätt för värdepappersföretag att med stöd av ett tillstånd i sitt hemland bedriva gränsöverskridande verksamhet i andra medlemsstater. Bestäm-

melserna baseras till stor del på EU-direktiv.[2] I försäkringsrörelselagen (2010:2043) finns rörelseregler om bl.a. försäkringsföretags verksamhet och organisation och om tillsyn över dem till försäkringstagarnas skydd. I lagen finns också bestämmelser om tillståndsskyldighet för att bedriva försäkringsrörelse. Även dessa bestämmelser baseras till stor del på EU-direktiv.[3] Som har konstaterats i tidigare avsnitt är flera av bestämmelserna i direktivet om kollektiv förvaltning inspirerade av bestämmelser i EU-direktiv på andra områden, t.ex. värdepappers- och försäkringsområdena. Det gäller bl.a. vissa av bestämmelserna om skyldigheter för personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen (artikel 10, se avsnitt 7.9.2) och om inkassering och användning av rättighetsintäkter (artikel 11, avsnitt 8.1.2).

14.4.2 Överväganden

Förslag: I lagen införs bestämmelser om att en myndighet ska ha viss tillsyn över att kollektiva förvaltningsorganisationer bedrivs enligt lagen, samt en bestämmelse om skyldighet för den myndighet som utövar tillsyn att samarbeta och utbyta information med behöriga myndigheter i andra medlemsstater och med Europeiska kommissionen. Bestämmelserna om tillsyn ska i förekommande fall tillämpas även i förhållande till sådana enheter som avses i 1 kap. 3 § andra stycket, sådana organisationer som avses i 1 kap. 18 § andra stycket samt medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer som är enheter som företräder rättighetshavare.

[2] Lagen om värdepappersmarknaden innehåller bl.a. bestämmelser som behövs för att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/39/EG av den 21 april 2004 om marknader för finansiella instrument och om ändring av rådets direktiv 85/611/EEG och 93/6/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/12/EG samt upphävande av rådets direktiv 93/22/EEG.

[3] Se t.ex. Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG av den 3 juni 2003 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut, EUT L 235/10, 23.9.2003, s. 10–21.

Skälen för förslaget

Direktivet om kollektiv förvaltning

I artikel 36.1 i direktivet anges att medlemsstaterna ska se till att de bestämmelser i nationell rätt som antagits enligt de krav som anges i direktivet efterlevs av de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade inom deras territorium, vilket ska övervakas av de behöriga myndigheter som har utsetts för detta ändamål.

I artikel 36.2 i direktivet anges att medlemsstaterna ska se till att det finns förfaranden för att medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation, rättighetshavarna, användarna, kollektiva förvaltningsorganisationer och andra berörda parter ska kunna underrätta de berörda myndigheter som utsetts för detta ändamål om verksamhet eller omständigheter som de anser utgör en överträdelse av bestämmelserna i nationell rätt som antagits enligt kraven i detta direktiv.

I artikel 36.3 anges att medlemsstaterna ska se till att de behöriga myndigheter som utsetts för detta ändamål har befogenhet att ålägga lämpliga sanktioner eller vidta lämpliga åtgärder i fall där bestämmelserna i nationell rätt som antagits för att genomföra direktivet inte har efterlevts. Sanktionerna och åtgärderna ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.

Underlag för tolkning av artikel 36 ges i skäl 50 till direktivet. Där anges att medlemsstaterna bör inrätta lämpliga förfaranden som gör det möjligt att övervaka om kollektiva förvaltningsorganisationer efterlever direktivet. Det anges också att samtidigt som det inte är lämpligt att direktivet begränsar medlemsstaternas val vare sig av behöriga myndigheter eller om kontrollen över de kollektiva förvaltningsorganisationerna sker på förhand eller i efterhand, bör det säkerställas att sådana myndigheter är kapabla att effektivt och skyndsamt hantera problem som skulle kunna uppstå vid tillämpningen av direktivet. Vidare anges att medlemsstaterna inte bör vara skyldiga att inrätta nya behöriga myndigheter. Vidare bör det finnas möjlighet för medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation, rättighetshavare, användare, kollektiva förvaltningsorganisationer och andra berörda parter att underrätta en behörig myndighet om verksamheter eller omständigheter som enligt deras uppfattning innebär att kollektiva förvaltningsorganisationer och, i förekommande fall, användare gör sig skyldiga till

lagöverträdelser. Medlemsstaterna bör se till att de behöriga myndigheterna har befogenhet att ålägga sanktioner eller vidta åtgärder om bestämmelser i nationell rätt som genomför direktivet överträds. Det framhålls dock att direktivet inte föreskriver några specifika typer av sanktioner eller åtgärder så länge de är effektiva, proportionella och avskräckande. Som exempel på sanktioner eller åtgärder nämns föreläggande om att avskeda direktörer som agerat försumligt, inspektioner i de lokaler som en kollektiv förvaltningsorganisation förfogar över eller, om en kollektiv förvaltningsorganisationer fått tillstånd att verka, åtgärder som innebär att organisationen fråntas tillståndet. Det poängteras att direktivet bör vara neutralt i fråga om tillstånds- och kontrollsystem i medlemsstaterna, inklusive representativitetskrav för kollektiva förvaltningsorganisationer, förutsatt att de är förenliga med unionsrätten och inte utgör något hinder för att direktivet tillämpas fullt ut.

Bestämmelserna i artikel 36 om kontroll av efterlevnad kompletteras av bestämmelser i artikel 37 om informationsutbyte mellan behöriga myndigheter i medlemsstaterna, bestämmelser i artikel 38 om samarbete för utvecklandet av gränsöverskridande licensiering, samt bestämmelser i artikel 39 om anmälan av kollektiva förvaltningsorganisationer.

Allmänna utgångspunkter för genomförande av artiklarna 36 till 39

Inledningsvis kan konstateras att begreppet ”övervaka” i artikel 36 möjligen kan ge intryck av ett tämligen långtgående krav på medlemsstaterna att se till att en eller flera myndigheter löpande ska kontrollera efterlevnaden av direktivets bestämmelser, t.ex. i form av tillsyn. Av direktivets ingress följer dock, som framkommit, att direktivet överlämnar till medlemsstaterna att besluta om kontrollen bör ske på förhand eller i efterhand (se skäl 50). I likhet med vad som konstaterats gälla vid genomförande av andra EU-rättsakter, behöver begreppet ”övervakning” alltså inte med nödvändighet innebära ett krav på löpande övervakning (jfr. SOU 2004:100 s. 75 och SOU 2002:14 s. 53).[4]

[4] Det allmänt hållna kravet på övervakning i artikel 36, kombinerad med en i ingressen erkänd flexibilitet, kan jämföras med regleringen i andra direktiv, i vilka det uttryckligen uppställs ett krav på att medlemsstaterna ska se till att det finns en eller flera behöriga

I skäl 50 i direktivets ingress framgår också att direktivet varken uppställer något krav på inrättandet av några nya behöriga myndigheter eller begränsar medlemsstaternas val av myndigheter. Myndigheterna bör dock vara kapabla att effektivt och skyndsamt hantera problem som skulle kunna uppstå vid tillämpningen av direktivet (se skäl 50). Den flexibilitetet som direktivet lämnar åt medlemsstaterna vid valet av organiserandet av kontrollen av efterlevnaden känns igen från andra EU-rättsakter (jfr SOU 2004:100 s. 68 och SOU 2002:14 s. 49).[5]

Till vad som nu anförts om kravet i artikel 36.1 på kontroll av efterlevnad av direktivets bestämmelser gäller att den möjlighet för medlemmar, rättighetshavare m.fl. att underrätta behöriga myndigheter i enlighet med artikel 36.2 inte nödvändigtvis behöver avse samma myndigheter som är ansvariga för kontrollen (enligt artikel 36.1). Vidare behöver de myndigheter som avses i artikel 36.1 respektive 36.2 inte nödvändigtvis vara samma myndigheter som enligt artikel 36.3 ska ha befogenheter att ålägga lämpliga sanktioner eller vidta lämpliga åtgärder. Detta kan utläsas ur uttrycket ”som har utsetts för detta ändamål” som återkommer i alla tre punkterna i artikel 36.

Bör det införas någon form av tillsyn av förvaltningsmyndighet?

Mot bakgrund av den flexibilitet vid genomförandet av artikel 36 som direktivet uppställer framhålls i direktiven till utredningen att utredaren ska analysera bestämmelserna om kontroll och föreslå vilken eller vilka myndigheter som ska utses för de ändamål som direktivet anger. Med hänsyn till att direktivet inte förhindrar en kontroll som sker i efterhand ska, enligt direktiven, utgångspunkten vara att kontrollen av efterlevnaden av direktivets bestämmelser så långt det är möjligt kan ske genom en möjlighet till

tillsynsmyndigheter som kan vidta såväl *förebyggande* som *korrigerande* åtgärder för att säkerställa efterlevnaden av de aktuella bestämmelserna, samt uppställa krav på tillstånd för att bedriva viss verksamhet (se t.ex. SOU 2011:68 s. 347 f. om rörelsereglering för försäkring och tjänstepension).

[5] Vissa EU-direktiv är mer specifika i regleringen av hur tillsynen ska ske på nationell nivå, se t.ex. prop. 2006/07:115 s. 274 om nationellt genomförande av direktivet om marknader för finansiella instrument och SOU 2011:68 s. 347 f. om rörelsereglering för försäkring och tjänstepension.

prövning i domstol.[6] Vidare ska utredaren föreslå de sanktionsbestämmelser och åtgärder i övrigt som bedöms nödvändiga för att uppfylla direktivets krav.

Utgångspunkten att kontrollen så långt möjligt bör ske genom möjlighet till prövning i domstol är förenlig med synsättet i svensk rättsordning att även domstolar anses vara myndigheter. Det i direktivet använda uttrycket ”behörig myndighet” kan således omfatta även domstolar. En annan fråga är om direktivets bestämmelser till sitt innehåll förutsätter att den behöriga myndigheten har en kompetens och kan agera på ett sätt som en domstol enligt svenskt synsätt inte kan. Utgångspunkten i svensk rätt är att domstolar ska ägna sig åt rättskipning, medan den offentliga förvaltningen utövas av statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter (1 kap. 8 § regeringsformen). En domstol kan inte vara förvaltningsmyndighet, varmed avses ett organ som ingår som en självständig enhet i den statliga eller en kommunal förvaltningsorganisation (se Ragnemalm, Förvaltningsprocessrättens grunder, 2012, s. 39). Kompetensfördelningen i regeringsformen utgår alltså från att rättskipning utförs av domstol och förvaltning sker hos förvaltningsmyndighet.

Gränserna för en domstols uppgifter bestäms genom uttrycket rättskipning. Vad som avses med detta uttryck är inte klart och gränsdragningen mellan rättskipning och förvaltning har berörts i olika lagstiftningsarbeten. Domstolarnas uppgifter att avgöra rättstvister, tillämpa strafflag och i övrigt pröva rättsfrågor anses vara rättskipning (jfr prop. 1973:90 s. 232 och SOU 1994:99 s. 37 ff. med hänvisningar). Lagstiftaren har under senare år strävat efter att renodla domstolarnas verksamhet till rättskipning (se t.ex. SOU 2007:65 s. 157 ff.).

I fråga om rent civilrättsliga förhållanden gäller redan enligt allmänna principer att sådana i regel kan bli föremål för talan vid allmän domstol, t.ex. inom ramen för en fullgörelse- eller fastställelsetalan (13 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken). En fullgörelsetalan avser i regel ett yrkande om att svaranden ska förpliktas att göra

[6] I sammanhanget kan också framhållas att regeringen allmänt har uttryckt att kontroll via förvaltningsmyndighet, särskilt sådan som sker i form av tillsyn, inte alltid är den mest lämpliga eller effektiva formen för kontroll. Att ett regelsystem inte upprätthålls effektivt orsakar visserligen kostnader för enskilda och för samhället, men även tillsyn är kostnadskrävande, oavsett om den finaniseras genom skatter eller avgifter. Tillsyn orsakar störningar och påfrestningar för den verksamhet som kontrolleras (se skr. 2009/10:79 s. 14).

något, men kan också avse en negativ prestation, t.ex. att svaranden ska förpliktas att avstå från viss handling eller verksamhet. En fullgörelsetalan som avser annat än betalningsskyldighet kan i regel förenas med vite.[7] Domstolen torde kunna förelägga vite även utan yrkande av käranden (se Westerberg, Domstols officialprövning, 1988, s. 432 med hänvisningar). För de bestämmelser som rör rent civilrättsliga förhållanden i lagen som genomför direktivet om kollektiv förvaltning gäller alltså att deras efterlevnad kan bli föremål för kontroll via möjligheten till domstolsprövning. För rent civilrättsliga förhållanden uppfylls alltså artiklarna 36.1 (om övervakning/kontroll), 36.2 (om möjlighet för berörda parter att underrätta berörda myndigheter om omständigheter som de anser utgör en överträdelse av bestämmelserna i nationell rätt som antagits enligt kraven i direktivet) och 36.3 (om möjlighet för berörda myndigheter att ålägga lämpliga sanktioner eller vidta lämpliga åtgärder) genom möjligheten att väcka talan i domstol. För rent civilrättsliga bestämmelser behöver det mot den bakgrunden inte genomföras några ytterligare bestämmelser om kontroll för att uppfylla direktivets krav. Som framkommit innehåller direktivet emellertid ett flertal bestämmelser som är rörelserättsliga till sin karaktär. Bestämmelserna saknar helt eller delvis motsvarighet i befintlig lagstiftning. Det gäller t.ex. vissa av bestämmelserna om skyldigheter för personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen (artikel 10, se avsnitt 7.9.2), de allmänna skyldigheterna om inkassering och användning av rättighetsintäkter (artikel 11, se avsnitt 8.1.2), bestämmelserna om avdrag (artikel 12, se avsnitt 8.2.2) och fördelning av utestående belopp (artikel 13, se avsnitt 8.3.2), förvaltning av rättigheter för andra kollektiva förvaltningsorganisationers räkning (artiklarna 14 och 15, se avsnitt 9.1.2 och 9.2.2), de särskilda krav som gäller i fråga om resurser för att hantera gränsöverskridande licenser (artikel 24, se avsnitt 13.2.2) samt skyldigheter i fråga om rapportering, fakturering, betalning och fördelning vid gränsöverskridande licensiering (artiklarna 27 och 28, avsnitt 13.5.2 och 13.6.2). Det är utredningens bedömning att kontrollen av efterlevnaden av sådana bestämmelser som är rörelse-

[7] Bestämmelserna om fullgörelsetalan kompletteras av möjligheten att få domen verkställd genom kronofogdemyndighetens försorg enligt reglerna i UB. Bestämmelserna i UB är tillämpliga i fråga om verkställighet av en dom som innefattar ”betalningsskyldighet eller annan förpliktelse (se 1 kap. 1 § UB).

rättsliga till sin karaktär inte kan ske endast genom en möjlighet till prövning i domstol, eftersom bestämmelserna inte i alla delar är utformade för att direkt skydda enskilda medlemmar och rättighetshavare, eller andra enskilda aktörer, i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer (se avsnitt 6.1). Bestämmelsernas rörelserättsliga, och därmed offentligrättsliga, karaktär kräver i stället någon form av tillsyn av förvaltningsmyndighet, eftersom kontrollen av efterlevnaden av de bestämmelserna inte utgör rättskipning.

Som konstateras i avsnitt 7.9.2 är flera av de nu nämnda bestämmelserna inspirerade av rörelserättsliga bestämmelser i andra EU-direktiv. I samma avsnitt redogörs för att regeringen vid genomförandet av de bestämmelserna har bedömt att kontrollen av deras efterlevnad behöver ske genom tillsyn[8] av en förvaltningsmyndighet, vilket stödjer bedömningen att kontrollen av de nu nämnda bestämmelserna i direktivet bör ske på liknande sätt.

Bör tillsynen vara begränsad eller generell?

Den praktiska efterlevnaden av de bestämmelser som bedömts vara av rörelserättslig karaktär har samband med andra aspekter av kollektiv förvaltning som regleras i direktivet, t.ex. medlemmarnas möjlighet att delta i beslutsfattandet och andra frågor om styrning (artiklarna 6 till 9, se avsnitt 7.4.2, 7.8.2 och 7.9.2). Vidare följer det av kraven i direktivet på informationsutbyte mellan behöriga myndigheter (artikel 37), samarbete för utvecklandet av gränsöverskridande licensiering (artikel 38) och möjligen också kravet på anmälan av kollektiva förvaltningsorganisationer (artikel 39) att de behöriga myndigheterna bör vara utrustade med mer allmänna befogenheter för övervakning av de kollektiva förvaltningsorganisationerna, inklusive möjligheten att reagera på påstående om överträdelser i enlighet med artikel 37 – befogenheter som svårligen kan tilldelas en domstol eftersom de inte rör rättskipning. Detta talar mot att begränsa tillsynen till att omfatta endast de rörelserättsliga aspekterna

[8] Med tillsyn avses traditionellt att övervaka efterlevnad av regelverk. Regeringen har framhållit att begreppet tillsyn bör användas för verksamhet som avser självständig granskning för att kontrollera om tillsynsobjektet uppfyller krav som följerav lagar och andra bindande föreskrifter och vid behov kan leda till beslut om åtgärder som syftar till att åstadkomma rättelse av den objektsansvarige (se skr. 2009/10:79 s. 14).

och för att det krävs en bredare tillsyn över organisationerna. Samtidigt framhålls, som nämnts, i direktiven till utredningen att kontrollen så långt möjligt bör ske genom möjlighet till domstolsprövning. Detta i förening med att en bredare tillsyn får anses vara mer kostnadsdrivande, leder till slutsatsen att tillsynen inte bör vara mer omfattande än vad som krävs enligt direktivet. Sammanfattningsvis är det rimligt att tillsynen begränsas till att omfatta de delar av lagen som är i huvudsak rörelserättsliga till sin karaktär.

Hur bör tillsynen utformas?

Sammantaget kan alltså konstateras att även om artikel 36 ger uttryck för en flexibilitet i möjligheten för medlemsstaterna att organisera övervakningen, innebär direktivets rörelserättsliga bestämmelser att viss tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna bör ske av en förvaltningsmyndighet.

I sammanhanget kan också framhållas det som redogjorts för i avsnitt 14.7.1, nämligen att övriga medlemsstater, med några få undantag, redan i dag har utsett en eller flera myndigheter att helt eller delvis utöva tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationernas verksamhet (på sina respektive territorium). Den nuvarande svenska ordningen med frånvaro av sådan förvaltningsmyndighet framstår alltså – i den kontexten – som ett undantag. Det faktum att det i olika sammanhang framhålls att den kollektiva förvaltningen i Sverige fungerar väl, t.ex. på basis av under lång tid utvecklade självreglerande ordningar för kollektiv förvaltning – och att någon tillsyn över organisationernas verksamhet av det skälet inte är nödvändig – innebär inte att det går att bortse från de skyldigheter som direktivet uppställer (jfr för ett liknande resonemang, SOU 2003:22 s. 61 och 87 f.). Mot denna bakgrund bör i lagen införas bestämmelser om tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna, samt skyldighet för den myndighet som utövar tillsyn att samarbeta och utbyta information med behöriga myndigheter i andra medlemsstater och kommissionen. Inspiration till utformningen av bestämmelserna om tillsyn bör hämtas från andra områden där verksamheten omfattas av rörelserättslig reglering, vars efterlevnad är föremål för kontroll i form av tillsyn. Sådana bestämmelser finns exempelvis i försäkringsrörelse-

lagen, där Finansinspektionen pekas ut som behörig tillsynsmyndighet. Av bestämmelserna framgår att Finansinspektionen ska utöva tillsyn över att verksamheten i ett försäkringsbolag drivs i enlighet med lagar och författningar som reglerar försäkringsbolagets verksamhet, dess bolagsordning eller stadgar, samt dess försäkringstekniska riktlinjer och beräkningsunderlag samt dess placeringsriktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter (14 kap. 2 §). Finansinspektionen ska i sin tillsynsverksamhet samarbeta och utbyta information med behöriga myndigheter och Europeiska kommissionen i den utsträckning som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen (3 §). Ett försäkringsföretag ska lämna Finansinspektionen de upplysningar om sin verksamhet som inspektionen begär (5 §). Finansinspektionen får när inspektionen anser att det är nödvändigt genomföra en undersökning hos ett försäkringsföretag (6 §). Det finns också bestämmelser om att Finansinspektionen får sammankalla styrelsen i ett försäkringsföretag. Inspektionen får även begära att styrelsen kallar till extra stämma. Om styrelsen inte rättar sig efter en sådan begäran, får inspektionen utfärda en sådan kallelse (13 § första stycket). Företrädare för inspektionen får närvara vid stämman och vid ett sådant styrelsesammanträde som inspektionen har sammankallat samt delta i överläggningarna (13 § andra stycket). Det finns också bestämmelser om att försäkringsföretag med avgifter ska bidra till att täcka kostnaderna för Finansinspektionens verksamhet (16 §) och om att regeringen får meddela föreskrifter om sådana avgifter och om vilka upplysningar ett försäkringsföretag ska lämna till Finansinspektion (18 §).

Finansinspektionen ska ingripa om ett försäkringsföretag har åsidosatt sina skyldigheter enligt försäkringsrörelselagen, andra författningar som reglerar företagets näringsverksamhet, företagets bolagsordning eller stadgar eller företagets försäkringstekniska riktlinjer, beräkningsunderlag, placeringsriktlinjer eller riktlinjer för hantering av intressekonflikter (16 kap. 1 §). Finansinspektionen får avstå från ett ingripande om en överträdelse är ringa eller ursäktlig, försäkringsföretaget gör rättelse, eller någon annan myndighet har vidtagit åtgärder mot företaget och dessa åtgärder bedöms tillräckliga (16 kap. 3 §).

Av de nu nämnda bestämmelserna på försäkringsområdet framstår bestämmelserna om möjlighet för Finansinspektionen att

sammankalla styrelsen, kalla till extra stämma samt delta i sammanträde och stämma som oproportionerligt ingripande i förhållande till den verksamhet som kollektiva förvaltningsorganisationer bedriver. Några missförhållanden som motiverar sådana möjligheter till ingripanden har inte framkommit.

Sammanfattningsvis bör tillsynen alltså utformas så att myndigheten ges möjlighet att ingripa genom utfärdande av föreläggande att vidta rättelse, genom förbud eller genom anmärkning. Tillsynen kommer då att hamna nära det som gäller för offentligrättslig kontroll av mellanmän på vissa andra områden, t.ex. fastighetsmäklare (se avsnitt 14.4.1).

Som framgått föreslås kontrollen av efterlevnaden av de civilrättsliga bestämmelserna att ske genom möjlighet till domstolsprövning. Överväganden om vilka sanktioner som bör komma i fråga finns i avsnitt 14.5 och 14.6. Det handlar om bestämmelser om skadestånd och straffrättsliga sanktioner samt bestämmelser om vite.

I avsnitt 14.7 behandlas frågan om tillsynen bör kompletteras med bestämmelser om förhandstillstånd eller registrering.

Frågan om vilken myndighet som bör ansvara för tillsynen övervägs i avsnitt 14.8. Finansieringen av tillsynen behandlas i avsnitt 14.9, närmare om tillsynsmyndighetens möjligheter att inhämta upplysningar, göra ingripanden och rikta sanktioner behandlas i avsnitt 14.10, möjlighet till överklagande i avsnitt 14.11 samt tillsynens förhållande till möjlighet till prövning i allmän domstol i avsnitt 14.12. Vidare finns i avsnitt 14.13 överväganden om ett uppdrag till myndigheten att följa utvecklingen vad gäller de bestämmelser som genomför artiklarna 16 och 17.

Tillsynens tillämpning på andra organisationer än kollektiva förvaltningsorganisationer

I avsnitt 6.1 beskrivs att bestämmelserna i lagen ska tillämpas också på enheter som direkt eller indirekt, helt eller delvis ägs eller kontrolleras av en kollektiv förvaltningsorganisation, förutsatt att enheterna bedriver en verksamhet som, om den skulle bedrivas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, skulle omfattas av bestämmelserna. Härmed avses såväl s.k. ”dotterenheter” som skilda slag av samarbetsorganisationer. För de bestämmelser som föreslås bli

föremål för tillsyn i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer ska tillsynen gälla sådana enheter förutsatt att enheterna bedriver en verksamhet som, om den skulle bedrivas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, skulle omfattas av tillsynen.

I avsnitt 6.1 har beskrivits att vissa bestämmelser i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning kommer att tillämpas även på s.k. oberoende förvaltningsorganisationer. De bestämmelser som nu har föreslagits bli föremål för kontroll via tillsyn i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer kommer i huvudsak inte att ha tillämpning på sådana organisationer. Vissa av de bestämmelser som genomför artikel 21 kommer att gälla även för oberoende förvaltningsorganisationer, se avsnitt 6.1. Den nu föreslagna tillsynen ska alltså gälla även för kontroll av att oberoende förvaltningsorganisationer följer de bestämmelserna.

En kollektiv förvaltningsorganisations medlemmar som är s.k. enheter (”medlemsorganisationer”) som företräder rättighetshavare kommer att omfattas av vissa bestämmelser i lagen som genomför direktivet. Av de bestämmelser som föreslås bli föremål för tillsyn i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer är det endast de som genomför artiklarna 13 och 15.3 som kan ha tillämpning på sådana enheter. Den nu föreslagna tillsynen ska alltså gälla även för kontroll av att en kollektiv förvaltningsorganisations medlemmar som är s.k. enheter som företräder rättighetshavare i förekommande fall följer de bestämmelser som genomför artiklarna 13 och 15.3.

En konsekvens av att tillsynen i vissa fall kommer att omfatta även dotter- och samarbetsorganisationer, medlemsorganisationer och oberoende förvaltningsorganisationer är att tillsynsmyndighetens skyldighet att samarbeta och utbyta information med behöriga myndigheter i andra medlemsstater utvidgas på motsvarande sätt.

14.5 Skadestånd

14.5.1 Nuvarande ordning

Allmänt

Eftersom det i svensk rätt saknas specifika associations- mellanmans- eller rörelserättsliga bestämmelser om kollektiv förvaltning, saknas det också relaterade specifika bestämmelser om skadeståndsansvar för kollektiv förvaltning som utövas av ekonomiska föreningar och andra juridiska personer.

Den juridiska person som bedriver kollektiv förvaltning kan själv drabbas av skadeståndskyldighet vid utövande av den kollektiva förvaltningen, t.ex. i förhållande till enskilda rättighetshavare eller användare. Den skadeståndsskyldighet som är av intresse här är sådan som rör s.k. ren förmögenhetsskada, varmed avses sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada (se 1 kap. 2 § skadeståndslagen).

Skadeståndsskyldighet kan följa av allmänna skadeståndsregler. Dessa är till viss del samlade i skadeståndslagen (1972:207). Den lagen tillämpas dock inte om annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden (se 1 kap. 1 § skadeståndslagen). Den associationsrättsliga lagstiftningen innehåller skadeståndsregler som gäller vid sidan av den allmänna skadeståndsrätten.

I följande avsnitt redogörs för allmänna förutsättning för skadeståndsskyldighet för juridiska personer i förhållande till tredje man, t.ex. rättighetshavare eller användare, samt för skadeståndsskyldighet i associationsrättsliga förhållanden.

Skadeståndsansvar för juridiska personer

I svensk rätt är synsättet att en juridisk person inte har förmåga att själva rättshandla utan måste göra det genom anställda och de organ som inrättats i den associationsrättsliga lagstiftningen, i det senare fallet t.ex. den verkställande direktören eller styrelsen i en förening eller ett aktiebolag. De handlingar som en verkställande direktör eller styrelse vidtar (inom ramen för sitt uppdrag) bedöms som den juridiska personens eget handlande.

Det ansvar som den juridiska personen har för arbetstagares handlingar regleras i skadeståndslagen enligt bestämmelser om s.k. principalansvar (se 3 kap. 1 §). Ansvaret för de associationsrättsliga organens handlanden finns inte uttryckt i någon lagregel utan följer av doktrin och praxis (se prop. 1972:5 s. 471, Hellner, Juridiska personers skadeståndsansvar i Skrifter tillägnade Karlgren, 1964, s. 145 och Dotevall, Bolagsledningens skadeståndsansvar, 2008, s. 227 f.). Ansvaret omfattar såväl inom- som utomobligatoriska skador, dvs. både skador som uppstår inom som utanför avtalsförhållanden. Förutsättningarna för inom- och utomobligatoriskt ansvar skiljer sig dock åt.

För *inomobligatoriskt* skadeståndsansvar för s.k. ren förmögenhetsskada gäller som utgångspunkt att om en avtalspart bryter mot avtalade villkor eller underlåter att uppfylla gjorda åtaganden så har den andra parten rätt till ersättning enligt det s.k. positiva kontraktsintresset. Skadeståndet aktualiseras redan vid oaktsamhet (se Bengtsson m.fl., Skadestånd i avtalsförhållanden, 2013, s. 19, jfr 67 § köplagen [1990:931]). Den skadelidande parten ska med andra ord försättas i samma läge som om avtalet fullgjorts på riktigt sätt. Skadestånd anses vara den mest effektiva sanktionen vid avtalsbrott, eftersom det ofta kan finnas praktiska svårigheter att utkräva andra påföljder och eftersom skadeståndet kan verkställas genom utmätning. Ofta är skadestånd också den mest kännbara sanktionen mot en underlåtenhet att uppfylla förpliktelser i avtal (se Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II:2, 2006, s. 195 f.). På vissa områden finns reglering av skadeståndsfrågan i avtalsförhållanden, t.ex. innehåller köplagen bestämmelser om skadestånd. Andra exempel är det lagreglerade skadeståndsansvar som finns för vissa särskilda avtalstyper, t.ex. för sysslomän och andra mellanmän (se strax nedan). Många avtalstyper är dock oreglerade och där kan man behöva göra analogier från annan lagstiftning, t.ex. söka utröna allmänna principer i köplagen eller hitta vägledning från mer specifik lagstiftning – t.ex. kommissionslagen (2009:865) (se Bengtsson m.fl., Skadestånd i avtalsförhållanden, 2013, s. 17).

I lagbestämmelser om inomobligatoriskt skadeståndsansvar är det vanligt med s.k. presumtionsansvar, dvs. att svaranden blir skadeståndsskyldig om han inte visar att han är fri från vållande till skadan. Bevisbördan för oaktsamhet är alltså omkastad. Sådant

skadeståndsansvar gäller bl.a. för kommissionärer och handelsagenter (se nedan).

I *utomobligatoriska* förhållanden gäller som huvudregel att ren förmögenhetsskada endast är ersättningsgill om den vållats genom brott (se 2 kap. 2 § skadeståndslagen). Högsta domstolen har understrukit att huvudregeln i svensk rätt när det gäller ersättningsskyldighet för ren förmögenhetsskada utanför kontraktsförhållanden, som inte vållats genom brott, är att sådan ersättningsskyldighet i princip kräver stöd i lag (se t.ex. NJA 1987 s. 692 och NJA 2001:878, jfr uttalanden i förarbetena till skadeståndslagen NJA II 1972 s. 609).

Det upphovsrättsliga regelverket är ett exempel på ett område där lagstöd finns för ersättning för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden (se 54 § upphovsrättslagen).

Skadeståndsansvar för sysslomän och andra mellanmän

Som en allmän utgångspunkt gäller att en sysslomans ansvar omfattar såväl uppsåtliga som oaktsamma åtgärder och underlåtelser (se Tiberg & Dotevall, Mellanmansrätt, 2002, s. 29 ff. och Dotevall, Fullmakt och immateriella tjänster, 2013, s. 230 ff.). Det gäller särskilt om sysslomannen ska fullgöra uppgifter som bestäms i lag eller annan författning, eller om ett s.k. professionsansvar följer av yrkesspecifika krav eller branschpraxis. Med professionsansvar avses att en syssloman som avviker från vissa handlingsnormer i regel betraktas som vårdslös (se Dotevall, Fullmakt och immateriella tjänster, 2013, s. 232 f.).

Utgångspunkten att en syssloman ansvarar för såväl uppsåtliga som oaktsamma åtgärder och underlåtelser kommer också till uttryck i särskild mellanmansrättslig lagstiftning. I 43 § kommissionslagen (2009:865) anges att en kommittent eller kommissionär som inte har fullgjort sina skyldigheter enligt kommissionsavtalet eller kommissionslagen ska ersätta den andra parten den skada som därigenom uppstår, om han inte visar att detta inte berott på vårdslöshet på hans sida. Liknande bestämmelser om skadeståndsansvar finns i 34 § lagen (1991:351) om handelsagentur och 25 § fastighetsmäklarlagen.

I den juridiska litteraturen har framhållits att det är osäkert vilken ledning de nu nämnda lagarna kan ge i fråga om andra former av immateriella tjänster. I stora delar torde man i stället få falla tillbaka på bestämmelserna om ansvar för sysslomannaskap i 18 kap. handelsbalken (se Bengtsson m.fl., Skadestånd i vissa avtalsförhållanden, 2013, s. 41 f. och Ramberg, Kontraktstyper, 2005, s. 139).

Associationsrättsliga skadeståndsregler

Skadeståndsskyldighet gentemot associationen

Den associationsrättsliga lagstiftningen innehåller särskilda skadeståndsregler. Dessa har ansetts nödvändiga bl.a. för att den allmänna skadeståndslagstiftningen inte kan ta hänsyn till de speciella förhållandena inom associationsrätten. När det gäller organföreträdarna har det ansetts väsentligt för ett fungerande närings- och föreningsliv att det finns verksamma incitament för dessa ledamöter att fullgöra sina skyldigheter (jfr prop. 1997/98:99 s. 187).

Allmänt gäller att ledamöter av en associations förvaltande och kontrollerande organ – styrelseledamöter, VD – är skyldiga att omsorgsfullt och lojalt uppfylla de uppgifter som följer med denna ställning. Utgångspunkten är att sådana s.k. organledamöter står i ett direkt sysslomannaförhållande till associationen och därför utgör skadeståndsreglerna i 18 kap. handelsbalken grund för de associationsrättsliga skadeståndsreglerna (se t.ex. prop. 1975:103 s. 540, SOU 1984:9 s. 290 och prop. 1986/87:7 s. 250). Organledamöterna är följaktligen gentemot associationen skyldiga att vid fullgörandet av sitt uppdrag iaktta den omsorg som krävs av en syssloman i allmänhet (se t.ex. prop. 1986/87:7 s. 250, SOU 1941:9 s. 633 och SOU 1971:15 s. 353). Om organledamöterna uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter och därigenom tillfogar associationen skada, ska de ersätta skadan (se 29 kap. 1 och 2 §§ aktiebolagslagen och 13 kap. 1 och 2 §§ föreningslagen). Såväl åtgärder som underlåtenhet omfattas av skadeståndsansvaret.

För att avgöra om uppsåt eller oaktsamhet och erforderligt orsakssamband mellan handling/underlåtenhet och skada föreligger får man tillämpa allmänna skadeståndsrättsliga principer (se SOU 1971:15 s. 353, prop. 1975:103 s. 540 och SOU 1995:44 s. 241 f.). I regel torde

en organledamot ha uppträtt tillräckligt aktsamt om han eller hon har följt de associationsrättsliga reglerna och associationens stadgar (se SOU 1995:44 s. 241 ff.).

Ansvar åligger styrelseledamöter i ideell förening enligt allmänna sysslomannaregler. Detsamma gäller för styrelseledamöter i handelsbolag, där sådana utsetts (se Johansson, Svensk Associationsrätt i huvuddrag, 10 uppl., 2011, s. 362).

För skadeståndstalan mot organledamöter i aktiebolag och ekonomiska föreningar i förhållande till associationen förutsätts att frågan om ansvarsfrihet behandlas på stämma. Beslut i denna fråga ska fattas vid ordinarie stämma (se 7 kap. 11 § aktiebolagslagen och 7 kap. 4 § föreningslagen).

Om majoriteten på stämman eller en minoritet bestående av aktieägare med minst en tiondel av alla aktieägare respektive minst en tiondel av de röstberättigade i föreningen har biträtt förslag om att väcka skadeståndstalan, eller som ett alternativ såvitt gäller styrelseledamot eller VD röstat emot beviljande av ansvarsfrihet, kan talan väckas av associationen (genom styrelsen) eller av en minoritet. Uppgörelse om skadeståndsskyldigheten kan endast träffas efter stämmobeslut och endast under förutsättning att inte minoriteten röstar däremot. Om talan väckts av minoriteten, kan den fullföljas även om en eller flera medlemmar avstår, och uppgörelse om skadeståndet kan då inte träffas utan samtycke av dem eller den som fullföljer talan.

En skadeståndstalan mot organledamöter på grund av beslut eller åtgärd under ett räkenskapsår ska väckas senast ett år från det årsredovisningen och revisionsberättelsen framlades på stämma (se 29 kap. 10 § aktiebolagslagen och 13 kap. 5 § tredje stycket föreningslagen).

Även om ansvarsfrihet beviljats eller talan inte väckts inom den nämnda tiden kan skadeståndstalan föras av associationen eller minoriteten, om det i årsredovisningen eller revisionsberättelsen eller på något annat sätt, t.ex. vid en på stämma ställd fråga till styrelsen, till stämman inte lämnats i väsentliga avseenden riktiga och fullständiga uppgifter om det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan.

Till grund för bestämmelserna om förutsättningar för skadeståndstalan, uppgörelse om skadeståndsskyldighet och ansvarsfrihet ligger tanken dels att inte endast associationen själv utan även en

minoritet av medlemmarna bör ha möjlighet att för associationens räkning utkräva skadestånd av organledamöterna, dels att en associations verksamhet inte bör kunna störas av längre tids ovisshet i frågan om organledamöterna kan angripas med skadeståndsansvar på grund av sin verksamhet i samband med sin uppgift som organledamot. Alltför stränga skadeståndsregler minskar möjligheten att få kompetenta personer att tjänstgöra som styrelseledamöter och verkställande direktör. Risken att bli skadeståndsskyldig får inte gå ut över möjligheten för styrelsen och den verkställande direktören att i förekommande fall ta nödvändiga affärsrisker. Ett alltför strängt ansvar kan leda till passivitet eller överdriven försiktighet (se prop. 1997/98:99 s. 187 ff., Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 2011, s. 364 f.). Vidare har ansvarsfrihetsreglerna betydelse genom att de bringar frågan om ansvar för styrelseledamöter och verkställande direktör till ett snabbt och klart avgörande. (SOU 1971:15 s. 357, prop. 1975:103 s. 545 och Svernlöv, Ansvarsfrihet, 2008, s. 44 f.). Vidare motiveras ansvarsfrihetsbeslutets obligatoriska natur av att det är viktigt att frågan om talan kan anställas mot styrelse och verkställande direktör på grund av förvaltningen inte hålls öppen under för lång tid. Annars kan mer eller mindre latenta ansvarsfrågor störa arbetsron i associationen och skada verksamheten inom associationen och utåt (se prop. 1975:103 s. 396 och SOU 1971:15 s. 357).

I aktiebolag gäller normalt en preskriptionstid om fem år för talan som inte grundas på brott (se 29 kap. 13 § aktiebolagslagen). För ekonomiska föreningar gäller en motsvarande preskriptionstid om tre år (se 13 kap. 6 § föreningslagen). Skadeståndstalan på grund av brott kan väckas inom den tid som anges i preskriptionslagen (1981:130).

Beträffande skadeståndstalan mot organledamöter i ideella föreningar och handelsbolag gäller den allmänna regeln i 18 kap. 9 § handelsbalken, där en preskriptionstid om ett år från slutredovisning föreskrivs (jfr dock Stattin i SvJT 2006 s. 470 ff.). Som slutredovisning för varje räkenskapsår torde i allmänhet få räknas årsredovisningens respektive revisionsberättelsens framläggande på stämma i ideell förening. Någon rätt för minoriteten i ideell förening att föra skadeståndstalan mot styrelseledamöter finns inte, om inte stadgarna innehåller föreskrift om det. Att beviljad ansvarsfrihet inte gäller om den grundats på uppsåtligt eller vårds-

löst oriktiga uppgifter av den eller de ansvariga får anses följa av allmänna rättsregler.

I handelsbolag finns inte enligt lagen något särskilt förvaltande organ (se avsnitt 7.9.1). Förvaltningen ombesörjs av bolagsmännen i den mån inte annat avtalats mellan dem. Handelsbolagsman som uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget när han fullgör sina uppgifter som bolagsman ska ersätta skadan (se 2 kap. 14 § lagen om handelsbolag och enkla bolag). Talan mot honom om skadestånd kan föras av bolaget genom ställföreträdare, men också av bolagsman i eget namn för bolagets räkning. Talan måste i regel väckas inom ett år (se 2 kap. 15 § lag om handelsbolag och enkla bolag). Om skadeståndsanspråket är grundat på brott gäller preskriptionslagen.

Vad som nu nämnts gäller frågan om ansvar för direkt skada. I förarbeten till aktiebolagslagen anförs att aktieägares *indirekta* skada – i de fall den direkta skadan drabbat bolaget och därigenom alla aktieägare lika – bör ses ”som något som är förknippat med aktieägarens deltagande i bolagsverksamheten och som han därför får finna sig i” (se prop. 1997/98:99 s. 190). I den juridiska litteraturen har anförts att det citerade uttalandet möjligen framstår som allt för långtgående, men att en rätt för enskild associationsmedlem att föra skadeståndstalan för indirekt skada bör erkännas endast om den skada som tillfogats associationen reellt riktar sig mot viss eller vissa associationsmedlemmar såsom i fall då likhetsprincipen eller generalklausulen eftersatts (se NJA 2000 s. 404 samt litteraturen Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 10 uppl., 2011, s. 372 och Mallmén, Lagen om ekonomiska föreningar, 3 uppl., 2002, s. 530 med hänvisningar).

Skadeståndsskyldighet mot tredje man

Styrelseledamöter och andra ledamöter av associationers förvaltande eller kontrollerande organ kan ådra sig skadeståndsskyldighet gentemot tredje man, såsom associationens anställda, borgenärer eller utomstående, eller gentemot enskilda medlemmar i associationen (se 13 kap. 1 § andra meningen föreningslagen och 29 kap. 1 § andra meningen aktiebolagslagen). Ansvaret förutsätter att skadan tillfogats uppsåtligen eller av oaktsamhet genom överträdelse av aktiebolagslagen, föreningslagen, tillämplig lag om

årsredovisning eller stadgar (eller motsvarande). Utöver att tredje man har skadats genom sådant vårdslöst eller uppsåtligt handlande (eller underlåtenhet), torde dessutom krävs att den överträdda regeln ska ha till syfte att skydda den tredje man som är skadelidande (se Mallmén, Lagen om ekonomiska föreningar, 3 uppl., 2002, s. 529). Möjligheten till skadestånd sanktionerar således sådana regler och föreskrifter i stadgar (eller motsvarande) som just har till syfte att skydda sådan tredje man, dvs. bestämmelserna ger uttryck för den s.k. normskyddsläran (se prop. 1986/87:7 s. 250, SOU 1941:9 s. 632 och SOU 1971:15 s. 353, jfr Svernlöv, Ansvarsfrihet, 2 uppl., 2008, s. 200 f.).

För tredje mans skadeståndstalan är inte, som för associationens, stadgad någon särskild preskriptionstid, utan preskriptionslagens regler gäller.

Den nu angivna skadeståndsskyldigheten mot tredje man kan i särskilda fall avse ersättning till ett stort antal skadelidande, t.ex. när skadan orsakats av felaktiga uppgifter i årsredovisning (se Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 10 uppl., 2011, s. 369). I sådana fall måste en begränsning ske av de ersättningsberättigades krets. Denna begränsning sker, liksom inom skadeståndsrätten i övrigt, genom att ersättning utgår endast i de fall det föreligger adekvat kausalitet mellan liden skada och skadegörande handling (se t.ex. Hellner och Radetzki, Skadeståndsrätt, 2010, s. 202 ff.).

Skadeståndsbestämmelser på områden som omfattas av särskild rörelserättslig reglering

På områden som omfattas av särskild rörelsereglering finns bestämmelser om att föreskrifter om skadestånd i den allmänna associationsrättsliga regleringen ska omfatta även ansvar för överträdelse av den särskilda rörelserättsliga regleringen. Sådana bestämmelser finns bl.a. för försäkringsrörelse (se t.ex. 11 kap. 51 §, 12 kap. 87 § och 13 kap. 38 § försäkringsrörelselagen, jfr prop. 2009/10:246 s. 274 f., 339 f. och 378 f.).

14.5.2 Överväganden

Förslag: Det införs bestämmelser om skadestånd för överträdelse av bestämmelserna i den nya lagen om kollektiv förvaltning. Skadeståndsansvaret gäller för en kollektiv förvaltningsorganisation eller en användare som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte har fullgjort sina skyldigheter enligt lagen. I lagen införs också bestämmelser om skadeståndsansvar för styrelseledamöter och, i förekommande fall, verkställande direktör i en kollektiv förvaltningsorganisation. De senare bestämmelserna utformas i överensstämmelse med allmänna associationsrättsliga bestämmelser om skadestånd, inklusive förutsättningar för en förening, ett europakooperativ eller ett bolag att väcka talan mot styrelseledamöter och verkställande direktör.

Skälen för förslaget

Allmänna utgångspunkter

Den föreslagna lagen om kollektiva förvaltningsorganisationer innehåller bestämmelser som är av associationsrättslig natur (se avsnitt 7.9.2). Lagen innehåller också bestämmelser som är av offentligrättsligt slag (se avsnitt 14.4.2). Vidare innehåller lagen bestämmelser som reglerar organisationens förhållanden – t.ex. avtalsförhållanden – med rättighetshavare och användare.

Exempel på de senare bestämmelserna är möjligheten för rättighetshavare att utforma ett förvaltningsuppdrag (se bestämmelserna i 3 kap. i lagförslaget, avsnitt 7.2.2). Ett annat exempel är bestämmelserna om kollektiva förvaltningsorganisationers och användares skyldigheter och rättigheter i förhållande till varandra (se 9 kap. i lagförslaget, avsnitt 10.1.2).

I avsnitt 14.4.2 görs bedömningen att kontrollen av efterlevnaden av de offentligrättsliga (rörelserättsliga) bestämmelserna kräver tillsyn av förvaltningsmyndighet. För de bestämmelser som inte är av offentligrättsligt slag krävs i stället civilrättsliga sanktioner för att uppfylla direktivets krav på kontroll av efterlevnad, tillgång till sanktioner m.m. (se artikel 36 och tillhörande skäl 50 till direktivet).

För de bestämmelser som inte är av offentligrättslig karaktär gäller att en överträdelse av dem kan leda till ren förmögenhetsskada för en medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen eller för en rättighetshavare som har ingått ett anslutningsavtal med organisationen. Som anges i avsnitt 14.5.1 gäller enligt allmänna regler att ren förmögenhetsskada inom kontraktsförhållande i regel ersätts motsvarande det s.k. positiva kontraktsintresset. För utomobligatoriska förhållanden gäller dock, som framgår av samma avsnitt, att ren förmögenhetsskada endast är ersättningsgill om den vållats genom brott. För associationsrättsliga förhållanden gäller särskilda regler om ansvar för ren förmögenhetsskada i den associationsrättsliga lagstiftningen (se avsnitt 14.5.1). För att uppfylla direktivets krav på efterlevnad och sanktioner bör i lagen införas bestämmelser om skadestånd i överensstämmelse med regler och principer på närliggande områden, t.ex. bestämmelser om skadestånd i avtalsförhållanden och om styrelseledamöters och verkställande direktörs skadeståndsansvar i förhållande till en association.

Skadeståndsansvar för kollektiva förvaltningsorganisationer i förhållande till rättighetshavare m.m.

Lagens bestämmelser om skyldigheter för kollektiva förvaltningsorganisationer i förhållande till användare och rättighetshavare bör utformas i enlighet med liknande reglering på andra områden, t.ex. de kontrakts- och mellanmansrättsliga områdena (se avsnitt 14.5.1). Ansvaret bör omfatta ansvar för ren förmögenhetsskada och omfatta såväl uppsåtliga som oaktsamma överträdelser. I lagen bör alltså införas en bestämmelse om att en kollektiv förvaltningsorganisation som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte fullgör sina skyldigheter enligt lagen ska ersätta den skadelidande den skada som därigenom uppstår. Bestämmelsen bör inte kombineras med s.k. presumtionsansvar. Utredningen bedömer att sådant ansvar, även om det förekommer på närliggande områden för reglering av kommissionärer och handelsagenter, är alltför långtgående för den verksamhet som kollektiva förvaltningsorganisationer bedriver.

Skadeståndsansvar för styrelseledamöter och verkställande direktör i kollektiva förvaltningsorganisationer

Som anges i avsnitt 14.5.1 finns i den allmänna associationsrättsliga regleringen bestämmelser om skadeståndsskyldighet för verkställande direktör och styrelseledamot som inte fullgör sitt uppdrag. Sådana bestämmelser har ansetts nödvändiga för att ge dessa ledamöter incitament att fullgöra sina skyldigheter (jfr prop. 1997/98:99 s. 187). Dessa skäl gör sig gällande även för de associationsrättsliga bestämmelserna i den föreslagna lagen om kollektiv rättighetsförvaltning.

I överensstämmelse med befintlig associationsrättslig reglering samt i likhet med vad som gäller på andra områden som omfattas av särskild rörelsereglering, bör en ledamot av styrelsen i en kollektiv förvaltningsorganisation och i förekommande fall dess verkställande direktör omfattas av skadeståndsansvar för överträdelser av bestämmelserna i den nya lagen om kollektiv förvaltning. En ledamot av styrelsen i en kollektiv förvaltningsorganisation och i förekommande fall dess verkställande direktör ska alltså vara skyldig att vid fullgörandet av sitt uppdrag iaktta den särskilda omsorg som krävs enligt den nya lagen om kollektiv förvaltning. Om personen uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter och därigenom tillfogar den kollektiva förvaltningsorganisationen skada, ska han eller hon ersätta skadan. Såväl åtgärder som underlåtenhet bör omfattas av skadeståndsansvaret.

Eftersom den nya regleringen syftar till att skydda även rättighetshavare som inte är medlemmar i organisationen, bör skadeståndsansvaret också omfatta fullgörandet av de skyldigheter i förhållande till tredje man som skyddas av bestämmelser i lagen eller organisationens stadgar, t.ex. en rättighetshavare som företräds av organisationen.

Bestämmelsen bör i likhet med vad som gäller på andra områden där det finns rörelserättslig reglering ansluta till förutsättningarna för skadestånd i befintlig associationsrättslig reglering för bolag och föreningar, och omfatta möjlighet till jämkning, reglera förutsättningar för solidariskt ansvar och regressrätt. I annan befintlig associationsrättslig reglering, t.ex. för handelsbolag, saknas dock motsvarande skadeståndsskyldighet (bl.a. eftersom de saknar motsvarande obligatoriska bolagsorgan). Eftersom kollektiva förvaltningsorganisationer föreslås kunna vara verksamma i valfri associationsform

(se avsnitt 6.1 och 6.3), bör skadeståndsskyldigheten framgå direkt i den nya lagen.

I den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen finns närmare bestämmelser om särskilda förutsättningar för en förening eller ett bolag att väcka talan mot associationens styrelseledamöter eller verkställande direktör (se avsnitt 14.5.1). Med detta avses t.ex. regler om ansvarsfrihet och preskription. För ekonomiska föreningar och europakooperativ finns sådana bestämmelser i 13 kap. 5 och 6 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar och för aktiebolag och europabolag finns de i 29 kap. 7–14 §§ aktiebolagslagen (2005:551). De skäl som ligger till grund för bestämmelserna om väckande av talan i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen gör sig gällande även för det skadeståndsansvar som föreslås gälla enligt den nu föreslagna regleringen om kollektiv rättighetsförvaltning. Under utredningens arbete har också företrädare för organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning lyft fram vikten av bestämmelser om ansvarsfrihet för att kunna rekrytera kunniga och erfarna ledamöter och verkställande direktörer till de kollektiva förvaltningsorganisationerna, särskilt eftersom det i många fall handlar om förhållandevis små organisationer som bedriver en verksamhet på kulturområdet. Sådana förutsättningar som gäller för väckande av skadeståndstalan m.m. inom den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen bör alltså gälla även för det skadeståndsansvar som föreslås gälla för verkställande direktör och styrelseledamot enligt den nu föreslagna regleringen.

Om det för andra än de nu nämnda juridiska personerna finns regler om särskilda förutsättningar för skadeståndstalan, t.ex. icke-lagstadgade regler för ideella föreningar, bör de reglerna även gälla för kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs i sådan associations-form (jfr avsnitt 14.5.1 och Stattin i SvJT 2006 s. 470 ff.).

Skadeståndsansvar för användare

Den föreslagna lagen om kollektiv rättighetsförvaltning innehåller även vissa, om än begränsade, skyldigheter för användare, t.ex. rapporteringsskyldighet (9 kap. 6 §) och skyldighet att förhandla i enlighet med god affärssed (9 kap. 1 §). Eftersom direktivet kräver att medlemsstaterna ser till att samtliga bestämmelser i direktivet

efterlevs, bör även dessa skyldigheter vara sanktionerade. Lämplig sanktion är skadeståndsskyldighet. Skyldigheten bör utformas på motsvarande sätt som för kollektiva förvaltningsorganisationer i förhållande till rättighetshavare och användare, dvs. att användare som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte har fullgjort sina skyldigheter enligt lagen ska ersätta den skadelidande den skada som därigenom uppstår.

Allmänna principer för skadeståndsansvar bör gälla

För de nämnda grunderna för skadeståndsansvar gäller att en bedömning av om uppsåt eller oaktsamhet och nödvändigt orsakssamband mellan handling/underlåtenhet och skada föreligger får man tillämpa allmänna skadeståndsrättsliga principer (se SOU 1971:15 s. 353, prop. 1975:103 s. 540 och SOU 1995:44 s. 241 f.).

Den föreslagna skadeståndsskyldigheten inskränker eller påverkar inte den skadeståndsskyldighet som kan följa av annan lagstiftning, t.ex. allmänna skadeståndsrättsliga regler.

14.6 Straff

14.6.1 Nuvarande ordning

Eftersom det i svensk rätt saknas specifika associations- eller rörelserättsliga bestämmelser om kollektiv förvaltning, saknas det också relaterade specifika bestämmelser om straffrättsliga sanktioner och vite.

I den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen finns vissa bestämmelser om straff och vite. För aktiebolag, europabolag, ekonomiska föreningar och europakooperativ gäller att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot skyldigheten att sammankalla styrelsen när det begärs av en styrelseledamot eller verkställande direktör ska dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller den som bryter mot bestämmelsen att styrelsen inte får fatta beslut i ett ärende, om inte alla ledamöter har fått tillfälle att delta i ärendets behandling och fått tillfredsställande underlag eller bestämmelsen om att en suppleant ska beredas tillfälle att träda in i en styrelseledamots ställe om denne inte kan

komma. Bestämmelserna syftar till att främja ett effektivt deltagande i styrelsearbetet från ledamöternas sida. I regel torde straff kunna utgå endast om ett förfarande har tillämpats som framstår som klart olämpligt med beaktande av samtliga omständigheter i det enskilda fallet (se prop. 1975/76:116 s. 173 f., SOU 1984:9 s. 299).

Vidare gäller att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att föra en medlemsförteckning (eller motsvarande) eller att hålla den tillgänglig kan dömas till böter (se 30 kap. 1 § aktiebolagslagen, 30 § lag om europabolag, 16 kap. 1 § föreningslagen och 38 § lag om europakooperativ). Att medlemsförteckningen i en ekonomisk förening förs på föreskrivet sätt och hålls tillgänglig för den som vill ta del av den har ansetts vara av sådan vikt att underlåtenhet i dessa avseenden är straffsanktionerad. Det eftersom förteckningen innehåller uppgifter som är av stor vikt för medlemmarna, föreningsledning och revisorer samt för föreningens borgenärer. Vidare tjänar den som underlag för upprättande av röstlängd (se SOU 1984:9 s. 298, jfr. prop. 1986/97:7 s. 269). Liknande skäl ligger bakom motsvarande straffsanktion i fråga om aktiebolag (se SOU 1971:15 s. 404 och 570 f.).

För övriga associationsformer, t.ex. handelsbolag, ideella föreningar och stiftelser saknas straffbestämmelser. Straffansvar för överträdelser av de regler som gäller för sådana juridiska personer kan då normalt bara inträda om gärningen är straffbelagd i brottsbalken, t.ex. såsom osant intygande, svindleri, trolöshet mot huvudman och oredlighet mot borgenärer (jfr. SOU 1971:15 s. 397). Vid andra regelöverträdelser är man hänvisad att söka att kräva ut skadestånd av den försumlige.

14.6.2 Överväganden

Förslag: Det införs en bestämmelse om straff för överträdelse av bestämmelsen om att föra register över medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation.

Skälen för förslaget

Som en allmän utgångspunkt gäller att straffsanktionen bör användas med försiktighet som metod för att hindra överträdelser av normer (se t.ex. prop. 1994/95:23 s. 52 f.). Straffsanktionen ska användas endast om överträdelse av en regel medför verklig skada eller fara för samhället eller någon enskild och frågan lämpligen inte kan regleras på annat sätt. Mot den bakgrunden har överträdelser av bestämmelser i den befintliga associationsrättsliga regleringen straffsanktionerats endast i den utsträckning andra sanktioner, t.ex. skadestånd, administrativ kontroll förenad med vitesföreläggande, inte har bedömts lämpliga eller tillräckligt effektiva (se t.ex. SOU 1971:15 s. 397 ff., prop. 1975:105 s. 567, SOU 1984:9 s. 296 ff., prop. 1986/87:7 s. 268 f., prop. 1997/98:99 s. 82 och prop. 2004/05:85 s. 494). Detta har medfört att straffsanktionerna begränsats, medan möjligheten att förelägga vite utökats. Vite har i stor utsträckning ansetts ha samma preventiva effekt som straff. Det har också framhållits att denna effekt borde kunna förstärkas av en skärpt kontroll genom revisorer, registreringsmyndigheten m.fl. (se t.ex. prop. 1975:103 s. 567, se även avsnitt 4.6.1).

Dessa ståndpunkter gör sig gällande även vid bedömning av frågan om straffansvar i den nya lagen om kollektiv förvaltning. En utgångspunkt bör vara att den nya lagen om kollektiv förvaltning inte ska straffsanktionera fler företeelser än sådana som omfattas av straffsanktion i befintlig associationsrättslig reglering. Som nämnts i avsnitt 4.6.1 innehåller befintlig associationsrättslig reglering straffsanktionerade bestämmelser för skyldigheten att sammankalla styrelsen, förutsättningar för när styrelsen får fatta beslut, samt skyldighet att föra medlemsförteckning (eller motsvarande). Av de nämnda bestämmelserna är det endast skyldigheten att föra medlemsförteckning som har direkt motsvarighet i direktivet om kollektiv förvaltning (artikel 6.5, se avsnitt 7.6.2). Direktivets bestämmelser om medlemsregister motiveras av liknande skäl som ligger bakom bestämmelser om medlemsförteckning i befintlig associationsrättslig reglering, bl.a. intresset av att kunna identifiera och lokalisera medlemmarna (se skäl 20 till direktivet). Att organisationen har uppdaterad information om vilka dess medlemmar är torde också vara en praktisk, nödvändig förutsättning för att medlemmarna ska kunna utöva sina medlemsrättigheter på ett lämpligt och

effektivt sätt (se artiklarna 6.3 och 6.4, avsnitten 7.4.2 och 7.5.2). De skäl som motiverat att skyldigheten att föra medlemsregister m.m. är straffsanktionerad i befintlig associationsrättslig lagstiftning gör sig således gällande även för den skyldighet att föra medlemsregister som följer av de bestämmelser i lagen som genomför artikel 6.5.

I likhet med motsvarande bestämmelser i befintlig associationsrättslig reglering bör den bestämmelse som genomför direktivets skyldighet att föra medlemsregister alltså straffsanktioneras. I befintlig associationsrättslig reglering har den straffsanktionerade skyldigheten att föra medlemsförteckning (eller motsvarande) omfattat såväl uppsåtliga som oaktsamma underlåtelser (se SOU 1971:15 s. 404 och prop. 1986/87:7 s. 268 ff.). Det har legat i linje med utgångspunkten på specialstraffrättens område att såväl uppsåt som oaktsamhet bör omfattas av straffbarheten (jfr SvJT 1950 s. 467 f., SOU 1953:14 s. 380, NJA II 1962 s. 47 f. och Ds Ju 1975:23 s. 15 ff. med hänvisningar).

Kravet på oaktsamhet är uppfyllt om gärningsmannen inte iakttagit tillräcklig aktsamhet. På näringsrättens och specialstraffrättens område ställs i regel ett högt krav på aktsamhet, vilket innebär att en relativt lindrig grad av oaktsamhet föranleder ansvar (se prop. 1993/94:130 s. 21 f., jfr NJA II 1962 s. 47 f.).

Att ansvaret ska omfatta även oaktsamma underlåtelser behöver framgå uttryckligen i lagtexten, bl.a. för att uppfylla legalitetsprincipen (jfr prop. 1993/94:130 s. 66 f.).

Mot den bakgrunden bör bestämmelsen om straffsanktion utformas efter i överensstämmelse med befintlig associationsrättslig reglering, enligt vilken den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att föra medlemsförteckning (eller motsvarande)kan straffas.

I avsnitt 7.6 föreslås att direktivets bestämmelser om register över medlemmar inte gäller om det i annan författning föreskrivs en skyldighet för den kollektiva förvaltningsorganisationen att föra register med motsvarande innehåll. Den nu föreslagna straffrättsliga sanktionen kommer således inte att gälla om skyldigheten att föra motsvarande register redan följer av annan lagstiftning. Detta bör framgå direkt i lagen.

14.7 Tillstånd och registrering

14.7.1 Nuvarande ordning

I Sverige råder i princip etablerings- och näringsfrihet. Det innebär att vem som helst kan etablera sig inom en viss näringsverksamhet utan att först söka tillstånd. Även den associationsrättsliga regleringen har utvecklats i enlighet med principen att något tillstånd inte ska behövas för bildandet. Hur själva bildandet och skötseln av associationen ska gå till, kan dock vara föremål för associationsrättslig och annan reglering, t.ex. närings- eller rörelserättslig reglering. På vissa områden där det finns offentligrättslig reglering för bedrivande av viss verksamhet (rörelse) kombineras regleringen med ett krav på registreringsskyldighet.

För närvarande uppställs i svensk rätt inte något krav på tillstånd (koncession) för att bedriva kollektiv förvaltning.[9] Det uppställs inte heller något krav på de organisationer som utövar kollektiv förvaltning att registrera sin verksamhet hos någon registreringsmyndighet, utöver de allmänna krav på registrering av vissa juridiska personer som kan följa av befintlig associationsrättslig reglering.

I betänkandet *Avtalad upphovsrätt* bedömdes att det i svensk rätt inte bör införas en ordning som innebär att den organisation som ska ha behörighet att ingå avtal med avtalslicensverkan på ett visst område först måste godkännas, t.ex. av en myndighet (se SOU 2010:24 s. 199 f.).

Allmänna regler om krav på registrering finns för ekonomiska föreningar (se 15 kap. föreningslagen), europakooperativ (se 10–11 §§ lagen om europakooperativ), aktiebolag (se 2 kap. 22–24 §§ aktiebolagslagen), europabolag (se 7 § lag om europabolag), handelsbolag (1 § lagen om handelsbolag och enkla bolag) och europeiska ekonomiska intressegrupperingar (se 11 § lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar). För dessa associationsformer gäller att associationen måste registreras för att bli en juridisk person, dvs. kunna förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter. Även för stiftelser uppställs ett krav på registrering (se 10 kap. 1 § stiftelse-

[9] Fråga om införande av koncessionstvång för kollektiva förvaltningsorganisationer övervägdes redan i SOU 1956:25 s. 419 f.

lagen), men registrering är inte ett krav för att stiftelsen ska bli juridisk person. För ideella föreningar gäller att de får registrera sig (se 2 § handelsregisterlagen), men registreringen är ingen förutsättning för att en sådan förening ska vara en juridisk person.

För de associationer där registrering är ett krav för rättssubjektivitet har det allmänna ansetts ha ett intresse av att kunna kontrollera att associationen uppfyller de förutsättningar som anges i lagen för att den ska få registreras. Systemet innebär också att tredje man kan få inblick i föreningens förhållanden i viktiga avseenden. Publiciteten åstadkoms genom att vissa handlingar rörande associationerna (stiftelseurkund, bolagsordning, stadgar, årsredovisningshandlingar m.m.) ska insändas till registreringsmyndigheten och hos dem vara tillgängliga för allmänheten. Vidare ska vissa förhållanden införas i register och kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Bland de förhållanden som ska registreras och kungöras märks bl.a. associationens firma, verksamhetsföremål och ändamål. Vidare registreras och kungörs vilka personer som tecknar associationens firma och hur firman tecknas. Ändring i förhållanden som registrerats ska också registreras och kungöras.

Bolagsverket kan vid vite förelägga verkställande direktören eller styrelseledamot att fullgöra skyldighet att hos myndigheten göra behörig anmälan för registrering (se 30 kap. 3 § aktiebolagslagen, 31 § lag om europabolag, 16 kap. 2 § föreningslagen och 39 § lag om europakooperativ). Även för europeiska ekonomiska intressegrupperingar och stiftelser finns vitessanktionerade bestämmelser om att fullgöra skyldigheter i förhållande till registreringsmyndigheten (se 15 § lagen om europeiska ekonomiska intressegrupperingar och 10 kap. 11 § stiftelselagen).

Exempel på områden där det uppställs krav på förhandstillstånd (koncession) är bank- och försäkringsverksamhet. Kravet innebär att sådan verksamhet får drivas endast efter tillstånd (se 2 kap. 1 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) och 2 kap. 1 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse). På vissa områden med offentligrättslig reglering av mellanmän kombineras regleringen med ett krav på tillstånd och registrering. Sådana krav gäller bl.a. för försäkringsförmedlare enligt lagen (2005:405) om försäkringsförmedling. För fastighetsmäklare finns ett straffsanktionerat krav på registrering i fastighetsmäklarlagen (2011:666).

Regeringen har anfört att när en verksamhet som står under tillsyn förutsätter ett tillstånd av en myndighet eller någon annan form av förhandsprövning bör detta tillstånd kunna återkallas vid misskötsamhet. För verksamheter som står under tillsyn, men som inte förutsätter förhandsprövning, bör tillsynsmyndigheten kunna meddela ett förbud mot att fortsätta verksamheten (se skr. 2009/10:79 s. 43).

Bestämmelser om förhandstillstånd i andra medlemsstater i EU

I ett flertal andra medlemsstater i EU finns ordningar med förhandstillstånd av en behörig myndighet för att en organisation ska kunna bedriva kollektiv förvaltning. I Ungern, Lettland, Polen och Spanien meddelas sådant tillstånd av det nationella kulturdepartementet. I Belgien och Luxemburg är ansvarig myndighet det nationella näringsdepartementet, i Österrike en myndighet med ansvar för kommunikationsfrågor, på Malta ett särskilt upphovsrättsråd, i Slovenien den nationella myndigheten för immaterialrätt, i Nederländerna det nationella justitiedepartementet och utbildningsdepartementet. För Irland och Portugal finns ett krav på registrering av kollektiva förvaltningsorganisationer. Frankrike uppställer ett krav på förhandstillstånd på områden där det föreskrivs obligatorisk kollektiv förvaltning.

14.7.2 Överväganden

Förslag: Det införs ett krav på att kollektiva förvaltningsorganisationer, utöver bestämmelser om registrering i befintlig associationsrättslig lagstiftning, ska anmäla sig för registrering hos Patent- och registreringsverket. Kravet på registrering kompletteras med vitessanktionerade bestämmelser för organisationerna om att fullgöra sina skyldigheter i förhållande till registreringsmyndigheten. Bestämmelserna om registrering utformas i överensstämmelse med befintliga bestämmelser i den associationsrättsliga regleringen.

Registreringsskyldigheten ska också gälla för s.k. dotterenheter till en kollektiv förvaltningsorganisation, en kollektiv förvaltnings-

organisations medlemsorganisationer och oberoende förvaltningsorganisationer.

Det införs en bestämmelse om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om ingivning av anmälningar i registreringsärenden.

Bedömning: Det bör inte införas något krav på tillstånd (koncession) för att få driva kollektiv förvaltning som kollektiv förvaltningsorganisation.

Skälen för förslaget och bedömningen

Som har redogjorts för i avsnitt 14.4.2 uppställer direktivet om kollektiv förvaltning inte något krav på att medlemsstaterna inför ett krav på tillstånd för att en organisation ska få bedriva kollektiv förvaltning. Något sådant krav uppställs inte heller i svensk rätt – till skillnad från övriga nordiska länder inte ens som förutsättning för att en organisation ska vara behörig att utlösa avtalslicens. Under utredningens gång har det inte heller framkommit något som indikerar att ett sådant krav bör införas i svensk rätt. Det bör mot den bakgrunden inte införas något krav i lagen på tillstånd för att få utöva kollektiv förvaltning. Däremot skulle rättssäkerheten öka – bl.a. för tredje part, inklusive rättighetshavare och användare – om det tydligt framgår om en organisation omfattas av lagens bestämmelser. En sådan rättssäkerhet kan uppnås om det uppställs ett krav på de organisationer som önskar bedriva kollektiv förvaltning som kollektiva förvaltningsorganisationer att registrera sig. Det skulle också innebära en fördel för tillsynsmyndigheten att på ett tydligt sätt få information om vilka som omfattas av dess tillsyn. Registreringen görs lämpligen hos tillsynsmyndigheten.

När det gäller vad som ska ingå i registreringen behöver inte det närmare anges i lagen. Det bör i stället meddelas genom föreskrifter om ingivning av anmälningar i registreringsärenden. För att möjliggöra en finansiering av myndighetens åtgärder genom avgifter bör en bestämmelse införas om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter.

Som framkommit av avsnitt 14.7.1 omfattas flera av de befintliga associationsformerna av en vitessanktionerad skyldighet att efter-

komma ett föreläggande från registreringsmyndigheten. En motsvarande generell skyldighet bör införas för kollektiva förvaltningsorganisationer att efterkomma en begäran från registreringsmyndigheten i fråga om registrering av associationen som kollektiv förvaltningsorganisation.

Registreringsskyldighetens tillämpning på andra organisationer än kollektiva förvaltningsorganisationer

I avsnitt 14.4.2 föreslås att tillsynen i viss utsträckning ska omfatta även s.k. dotter- eller samarbetsenheter, medlemsorganisationer och oberoende förvaltningsorganisationer. Som en konsekvens bör den föreslagna registreringsskyldigheten gälla även för sådana organisationer.

14.8 Behörig myndighet för tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna

Förslag: Patent- och registreringsverket ska utöva tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer och andra organisationer som omfattas av tillsynen.

Skälen för förslaget

Allmänna utgångspunkter

Vid bedömningen av lämplig myndighet för att utöva tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer bör beaktas bl.a. myndighetens organisation, juridiska kompetens och vilka ärenden som myndigheten handlägger i övrigt. Eftersom utredningen ska redovisa de ekonomiska konsekvenserna av förslagen (se avsnitt 16 nedan) redovisas även hur verksamheten vid de olika förvaltningsmyndigheterna finansieras.

Bolagsverket

Bolagsverket är en central avgiftsfinansierad förvaltningsmyndighet som sorterar under Näringsdepartementet. Verket bildades genom att Patent- och registreringsverket delades i två myndigheter. Den dåvarande bolagsavdelningen blev Bolagsverket medan handläggningen av ärenden om patent, varumärken, mönster och namn behölls inom Patent- och registreringsverket.

Bolagsverket handlägger registreringsärenden och utfärdar bevis och utdrag ur de register som verket för. Bland dessa kan nämnas aktiebolagsregistret, filialregistret, föreningsregistret, försäkringsregistret, handelsregistret, registret över företagsinteckningar, konkursregistret och näringsförbudsregistret. Verket tar också emot och granskar årsredovisningar. Bolagsverket prövar också frågor om dispens på det associationsrättsliga området enligt vad som är särskilt föreskrivet samt frågor om tvångslikvidation. I samband med att handläggningen av vissa ärendetyper har flyttats från tingsrätt till förvaltningsmyndighet i syfte att renodla domstolarnas verksamhet till dömande uppgifter har handläggningen av vissa associationsrättsliga ärenden flyttats till Bolagsverket. Det gäller ärenden om att en tillgång ska tillfalla Allmänna arvsfonden, förordnande av ersättare för styrelseledamot i aktiebolag och förordnande av god man vid inlösen av minoritetsaktier samt vissa ärenden av likvidation av finansiella företag.

Bolagsverket har cirka 500 anställda. Verket har sex avdelningar: registreringsavdelningen, juristavdelningen, verksamhetsstödsavdelningen, kommunikationsavdelningen och e-samverkansavdelningen. Juristavdelningen fattar verkets slutliga beslut i svårare registreringsärenden som exempelvis registrering av sökta företagsnamn, administrativ hävning av företagsnamn, emissioner och fusioner. Juristerna vid avdelningen fattar även beslut i ärenden om tvångslikvidation och i ärenden om att utse god man vid inlösen av minoritetsaktier. Av de personer som arbetar på avdelningen är 24 jurister.

I förordningen (2007:1110) med instruktion för Bolagsverket finns närmare bestämmelser om verket.

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet är en central förvaltningsmyndighet under Finansdepartementet. Dess huvuduppgift är att bevaka olika statliga intressen och ge service till statliga myndigheter, men verksamheten riktar sig även till allmänheten. Kollegiet har till uppgift att ge service inom det statliga området, främst avseende ekonomi, juridik, kapitalförvaltning, riskhantering och administration. Därutöver har myndigheten uppgifter avseende bl.a. miljörätt, stiftelserätt, Sveriges indelning, registrering av trossamfund, begravningsavgift, fastställande av resegarantier samt auktorisation av tolkar och översättare. Myndigheten har även till uppgift att bevaka statens rätt och allmänna intressen i bl.a. miljörättsliga ärenden och ärenden om stämpelskatt vid inskrivningsmyndighet. Dessutom handlägger man vissa frågor som gäller allmänna arvsfonden och kollegiet företräder staten i vissa ärenden om skadeståndsanspråk mot staten. Kammarkollegiet finansieras till övervägande del genom de avgifter som brukarna får betala samt genom ersättning från Allmänna arvsfonden för de tjänster som Kammarkollegiet uträttar åt fonden. Till viss del finansieras verksamheten genom anslag.

I förordningen (2007:824) med instruktion för Kammarkollegiet finns närmare bestämmelser om myndigheten.

Patent- och registreringsverket

Patent- och registreringsverket är en avgiftsfinansierad förvaltningsmyndighet som sorterar under Näringsdepartementet.

Patent- och registreringsverket ansvarar för ärenden om patent, varumärken, mönster, periodiska skrifter, kommunala vapen samt personnamn. Verket för vissa register och ger ut publikationer. På upphovsrättsområdet är Patent- och registreringsverket ansvarig nationell myndighet för Herrelösa verk. I uppdraget ingår att ta emot anmälningar för registrering av herrelösa verk i EU:s gemensamma databas för sådana verk. Verket har också till uppgift att informera om och bidra till ökad förståelse för hanteringen av immateriella tillgångar hos företag och aktörer inom det offentliga innovationssystemet. Man har också, tillsammans med Verket för innovationssystem, fått i uppdrag av regeringen att genomföra

insatser som ska hjälpa de små och medelstora företagen att skydda och hantera sina immateriella tillgångar på ett mer affärsstrategiskt sätt samt höja medvetenheten hos både företag och offentliga aktörer kring immaterialrättens möjligheter och behovet av affärsstrategisk rådgivning på området.

PRV har under hösten 2014, tillsammans med Tillväxtverket (se nedan), haft möten med representanter för Rådet för kreativa och kulturella näringar (KKN) för att diskutera det eventuella behovet av en på det upphovsrättsliga området aktiv förvaltningsmyndighet.

I betänkandet *Tillstånd och medling* (SOU 2013:4) föreslås att det nuvarande kravet på tillstånd från regeringen för att bibliotek och organisationer ska få förfoga över skyddade verk till förmån för personer med funktionshinder på de sätt som anges i 17 § andra stycket upphovsrättslagen avskaffas och ersätts med en anmälningsskyldighet. Anmälningsskyldigheten ska omfatta samma situationer som det nuvarande tillståndskravet. Enligt förslaget ska PRV föra register över anmälningarna. Uppgifterna i registret ska användas för att fördela det kulturpolitiska stöd som staten anslår till författare och översättare för att deras verk används med stöd av bestämmelsen (s.k. talboksersättning). Om lagstiftaren i det fortsatta lagstiftningsarbetet gör bedömningen att det även i fortsättningen ska finnas krav på tillstånd enligt 17 § andra stycket upphovsrättslagen lägger utredningen fram ett alternativt förslag. Alternativet innebär att ansökningarna prövas enligt samma kriterier som i dag och att ärendena flyttas över från regeringen till PRV.

Myndigheten, som har säte i Stockholm och Söderhamn, har cirka 380 anställda. Verksamheten är indelad i tre avdelningar: patentavdelningen, design- och varumärkesavdelningen samt marknadsavdelningen. I Stockholm finns verksledningen, patentavdelningen och marknadsavdelningen och i Söderhamn ligger design- och varumärkesavdelningen. På båda orterna finns konsultverksamhet.

Förordningen (2007:1111) med instruktion för Patent- och registreringsverket innehåller närmare bestämmelser om verket.

I slutfasen av denna utrednings arbete, presenterades ett betänkande där det föreslås att PRV blir ett center för immaterialrätt i Sverige (se SOU 2015:16, *Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar*). I betänkandet föreslås att det vid PRV ska inrättas ett Råd för immateriella tillgångar med uppgift att vara ett forum för

myndigheter, statliga bolag och andra aktörer i innovationssystemet att utbyta erfarenheter och information sinsemellan. Vidare föreslås PRV få ett tydligt uppdrag att sprida kunskap och information om immateriella rättigheter, öka kunskapen om immaterialrättens innehåll, inklusive upphovsrätt där myndigheten inte har ett uttalat uppdrag i dag, och det immaterialrättsliga systemet. Utredningen föreslår också att PRV:s namn ändras till *Myndigheten för immateriella rättigheter*, vilket bedöms bättre spegla hela verksamheten. Vidare föreslår utredningen att PRV:s finansieringsform ändras från avgiftsfinansiering till anslagsfinansiering.

Tillväxtverket

Tillväxtverket är en huvudsakligen anslagsfinansierad förvaltningsmyndighet som sorterar under Näringsdepartementet. Myndighetens huvuduppgifter är att i alla delar av landet främja hållbar näringslivsutveckling och hållbar regional tillväxt samt genomföra strukturfondsprogram. Myndigheten har cirka 370 medarbetare på nio orter i landet.

Under 2014 lämnade Tillväxtverket bidrag, så kallade transfereringar, på totalt 2 634 miljoner kronor. Verksamhetens kostnader uppgick 2014 till 416 miljoner kronor.

I myndighetens uppdrag ingår att utveckla och genomföra insatser som främjar entreprenörskap, hållbar tillväxt och utveckling i företag, stärkt konkurrenskraft samt förenkling för företag. Flera av de insatser myndigheten gör berör hantering av immateriella tillgångar. Tillväxtverket har under åren 2010–2012 koordinerat och utfört fem uppdrag från regeringen för att stärka kulturella och kreativa näringar. Verket driver också ett program för kulturella och kreativa näringar, och arbetar inom detta för att öka kunskapen om immateriella rättigheters betydelse för näringarna.

I förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket finns närmare bestämmelser om myndigheten.

Konkurrensverket

Konkurrensverket är en huvudsakligen anslagsfinansierad förvaltningsmyndighet för konkurrensfrågor och den offentliga upphandlingen. Konkurrensverket tillämpar konkurrensreglerna och har tillsyn över upphandlingslagstiftningen och valfrihetssystemen. Konkurrensverket ska också fullgöra de uppgifter som följer av lagen om näringsförbud och transparenslagen. Den avgiftsfinansierade verksamheten består främst av Konkurrensverkets uppdrag avseende lagen om elektronisk kommunikation.

Konkurrensverket samverkar med motsvarande myndigheter i andra länder, deltar i olika nätverk och internationella organisationer.

Konkurrensverket är organiserat i sju avdelningar och nio enheter. Den juridiska avdelningen företräder verket i domstolar och svarar för rättsanalyser. Avdelningen ansvarar också för den verksjuridiska funktionen och registraturen. Den internationella avdelningen ansvarar för samordning och kvalitetssäkring av samarbetet med utländska myndigheter och organisationer på konkurrens- och upphandlingsområdet.

Avdelningen för tillsyn ansvarar för all tillsynsverksamhet som verket bedriver. Avdelningen består av tre enheter; enheten för karteller och förvärv, enheten för missbruk och vertikala avtal, enheten för konkurrensbegränsande offentlig säljverksamhet och två enheter för upphandlingstillsyn.

Förordningen (2007:1117) med instruktion för Konkurrensverket innehåller närmare bestämmelser om verket.

Kommerskollegium

Kommerskollegium är en anslagsfinansierad förvaltningsmyndighet för frågor som rör utrikeshandel, EU:s inre marknad och EU:s handelspolitik. Myndigheten förser regeringen med analyser och annat underlag inför förhandlingar och diskussioner i EU och i Världshandelsorganisationen WTO. Myndigheten fungerar också som ombudsman och s.k. SOLVIT-center för företag som stöter på handelshinder i sina utlandsaffärer.

Förordningen (2012:990) med instruktion för Kommerskollegium innehåller närmare bestämmelser om myndigheten.

Finansinspektionen

Finansinspektionen är en central förvaltningsmyndighet för tillsyn, regelgivning och tillståndsprövning för finansiella marknader och finansiella företag. FI ansvarar också för att samordna tillsyn av åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Inspektionen har också till uppgift att bidra till ett stabilt och väl fungerande finansiellt system och till ett gott konsumentskydd i finanssektorn. Vidare ska inspektionen bidra till en effektiv reglering av den finansiella tillsynen inom EU, genom arbetet i vissa europeiska myndigheter för finansmarknaden. Dessutom ska inspektionen stärka konsumenternas ställning på finansmarknaden genom finansiell utbildning.

Finansinspektionen har tillsyn över 2 000 finansiella företag, 900 utländska finansiella företag med verksamhet i Sverige samt information från 330 börsbolag. Verksamheten finansieras dels genom årliga tillsynsavgifter som täcker kostnader för bland annat regelgivning och tillsyn, dels genom att tillståndsavgifter täcker kostnader för prövning av tillstånd och anmälningar.

Förordningen (2009:93) med instruktion för Finansinspektionen innehåller närmare bestämmelser om myndigheten.

Statens kulturråd

Kulturrådet är en myndighet under Kulturdepartementet och har till uppgift att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder. Kulturrådet ska särskilt verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom verksamheter som rör teater, dans, musik och annan scenkonst, litteratur, kulturtidskrifter, läsfrämjande och bibliotek, bild och form samt museer och utställningar, regional kulturverksamhet, samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur, och andra kulturella ändamål. Kulturrådet ska genom sin verksamhet förverkliga de nationella kulturpolitiska mål som riksdag och regering beslutat om. Kulturrådets kansli har cirka 75 anställda fördelade på tre avdelningar: avdelningen för konst och kultur, avdelningen för kommunikation och avdelningen för verksamhetsstöd.

Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd innehåller närmare bestämmelser om myndigheten.

Vilken myndighet bör utöva tillsynen över kollektiva förvaltningsorganisationer?

Som redan nämnts ska utredningen analysera bestämmelserna om kontroll (artikel 36) och föreslå vilken eller vilka myndigheter som ska utses för de ändamål som direktivet anger. Utredningen ska också föreslå vilken eller vilka myndigheter som bör ansvara för uppgifter om samarbete och informationsutbyte (artiklarna 37 och 38). I avsnitt 14.4.2 har bedömts att de bestämmelser i den nya lagen som är av civilrättslig karaktär inte fordrar någon tillsyn via förvaltningsmyndighet eftersom de kan blir föremål för talan i allmän domstol. I samma avsnitt har dock föreslagits att det i lagen införs bestämmelser om viss sådan tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna vad gäller de rörelserättsliga bestämmelser som genomför direktivet. Den fråga som utredningen här ska ta ställning till är vilken eller vilka myndighet som ska ansvara för den kontroll samt det samarbete och informationsutbyte som krävs för att uppfylla direktivets krav.

Från praktiska utgångspunkter handlar valet av myndighet i hög grad om att identifiera en förvaltningsmyndighet som framstår som lämplig att handlägga kontrollen, samarbetet och informationsutbytet. Vid den bedömningen bör beaktas bl.a. myndighetens organisation, juridiska och immaterialrättsliga kompetens och kännedom om hur skilda system för kollektiv förvaltning fungerar, samt vilka ärenden som myndigheten handlägger i övrigt, inbegripet erfarenhet av tillsyn. Det är också önskvärt om myndigheten har särskild kompetens på kultur- och medieområdet.

Som har framgått av avsnitt 14.4.1 finns det i Sverige för närvarande inte någon myndighet som utövar tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna. Det finns inte heller någon myndighet som i övrigt handlägger upphovsrättsliga ärenden.

Kulturrådet har visst uppdrag att verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag m.m. Rådet har därigenom viss anknytning till de marknader som den kommande lagen kommer att reglera. Rådet har dock inte den juridiska kompetens eller erfarenhet av immateriella rättigheter och

kännedom om kollektiv förvaltning som förutsätts för att kunna utses till behörig myndighet. Rådet saknar också erfarenhet av tillsyn. Samma bedömning gäller för Tillväxtverket.

Bolagsverket och Kammarkollegiet har erfarenhet av tillsyn men saknar den erfarenhet av upphovsrätt och kollektiv rättighetsförvaltning som är nödvändig för att kunna hantera de aktuella tillsynsfrågorna. Att tilldela Bolagsverket de aktuella tillsynsfrågorna framstår också som främmande med beaktande av verkets roll som specialistmyndighet för vissa registreringar.

Kommerskollegium har visserligen erfarenhet av inre marknadsfrågor, men saknar den jurist- och tillsynskompetens som den föreslagna tillsynen förutsätter. Myndigheten saknar också kännedom om hur skilda system för kollektiv förvaltning fungerar, och kompetens på kultur- och medieområdet.

Finansinspektionen har bred erfarenhet av tillsyn, bl.a. beträffande efterlevnad av liknande bestämmelser som de rörelserättsliga som genomför direktivet. Inspektionen saknar dock erfarenhet från det immaterialrättsliga området, system för kollektiv förvaltning och kompetens på kultur- och medieområdet.

Konkurrensverket har också en bred erfarenhet av tillsyn, dock inte i fråga om kontroll av efterlevnad av bestämmelser om kollektiv förvaltning. Myndigheten har viss erfarenhet av ärenden som rör relationen mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare, men det är inte främst regleringen av den relationen som motiverar den tillsyn som nu föreslås. Myndigheten saknar också kompetens på kultur- och medieområdet.

Patent- och registreringsverket saknar erfarenhet av tillsyn och kollektiv rättighetsförvaltning, men har bred och generell kompetens på det immaterialrättsliga området. Sedan en tid tillbaka är myndigheten också ansvarig nationell myndighet för Herrelösa verk på upphovsrättsområdet. Verket har nyligen föreslagits få ökat fokus på upphovsrätt genom att ansvara för registrering av anmälningar avseende vissa förfoganden av verk till förmån för personer med funktionshinder. En ökad kompetens på upphovsrättsområdet kommer också till uttryck i uppdraget att informera om och bidra till ökad förståelse för hanteringen av immateriella tillgångar hos företag och aktörer inom det offentliga innovationssystemet. Tendensen att ge verket ökade uppgifter på upphovsrättsområdet har stärkts i betänkandet *Ökat värdeskapande ur immateriella*

tillgångar (SOU 2015:16), där myndigheten föreslås bli ett center för all immaterialrätt i Sverige, vilket accentueras genom förslaget att ändra myndighetens namn till *Myndigheten för immateriella rättigheter*. PRV själv har också i skilda sammanhang sökt fokusera mer på upphovsrätt än tidigare.

Slutsatsen av det nu anförda är att det inte finns någon helt naturlig myndighet att tilldela ansvaret att utöva tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna. Ingen av de myndigheter som utredningen har övervägt har i dag fullt ut den kompetens eller det myndighetsuppdrag som krävs för tillsynen. En förutsättning är att kompetens tillförs verksamheten och att kunskap byggs upp inom den myndighet som utses för ändamålet. Patent- och registreringsverket har immaterialrättslig inriktning. Verket bedöms ha goda förutsättningar att bygga upp den kompetens som krävs för prövningen, särskilt mot bakgrund av förslag som först fram på senare tid om att bredda myndighetens uppdrag. Verket har dessutom redan upparbetade kontakter med motsvarande myndigheter i andra länder som ansvara för tillsyn över kollektiv rättighetsförvaltning (t.ex. i Tyskland). Mot denna bakgrund framstår PRV som den myndighet som i första hand bör övervägas att ges uppdraget att utöva tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna.

I avsnitt 14.4.2 har föreslagits att PRV:s tillsyn bör vara begränsad till att omfatta de i huvudsak rörelserättsliga bestämmelserna. Det är inte möjligt att i lagstiftningen ange mer detaljerade anvisningar för tillsynsarbetet. I lagen bör anges de yttre gränserna för tillsynen. Därutöver kan regeringen via beslut i bl.a. instruktioner och regleringsbrev precisera tillsynen. I lagen bör därför uppdraget att utöva tillsyn uttryckas som att PRV:s tillsyn ska omfatta att verksamheten drivs enligt vissa angivna bestämmelser i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning.

I avsnitt 14.4.2 och 14.7.2 föreslås att tillsynen och registreringsskyldigheten i förekommande fall ska omfatta även s.k. dotterenheter, medlemsorganisationer och oberoende förvaltningsorganisationer. Som en konsekvens bör det i lagen framgå att PRV:s tillsyn i förekommande fall gäller även för sådana organisationer.

I sammanhanget bör framhållas att PRV i sin tillsynsroll inte behöver agera på påståenden om överträdelser som först fram av enskilda, t.ex. en rättighetshavare, en medlem eller en användare,

om det inte framstår som motiverat (för ett liknande resonemang se prop. 1996/97:136 s. 103 f., SOU 2000:90 s. 56 och NJA 2006 s. 410, jfr. artikel 36.2 i direktivet). En konsekvens av det är också att enskilda överträdelser av bestämmelser i lagen inte bör hanteras av tillsynsmyndigheten utan i stället bli föremål för talan i allmän domstol. Myndighetens tillsynsarbete bör alltså vara inriktat på systemtillsyn, vilket innebär att tillsynen tar fasta på de kollektiva förvaltningsorganisationernas eget lednings- och kontrollsystem och inte på den operativa verksamheten som sådan (jfr SOU 2002:14 s. 87).

14.9 Finansiering av PRV:s tillsynsverksamhet

14.9.1 Nuvarande ordning

PRV:s verksamhet är för närvarande helt finansierad av avgifter som myndigheten förfogar över, s.k. specialdestination. Av regleringsbrevet framgår att verket själv får disponera inkomsterna, förutom att medel ska avsättas till statsbudgeten för att finansiera Patentbesvärsrättens anslag. De avgifter som PRV tar ut är antingen tvingande (offentligrättsliga) eller frivilliga. Riksdagen har beslutat att PRV ska ta ut avgifter för den offentligrättsliga verksamheten. Det är regeringen som beslutar om nivån på de offentligrättsliga avgifterna. Omsättningen uppgår till cirka 300 miljoner kronor per år. Principen om full kostnadstäckning gäller för PRV, vilket innebär att avgifterna ska beräknas så att de helt täcker verksamhetens kostnader. Avgifter inom en verksamhetsgren får inte användas för att finansiera underskott i en annan verksamhetsgren.

Statskontoret har i en relativt nyligen publicerad rapport bedömt att PRV:s nuvarande avgiftsbaserade finansieringsmodell inte är långsiktigt hållbar, och att de renodlade myndighetsuppgifterna i stället ska finansieras via anslag. De avgiftsintäkter som PRV får förfoga över bör föras till inkomsttitel i statens budget. Anslagsfinansieringen bedöms ge regeringen och riksdagen bättre möjligheter att styra och kontrollera PRV:s verksamhet. Myndighetens framtida intäkter blir mer förutsebara med anslagsfinansiering och sambandet mellan myndighetens intäkter och kostnader blir tydligare.

Vidare anförs i rapporten att det har visat sig svårt att upprätthålla principen om full kostnadstäckning för PRV:s innovationspolitiska uppdrag och handläggningen av ärenden som rör personnamn och utgivningsbevis för periodisk skrift. En övergång till anslagsfinansiering bedöms underlätta finansieringen även av denna verksamhet.

Statskontorets förslag ledde till att regeringen tillsatte utredningen ”Immaterialrättens roll i innovationssystemet” (N 2014:03), med uppdrag föreslå hur statens framtida insatser inom det immaterialrättsliga området ska utformas för att på bästa sätt stödja innovation och tillväxt, samt hur insatserna ska finansieras. I utredningens betänkande, *Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar* (SOU 2015:16), som presenterades i slutfasen av denna utrednings arbete, delas Statskontorets bedömning att PRV:s finansieringsform ändras från avgiftsfinansiering (specialdestination) till anslagsfinansiering.

14.9.2 Överväganden

Förslag: Patent- och registreringsverkets tillsyn finansieras genom anslag. För att möjliggöra för avgiftsfinansiering föreslås dock att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter.

Skälen för förslaget

Allmänna utgångspunkter

Tillsyn finansieras huvudsakligen med skatt eller med avgift, dvs. antingen används medel för finansieringen i form av skattemedel från allmänheten eller så debiteras tillsynsobjekten en avgift (se ESV:s rapport *Finansiering av tillsyn* – rapport till Tillsynsutredningen, ESV 2004:16 och SOU 2004:100 s. 82).[10] Regeringen har framhållit att tillsyn i normalfallet bör finansieras genom

[10] Skillnaden mellan skatt och avgift är att skatt är ett tvångsbidrag till det allmänna utan direkt motprestation, medan en avgift däremot motsvaras av en motprestation.

avgifter, men att det inom vissa områden kan vara lämpligt att låta tillsynen finansieras via skattemedel (se skr. 2009/19:79 s. 19).

Avgiftsbelagd tillsyn kan antingen innebära att myndigheten tilldelas anslagsmedel för finansiering av kostnaderna för tillsynen samtidigt som de avgifter som tas ut från tillsynsobjekten inbetalas till inkomsttitel, eller att myndigheten disponerar de avgifter som tas ut av objekten för att direkt finansiera tillsynen. Avgiftsbeläggning kan emellertid omöjliggöras exempelvis genom att ett avgiftskollektiv inte kan definieras (se ESV 2004:16 s. 3).

För att en myndighet ska få ta ut tillsynsavgifter krävs det att riksdagen har beslutat att verksamheten ska bedrivas och att den ska vara avgiftsbelagd. Tillsynsavgifter innebär, i likhet med andra offentligrättsliga avgifter eller tvingande avgifter, ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. En förutsättning för att en avgift ska få tas ut är att riksdagen beslutat att en viss verksamhet ska drivas och att de som använder den vara en tjänst som tillhandahålls ska betala en avgift. Riksdagen kan också ge regeringen ett bemyndigande att besluta om en sådan avgift (se 3 § avgiftsförordningen (1992:191) och prop. 2010/11:40). Riksdagen kan också medge regeringen i sin tur överlåter åt förvaltningsmyndighet att meddela sådana föreskrifter om avgifter.

PRV:s nuvarande avgifter för patent, varumärken och mönsterskydd är exempel på offentligrättsliga avgifter.

Om det inte har angivits vilka kostnader som ska täckas för tillsyn som är avgiftsbelagd gäller full kostnadstäckning som ekonomiskt mål (se 5 § avgiftsförordningen). Principen om full kostnadstäckning innebär att samtliga direkta kostnader och en rättvisande andel av de indirekta kostnaderna för tillsynen ska täckas av de avgifter som tas ut.

Enligt Ekonomistyrningsverkets föreskrifter (ESV Cirkulär 1999:6) ska en myndighet för att uppnå full kostnadstäckning beräkna avgiftsnivån så att den långsiktiga självkostnaden täcks. Det innebär att avgifterna ska sättas så att intäkterna på ett eller några års sikt täcker verksamhetens samtliga direkta eller indirekta kostnader. En verksamhet kan alltså vissa år ge överskott och andra år gå med underskott.

Avgifter kan bruttoredovisas eller specialdestineras

I regel ska avgifter bruttoredovisas mot inkomsttitel på statens budget. Det innebär att en myndighet inte disponerar sina avgiftsintäkter, utan verksamheten finansieras i stället med anslag. Dessa grundläggande bestämmelser om statens budget finns i 9 kap. 1–10 §§ regeringsformen, och i budgetlagen (2011:203) anges hur statens inkomster ska redovisas. Motiven för huvudprincipen är att riksdagen ska besluta om tillsynens omfattning genom anslagets storlek.

Det finns undantag från ovanstående. Riksdagen kan besluta att en inkomst får specialdestineras till en viss verksamhet, dvs. att en myndighet själv får disponera intäkterna från belastande avgifter i sin verksamhet och att intäkterna inte förs till statens budget. Sådant undantag medges endast om vissa kriterier är uppfyllda, bl.a. att det är fråga om avgifter i en verksamhet vars omfattning styrs av efterfrågan, även om denna föranleds av ett rättsligt tvång (se prop. 2010/11:40, jfr ESV 2004:16 s. 6).

PRV har för närvarande specialdestination. Av regleringsbrevet framgår att myndigheten disponerar inkomsterna från den avgiftsbelagda verksamheten. I betänkandet *Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar* bedöms att PRV:s nuvarande finansieringsform inte uppfyller de krav som regering och riksdag har ställt för när en myndighet själv får disponera avgiftsintäkter (specialdestination) (se SOU 2015:16 s. 136 f.).

Det är vanligt att myndigheten varken beslutar om tillsynsavgiftens storlek eller får disponera intäkterna. Vanligen beslutar regeringen i en sådan situation om avgifternas storlek i en förordning. Det förekommer också att myndigheten själv beslutar om avgiftens storlek och disponerar intäkterna. Det är däremot ovanligt att myndigheten inte får besluta om avgiftens storlek, men däremot disponera avgiftsintäkterna. Det är mycket ovanligt att myndigheten beslutar om avgiftens storlek, men inte disponerar intäkterna (se ESV 2004:16 s. 10 f.).

Närmare om avgifternas storlek

Avgifterna bör vara konkurrensneutrala mellan företag som verkar på samma marknad. Ett sätt att uppnå konkurrensneutralitet är att basera avgiften på den betalningsförmåga företaget har. Här kan avgiften tas ut lika för alla men i relativa tal, t.ex. samma procentsats på företagets omsättning. Ett motiv till en sådan avgiftskonstruktion är att avgiftsuttaget därmed inte blir orimligt stort i förhållande till företagets storlek. En nackdel med en sådan avgift är att det kostnadssamband som är centralt för statsrättsliga avgifter frångås. (ESV 2004:16 s. 25). Vid en jämförelse mellan skilda slag av avgiftsfinansierad tillsyn har konstaterats att det inte finns någon tydlig samstämmighet inom vilka områden avgifter ska tas ut respektive inte tas ut eller hur eventuella avgifter ska utformas (se SOU 2004:100 s. 78).

Fördelar och nackdelar med avgiftsfinansierad tillsyn

Ett syfte med att avgiftsbelägga en verksamhet kan vara att begränsa skatteuttaget av medborgarna och att avlasta statsbudgeten. Avgifter anses dock generellt alltid ha en viss hämmande effekt på den verksamhet som blir föremål för avgiften eftersom de innebär kostnader för de företag som ska betala avgiften (ESV 2004:16 s. 25 f. och SOU 2004:100 s. 93).

Skattefinansierad tillsyn

Regering och riksdag kan alltid besluta att viss tillsyn ska finansieras med skatt genom att ett anslag tilldelas en myndighet. Ett argument för skattefinansierad tillsyn är att den inte riskerar att styras utifrån ekonomiska hänsyn som inte har med syftet med tillsynen att göra. Den främsta nackdelen med skattefinansiering, jämfört med finansiering med avgifter, är att avgiftsfinansierad tillsyn frigör resurser på statsbudgeten; avgiftsfinansiering kan ibland vara det enda sättet att få finansiering till verksamheten. Samtidigt är skattefinansiering i princip alltid ett användbart alternativ. Däremot är det inte alltid möjligt eller lämpligt att avgiftsfinansiera tillsyn (ESV 2004:16 s. 23 f. och 27 och SOU 2004:100 s. 90 och 97 f.).

Avgifts- eller skattefinansierad tillsyn

ESV har framhållit att skattefinansierad tillsyn bör övervägas då verksamheten som står under tillsyn utgör ett skattefinansierat samhällsåtagande, medan avgiftsfinansierad i regel bör tillämpas när tillsynsområdet avser objekt som bedriver verksamhet på en kommersiell marknad (ESV 2004:16 s. 27 och 34 och SOU 2004:100 s. 98).

Överväganden om finansiering av PRV:s föreslagna tillsynsverksamhet

Det arbete som PRV måste lägga ner avseende tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna bedöms inte bli särskilt omfattande (se avsnitt 14.4.2). De organisationer som ska bli föremål för tillsynen är visserligen objekt som i viss mån bedriver verksamhet på en kommersiell marknad. Verksamheten bedrivs dock inte i vinstsyfte och uppbärs i många avseenden av främjande av kulturella ändamål. Det uppdrag som myndigheten får ligger i viss mån nära eller inom ramen för det allmänna uppdraget att förstärka verkets roll vad gäller information och kunskapsspridning även på upphovsrättsområdet, som föreslås bli anslagsfinansierat. Detta utgör skäl för att verkets roll vad gäller tillsynen över kollektiva förvaltningsorganisationer också bör vara anslagsfinansierad. Att ”avgiftskollektivet” – dvs. de organisationer som blir tillsynsobjekt p.g.a. att de uppfyller definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation – inte med säkerhet kan avgränsas på förhand (se avsnitt 3.2 och 3.3) talar också för att tillsynen bör vara anslagsfinansierad med skattemedel. En anslagsfinansiering har också fördelen att kostnaderna för tillsyn inte drabbar rättighetshavarna indirekt genom ökade kostnader för de kollektiva förvaltningsorganisationerna och andra berörda organisationer. Eftersom PRV:s nuvarande verksamhet för närvarande är helt finansierad av avgifter som PRV förfogar över, s.k. specialdestination och finansieringen inte kan vara beroende av det nämnda ärendets hantering, bör det dock föreslås en bestämmelse som gör det möjligt för verket att ta ut avgifter för tillsynen. För att tillgodose kravet på full kostnadstäckning bör avgifterna i så fall tas ut som årliga tillsynsavgifter som täcker kostnader för tillsyn samt informations-

utbyte. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifterna.

I avsnitt 14.7.2 föreslås att PRV:s tillsyn och skyldighet att föra register över kollektiva förvaltningsorganisationer ska i förekommande fall ska omfatta även s.k. dotter- och samarbetsenheter, medlemsorganisationer och oberoende förvaltningsorganisationer. Som en konsekvens bör möjligheten att ta ut avgifter gälla även i förhållande till sådana organisationer.

14.10 Upplysningar, ingripanden och sanktioner

Förslag: Det införs en bestämmelse i lagen om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska lämna PRV de upplysningar om sin verksamhet som PRV begär. Det införs också en bestämmelse om att PRV ska ingripa om en kollektiv förvaltningsorganisation har åsidosatt sina skyldigheter enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Sådant ingripande får ske genom utfärdande av föreläggande att vidta rättelse inom viss tid, genom förbud eller genom anmärkning. Om PRV meddelar föreläggande eller förbud får PRV förena föreläggandet med vite. Vidare införs en bestämmelse om att PRV under vissa förutsättningar får avstå från ingripande.

Möjligheten för PRV att kräva in upplysningar, ingripa och utfärda sanktioner ska i förekommande fall gälla även i förhållande till s.k. dotterenheter, medlemsorganisationer och oberoende förvaltningsorganisationer.

Skälen för förslaget

Allmänna utgångspunkter

Regeringen har framhållit att sanktioner vid tillsyn bör vara proportionerliga i förhållande till konstaterade brister. De olika möjligheter till sanktioner som är tillgängliga för ett tillsynsorgan bör kunna användas vid såväl mindre som mer allvarliga brister i en verksamhet. När en brist konstaterats vid tillsyn måste tillsynsorganet ha möjlighet till någon form av ingripande, som ska vara effektivt och tydligt. Sådana ingripanden har även en framåt-

syftande funktion i att tillse att regler följs i framtiden. Ett tillsynsorgan bör ha möjlighet att besluta om förelägganden i enskilda fall. Möjligheten att utforma föreläggandet för att kunna styra beteendet hos den objektsansvarige bör vara vitt och i princip ansluta till tillsynens omfattning. Ett åtgärdsföreläggande bör kunna förenas med vite. Vidare bör tillsynsmyndigheten ha möjlighet att inhämta uppgifter från den objektsansvarige. De inhämtade uppgifterna ingår i underlagen för tillsynsorganets granskning och beslut (se skr. 2009/10:79 s. 41 ff.).

I avsnitt 14.4.2 konstateras att det inte är möjligt att i lagen ange mer detaljerade anvisningar för tillsynsarbetet. För att tillsynen ska bli effektiv fordras dock att den generella skyldigheten att utöva tillsyn kombineras med bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska lämna PRV de upplysningar om sin verksamhet som PRV begär. Det bör också införas en bestämmelse om att PRV ska ingripa om en kollektiv förvaltningsorganisation har åsidosatt sina skyldigheter enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning.

På andra områden för rörelsereglering finns bestämmelser om att den behöriga myndigheten i vissa fall får avstå från ett ingripande. Till exempel finns i försäkringsrörelselagen en bestämmelse om att Finansinspektionen under vissa förutsättningar får avstå från ingripande (se 16 kap. 3 § försäkringsrörelselagen). Liknande bestämmelser bör föras in i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning.

En utgångspunkt kunde möjligen vara att alla beslut som meddelas enligt lagen eller med stöd av föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, gäller omedelbart om inte annat bestäms. Detta skulle innebära att om PRV meddelar ett beslut måste den som beslutet gäller omedelbart rätta sig efter detta även om han överklagar beslutet (se härom 14.11). Det är en opraktisk ordning. I stället bör huvudregeln gälla, dvs. att besluten blir gällande först då de vinner laga kraft. Detta behöver inte uttryckas särskilt i lagen.

Tillsyn kombineras ofta med olika typer av administrativa sanktioner i den mån regelverken inte följs, t.ex. vite, som myndigheten själv kan besluta om. PRV bör därför ges befogenhet att utfärda de förelägganden, förenande med vite, som behövs för tillsynen (jfr artikel 36.3 i direktivet).

I avsnitt 14.4.2 föreslås att PRV:s tillsyn m.m. över kollektiva förvaltningsorganisationer i förekommande fall ska omfatta även s.k.

dotter- och samarbetsenheter, medlemsorganisationer och oberoende förvaltningsorganisationer. Som en konsekvens bör möjligheten för verket att kräva in upplysningar, ingripa och utfärda sanktioner i förekommande fall gälla även i förhållande till sådana organisationer.

14.11 Möjlighet till överklagande

Förslag: I lagen införs en bestämmelse om att beslut av PRV i fråga om tillsyn i enskilda fall enligt lagen om kollektiv förvaltning får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs för överklagande till kammarrätten.

Skälen för förslaget

I avsnitt 14.10 har föreslagits att PRV:s tillsyn ska kunna resultera i beslut om föreläggande. Sådana beslut ska kunna överklagas till högre instans. Överklagbarheten begränsas av allmänna förvaltningsrättsliga principer och förvaltningslagens allmänna regler om överklagande. En förutsättning för att ett beslut ska få överklagas är då bl.a. att det har karaktären av ett skriftligt uttalande, att beslutet i själva verket inte är en myndighets faktiska handlande, och att beslutet inte har alltför obetydlig verkan för parter eller andra (jfr t.ex. prop. 1997/98:101 s. 50 ff.).

Instansordningen bör vara den som allmänt gäller i fråga om överklagande av förvaltningsärenden. Det innebär att besluten ska kunna överklagas hos allmän förvaltningsdomstol med krav på prövningstillstånd i kammarrätten.

Den allmänna regeln i 22 § förvaltningslagen om vem som har rätt att överklaga bör gälla. Klagorätten bör inte utsträckas ytterligare. Den bör inte heller generellt definieras på något annat sätt än vad som följer av förvaltningslagens bestämmelser. Ett beslut får således överklagas av den som beslutet angår om det har gått honom eller henne emot. Det innebär inte att var och en som är missnöjd med ett beslut får överklaga. Det krävs att klaganden har ett sådant intresse i saken som ger denne rätt att överklaga. Beslutet ska normalt påverka klagandens rättsliga ställning eller

röra ett intresse som på något sätt erkänts av rättsordningen. Var gränsen går för klagorättens utsträckning bestäms ytterst i rättspraxis.

En prövning av PRV i en viss fråga, inom sitt tillsynsansvar, kan i ett enskilt fall resultera i att myndigheten konstaterar att någon överträdelse av bestämmelserna i lagen inte har skett och skriver av ärendet. Den allmänna bestämmelsen om rätt till domstolsprövning av förvaltningsbeslut i 22 a § förvaltningslagen (1986:223) kan inte anses tillämplig på ett sådant beslut.

14.12 Tillsynens förhållande till möjlighet till prövning i allmän domstol

Bedömning: Den tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer som PRV tilldelas genom bestämmelser i den nya lagen innebär inte att verket har anförtrotts att allsidigt och slutligt pröva de frågor som omfattas av tillsynen.

Skälen för bedömningen

I avsnitt 14.4.2 har föreslagits att tillsynen över de kollektiva förvaltningsorganisationerna bör vara begränsad till de i huvudsak rörelserättsliga bestämmelserna. Under utredningens arbete har frågan väckts hur en tillsyn förhåller sig till möjligheten att väcka talan i allmän domstol, inklusive rätten till domstolsprövning. Frågan har ställts bl.a. mot bakgrund av att den föreslagna lagen om kollektiv rättighetsförvaltning i vissa delar kan sägas vara en offentligrättslig reglering av i grunden civilrättsliga frågor (jfr, för ett liknande resonemang, prop. 2002/2003:110 s. 117 f.).

Enligt 10 kap. 17 § första stycket 1 RB är allmän domstol inte behörig att uppta tvist, som ska upptas av annan myndighet än domstol. Huvudregeln är att tvister ska avgöras av allmän domstol. Domstolen kan emellertid vara förhindrad att pröva en fråga i vilken förvaltningsmyndighet har tillerkänts beslutanderätt. För att allmän domstol ska anses förhindrad att pröva en sådan fråga har ansetts krävas att det genom ett författningsbemyndigande anförtrotts åt förvaltningsmyndighet att *allsidigt och slutligt pröva frågan*

(se t.ex. prop. 1997/98:101 s. 52, Fitger, Rättegångsbalken s. 10:38 a, Lavin, Domstol och administrativ myndighet, 1972 s. 76 f. och 327 ff. samt Strömberg, Allmän förvaltningsrätt, 22 uppl. 2003 s. 228 ff.).

Den tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer som PRV tilldelas genom bestämmelser i den nya lagen innebär inte att verket har anförtrotts att allsidigt och slutligt pröva de frågor som omfattas av tillsynen. Det framgår redan av lydelsen av bestämmelserna om tillsyn i lagen. Som konstaterats i avsnitt 14.10 gäller att den ”övervakning” av efterlevnaden som omfattas av myndighetens normala tillsynsarbete inte är förenad med bestämmelser om rätt för en enskild part att få sin sak prövad av myndigheten. Eftersom myndigheten inte är tvungen att ta saken till prövning kan en anmälan från en enskild till myndigheten inte heller sägas ha någon egentlig anhängighetsverkan (jfr. Lavin, a.a. s. 364). Det måste vidare beaktas att en konsekvens av ett exklusivt bemyndigande kunde bli att en rättighetshavare eller annan som omfattas av en rättighet i lagen ställdes utan möjlighet att få sin fråga prövad av domstol, eftersom det enligt bestämmelserna i lagen saknas möjlighet att överklaga ett beslut genom vilket myndighet har lämnat en anmälan utan åtgärd (se ovan avsnitt 14.11). Vidare gäller att om PRV i samband med sitt tillsynsarbete skulle meddela ett beslut i en fråga som senare blir föremål för prövning i allmän domstol, kommer verkets beslut endast att utgöra en viktig del av bevisningen vid en fullgörelsetalan vid allmän domstol. Även av dessa skäl följer således att PRV inte kan anses ha tillerkänts exklusiv rätt att allsidigt och slutligt pröva frågor inom tillsynsområdet (jfr, för ett liknande resonemang, NJA 2006 s. 410 och NJA 2013 s. 1103).

14.13 Uppdrag att följa utvecklingen av bestämmelserna om licensiering och rapportering

Förslag: PRV ges i uppdrag att följa utvecklingen vad gäller de bestämmelser som genomför artiklarna 16 (licensiering) och 17 (rapportering) i direktivet.

Skälen för förslaget

Det har föreslagits att tillsynen begränsas till att omfatta endast de bestämmelser som är av s.k. rörelserättslig karaktär. Det innebär bl.a. att de bestämmelser som föreslås genomföra direktivets artiklar 16 och 17, som rör förhållandet mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare, hamnar utanför tillsynen. Under utredningens arbete har förekommit skilda uppfattningar kring behovet av att låta tillsynen omfatta även dessa bestämmelser.

I avsnitt 14.2.2 har gjorts bedömningen att det inte bör införas några bestämmelser med anledning av artikel 34.1 (om alternativ tvistlösning) i direktivet. Bedömningen görs bl.a. mot bakgrund av ställningstagandet att det här lagstiftningsuppdraget inte rätt tillfälle att närmare överväga om det bör införas några nya och tvingande bestämmelser om alternativ tvistlösning. Samtidigt kan konstateras att det från användarhåll har framförts upprepade propåer om behovet av sådana mekanismer, bl.a. med hänvisning till konkreta situationer där förhandlingar, avtalsområden och andra områden där upphovsrättsliga ersättningar aktualiseras mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare påstås fungera mindre väl. Mot den bakgrunden gör utredningen bedömningen att den föreslagna tillsynsmyndigheten (PRV) bör ges i uppdrag att följa utvecklingen vad gäller de bestämmelser som genomför artiklarna 16 (licensiering). Det kan t.ex. ske genom att myndigheten ges i uppdrag att samla in och analysera information om marknaden i årliga rapporter. De rapporterna kan ligga till grund för framtida beslut om ev. åtgärder, t.ex. förslag om att införa tvingande bestämmelser om alternativ tvistlösning eller andra mekanismer för att stimulera avtalsmarknaden.

Vad gäller genomförandet av artikel 17 har konstaterats i avsnitt 10.2.2 att rapporteringen från användare i regel är en nödvändig förutsättning för att de kollektiva förvaltningsorganisationerna ska kunna uppfylla de krav som följer av ett genomförande av direktivet. Eftersom artikel 17 hamnar utanför det föreslagna tillsynsområdet, bör PRV ges i uppdrag att följa utvecklingen även vad gäller de bestämmelser som genomför denna artikel. I likhet med vad som gäller för de bestämmelser som genomför artikel 16 kan uppdraget ta sig uttryck i att myndigheten ska samla in och analysera information om marknaden i årliga rapporter, vilka kan

ligga till underlag för framtida beslut om ev. åtgärder, t.ex. förslag om att skärpa rapporteringsskyldigheten.

Finansiering av uppdraget att följa utvecklingen för tillämpningen av bestämmelserna som genomför artiklarna 16 och 17 bör ske inom ramen för den finansiering som PRV föreslås få i övrigt (se avsnitt 14.9).

14.14 Sekretess

Förslag: I Bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen införs en bestämmelse om sekretess rörande utredning och tillsyn hos Patent- och registreringsverket enligt lagen om kollektiv rättighetsförvalting på upphovsrättsområdet (20xx:xx). Sekretessen gäller inte beslut i ärenden.

Skälen för förslaget

Uppgifter som kollektiva förvaltningsorganisationer och andra organisationer som omfattas av den föreslagna tillsynen kan innehålla information om rättighetshavare och berörda organisationer. I offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) regleras visst skydd för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden. Offentlighets- och sekretesslagen kompletteras av närmare bestämmelser i offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641)

Den föreslagna tillsynen kommer att omfattas av bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen om bl.a. sekretess till skydd för PRV:s tillsyn (se 17 kap. 1 §).

Vidare bör den föreslagna tillsynen omfattas av bestämmelserna i 30 kap. 23 § offentlighets- och sekretesslagen om sekretess i en statlig myndighets verksamhet som består i bl.a. utredning och tillsyn. Sådan sekretess gäller endast i den utsträckning regeringen meddelar föreskrifter om det. Utredningen föreslår därför att den införs sådana föreskrifter i förordning genom ändring i Bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen rörande utredningen och tillsyn hos Patent- och registreringsverket enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet. Sekretessen ska inte gälla beslut i ärenden.

14.15 Forum

Bedömning: Det bör inte nu införas någon särskild forumbestämmelse. Det bör övervägas vidare om mål enligt bestämmelserna i denna lag ska koncentreras till en särskild domstol med kompetens på immaterialrättsområdet.

Skälen för bedömningen

Som framgått reglerar den föreslagna lagen om kollektiv rättighetsförvaltning många olika aspekter på olika rättsområden. Den innehåller exempelvis bestämmelser av såväl civilrättslig karaktär, t.ex. associationsrättsliga och mellanmansrättsliga bestämmelser, som bestämmelser av rörelserättslig karaktär. När det gäller de senare föreslår utredningen att dessa blir föremål för tillsyn av en förvaltningsmyndighet, Patent- och registreringsverket. En talan som grundar sig på sådana bestämmelser kommer därför sannolikt inte att bli föremål för talan i allmän domstol.

När det gäller de civilrättsliga bestämmelserna, som alltså kan bli föremål för talan i allmän domstol, rör de såväl avtalsrättsliga, kontraktsrättsliga som associationsrättsliga aspekter. De är däremot inte immaterialrättsliga till sin natur men har en stark koppling till immaterialrätten, eftersom de rör förvaltningen av upphovsrätter och närstående rättigheter. De innehåller också konkurrensrättsliga aspekter eller baseras i vart fall på principer som utvecklats på konkurrensrättsområdet.

Inom justitiedepartementet bereds för närvarande ett förslag i fråga om koncentration av de immaterialrättsliga och konkurrensrättsliga målen till en särskild domstol i första instans (Patent- och marknadsdomstolen) och till en särskild domstol i andra instans (Patent- och marknadsöverdomstolen), (se departementspromemorian Patent- och marknadsdomstol, Ds 2014:2.) Även om de mål som kan följa av den nu föreslagna lagen inte är strikt immaterialrättsliga i betydelsen att de rör frågor om rättigheters existens och omfattning, är kopplingen till immaterialrätten så stark att skäl talar för att de framöver bör koncentreras till de särskilda domstolarna. Detta bör övervägas vidare. I avvaktan på det lagstiftningsarbetet bör allmänna forumbestämmelser vara tillämpliga.

15 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagen om kollektiv rättighetsförvaltning och ändringarna i upphovsrättslagen ska träda i kraft den 10 april 2016.

De nya bestämmelserna i upphovsrättslagen ska inte tillämpas när det gäller åtgärder som vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet.

Skälen för förslaget

Direktivet ska vara genomfört senast den 10 april 2016. Det innehåller inte några allmänna bestämmelser om dess tillämpning i tiden. Utgångspunkten förefaller därför vara att de bestämmelser som genomför direktivet ska träda i kraft den dag då direktivet ska vara genomfört. Det kommer eventuellt föranleda vissa praktiska svårigheter. Ett exempel är bestämmelserna i artiklarna 5 (1) och 6 (3) som kräver att stadgarna måste ha visst innehåll. Ändringar i t.ex. en ekonomisk förenings stadgar eller ett aktiebolags bolagsordning beslutas av stämman. Om en extra stämma måste hållas kan tiden för nödvändiga anpassningar bli knapp. Även när det gäller rapporteringsskyldigheter som ska fullgöras ”minst en gång om året”, t.ex. den information om rättighetsförvaltningen som ska lämnas enligt artikel 18, synes utgångspunkten i direktivet vara att de ska fullgöras första gången under 2016.

Den insynsrapport som enligt artikel 22 ska tas fram för varje räkenskapsår ska lämnas senast åtta månader från räkenskapsårets slut. Det torde innebära att den kan lämnas första gången under 2017. Någon möjlighet att t.ex. tillämpa dessa bestämmelser första gången för det räkenskapsår som inleds närmast efter den 31

december 2016 tycks inte finnas. Direktivet förefaller dock inte lämna något utrymme för praktiska hänsyn. Lagen bör därför träda i kraft den dag som direktivet ska vara genomfört.

Ändringarna i upphovsrättslagen bör träda i kraft samtidigt som den nya lagen. En princip som normalt gäller vid ändringar i upphovsrättslagen är att nya regler inte bör tillämpas när det gäller åtgärder som vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Denna princip bör gälla för de aktuella lagändringarna och tas in i en särskild bestämmelse. En effekt av detta är att de nya reglerna i upphovsrättslagen som utgångspunkt inte påverkar redan ingångna avtal. Det innebär i sin tur bl.a. att avtal som har ingåtts med avtalslicensverkan före ikraftträdandet även fortsättningsvis kan ha sådan verkan. Ett sådant avtal bör alltså, även om det har ingåtts av en organisation som efter ikraftträdandet inte längre är behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan, även fortsättningsvis kunna utgöra förutsättning för avtalslicens.

16 Konsekvensanalys

16.1 Allmänna utgångspunkter

En utredning ska redovisa konsekvenserna av sina förslag. De närmare bestämmelserna finns i 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474). Om utredningen föreslår nya eller ändrade regler, ska konsekvensutredningen innehålla de uppgifter som framgår av 6–7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

Av direktiven till utredningen framgår vissa konsekvenser som särskilt ska belysas. Det är fråga om ekonomiska konsekvenser för företag och enskilda samt för det allmänna. Utredningen ska bedöma förslagens påverkan på företagens administrativa kostnader. Om förslagen kan förväntas leda till intäktsminskningar eller kostnadsökningar för det allmänna, ska utredningen föreslå hur dessa ska finansieras.

16.1.1 Uppdraget

Utredningens uppdrag är att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU, samt föreslå de författningsändringar som är nödvändiga för att genomföra det. Direktivet innehåller krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som är nödvändiga för att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt. Direktivet anger också krav på kollektiva förvaltningsorganisationers gränsöverskridande licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet (artikel 1 i direktivet). Ett syfte med direktivet är alltså att uppnå ökad harmonisering av bestämmelser i medlemsstaterna om hur kollektiva förvaltningsorganisationer får inleda sin verksamhet,

förvalta upphovsrätt och närstående rättigheter, om styrelseformerna för dessa organisationer och om ramen för kontroll av deras verksamhet (se skäl 9 i direktivets ingress). Direktivet medger att en medlemsstat uppställer strängare krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på det egna territoriet, i fråga om styrning och insyn, under förutsättning att sådana krav är förenliga med unionsrätten (skäl 9 till direktivet).

Utredningen har föreslagit ett genomförande som i huvudsak inte går längre än vad som krävs enligt direktivet, eftersom sådana längre gående bestämmelser kan medföra konkurrensnackdelar (s.k. *goldplating*, se avsnitt 6.2.1). Utredningens utgångspunkt har därför varit att förslaget till nya bestämmelser ska ansluta sig till den nivå på krav som direktivet ställer.

Ett genomförande kräver nationellt bindande regler på lämplig normnivå – i Sverige lag eller annan författning – och utredningen har bedömt att de nödvändiga bestämmelserna bör komma till uttryck i lag (se avsnitt 6.1).[1] I linje med utredningsdirektiven har utredningen föreslagit att bestämmelserna genomförs i en ny lag. Utgångspunkten är att bestämmelserna inte ska vara mer detaljerade än vad direktivet kräver (se avsnitt 6.2.1). Utredningen har genomgående strävat efter att föreslå lösningar som är förenliga med befintliga svenska principer och systematik, såväl vad gäller regelverk som praktiska ordningar för kollektiv förvaltning.

16.1.2 Utredningens förslag och möjliga alternativ

Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning innehåller krav främst i fråga om:

- styrning och kontroll över den kollektiva förvaltningen,
- organisationernas inkassering, förvaltning och utbetalning av inkasserade medel,
- organisationernas relationer till andra förvaltningsorganisationer,

[1] Varje medlemsstat är skyldig att genomföra direktivet inom den angivna tidsfristen. Om kommissionen anser att nationell lagstiftning inte uppfyller direktivets krav kan den inleda ett s.k. överträdelseförfarande mot Sverige. Vidare kan en medlemsstat bli skyldig att betala ut skadestånd till fysiska och juridiska personer som har lidit skada av att medlemsstaten inte har införlivat ett direktiv korrekt.

- förhållandet till användare,
- insyn, tillhandahållande av information och rapportering,
- villkor och krav för gränsöverskridande licensiering i vissa fall, och
- efterlevnad och kontroll.

Utöver det som följer av direktivet har utredningen föreslagit att upphovsrättslagens bestämmelser om vilka organisationer som kan inkassera upphovsrättslig ersättning, t.ex. privatkopieringsersättning och följerättsersättning, och träffa avtal med avtalslicensverkan kompletteras med ett krav på att organisationen ska vara en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning.

Styrning och kontroll över den kollektiva förvaltningen

Direktivets bestämmelser om styrning och kontroll över kollektiva förvaltningsorganisationer (artiklarna 4 till 10) syftar till att öka enskilda medlemmars och rättighetshavares möjlighet att utöva inflytande över den kollektiva förvaltningen av sina rättigheter. En del av bestämmelserna är baserade på praxis från EU-domstolen och kommissionen på konkurrensrättsområdet om relationen mellan organisationerna och deras medlemmar och företrädda rättighetshavare (artiklarna 4, 5 och 7). De bestämmelserna saknar helt sin motsvarighet i svensk rätt och har därför föreslagits genomförda i nära anslutning till direktivets ordalydelse. I syfte att klargöra att direktivet inte ska påverka bestämmelser om en avtalslicens utsträckta verkan och obligatorisk kollektiv förvaltning, har det införts särskilda förtydliganden i lagen. Några andra bestämmelser är huvudsakligen associationsrättsliga till sin karaktär (artiklarna 6, 8 och 9). I linje med direktiven till utredningen har föreslagits ett genomförande som så långt möjligt har beaktat befintliga svenska associationsrättsliga regler och systematik, t.ex. i fråga om befogenheter och skyldigheter för styrelse och stämma. De föreslagna bestämmelserna kommer i vissa fall att gälla i stället för och i vissa fall utöver befintlig associationsrättslig reglering. Regleringen är associationsneutral i det att den inte begränsar möjligheten för

organisationerna att välja valfri associationsform, dock med beaktande av de krav som följer av regleringen som följer av direktivet. När det gäller skyldigheter för personer i de kollektiva förvaltningsorganisationernas ledning (artikel 10) har utredningen bedömt att bestämmelserna är rörelserättsliga till sin karaktär och därför bör genomföras som skyldigheter utöver vad som följer av befintlig associationsrättslig reglering. Bestämmelserna har utformats i nära anslutning till direktivets krav.

Nu nämnda förslag till genomförande har gjorts inom ramen för det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger. Utredningen föreslår i denna del inte några bestämmelser som går utöver direktivets krav.

Organisationernas inkassering, förvaltning och utbetalning av inkasserade medel

Direktivets bestämmelser om inkassering, förvaltning och utbetalning av inkasserade medel (artiklarna 11 till 13) syftar till att uppställa gemensamma krav på organisationerna, bl.a. i fråga om separation i räkenskaperna mellan medel som avser kollektiv förvaltning och andra medel som organisationen förfogar över. Vidare uppställs villkor för och begränsningar i möjligheten för organisationen att investera inkasserade medel i avvaktan på utbetalning, möjligheten att göra skilda slag av avdrag och särskilda bestämmelser om fördelning och betalning.

Bestämmelserna är rörelserättsliga till sin karaktär och överlappar till viss del befintliga bestämmelser i upphovsrättslagen om kollektiv förvaltning i fråga om följerätt, privatkopiering och tilläggsersättning och avtalslicenser. Utöver nödvändiga följdändringar, för att i förekommande fall undvika normkonflikter, föreslås att bestämmelserna om inkassering, förvaltning och utbetalning av inkasserade medel genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse. Utredningen har föreslagit ett genomförande som tar i anspråk det undantag som direktivet medger i fråga om nationella bestämmelser om inkassering och fastsällande av skälig ersättning för s.k. privatkopieringsersättning (se skäl 13 till direktivet). Så långt möjligt har genomförandet anpassats till befintliga svenska ordningar med paraply- och medlemsorganisationer, där det bl.a. förekommer att inkassering sker av paraplyorganisationen men där den

slutliga fördelningen och betalningen till rättighetshavarna sker via en medlemsorganisation. Förslagen faller inom det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger. Utredningen föreslår i denna del inte några bestämmelser som går utöver direktivets krav.

Organisationernas relationer med andra förvaltningsorganisationer

Direktivets bestämmelser om de kollektiva förvaltningsorganisationernas relationer med andra förvaltningsorganisationer (artiklarna 14 och 15) är rörelserättsliga till sin karaktär i det att de uppställer allmänna krav på icke-diskriminering, medger möjlighet att göra vissa avdrag och innehåller regler om fördelning och betalning. Bestämmelserna saknar motsvarighet i gällande svensk rätt. Utredningen föreslår att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse. Förslagen faller inom det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger. Utredningen föreslår i denna del inte några bestämmelser som går utöver direktivets krav.

Förhållandet till användare

Direktivets bestämmelser om de kollektiva förvaltningsorganisationernas förhållande till användarna, bl.a. i fråga om licensiering och användarnas rapporteringsskyldighet (artiklarna 16 och 17) är huvudsakligen civilrättsliga till sin karaktär. Bestämmelserna saknar motsvarighet i gällande svensk rätt, även om vissa av bestämmelserna är inspirerade av konkurrensrättslig praxis från EUD och kommissionen. Utredningen föreslår att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse. Förslagen faller inom det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger. Utredningen föreslår i denna del inte några bestämmelser som går utöver direktivets krav.

Insyn, tillhandahållande av information och rapportering

Direktivets bestämmelser om insyn, tillhandahållande av information och rapportering (artiklarna 18 till 22) är huvudsakligen civilrättsliga till sin karaktär även om vissa av dem innehåller betydande offentligrättsliga inslag, t.ex. bestämmelserna om information som ska ges till allmänheten samt den årliga insynsrapporten och dess granskning (artiklarna 21 och 22). Flertalet av bestämmelserna saknar motsvarighet i gällande svensk rätt, även om bestämmelserna om insynsrapporten till stor del har motsvarighet i befintliga svenska redovisningsregler. Utredningen föreslår att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse. Förslagen faller inom det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger. Utredningen föreslår i denna del inte några bestämmelser som går utöver direktivets krav.

Koppling till vissa bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen

Utredningen föreslår att upphovsrättslagens bestämmelser om vilka organisationer som kan inkassera upphovsrättslig ersättning, t.ex. privatkopieringsersättning och följerättsersättning, och träffa avtal med avtalslicensverkan kompletteras med ett krav på att organisationen ska vara en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Förslagen faller inom det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger.

Villkor och krav för gränsöverskridande licensiering i vissa fall

Direktivets bestämmelser om krav på organisationer som ägnar sig åt gränsöverskridande förvaltning av näträttigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden (artiklarna 23 till 32) syftar till att uppställa krav på de organisationer som önskar bedriva sådan verksamhet. Bestämmelserna har såväl civil- som offentligrättsliga inslag. Utredningen föreslår ett genomförande som tar i anspråk det undantag som direktivet medger i fråga om gränsöverskridande tjänster för tillhandahållande av musikaliska

verk i form av notblad i skriftlig form (se skäl 40 till direktivet). Bestämmelserna saknar i huvudsak motsvarighet i svensk rätt. Utredningen föreslår att bestämmelserna genomförs i nära anslutning till direktivets ordalydelse. Förslagen faller inom det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger. Utredningen föreslår i denna del inte några bestämmelser som går utöver direktivets krav.

Efterlevnad och kontroll

Direktivets bestämmelser om klagomål, skilda slag av tvistlösning, övervakning och annan kontroll av efterlevnaden av direktivets bestämmelser, samt samarbete och informationsutbyte med myndigheter i andra medlemsstater (artiklarna 33 till 38) medger ett tämligen flexibelt genomförande i svensk rätt. Mekanismerna för kontroll kan anpassas efter reglernas karaktär av civil- eller offentlig rätt, vilket möjliggör ett genomförande där kontrollen av efterlevnaden av bestämmelserna så långt möjligt kan ske genom domstolsprövning – i enlighet med direktiven till utredningen. För de bestämmelser som har ett betydande offentligrättsligt inslag har utredningen föreslagit en tillsyn via förvaltningsmyndighet: Patent- och Registreringsverket. Förslagen faller inom det genomförande- och tolkningsutrymme som EU-direktivet och direktiven till utredningen medger. Utredningen föreslår i denna del inte några bestämmelser som går utöver direktivets krav.

16.1.3 Berörda organisationer, myndigheter och företag

De bestämmelser som genomför direktivet tar huvudsakligen sikte på att reglera den verksamhet som bedrivs av s.k. kollektiva förvaltningsorganisationer (se artikel 2.1). Med detta avses en organisation som har tillstånd enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare, och som uppfyller minst ett av följande kriterier: i) organisationen ägs eller kontrolleras av sina medlemmar, ii) organisationen är organiserad på ideell basis (se artikel 3 a och avsnitt 6.1).

I Sverige finns ett flertal organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv rättighetsförvaltning (se avsnitt 3.2 och 3.3.2). Direktivets definition av kollektiv förvaltningsorganisation innehåller kriterier vilkas innebörd är osäkra och öppnar för skilda tolkningar. Dessutom är EU-domstolen den enda institution som med auktoritet kan ge tolkningsbesked om den närmare innebörden av kriterierna och tillämpningsområdet för bestämmelsen. Mot den bakgrunden har utredningen valt att inte ge någon närmare vägledning om hur definitionen ska tolkas – utöver vad som uppenbart följer av direktivets ingress och diskussioner som förts under förhandlingarna om direktivet och i senare samtal med kommissionen och andra medlemsstater – och inte heller peka ut någon eller några organisationer som kollektiva förvaltningsorganisationer. Det ställningstagandet har också motiverats av att flera av de organisationer som åtminstone i någon utsträckning ägnar sig åt kollektiv förvaltning betecknar sig som fackliga organisationer eller intresseorganisationer, vilket möjligen föranleder gränsdagningssvårigheter (se avsnitt 6.5.3).

Även med nu nämnda förbehåll finns det i Sverige åtminstone ett tiotal organisationer som i dag förefaller falla inom definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation. Organisationerna är relativt små; de flesta har inte fler än 20 anställda och bedriver sin kollektiva förvaltning huvudsakligen i föreningsform (ekonomisk eller ideell). I några fall bedrivs förvaltningen helt eller delvis i aktiebolagsform eller annan associationsform (se avsnitt 3.2 och 3.3.2).

Den största organisationen som med relativ säkerhet faller inom definition av kollektiv förvaltningsorganisation är STIM som har 120 anställda, en VD och en omsättning på 1,6 miljarder kronor. En av de minsta organisationer som själv betecknar sig som kollektiv förvaltningsorganisation är BUS, som har 13 anställda, en VD och en omsättning på 85 miljoner kronor.

Härutöver finns ett 15–20-tal organisationer, t.ex. fackföreningar eller intresseorganisationer, som bedriver åtminstone viss kollektiv förvaltning i organiserad form. I vilket omfattning en eller flera av de organisationerna kommer att omfattas av det kommande regelverket är svårt att bedöma och får bli en fråga för tillsynsmyndigheten och eventuellt domstolar att ta ställning till.

I den utsträckning som en kollektiv förvaltningsorganisation helt eller delvis, direkt eller indirekt, äger eller kontrollerar en organisation som bedriver en verksamhet som, om den skulle bedrivas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, skulle omfattas av bestämmelserna, tillämpas bestämmelserna på den ”dotterorganisationen”. Under utredningsarbetet har framkommit att flera av de organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning låter en sådan organisation utföra vissa aktiviteter som utgör kollektiv förvaltning. Det har också framkommit att organisationer som i övrigt inte betraktar sig som kollektiva förvaltningsorganisationer bedriver kollektiv förvaltning i en organisation, t.ex. ett aktiebolag, som de kontrollerar.

Vissa av bestämmelserna som genomför direktivet kommer också att omfatta s.k. oberoende förvaltningsorganisationer. Med en sådan organisation avses en organisation som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har tillstånd att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare, och som i) inte, vare sig direkt eller indirekt, helt eller delvis, ägs eller kontrolleras av rättighetshavare, och som ii) organiseras på vinstbasis. Under utredningsarbetet har inte framkommit att det i Sverige i dag finns några organisationer som omfattas av denna definition.

Förslaget till bestämmelser syftar till och innebär ett ökat medlemsinflytande i de kollektiva förvaltningsorganisationerna, bl.a. baserat på bestämmelserna om att organisationernas stadgar ska ge uttryck för effektiva och lämpliga mekanismer för medlemmarnas deltagande i beslutsfattandet (se avsnitt 7.4.2), att de viktigaste besluten som rör ramen för organisationens verksamhet ska tas vid stämman (se avsnitt 7.8.2), rätt att delta i och utöva rösträtt vid medlemsstämma på elektronik väg (avsnitt 7.5.2) och via ombud (avsnitt 7.8.2) och att få svar på klagomål (avsnitt 14.1.2) och i övrigt kunna kommunicera med organisationen på elektronisk väg (avsnitt 7.5.2).

Den föreslagna regleringen innebär också att ett stort antal skilda rättighetshavare ges tydligare rättigheter i förhållande till de kollektiva förvaltningsorganisationerna. Med rättighetshavare avses såväl den ursprunglige rättighetshavaren, t.ex. en upphovsman, om han eller hon fortfarande innehar rättigheterna, som den som genom

överlåtelse förvärvat rättigheter och en licenstagare som genom ett avtal har förvärvat en ensamrätt (se avsnitt 6.6). I praktiken omfattas ett brett spektrum av och stort antal aktörer av uttrycket rättighetshavare. Det kan vara t.ex. en enskild upphovsman eller utövande konstnär, ett förlag, en producent, eller ett radio- eller tv-företag. Uttrycket omfattar såväl rättighetshavare som har gett en ett förvaltningsuppdrag direkt till en kollektiv förvaltningsorganisation, eller som har get ett sådant uppdrag till en medlem (t.ex. ett fackförbund eller en intresseorganisation) i en sådan organisation, eller som omfattas av bestämmelser i lagen om en avtalslicens utsträckta verkan, obligatorisk kollektiv förvaltning eller annan liknande bestämmelse (se avsnitt 3.3.2).

Den föreslagna lagstiftningen innehåller också bestämmelser om skyldigheter för användare (se avsnitt 6.6), dvs. en person eller enhet som driver verksamhet som kräver tillstånd från rättighetshavare, ersättning till rättighetshavare eller betalning av kompensation till rättighetshavare och som inte agerar i egenskap av konsument. Det handlar till exempel om rapporteringsskyldighet och skyldighet att förhandla med den kollektiva förvaltningsorganisationen i enlighet med god affärssed (se avsnitt 10.1.2 och 10.2.2). De bestämmelser som genomför direktivet innehåller också vissa rättigheter för användare i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer, t.ex. rätt till information om de rättigheter organisationen representerar (se avsnitt 11.3.2), annan information som kan vara nödvändig i en förhandlingssituation (se avsnitt 10.1.2), information om hur en kollektiv förvaltningsorganisationen har beräknat tariffer (se avsnitt 10.1.2) och rätt att få svar eller licenserbjudande från en kollektiv förvaltningsorganisation i vissa fall (se avsnitt 10.1.2). Uttrycket ”användare” omfattar ett brett spektrum och ett mycket stort antal skilda aktörer. Exempel på användare som kommer att omfattas av direktivet är tillhandahållare av skilda nättjänster för tillgång till upphovsrättsligt skyddat material, restauranger och andra aktörer som nyttjar musik i offentliga lokaler, auktionshus och andra aktörer som är skyldiga att erlägga s.k. följerättsersättning, importörer och producenter av lagringsmedia som är skyldiga att erlägga s.k. privatkopieringsersättning, skilda slag av kulturinstitutioner som digitaliserar och tillgängliggör sina samlingar på basis av en avtalslicens, kabeloperatörer som vidaresänder radio- och tv-utsändningar, arbetsgivare som tillhandahåller möjlighet för

arbetstagare att lyssna på musik under arbetstid, samt företag, myndigheter och utbildningsinstitutioner som möjliggör för sina anställda att fotokopiera (se avsnitt 3.3.2 och 6.6). Sammanfattningsvis gäller alltså att kretsen av användare som kommer att omfattas av den föreslagna regleringen – såväl vad gäller rättigheter som vissa skyldigheter – är mycket stor och omfattar en mängd skilda slag av användningsområden samt avtals- och inkasseringssituationer.

Konsumenter av upphovsrättsligt skyddat material – som alltså ska skiljas från direktivets definition av användare (se ovan) – omfattas inte direkt av den föreslagna regleringen i betydelsen att regleringen inte innebär varken skyldigheter eller direkta rättigheter för konsumenter. Regleringen tar i stället sikte på att reglera aktiviteter som sker i tidigare led i en värdekedja som leder fram till slutlig konsumtion, t.ex. de kollektiva förvaltningsorganisationernas interna förhållanden, relation till rättighetshavare, användare och andra organisationer. Den föreslagna regleringen kan därmed förväntas få en indirekt effekt på konsumenterna (jfr skäl 3 och 5 till direktivet).

Den föreslagna regleringen innebär förslag om utvidgat uppdrag för Patent- och Registreringsverket i fråga om tillsyn och i fråga om att följa utvecklingen av den praktiska tillämpningen av de bestämmelser som genomför direktivets artiklar 16 och 17 (se avsnitt 14.13). Patent- och registreringsverket kommer således också att beröras av den nya regleringen.

Förslaget rör även domstolarnas verksamhet eftersom de civilrättsliga bestämmelserna föreslås kunna bli föremål för talan vid allmän domstol och beslut i offentligrättsliga ärenden ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol.

16.2 Kostnadsmässiga och andra konsekvenser av förslagen

16.2.1 Allmänt

Den föreslagna lagen om kollektiv rättighetsförvaltning är tämligen omfattande. Till stora delar innehåller lagen bestämmelser som helt saknar motsvarighet i befintligt regelverk, såväl vad gäller de materiella bestämmelserna om rättigheter och skyldigheter för skilda aktörer, som bestämmelserna om kontroll av efterlevnad – särskilt den före-

slagna myndighetstillsynen. I det följande bedöms de kostnadsmässiga och andra konsekvenser den föreslagna regleringen kan komma att få för de berörda aktörerna.

16.2.2 Kollektiva förvaltningsorganisationer och deras medlemsorganisationer

Som angetts har utredningen inte för avsikt att ta ställning till vilka organisationer etablerade i Sverige som omfattas av definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation. För att ändå kunna redogöra för hur ett genomförande av direktivet enligt det förslag som presenterats kan komma att påverka de organisationer som helt eller delvis ägnar sig åt kollektiv förvaltning, utarbetades en enkät som skickades till de av utredningens experter som företräder organisationer som helt eller delvis, direkt eller indirekt, ägnar sig åt kollektiv förvaltning.[2] Enkäten, som återges i bilaga 5, syftade till att få närmare information om hur organisationerna skulle behöva ändra sin verksamhet och vilka administrativa och andra kostnader som ett genomförande i enlighet med förslaget kan ge upphov till.

Nedan redovisas utfallet av enkäten tillsammans med annan information och en bedömning av hur ett genomförande av direktivet, i enlighet med förslaget, kan påverka organisationernas verksamhet och vilka kostnader (administrativa och andra) det kan leda till. Allmänt gäller att organisationerna har haft svårigheter att uppskatta de kostnader eller positiva effekter som ett genomförande av direktivet kan leda till. Organisationernas bedömning av om direktivets krav kommer leda till betydande förändringar av verksamheten eller betydande kostnader har varierat beroende på inom vilken sektor organisationen är verksam. Organisationerna på musikområdet har överlag bedömt att ett genomförande av

[2] Enkäten ställdes till och besvarades av Teaterförbundets Rättighetsbolag, Copyswede, Filmproducenternas Rättighetsförening, IFPI Svenska Gruppen, STIM, SAMI, Bonus Copyright Access, Svenska Förläggareföreningen, BUS, ALIS. Enkäten ställdes även till Sveriges Dramatikerförbund, som dock avböjde att svara på enkäten. Den krets som enkäten ställdes till utgör endast en del av alla organisationer som är verksamma på området för kollektiv förvaltning (se avsnitt 3.2 och 3.3.2). Inte alla organisationer som enkäten ställdes till torde falla under definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation, t.ex. eftersom de huvudsakligen bedriver annan verksamhet. Flera av de organisationer som inte uppfyller definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation är dock medlemsorganisationer i kollektiva förvaltningsorganisationer och kan därmed omfattas av regelverket såväl direkt som indirekt. Enkäten innehöll också frågor som tog sikte på medlemsorganisationer.

direktivet inte kommer leda till lika betydande förändringar av verksamheten eller kostnader som organisationer verksamma på andra områden. I vissa fall har organisationerna i sina enkätsvar framhållit att bedömningen av om genomförandet kommer att leda till att verksamheten behöver förändras på något sätt, samt tillhörande kostnadsbedömningar, är beroende av om genomförandet kommer att påverka befintliga ordningar för kollektiv förvaltning med i vissa fall paraply- och medlemsorganisationer (se avsnitt 3.2, 3.3.2 och 3.3.3). Där skillnader framkommit i enkätsvaren hänvisas därför i det följande till vilken sektor av upphovsrättsområdet som den organisation som lämnat svaret är verksam inom, samt i förekommande fall om det är en paraplyorganisation som svarat.

Styrelseformer för kollektiv förvaltning

Verksamheten

Allmänt gäller att organisationerna har svårt att bedöma om eller hur ett genomförande av artiklarna 4-10 (styrelseformer för kollektiv rättighetsförvaltning) i enlighet med förslaget kan komma att leda till att de behöver ändra sin verksamhet. Flera organisationer anger att ett genomförande i vart fall kommer att ställa krav på ändring av stadgar, ordningar för utseende av styrelseledamöter, ordningar för inhämtning och registrering av mandat (fullmakter m.m.) från medlemmar och rättighetshavare samt regelverk för fördelning och betalning av ersättningar.

En organisation, verksam på musikområdet, uppger att den skulle behöva vidta omfattande ändringar av sin verksamhet i fråga om styrning och organisation.

När det gäller möjliga krav på organisationerna att ändra associationsform anger några av de tillfrågade organisationerna att de överväger en sådan ändring. Ändringen skulle, enligt uppgift, i så fall vara motiverad av att organisationerna önskar göra en åtskillnad – en separation – mellan den verksamhet som avser kollektiv förvaltning och annan verksamhet, bl.a. på grund av de krav som direktivet uppställer i fråga om styrning och insyn.

Administrativa och andra kostnader

Alla tillfrågade organisationer uppskattar att ett genomförande av artiklarna 4–10 i enlighet med förslaget kommer att leda till ökade kostnader, särskilt initialt, men att det är svårt eller omöjligt att uppskatta kostnaderna. En organisation, verksam på musikområdet, anger att det handlar om ”avsevärda” kostnader. En paraply-organisation, verksam på området för bl.a. text och bild, anger att eventuell kostnadsökning bör vara hanterbar inom ramen för befintlig verksamhet. Samma bedömning görs av en organisation på området för bildkonst och en paraplyorganisation på textområdet.

Initiala kostnader som nämnts är t.ex. kostnader för att ändra stadgar, arbetsrutiner och ökad personaltäthet. Andra exempel på initiala kostnader som nämns av flera organisationer är nya IT-system m.m. för att kunna acceptera och anpassa ett förvaltningsuppdrag.

En organisation, som företräder producenter på det audiovisuella området, uppskattar initiala kostnader för att ändra stadgar till 25 tusen kronor. Ökade årliga kostnader för styrelsearbete m.m. beräknas till ca 20 tusen kronor.

Några organisationer anger att såväl direktivet som förslaget till genomförande innehåller vissa osäkerheter, bl.a. i fråga om representation i styrelse, stämmans makt i förhållande till styrelsen, styrelsens tillsättning och medlemskap. Det framhålls att dessa osäkerheter i sig är potentiellt kostnadsdrivande.

Förvaltningen av rättighetsintäkter

Verksamheten

Även vad gäller artiklarna 11-13 (förvaltningen av rättighetsintäkter) har de flesta organisationer svårigheter att konkret ange om och i så fall hur ett genomförande i enlighet med förslaget kommer att leda till att de behöver ändra sin verksamhet på något sätt.

En organisation, som företräder producenter på det audiovisuella området, anger att ett genomförande kommer att leda till att organisationen behöver lägga ner mer tid än i dag på att identifiera verk.

Några organisationer, verksamma på musikområdet, anger att de redan i dag bedriver sin kollektiva förvaltning i huvudsak efter de

krav som kommer följa med ett genomförande av direktivet i enlighet med förslaget.

En organisation på bildkonstområdet anger att de kan behöva ändra vissa rutiner för beslut, t.ex. när och av vilket föreningsorgan ett beslut ska tas i en viss fråga eller rutiner för att hitta upphovsmän till vilka betalning ska ske.

En paraplyorganisation, verksam på området för bl.a. text och bild, har bedömt att ett genomförande av artiklarna i enlighet med förslaget inte kommer att leda till att verksamheten behöver ändras i någon nämnvärd utsträckning, förutsatt att organisationens medlemsorganisationer inte i betydande omfattning faller inom bestämmelsernas tillämpningsområde. Organisationen har i sitt enkätsvar framhållit att det är särskilt svårt att bedöma hur ett genomförande kan komma att påverka verksamheten eftersom direktivet till sin struktur inte i alla delar är anpassat till vissa former av s.k. paraplystrukturer där medlemsorganisationerna samarbetar med varandra med stöd av bestämmelser om s.k. avtalslicenser (se härom avsnitt 3.2, 3.3.2 och 3.3.3).

Administrativa och andra kostnader

Med något undantag uppger alla tillfrågade organisationer att ett genomförande av artiklarna 11-13 i enlighet med förslaget kommer att leda till ökade kostnader, särskilt initialt, men att det är svårt eller omöjligt att uppskatta kostnaderna i kvantitativa termer.

Initiala kostnader som nämnts är t.ex. kostnader för att ändra arbetsrutiner. Andra exempel på initiala kostnader som nämns av flera organisationer är nya IT-system m.m. för att kunna uppfylla direktivets krav, bl.a. om fördelning och betalning till rättighetshavare.

En organisation, som företräder producenter på det audiovisuella området, uppskattar att initiala kostnader för att uppdatera hemsida och övrig kommunikation kan uppgå till ca 50 tusen kronor. Årliga löpande kostnader för rapportering beräknas till ca 10 tusen kronor.

De organisationer, verksamma på musikområdet, som angett att de redan i dag bedriver sin kollektiva förvaltning i huvudsak efter de krav som kommer följa med ett genomförande av direktivet, bedömer att ett genomförande av nu nämnda bestämmelser inte

kommer att leda till några omfattande kostnader. Även dessa organisationer framhåller att det kan behövas vissa ändringar i befintliga rutiner samt investeringar i systemstöd, men att det är mycket svårt eller omöjligt att uppskatta kostnaderna i kvantitativa termer – även om mycket talar för att de nya bestämmelserna kommer att leda till ökade kostnader. En sådan organisation nämner att den i dag har som riktmärke att de operativa kostnaderna inte får överstiga 13 % av intäkterna och att man hoppas att man även efter direktivets genomförande kan uppfylla detta krav.

En paraplyorganisation, verksam på området för bl.a. text och bild, har bedömt att avgörande för om ett genomförande kommer att leda till ökade kostnader är att organisationens medlemsorganisationer inte i betydande omfattning faller inom bestämmelsernas tillämpningsområde. Organisationen har framhållit att det är särskilt svårt att bedöma om ett genomförande kan komma att leda till ökade kostnader, bl.a. eftersom direktivet till sin struktur inte i alla delar är anpassat till vissa former av s.k. paraplystrukturer där medlemsorganisationerna samarbetar med varandra med stöd av bestämmelser om s.k. avtalslicenser (se härom avsnitt 3.3.2). Organisationen har framhållit att om förutsättningarna för hur medlemsorganisationerna ska fördela inkasserade medel förändras, så krävs troligen större eller mycket större administrativa insatser, antingen hos medlemsorganisationerna eller i paraplyorganisationen. Organisationen framhåller att direktivets bestämmelser till övervägande delar verkar anpassade efter arbetssätt, licensiering och rättighetsklarering som utvecklats utanför Norden och inom områden för musiklicensiering. Mot den bakgrunden bedömer organisationen att det finns en risk att ett genomförande av direktivet leder till att befintliga administrativa kostnaderna för kollektiv förvaltning ökar från nuvarande 6,2 % till det internationella genomsnittet (på området för bl.a. text och bild) om ca 18 %. Med utgångspunkt i dagens administrativa kostnad så skulle det för denna organisation innebära att ytterligare ca 24 miljoner kronor skulle gå till förvaltningskostnader i stället för att fördelas till rättighetshavarna. Merparten av de extra kostnaderna skulle utgöras av fler anställda medarbetare samt omfattande uppbyggnad och skötsel av IT-system för rättighetshantering, utbetalningar m.m. Organisationen framhåller dock att siffran 6 % inte speglar hela den nuvarande kostnaden för fördelningen eftersom ytterligare kostnader uppkommer för medlemsorganisationerna.

Insyn och rapportering

Verksamheten

Alla tillfrågade organisationer uppger att ett genomförande av artiklarna 18–22 (insyn och rapportering) i stort inte kommer att leda till att de behöver ändra sin verksamhet på något avgörande sätt. En bidragande förklaring till det är att alla tillfrågade organisationer redan i dag omfattas av bokförings- och redovisningsskyldighet med kalenderår som räkenskapsår, vilket innebär att det krav på relativt omfattande insynsrapport som uppställs i artikel 22 direktivet i stora delar redan uppfylls av organisationerna.

Som exempel på smärre ändringar av verksamheten som föranleds av ett genomförande av artiklarna 18 till 22 nämner organisationerna vissa förändringar av rutiner och medel för kommunikation, t.ex. att viss information som i dag delges endast styrelse och medlemmar måste göras tillgänglig även för andra aktörer. Konkreta exempel på förändrade rutiner och medel för kommunikation som nämns är att hemsidor kommer att behöva göras om och att årsredovisningar, tillsyns- och övervakningsrapporter, standardavtal, stadgar, samt kriterier för medlemskap kommer att behöva tillgängliggöras på ett mer öppet sätt än tidigare.

Några organisationer, verksamma på musikområdet, anger att de redan i dag i huvudsak tillhandahåller information och rapporterar till rättighetshavare och andra efter de krav som kommer att följa med ett genomförande av artiklarna 18 till 22 i enlighet med förslaget, även om viss anpassning kan bli nödvändig.

En paraplyorganisation verksam på området för bl.a. text och bild, har uppgett att bestämmelserna om insyn och rapportering inte kommer medföra någon betydande förändring av den egna verksamheten, men att betydande svårigheter kan uppstå om regelverket ska tillämpas även på medlemsorganisationerna.

Påverkan på administrativa och andra kostnader

Alla tillfrågade organisationer uppskattar att ett genomförande av artiklarna 18–22 i enlighet med förslaget kommer att leda till ökade kostnader, särskilt initialt, men att det är svårt att uppskatta kostnaderna i kvantitativa termer.

Initiala kostnader som nämnts är t.ex. kostnader för att uppdatera information på hemsidor och övrigt kommunikation. Andra exempel på initiala kostnader som nämns av flera organisationer är nya IT-system m.m. för att kunna uppfylla direktivets krav, bl.a. om rapportering till rättighetshavare och annan kommunikation. Det handlar således både om initiala investeringar i system för att kunna presentera de uppgifter som krävs, liksom löpande kostnader.

De organisationer, verksamma på musikområdet, som angett att de redan i dag bedriver sin kollektiva förvaltning i huvudsak efter de krav som kommer följa med ett genomförande av artiklarna 18 till 22, bedömer att även om ett genomförande innebär ökade kostnader så kommer de inte att vara av omfattande. En sådan organisation anger att de aktuella kostnaderna kommer att kunna hanteras löpande inom fastställd budget.

En paraplyorganisation verksam på området för bl.a. text och bild, har uppgett att bestämmelserna om insyn och rapportering inte kommer medföra några betydande kostnader i den egna verksamheten, men att betydande kostnader kan uppstå i medlemsorganisationerna om även de kommer att omfattas av regelverket.

En organisation på bildkonstområdet bedömer att ett genomförande av artiklarna 18 till 22 visserligen kommer att innebära ökade kostnader, men marginella sådana.

Positiva effekter av ett genomförande av direktivet i enlighet med förslaget

Några organisationer har angett positiva effekter av ett genomförande av direktivets avdelning II (artiklarna 4 till 22) i enlighet med förslaget.

Positiva effekter som framhålls är ökad tydlighet, effektivisering och insyn – vilket bedöms ha betydelse i relationerna med organisationer i andra medlemsstater där motsvarande regler införs. Som exempel nämns att svenska organisationer kan få större strömmar av ersättningar från organisationer i andra delar av Europa. Det framhålls dock att det närmast är omöjligt att förutspå vad det kan handla om i kvantitativa termer.

En organisation verksam på musikområdet framhåller att även om ett genomförande av direktivet leder till initialt ökade kostnader,

framför allt i form av investeringar i IT-stöd, så är det sannolikt att investeringar på längre sikt kan leda till effektivitetsvinster.

Flera organisationer har framhållit att ett genomförande av direktivet sannolikt kommer att leda till ökad legitimitet för kollektiv rättighetsförvaltning. Andra fördelar som nämns är högre grad av professionalitet och information i samband med medlemsstämma.

En organisation, verksam på det litterära området, har anfört att även om ett genomförande inte kommer att ha någon direkt positiv effekt på den egna verksamheten, så kommer genomförandet att leda till ökad transparens för rättighetshavarna.

Sammanfattning och slutsatser av enkätsvaren m.m.

När det gäller verksamhets- och kostnadsmässiga konsekvenser av ett genomförande av direktivets avdelning II i enlighet med förslaget för organisationer som helt eller delvis, direkt eller indirekt, kommer att omfattas av det föreslagna nya regelverket kan sammanfattningsvis konstateras följande. Organisationerna har i allmänhet svårigheter att bedöma om förslagen kommer att leda till att de behöver ändra sin verksamhet på något sätt eller i vilken utsträckning som förslaget kommer att leda till ökade kostnader. Generellt bedöms förslagen leda till ökade kostnader, särskilt initialt. Var kostnaderna i så fall skulle uppstå eller hur stora de kan tänkas bli varierar till viss del av i vilken sektor av upphovsrättsområdet som organisationerna är verksamma.

Utredningen delar organisationernas bedömning att det är svårt att på förhand uppskatta det föreslagna regelverkets påverkan på verksamheter och kostnader, särskilt eftersom det i stora delar rör sig om ett tämligen omfattande regelverk av ett slag vi inte tidigare har haft i Sverige, kombinerat med tillsyn (vilket också är en nyhet i förhållande till tidigare). Mot den bakgrunden är det inte heller meningsfullt att försöka uppskatta vad förändringar av enskilda processer eller aktiviteter, t.ex. uppdatering av hemsidor, kan innebära i absoluta kostnader.

En allmän bedömning som flera organisationer gör och som utredningen delar är att det regelverk som krävs av direktivet generellt verkar vara bättre anpassat efter den verksamhet och det sätt som kollektiv förvaltning bedrivs på musikområdet, i jämförelse med andra

områden. Utanför musikområdet tycks det föreslagna regelverket skapa störst utmaningar i fråga om krav på (detaljerad) fördelning och betalning till rättighetshavare, med åtföljande krav på rapportering m.m. Vissa organisationer är således redan anpassade till regelverket, medan andra kan behöva göra vissa insatser – särskilt initialt – för att uppfylla kraven. Samtidigt för bör framhållas att vissa mindre aktörer kan ha svårigheter att få ekonomi i kollektiv förvaltning enligt det nya regelverket, vilket kan leda till omstruktureringar och nya samarbeten.

En möjlig positiv effekt av regelverket är att en större andel av inkasserade medel kan komma att fördelas på individnivå. Generellt kan legitimiteten för kollektiv förvaltning också öka. De fördelarna kan dock i vissa fall komma att ske på bekostnad av ökade kostnader, t.ex. för administration av fördelning och betalning av belopp som tidigare inte fördelats individuellt, vilket påverkar de totala utbetalningarna till rättighetshavarkollektivet – något som indirekt också kan få en negativ effekt på organisationernas funktion som främjare av den kulturella mångfalden.

Särskilt om tillsynens påverkan på organisationerna

Som har nämnts i avsnitt 14.4.2 gäller i allmänhet att kontroll via förvaltningsmyndighet, särskilt sådan som sker i form av tillsyn, kan orsaka störningar och påfrestningar för den verksamhet som kontrolleras.

Vid den tidpunkt enkäten ställdes till organisationerna (i början av november 2014) hade utredningen inte presenterat något förslag till expertgruppen om tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer. När ett sådant förslag presenterades (i inledningen av 2015) var det av tidsskäl inte praktiskt möjligt att följa upp enkäten med detaljerade och skriftliga frågor om tillsynens eventuella effekter på organisationernas verksamheter och tillhörande kostnader. Den föreslagna tillsynen är dock av begränsad art, såväl vad avser bredd (vilka bestämmelser som omfattas av tillsyn) och djup (vilka ingripandeåtgärder m.m. som står till buds för tillsynsmyndigheten). Inom ramen för diskussioner i expertgruppen och vid enskilda kontakter med organisationerna har dock framkommit att den föreslagna tillsynen bedöms få liten inverkan på verksamheten och medföra mycket begränsande kostnader (om några).

Särskilt om förslaget om kopplingen till vissa bestämmelser om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen

Utredningens förslag om koppling av vissa av upphovsrättslagens bestämmelser till lagen om kollektiv rättighetsförvaltning presenterades i ett sent skede av utredningsarbetet och omfattades därför inte av den enkät som sändes till organisationerna.

Endast några få organisationer har i kontakter med utredningen lämnat synpunkter på förslaget. En organisation som bl.a. företräder manusförfattare har anfört att förslaget leder till rättsosäkerhet; att definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation är vag och att en koppling därför skulle leda till osäkerhet för såväl organisationer som användare. Liknande synpunkter har anförts av en paraplyorganisation på det audiovisuella området. Ett antal konstnärs- och intresseorganisationer har framhållit att de krav som följer med lagen om kollektiv förvaltning är svåra eller oproportionerligt betungande för mindre organisationer och att de därigenom skulle utestängas från marknaden, vilket skulle vara till nackdel för såväl rättighetshavare, användare som konsumenter. Det har också anförts att förslaget riskerar att äventyra befintliga (välfungerande) avtalsordningar. En ordning där den kollektiva förvaltningen endast utförs av stora organisationer anses också leda till ökad distans mellan berörda rättighetshavare och de (stora) organisationer som skulle kunna utöva den kollektiva förvaltningen av deras rättigheter.

Som utvecklas i avsnitt 12.2.1 motiveras förslaget om koppling framför allt av behovet av att stärka förtroendet för kollektiv förvaltning som bedrivs här i landet i ett sammanhang där den kollektiva förvaltningen harmoniseras inom EU. Det gäller särskilt sådan kollektiv förvaltning som sker med stöd av bestämmelser om avtalslicens som inte har motsvarighet i de internationella konventionerna. Även om vissa organisationer har riktat kritik mot förslaget har utredningen bedömt att övervägande långsiktiga skäl ändå talar för en koppling. De administrativa bördor som organisationerna pekar på torde huvudsakligen grundas i att den kollektiva förvaltningen för närvarande i vissa fall är organiserad på ett sätt som gör att de krav som föreslås i lagen om kollektiv förvaltning är svåra att uppfylla, t.ex. för en mindre konstnärsorganisation. Utredningen har dock bedömt att dylika utmaningar är av övergående art om den

praktiska hanteringen av den kollektiva förvaltningen anpassas till direktivets krav, i förekommande fall t.ex. genom skilda slag av omorganiseringar och samarbeten.

Särskilt om förslaget om bestämmelserna om gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk på nätet

De föreslagna bestämmelserna om krav på organisationer som önskar ägna sig åt gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden, berör jämförelsevis få aktörer. Den organisation som huvudsakligen berörs av regelverket är Stim. Ett exempel på en användare som omfattas av regelverket är Spotify.

Stim har anfört att den föreslagna regleringen (11 kap. i författningsförslaget, se avsnitt 13) kan förväntas leda till att fler leverantörer av musiktjänster etableras på den europeiska marknaden eftersom regelverket leder till att organisationen behöver förhandla licenser med färre organisationer. Det bedöms få positiva effekter på mångfalden i utbudet. Vidare bedömer Stim att regelverket leder till generellt ökad effektivitet i fråga om rapportering, fakturahantering och färre problem med att organisationer håller sig med felaktig eller inte uppdaterad information om den repertoar de representerar. Sådana effektivitetsvinster bedöms i förlängningen komma rättighetshavarna till godo i form av effektivare och mer precis förvaltning, bl.a. i fråga om fördelning och betalning. Vidare kan regelverket ge möjlighet för mindre attraktiva repertoarer att nå den europeiska marknaden genom någon av de ”gränsöverskridande hubbar” som regelverket syftar till att stimulera framväxten av.

16.2.3 Oberoende förvaltningsorganisationer

Det är inte känt för utredningen att det i Sverige skulle bedrivas kollektiv rättighetsförvaltning inom ramen för s.k. oberoende förvaltningsorganisationer. Någon bedömning av förändringar i verksamhet eller eventuella ökade administrativa och andra kostnader har därför inte gjorts.

16.2.4 Medlemmar och rättighetshavare

Det föreslagna regelverket torde inte innebära några ökade direkta kostnader för medlemmar och rättighetshavare. Som framkommit ovan av enkätsvaren från organisationerna kan en följd av direktivet bli att de medel som återstår för betalning till rättighetshavarkollektivet minskar till följd av de förslagna reglerna, åtminstone initialt då organisationerna behöver göra nödvändiga investeringar. Däremot kan enskilda rättighetshavare komma att gynnas av regelverket, i den utsträckning som regelverket ställer krav på mer ”korrekt” fördelning, betalning och rapportering. Som anförts ovan kan de fördelarna i vissa fall komma att ske på bekostnad av ökade kostnader, t.ex. för administration av fördelning och betalning av belopp som tidigare inte fördelats individuellt, vilket påverkar de totala utbetalningarna till rättighetshavarkollektivet – något som indirekt också kan få en negativ effekt på organisationernas funktion som främjare av den kulturella mångfalden.

Medlemmar torde gynnas av de krav på ökat medlemsinflytande som kan följa av regelverket.

16.2.5 Användare

Användare torde gynnas av att det föreslagna regelverket ställer krav på organisationerna i fråga om information som ska tillhandahållas till användare, bl.a. i fråga om de rättigheter som organisationen representerar och information om tariffer och vissa skyldigheter vad gäller förhandling och licensieringsvillkor.

För vissa användare kan det föreslagna regelverket leda till ökade kostnader till följd av den föreslagna bestämmelsen om rapporteringsskyldighet för användare (se avsnitt 10.2.2). I vilken omfattning regelverket kommer att leda till ökade kostnader är beroende av vilken användning som sker. Till exempel är viss användning av musik i nätmiljö förenat med möjlighet att erhålla hög detaljgrad på information om den faktiska användningen. I andra situationer, t.ex. digitalisering och on-line tillgängliggörande av material i kulturinstitutioners samlingar, kan användaren möjligen stå inför högre kostnader för rapportering än vad användaren har i dag.

16.2.6 Konsumenter

I allmänhet gynnas konsumenter av det nya regelverket, eftersom det kan förväntas leda till effektivare kollektiv förvaltning och därmed tillgång till bredare utbud av upphovsrättsligt skyddat material, t.ex. via skilda slag av nättjänster.

16.2.7 Patent- och registreringsverket

I avsnitt 14.8 föreslås att Patent- och registreringsverket utses till behörig myndighet att utöva viss tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationerna, föra register över organisationerna, utöva samarbete och utbyta information med behöriga myndigheter i andra medlemsstater, samt ges ett uppdrag att följa utvecklingen vad gäller de bestämmelser i lagen som genomför direktivets artiklar 16 (om licensiering) och 17 (om rapportering). I första hand föreslås att tillsynen finansieras genom anslag via skattesystemet. För att möjliggöra för avgiftsfinansiering föreslås dock att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter. I det följande redogörs för de verksamhetsmässiga konsekvenser och administrativa och andra kostnader som tillsynen m.m. kan innebära för verket.

Verksamhetsmässiga konsekvenser

Införandet av den nya lagen kommer att innebära ett visst merarbete för PRV. Nu lagda förslag saknar motsvarighet i myndighetens nuvarande verksamhet. Ärendebedömningar, särskilda tillsynsinsatser m.m. kräver att nya kompetenser tillförs myndigheten. Omfattningen av tillsynen bör dock bli relativt begränsad. Detta grundar sig på att tillsynen endast avser vissa bestämmelser, att det kommer vara få organisationer som omfattas av tillsynen och att organisationerna till stor del bedöms uppfylla kraven i sin befintliga verksamhet eller åtminstone kan antas ha vidtaget nödvändiga åtgärder för att uppfylla regelverket till dess att bestämmelserna träder i kraft. PRV har i kontakter med utredningen delat dessa bedömningar.

Bedömningen baseras alltså på ett förslag som inte innebär att PRV ges någon roll som allmän klagomur eller ombudsman för kollektiv förvaltning. Utgångspunkten är att PRV inte ska behöva agera på påståenden från enskilda rättighetshavare eller användare (se avsnitt 14.8). Det är en mycket stor krets som omfattas av begreppet rättighetshavare, bl.a. så kallade utanförstående rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan (se avsnitt 3.3.2). Eftersom tillsynen föreslås omfatta bl.a. organisationernas möjlighet att göra avdrag (artikel 12) och fördelning och betalning (artikel 13) finns risk/potential för mycket omfattande och kostsam tillsyn om det inte uppställs begränsningar bl.a. i myndighetens skyldighet att agera (och reagera). Utredningen har föreslagit sådana begränsningar.

Vidare kommer skyldigheten att föra register över organisationerna innebära att verket kommer att behöva bygga ut sitt systemstöd så att kollektiva förvaltningsorganisationer kan bli föremål för registrering. Antalet registreringar kan dock förväntas bli begränsat eftersom antalet kollektiva förvaltningsorganisationer är begränsat.

Administrativa och andra kostnader

PRV:s arbetsbörda kommer sannolikt att öka till följd av de nya reglerna. Det arbete som avses är uppgifter som ligger utanför myndighetens normala (befintliga) verksamhet. Konsekvenserna bör hanteras i den årliga budgetdialogen med uppdragsgivaren.

Med tanke på den resurssituation PRV befinner sig i är skattefinansierat anslag det mest realistiska alternativet. En anslagsfinansiering har också fördelen att kostnaderna för tillsyn inte drabbar rättighetshavarna indirekt genom ökade kostnader för de kollektiva förvaltningsorganisationerna och andra berörda organisationer. I andra hand föreslår utredningen avgiftsfinansiering. Det eftersom PRV:s nuvarande verksamhet för närvarande är helt finansierad av avgifter som PRV förfogar över, s.k. specialdestination och finansieringen inte kan vara beroende av det här ärendets hantering. Utredningen har därför föreslagit en bestämmelse som gör det möjligt för verket att ta ut avgifter för tillsynen. En möjlighet att ta ut avgifter öppnar också upp för en anslagsfinansiering kombinerad med avgifter,

vilket skulle innebära att avgiftsintäkterna förs till statens budget och verket finansieras via anslag.

Eftersom den föreslagna tillsynsverksamheten bedöms bli tämligen begränsad kan den antas innebära ett merarbete motsvarande 1,5 tjänster. Antagandet baseras på att myndigheten, i enlighet med förslaget, inte ska ha någon skyldighet att agera på enskilda klagomål eller andra anmälningar.

I kontakter som utredningen har haft med PRV har verket delat utredningens bedömning att en resursåtgång på 1,5 heltidstjänster är rimlig i förhållande till omfattningen av tillsynen. PRV bedömer att tillsynen över tid möjligen kan minskas till en (1) heltidstjänst. Verket har uppgett att en årsarbetskraft motsvarar ca 1,3 miljoner kronor. Uppskattningen inkluderar också s.k. overhead-kostnader och kostander för lokaler, IT och annan utrustning. Verket framhållet att tillsynen därutöver initialt kommer att innebära kostnader för uppbyggnad av administrativa system för registrering av organisationerna.

Vissa kostnader kan förväntas uppstå relaterat till att personal på verket ska behöva utbildas för att kunna utöva tillsyn, registrera och informera med tillämpning av det nya regelverket. Härtill kan verket antas få begränsade kostnader i form av informationsinsatser, t.ex. på verkets webbplats.

16.2.8 Domstolarna

Som redovisas i avsnitt 14.4.2 föreslår utredningen att kontrollen av efterlevnaden av de civilrättsliga bestämmelser som följer av ett genomförande av direktivet ska ske via domstol. Det är förstås svårt att göra några säkra bedömningar av vilken effekt de nya reglerna kommer att få och om detta leder till fler mål i domstolarna. Redan i dag är upphovsrättsliga mål ganska ovanliga i domstolarna. Det bör mot den bakgrunden inte bli fråga om annat än en marginell ökning av antalet mål. Den kostnad som kan uppkomma för domstolarna som en följd av att reglerna sanktioneras får därför finansieras inom ramen för befintliga anslag.

När det gäller PRV:s beslut i enskilda tillsyns- och registreringsärenden, kommer de att kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Antalet ärenden som överklagas bedöms bli få eftersom

det är få organisationer som kommer omfattas av tillsynen. Någon motpart som kan överklaga tillståndsbeslutet finns som regel inte. Det ökade resursbehovet för bör därför inte bli större än att det kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

16.2.9 Staten

Utredningen föreslår i första hand att tillsynsverksamheten inklusive skyldigheten att föra register sker med anslagsfinansiering via skatt. I andra hand föreslår utredningen anslagsfinansiering kombinerad med avgifter, vilket skulle innebära att avgiftsintäkterna förs till statens budget och verket finansieras via anslag.

Om beslut fattas att PRV ska finansieras via anslag kommer utgiftstaket behöva justeras. För att fastställa nivå på PRV:s anslag bör regeringen hämta in budgetunderlag från PRV.

16.2.10 Samhällsekonomiska konsekvenser

Den föreslagna regleringen kan antas få positiva samhällseffekter i form av ökad legitimitet för ordningar med kollektiv förvaltning, bl.a. eftersom den förslagna regleringen leder till ökad öppenhet och tydligare regelverk om styrning m.m. En mer ”korrekt” fördelning och betalning kan föra med sig ökade investeringar på upphovsrättsområdet, vilket bedöms öka utbudet i konsumenternas intresse. Som framhållits ovan kan de fördelarna i vissa fall komma att ske på bekostnad av ökade kostnader, t.ex. för administration av fördelning och betalning av belopp som tidigare inte fördelats individuellt, vilket påverkar de totala utbetalningarna till rättighetshavarkollektivet – något som indirekt också kan få en negativ effekt på den kulturella mångfalden. Det går inte att med säkerhet att närmare kvantifiera de samhällsekonomiska konsekvenserna.

16.3 Effekter på små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags

Den föreslagna regleringen kommer, med något undantag, initialt att tillämpas nästa uteslutande på små organisationer med färre än 20 anställda. Någon konkurrensnackdel i förhållande till stora företag (organisationer) kan alltså inte förutses. Däremot är det sannolikt så att ett genomförande av direktivet, på grund av det relativt omfattande regelkomplexet kombinerat med tillsyn, kommer att leda till skilda slag av konsolidering, där små organisationer väljer att bryta ut verksamhet som avser kollektiv förvaltning – särskilt om den baseras på bestämmelser om avtalslicens – och förlägga den till gemensamt kontrollerade organisationer för kollektiv förvaltning, t.ex. paraplyorganisationer. I den meningen kan regelverket alltså innebära trösklar för små organisationer som önskar bedriva kollektiv förvaltning.

Eftersom regleringen är baserad på EU-direktiv med gemensamma regler kommer svenska organisationer inte att få någon konkurrensnackdel i förhållande till utländska.

Däremot kan de föreslagna bestämmelserna ur konkurrenshänseende komma att få en negativ konsekvens då de i huvudsak endast rör kollektiva förvaltningsorganisationer och inte andra organisationer som förvaltar rättigheter eller producenter och förlag som förvärvar rättigheter från upphovsmän och utövande konstnärer.

16.4 Den föreslagna regleringens överensstämmelse med Sveriges skyldigheter som medlem i EU

Utredningen har i sitt arbete strävat efter att finna lösningar och lämna förslag som överensstämmer med de krav som riktas mot Sverige i egenskap av EU-medlem, särskilt direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning, och samtidigt i möjligaste mån föreslå lösningar som är förenliga med befintliga svenska principer och systematik, såväl vad gäller regelverk som praktiska ordningar för kollektiv förvaltning. Utgångspunkten har varit att bestämmelserna inte ska vara mer detaljerade än vad direktivet kräver (se avsnitt 6.2.1).

16.5 Bedömning av särskilda hänsyn vad gäller tidpunkten för införande av nya regler

Införandetidpunkten bestäms av tidpunkten för genomförande av direktivet med beaktande av behovet av tid för remissförfarande och för riksdagsbehandling. Utredningens förslag är att de nya bestämmelserna kan införas per den 10 april 2016. Enligt utredningens bedömning behöver inte några särskilda tidsmässiga hänsyn tas med anledning av frågornas art utan normala beslutsoch införandeprocedurer kan följas.

16.6 Bedömning av behovet av speciella informationsinsatser

Utredningen har under sitt arbete konstaterat att kunskapen om de nya reglerna varierar. Visserligen bedöms medvetenheten öka under den fortsatta processen med bl.a. remissbehandling av frågorna. Sannolikt kommer även olika intresseorganisationer att på sedvanligt sätt gå ut med information till sina medlemsorganisationer. Alla berörda har dessutom sedvanlig skyldighet att hålla sig underrättade om förändringar i lagar och andra regelverk. Med den utgångspunkten gör utredningen bedömningen att det inte föreligger något behov av särskilda informationsinsatser. Utredningen vill dock framhålla att det kan vara lämpligt att PRV på något sätt informerar om de nya reglerna. Miniminivån bör vara information via verkets hemsida.

16.7 Konsekvenser för övriga områden

Förslagen bedöms inte leda till några konsekvenser för kommuner, landstingen, det kommunala självstyret, för jämställdheten mellan kvinnor och män, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet eller för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

17 Författningskommentar

17.1 Förslag till lag om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet (20XX:XX)

Syfte

1 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om lagens syfte. Bestämmelserna genomför artikel 1 i direktivet. Överväganden finns i avsnitt 6.1.

Bestämmelserna i paragrafen anger att lagens syfte är att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt. Med upphovsrätt och närstående rättigheter avses de ekonomiska rättigheter och tillhörande ordningar för ersättning och kompensation som tillkommer innehavare av rättigheter till verk och närstående rättigheter enligt bestämmelser i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Med *förvaltning av rättigheter* avses bl.a. utfärdande av licenser till användare, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (jfr skäl 2 till direktivet). Med att förvaltningen ska ske på ett välfungerande sätt avses de krav på kollektiv förvaltning som uppställs i lagen i fråga om t.ex. styrning (kapitel 5), ekonomisk förvaltning (kapitel 6), samt öppenhet och rapportering (kapitel 9).

Vissa av bestämmelserna i lagen syftar också till att uppställa krav på kollektiva förvaltningsorganisationer som ägnar sig åt gränsöverskridande licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet. Dessa krav anges i kapitel 10 i lagen.

Tillämpningsområde

1 kap. 3 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om lagens tillämpningsområde. Bestämmelserna genomför artiklarna 3 a och 2.3 i direktivet. Överväganden finns i avsnitt 6.1.

Av första stycket framgår att lagens bestämmelser som utgångspunkt endast gäller kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade i Sverige. Definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation behandlas i 1 kap. 6 §.

Bestämmelserna i andra stycket motiveras av att det bör vara möjligt för kollektiva förvaltningsorganisationer att låta skilda slag av ”dotterorganisationer” eller samarbetsorganisationer utföra vissa delar av organisationernas verksamhet för kollektiv förvaltning, till exempel fakturering av användare eller fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (se skäl 17 till direktivet). Uttrycket ”direkt eller indirekt, helt eller delvis” innebär att bestämmelsen ska ges en vid innebörd; syftet med bestämmelsen är att säkerställa att de krav i lagen som uppställs på kollektiva förvaltningsorganisationer blir tillämpliga även i sådana situationer.

Uttrycket ”ägs eller kontrolleras” innebär att bestämmelsen ska ges en associationsneutral tillämpning. Exempel på situationer som omfattas är att en kollektiv förvaltningsorganisation äger ett aktiebolag, är medlem i en förening eller är förvaltare för en stiftelse som utför vissa delar av den kollektiva förvaltningen.

1 kap. 4 §

Paragrafen innehåller kompletterande upplysningar om lagens tillämpningsområde. Bestämmelserna föranleds inte direkt av någon bestämmelse i direktivet och behandlas i avsnitt 6.1 och 6.3.

Paragrafen innehåller upplysning om att bestämmelserna i lagen kompletterar föreskrifter i allmänhet för ekonomiska föreningar, aktiebolag, handelsbolag, europakooperativ, europabolag, europeiska ekonomiska intressegrupperingar och stiftelser. Därmed framgår att lagen inte avser att reglera en ny associationsform, utan i stället innehåller föreskrifter som i vissa fall gäller i stället för och i vissa

fall utöver föreskrifter i befintlig associationsrättslig reglering. Den nya lagen är alltså associationsneutral.

Lagen reglerar alltså vissa associationsrättsliga frågor på ett annat sätt än vad som följer av befintlig associationsrättslig lagstiftning och avser också aspekter som inte alls behandlas i befintlig associationsrättslig lagstiftning. Exempel på det senare är bestämmelser av förmögenhetsrättslig eller rörelserättslig karaktär.

Eftersom ideella föreningar inte omfattas av någon uttrycklig lagreglering innehåller paragrafen inte någon hänvisning till sådana föreningar. Bestämmelserna i den nya lagen ska dock gälla även för ideella föreningar, om de utgör kollektiva förvaltningsorganisationer (se 1 kap. 6 §).

1 kap. 5 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse som avgränsar lagens tillämpningsområde i förhållande till överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor. Bestämmelserna föranleds inte av någon bestämmelse i direktivet och behandlas i avsnitt 6.5.3.

Bestämmelsen innebär att lagen inte ska inverka på den legala och sedvanerättsliga regleringen som utvecklats för arbetsmarknaden och dess organisationer (jfr skäl 56 till direktivet och EU-domstolens dom av den 21 september 1999 i mål C-67/96, Albany International BV mot Stichting Bedrijfspensionenfonds Textielindustrie). Exempel på bestämmelser i lagen som kommer att omfattas av undantaget är de som finns i 8 kap. om förhållandet till användare.

Uttrycket arbetstagare har samma innebörd som det fått inom arbetsrätten. Såväl anställningsvillkor i kollektivavtal som individuella avtal omfattas av bestämmelsen. För att en överenskommelse ska omfattas av undantaget krävs att överenskommelsen handlar om ett direkt och nödvändigt utflöde av regleringen av anställningsvillkor eller en ofrånkomlig följd därav (jfr MD 1997:8, prop. 1981/82:165 s. 195 f. och prop. 1997/98:130 s. 46 ff.).

Tillämpningen av undantagsbestämmelsen ska ta sin utgångspunkt i lagens syfte, vilket är att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättig-

heter på ett välfungerande sätt (se 1 kap. 2 §). En helhetsbedömning får därför göras för att bedöma om ett avtal eller ett avtalsvillkor kan betecknas som ”överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor.”

Definitioner

1 kap. 6 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *kollektiv förvaltningsorganisation*. Bestämmelsen genomför artikel 3 a i direktivet och behandlas i avsnitt 6.1.

Definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation har central betydelse för avgränsningen av lagens tillämpningsområde.

En förutsättning för att det ska vara fråga om en kollektiv förvaltningsorganisation är att organisationen är en juridisk person, dvs. att organisationen kan ikläda sig rättigheter och skyldigheter, t.ex. i förhållande till medlemmar, rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare. Det uppställs inte något krav på att förvaltningsorganisationen antar en viss juridisk form. I praktiken förekommer kollektiva förvaltningsorganisationer såsom föreningar, aktiebolag, handelsbolag eller stiftelser. Definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation är alltså associationsneutral (jfr 1 kap. 4 §).

För att det ska vara fråga om en kollektiv förvaltningsorganisation krävs att organisationen utövar *förvaltning* av upphovsrätt eller närstående rättigheter. Härmed avses bl.a. utfärdande av licenser till användare, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (jfr skäl 2 till direktivet). Förvaltningen behöver ske kollektivt, dvs. *för mer än en rättighetshavare*. Vidare ska förvaltningen ske för dessa rättighetshavares *gemensamma nytta*, varmed avses att organisationen inte handlar i enskilda rättighetshavares intresse eller i eget intresse (se skäl 16 och 22 till direktivet).

Tillståndet av förvalta rättigheter kan baseras på bestämmelser i lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal. Det har alltså inte någon betydelse om organisationen har förvärvat rättigheter från enskilda rättighetshavare, agerar inom ramen för en licens, en upplåtelse, en fullmakt eller annat avtal eller på basis av

bestämmelser i lag om t.ex. obligatorisk kollektiv förvaltning eller avtalslicens.

För att det ska vara fråga om en kollektiv förvaltningsorganisation krävs att organisationen ska ha som *sitt enda eller huvudsakliga syfte* att förvalta rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensam nytta för dessa rättighetshavare. Vid en bedömning av om en organisation uppfyller det kriteriet behöver en bedömning göras om, och i så fall i vilken utsträckning organisationen bedriver även annan verksamhet. Vad organisationen har angett som sitt syfte i sina stadgar är inte av avgörande betydelse, bl.a. eftersom stadgarna kan ha en mer allmän lydelse än att uttryckligen ange att organisationen ska bedriva kollektiv förvaltning.

Kriterierna att i) organisationen ska ägas eller kontrolleras av sina medlemmar, och ii) organisationen ska vara organiserad på ideell basis syftar till att ge definitionen ett så brett tillämpningsområde som möjligt, eftersom lagen ska tillämpas oavsett i vilken associationsform som den kollektiva förvaltningen bedrivs (se 1 kap. 4 §).

1 kap. 7 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *rättighetshavare*. Bestämmelsen genomför huvudsakligen artikel 3 c i direktivet och behandlas i avsnitt 6.4 och 6.6.

Första stycket

Av första stycket framgår att uttrycket rättighetshavare först och främst omfattar innehavaren av en upphovsrätt eller närstående rättighet. Uttrycket omfattar den ursprunglige rättighetshavaren, t.ex. en upphovsman, om han eller hon fortfarande innehar rättigheterna, liksom den som genom överlåtelse förvärvat rättigheter och en licenstagare som genom ett avtal har en ensamrätt att nyttja ett verk eller annat alster.

Referensen till ”person eller enhet” innebär att såväl fysiska som juridiska personer omfattas av definitionen.

Uttrycket av rättighetshavare omfattar även de personer som inom ramen för ett avtal om utnyttjande av rättigheter eller ”enligt

lag” har rätt till en del av rättighetsintäkterna. Exempel på sådana personer är t.ex. förläggare (i den utsträckning de inte redan omfattas av definition genom att inneha rättigheterna i fråga, jfr skäl 20 till direktivet) och utanförstående upphovsmän inom ramen för en avtalslicens utsträckta verkan. Att definitionen av rättighetshavare omfattar även sådana personer har betydelse t.ex. för tillämpningen av bestämmelserna om organisationens skyldigheter i förhållande till rättighetshavare i fråga om betalning och fördelning (se 6 kap. 6–10 §§).

Andra stycket

Av andra stycket framgår att kollektiva förvaltningsorganisationer inte omfattas av uttrycket rättighetshavare, vilket förklaras av att kollektiva förvaltningsorganisationer inte ska vara ”rättighetshavare” i förhållande till varandra. Det gäller oavsett om organisationen baserar sin förvaltning på överlåtelse, licens eller annat avtal med rättighetshavarna, dvs. även i situationer där den kollektiva förvaltningsorganisationen har förvärvat rättigheter och i egentlig mening är innehavare av rättigheterna (se 1 kap. 6 §).

Tredje stycket

Av tredje stycket framgår att ”medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer som är enheter som representerar rättighetshavare” inte heller utgör rättighetshavare. Exempel på sådana enheter är s.k. medlemsorganisationer i förhållande till en paraply- eller samarbetsorganisation (se 8 §). Skälet till det är, i likhet med vad som gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer, att en sådan enhet inte ska vara ”rättighetshavare” i förhållande till en kollektiv förvaltningsorganisation. I en situation där en sådan enhet, t.ex. ett fackförbund (se skäl 14 till direktivet), genom sitt medlemskap företräder rättighetshavare inom en kollektiv förvaltningsorganisation är det följaktligen de egentliga innehavarna av rättigheterna som är rättighetshavare i direktivets mening, inte enheten (medlemsorganisationen).

1 kap. 8 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *medlem*. Bestämmelsen genomför artikel 3 d i direktivet och behandlas i avsnitt 7.3.2.

Definitionen av medlem är avsedd att vara associationsneutral, dvs. den ska tillämpas på medlemmar i en kollektiv förvaltningsorganisation oavsett om organisationen bedriver sin verksamhet i föreningsform, i aktiebolag eller i annan associationsform (se även 1 kap. 4 §). Det innebär alltså att definitionen omfattar inte endast medlemmar i en förening utan även aktieägare i ett aktiebolag och bolagsmän i ett handelsbolag. Definitionen är dock inte aktuell för stiftelser, eftersom de saknar medlemmar.

Uttrycket ”enhet som företräder rättighetshavare” omfattar bl.a. andra kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer som medlemmar i en kollektiv förvaltningsorganisation (se skäl 14 till direktivet).

1 kap. 9 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *stadgar*. Bestämmelsen genomför artikel 3 e i direktivet och behandlas i avsnitt 7.4.2.

Definitionen av stadgar är avsedd att vara associationsneutral, dvs. den ska tillämpas på konstituerande handlingar för en kollektiv förvaltningsorganisation oavsett vilken associationsform som organisationen bedriver sin verksamhet i (se även 1 kap. 4 §).

1 kap. 10 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *medlemsstämma*. Bestämmelsen genomför artikel 3 f i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Definitionen av medlemsstämma är avsedd att vara associationsneutral, dvs. den ska tillämpas på det organ i en kollektiv förvaltningsorganisation där medlemmarna (se om detta uttryck kommentaren till 1 kap. 8 §) utövar sin rätt att besluta i angelägenheter som rör organisationen, oberoende av organisationens juridiska form (se 1 kap. 4 §). I föreningar avser medlemsstämman alltså föreningsstämman och i aktiebolag bolagsstämman. Uttrycket medlemsstämma saknar dock

betydelse och tillämpas inte i förhållande till handelsbolag och stiftelser, som inte har medlemsstämma. För dem gäller i stället särskilda regler (se 5 kap. 1 § tredje och fjärde stycket).

1 kap. 11 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *rättighetsintäkter*. Bestämmelsen genomför artikel 3 h i direktivet och behandlas i avsnitt 6.4.

Uttrycket rättighetsintäkter omfattar alla former av upphovsrättslig ersättning som inkasseras av en kollektiv förvaltningsorganisation. Den omfattar alltså intäkter som baseras på nyttjande av en ensamrätt (t.ex. 2 § upphovsrättslagen), inklusive situationer där nyttjandet sker på basis av en avtalslicens (se 42 a–h §§ upphovsrättslagen), en tvångslicens (t.ex. 47 § upphovsrättslagen), en rätt till ersättning (t.ex. 26 n eller 45 a §§ upphovsrättslagen) eller en rätt till kompensation (t.ex. 26 k § upphovsrättslagen). Ersättningsordningar som inte är av upphovsrättslig karaktär, t.ex. biblioteksersättning enligt bestämmelserna i förordning (1962:652) om Sveriges författarfond och individuell visningsersättning enligt bestämmelser i förordningen (1996:1605) om individuell visningsersättning, omfattas däremot inte.

1 kap. 12 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *förvaltningsavgifter*. Bestämmelsen genomför artikel 3 i i direktivet och behandlas i avsnitt 8.2.2.

1 kap. 13 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *representationsavtal*. Bestämmelsen genomför artikel 3 j i direktivet och behandlas i avsnitt 9.1.2 och 9.2.2.

1 kap. 14 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *användare*. Bestämmelsen genomför artikel 3 k i direktivet och behandlas i avsnitt 6.6.

Med uttrycket användare avses den som driver verksamhet som kräver tillstånd från rättighetshavare, dvs. den som enligt avtal eller lag ansvarar för ett nyttjande, eller som ansvarar för betalning av ersättning eller kompensation för ett nyttjande, som ger upphov till en rättighetsintäkt. Det gäller oavsett om rättighetsintäkten härrör från en ensamrätt, en rätt till ersättning eller en rätt till kompensation (jfr definitionen av rättighetsintäkt i 1 kap. 11 §).

Definitionen av användare omfattar även enheter som driver verksamhet. Det innebär att den också omfattar juridiska personer. Det förfogande som sker av personer som har rätt att företräda en juridisk person, anställda i en juridisk person eller personer som agerar på uppdrag av en juridisk person omfattas av den juridiska personens ansvar.

1 kap. 15 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket *repertoar*. Bestämmelsen genomför artikel 3 l i direktivet och behandlas i avsnitt 13.3.2.

1 kap. 16 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket gränsöverskridande licens. Bestämmelsen genomför artikel 3 m i direktivet och behandlas i avsnitt 13.1.2.

1 kap. 17 §

Paragrafen innehåller en definition av uttrycket näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelsen genomför artikel 3 n i direktivet och behandlas i avsnitt 13.1.2.

Lagens tillämpning på oberoende förvaltningsenheter

1 kap. 18 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om lagens tillämpning på oberoende förvaltningsenheter. Paragrafen innehåller också en definition av det uttrycket. Bestämmelserna genomför artiklarna 2.4 och 3 b i direktivet och behandlas i avsnitt 6.1.

Första stycket

I första stycket anges att endast vissa av lagens bestämmelser ska tillämpas på oberoende förvaltningsenheter. De bestämmelser som ska tillämpas på sådana enheter rör skyldighet att förhandla med användare i enlighet med god affärssed och tillhandahålla information (8 kap. 1 §), skyldighet att rapportera till rättighetshavare (9 kap. 1 §), tillhandahålla viss information på begäran (se 9 kap. 4 §) och till allmänheten (9 kap. 5 § p. 1–3 och 5–7). Dessutom omfattas enheterna av viss tillsyn (12 kap. 1–7 §§).

Andra stycket

I andra stycket finns en definition av uttrycket oberoende förvaltningsenhet. Oberoende förvaltningsenheter skiljer sig från kollektiva förvaltningsorganisationer genom att de inte ägs eller kontrolleras av rättighetshavare (se skäl 15 till direktivet). I övrigt hänvisas till kommentaren till 1 kap. 3 §.

Allmänna principer för kollektiv rättighetsförvaltning

2 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vissa allmänna principer för kollektiv rättighetsförvaltning. Bestämmelsen genomför artikel 4 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.1.2.

Första stycket

I första stycket finns en bestämmelse om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska bedriva sin verksamhet i de företrädda rättighetshavarnas intressen. Bestämmelsen kompletterar bl.a. den associationsrättsliga likhetsprincipen och generalklausulerna i föreningslagen respektive aktiebolagslagen.

Den personkrets som omfattas av bestämmelsen är de rättighetshavare som antingen direkt, t.ex. genom medlemskap eller förvaltningsuppdrag, eller indirekt, t.ex. via en annan kollektiv förvaltningsorganisation, företräds av den kollektiva förvaltningsorganisationen. Däremot omfattas inte rättighetshavare som endast omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan, eftersom sådana rättighetshavare inte anses företrädda av den organisation som utlöser avtalslicens (jfr 42 a § upphovsrättslagen).

Andra stycket

Bestämmelsen i andra stycket har sitt ursprung i principer som har slagits fast i praxis på konkurrensrättsområdet rörande frågan om hur långtgående krav som en kollektiv förvaltningsorganisation kan ställa som förutsättning för att acceptera ett förvaltningsuppdrag. Bestämmelsen innehåller alltså begränsningar i fråga om möjligheten för kollektiva förvaltningsorganisationer att uppställa sådana krav, t.ex. i stadgar eller medlemskapsvillkor. Bedömningen av om en kollektiv förvaltningsorganisation ställer alltför långtgående krav ska ske med beaktande av alla inblandade intressen, samtidigt som det ska råda en balans mellan största möjliga frihet för rättighetshavare att förfoga över sina verk och en effektiv kollektiv förvaltning av deras rättigheter. En kollektiv förvaltningsorganisation har överträtt denna gräns, om den påtvingar rättighetshavarna skyldigheter som inte är absolut nödvändiga för att uppnå organisationens samhälleliga syfte och därigenom hindrar en rättighetshavare att utnyttja sina rättigheter. Vid den bedömningen ska hänsyn tas till att en kollektiv förvaltningsorganisation har till syfte att skydda de företrädda rättighetshavarnas rättigheter och intressen i förhållande till kommersiella användare. Ett effektivt skydd av rättighetshavarnas rättigheter och intressen förutsätter att organisationen har fått tillräckligt omfattande förvaltningsuppdrag från rättighetshavarna. Ett krav i stadgarna eller

medlemskapsvillkoren på obligatorisk överlåtelse av alla rättigheter, nuvarande och framtida, utan någon skillnad mellan skilda slag av former för utnyttjande, är inte förenligt med bestämmelsen.

2 kap. 2 §

Paragrafen innehåller allmänna bestämmelser om medlemmars möjlighet att delta i beslutsfattandet i en kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna genomför artikel 6.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.4.2.

Första stycket

I första stycket anges allmänna krav på att stadgar för en kollektiv förvaltningsorganisation ska ge uttryck för lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i organisationens beslutsfattande. Det kan t.ex. handla om förfaranden och majoritetskrav för beslut. I många fall innebär de bestämmelser om förfaranden och majoritetskrav som finns i befintlig associationsrättslig lagstiftning att kraven på lämpliga och effektiva mekanismer för deltagande är uppfyllda. Oavsett hur det förhåller sig med den saken ska stadgarna för en kollektiv förvaltningsorganisation emellertid ge uttryck för lämpliga och effektiva mekanismer för beslutsfattande.

Andra stycket

Av bestämmelsen i andra stycket framgår att i de fall en kollektiv förvaltningsorganisation företräder olika kategorier av medlemmar, ska de olika kategorierna vara skäligt och balanserat representerade i organisationens beslutsfattande. Ett exempel på när bestämmelsen kan aktualiseras är när en kollektiv förvaltningsorganisation företräder medlemmar som tillhör skilda kategorier av rättighetshavare, såsom producenter och utövande konstnärer (se skäl 22 till direktivet). Ett annat exempel är när en paraplyorganisation har andra organisationer som medlemmar, t.ex. andra kollektiva förvaltningsorganisationer eller fackförbund (se skäl 14), och de i sin tur företräder skilda kategorier av rättighetshavare såsom förläggare och upphovsmän.

Tredje stycket

Bestämmelsen i tredje stycket motiveras av att stiftelser saknar medlemmar.

Rättighetshavarnas rättigheter

3 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att rättighetshavare ska ha rätt att ge ett förvaltningsuppdrag till valfri kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna genomför artikel 5.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Första stycket

Bestämmelsen innebär att en rättighetshavare som utgångspunkt ska kunna välja valfri kollektiv förvaltningsorganisation för förvaltning av sina rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk. Detta utgör ett förvaltningsuppdrag.

Med *rättigheter* avses enskilda rättigheter till enskilda verk, t.ex. rätten till exemplarframställning avseende ett specifikt verk. Med *kategorier av rättigheter* avses exempelvis sådana kategorier av rättigheter som omnämns i de s.k. GEMA-besluten på konkurrensrättsområdet, t.ex. rätten till offentligt framförande och rätten till överföring till allmänheten i form av tv- eller radioutsändning. En anpassning behöver ske i förhållande till olika användnings- och verksamhetsområden. Med *typer av verk* avses t.ex. de verkstyper som listas i 1 kap. 1 § i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Möjligheten att utforma och avgränsa ett förvaltningsuppdrag gäller för valfria territorier och oberoende av organisationens eller rättighetshavarens nationalitet, hemvist eller etableringsort.

Ett förvaltningsuppdrag kan baseras på en överlåtelse, en licens eller annat avtal, t.ex. en upplåtelse eller en fullmakt. Den rättsliga relationen mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och rättighetshavarna kan alltså variera mellan olika organisationer. Ett förvaltningsuppdrag kan vara av såväl exklusiv som icke-exklusiv natur. Det

innebär att ett förvaltningsuppdrag kan, men behöver inte, innebära en ensamrätt för organisationen.

Andra stycket

I andra stycket anges att rättighetshavares rättigheter enligt första stycket som utgångspunkt medför motsvarande skyldigheter för organisationen att åta sig ett förvaltningsuppdrag enligt första stycket, dvs. en kontraheringsplikt. Kontraheringsplikten gäller dock inte om organisationen har objektiva skäl för att neka ett förvaltningsuppdrag. Ett exempel på ett sådant objektivt skäl är om organisationen inte förvaltar just sådana rättigheter, kategorier av rättigheterna eller typer av verk (jfr skäl 19 till direktivet). Även om organisationen redan förvaltar sådana rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk kan den vägra att åta sig ett förvaltningsuppdrag, om det skulle bli alltför administrativt betungande eller leda till alltför fragmenterade förvaltningsuppdrag. En utgångspunkt är att organisationens skyldighet att åta sig ett förvaltningsuppdrag inte ska inkräkta på organisationens förmåga att på ett effektivt sätt förvalta rättigheterna, med beaktande av den kategori av rättigheter som redan förvaltas av organisationen och den kreativa sektor inom vilken organisationen verkar.

Ett annat exempel på objektiva skäl för att vägra ett förvaltningsuppdrag är om organisationen endast har organisationer som medlemmar och de medlemmarna – t.ex. andra kollektiva förvaltningsorganisationer, intresseorganisationer eller fackföreningar – företräder rättighetshavarna (se skäl 14 till direktivet).

3 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en rättighetshavare har rätt att ge tillstånd till icke-kommersiell användning av sina rättigheter även om rättigheterna omfattas av ett förvaltningsuppdrag. Bestämmelserna genomför artikel 5.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Bestämmelserna innebär att en rättighetshavare ska kunna utfärda licenser för icke-kommersiell användning av sina verk eller andra upphovsrättsligt skyddade prestationer även om använd-

ningen annars skulle omfattas av ett förvaltningsuppdrag. Med andra ord öppnar bestämmelsen upp för olika typer av parallell licensiering för icke-kommersiella förfoganden.

En förutsättning för att bestämmelsen ska aktualiseras är att rättighetshavaren har gett ett exklusivt förvaltningsuppdrag till en kollektiv förvaltningsorganisation. Om rättighetshavaren inte har gett ett sådant förvaltningsuppdrag, följer redan av förvaltningsuppdragets icke-exklusiva natur att rättighetshavaren kan utfärda parallella licenser.

En annan förutsättning för att bestämmelsen ska aktualiseras är att den rättighet som är föremål för förvaltningsuppdraget kan förvaltas individuellt. Bestämmelsen ska alltså inte tillämpas i situationer där rättigheten genom bestämmelser i lag är föremål för kollektiv förvaltning och därför inte kan förvaltas individuellt, t.ex. rätten till samtidig och oförändrad återutsändning (vidaresändning) trådlöst eller genom kabel av verk som ingår i en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning (42 f § upphovsrättslagen).

I 3 kap. 7 § finns bestämmelser om villkor för den rätt som avses i denna paragraf.

3 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en rättighetshavare under vissa förutsättningar helt eller delvis får återta ett förvaltningsuppdrag. Bestämmelserna genomför artikel 5.4 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Hänvisningen till att ett återtagande får ske i enlighet med 1 § innebär att förutsättningarna för en rättighetshavare att ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag korresponderar mot förutsättningarna för att ge ett förvaltningsuppdrag i 1 §. Ett återtagande kan alltså inte resultera i ett så pass fragmenterat förvaltningsuppdrag att det inkräktar på organisationens förmåga att på ett effektivt sätt förvalta rättigheterna, med beaktande av den kategori av rättigheter som redan förvaltas av organisationen och den kreativa sektor inom vilken organisationen verkar. Vidare uppställs ett krav på att återtagandet ska ske med rimligt varsel, som dock inte får överstiga sex månader (se artikel 5.4 i direktivet). Av andra stycket följer att den kollektiva förvaltnings-

organisationen får besluta att ett återtagande enligt första stycket ska träda i kraft först vid räkenskapsårets slut.

3 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att rättighetshavaren under vissa angivna förutsättningar har kvar vissa angivna rättigheter trots att han eller hon tagit tillbaka förvaltningsuppdraget. Bestämmelserna genomför artikel 5.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Bestämmelserna innebär att rättighetshavaren under vissa förutsättningar har kvar sin eventuella rätt till del av sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag (se 7 kap. 5 §), utestående belopp (se 7 kap. 6–10 §§) och rätt till korrekt och snabb betalning vid gränsöverskridande licensiering i vissa fall (se 11 kap. 12 och 13 §§). Hänvisningen i denna paragraf till dessa bestämmelser ger inte upphov till mer rättigheter eller utvidgar inte vad som redan följer av de bestämmelserna. Vidare hänvisas till bestämmelser om rätt till viss information på begäran (se 10 kap. 1, 2 och 4 §§) och om rätt att rikta klagomål och få svar m.m. på visst sätt (se 12 kap. 1 §).

3 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får begränsa utövandet av rättigheterna i 3 kap. 3 och 4 §§ genom att ställa upp som villkor att rättigheter som omfattas av ett återtagande förvaltas av en annan kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna genomför artikel 5.6 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Bestämmelserna innebär att en rättighetshavares möjlighet att återta sina rättigheter från en kollektiv förvaltningsorganisation i syfte att förvalta dem individuellt, kan begränsas av en kollektiv förvaltningsorganisation endast om begränsningen framgår av svensk lag. I kommentaren till 3 kap. 2 § ges exempel på sådana bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen. Medlemsvillkor eller bestämmelser i stadgar om att rättigheter efter ett återtagande endast kan förvaltas kollektivt är alltså inte giltiga, om de inte har stöd i sådana lagbestämmelser.

3 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att rättighetshavaren ska ge sitt uttryckliga medgivande för varje rättighet eller kategori av rättighet eller typ av verk som organisationen ska förvalta. Varje sådant medgivande ska dokumenteras av organisationen. Bestämmelserna genomför artikel 5.7 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Bestämmelserna tillämpas bara när ett förvaltningsuppdrag ges och alltså inte i situationer där förvaltning sker utan att något tillstånd har lämnats, t.ex. vid förvaltning av utanförståendes rättigheter inom ramen för en avtalslicens utsträckta verkan, vid förvaltning av rättigheter på basis av bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning (se kommentaren till 3 kap. 2 § för en förklaring av detta uttryck) eller förvaltning på basis av ett kollektivavtals utsträckta verkan (se 1 kap. 5 §).

Kravet på uttryckligt medgivande utesluter inte ett tyst medgivande i den utsträckning det följer av allmänna avtalsrättsliga principer (se skäl 19 till direktivet). Kravet på uttryckligt medgivande påverkar inte heller möjligheten för en rättighetshavare som är medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation att acceptera att omfattningen av ett tillstånd ändras genom stämmobeslut om ändring av medlemskapsvillkoren.

Kravet i sista meningen på att medgivandet till den kollektiva förvaltningsorganisationen ska vara dokumenterat innebär att det tillstånd som har getts behöver vara dokumenterat på något sätt.

3 kap. 7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer har en viss informationsskyldighet gentemot rättighetshavare innan de accepterar ett förvaltningsuppdrag. De rättigheter och villkor som organisationen ska informera om ska dessutom framgå av organisationens stadgar. Rättighetshavare som redan har gett ett förvaltningsuppdrag ska också informeras. Bestämmelserna genomför artiklarna 5.1 och 5.8 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Första stycket

Skyldigheten enligt första stycket att informera rättighetshavare om deras rättigheter enligt 1–6 §§, och om villkoren för rättigheten att medge licenser för icke kommersiell licensiering i enlighet med 2 §, gäller i förhållande till alla rättighetshavare som önskar ge organisationen ett förvaltningsuppdrag. Informationen ska lämnas innan organisationen accepterar ett förvaltningsuppdrag. Det uppställs inte något krav på hur informationen ska lämnas. Den kan alltså lämnas såväl muntligen som skriftligen, inklusive elektroniskt via organisationens webbplats.

Av andra meningen följer att rättigheterna och villkoren ska framgå av organisationens stadgar.

Andra stycket

Av bestämmelsen i paragrafens andra stycke följer att en kollektiv förvaltningsorganisation som redan fått ett förvaltningsuppdrag från rättighetshavare, ska informera dem om deras rättigheter enligt 2–6 §§. Det uppställs inte något krav på hur informationen ska lämnas. Den kan alltså lämnas såväl muntligen som skriftligen, inklusive elektroniskt via organisationens webbplats.

3 kap. 8 §

Paragrafen innehåller föreskrifter om att bestämmelserna i detta kapitel inte påverkar bestämmelser om en avtalslicens utsträckta verkan eller om obligatorisk kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen. Bestämmelserna saknar direkt motsvarighet i direktivet och behandlas i avsnitt 7.2.2.

Bestämmelserna i detta kapitel rör förutsättningar för att ge och ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag och relaterade frågor. Bestämmelserna tar alltså sikte på situationer där en rättighetshavare medvetet ger eller har gett ett förvaltningsuppdrag. Bestämmelserna tar inte sikte på och är inte avsedda att inkräkta på bestämmelser som innebär att en representativ organisation genom bestämmelser i lagen kan förvalta rättigheter som tillhör rättighetshavare som inte gett något förvaltningsuppdrag, t.ex. bestämmelser om obligatorisk kollektiv

förvaltning eller om avtalslicenser (jfr skäl 2 och 12 till direktivet). Bestämmelserna i denna paragraf syftar till att göra detta förhållande tydligt.

Medlemskap i kollektiva förvaltningsorganisationer

4 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förutsättningar för medlemskap i en kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna genomför artikel 6.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.3.2.

Första stycket

I första stycket anges att en kollektiv förvaltningsorganisation ska godta rättighetshavare och enheter som företräder rättighetshavare som medlemmar, om de uppfyller kraven för medlemskap. Uttrycket medlem är associationsneutralt (se 1 kap. 8 § och skäl 14 till direktivet), vilket innebär att bestämmelsen som utgångspunkt omfattar förutsättningarna för att bli medlem i associationen oavsett om organisationen är en förening, ett aktiebolag eller något annat slags association. (Se dock fjärde och femte styckena där flera associationsformer helt eller delvis undantas från paragrafens bestämmelser.)

Förutsättningarna för att bli medlem ska tillämpas på såväl ”rättighetshavare” som ”enheter som företräder rättighetshavare.” Uttrycket rättighetshavare definieras i 1 kap. 7 §. Med enheter som företräder rättighetshavare avses t.ex. kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer (se skäl 14 till direktivet).

Bestämmelsen innebär inte att det uppställs något absolut krav på öppenhet i betydelsen att en rättighetshavare eller en enhet som företräder rättighetshavare under alla omständigheter ska kunna bli medlem. Utgångspunkten är i stället att en kollektiv förvaltningsorganisation ska kunna uppställa kriterier för medlemskap, så länge kriterierna är objektiva, transparenta och icke-diskriminerande.

Ett exempel på en situation där kravet på objektivt kriterium är uppfyllt är om förvaltningen av de rättigheter som den som söker

medlemskap innehar eller företräder ligger utanför organisationens verksamhetsområden (se skäl 20 till direktivet). Ett annat exempel på objektiva skäl för att vägra ett medlemskap är om organisationen endast har andra organisationer som medlemmar, t.ex. andra kollektiva förvaltningsorganisationer, intresseorganisationer eller fackföreningar (jfr kommentaren till 3 kap. 1 §).

Att kriterierna för medlemskap ska vara ”transparenta” innebär att de ska vara tydliga och inte lämna utrymme för stort skönsmässigt utrymme; det ska vara tydligt och förutsebart för den som söker medlemskap vilka kriterier som uppställs.

Kravet på att kriterierna för medlemskap ska vara ”icke-diskriminerande” innebär framför allt att diskriminering på grund av nationalitet inte är tillåten (jfr artikel 21.2 i Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna).

Andra stycket

Av andra stycket följer att kraven för medlemskap ska anges i stadgarna för den kollektiva förvaltningsorganisationen och vara allmänt tillgängliga. Av 1 kap. 9 § framgår att uttrycket stadgar är associationsneutralt, dvs. omfattar alla konstituerande handlingar för en kollektiv förvaltningsorganisation oavsett i vilken associationsform som organisationen bedriver sin verksamhet. Kraven i andra stycket är kumulativa, dvs. organisationerna behöver både införa kraven i sina stadgar och hålla dem allmänt tillgängliga, t.ex. via sin webbplats.

Tredje stycket

I tredje stycket anges att om förvaltningsorganisationen vägrar godta en begäran om medlemskap, ska den ge rättighetshavaren eller enheten en tydlig motivering till beslutet. En sådan motivering kan lämnas såväl muntligen som skriftligen.

Fjärde stycket

I fjärde stycket finns bestämmelser om att de allmänna förutsättningarna för medlemskap som anges i första stycket inte gäller, om den kollektiva förvaltningsorganisationen bedriver sin verksamhet i vissa associationsformer. De associationsformer som avses är ekonomiska och ideella föreningar och europakooperativ. För kollektiva förvaltningsorganisationer som bedrivs i någon av de associationsformerna gäller i stället de förutsättningar för medlemskap som anges i 3 kap. 1 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Fjärde stycket

I fjärde stycket finns en bestämmelse om att första-tredje styckena inte gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer som är stiftelser. Bestämmelsen motiveras av att stiftelser inte har medlemmar.

4 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet för medlemmar att kommunicera med sin kollektiva förvaltningsorganisation på elektronisk väg och delta i stämma på elektronisk väg. Bestämmelserna genomför artikel 6.4 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.5.2.

Första stycket

I första stycket anges att en kollektiv förvaltningsorganisation som har medlemmar ska ge dem möjlighet att kommunicera med organisationen på elektronisk väg. Möjligheten för medlemmarna att kunna kommunicera med organisationen på elektronisk väg kan tillgodoses på olika sätt, t.ex. genom kommunikation via e-post.

Andra stycket

Av andra stycket framgår att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge medlemmarna möjlighet att delta i och utöva rösträtt vid medlemsstämma på elektronisk väg. Uttrycket medlemsstämma är associationsneutralt och avser det organ i en kollektiv förvaltningsorganisation där dess medlemmar (se 1 kap. 8 §) deltar och utövar rösträtt (se 1 kap. 10 §).

I paragrafen uppställs inte några bestämmelser för formerna eller de praktiska förutsättningarna för elektronisk medlemsstämma. Det lämnas till de kollektiva förvaltningsorganisationerna att själva utforma praktiska lösningar, så länge det grundläggande kravet på möjlighet för medlemmar att på elektronisk väg delta i och rösta vid sådan stämma uppfylls. Organisationerna måste också se till att stämman även i övrigt genomförs i enlighet med de regler som gäller för respektive associationsform, se t.ex. 7 kap. föreningslagen och 7 kap. aktiebolagslagen.

4 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att föra register över sina medlemmar. Bestämmelserna genomför artikel 6.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.6.2.

Enligt *första stycket* är en kollektiv förvaltningsorganisation skyldig att ha ett medlemsregister. Uttrycket medlem definieras i kommentaren till 1 kap. 8 §. Skyldigheten är begränsad till uppgift om medlems namn och postadress. I en juridisk person med styrelse, t.ex. en ideell förening, svarar styrelsen för att registret förs. Medlemsregistret kan, men behöver inte föras med automatisk databehandling. Detta kan ha betydelse för om personuppgiftslagen är tillämplig (jfr 5 § i den lagen). Införandet av en ny medlem är inte någon förutsättning för att medlemmen ska kunna utöva sina rättigheter.

I *andra stycket* undantas vissa kollektiv förvaltningsorganisationer från skyldigheten enligt första stycket. Det gäller sådana organisationer som på grund av annan författning är skyldiga att föra register med motsvarande uppgifter. Sådana bestämmelser finns bl.a. i fråga om aktiebolag (5 kap. 1 § aktiebolagslagen), ekonomiska

föreningar (3 kap. 6 § föreningslagen) och handelsbolag (4 § handelsregisterlagen).

4 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vissa skyldigheter för kollektiva förvaltningsorganisationer i förhållande till rättighetshavare som enligt lag eller avtal har ett direkt rättsligt förhållande till organisationen men inte är dess medlemmar. Bestämmelserna genomför artikel 7.1 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.7.2 i den allmänna motiveringen.

De bestämmelser som paragrafen hänvisar till rör möjlighet att kommunicera med organisationen på elektronisk väg (4 kap. 2 § första stycket), rätt att få information från organisationen om de verk och andra prestationer som organisationen representerar (10 kap. 4 §), rätt att få information från organisationen om representationsavtal rörande gränsöverskridande licensiering (11 kap. 14 § andra stycket) och rätt att rikta klagomål mot organisationen och erhålla svar m.m. (12 kap. 1 §).

Till de rättighetshavare som omfattas av bestämmelsen hör rättighetshavare som är anslutna till organisationen eller gett ett förvaltningsuppdrag (se 3 kap. 1 §) till den, men som inte är medlemmar (se 1 kap. 8 §) i den. Bestämmelsen omfattar också rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan och rättighetshavare vars rättigheter förvaltas på basis av bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning, men där något förvaltningsuppdrag inte har lämnats.

Medlemsstämma

5 kap. 1 §

Paragrafen innehåller allmänna bestämmelser om förhållandet mellan lagens bestämmelser om medlemsstämma och bestämmelser om stämma i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen. Bestämmelserna genomför delar av artiklarna 8.1 och 8.12 och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Första stycket

I första stycket anges att bestämmelserna i kapitlet gäller för kollektiva förvaltningsorganisationer om bestämmelserna i denna lag föreskriver något annat än det som gäller enligt bestämmelser om stämma i annan associationsrättslig lagstiftning. Det innebär att bestämmelserna i kapitlet om medlemsstämma i vissa fall gäller i stället för föreskrifter i annan associationsrättslig reglering om stämma i ekonomiska föreningar, aktiebolag, europakooperativ, europabolag och europeiska ekonomiska intressegrupperingar om en kollektiv förvaltningsorganisation bedriver sin verksamhet i någon av dessa associationsformer (jfr 1 kap. 4 §). För ideella föreningar saknas motsvarande lagstiftning. För dem gäller alltså alla bestämmelser i kapitlet.

Om bestämmelser om stämma i den allmänna associationsrättsliga regleringen helt saknar motsvarighet i bestämmelserna om medlemsstämma i detta kapitel, så gäller alltså de bestämmelserna. Ett exempel på en sådan bestämmelse i den allmänna associationsrättslig reglering som gäller även fortsättningsvis är bestämmelser om ordförande på stämma (se t.ex. 7 kap. 10 § föreningslagen och 7 kap. 30 § aktiebolagslagen). I vissa fall regleras olika aspekter av samma fråga både i detta kapitel och i den allmänna associationsrättsliga regleringen. Det kan också förekomma att den allmänna associationsrättsliga regleringen medger vissa undantag från en bestämmelse; undantag som saknar motsvarighet i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Vad som gäller i sådana situationer kan inte besvaras generellt. En bedömning behöver göras i varje enskilt fall med utgångspunkt i att syftet med lagen om kollektiv rättighetsförvaltning är att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt (se 1 kap. 2 § och skäl 9 till direktivet). Av betydelse för den bedömningen är också att lagen om kollektiv rättighetsförvaltning innehåller ett flertal allmänt hållna bestämmelser om medlemsinflytande, bl.a. ett krav på att medlemmarna ska ges möjlighet att på ett lämpligt och effektivt sätt delta i beslutsfattandet (se 2 kap. 2 §).

I regel gäller att om samma fråga regleras både i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen och denna lag och den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen innehåller ett undantag som kan

innebära minskade möjligheter för enskilda medlemmar att delta i beslutsfattandet och det undantaget inte har sin motsvarighet i denna lag, så gäller inte det undantaget för kollektiva förvaltningsorganisationer. Ett exempel på en undantagsbestämmelse i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen som inte fullt ut kan tillämpas i en kollektiv förvaltningsorganisation, är bestämmelsen i föreningslagen som medger att stadgarna i en ekonomisk förening innehåller villkor för ändring av föreningens stadgar – dvs. villkor utöver stämmobeslut (se 7 kap. 14 § första och andra stycket föreningslagen jämförd med 5 kap. 3 § lagen om kollektiv rättighetsförvaltning).

Andra stycket

I andra stycket finns bestämmelser om att oavsett vad som följer av första stycket ska vissa bestämmelser i detta kapitel tillämpas utöver bestämmelserna i första stycket. Stadgandet motiveras av att lagen om kollektiv rättighetsförvaltning innehåller bestämmelser som helt eller delvis saknar motsvarighet i befintliga associationsrättsliga bestämmelser, t.ex. om krav på att medlemsstämman ska besluta i vissa frågor som rör kollektiv rättighetsförvaltning.

Bestämmelserna i andra stycket innebär att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation som är en ekonomisk förening, ett aktiebolag, ett europakooperativ eller ett europabolag ska besluta om villkoren för medlemskap i den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där dessa inte regleras av stadgarna (3 § andra stycket).

Bestämmelserna innebär också att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation som är en ekonomisk förening, ett aktiebolag, ett europakooperativ, ett europabolag eller en europeisk ekonomisk intressegruppering ska ta beslut i vissa frågor, bl.a. om riktlinjer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare (5 §), delegation i vissa fall (6 §) och utseende av revisor (7 §). Vidare gäller att en kollektiv förvaltningsorganisation som bedrivs i någon av dessa associationsformer omfattas av lagens bestämmelser om kriterier för att kunna begränsa en medlems (se 1 kap. 8 §) rätt att delta i och rösta vid medlemsstämman (8 §). Nu nämnda associationsformer omfattas också av skyldigheten att

återge kriterierna i sina stadgar eller medlemskapsvillkoren och att hålla den allmänt tillgängliga (9 §).

Tredje stycket

I tredje stycket anges att de befogenheter för medlemsstämman som anges i 2–12 §§ i tillämpliga delar ska utövas av styrelsen i en stiftelse eller förvaltaren för en stiftelse. Bestämmelserna motiveras av att en stiftelse saknar medlemmar och därmed en direkt motsvarighet till direktivets uttryck medlemsstämma (jfr skäl 23 till direktivet).

Fjärde stycket

I fjärde stycket anges att bolagsmännen i ett handelsbolag eller en europeisk ekonomisk intressegruppering kan besluta att de befogenheter som anges i 2–12 §§ ska utövas av ett särskilt organ eller av samma organ som utövar de befogenheter som avses i 6 kap. 1–4 §§. Bestämmelsen motiveras av att det saknas bestämmelser om stämma för handelsbolag. Det är dock möjligt för bolagsmännen att komma överens om att vissa beslut ska tas i en ordning som motsvarar stämma. Bestämmelsen medger också att bolagsmännen kan besluta att de aktuella befogenheterna ska utövas av samma organ som utövar den s.k. övervakningsfunktionen (se 6 kap. 1 §).

5 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska ha en medlemsstämma och att den ska sammankallas minst en gång per år. Bestämmelserna genomför artikel 8.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Bestämmelserna får tillämpning på kollektiva förvaltningsorganisationer som är ideella föreningar eftersom sådana föreningar inte uttryckligen omfattas av lagbestämmelser om skyldighet att sammankalla stämma.

För de associationsformer där det finns lagbestämmelser om stämma – ekonomiska föreningar, aktiebolag, europakooperativ,

europabolag – följer redan av de bestämmelserna att associationens stämma ska sammankallas minst en gång per år (jfr 1 § första stycket).

För stiftelser och handelsbolag, som inte har stämma, gäller det som föreskrivs i 1 § tredje och fjärde stycket.

5 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att medlemsstämman ska besluta om ändringar av stadgarna och villkoren för medlemskap i en kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna genomför artikel 8.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Uttrycket stadgar är associationsneutralt och tillämpas på alla konstituerande handlingar för en kollektiv förvaltningsorganisation oavsett i vilken associationsform som organisationen bedriver sin verksamhet (se 1 kap. 9 §).

Bestämmelserna i första stycket innebär både att stämman ska besluta om ändringar av stadgarna, och att endast stämman får besluta om sådana ändringar. Det är exempelvis inte tillåtet att delegera beslutsrätten till ett annat organ, eller uppställa som villkor för ändringar av stadgarna att ett beslut måste godkännas av ett annat organ, en medlemsorganisation eller en tredje part.

I andra stycket uttrycks att medlemsstämman ska besluta om villkoren för medlemskap i den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där villkoren inte regleras av stadgarna. På motsvarande sätt som bestämmelserna i första stycket innebär bestämmelserna i andra stycket både att stämman ska besluta om villkoren för medlemskap, och att endast stämman får besluta om sådana villkor.

5 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att medlemsstämman ska besluta om utnämning av eller avskedande av ledamöter i den kollektiva förvaltningsorganisationens styrelse eller motsvarande och om ersättningar och andra förmåner till sådana ledamöter. Bestämmelserna genomför artikel 8.4 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Uttrycket ”besluta om utnämnande eller avskedande” innebär att stämman ska fatta beslut om vad som ska gälla i detta avseende. Det innebär att stämman både kan besluta att direkt utse styrelseledamöter, men också att stämman kan besluta om att ledamöterna ska utses på annat sätt.

5 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att medlemsstämman ska besluta om vissa riktlinjer och andra övergripande frågor som rör den kollektiva förvaltningsorganisationens verksamhet. Bestämmelserna genomför artikel 8.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Bestämmelserna innebär att medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation inte endast får utan också ska besluta om sådana riktlinjer m.m. som anges i paragrafen, med undantag för den möjlighet till delegation som anges i 5 kap. 6 §. Det är alltså inte tillåtet att besluta att inte ha en viss riktlinje på ett av de nämnda områdena. Riktlinjerna ska åtminstone sätta ramarna för förvaltningens verksamhet (se artikel 8.7 och skäl 23 till direktivet) och är ett uttryck för att de viktigaste besluten i den kollektiva förvaltningsorganisationen ska fattas vid stämman (skäl 22).

Riktlinjerna för fördelning av utestående belopp (p. 1) avser riktlinjer för fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare eller, i förkommande fall, kategorier av rättighetshavare (skäl 29 till direktivet). Riktlinjen sätter ramen för den fördelning och betalning som ska ske enlighet 7 kap. 6 § och efterföljande paragrafer. Medlemsstämman kan anpassa detaljgraden i en sådan riktlinje, t.ex. med hänsyn till det område organisationen är verksam och möjligheten att få information från användarna om den faktiska användningen av verk och andra prestationer (jfr 9 kap. 6 §). Detaljgraden kan också variera beroende på om den kollektiva förvaltningsorganisationen själv ansvarar för fördelningen och betalningen till rättighetshavarna, eller om fördelningen och betalningen sker via en medlemsorganisation som representerar rättighetshavare (jfr 7 kap. 10 §). Ett exempel på en situation där riktlinjen kan avse fördelning till kategorier av rättighetshavare är om den kollektiva förvaltningsorganisationen är en paraplyorganisation som har medlemmar som är enheter som företräder (kategorier av)

rättighetshavare och betalningen till rättighetshavarna sker via en sådan enhet.

Riktlinjer om användning av belopp som inte kan fördelas (p. 2) förutsätter att beloppen uppfyller kraven för att vara sådana belopp enligt 7 kap. 8 §.

Investeringsstrategin för rättighetsintäkter och eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter (p. 3) tar sikte på investeringar som avses i 6 kap. 4 § första stycket.

Riktlinjerna för avdrag från rättighetsintäkter och från eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter (p. 4) tar sikte på avdrag som avses i 6 kap. 3 § andra stycket.

Medlemsstämmans beslut om användning av belopp som inte kan fördelas (p. 5) avser användning av belopp som avses i 7 kap. 8 §.

Medlemsstämmans beslut om riskhanteringsstrategi (p. 6) avser investeringar som avses i 7 kap. 3 § andra stycket.

Medlemsstämmans beslut om förvärv, försäljning eller inteckning av fast egendom (p. 7), godkännande av fusioner och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter (p. 8), samt godkännande av upptagande av lån, utlåning eller ställande av säkerheter för lån (p. 9), avser frågor som i övrigt inte regleras i lagen.

5 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att medlemsstämman får delegera vissa befogenheter som anges i 5 kap. 5 § till det organ som avses i 6 kap. 1-4 §§. Bestämmelserna genomför artikel 8.6 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Bestämmelsen innebär att medlemsstämman i vissa angivna fall får delegera beslut som avser den kollektiva förvaltningsorganisationens riskhanteringsstrategi (p. 6), beslut om förvärv, försäljning eller inteckning av fast egendom (p. 7), godkännande av fusioner och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter (p. 8), samt godkännande av upptagande av lån, utlåning eller ställande av säkerhet för lån (p. 9).

Medlemsstämman får inte delegera några andra av de beslut som omnämns i 5 kap. 5 §, vare sig till det organ som avses i 6 kap. 1–4 §§ eller till annat organ.

5 kap. 7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att medlemsstämman ska besluta om utnämning och entledigande av revisor och godkänna den årliga tillsynsrapporten. Bestämmelserna genomför artikel 8.8 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

Med insynsrapport avses den rapport som anges i 10 kap. 6 §.

Med revisor avses den eller de auktoriserade eller godkända revisor(er) som ska granska insynsrapporten i enlighet med 10 kap. 7 §.

5 kap. 8 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om medlemsrättigheter och möjligheten att begränsa utövandet av dessa rättigheter. Bestämmelserna genomför delar av artikel 8.9 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

I första stycket anges huvudregeln att varje medlem har rätt att delta i och utöva rösträtt vid medlemsstämman. Vad som avses med uttrycket medlem framgår av 1 kap. 8 §.

Av andra stycket framgår att möjligheten att delta och utöva rösträtt får begränsas. En sådan begränsning får baseras på medlemskapets varaktighet, eller belopp som har mottagits av eller är utestående till en medlem. Begränsningen kan baseras på den ena eller båda av dessa kriterier. Kriterierna ska fastställas och tillämpas på ett skäligt och proportionellt sätt (jfr artikel 8.9). Begränsningar baserade på andra kriterier är inte tillåtna.

5 kap. 9 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att eventuella kriterier för begränsning av möjligheten att utöva medlemsrättigheter ska återges i stadgarna eller medlemskapsvillkoren och vara allmänt tillgängliga. Med att de ska vara allmänt tillgängliga avses exempelvis att de ska finnas på organisationens webbplats. Bestämmelserna genomför delar av artikel 8.9 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

5 kap. 10 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet att utse ombud till medlemsstämman. Bestämmelserna genomför delar av artikel 8.10 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2 i den allmänna motiveringen.

I första stycket anges huvudregeln att en medlem har rätt att företrädas vid medlemsstämman genom ett ombud som agerar på basis av en fullmakt. Fullmakten får inte resultera i en intressekonflikt. Ett exempel på vad som kan vara en intressekonflikt är om den utnämnande medlemmen och fullmaktshavaren tillhör olika kategorier av rättighetshavare inom den kollektiva förvaltningsorganisationen, t.ex. upphovsman och förläggare eller utövande konstnär och producent (jfr artikel 8.10 och skäl 22).

I andra stycket finns en särbestämmelse för kollektiva förvaltningsorganisationer som är föreningar. För sådana organisationer gäller vissa begränsningar i möjligheten att utse ombud. Begränsningarna motsvarar förslaget till ny lydelse av 7 kap. 4 § föreningslagen enligt Promemoria (utkast till lagrådsremiss) (Ju2010/9441/L1).

5 kap. 11 §

Paragrafen innehåller vissa ytterligare bestämmelser om att en fullmakt som avses i 10 § gäller för en enda medlemsstämma och att fullmaktshavaren har samma rättigheter vid stämman som den medlem som har gett fullmakten skulle ha haft. Vidare anges att fullmaktshavaren ska rösta i enlighet med instruktioner från den medlem som har gett fullmakten. Bestämmelserna genomför delar av artikel 8.10 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

5 kap. 12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation som bedrivs som förening eller europakooperativ kan låta medlemsstämmans befogenheter i enlighet med 1–11 §§ utövas av särskilt valda fullmäktige i enlighet med bestämmelser i föreningslagen. Det gäller under förutsättning att det säkerställs att medlemmarna på ett lämpligt och effektivt sätt kan delta i

beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen, och att de olika kategorierna av medlemmar är skäligen och balanserat representerade i fullmäktige (jfr kommentaren till 2 kap. 2 §). Bestämmelserna genomför artikel 8.11 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.8.2.

6 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om övervakningsfunktion i kollektiva förvaltningsorganisationer. Bestämmelserna genomför artiklarna 9.1 och 9.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.9.2.

Första stycket

I stycket anges att en kollektiv förvaltningsorganisation ska ha en övervakningsfunktion. Övervakningsfunktionen omfattar inte ledning av den löpande förvaltningen utan i stället övervakning av de personer som utövar den ledningen samt vissa andra övergripande frågor, t.ex. i enlighet med delegation från stämman (jfr 3 och 5 §§ och skäl 24 till direktivet).

I 3 § preciseras vad övervakningsskyldigheten innebär.

Andra stycket

Av stycket framgår att det i det organ som utövar övervakningsfunktionen ska finnas en skälig och balanserad representation av olika medlemskategorier. Uttrycket ”i förekommande fall” innebär att det endast är om organisationen har olika medlemskategorier som kravet gäller. Innebörden av ”skälig balanserad representation av olika medlemskategorier” framgår av kommentaren till 2 kap. 2 § andra stycket.

Tredje stycket

I stycket finns en bestämmelse om att det är styrelsen i en ekonomisk förening eller ett aktiebolag som ska utöva övervakningsfunktionen, om den kollektiva förvaltningsorganisationen bedriver sin verk-

samhet i någon av dessa associationsformer. Uttrycket ”eller motsvarande” innebär att detsamma ska gälla för förvaltningsorganet i monistiskt organiserade europakooperativ eller europabolag och styrelsen eller förvaltaren för en stiftelse som utövar denna funktion.

En sådan styrelse eller motsvarande organ omfattas i förekommande fall av kraven i andra stycket men får inte direkt ansvara för den löpande förvaltningen. Det direkta ansvaret för den löpande förvaltningen ska i stället utövas separat av en verkställande direktör enligt 7 §.

6 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för var och en av de personer som utövar övervakningsfunktionen att lämna en årlig individuell redogörelse till medlemsstämman om intressekonflikter. Bestämmelserna genomför artikel 9.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.9.2.

6 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att det organ som utövar övervakningsfunktion ska sammanträda regelbundet och utöva åtminstone vissa befogenheter. Bestämmelserna genomför artikel 9.4 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.9.2.

6 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att det organ som utövar övervakningsfunktion regelbundet ska rapportera om utövandet av sina befogenheter till medlemsstämman. Bestämmelserna genomför artikel 9.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.9.2.

6 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att verksamhetsledningen för en kollektiv förvaltningsorganisation ska utövas på ett sunt, ansvarsfullt och lämpligt sätt, med sunda förvaltnings- och redovisningsmetoder och mekanismer för intern kontroll. Bestämmelserna genomför artikel 10.1 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.9.2.

De i paragrafen angivna skyldigheterna för verksamhetsledningen i en kollektiv förvaltningsorganisation är av rörelserättslig karaktär och gäller utöver associationsrättsliga bestämmelser.

Exempel på personer som ingår i verksamhetsledningen är den verkställande direktören (där sådan finns), liksom personer som ingår i ledningsgrupper eller liknande och andra ansvariga personer, såsom ekonomiansvarig, chefsjurist och personalchef.

6 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska se till att de har och följer förfaranden för att undvika intressekonflikter. I paragrafen preciseras ett krav på vad förfarandena åtminstone ska innefatta, nämligen en årlig individuell redogörelse till medlemsstämman från var och en av de personer som utövar verksamhetsledningen. Bestämmelserna genomför artikel 10.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 7.9.2.

De i paragrafen angivna skyldigheterna för verksamhetsledningen i en kollektiv förvaltningsorganisation är av rörelserättslig karaktär och gäller utöver associationsrättsliga bestämmelser.

6 kap. 7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer som är ekonomiska föreningar, aktiebolag, stiftelser eller monistiskt organiserade europakooperativ eller europabolag ska ha en verkställande direktör som ansvarar för den löpande förvaltningen. Den verkställande direktören får inte vara ledamot av styrelsen. Bestämmelserna saknar direkt motsvarighet i direktivet och behandlas i avsnitt 7.9.2.

Bestämmelserna i paragrafen motiveras av att övervakningsfunktionen inte kan utövas av personer som ansvarar för den löpande förvaltningen och vice versa (se kommentaren till 1 § tredje stycket, jfr skäl 24 till direktivet).

7 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter. Bestämmelserna genomför artikel 11.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.1.2.

Bestämmelsen ger uttryck för en på området för kollektiv rättighetsförvaltning anpassad reglering av en sysslomans allmänna skyldighet att utföra sitt uppdrag med omsorg och att vårda de medel som sysslomannen fått för huvudmannens räkning.

7 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation i sina räkenskaper ska separera vissa intäkter, inkomster, investeringar, tillgångar och avgifter från varandra. Bestämmelserna genomför artikel 11.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.1.2.

Uttrycket rättighetsintäkt definieras i 1 kap. 11 § och uttrycket förvaltningsavgift definieras i 1 kap. 12 §.

Bestämmelserna ger uttryck för en på området för kollektiv rättighetsförvaltning anpassad reglering av en sysslomans allmänna skyldighet att skilja huvudmannens egendom från sin egen. Bestämmelserna innebär att en separation ska göras i räkenskaperna. Den innebär inte ett krav på att hålla verksamheten för kollektiv förvaltning åtskild från annan verksamhet som den kollektiva förvaltningsorganisationen eventuellt bedriver, t.ex. facklig verksamhet.

7 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om användning av rättighetsintäkter och inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter. Bestämmelserna genomför artikel 11.4 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.1.2.

Bestämmelserna innebär ett visst förbud mot att en kollektiv förvaltningsorganisation överför medel som härrör från verksamheten för kollektiv rättighetsförvaltning till annan verksamhet. Bestämmelserna kompletterar kravet i 7 kap. 2 § på att göra en separation i räkenskaperna mellan den verksamhet som avser kollektiv förvaltning och annan verksamhet. I andra och tredje styckena anges vissa undantag från huvudregeln som innebär att medlemsstämman kan besluta om annat i dessa fall.

7 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om investering av rättighetsintäkter. Bestämmelserna genomför artikel 11.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.1.2.

Bestämmelserna ger uttryck för en riskrelaterad, kvalitativ och processinriktad reglering i motsats till en detaljreglerad och kvantitativ reglering (jfr. prop. 2004/05:165 s. 171). Bestämmelserna tar alltså sikte på hur och enligt vilka kriterier beslut om investeringar ska fattas. En kollektiv förvaltningsorganisation behöver själv ta ansvar för att de investeringsbeslut som tas är väl underbyggda. Begränsningarna i möjliga investeringar kommer främst till uttryck i de riktlinjer för investeringar och riskhantering som varje kollektiv förvaltningsorganisation är skyldig att besluta om och följa (se 5 kap. 5 § p. 3 och 6 samt 6 kap. 3 § p. 2).

7 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om avdrag, bl.a. för förvaltningsavgifter i förhållande till rättighetsintäkter. Bestämmelserna genomför artikel 12 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.2.2. Uttrycket rättighetsintäkt definieras i 1 kap. 11 § och uttrycket förvaltningsavgift i 1 kap. 12 §.

Första stycket

I stycket anges en skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att informera en rättighetshavare om de avdrag som organisationen gör för bl.a. förvaltningsavgifter i förhållande till rättighetsintäkter och eventuella inkomster från investeringar av rättighetsintäkter.

Informationen ska ges till rättighetshavare innan de ger den kollektiva förvaltningsorganisationen ett förvaltningsuppdrag. Informationsplikten gäller alltså inte i förhållande till rättighetshavare vars rättigheter omfattas av ett representationsavtal eller en avtalslicens utsträckta verkan. De gäller inte heller i förhållande till rättighetshavare vars rättigheter förvaltas inom ramen för bestämmelser om obligatorisk kollektiv förvaltning.

Andra stycket

I andra stycket anges närmare kriterier för avdrag. Avdragen ska bl.a. vara förenliga med de riktlinjer för avdrag som beslutats av stämman enligt 5 kap. 5 § p. 4. Avdragen ska också vara rimliga i förhållande till de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna. Detta innebär att det i regel inte är möjligt att göra alla rättighetsintäkter och inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter till föremål för avdrag, t.ex. för sociala eller kulturella ändamål (se skäl 28 till direktivet).

På området för privatkopieringsersättning har EU-domstolen accepterat att fördelning kan ske indirekt till rättighetshavarna genom vissa kulturinstitutioners och sociala inrättningars verksamhet (se domstolens dom av den 11 juli 2013 i mål C-521/11, Amazon.com International Sales m.fl.).

För avdrag för förvaltningsavgifter gäller utöver det nämnda att de inte får överskrida den kollektiva förvaltningsorganisationens motiverade och dokumenterade förvaltningskostnader. Bestämmelserna ligger i linje med allmänna principer om att en syssloman har rätt till skäligt arvode från huvudmannen och är en kodifiering av god sed på området för kollektiv förvaltning.

I 8 kap. 2 § finns bestämmelser om avdrag i situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar rättigheter på grundval av att representationsavtal.

Tredje stycket

I tredje stycket finns särskilda bestämmelser om avdrag för sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag från rättighetsintäkter eller från inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter. Sådana tjänster ska erbjudas rättighetshavarna på grundval av rättvisa kriterier, särskilt när det gäller omfattningen av tjänsterna. Med rättvisa kriterier menas att tjänsterna ska erbjudas på ett icke-diskriminerande sätt (jfr skäl 24 till direktivet).

7 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare. Bestämmelserna genomför artikel 13.1 och 13.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.3.2.

Bestämmelserna i paragrafen gäller inte belopp som ska betalas och fördelas till en annan kollektiv förvaltningsorganisation. För sådana belopp gäller i stället bestämmelserna i 8 kap. 3 §.

Första stycket

I stycket uppställs vissa inledande krav på betalning och fördelning av utestående belopp till rättighetshavarna. Med utestående belopp avses belopp som har inkasserats för rättighetshavarnas räkning och som efter avdrag är förestående att fördelas och betalas till rättighetshavarna. Utestående belopp omfattar i regel belopp som har inkasserats som en ersättning för ett upphovsrättsligt förfogande, dvs. ett förfogande som har gett upphov till en rättighetsintäkt enligt 1 kap. 11 §.

Betalningen och fördelningen ska ske med utgångspunkt i de riktlinjer för fördelning som har beslutats av medlemsstämman i

enlighet med 5 kap. 5 § 1. Fördelningen och betalningen ska ske omsorgsfullt och korrekt i enlighet med dessa riktlinjer.

Andra stycket

Av andra stycket framgår att fördelningen och betalningen ska ske snarast möjligt, dock senast nio månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades. Det gäller dock inte om det föreligger objektiva skäl för att inte iaktta tidsfristen. Exempel på sådana objektiva skäl är om information om användningen och information om rättighetshavare, verk och andra skyddade prestationer saknas eller är ofullständig.

Tredje stycket

I tredje stycket anges att utestående belopp som inte kan fördelas till rättighetshavare inom tidsfristen i andra stycket, ska redovisas separat i den kollektiva förvaltningsorganisationens räkenskaper. Bestämmelsen ligger i linje med det krav på separation i räkenskaperna som anges i 7 kap. 2 §.

7 kap. 7 §

Paragrafen innehåller ytterligare bestämmelser om fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare. Bestämmelserna genomför artikel 13.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.3.2.

Första och andra styckena

I första stycket anges ytterligare skyldigheter för den kollektiva förvaltningsorganisationen i fråga om åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna. I det ingår att organisationen ska göra viss information tillgänglig för rättighetshavare som organisationen företräder, medlemsorganisationer och kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka organisationen har ingått representationsavtal – förutsatt att informationen är tillgänglig. Hänvisningen till att organisationen ska vidta åtgärder inom ramen för de krav

som följer av 6 § innebär att organisationens åtgärder för att hitta rättighetshavare ska ligga inom den ram som följer av organisationens riktlinjer för fördelning. I andra stycket preciseras närmare vad informationen ska omfatta.

Tredje stycket

I tredje stycket finns bestämmelser om att organisationen ska granska sitt register över medlemmar och andra lätt tillgängliga register. Om granskningarna inte leder till att organisationen kan identifiera och lokalisera de behöriga rättighetshavarna, ska organisationen inom viss tid göra denna information tillgänglig för allmänheten. Med detta avses att man ska informera om att man vidtagit åtgärder men inte lyckats identifiera eller lokalisera rättighetshavaren/rna.

7 kap. 8 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att det, när det har gått viss tid, och organisationen har vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna till de utestående beloppen i enlighet med första till tredje stycket, ska beloppen anses utgöra belopp som inte kan fördelas. Vidare framgår att medlemsstämman ska besluta om hur sådana belopp ska användas. Bestämmelserna genomför artikel 13.4 och 13.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.3.2.

7 kap. 9 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att vad som gäller i situationer där den slutliga fördelningen och betalningen till rättighetshavare sker via medlemmar i den kollektiva förvaltningsorganisationen som är enheter som företräder rättighetshavare. Bestämmelserna genomför de aspekter av artiklarna 13.1 andra stycket och 13.2 till 13.4 i direktivet som rör sådana enheter och behandlas i avsnitt 8.3.2.

Bestämmelserna i paragrafen innebär att medlemmen som är en enhet som representerar rättighetshavare ska följa samma regler

som den kollektiva förvaltningsorganisationen hade behövt följa om den hade ansvarat för den slutliga fördelningen och betalningen. Enheten ska agera inom de riktlinjer för fördelning och betalning (7 kap. 1 §) samt inom riktlinjerna för användning av belopp som inte kan fördelas (7 kap. 8 §) som har beslutats av den kollektiva förvaltningsorganisationen.

7 kap. 10 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att vad som gäller i situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation får ersättning från en annan kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna genomför artikel 15.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 8.3.2.

Bestämmelserna i paragrafen motsvarar i huvudsak de som gäller för fördelning och betalning enligt 1 § av de medel som en organisation själv inkasserat. En skillnad är att denna paragraf uppställer en tidsfrist om sex månader till skillnad från den tidsfrist om nio månader som gäller enligt 1 §.

Om fördelningen och betalningen till rättighetshavarna verkställs av en medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation, som är en enhet som representerar rättighetshavare, gäller skyldigheterna för den enheten.

8 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om icke-diskriminering i fråga om rättighetshavare vars rättigheter förvaltas genom representationsavtal. Bestämmelserna genomför artikel 14 i direktivet och behandlas i avsnitt 9.1.2.

Med representationsavtal avses ett avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer genom vilket en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta de rättigheter den representerar (se 1 kap. 13 §). Bestämmelserna tillämpas bl.a. i fråga om tariffer, förvaltningsavgifter och villkoren för inkassering av rättighetsintäkter och fördelning av utestående belopp (se artikel 14 i direktivet).

8 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser att en kollektiv förvaltningsorganisation i princip inte får göra avdrag på intäkter från rättigheter som den förvaltar genom representationsavtal. I andra och tredje styckena anges dock vissa undantag från huvudregeln. Bestämmelserna genomför artikel 15.1 i direktivet och behandlas i avsnitt 9.2.2.

8 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om fördelning och betalning till en annan kollektiv förvaltningsorganisation när det finns ett representationsavtal. Bestämmelserna genomför artikel 15.2 och 15.3 första stycket i direktivet och behandlas i avsnitt 9.2.2.

Bestämmelserna är tvingande på så sätt att det inte är möjligt för organisationerna att avtala om att någon överföring av medel inte behöver ske. I likhet med det som gäller för betalning och fördelning till de egna rättighetshavarna (7 kap. 6 §) uppställs inte något absolut krav på fullständigt korrekt fördelning.

9 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förhandla om licensieringen av rättigheter i enlighet med god affärssed och att de ska förse varandra med all nödvändig information. Bestämmelserna genomför artikel 16.1 i direktivet och behandlas i avsnitt 10.1.2.

Bestämmelserna tar sikte på situationer när en kollektiv förvaltningsorganisation (se 1 kap. 5 §) och en användare (se 1 kap. 14 §) förhandlar med varandra om licensiering av rättigheter. Bestämmelserna uppställer inte något krav på förhandlingsskyldighet eller kontraheringsplikt och påverkar inte allmänna bestämmelser om avtals ingående. Kontraheringsplikt som följer av annan lagstiftning, t.ex. bestämmelser om tvångslicenser i upphovsrättslagen, påverkas alltså inte. Inte heller påverkas bestämmelserna om förhandlingsskyldighet i 52 a § upphovsrättslagen eller bestämmelser

om medling enligt lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister.

Eftersom bestämmelsen tar sikte på förhandling om ”licensiering av rättigheter” är den tillämplig endast i situationer som avser ett nyttjande som kan bli föremål för licensiering. Det gäller t.ex. på områden där nyttjandet baseras på licensiering av en ensamrätt (t.ex. 2 § upphovsrättslagen) eller en tvångslicens (t.ex. 47 § upphovsrättslagen). Exempel på ett område som inte kan bli föremål för licensiering är privatkopieringsersättning (26 k–m §§ upphovsrättslagen); den möjlighet som en representativ organisation har att avtala om att sätta ned ersättning enligt 26 m § upphovsrättslagen utgör inte en licensiering av rättigheter. Inte heller följerätt (26 n–p §§ upphovsrättslagen) kan bli föremål för licensiering.

Kravet i första meningen på att kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förhandla med varandra i enlighet med god affärssed innebär inte någon förändring av gällande svensk rätt, där ett sådant krav redan uppställs enligt allmänna principer. Bestämmelsen har därför framför allt en handlingsdirigerande funktion i det att den understryker att parterna bör förhandla med varandra i enlighet med god affärssed och att licensvillkor inte bör uppställas ensidigt av ena parten.

Även kravet i andra meningen på att organisationen och användaren ska ”förse varandra med all nödvändig information” har tillämpning i situationer där parterna förhandlar med varandra. I likhet med vad som gäller enligt bestämmelserna i första meningen följer innehållet i bestämmelsen redan av allmänna regler; bestämmelsen har därför framför allt en handlingsdirigerande funktion.

9 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om licensieringsvillkor, tariffer och skyldighet för en kollektiv förvaltningsorganisation att till användaren lämna viss information om tarifferna. Bestämmelserna genomför delar av artikel 16.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 10.1.2.

Första stycket

Bestämmelserna i första stycket om att licensieringsvillkoren ska baseras på objektiva kriterier innebär att en kollektiv förvaltningsorganisation inte får ta ut avgifter för sina tjänster i förhållande till en användare som är avsevärt högre än de som tas ut för jämförbara tjänster i andra medlemsstater. Kravet på att licensieringsvillkoren ska baseras på icke-diskriminerande kriterier innebär att en kollektiv förvaltningsorganisation ska tillämpa lika villkor för likvärdiga transaktioner med användare.

Kraven på licensieringsvillkoren har inte tillämpning på rättigheter av kompensationskaraktär, t.ex. privatkopieringsersättning eller följerätt. För dessa ersättningsordningar gäller i stället bestämmelserna om fastställande och beräkning av ersättning m.m. i 26 k–26 m §§ och 26 n–26 p §§ i upphovsrättslagen.

Andra stycket

Andra stycket inleds med en bestämmelse om att rättighetshavare ska få skälig ersättning för användning av sina rättigheter. Därefter följer en exemplifierande uppräkning med kriterier som kan ha betydelse vid beräkning av tariffen för användning av ensamrätter och rättigheter till ersättning, inklusive bestämmelser om tvångslicens (t.ex. 47 § upphovsrättslagen). Kriterierna påminner om de som har kommit till uttryck i andra direktiv på upphovsrättsområdet eller i praxis från EU-domstolen bl.a. på konkurrensrättsområdet.

I likhet med bestämmelserna i första stycket saknar bestämmelserna i andra stycket tillämpning på rättigheter av kompensationskaraktär, t.ex. privatkopieringsersättning eller följerätt.

Tredje stycket

I tredje stycket finns bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska informera den berörda användaren om de kriterier som har använts för att fastställandet av tarifferna.

Bestämmelsen syftar till att ge användaren en möjlighet att för egen del bedöma de kriterier på vilka tariffen har beräknats.

Bestämmelsen ska inte förstås som att den kollektiva förvaltningsorganisationen ensidigt kan bestämma hur tarifferna ska fastställas, eftersom det följer av 1 § att den kollektiva förvaltningsorganisationen och användaren ska förhandla med varandra om licensieringen.

I likhet med bestämmelserna i första och andra styckena saknar bestämmelserna i tredje stycket tillämpning på rättigheter av kompensationskaraktär, t.ex. privatkopieringsersättning eller följerätt.

9 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer inte ska de vara skyldiga att använda licensvillkor som avtalats med en användare som vägledande för andra typer av nättjänster, när användaren tillhandahåller en ny typ av nättjänst som varit tillgänglig för allmänheten i unionen i mindre än tre år. Bestämmelserna genomför delar av artikel 16.2 i direktivet och innebär ett undantag från bestämmelserna om icke-diskriminering i 2 § första stycket (se skäl 32 till direktivet). De behandlas i avsnitt 10.1.2.

9 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska besvara förfrågningar från användare och under vissa förutsättningar erbjuda en licens eller ge användare information om varför den inte avser att utfärda en licens för en viss tjänst. Bestämmelserna genomför artikel 16.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 10.1.2.

Bestämmelserna saknar tillämpning på rättigheter av kompensationskaraktär, t.ex. privatkopieringsersättning eller följerätt, eftersom sådana rättigheter inte kan bli föremål för licensiering.

9 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska se till att användare kan kommunicera med organisationen på elektronisk väg. Bestämmelserna genomför artikel 16.4 i direktivet och behandlas i avsnitt 10.1.2.

Om det är lämpligt, bör en användare kunna kommunicera med organisationen om rapportering av användningen (se artikel 16.4 *in fine*).

9 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rapporteringsskyldighet för användare. Bestämmelserna genomför artikel 17 i direktivet och behandlas i avsnitt 10.2.2 i den allmänna motiveringen.

Bestämmelserna innebär att en användare ska förse en kollektiv förvaltningsorganisation med sådan information om användningen som krävs för inkassering av rättighetsintäkterna och för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare. Rapporteringsskyldigheten är begränsad till information som är tillgänglig för användaren; användaren ska alltså rapportera sådan relevant information om användningen som den har tillgång till. Information om användningen avser i regel både information om det verk eller annat alster som har använts, dess rättighetshavare och omfattningen av användningen. Det uppställs inte något krav på att användaren ska vidta åtgärder för att samla in information om användningen som den annars inte har tillgång till, t.ex. för att ett verks rättighetshavare inte är känd när användningen sker. Rapporteringen ska ske enligt i förväg fastställda eller överenskomna tidsangivelser och format, varvid hänsyn så långt möjligt ska tas till frivilliga branschnormer (jfr skäl 33 till direktivet).

Bestämmelserna ska inte tillämpas på områdena för privatkopieringsersättning, följerätt och tilläggsersättning. På dessa områden gäller i stället särskilda regler om rapporteringsskyldighet i upphovsrättslagen (se 26 m § andra stycket, 26 p § andra stycket och 45 b § andra stycket upphovsrättslagen).

10 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation minst en gång per år ska rapportera till rättighetshavarna om förvaltningen av deras rättigheter. Bestämmelserna genomför artikel 18 i direktivet och behandlas i avsnitt 11.1.2.

Bestämmelserna gäller endast i förhållande till de rättighetshavare som har tillskrivits rättighetsintäkter eller mottagit utbetalningar. Uttrycket rättighetshavare definieras i 1 kap. 7 § och uttrycket rättighetsintäkt definieras i 1 kap. 11 §.

I punkterna 1 till 7 specificeras den information som ska ges till rättighetshavaren. I punkten 1 anges att organisationen ska informera rättighetshavaren om de kontaktuppgifter som rättighetshavaren har gett organisationen tillstånd för att identifiera och lokalisera rättighetshavaren.

Av punkten 2 följer att rättighetshavaren har rätt att få information om de rättighetsintäkter som har tillskrivits honom eller henne. Med att en rättighetshavare har tillskrivits rättighetsintäkter avses att han eller hon har tillskrivits del av de utestående beloppen enligt beslut som tagits i enlighet med de riktlinjer för fördelning som organisationens medlemsstämma har beslutat om (se kommentarerna till 5 kap. 5 § p. 1 och 7 kap. 6 §).

Av punkten 3 följer att rättighetshavaren har rätt till information om belopp som har betalats ut av den kollektiva förvaltningsorganisationen till rättighetshavaren per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning. Med att en rättighetshavare har mottagit en utbetalning menas att organisationens, eller dess medlemsorganisationers, förfarande för fördelning och betalning av utestående belopp har resulterat i en utbetalning till rättighetshavaren (se 7 kap. 6–10 §§). Uttrycket kategori av förvaltade rättigheter förklaras i kommentaren till 3 kap. 1 §.

Av punkten 4 följer att en kollektiv förvaltningsorganisation i sin information till rättighetshavaren ska specificera den period för vilken beloppen tillskrevs och betalades till rättighetshavaren, om inte objektiva skäl hänförliga till rapporteringen från användaren hindrar organisationen från att tillhandahålla informationen. Ett exempel på en situation när rapporteringen från användaren hindrar organisationen från att tillhandahålla informationen är om användningen avser

ett område där information om den faktiska användningen kan vara svår eller förenad med stora kostnader att få.

Av punkten 5 framgår att rättighetshavaren har rätt att få information om avdrag för förvaltningsavgifter. Uttrycket förvaltningsavgift definieras i 1 kap. 12 § och möjligheten för organisationen att göra avdrag för sådana avgifter regleras i 7 kap. 3 § och 5 § andra stycket. Skyldigheten att informera rättighetshavaren om avdrag för förvaltningsavgifter innebär inte en skyldighet för organisationen att informera om faktiska kostnader för förvaltningen av just den rättighetshavarens rättigheter. Det är tillräckligt att organisationen kan informera om de totala avdrag som gjorts för förvaltningsavgifter och den enskilde rättighetshavarens andel av dessa avdrag.

Av punkten 6 framgår att rättighetshavaren har rätt att få information om avdrag för annat än förvaltningsavgifter. Möjligheten för organisationen att göra sådana avdrag regleras i 7 kap. 3 § och 5 § andra och tredje styckena. I enlighet med skyldigheten att informera enligt punkten 5 är det tillräckligt att organisationen kan informera om de totala avdrag som gjorts för annat än förvaltningsavgifter och den enskilde rättighetshavarens andel av dessa avdrag.

Av punkten 7 framgår att rättighetshavaren ska informeras om eventuella rättighetsintäkter som har tillskrivits rättighetshavaren men som inte har betalats för en viss period. Som anges ovan avses med att en rättighetshavare har tillskrivits rättighetsintäkter att han eller hon har individuell rätt till de utestående beloppen enligt de riktlinjer för fördelning som organisationen har beslutat om (se kommentarerna till 5 kap. 5 § 1 och 7 kap. 6 §).

10 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som gäller i situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation tillskriver rättighetsintäkter och har medlemmar som är enheter som företräder rättighetshavare och som ansvarar för fördelningen av rättighetsintäkter. Bestämmelserna genomför artikel 18.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 11.1.2.

I första stycket anges att en kollektiv förvaltningsorganisation som tillskriver rättighetsintäkter och har medlemmar som är enheter som ansvarar för fördelningen av rättighetsintäkter, i vissa fall ska förse dessa enheter med den information som anges i 1 §. Bestämmelsen tar sikte på skilda slag av paraplystrukturer där paraplyorganisationen tillskriver rättighetsintäkter. I en sådan situation behöver medlemsorganisationen den information som avses i 1 § för att kunna informera de berörda rättighetshavarna, dvs. de rättighetshavare som har tillskrivits rättighetsintäkter eller mottagit utbetalningar. I kommentaren till 1 kap. 6 § ges exempel på organisationer som företräder rättighetshavare och som är medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer.

I andra stycket finns bestämmelser som aktualiseras i situationer där medlemmar som är enheter som ansvarar för fördelningen av rättighetsintäkter, tillskriver rättighetsintäkter eller gör utbetalningar till rättighetshavare. I likhet med bestämmelserna i första stycket tar bestämmelserna sikte på skilda slag av paraplystrukturer, men där det är medlemsorganisationen som tillskriver rättighetsintäkterna. Bestämmelserna innebär att enheten ska informera rättighetshavarna i enlighet med bestämmelserna 1 §. Innebörden av bestämmelserna i 1 § redogörs för i anslutning till den paragrafen.

10 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer minst en gång per år och på elektronisk väg ska ge viss information till andra kollektiva förvaltningsorganisationer som den har ingått representationsavtal med. Bestämmelserna genomför artikel 19 i direktivet och behandlas i avsnitt 11.2.2.

Redovisningsskyldigheten gäller i förhållande till andra kollektiva förvaltningsorganisationer för vilkas räkning en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar rättigheter. Bestämmelserna tar således sikte på situationer där förvaltningen baseras på ett representationsavtal (se 1 kap. 13 §). Artikeln omfattar inte skyldigheter i förhållande till organisationer vars rättigheter omfattas en avtalslicens utsträckta verkan men där det saknas ett representationsavtal.

Av punkterna 1 följer att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge den andra kollektiva förvaltningsorganisationen viss

information om rättighetsintäkter och avdrag. Bestämmelserna motsvarar vad som gäller för information till enskilda rättighetshavare enligt 1 § p. 2, 3 och 7.

Av punkten 3 följer att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska informera om avdrag som gjorts för annat än för förvaltningsavgifter i enlighet med 8 kap. 2 §.

Av punkten 4 följer att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska informera om licenser som beviljats eller vägrats i fråga om verk och andra alster som omfattas av representationsavtalet.

Av punkten 5 följer att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska informera om relevanta beslut som fattats vid medlemsstämman. Exempel på sådana beslut torde vara beslut som åtminstone potentiellt eller indirekt kan få effekt på rättighetsintäkter som tillkommer den andra kollektiva förvaltningsorganisationen, t.ex. beslut som tas i enlighet med bestämmelserna i 5 kap. 5 §.

10 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer efter en motiverad begäran, på elektronisk väg och utan onödigt dröjsmål ska tillhandahålla viss information till rättighetshavare och användare samt andra kollektiva förvaltningsorganisationer som den har ingått representationsavtal med. Bestämmelserna genomför artikel 20 i direktivet och behandlas i avsnitt 11.3.2 i den allmänna motiveringen.

Bestämmelserna tar sikte på information som ska tillhandahållas av en kollektiv förvaltningsorganisation efter en ”motiverad begäran”, varmed avses att förfrågan ska vara uppriktig. Med att tillhandahållandet ska ske utan *onödigt* dröjsmål menas att det ska ske så snart det är praktiskt möjligt, det behöver alltså inte ske omedelbart efter att en motiverad begäran inkommit (jfr kommentaren till 11 kap. 12 §). Förfrågan kan göras av rättighetshavare, användare eller en kollektiv förvaltningsorganisation för vars räkning organisationen representerar rättigheter. Hänvisningen till ”rättighetshavare” inbegriper alla rättighetshavare enligt 1 kap. 7 §, dvs. inte endast rättighetshavare som organisationen företräder. Hänvisningen till ”användare” inbegriper alla användare enligt 1 kap. 14 §, dvs. inte endast sådana användare som organisationen har

ingått ett licensavtal med eller inkasserar ersättning från. Vad gäller hänvisningen till ”kollektiva förvaltningsorganisationer” omfattas dock endas dem som organisationen har ingått ett representationsavtal med enligt 1 kap. 13 §.

Den information som ska tillhandahållas ska i första hand, enligt *punkten 1*, avse de verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som den representerar, antingen direkt eller genom representationsavtal, och de territorier som omfattas.

Om enskilda verk eller alster inte kan anges på grund av omfattningen av verksamheten hos den kollektiva förvaltningsorganisationen, är det enligt *punkten 2* tillräckligt att organisationen kan ange de typer av verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som de förvaltar och de territorier som omfattas. Uttrycket typer av verk har behandlats i anslutning till 3 kap. 1 §.

Exempel på en situation där punkten 2 kan aktualiseras är om en organisation bedriver kollektiv förvaltning med stöd av en avtalslicens; den kollektiva förvaltningen avser då som utgångspunkt alla verk eller alster på ett visst område. Det är då tillräckligt att organisationen kan ange för vilka typer av verk eller andra alster och för vilka användningsområden (rättigheter) som organisationen är behörig att utlösa avtalslicens.

10 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska tillhandahålla viss uppdaterad information på sin offentliga webbplats. Bestämmelserna genomför artikel 21 i direktivet och behandlas i avsnitt 11.4.2 i den allmänna motiveringen.

Den i punkten 1 omnämnda stadgan är det eller de dokument som avses i 1 kap. 9 §.

De villkor för medlemskap som avses i punkten 2 är de krav för medlemskap som avses i 4 kap. 1 §.

I punkten 3 hänvisas till standardlicensieringsavtal och tillämpliga standardtariffer, inklusive avdrag. Med avdrag avses både avdrag för förvaltningskostnader och andra avdrag i enlighet med 7 kap. 5 §. Att organisationen ska tillhandahålla och uppdatera standardlicensierings-

avtal och standardtariffer innebär också att organisationen ska ha sådana avtal och tariffer.

De personer som avses i punkten 4 är de personer som utgör den kollektiva förvaltningsorganisationens verksamhetsledning enligt 6 kap. 5 §.

Punkten 5 hänvisar till organisationens riktlinjer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare enligt beslut som fattats med stöd av 5 kap. 5 § 1.

Punkten 6 hänvisar till organisationens riktlinjer för förvaltningsavgifter enligt beslut som fattats med stöd av 5 kap. 5 § 4.

Punkten 7 hänvisar till organisationens riktlinjer för avdrag från rättighetsintäkter och inkomster som härrör från rättighetsintäkter för annat än förvaltningsavgifter enligt beslut som fattats med stöd av 5 kap. 5 § 4, inbegripet avdrag för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster.

Punkten 8 hänvisar till de representationsavtal som organisationen ingått och namnen på de kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått dessa representationsavtal. Uttrycket representationsavtal definieras i 1 kap. 13 §.

Punkten 9 hänvisar till organisationens riktlinjer för användning av belopp som inte kan fördelas enligt beslut som fattats med stöd av 5 kap. 5 § 2.

Punkten 10 hänvisar till organisationens förfaranden för klagomål enligt 12 kap. 1 §.

10 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att kollektiva förvaltningsorganisationer ska upprätta en insynsrapport innehållande de uppgifter som anges i bilagan till direktiv 2014/26/EU. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska även upprätta en särskild rapport om bl.a. användningen av belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster. Bestämmelserna genomför delar av artikel 22 i direktivet och behandlas i avsnitt 11.5.2.

Kravet på upprättande av insynsrapport gäller utöver och oberoende av krav på bokförings- och redovisningsskyldighet enligt annan lagstiftning.

10 kap. 7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om revisorsgranskning av den årliga insynsrapporten som nämns i 9 kap. 6 §. Bestämmelserna genomför artikel 22 i direktivet och behandlas i avsnitt 11.5.2.

Bestämmelserna i första stycket innebär att räkenskapsuppgifterna i den årliga insynsrapporten ska granskas av minst en auktoriserad eller godkänd revisor. Med räkenskapsuppgifter avses de räkenskaper som avses i punkt 1a i bilagan till direktivet och finansiell information som avses i punkt 1 g och h samt punkt 2 i bilagan (se artikel 22.4 tredje stycket).

Bestämmelserna i andra stycket innebär att resultatet av revisorernas granskning enligt första stycket, en s.k. granskningsberättelse och eventuella förbehåll till den, ska återges i sin helhet i den årliga insynsrapporten.

Bestämmelserna om revisorsgranskning och granskningsrapport i första och andra stycket påverkar eller inskränker inte krav på revisorsgranskning m.m. som kan följa av annan lagstiftning.

I tredje stycket uppställs ett krav på att en kollektiv förvaltningsorganisation ska offentliggöra sin årliga insynsrapport på sin webbplats senast åtta månader efter räkenskapsårets slut och hålla den tillgänglig för allmänheten i minst fem år.

11 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldigheter för kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna genomför artiklarna 2.2 och 23 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.1.2.

Första stycket

I första stycket ges en upplysning om att kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade här i landet ska uppfylla kraven i 2–17 §§ när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Med gränsöverskridande licens avses en licens som täcker fler än en medlemsstats territorium (se 1 kap.

16 §). Med näträttigheter avses rättigheter till upphovsrättsligt skyddade musikaliska verk enligt 2 § upphovsrättslagen som krävs för att kunna tillhandahålla nättjänster (se 1 kap. 17 §). Exempel på sådana nättjänster är musiktjänster som möjliggör för konsumenter att ladda ner musik eller lyssna på streamad musik eller andra tjänster som erbjuder filmer eller spel där musik är ett viktigt inslag (se skäl 37 till direktivet).

Stadgandet i första stycket innebär inte att bestämmelserna i 2–17 §§ endast tillämpas på kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar sådana gränsöverskridande licenser som nyss nämnts. I paragraferna finns bestämmelser som har tillämpning även på andra subjekt, t.ex. användare, rättighetshavare och andra kollektiva förvaltningsorganisationer.

Andra stycket

I andra stycket anges att bestämmelserna i detta kapitel inte gäller i förhållande till leverantörer av nättjänster som enbart tillhandahåller tillgång till musikaliska verk i form av notblad. Undantaget är motiverat av att regleringen inte är avsedd att omfatta sådana nättjänster, även om definitionen av musikaliskt verk, åtminstone enligt svensk rätt, omfattar även notblad (se skäl 40 till direktivet).

11 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om krav på resurser för kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna genomför artikel 24 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.2.2.

Första stycket

I första stycket uppställs ett allmänt krav på att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ha tillräckliga resurser för en effektiv och transparent elektronisk hantering av de uppgifter som behövs för förvaltningen av gränsöverskridande licenser. Härmed avses uppgifter om musikaliska verk, rättighetshavare och rättig-

heter för varje territorium för vilket den kollektiva förvaltningsorganisationen har tillstånd att agera, t.ex. på basis av förvaltningsuppdrag.

Andra stycket

I andra stycket specificeras vissa minimikrav på effektiv och transparent hantering av uppgifter som organisationen måste uppfylla inom ramen för de allmänna kraven i första stycket. Kraven baseras på att organisationen ger licens för användning av verk avseende flera territorier, där samma verk kan ha olika rättighetsinnehavare för olika territorier. För att licensiering (9 kap. 2 §), rapportering (11 kap. 8 §), fakturering (11 kap. 9 och 11 §§), samt betalning (11 kap. 12 och 13 §§) ska bli korrekt (se skäl 41 till direktivet) behöver organisationen ha kapacitet att kunna identifiera enskilda verk som den representerar helt eller delvis (punkten 1) och för varje sådant verk kunna identifiera de rättigheter som den representerar och deras rättighetshavare (punkten 2).

Det ställs också krav på att organisationen använder s.k. unika identifikationer för rättighetshavare och musikaliska verk, så långt möjligt med beaktande av frivilliga branschnormer och – förfaranden (punkten 3). Exempel på sådana branschnormer är ISO-standarden International Standard Work Code (ISWC).

Slutligen uppställs i punkten 4 kravet att organisationen snabbt och effektivt ska kunna identifiera och åtgärda motstridigheter i uppgifter som hålls hos andra kollektiva förvaltningsorganisationer. Härmed avses att organisationen ska kunna reagera på och uppdatera sina egna register och databaser om det visar sig att en uppgift är felaktig, t.ex. om ett verk eller en rättighetshavare (se skäl 41 till direktivet).

11 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om insyn i uppgifter om gränsöverskridande repertoar. Bestämmelserna genomför artikel 25 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.3.2.

Första stycket

I första stycket finns allmänna bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation efter en motiverad begäran från leverantörer av nättjänster, rättighetshavare vars rättigheter organisationen representerar och andra kollektiva förvaltningsorganisationer, ska tillhandahålla aktuell information som möjliggör identifiering av den repertoar av nätmusik som organisationen representerar.

Med repertoar avses de rättigheter till verk som en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar (se 1 kap. 15 §). Med repertoar av nätmusik avses de näträttigheter (se 1 kap. 17 §) till musikaliska verk som organisationen förvaltar.

Andra stycket

I andra stycket specificeras den information som organisationen ska kunna tillhandahålla enligt första stycket. Det anges också att informationen ska tillhandahållas på elektronisk väg. Organisationen ska kunna lämna information om de musikaliska verk som organisationen representerar (punkten 1), de rättigheter som representeras helt eller delvis (punkten 2), och de territorier som omfattas (punkten 3).

Tredje stycket

I tredje stycket anges att organisationen får vidta sådana åtgärder som behövs för att säkerställa att uppgifterna som avses i andra stycket är korrekta samt att kontrollera deras återanvändning och skydda kommersiellt känslig information.

11 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfaranden för att korrigera eller lämna information om gränsöverskridande repertoar. Bestämmelserna genomför artikel 26.1 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.4.2.

Första stycket

I första stycket finns bestämmelser om att den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och leverantörer av nättjänster möjlighet att begära rättelse av de uppgifter som avses i 2 § andra stycket eller i 3 § andra stycket. Bestämmelserna innebär att organisationen ska ge möjlighet till nämnda aktörer att kunna begära rättelse av uppgifter i de register (databaser) som organisationen har över verk och rättigheter som organisationen helt eller delvis representerar, inklusive information om territorier (se skäl 42 till direktivet).

Andra stycket

I andra stycket finns bestämmelser om att den kollektiva förvaltningsorganisationen, om en begäran är tillräckligt underbyggd, ska se till att uppgifterna eller informationen korrigeras så snart som möjligt. Med att en begäran är tillräckligt underbyggd avses att den som framställer begäran kan presentera tillräckligt underlag för att en korrigering bör ske.

11 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet för rättighetshavare att i elektronisk form lämna information till den kollektiva förvaltningsorganisationen om sina verk och rättigheter till dessa verk och de territorier som ett tillstånd omfattar. Bestämmelserna genomför artikel 26.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.4.2.

De rättighetshavare som enligt bestämmelsen ska omfattas av denna möjlighet är bl.a. de rättighetshavare vars musikaliska verk ingår i organisationens musikrepertoar, dvs. rättighetshavare till rättigheter till verk som organisationen förvaltar (jfr 1 kap. 15 §). Bestämmelsen omfattar även rättighetshavare som dragit tillbaka ett förvaltningsuppdrag från en annan organisation med stöd av20 § och därefter gett organisationen som ägnar sig åt gränsöverskridande licensiering i uppdrag att förvalta deras näträttigheter till musikaliska verk. Begreppet näträttigheter definieras i 1 kap. 17 §.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen och rättighetshavarna ska så långt som möjligt beakta internationella eller i unionen utvecklade frivilliga branschnormer eller -förfaranden för utväxling av uppgifter så att rättighetshavarna kan ange de musikaliska verk och näträttigheter som helt eller delvis omfattas av ett tillstånd och vilka territorier som avses (se artikel 26.2 och skäl 42 till direktivet).

11 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet för en kollektiv förvaltningsorganisation som ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att bevilja gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk enligt 14 och 15 §§ att i elektronisk form lämna information till den mottagande kollektiva förvaltningsorganisationen om verk och rättigheter till dessa verk och de territorier som tillståndet omfattar. Detta gäller dock inte om organisationerna har avtalat om något annat. Bestämmelserna genomför artikel 26.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.4.2 i den allmänna motiveringen.

11 kap. 7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation som ägnar sig åt gränsöverskridande licensiering ska övervaka hur de näträttigheter till musikaliska verk som den helt eller delvis representerar används av de leverantörer av nättjänster till vilka organisationen har utfärdat en gränsöverskridande licens för dessa rättigheter. Bestämmelserna genomför artikel 27.1 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.5.2.

Uttrycket gränsöverskridande licens definieras i 1 kap. 16 § och uttrycket näträttigheter i 1 kap. 17 §.

Övervakningsskyldigheten gäller såväl i förhållande till nättjänster som är etablerade här i landet som nättjänster som är etablerade i andra medlemsstater.

Övervakningen ska ske med respekt för grundläggande rättigheter, däribland rätten till respekt för privat- och familjeliv och rätten till skydd för personuppgifter (se skäl 43 till direktivet).

11 kap. 8 §

I paragrafens första stycke finns bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation ska ge leverantörerna av nättjänster möjlighet att på elektronisk väg rapportera den faktiska användningen av näträttigheter till musikaliska verk. I andra stycket finns bestämmelser om att en leverantör av nättjänster på ett korrekt sätt ska rapportera om den faktiska användningen av sådana verk. Bestämmelserna genomför artikel 27.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.5.2 i den allmänna motiveringen.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller i stället för bestämmelserna i 9 kap. 6 §.

Av andra meningen i andra stycket framgår att den kollektiva förvaltningsorganisationen får vägra att godta rapporter i godtyckligt format från leverantörer av nättjänster, om organisationen har erbjudit möjligheten att göra rapporteringen med användning av en branschnorm för elektronisk utväxling av uppgifter. Ett exempel på en befintlig branschnorm för rapportering är Digital Data Exchange Standard (DDEX).

11 kap. 9 till 11 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om fakturering. Bestämmelserna genomför artiklarna 27.3 till 27.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.5.2.

11 kap. 12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om korrekt och snabb betalning till rättighetshavare. Bestämmelserna genomför artikel 28.1 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.6.2.

Bestämmelserna i *första stycket* om att fördelning till rättighetshavare ska ske korrekt och utan dröjsmål utgör strängare krav på korrekt och snabb fördelning i förhållande till den faktiska användningen än vad som följer av de allmänna bestämmelserna om fördelning och betalning i 7 kap. 6–10 §§. Med att fördelningen ska ske utan dröjsmål menas att fördelningen ska ske så snart

leverantören av nättjänsten har rapporterat till organisationen om den faktiska användningen.

Av bestämmelserna i *andra stycket* följer att organisationens skyldigheter enligt första stycket inte gäller om sådan fördelning inte är möjlig på grund av omständigheter som kan hänföras till leverantören av nättjänsten. Exempel på en sådan situation är om leverantören inte har gett organisationen korrekt och regelbunden rapportering om hur verken har använts (se skäl 43 till direktivet).

Bestämmelserna i denna paragraf reglerar inte alla aspekter av fördelning och betalning till rättighetshavare utan utgör en särreglering av vissa aspekter av de allmänna bestämmelserna om fördelning och betalning i 7 kap. 6–10 §§. I denna paragraf uppställs alltså strängare krav på fördelning och betalning till rättighetshavarna. I den utsträckning som bestämmelserna i denna paragraf saknar motsvarighet i 7 kap. 6–10 §§, t.ex. om förfarande för belopp som inte kan fördelas, gäller de senare bestämmelserna.

11 kap. 13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rapportering till rättighetshavare. Bestämmelserna genomför artikel 28.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.6.2.

Bestämmelserna ställer krav på mer detaljerad rapportering till rättighetshavare än vad som följer av de allmänna bestämmelserna i 10 kap. 1 §. Bestämmelserna i denna paragraf gäller alltså utöver de skyldigheter som följer av 10 kap. 1 §.

11 kap. 14 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om fördelning och rapportering mellan organisationerna och till rättighetshavare i situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation har gett en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser. Bestämmelserna genomför artikel 28.3 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.6.2.

Bestämmelserna i paragrafen gäller vissa representationsavtal enligt 1 kap. 13 § och gäller utöver de allmänna bestämmelserna om representationsavtal i 8 kap.

Bestämmelserna är tillämpliga endast på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade i Sverige. Det innebär att bestämmelserna är tillämpliga på den beviljande organisationens skyldigheter, dvs. de skyldigheter som omfattar den organisation som beviljar tillstånd till en annan organisation, om den beviljande organisationen är etablerad här i landet. På motsvarande sätt är bestämmelserna tillämpliga på den mottagande organisationens skyldigheter, dvs. de skyldigheter som omfattar den organisation som tar emot ett tillstånd från en annan organisation, om den mottagande organisationen är etablerad här i landet.

11 kap. 15 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om representationsavtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk. Bestämmelserna gäller utöver de allmänna bestämmelserna om representationsavtal i 8 kap. Bestämmelserna genomför artikel 29 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.7.2.

Bestämmelserna är tillämpliga endast på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade i Sverige. Det innebär att bestämmelserna är tillämpliga på den beviljande organisationens skyldigheter, om den beviljande organisationen är etablerad här i landet. På motsvarande sätt är bestämmelserna tillämpliga på den mottagande organisationens skyldigheter, om den mottagande organisationen är etablerad här i landet.

11 kap. 16 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om skyldighet att representera rättigheter för en annan kollektiv förvaltningsorganisations räkning. Bestämmelserna genomför artikel 30.1 och 30.2 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.8.2.

Bestämmelserna gäller utöver de allmänna bestämmelserna om representationsavtal i 8 kap.

I *första stycket* finns bestämmelser om kontraheringsplikt för organisationer som utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser. Kontraheringsplikten gäller under förut-

sättning att den begärande organisationen inte själv utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser och den mottagande organisationen utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för samma kategori av näträttigheter till musikaliska verk i en eller flera andra kollektiva förvaltningsorganisationers repertoar. Kontraheringsplikten gäller alltså inte om organisationen utfärdar gränsöverskridande licenser endast för sin egen repertoar.

I *andra stycket* finns bestämmelser om att en begäran enligt första stycket ska besvaras skriftligen och utan onödigt dröjsmål. Med att tillhandahållandet ska ske utan onödigt dröjsmål menas att det ska ske så snart det är praktiskt möjligt, det behöver alltså inte ske omedelbart efter att en motiverad begäran inkommit (jfr kommentaren till 11 kap. 12 §).

11 kap. 17 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om skyldighet att representera rättigheter för en annan kollektiv förvaltningsorganisations räkning. Bestämmelserna genomför artikel 30.3 och 30.4 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.8.2.

Bestämmelserna gäller utöver de allmänna bestämmelserna om representationsavtal i 8 kap.

I *första* stycket finns bestämmelser om icke-diskriminering och i *andra* stycket bestämmelser om skyldighet för den tillfrågade organisationen att inkludera den begärande organisationens repertoar i erbjudanden till leverantörer av nättjänster.

11 kap. 18 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om skyldighet att representera rättigheter för en annan kollektiv förvaltningsorganisations räkning. Bestämmelserna genomför artikel 30.5 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.8.2.

Bestämmelserna gäller utöver de allmänna bestämmelserna om representationsavtal i 8 kap.

I paragrafen finns bestämmelser om att förvaltningsavgiften för den tjänst som den tillfrågade organisationen tar ut av den begärande

organisationen inte får överskrida de skäliga kostnader som uppstår för den tillfrågade organisationen. Förvaltningsavgiften bör göra det möjligt för organisationen att få igen de nödvändiga och skäliga investeringar som den gjort (se skäl 46 till direktivet).

11 kap. 19 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om skyldighet att representera rättigheter för en annan kollektiv förvaltningsorganisations räkning. Bestämmelserna genomför artikel 30.6 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.8.2.

Bestämmelserna gäller utöver de allmänna bestämmelserna om representationsavtal i 8 kap.

I paragrafen finns bestämmelser om att den begärande organisationen ska ge den tillfrågade organisationen tillgång till viss information om den egna repertoaren. Den information som avses är sådan som krävs för att den tillfrågade organisationen ska kunna uppfylla t.ex. kraven i 3 § om insyn i uppgifter om gränsöverskridande repertoar och andra krav såsom korrekt fakturering av användare och fördelning till rättighetshavare m.m. som följer av bestämmelser i detta kapitel.

I samma stycke finns bestämmelser om att den tillfrågade organisation får ta betalt för de skäliga kostnader som uppstår för att uppfylla kraven i detta kapitel. Organisationen får också utesluta de verk för vilka informationen är otillräcklig eller oanvändbar.

Bestämmelserna i stycket innehåller skyldigheter för såväl den beviljande som den tillfrågade organisationen och tillämpas i förhållande till båda, förutsatt att den tillfrågade organisationen är etablerad här i landet.

11 kap. 20 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättighetshavares rätt att ta tillbaka tillstånd till gränsöverskridande licensiering. Bestämmelserna genomför artikel 31 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.9.2.

Bestämmelserna gäller utöver den möjlighet som rättighetshavarna har att ta tillbaka ett förvaltningsuppdrag enligt bestämmelserna i 3 kap.

11 kap. 18 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om undantag för musikrättigheter för radio- och teveprogram. Bestämmelserna genomför artikel 31 i direktivet och behandlas i avsnitt 13.10.2.

Bestämmelserna innebär att de krav som enligt övriga bestämmelser i detta kapitel ska gälla för kollektiva förvaltningsorganisationer som ägnar sig åt gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk för användning på nätet, inte ska gälla för användningen av sådana rättigheter i vissa radio- och teveprogram och kompletterande material.

Eftersom bestämmelserna i kapitlet tar sikte på krav m.m. i förhållande till gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk för användning på nätet, är det i förhållande till de kraven som bestämmelserna i paragrafen utgör ett undantag. Hänvisningen till ”samtidigt med den ursprungliga sändningen…” omfattar s.k. samsändningar (*eng. simulcasting*), dvs. sändningar som sker på nätet samtidigt med en ursprunglig radio- och tv-utsändning. Hänvisningen till ”eller senare” innebär att näträttigheter till musikaliska verk som ingår i en ursprunglig radio- eller teve-utsändning, också omfattas av undantaget. Hänvisningen till ”allt material på nätet… som produceras av eller för sändningsföretaget och som utgör komplement till den ursprungliga utsändningen av dess radio- eller teveprogram” omfattar användningen av musikaliska verk som ingår i sådant material på nätet förutsatt att det utgör ett komplement till en ursprunglig utsändning.

Exempel på förfoganden som faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde är rena webbsändningar (*eng. webcasting*), dvs. sändningar på nätet som inte har någon anknytning till en ursprunglig radio- eller teveutsändning (jfr skäl 48 till direktivet).

12 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om klagomålshantering. Bestämmelserna genomför artikel 33 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.1.2.

I första stycket finns bestämmelser om att en kollektiv förvaltningsorganisation skriftligen ska besvara klagomål från medlemmar och de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal. Möjligheten att rikta klagomål avser bl.a. förvaltningsuppdrag enligt bestämmelserna i 3 kap., villkor för medlemskap enligt 4 kap. 1 §, inkassering av utestående belopp till rättighetshavare enligt 7 kap. 1–4 §§, avdrag enligt 7 kap. 5 § och fördelning och betalning enligt 7 kap. 6–10 §§ (jfr artikel 33 i direktivet).

De aktörer som kan rikta klagomål är medlemmar i den kollektiva förvaltningsorganisationen enligt definitionen i 1 kap. 8 § och andra kollektiva förvaltningsorganisationer som organisationen har ingått representationsavtal med enligt definitionen i 1 kap. 13 §. Genom hänvisning i 4 kap. 4 § gäller bestämmelserna om klagomål även för rättighetshavare som enligt lag eller avtal har ett direkt rättsligt förhållande med organisationen men som inte är medlem i den. Exempel på sådana rättighetshavare är rättighetshavare som omfattas av en avtalslicens utsträckta verkan.

Organisationen ska svara så snart som möjligt och skyndsamt försöka finna en tillfredsställande lösning. Kraven motsvarar vad som gäller för tjänsteleverantörer i allmänhet enligt 19 § lagen (2009:1079) om tjänster på den inre marknaden.

Av bestämmelserna i andra stycket följer att om en kollektiv förvaltningsorganisation avvisar ett klagomål enligt första stycket ska den motivera detta.

12 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om straff för den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att föra register över medlemmar enligt 4 kap. 3. Straffansvaret gäller inte om samma gärning är straffsanktionerad enligt annan lagstiftning, t.ex. enligt bestämmelser i den associationsrättsliga lagstiftningen om straffansvar för skyldighet att föra medlemsförteckning eller aktiebok. Bestämmelserna

genomför artikel 36 i fråga om skyldigheten att föra medlemsregister enligt artikel 6.5 och behandlas i avsnitt 14.6.2.

12 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skadeståndsskyldighet. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 för de bestämmelser som inte omfattas av tillsyn enligt 13 kap. och behandlas i avsnitt 14.5.2.

Bestämmelserna innebär en uttrycklig lagreglering av kollektiva förvaltningsorganisationers och användares skadeståndsskyldighet. Skadeståndsansvaret gäller deras skyldigheter enligt lagen såväl i förhållande till varandra, som deras skyldigheter i förhållande till annan som omfattas av ett skyddsintresse i lagen, t.ex. en rättighetshavare.

Skadeståndsansvaret omfattar de privaträttsliga skyldigheter som regleras i lagen. Ett exempel på en bestämmelse som omfattas av skadeståndsskyldigheten är möjligheten för rättighetshavare att utforma ett förvaltningsuppdrag i enlighet med bestämmelserna i 3 kap. Ett annat exempel är en kollektiv förvaltningsorganisations skyldighet att bedriva sin verksamhet i de företrädda rättighetshavarnas intressen (2 kap. 1 §). Ett tredje exempel är bestämmelserna om kollektiva förvaltningsorganisationers och användares skyldigheter och rättigheter i förhållande till varandra (9 kap.).

12 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skadeståndsskyldighet för styrelseledamöter och verkställande direktör i en kollektiv förvaltningsorganisation. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 för de bestämmelser som inte omfattas av tillsyn enligt 13 kap. och behandlas i avsnitt 14.5.2.

Första stycket

I första stycket finns bestämmelser om skadeståndsskyldighet för en styrelseledamot eller den verkställande direktören i en kollektiv förvaltningsorganisation. Ansvaret inträder om en sådan person uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar den kollektiva förvaltningsorganisationen, en medlem, en rättighetshavare eller någon annan genom överträdelse av denna lag, med undantag för de bestämmelser som omfattas av tillsyn enligt 13 kap.

Skadeståndsansvaret kompletterar sådan skadeståndsskyldighet som följer av annan lagstiftning, t.ex. i befintlig associationsrättslig lagstiftning.

I likhet med skadeståndsansvar enligt den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen gäller som utgångspunkt att styrelseledamöter och VD i en kollektiv förvaltningsorganisation är skyldiga att omsorgsfullt och lojalt uppfylla de uppgifter som följer med denna ställning. Utgångspunkten är att sådana s.k. organledamöter står i ett direkt sysslomannaförhållande till den kollektiva förvaltningsorganisationen. Organledamöterna är följaktligen gentemot den kollektiva förvaltningsorganisationen skyldiga att vid fullgörandet av sitt uppdrag iaktta den omsorg som krävs för en syssloman i allmänhet. Om organledamöterna uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter och därigenom tillfogar associationen skada, ska de ersätta skadan. Såväl åtgärder som underlåtenhet omfattas av skadeståndsansvaret. För att avgöra om uppsåt eller oaktsamhet och erforderligt orsakssamband mellan handlingen/underlåtenhet och skada föreligger får man tillämpa allmänna skadeståndsrättsliga principer. I regel torde en organledamot ha uppträtt tillräckligt aktsamt om han eller hon har följt tillämplig associationsrättslig lagstiftning, bestämmelserna i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning och associationens stadgar.

Bestämmelserna omfattar även skadeståndsansvar i förhållande till tredje man, vilket framgår att hänvisningen till ”en rättighetshavare eller någon annan”. Ansvaret förutsätter att skadan tillfogats uppsåtligen eller av oaktsamhet genom överträdelse av lagen om kollektiv rättighetsförvaltning eller stadgar. Utöver att tredje man har skadats genom sådant vårdslöst eller uppsåtligt handlande eller underlåtenhet, krävs dessutom att den överträdda regeln ska ha till syfte att skydde den tredje man som är skadelidande. Möjligheten

till skadestånd sanktionerar således sådana regler och föreskrifter i stadgar som har till syfte att skydda sådan tredje man. För ansvar förutsätts att det föreligger adekvat kausalitet mellan liden skada och skadegörande handling.

Andra stycket

I andra stycket finns bestämmelser om jämkning av skadestånd enligt första stycket. Bestämmelsen överensstämmer med förutsättningar för jämkning av skadestånd i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen.

Tredje stycket

I tredje stycket finns bestämmelser om vad som gäller i situationer med flera skadeståndsskyldiga. Bestämmelsen överensstämmer med förutsättningar för solidariskt ansvar och regressrätt i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen.

Fjärde stycket

I fjärde stycket finns bestämmelser om att det som föreskrivs i den allmänna associationsrättsliga lagstiftningen om förutsättningar för en förening, ett europakooperativ eller ett bolag att väcka talan mot associationens styrelsemedlemmar eller verkställande direktör gäller även för en skadeståndstalan enligt denna lag. Med detta åsyftas närmast reglerna om ansvarsfrihet och preskription m.m. i 13 kap. 5 och 66 §§ föreningslagen samt 29 kap. 7–14 §§ aktiebolagslagen.

I stycket finns också bestämmelser om att sådana förutsättningar för att väcka talan som följer av andra regler också gäller. Detta tar närmast sikte på icke lagfästa regler som kan finnas för ideella föreningar.

13 kap. 1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om registreringsskyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer. Bestämmelserna föranleds inte direkt av direktivet och behandlas i avsnitt 14.7.2. I 9 § andra stycket finns bestämmelser om föreskrifter om ingivning av anmälningar i registreringsärenden.

13 kap. 2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.4.2.

Första stycket

I första stycket anges att Patent- och registreringsverket är registreringsmyndighet för och har tillsyn över kollektiva förvaltningsorganisationer. Tillsynen omfattar att verksamheten drivs enligt 6 kap. 5–7 §§, 7–8 kap., 10 kap. 5 och 6 §§ samt 11 kap. 2, 7–14 §§.

Tillsynen innebär att verket ska övervaka (granska) att de nämnda bestämmelserna efterlevs av de kollektiva förvaltningsorganisationerna. Tillsynen ska vara inriktad på systemtillsyn, dvs. granskning av de kollektiva förvaltningsorganisationernas egna lednings- och kontrollsystem – inte den operativa verksamheten som sådan.

Patent- och registreringsverket behöver inte agera på påståenden om överträdelser som förs fram av enskilda, t.ex. en rättighetshavare, en medlem eller an användare, om det inte framstår som motiverat. Verkets skyldighet att ingripa i vissa fall framgår av 4–6 §§.

Andra stycket

I andra stycket finns bestämmelser om att Patent- och registreringsverkets tillsyn även omfattar att kollektiva förvaltningsorganisationer upprättar och offentliggör årliga insynsrapporter och håller dem tillgängliga enligt 10 kap. 7 § och 8 § tredje stycket.

13 kap. 3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för kollektiva förvaltningsorganisationer att lämna Patent- och registreringsverket de upplysningar om sin verksamhet som Patent- och registreringsverket begär. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.10.

De upplysningar som de kollektiva förvaltningsorganisationerna efter begäran ska lämna till tillsynsmyndigheten ska falla inom ramen för tillsynsområdet, dvs. de bestämmelser som nämns i 2 § första stycket. Uppgifterna ska i regel innehålla redogörelser och annan information som gör det möjligt för tillsynsmyndigheten att bedöma om organisationerna efterlever de aktuella bestämmelserna.

I 9 § finns bestämmelser om bemyndiganden i fråga om vilka upplysningar som ska lämnas till tillsynsmyndigheten.

13 kap. 4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet för tillsynsmyndigheten att ingripa mot kollektiva förvaltningsorganisationer. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.10.

Bestämmelserna innebär att tillsynsmyndigheten ska ingripa om en kollektiv förvaltningsorganisation inte har ingivit anmälan enligt 1 §, inte har lämnat upplysningar enligt 3 §, eller har åsidosatt sina skyldigheter enligt de bestämmelser som myndigheten utövar tillsyn över enligt 2 §.

13 kap. 5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet för tillsynsmyndigheten att ingripa mot kollektiva förvaltningsorganisationer enligt 4 § genom utfärdande av föreläggande att vidta rättelse inom viss tid, genom förbud eller genom anmärkning. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.10.

13 kap. 6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet för tillsynsmyndigheten att avstå från ingripande. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.4.2.

Tillsynsmyndigheten får avstå från ingripande i tre situationer. Den första situationen är att en överträdelse är ringa eller ursäktlig. Den andra situationen är att den kollektiva förvaltningsorganisationen gör rättelse, t.ex. efter att myndigheten lämnat en begäran enligt 3 §.

Den tredje situationen är att någon annan myndighet har vidtagit åtgärder mot organisationen och dessa åtgärder bedöms tillräckliga.

13 kap. 7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet för tillsynsmyndigheten att förena ett föreläggande eller förbud, som meddelats med stöd av denna lag, med vite. Bestämmelserna genomför till viss del artikel 36 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.10.

13 kap. 8 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för tillsynsmyndighetens verksamhet som sker med stöd av denna lag. Bestämmelserna föranleds inte av någon bestämmelse i direktivet och behandlas i avsnitt 14.9.2.

13 kap. 9 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ingivning av anmälningar enligt 1 § och om vilka upplysningar en kollektiv förvaltningsorganisation ska lämna till tillsynsmyndigheten enligt 3 §. Bestämmelserna genomför delvis artikel 36 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.7.2 och 14.10.

13 kap. 10 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att beslut av tillsynsmyndigheten i enskilda fall enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Bestämmelserna föranleds inte direkt av någon bestämmelse i direktivet och behandlas i avsnitt 14.11.

En förutsättning för att ett beslut ska få överklagas är att det har karaktären av ett skriftligt uttalande, att beslutet inte är en myndighets faktiska handlade och at beslutet inte har alltför obetydlig verkan för parter eller andra.

Den allmänna regeln i 22 § förvaltningslagen om vem som har rätt att överklaga gäller. Ett beslut får alltså överklagas av den som beslutet angår om det har gått honom eller henne emot.

Ett beslut kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol med krav på prövningstillstånd hos kammarrätten.

13 kap. 11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att tillsynsmyndigheten ska samarbeta och utbyta information med behöriga myndigheter och Europeiska kommissionen. Bestämmelserna genomför artiklarna 37 och 38 i direktivet och behandlas i avsnitt 14.4.2.

13 kap. 12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om att bestämmelserna i detta kapitel i förekommande fall ska tillämpas även i förhållande till vissa andra organisationer. Bestämmelserna genomför artiklarna 2.3, 2.4 och 36 i fråga om sådana organisationer m.m. och behandlas i avsnitt 14.4.2, 14.7.2, 14.9.2, 14.10. och 14.11.

Bestämmelserna innebär att reglerna om registrering och tillsyn m.m. ska tillämpas på sådana enheter som direkt eller indirekt, helt eller delvis ägs eller kontrolleras av en kollektiv förvaltningsorganisation, förutsatt att enheterna bedriver en verksamhet som, om den skulle bedrivas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, skulle omfattas av bestämmelserna i detta kapitel (se 1 kap. 3 §). Bestämmelserna innebär också att bestämmelserna i detta kapitel ska tillämpas på s.k. oberoende förvaltningsorganisationer

(se 1 kap. 18 §), men då endast i fråga om registreringsskyldigheten enligt 1 § och tillsynsmyndighetens tillsyn över organisationens skyldighet att tillhandahålla information enligt 10 kap. 5 § p. 1–3 och 5–7. Vidare gäller att registreringsskyldigheten enligt 1 § och den tillsyn som regleras i detta kapitel ska tillämpas på medlemmar i en kollektiv förvaltningsorganisation som är medlemmar som företräder rättighetshavare (”medlemsorganisationer”) för, i förkommande fall, deras efterlevnad av 7 kap. 9 och 10 §§.

17.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

2a kap. 26 m §

Första stycket har ändrats. Ändringarna behandlas i avsnitt 8.2.2, 12.2.1 och 12.2.2. Ändringarna innebär att det införs ett krav på att den organisation som inkasserar och träffar avtal om att sätta ned ersättningen ska vara en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Om kravet inte är uppfyllt är organisationen inte behörig att inkassera privatkopieringsersättningen. Genom hänvisningen kommer lagen om kollektiv rättighetsförvaltning att tillämpas på den kollektiva förvaltningen av ersättningen.

Vidare har hänvisningen till att organisationen får göra avdrag för skälig ersättning för sina omkostnader strukits. Fortsättningsvis kommer förutsättningarna för organisationen att göra avdrag från rättighetsintäkter, bl.a. för förvaltningskostnader, att omfattas av bestämmelserna i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning (jfr 7 kap. 5 §).

2a kap. 26 p §

Första och tredje stycket har ändrats. Ändringarna behandlas i avsnitt 8.2.2, 12.2.1 och 12.2.2.

Ändringarna i *första stycket* innebär att det införs ett krav på att den organisation som kräver in ersättningen ska vara en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen om kollektiv rättighetsförvalt-

ning. Om kravet inte är uppfyllt är organisationen inte behörig att kräva in följerättsersättningen. Genom hänvisningen kommer lagen om kollektiv rättighetsförvaltning att tillämpas på den kollektiva förvaltningen av ersättningen. Vidare har hänvisningen till att organisationen får göra avdrag för skälig ersättning för sina omkostnader strukits. Fortsättningsvis kommer förutsättningarna för organisationen att göra avdrag från rättighetsintäkter, bl.a. för förvaltningskostnader, att omfattas av bestämmelserna i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning (jfr 7 kap. 5 §).

Ändringarna i tredje stycket innebär att förutsättningarna för preskription kommer att kopplas till att organisationen har vidtagit de åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavare som anges i 7 kap. 6–8 §§ lagen (2016:xx) om kollektiv rättighetsförvaltning.

3a kap. 42 a §

Första och andra styckena har ändrats. Ändringarna behandlas i avsnitt 8.2.2, 12.2.1 och 12.2.2.

Ändringarna i *första stycket* innebär att det införs ett krav på att den organisation som utlöser avtalslicens ska vara en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Om kravet inte är uppfyllt är organisationen inte behörig att utlösa avtalslicens. Genom hänvisningen kommer lagen om kollektiv rättighetsförvaltning att tillämpas på den kollektiva förvaltning av som sker med stöd av en avtalslicensbestämmelse.

Ändringarna i andra stycket innebär att upphovsmän som inte företräds av organisationen alltid ska likställas med företrädda rättighetshavare i fråga om ersättnings som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka bekostas genom ersättningen.

5 kap. 45 b §

Första stycket har ändrats. Ändringarna behandlas i avsnitt 8.2.2, 12.2.1 och 12.2.2. Ändringarna innebär att det införs ett krav på att den organisation som kräver in ersättningen ska vara en kollektiv förvaltningsorganisation enligt lagen om kollektiv rättighets-

förvaltning. Om kravet inte är uppfyllt är organisationen inte behörig att kräva in tilläggsersättningen. Genom hänvisningen kommer lagen om kollektiv rättighetsförvaltning att tillämpas på den kollektiva förvaltningen av ersättningen. Vidare har hänvisningen till att organisationen får göra avdrag för skälig ersättning för sina omkostnader strukits. Fortsättningsvis kommer förutsättningarna för organisationen att göra avdrag från rättighetsintäkter, bl.a. för förvaltningskostnader, att omfattas av bestämmelserna i lagen om kollektiv rättighetsförvaltning (jfr 7 kap. 5 §).

5 kap. 47 §

Tredje stycket har ändrats. Ändringarna behandlas i avsnitt 12.2.1 och 12.2.2. Ändringarna innebär att det införs ett krav på att de organisationer som framställer ersättningskraven ska vara kollektiva förvaltningsorganisationer enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Därigenom kommer den lagen att tillämpas på den kollektiva förvaltningen av ersättning för vidaresändning som anges i paragrafen.

17.3 Förslag till förordning om ändring av bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641)

145

Punkten är ny och innebär att det i bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen har gjorts ett tillägg. Förslaget behandlas i avsnitt 14.14.

Genom tillägget omfattas utredning och tillsyn hos Patent- och registreringsverket enligt lagen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet av den sekretess som följer av 30 kap. 23 § i offentlighets- och sekretesslagen. Sekretessen gäller inte beslut i ärenden.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av experten Helene Miksche

Som ombud för IT- och telekomföretagen i utredningens expertgrupp önskar jag yttra mig särskilt över vissa delar i utredningens förslag.

Tillsyn över 9 kap

Utredningen har i förslaget till ny lag om kollektiva förvaltningsorganisationer föreslagit att reglerna om tillsyn inte ska omfatta den för användarna centrala artikeln 16 i direktivet, 9 kap i den föreslagna nya lagen.

I flera EU:s medlemsstater finns idag system för tillstånd för och/eller tillsyn av kollektiva förvaltningsorganisationer. I Sverige finns inget av dessa och utredningen föreslår endast en begränsad ändring. Om den nya lagen varken innehåller ett effektivt tillsynssystem eller tillståndsförfarande så menar jag att Sverige inte kommer att leva upp till direktivets krav. Den nya lagen kommer inte heller att motsvara den svenska marknadens och användarnas förväntningar. Att som utredningen göra åtskillnad mellan s.k. rörelserättsliga och andra krav, och föreslå tillsyn avseende endast de förra, saknar stöd i direktivet.

Jag menar att även 9 kap måste vara föremål för myndighetstillsyn. Jag anser i första hand att Konkurrensverket är mest lämpad som myndighet för att utöva tillsyn över 9 kap. I andra hand, om PRV ska utöva såda tillsyn, bör detta ske i samarbete med Konkurrensverket.

Utredningens förslag att PRV endast ges i uppdrag att följa utvecklingen vad gäller bestämmelserna som genomför artikel 16 är inte tillräckligt för införlivande av direktivet.

Gränsdragningsfrågor avseende den nya lagens tillämpningsområde talar också för en tillsyn, då det är lämpligare att en förvaltningsmyndighet i första hand gör sådana bedömningar, snarare än domstol vars roll bör vara att överpröva sådana tillsynsbeslut.

I det följande utvecklar jag skälen för mina slutsatser.

Direktivets krav på införlivande av artikel 16

Det följer av direktivet (bland annat artikel 36 och skäl 50) att det måste finnas en myndighetskontroll för direktivets efterlevnad. Artikel 36 är inte fakultativ, och jag menar att det är uppenbart att artikeln inte medger en domstolsprövning i efterhand. Av skäl 50 framgår att kontrollen ska ske effektivt och skyndsamt. Sanktioner ska vara effektiva, proportionella och avskräckande. Det finns dessutom i direktivet en särskild artikel om domstolsprövning (artikel 35).

Vidare framgår av artikel 36 att det ska finnas förfaranden för att bl.a. användarna ska kunna underrätta de berörda myndigheter som utsetts för tillsyn om verksamhet eller omständigheter som kan anses utgöra en överträdelse av bestämmelserna i nationell rätt. Med utredningens förslag är användaren vid överträdelser av lagens 9 kap. hänvisad till att väcka talan i den ordning som en normal domstolsprocess kräver. Jag har under utredningsarbetet illustrerat problemet med ett exempel som jag väljer att presentera även i detta särskilda yttrande. I den situation där en användare i en förhandling med en kollektiv förvaltningsorganisation inte har fått ta del av de kriterier som använts för fastställandet av en tariff, måste användaren väcka talan mot organisationen i domstol. Jag menar att det framgår av direktivet att det inte var avsett att användaren skulle tvingas tillgripa denna typ av omständliga åtgärd, med bland annat höga rättegångskostnader och tidsfördröjning som negativa konsekvenser.

Av artiklarna 37 och 38 i direktivet framgår vidare att myndigheten ska besvara frågor från myndigheter i andra länder samt samarbeta med Kommissionen i dess uppföljningsarbete på

området. Dessa uppgifter, som inte rör rättskipning, omfattar även artikel 16.

Utredningen har kommit fram till att sådant som inte rör rättskipning inte lämpligen läggs på domstol, och att detta talar emot att begränsa tillsynen till att omfatta endast de rörelserättsliga aspekterna i den nya lagen. Utredningen menar dock att det ändå är rimligt att exkludera sådana bestämmelser som reglerar civilrättsliga aspekter, däribland artikel 16 (9 kap), från tillsyn.

Marknaden skulle ha stor nytta av myndighetstillsyn för att lösa en del av de problem som, av kostnads- och tidsskäl, inte är lämpliga att lösa i domstol. Långa förhandlingar och tvister är väldigt kostsamma. De leder också till osäkerhet och en fördröjning av lanseringen av nya tjänster på marknaden. Inte minst nya digitala tjänster riskerar att inte kunna lanseras utan risker för retroaktiva kostnader av oförutsebar storlek. Denna osäkerhet drabbar i slutändan konsumenterna.

I direktivets skäl 1 framgår att lagstiftaren inom EU anser att en effektivare reglering av marknaden gynnar samtliga parter; ”på en inre marknad utan snedvridning av konkurrensen uppmuntrar skyddet för innovation och intellektuellt skapande även till investeringar i innovativa tjänster och produkter”.

Val av myndighet

Min uppfattning är att Konkurrensverket är bäst lämpad för tillsyn av 9 kap. Av konkurrenslagen (2008:579) framgår att den har som ändamål att ”undanröja och motverka hinder för en effektiv konkurrens i fråga om produktion av och handel med varor, tjänster och andra nyttigheter” och att Konkurrensverket har befogenhet att effektivt utöva tillsyn över efterlevnad (5 kap).

I andra hand anser jag att PRV ska utöva tillsynen i samarbete med Konkurrensverket.

Artikel 16 och dess eventuella civilrättsliga karaktär

Jag anser inte att reglerna i 9 kap § i den nya lagen är av uteslutande civilrättslig natur. Reglerna har sitt ursprung i konkurrensrätten, och har tillkommit till stöd för användare som förhandlar om rättigheter med kollektiva förvaltningsorganisationer i dominer-

ande ställning eller monopolställning. Även om 9 kap i viss mån även har bäring på civilrättsliga regler i Upphovsrättslagen så hindrar det inte att en myndighet kan uttala sig om huruvida vissa föreslagna licensvillkor och ersättning är förenliga med 9 kap. Denna typ av tillsyn sker idag hos t ex Konkurrensverket och Post- och telestyrelsen (PTS) vars tillsyn också rör civilrättsliga förhållanden.

PRVs möjliga tillsyn över 9 kap och överprövning

Utredningen har föreslagit PRV som tillsynsmyndighet. Enligt min uppfattning kan PRVs tillsynsansvar utvidgas till att omfatta även 9 kap. (oaktat min primära inställning att Konkurrensverket vore bäst lämpad). Även om bestämmelsen rör civilrättsliga förhållanden hindrar det inte en myndighetstillsyn med system för överprövning.

Överprövning av PRVs beslut skulle i så fall lämpligen ske i domstol med kompetens inom immaterial- konkurrens- och marknadsrätt, d.v.s. antingen Marknadsdomstolen eller Stockholms tingsrätt. I Ds 2014:2 föreslås en gemensam patent- och marknadsdomstol för att samla mål som rör immaterial- konkurrens- och marknadsrätt. Skulle förslaget genomföras blir denna domstol en naturlig instans för överprövning för det fall PRV också tilldelas tillsynsansvar för 9 kap. i den nya lagen.

I Ds 2014:2 behandlas frågan om prövning av myndighetsbeslut i allmän domstol. I promemorian ges flera exempel på att lagstiftaren låtit allmän domstol pröva mål efter överklagande från förvaltningsmyndighet, som exempel nämns överföringen år 2010 av mål enligt plan och bygglagen från allmän förvaltningsdomstol till mark- och miljödomstol, som är särskilda domstolar inom de allmänna domstolarna (prop. 2009/10:215). Vidare har år 2011 ett större antal ärenden, bl.a. på det associationsrättsliga området, överförts från domstol till förvaltningsmyndighet med möjlighet till domstolsprövning efter överklagande i allmän domstol (prop. 2010/11:119).

Av Ds 2014:2 framgår att valet av domstol ska styras av vilken domstol som framstår som bäst lämpad att pröva ett mål med hänsyn till dess karaktär. Enligt Ds 2014:2 finns inga principiella

eller praktiska invändningar mot att låta mål av förvaltningsrättslig karaktär prövas i allmän domstol i de immaterial- konkurrens- och marknadsrättsliga ärenden som promemorian avser. Enligt promemorian föreslås att ärendelagen ska gälla vid handläggningen av alla ärenden som inleds i Patent- och marknadsdomstolen genom överklagande från förvaltningsmyndighet.

Kostnader för tillsyn

Utredningen har som ett av sina främsta skäl för att undanta bestämmelserna i kap 9 från tillsyn i förvaltningsmyndighet hänvisat till att en sådan tillsyn är kostsam. Kostnaderna för tillsyn måste dock enligt min mening vägas mot de höga kostnader som idag bärs av såväl användare som kollektiva förvaltningsorganisationer för tvister och segdragna förhandlingar. Dessa kostnader drabbar idag slutkonsumenterna.

Jag anser att de jämförelsevis begränsade kostnader som torde krävas för en tillsyn av 9 kap väl motiveras av behovet av sådan tillsyn. Som framgår ovan är min inställning att direktivet kräver en effektiv och skyndsam tillsyn hos en förvaltningsmyndighet. Dessutom, som jag också nämnt ovan, skiljer sig inte förutsättningarna för användare på den svenska marknaden från övriga EU-länder på sätt som motiverar att Sverige, av kostnadsskäl, avviker från vad direktivet föreskriver och från vad som närmast kan beskrivas som en norm inom EU.

Kostnaderna för tillsynen bör enligt min mening kunna finansieras genom en kombination av skattemedel (anslagsfinansiering) och avgifter.

Alternativt tvistlösningssystem

För att möjliggöra snabb och effektiv tvistlösning anser jag att den myndighet som utsetts för tillsyn bör ges möjlighet att medla mellan kollektiva förvaltningsmyndigheter och användare. Direktivet är i denna del (artikel 34) fakultativ, men jag anser att det finns behov av både tillsyn och ett alternativt tvistlösningssystem.

Medlingslagen (1980:612) bör utökas till att omfatta alla förhandlingar med kollektiva förvaltningsorganisationer. Konkurrensverket (eller PRV) bör ges möjlighet att meddela beslut som bör vara tvingande men möjliga att överklaga.

Medlingslagen har varit föremål för översyn. I betänkandet ”Tillstånd och medling” (SOU 2013:4) föreslås att hanteringen av medling flyttas över från regeringen till allmän domstol och att detta koncentreras till Stockholms tingsrätt. I betänkandet konstaterades att det finns problem med att domstol ska hantera annat än dömande verksamhet: ”En invändning som kan finnas mot att flytta över handläggningen till domstol grundar sig i att domstolarnas verksamhet i möjligaste mån ska renodlas till dömande uppgifter (se t.ex. SOU 2007:65 och prop. 2009/10:100 s. 287). Sedan tidigare har handläggningen av ett antal ärendetyper flyttats från domstol till förvaltningsmyndighet. Det finns således en tendens i lagstiftningen i riktning mot att låta ärenden handläggas i domstol som första instans. En utgångspunkt är att domstolarna som första instans endast ska handlägga ärendetyper som kräver domstolsprövning (prop. 2010/11:119 s. 36 f).”

En utökning av Medlingslagen samt flytt av handläggningen till Konkurrensverket eller PRV skulle på flera vis lösa de utmaningar som finns idag med lagen. Den uppfattas av många som uddlös och tidskrävande att använda. Som ett komplement till tillsyn skulle ett medlingsinstitut med stöd av en utökad Medlingslag, kunna vara ett effektivt alternativ till domstolsprocess.

Den nya lagen och regler om kollektiv förvaltning i upphovsrättslagen

Jag välkomnar utredningens förslag att göra en tydlig koppling mellan upphovsrättslagens regler om avtalslicenser och den nya lagen. Jag har emellertid också uttryckt önskemål om att förhandling om jämkning av privatkopieringsersättning omfattas av vissa av reglerna i direktivets artikel 16. Privatkopieringsersättning utgör visserligen inte någon licensersättning men då de ersättningsnivåer som stipuleras i upphovsrättslagen är obsoleta med hänsyn till den tekniska utvecklingen är i praktiken all privatkopieringsersättning föremål för jämkning. Sådan jämkning bör enligt mig föregås av en förhandling mellan parterna på marknaden,

den kollektiva förvaltningsorganisationen bör inte ensidigt kunna besluta om nivån för privatkopieringsersättning och då är det lämpligt att regler som motsvaras av 9 kap 1 och 2 §§ samt tillsyn och alternativ tvistlösning är tillämpliga på sådana förhandlingar.

Den nya lagens omfattning och gränsdragningen mot facklig verksamhet

Utredningen föreslår att det införs ett undantag i lagen för överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor. Jag anser till att börja med att det inte bör införas ett sådant undantag. Det finns i direktivets skäl 16 en lämplig vägledning för vilken verksamhet som inte ska bedömas som kollektiv förvaltning, där nämns skivproducenter, sändarföretag, bok-, musik- och tidningsförläggare och agenter.

Om det ska finnas ett undantag för överenskommelser om lön och andra anställningsvillkor, anser jag att gränsdragningen bör bedömas av tillsynsmyndigheten vad avser relationen till användarna. I händelse av att en användare möts av argument från en förvaltningsorganisation att den inte omfattas av lagen på grund av nämnda undantag, så innebär det att organisationen inte behöver följa de regler som stipuleras i 9 kap 2 §. Det enda sättet för en användare att få detta prövat är, enligt utredningens förslag, att vända sig till domstol vilket enligt min mening inte är effektivt.

Även av detta skäl anser jag att det bör införas en tillsyn över de kollektiva förvaltningsorganisationernas relation till användarna, 9 kap. En naturlig del av myndighetens tillsyn vore då också att bedöma gränsdragningen till den verksamhet som nu är undantagen lagens tillämpningsområde.

Särskilt yttrande av experten Olle Wilöf

En central fråga som direktivet aktualiserar är vilka organisationer som omfattas respektive inte omfattas av direktivet. Artikel 3 och det s.k. huvudsaklighetskriteriet är där av avgörande betydelse. Innebörden är att en organisation som sitt ”enda eller huvudsakliga syfte” ägnar sig åt kollektiv förvaltning ska omfattas av direktivet. Detta innebär, att en organisation som till övervägande del ägnar

sig åt annan verksamhet inte kommer att omfattas över huvud taget, även om organisationen i viktiga delar ändå bedriver kollektiv förvaltning.

Centralt i detta sammanhang är vad som är att anse som ”kollektiv förvaltning”. Verksamhet med licensiering av enskilda verk, som musikverk och litterära verk som allehanda organisationer ägnar sig åt, som kallar sig för allt från musikförlag till förvaltningsorganisationer – verksamhet som i ett generellt perspektiv kan uppfattas som förvaltning av upphovsrättigheter – är således inte kollektiv förvaltning i direktivets mening. Att det finns aktörer som ägnar sig åt förvaltning/licensiering av upphovsrätt och som inte kommer att omfattas av direktivet är icke desto mindre en direkt konsekvens av direktivets begränsningar.

Statusen på den svenska (nordiska) ordningen med avtalslicenser omnämns i ett skäl i direktivets ingress punkt 12, som innebär att direktivet inte kommer att påverka ”kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan”.

Utredaren har i utredningens slutskede föreslagit att förutsättningarna för att ingå avtalslicensavtal (3 a kap. upphovsrättslagen) ändras genom att föreslå att sådana avtal i fortsättningen bara ska få ingås av organisationer som omfattas av den nya lagen om kollektiv rättighetsförvaltning. Förslaget från utredaren, som diskuterades först vid det sista mötet med experter och sakkunniga, avviker från den ståndpunkt som utredaren meddelade i samband med att utredningens inleddes, att utgångspunkten var att inte ändra i det rådande regelverket mer än som krävs av direktivet.

Ett skäl för detta förslag om att ändra i 3 a kap. upphovsrättslagen är att det har ansetts nödvändigt att direkt koppla verksamhetet med inkassering av renodlade ersättningar i upphovsrättslagen, t ex privatkopieringsersättning och följerättsersättning, till en organisation som omfattas av direktivet. Det har ansetts inkonsekvent att inte ha samma kopplingar till avtalslicenserna.

För min egen del kan jag inte uppfatta det så att direktivet alls kräver att privatkopieringsersättning, följerättsersättning osv bara kan inkasseras av en organisation som omfattas av direktivet, och därmed den nya lagen. Det är bara för den händelse en organisation som kommer att omfattas av direktivet, som regelverket slår till. Utredarens krav på kopplingar mellan rena ersättningsrätter och direktivets materiella krav innebär därför att förslaget går längre än

direktivet. Någon motsvarande text i skäl 12 i direktivets ingress, eller någon text i övrigt vad som gäller sådana ersättningar, har jag för övrigt inte noterat.

Som beskrivs i utredningen är organisationer som är huvudorganisationer i avtalslicensens mening i Sverige såväl ”riktiga” förvaltningsorganisationer som STIM och BUS, liksom intresseorganisationer eller fackförbund som t ex Sveriges Författarförbund, Sveriges Dramatikerförbund och Svenska Journalistförbundet.

En följd av förslaget i betänkandet är att bara den första gruppen huvudorganisationer i avtalslicensens mening kommer att kunna ingå avtalslicensavtal, medan den andra gruppen inte längre kommer att kunna göra detta, eftersom de inte är kollektiva förvaltningsorganisationer. De kommer alltjämt ändå ha kvar sin status som huvudorganisation! En alternativ lösning som framförs i betänkandet är att sådana huvudorganisationer i framtiden samlas i en s k paraplyorganisation, som sedan ska ingå avtalslicensavtalen. Dessa organisationers rätt att ingå avtal själva ska således upphöra men rätten ska dock kunna överlåtas till en annan organisation, och nyttjas av denne, under förutsättning att denna senare organisation är en organsation som omfattas av direktivet och den kommande lagen.

I direktivets ingress anges alltså att avtalslicens inte ska påverkas av direktivet. Enligt min uppfattning kan denna del i direktivet bara vara relevant om direktivet och avtalslicensen omfattar en och samma organisation, och ett och samma avtal, dvs att de täcker samma situationer. Om ett visst avtal eller en viss upplåtelse inte är kollektiv licensering i direktivet mening eller att organisationen som ingått avtalet med den utsträckta verkan inte är en organisation som bedriver kollektiv förvaltning som sin enda eller huvudsakliga syfte så är detta något som inte omfattas av direktivet. Och på samma sätt: Omfattas en viss organisation och ett visst licensavtal av direktivet så ska organisationen och avtalet omfattas av direktivet, oavsett om det är ett avtalslicensavtal eller ett annat avtal. De särdrag som följer av avtalslicensen och som den europeiska lagstiftaren tagit i beaktande i den ovan angivna punkten i direktivets ingress måste rimligen avse verksamhet som är kollektiv förvaltning i direktivets mening jämte att den upp-

låtande organisationen i sig omfattas av direktivet enligt huvudsaklighetsprincipen. Inte annars.

Direktivet kan inte tolkas som att all utsträckt klarering i avtalslicensens mening alltid ska omfattas av direktivet, oberoende av de ovan beskrivna gränser som följer av direktivet i övrigt. Inte heller kan det ge uttryck för det ska vara förbjudet för en organisation som inte omfattas av direktivet att ingå avtal med utsträckt verkan.

Jag anser inte heller att direktivet kan tolkas som att motsvarande måste gälla när det gäller kopplingen mellan direktivet och inkasseringar av ersättningsrätter. Hade det varit den europeiske lagstiftarens mening att hanteringar av såväl avtalslicenser som följerätter, tilläggsersättning, privatkopieringsersättning osv bara ska få hanteras av en organisation som omfattas av direktivet så hade detta rimligen framgått av direktivet. Nu är inte så fallet.

En konsekvens av förslaget i betänkandet blir att idag existerande avtalslicensavtal inte längre kan tillämpas, så snart det sker någon form av ändringar i dessa avtal, t ex en automatisk prishöjning, och det i formell mening blir fråga om nya avtal. Det innebär att stora delar av svenska undervisningsväsendet kommer att drabbas. En annan konsekvens kan bli att en organisation som ett visst år med rätta anser sig som omfattad av den kommande lagen och direktivet, men där annan verksamhet i organsationen under ett antal år därefter blir mer och mer omfattande – t ex sådan ovan beskriven klarering av enskilda verk som inte är kollektiv förvaltning – att organisationen inte längre omfattas av lagen och direktivet. Och att avtal som organisationen träffar efter denna ändring i verksamheten inte får status som avtalslicensavtal, innebärande på samma sätt att användaren blir en inträngling i relation till icke-medlemmar i organisationen.

Sammanfattningsvis

Förslaget om att snäva in möjligheten att ingå avtalslicensavtal motiveras inte av direktivet. Förslaget är dåligt underbyggt och saknar analys av vad konsekvenserna blir på avtalsområden som idag licensieras av organisationer som inte längre själva ska få ingå avtalslicensavtal.

Jag ställer mig därför inte bakom förslaget till ändringarna i regelverket i 3 a kap upphovsrättslagen.

Särskilt yttrande av experten Susin Lindblom Curman

På ett sent stadium i utredningsarbetet presenterades förslaget att endast organisation som är kollektiv förvaltningsorganisation, i framtiden, får utlösa avtalslicens. Min uppfattning är att förslaget inte har analyserat alls, att det inte finns någon konsekvensanalys av förslagets effekter samt att det kan få mycket negativa verkningar både för rättighetshavare och användare.

Marknaden för nya tjänster och det behov som en avtalslicens kan fylla, både för stora och små användningar, kan påverkas på flera sätt. Välfungerande avtalsordningar som dessutom helt nyligen utökats med en av mediebranschen efterlängtad möjlighet att träffa så kallad generell avtalslicens inom ramen för nya nyttjandeformer och med nya avtalsparter än de traditionella, riskeras genom förslaget att gå om intet. Detta leder till stort förfång för såväl användare som upphovspersoner och producenter. Vidare kan intäkterna minska för rättighetshavarna samtidigt som förvaltningskostnaderna kommer att öka på grund av att fungerande verksamhet med en stor legitimitet på avtalsmarknaden tvingas till omorganisation. Detta innebär också en kostnadsdrivande effekt på rättighetsområdet som drabbar användare och i slutändan även konsumenter.

Avtalslicensernas förankring i primärorganisationerna är det avgörande skälet för att dessa fungerar väl i Sverige och i övriga nordiska länder. Primärorganisationer är idag av två slag: Fackförbund och intresseorganisationer. Dessa ingår som företrädare avtal för sina medlemmar vilket också ger kunskap, motivation och legitimitet i arbetet med att vid behov tillskapa fungerande avtalslicenslösningar. Detta får i sin tur en bra effekt för marknaden, inte minst på det digitala området, och välkomnas också av användare.

Organisationer som idag faller utanför definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation, till exempel Sveriges Dramatikerförbund, skulle bli förhindrade att själva utlösa avtalslicens såvida de inte omvandlades till kollektiva förvaltningsorganisationer med de kostnader som det kräver och de i dagsläget oöverblickbara övriga

effekter en sådan omorganisation skulle innebära. De skulle även bli förhindrade att använda den generella avtalslicensen till nya former av avtal, till exempel genom sina ramavtal eller i andra för dem nu okända samarbeten, och inlåsningseffekter kan uppstå. Detta motverkar tydligt de nya möjligheter som öppnades genom införandet av den generella avtalslicensen.

Det nu liggande förslaget försvagar alltså tydligt sambandet mellan organisationerna och deras medlemmars rättigheter och tar ifrån primärorganisationerna en del av deras möjlighet att främja avtalslicensernas utbyggnad. I det följande kommer jag att ge flera exempel på detta och även kommentera den motivtext som finns till förslaget i utredningen. Jag har under arbetet med detta yttrande inhämtat synpunkter bland annat från Sveriges Författarförbund som varit med om att bygga upp flera viktiga licensordningar genom åren.

Skälen för förslaget

I utredningens förslag till lag om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet anges att syftet med lagen är ”att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt”. Direktivet 2014/26/EU om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden anger som skäl till harmoniserad lagstiftning en mer komplex motivering, men tydligt är att direktivet inte är avsett att styra medlemsstaternas alternativ till former för förvaltning av rättigheter, till exempel avtalslicensordningar, se skäl 12 ”Samtidigt som detta direktiv är tillämpligt på alla kollektiva förvaltningsorganisationer, /…/ påverkar det inte medlemsstaternas ordningar för förvaltning av rättigheter såsom individuell förvaltning, den utsträckta verkan av ett avtal mellan en representativ kollektiv förvaltningsorganisation och en användare, dvs. kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan, obligatorisk kollektiv förvaltning, rättsliga presumtioner om representation eller överlåtelse av rättigheter till kollektiva förvaltningsorganisationer”.

Utredningen föreslår trots detta att upphovsrättslagens bestämmelser om bland annat avtalslicens ska ändras så att endast sådana organisationer som utgör ”kollektiva förvaltningsorganisationer” enligt definitionen i den nya lagen ska kunna sluta avtal med avtalslicensverkan såsom URL föreskriver. En sådan ändring påkallas inte enligt direktivet och av flera skäl riskerar ett sådant krav att underminera en stabil avtalslicensmarknad till nackdel för såväl användare som rättighetshavare. Utredaren skriver också ”Skälet kan ge intryck av att” men drar sedan den mycket långtgående slutsatsen att skäl 12 ska utgöra ett motiv till förändringarna i URL.

Utredaren anger vidare att det är ett problem att direktivets definition av kollektiv förvaltningsorganisation inte motsvaras av kravet på representativ organisation i upphovsrättslagens bestämmelser. Därefter anges, utan någon ytterligare förklaring, att detta väcker frågor om vem som ska ha rätt att ingå avtal med avtalslicensverkan och inkassera ersättning. Hur det här hänger ihop är svårt att förstå. Den första definitionen handlar om rätten att utlösa en licens som omfattar andra än företrädda rättighetshavare. Den andra definitionen handlar om vilken organisation som ska omfattas av de regelverk som finns i CRM-direktivet. Definitionerna har olika funktion och därför har skillnaden i dessa definitioner ingen betydelse för den aktuella frågeställningen. Definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation i den nya lagstiftningen gäller självklart även organisationer som utlöser avtalslicens. Men denna gränsdragning bör enligt min mening ske på samma sätt oavsett om rättighetsförvaltningen innefattar avtalslicenser eller inte.

Det finns också lagtekniskt svagheter i förslaget då det förutsätter någon slags styrkande av huruvida man är kollektiv rättighetsorganisation eller inte. På en avtalsmarknad kan en sådan svaghet leda till svårtolkade avtal och en osäkerhet hos förvärvaren om han får de rättigheter som efterfrågas. Det gynnar verkligen inte utvecklingen av avtalslicensernas användningsområde.

I prop. 2012/13:141 ”Förbättrade möjligheter till licensiering av upphovsrätt” som ligger till grund för de nya bestämmelserna om avtalslicens i URL (s. 25) anges att ”den som behöver tillstånd till utnyttjande av samtliga verk inom ett visst område på ett enkelt sätt ska kunna få en sådan rätt genom avtal med en organisation

som representerar upphovsmännen.”. Om organisationerna som idag utlöser avtalslicens, varav merparten inte i vare sig direktivets eller den föreslagna lagens mening kan sägas utgöra kollektiva förvaltningsorganisationer, sägs att ”Utredningen bedömer att organisationernas verksamhet är rättssäker och att de tar till vara de utanförstående upphovsmännens intressen på samma sätt som de egna upphovsmännens intressen. Utredningen anser att den nuvarande ordningen för fördelning av ersättningen är noggrann och rättvis.”. Vidare att ”… organisationerna är mycket aktiva för att hitta de ersättningsberättigade personerna.”. På s. 27 står det att ”Utredningen ger alltså en bild av en välfungerande ordning där de medel som inkasseras från användare kommer upphovsmännen till del, oavsett om dessa företräds av de avtalsslutande organisationerna eller inte.”. I och med dessa slutsatser samt konkurrensrättsliga överväganden kommer regeringen i nämnda proposition (s. 30) också fram till att ”Även i fortsättningen bör fler än en organisation kunna träffa avtal med avtalslicensordning.”, vilket således är infört i URL 42 § a.

Behov av konsekvensanalys

I direktivet anges i skäl 3 att ”De kollektiva förvaltningsorganisationerna spelar och bör fortsatt spela en viktig roll som främjare av mångfalden av kulturyttringar, såväl genom att göra det möjligt för de minsta och mindre populära repertoarerna att få tillträde till marknaden som genom att tillhandahålla sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster till förmån för sina rättighetshavare och allmänheten”, vilket återspeglar EU-fördragets art. 167.

En sådan ordning som nu föreslås, med mycket långtgående krav på kollektiva förvaltningsorganisationer och förändrade förutsättningar för att kunna utlösa avtalslicens, kommer sannolikt att innebära att just de mindre populära repertoarerna får ännu sämre tillträde till marknaden. I en överenskommelse baserad på avtalslicens ryms dessa. I ett avtal som kommit till stånd mellan en part som efterfrågar specifika rättigheter och en part som företräder just dessa rättigheter (på basis av medlemskap eller annan fullmakt) ryms endast denna, inte sällan kommersiellt efterfrågade, kärna.

Det finns idag ett flertal solidariska lösningar för fördelning av inkasserade rättighetsmedel och dessa bygger i grunden på ett ömsesidigt förtroende mellan parter som företrädare av ett stort antal användare respektive ett stort antal rättighetshavare. Ett sådant exempel är organisationen Bonus Copyright Access.

De organisationer som idag faller utanför definitionen av kollektiv förvaltningsorganisation, till exempel Sveriges Dramatikerförbund och Sveriges Författarförbund, skulle i framtiden bli förhindrade att själva utlösa avtalslicens i samband med sina normala avtalsförhandlingar. Alternativet för dessa organisationer blir att genom fullmakt lämna till en kollektiv förvaltningsorganisation att representera sitt medlemskollektiv. I en kollektiv förvaltningsorganisation kan emellertid finnas motpartsintressen som gör det mindre lämpligt att avtalsvillkoren förhandlas utan den direkta kännedom och kompetens om upphovspersonernas förutsättningar i branschen som deras branschorganisationer har. Det kan också vara alldeles för små nyttjanden som inte är lönsamt för en större rättighetsorganisation att förvalta vilket leder att man helt enkelt tvingas avstå från licensiering. Organisationen väljer att träffa ett avtal utan avtalslicensverkan och vi får en inlåsningseffekt. Detta är ett stort problem och kan leda till svåra konsekvenser för tillgängligheten av äldre skyddat material. Som exempel kan nämnas att inom Sveriges Dramatikerförbunds bevakningsområde finns idag en mängd manusprestationer inom äldre produktioner där det helt saknas kontrakt eller kunskap om vem som skrev vad. Att inte ha möjlighet att lösa detta i samband med ingående av avtal genom att tillföra en avtalslicensverkan innebär att vi förflyttas bakåt till tiden före införande av en generell avtalslicens.

Att förvalta upphovsrätt och närstående rättigheter på ”ett välfungerande sätt” innebär att på ett ändamålsenligt sätt kunna träffa avtal med användare av rättigheter. Det faktum att avtal inte kan träffas eller att det tar lång tid att träffa avtal om upplåtelse av rättigheter, leder till oönskade inlåsningseffekter, att rättigheterna inte kan användas som parterna önskar. Utredningen bortser från att de fullmakter som medlemsorganisationerna inhämtat bygger på ett förtroende mellan upphovsperson/medlem och dennes respektive organisation. I till exempel Sveriges Författarförbund och säkert i de flesta andra liknande organisationers stadgar märks

detta bland annat genom bestämmelsen att endast förbundsstämman kan besluta om att överlämna uppdrag som medlemmarna lämnat i sina fullmakter till en annan organisation. Eventuella förfrågningar om möjligheter till avtalslicenslösningar kopplade till något av de avtal där förbundet är part måste således vänta i upp till ett år i och med denna förändring.

Det bör stå varje organisation fritt att välja i vilka avseenden det är lämpligt att lägga rättigheter i en paraplyorganisation och i vilka avseenden det är mer ändamålsenligt att förhandla på egen hand för sin medlemskrets räkning. Även utanförstående rättighetshavare gynnas av ett sådant upplägg.

Även om möjligheten rent teoretiskt finns att ombilda sig till en kollektiv förvaltningsorganisation kommer detta inte att vara ekonomiskt möjligt eller för den delen kostnadseffektivt för alla upphovsmannaorganisationer. I sammanhanget bör framhållas att dessa i de flesta fall är små organisationer med begränsade resurser, särskilt jämfört med sina motparter. Organisationernas styrka har framförallt legat i möjligheten att representera sina medlemmar och övriga upphovspersoner i gruppen, bland annat genom att teckna avtalslicensutlösande avtal.

Det bör tilläggas att avtalslicenssystemet i sin nuvarande form är självsanerande genom sin funktion att utanförstående upphovspersoner kan lägga in veto mot användning av sina rättigheter. Något endast ett fåtal rättighetshavare gör. Det har även som tidigare framförts konstaterats i regeringens proposition prop. 2012/13:141 ”Förbättrade möjligheter till licensiering av upphovsrätt” att de avtalslicensutlösande organisationerna redan behandlar utanförstående upphovspersoner på samma sätt som de egna medlemmarna.

Det bör framhållas att i de fall den aktuella organisationens verksamhet på området blir omfattande så träffas den av direktivets normala kriterier för vad som är att anse som en ”kollektiv rättighetsorganisation”. Samma gränsdragningar bör gälla oavsett organisationen förvaltar rättigheter av avtalslicenskaraktär eller inte.

Avslutning

Utredaren anger i motivtexten att som skäl emot att införa ett krav av aktuellt slag kan anföras att en sådan åtgärd, ”eftersom den inte är nödvändig för att genomföra direktivet, kan vänta till dess konsekvenserna av genomförandet kan överblickas fullt ut.”

Detta är, enligt min mening, den enda rätta slutsatsen. Att skapa en turbulent situation för de organisationer som idag samarbetar för att skapa fungerande licensordningar och därtill försöker att med lägsta möjliga kostnadsavdrag inkassera medel till sina medlemmar är inte försvarligt. Det kan allvarligt hota våra försök att lansera avtalslicensen som en framtida möjlighet även sett i ett europeiskt perspektiv. Tilltro krävs då till att tidigare utredningars värdering av avtalslicenserna väger tyngre än en ganska hastigt påkommen oro som resulterar i förslag om ytterligare reglering långt utöver vad direktivet kräver.

Kommittédirektiv 2014:30

Kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Beslut vid regeringssammanträde den 6 mars 2014

Sammanfattning

Efterfrågan på nättjänster med upphovsrättsligt skyddat material, t.ex. musik och film, blir allt större. Det ställer krav på att hanteringen av alla de rättigheter som berörs är effektiv och på att det finns gränsöverskridande licenslösningar när materialet tillgängliggörs i flera länder. På många områden förvaltas upphovsrättigheter av s.k. kollektiva förvaltnings-organisationer, som utfärdar nödvändiga licenser till de aktörer som vill erbjuda tjänster med upphovsrättsligt skyddat material.

I syfte att stimulera gränsöverskridande licensiering av musik samt för att effektivisera och harmonisera förvaltnings-organisationernas verksamhet och deras funktion har det inom EU antagits ett direktiv om kollektiv rättighetsförvaltning m.m. på upphovsrättsområdet. En särskild utredare får i uppdrag att föreslå hur det nya EU-direktivet ska genomföras i svensk rätt.

Utredaren ska undersöka hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt föreslå de författningsändringar som är nödvändiga för att genomföra det. Om det ryms inom tiden för uppdraget, får utredaren föreslå andra författningsändringar som bedöms lämpliga i samband med genomförandet.

Uppdraget ska redovisas senast den 6 mars 2015.

EU-direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU av den 26 februari 2014 om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden har nyligen antagits.

Direktivet syftar dels till att harmonisera regler om styrelseformer och insyn i fråga om sådana upphovsrättsorganisationer som förvaltar upphovsrättigheter kollektivt, dels till att uppmuntra och förenkla kollektiv gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden. Direktivet utgör en del av kommissionens strategi om immaterialrätt från 2011 och är ett led i fullbordandet av den inre marknaden på immaterialrättsområdet.

En särskild utredare bör ges i uppdrag att föreslå hur direktivet ska genomföras i svensk rätt.

Utredningsuppdraget

Generella riktlinjer för uppdraget

En allmän utgångspunkt för utredaren är att överväga vad som behövs för att genomföra direktivet. Utredaren ska analysera direktivet och bedöma i vilken utsträckning svensk rätt behöver ändras eller kompletteras med helt ny lagstiftning. Utredaren ska föreslå de författningsändringar som är nödvändiga för att genomföra direktivet samt belysa effekter och konsekvenser för dem som berörs.

Sverige har en lång tradition av kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet. Ett område där det sedan lång tid tillbaka har bedrivits kollektiv rättighetsförvaltning är musikområdet, men även på andra områden bedrivs kollektiv förvaltning. Den kollektiva rättighetsförvaltningen i Sverige är i princip oreglerad, men i viss mån påverkas den av bestämmelser om avtalslicens eller tvångslicens i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Dessa bestämmelser innehåller element som helt eller delvis överlappas av direktivets bestämmelser. Utredaren ska föreslå ett genomförande av direktivet som inte påverkar avtalslicens-

systemets grundläggande funktion eller möjligheten att nationellt använda sig av avtalslicenser (jfr skäl 12 i direktivets ingress).

Ett EU-direktiv är ett resultat av förhandlingar och kompromisser i kommissionen, rådet och Europaparlamentet och mellan dessa institutioner. Detta kan medföra oklarheter och otydligheter i text och systematik. Utredaren ska genom en tolkning av direktivet se till att innebörden av dess reglering förklaras och tydliggörs så att eventuella oklarheter inte belastar de kollektiva förvaltningsorganisationerna eller andra som berörs. Samtidigt måste naturligtvis intresset av en EU-gemensam uppfattning av direktivets innebörd beaktas.

I den utsträckning som direktivet ger utrymme för det ska utredaren sträva efter att anpassa förslagen till svensk rätt i övrigt, särskilt till befintlig associationsrättslig reglering. Utredaren ska också sträva efter lösningar som är i linje med gällande svenska principer och som passar in i befintlig systematik.

Utredaren ska fästa särskilt avseende vid att regleringen inte i onödan leder till ökade kostnader eller administrativa bördor för de aktörer som berörs av förslagen eller för det allmänna. Liksom vid all lagstiftning ska enkelhet, överskådlighet och konsekvens eftersträvas.

Särskilda riktlinjer för uppdraget

Utöver de generella riktlinjerna för uppdraget gäller följande närmare riktlinjer för genomförandet av direktivets skilda avsnitt.

Avsnitt I innehåller allmänna bestämmelser om direktivets syfte och räckvidd. Avsnittet innehåller även vissa grundläggande definitioner. En sådan grundläggande definition är definitionen av en kollektiv förvaltningsorganisation (artikel 3 a). Definitionen avgränsar tillämpningsområdet för många av direktivets bestämmelser genom att den innehåller ett krav på att en organisation måste bedriva kollektiv förvaltning i rättighetshavarnas kollektiva intresse som ”sitt enda eller huvudsakliga syfte”. Definitionen bör läsas tillsammans med skäl 56 i direktivets ingress som bl.a. anger att direktivet inte ska inverka på facklig föreningsfrihet. Utredaren ska föreslå ett genomförande av direktivet som säkerställer att direktivet inte inverkar på den fackliga föreningsfriheten.

I *avsnitt II* finns generella normer för upphovsrätts-organisationernas förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter. Det handlar bl.a. om förhållandet mellan de kollektiva förvaltningsorganisationerna och rättighetshavarna, t.ex. när det gäller medlemskap samt styrning av och kontroll över förvaltningen (artiklarna 4–10). Det finns också bestämmelser om organisationernas hantering och fördelning av inkasserade medel och om relationen till andra förvaltningsorganisationer (artiklarna 11–15). Vidare innehåller direktivet vissa bestämmelser som reglerar förhållandet mellan de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna, däribland bestämmelser om rapporteringsskyldighet för användarna (artiklarna 16 och 17). Därutöver finns bestämmelser som innehåller krav på insyn och rapportering, t.ex. information till rättighetshavare om inkasserade och utbetalda belopp, förvaltningsavgifter och andra avdrag (artikel 18). Viss information om förvaltningen behöver även ges till andra upphovsrätts-organisationer om förvaltningen av rättigheter i vissa fall (artikel 19). En årlig insynsrapport ska innehålla mer detaljerad redovisning av inkasserade medel och användningen av medlen (artikel 22 och annexet).

I svensk rätt finns inte några specifika regler om styrning av eller insyn i de kollektiva förvaltningsorganisationernas verk-samhet. Allmänna bestämmelser om styrning och insyn finns i den associationsrättsliga lagstiftningen, t.ex. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. Vissa av direktivets bestämmelser i dessa delar saknar helt motsvarighet i svensk rätt medan andra är mer detaljerade och avviker från gällande svensk lagstiftning. Vidare är direktivets bestämmelser associationsneutrala (se skäl 14 i direktivets ingress), medan svenska regler är anpassade efter associationsformen. Utredaren ska föreslå ett genom-förande som beaktar befintliga svenska associationsrättsliga regler, t.ex. i fråga om befogenheter och skyldigheter för styrelse och stämma, och föreslå en reglering som inte leder till onödig överlappning eller andra komplikationer. Utgångspunkten är att de nya bestämmelserna ska placeras i en ny lag.

När det gäller direktivets bestämmelser om relationen mellan organisationerna och användarna gäller normalt avtalsfrihet enligt svensk rätt. Detta möjliggör att parterna på marknaden själva kan komma överens om ersättningsnivåer och andra villkor som passar för ett specifikt användningsområde. Utredaren ska mot den

bakgrunden föreslå ett genomförande av direktivet som inte leder till att avtalsfriheten begränsas mer än nödvändigt.

Avsnitt III uppställer kriterier för bedrivande av gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk på nätet på den inre marknaden. De organisationer som ska bedriva sådan licensiering måste ha resurser för att effektivt och öppet kunna hantera de uppgifter som behövs för utnyttjandet av licenserna, t.ex. i fråga om identifiering av berörd musikrepertoar och övervakning av användningen (artiklarna 23-28). Avdelningen innehåller även bestämmelser om att en organisation kan besluta att inte utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. En sådan organisation kan dock under vissa förutsättningar begära att en annan organisation förvaltar dess repertoar (artikel 30). Det är också möjligt för rättighetshavare att under vissa förutsättningar själva utfärda licenser för sina egna näträttigheter (artikel 31). Utredarens förslag i denna del ska säkerställa att bestämmelserna genomförs på ett ändamålsenligt sätt.

I *avsnitt IV* finns bestämmelser om säkerställande av efterlevnaden av direktivets övriga bestämmelser. Där framgår bl.a. att organisationerna ska tillhandahålla sina medlemmar, rättighetshavarna, andra förvaltningsorganisationer och användarna förfaranden för klagomål och tvistlösning (artiklarna 33 och 35). Det finns också bestämmelser om att vissa typer av tvister rörande gränsöverskridande licensiering mellan, å ena sidan, förvaltningsorganisationer och, å andra sidan, användare, rättighetshavare och andra organisationer kan hänskjutas till ett oberoende och opartiskt organ för tvistlösning (artikel 34).

Likartade med direktivets bestämmelser om tvistlösning m.m. är bestämmelserna i 52 a § upphovsrättslagen om s.k. förhandlingsskyldighet. I fall då avtal inte kan uppnås om vidaresändning genom kabel av radio- och tv-sändningar är en part enligt bestämmelserna skyldig att förhandla med en motpart. Bestämmelserna avser dock inte att tvinga en part att sluta något avtal av ett visst innehåll. Vidare finns i lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister bestämmelser som syftar till att stimulera ingåendet av avtal med avtalslicensverkan. Medlingsförfarandet är ett frivilligt för-farande som avser att hjälpa parterna att komma fram till en överenskommelse. En form av alternativ tvistlösning är skilje-förfarande. Förfarandet

bekostas av parterna som själva är med och utser skiljemän. Förfarandet är reglerat i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

Utredaren ska analysera direktivets bestämmelser om och krav på tvistlösningsförfaranden och föreslå de författnings-ändringar som bedöms nödvändiga för att uppfylla direktivets krav.

Enligt direktivet ska medlemsstaterna utse behöriga myndigheter med befogenheter att ta emot klagomål och påståenden om överträdelser samt tillhandahålla effektiva, proportionerliga och avskräckande sanktioner och åtgärder om reglerna inte följs. Medlemsstaterna ska vidare övervaka tillämpningen av de nationella bestämmelser som genomför avdelning II och III (artikel 36). Direktivet innehåller dock inte något krav på att medlemsstaterna inrättar någon ny myndighet. Det överlämnar också till medlemsstaterna att besluta huruvida kontrollen över efterlevnaden av direktivets bestämmelser ska ske på eget initiativ av en förvaltningsmyndighet eller om den ska ske genom möjlighet till domstolsprövning i efterhand (jfr skäl 50 i direktivets ingress).

Utredaren ska analysera bestämmelserna om kontroll och föreslå vilken eller vilka myndigheter som ska utses för de ändamål som direktivet anger. Med hänsyn till att direktivet inte förhindrar en kontroll som sker i efterhand ska utgångspunkten vara att kontrollen av efterlevnaden av direktivets bestämmelser så långt det är möjligt ska ske genom möjligheten till prövning i domstol. Utredaren ska föreslå de sanktionsbestämmelser och åtgärder i övrigt som bedöms nödvändiga för att uppfylla direktivets krav i denna del.

I direktivet finns också bestämmelser om samarbete och informationsutbyte mellan nationella myndigheter (artiklarna 37 och 38). Det handlar bl.a. om att ta emot och besvara syn-punkter och klagomål från myndigheter i andra länder vid påstådda överträdelser av bestämmelserna om gränsöverskridande licensiering på musikområdet (artikel 37 andra stycket). Direktivets utgångspunkt är här att vissa förfrågningar ska kunna tas emot och besvaras av den myndighet som av medlemsstaten har utsetts att kontrollera efterlevnaden av de aktuella bestämmelserna. När det gäller informationsutbyte och samarbete på andra områden som omfattas av direktivet har medlemsstaterna större utrymme i fråga om att utse behörig myndighet. Utredaren ska föreslå vilken eller vilka myndigheter som bör ha dessa uppgifter och utforma bestämmelserna om samarbete och

informationsutbyte på ett sådant sätt att uppgifterna blir så begränsade som möjligt.

Övriga frågor

Om det ryms inom tiden för uppdraget, får utredaren föreslå författningsändringar som inte direkt föranleds av direktivet men som ändå bedöms lämpliga i samband med genomförandet.

Arbetets bedrivande och redovisning av uppdragen

Utredaren ska följa det pågående arbetet inom Regerings-kansliet med Föreningslagsutredningens betänkanden (SOU 2009:37 och SOU 2010:90).

Utredaren ska följa genomförandet i de övriga nordiska länderna och i de andra länder som utredaren bedömer vara av intresse. Utredaren ska också hålla sig informerad om förhandlingar och arbete som pågår i EU och i Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO) i den mån det är relevant för uppdraget.

I den omfattning utredaren behöver det ska synpunkter inhämtas från berörda branscher, myndigheter och organisationer.

Utredaren ska redovisa ekonomiska konsekvenser och andra effekter av framlagda förslag för företag, organisationer, en-skilda och det allmänna. Utredaren ska bedöma förslagens påverkan på förvaltningsorganisationernas administrativa kostnader, oavsett associationsform. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Uppdraget ska redovisas senast den 6 mars 2015.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv 2014:163

Tilläggsdirektiv till Utredningen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

Beslut vid regeringssammanträde den 19 december 2014

Förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 6 mars 2014 kommittédirektiv om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet (dir. 2014:30). I uppdraget ligger att ta fram ett förslag till genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/26/EU av den 26 februari 2014 om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden. Enligt direktiven ska uppdraget redovisas senast den 6 mars 2015.

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 6 maj 2015.

(Justitiedepartementet)

L 84/72 SV Europeiska unionens officiella tidning 20.3.2014

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2014/26/EU

av den 26 februari 2014

om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter och gränsöverskridande licensiering av rättigheter till musikaliska verk för användning på nätet på den inre marknaden

(Text av betydelse för EES)

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artiklarna 50.1, 53.1 och 62,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande [1],

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet [2], och

av följande skäl:

(1) Unionens direktiv som har antagits inom området för upphovsrätt och närstående rättigheter ger redan rättighetshavarna en hög skyddsnivå och därmed ett ramverk inom vilket innehåll som skyddas av dessa rättigheter kan utnyttjas. Dessa direktiv bidrar till att utveckla och bibehålla kreativiteten. På en inre marknad utan snedvridning av konkurrensen uppmuntrar skyddet för innovation och intellektuellt skapande även till investeringar i innovativa tjänster och produkter.

(2) Spridning av innehåll som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter, däribland böcker, audiovisuella produkter och inspelad musik samt anknutna tjänster, förutsätter licensiering av rättigheter som tillhör olika innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter, såsom författare, utövande konstnärer, producenter och förläggare. En rättighetshavare kan normalt välja mellan individuell eller kollektiv förvaltning av sina rättigheter, såvida medlemsstaterna inte föreskriver något annat, i enlighet med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden. Förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter inbegriper utfärdande av licenser till användare, revision av användare, granskning av hur rättigheterna används, säkerställande av upphovsrätt och närstående rättigheter, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare. Kollektiva förvaltningsorganisationer gör det möjligt för rättighetshavare att få ersättning för nyttjanden för vilka de själva inte skulle vara i stånd att kontrollera eller säkerställa, inbegripet nyttjanden som sker på utländska marknader.

(3) Enligt artikel 167 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) ska unionen beakta den kulturella mångfalden i sina åtgärder och bidra till kulturens utveckling i medlemsstaterna, med respekt för deras nationella och regionala mångfald samtidigt som unionen ska framhäva det gemensamma kulturarvet. De kollektiva förvaltningsorganisationerna spelar och bör fortsatt spela en viktig roll som främjare av mångfalden av kulturyttringar, såväl genom att göra det möjligt för de minsta och mindre populära repertoarerna att få tillträde till marknaden som genom att tillhandahålla sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster till förmån för sina rättighetshavare och allmänheten.

(4) När kollektiva förvaltningsorganisationer etablerat sig inom unionen bör de kunna åtnjuta friheterna enligt fördragen när de representerar rättighetshavare som är bosatta eller etablerade i andra medlemsstater eller när de utfärdar licenser till användare som är bosatta eller etablerade i andra medlemsstater.

(5) Det finns betydande skillnader mellan de nationella regler som styr hur de kollektiva förvaltningsorganisationerna bedriver sin verksamhet, särskilt i fråga om deras öppenhet och möjligheten för medlemmar och rättighetshavare att utkräva ansvar. Detta har i ett antal fall lett till svårigheter, särskilt för utländska rättighetshavare när de söker utöva sina rättigheter, och till bristfällig ekonomisk förvaltning av inkasserade medel. Problem med hur de kollektiva förvaltningsorganisationerna bedriver sin verksamhet leder till ett ineffektivt utnyttjande av upphovsrätt och närstående rättigheter på den inre marknaden, till nackdel för organisationernas medlemmar, rättighetshavare och användare.

[1] EUT C 44, 15.2.2013, s. 104.
[2] Europaparlamentets ståndpunkt av den 4 februari 2014 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 20 februari 2014.

(6) Behovet av att förbättra hur de kollektiva förvaltningsorganisationerna bedriver sin verksamhet konstaterades redan i kommissionens rekommendation 2005/737/EG [1]. I rekommendationen anges ett antal principer, såsom rättighetshavarnas frihet att välja kollektiv förvaltningsorganisation, likabehandling av skilda kategorier av rättighetshavare och skälig fördelning av royaltyer. I rekommendationen uppmanas också de kollektiva förvaltningsorganisationerna att inför förhandlingar med användare ge dessa tillräcklig information om tariffer och repertoar. Den innehåller även rekommendationer om möjlighet att utkräva ansvar, om rättighetshavarnas representation i de kollektiva förvaltningsorganisationernas beslutsfattande organ och om tvistlösning. Efterlevnaden av rekommendationen har emellertid varit ojämn.

(7) För att skydda de intressen som tillkommer medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavare och tredje parter fordras att medlemsstaternas lagstiftningar relaterade till förvaltning av upphovsrätt och gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk samordnas i syfte att få likvärdiga skyddsåtgärder i hela unionen. Direktivet bör därför basera sig på artikel 50.1 i EUF-fördraget.

(8) Syftet med detta direktiv är att uppnå samordning av de nationella bestämmelserna om hur kollektiva förvaltningsorganisationer får inleda sin verksamhet för att förvalta upphovsrätt och närstående rättigheter, om styrelseformerna för dessa organisationer och om ramen för kontroll av deras verksamhet, och det bör därför också baseras på artikel 53.1 i EUF-fördraget. Eftersom det gäller en sektor som tillhandahåller tjänster i hela unionen bör direktivet även basera sig på artikel 62 i EUF-fördraget.

(9) Syftet med detta direktiv är att fastställa krav som är tillämpliga på kollektiva förvaltningsorganisationer för att säkerställa stränga normer när det gäller styrelseformer, ekonomisk förvaltning, öppenhet och rapportering. Detta bör dock inte hindra medlemsstaterna från att, i fråga om kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorier, upprätthålla eller införa strängare normer än dem som fastställs i avdelning II i detta direktiv, under förutsättning att dessa strängare normer är förenliga med unionsrätten.

(10) Inget i detta direktiv bör hindra en medlemsstat från att tillämpa samma eller liknande bestämmelser på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade utanför unionen men som verkar i medlemsstaten i fråga.

(11) Inget i detta direktiv bör hindra kollektiva förvaltningsorganisationer från att ingå representationsavtal med andra kollektiva förvaltningsorganisationer – i enlighet med de konkurrensregler som fastställs genom artiklarna 101 och 102 i EUF-fördraget – avseende rättighetsförvaltning för att på jämlika, icke-diskriminerande och transparenta villkor underlätta, förbättra och förenkla förfarandena för utfärdande av licens till användarna, inklusive för syftet att uppnå gemensam fakturering, och erbjuda gränsöverskridande licenser även inom andra områden än de som avses i avdelning III i detta direktiv.

(12) Samtidigt som detta direktiv är tillämpligt på alla kollektiva förvaltningsorganisationer, med undantag för avdelning III som är tillämpligt endast på kollektiva förvaltningsorganisationer som förvaltar upphovsrättigheter till musikaliska verk för gränsöverskridande användning på nätet, påverkar det inte medlemsstaternas ordningar för förvaltning av rättigheter såsom individuell förvaltning, den utsträckta verkan av ett avtal mellan en representativ kollektiv förvaltningsorganisation och en användare, dvs. kollektiva avtalslicenser med utsträckt verkan, obligatorisk kollektiv förvaltning, rättsliga presumtioner om representation eller överlåtelse av rättigheter till kollektiva förvaltningsorganisationer.

(13) Detta direktiv påverkar inte medlemsstaternas möjlighet att genom lagstiftning, reglering eller andra liknande specifika mekanismer som är tillämpliga inom deras territorier fastställa den skäliga ersättningen till rättighetshavare för undantag från eller inskränkning i den rätt till mångfaldigande som anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG [2] och ersättningen till rättighetshavare för undantag från den ensamrätt vad gäller offentlig utlåning som anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG [3], och inte heller deras möjlighet att fastställa villkoren för inkassering.

(14) Detta direktiv kräver inte att kollektiva förvaltningsorganisationer antar en specifik juridisk form. I praktiken verkar dessa organisationer i olika juridiska former såsom föreningar, kooperativ och aktiebolag som kontrolleras eller ägs antingen av innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter eller av enheter som representerar sådana rättighetshavare. I vissa undantagsfall saknas emellertid ägande eller kontroll på grund av den juridiska formen hos en kollektiv förvaltningsorganisation. Detta gäller till exempel stiftelser, som inte har medlemmar. Icke desto mindre bör bestämmelserna i detta direktiv tillämpas även på sådana organisationer. Samtidigt bör

[1] Kommissionens rekommendation 2005/737/EG av den 18 maj 2005 om kollektiv gränsöverskridande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter i samband med lagliga musiktjänster på nätet (EUT L 276, 21.10.2005, s. 54).

[2] Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, 22.6.2001, s. 10).

[3] Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (EUT L 376, 27.12.2006, s. 28).

medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att skyldigheterna enligt detta direktiv kringgås genom val av juridisk form. Det bör noteras att enheter som representerar rättighetshavare, och som är medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, kan vara andra kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer.

(15) Rättighetshavare bör kunna anförtro förvaltningen av sina rättigheter åt oberoende förvaltningsenheter. Sådana oberoende förvaltningsenheter är kommersiella enheter som skiljer sig från kollektiva förvaltningsorganisationer bland annat genom att de inte ägs eller kontrolleras av rättighetshavare. I den mån sådana oberoende förvaltningsenheter utför samma uppgifter som kollektiva förvaltningsorganisationer bör de dock vara skyldiga att lämna viss information till de rättighetshavare som de representerar, till kollektiva förvaltningsorganisationer, till användare och till allmänheten.

(16) Producenter på det audiovisuella området, skivproducenter och sändarföretag licensierar sina egna rättigheter, i vissa fall jämte rättigheter som exempelvis utövande konstnärer överlåtit till dem på basis av individuella avtal, och handlar i eget intresse. Bok-, musik- och tidningsförläggare licensierar rättigheter som överlåtits till dem på grundval av enskilda avtal, och handlar i eget intresse. Därför bör producenter på det audiovisuella området, skivproducenter, sändarföretag och förläggare inte betraktas som *oberoende förvaltningsenheter*. Vidare bör författares och utövande konstnärers managers och agenter som fungerar som mellanhänder och representerar rättighetshavare i förhållande till kollektiva förvaltningsorganisationer inte betraktas som *oberoende förvaltningsenheter*, eftersom de inte förvaltar rättigheter i den bemärkelsen att de fastställer tariffer, utfärdar licenser eller inkasserar pengar från användare.

(17) Kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna välja att låta dotterorganisationer eller andra enheter som de kontrollerar utföra vissa delar av deras verksamhet, till exempel fakturering av användare eller fördelning av utestående belopp till rättighetshavare. I sådana fall bör de bestämmelser i detta direktiv som skulle vara tillämpliga om den berörda verksamheten utfördes direkt av en kollektiv förvaltningsorganisation vara tillämpliga på den verksamhet som dotterorganisationerna eller de andra enheterna utför.

(18) För att se till att innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter kan dra full nytta av den inre marknaden när deras rättigheter förvaltas kollektivt och att deras frihet att utöva dessa rättigheter inte otillbörligen påverkas, är det nödvändigt att kräva att lämpliga skyddsåtgärder införlivas i de kollektiva förvaltningsorganisationernas stadga. Dessutom får en kollektiv förvaltningsorganisation, när den tillhandahåller sina förvaltningstjänster, varken direkt eller indirekt diskriminera rättighetshavare på grundval av nationalitet, hemvist eller etableringsort.

(19) Med beaktande av friheterna att tillhandahålla och utnyttja tjänster med avseende på kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter som fastställs i EUF-fördraget bör det krävas att en rättighetshavare fritt kan välja en kollektiv förvaltningsorganisation för förvaltning av sina rättigheter, oavsett om det rör sig om rättigheter för överföring till allmänheten eller mångfaldiganderättigheter, eller kategorier av rättigheter med anknytning till sådana former av utnyttjande som utsändningar, teaterföreställningar eller mångfaldigande för överföring på nätet, förutsatt att den kollektiva förvaltningsorganisationen som rättighetshavaren väljer redan tidigare förvaltar sådana rättigheter eller kategorier av rättigheter.

Rättigheterna, kategorierna av rättigheter eller typerna av verk och andra alster som förvaltas av den kollektiva förvaltningsorganisationen bör fastställas vid organisationens medlemsstämma såvida de inte redan fastställts i dess stadga eller föreskrivs i lagstiftning. Det är viktigt att rättigheterna och kategorierna av rättigheter fastställs på ett sätt som gör att en balans upprätthålls mellan rättighetshavarnas frihet att förfoga över sina verk och andra alster och organisationens förmåga att på ett effektivt sätt förvalta rättigheterna, med beaktande av den kategori av rättigheter som förvaltas av organisationen och den kreativa sektor inom vilken organisationen verkar. Med vederbörligt beaktande av denna balans bör rättighetshavare lätt kunna återta sådana rättigheter eller kategorier av rättigheter från en kollektiv förvaltningsorganisation och förvalta dessa rättigheter individuellt eller anförtro eller överlåta förvaltningen av alla eller delar av dem till en annan kollektiv förvaltningsorganisation eller en annan enhet, oberoende av organisationens, den andra enhetens eller rättighetshavarens nationalitet, hemvist eller etableringsort. Om en medlemsstat, i enlighet med unionsrätten och unionens och medlemsstaternas internationella åtaganden, föreskriver obligatorisk kollektiv förvaltning av rättigheter begränsas rättighetshavarnas val till andra kollektiva förvaltningsorganisationer.

Kollektiva förvaltningsorganisationer som förvaltar olika typer av verk och andra alster, såsom litterära, musikaliska eller fotografiska verk, bör också ge rättighetshavarna samma flexibilitet när det gäller olika typer av verk och andra alster. När det gäller icke-kommersiell användning bör medlemsstaterna föreskriva att kollektiva förvaltningsorganisationer vidtar de åtgärder som krävs för att se till att deras rättighetshavare kan utöva rätten

att utfärda licenser för sådana användningar. Sådana åtgärder bör bland annat inbegripa ett beslut av den kollektiva förvaltningsorganisationen om villkoren för utövandet av denna rätt samt tillhandahållande av information till medlemmarna om dessa villkor. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör underrätta rättighetshavarna om dessa möjligheter och se till att de kan utöva rättigheterna med anknytning till dessa möjligheter på ett så enkelt sätt som möjligt. Rättighetshavare som redan gett en kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd kan underrättas via organisationens webbplats. Ett krav i tillståndet på rättighetshavares medgivande för förvaltningen av varje rättighet, kategori av rättigheter eller typer av verk eller andra alster bör inte hindra rättighetshavarna att godta föreslagna senare ändringar av tillståndet genom tyst medgivande i enlighet med de villkor som fastställs i nationell rätt. Varken avtalsvillkor enligt vilka avslutande eller återtagande från rättighetshavarnas sida får en omedelbar verkan på licenser som utfärdats före ett sådant avslutande eller återtagande, eller avtalsvillkor enligt vilka sådana licenser inte påverkas under en viss period efter ett sådant avslutande eller återtagande utesluts som sådana av detta direktiv. Sådana villkor bör emellertid inte hindra en fullständig tillämpning av detta direktiv. Detta direktiv bör inte stå i vägen för rättighetshavarnas möjlighet att själva förvalta sina rättigheter, inklusive för icke-kommersiell användning.

(20) Medlemskapet i en kollektiv förvaltningsorganisation bör basera sig på objektiva, transparenta och icke-diskriminerande kriterier, även för förläggare som med stöd av ett avtal om utnyttjande av rättigheter har rätt till en andel av intäkterna från de rättigheter som förvaltas av den kollektiva förvaltningsorganisationen och att inkassera sådana intäkter från denna organisation. Dessa kriterier bör inte ålägga kollektiva förvaltningsorganisationer någon skyldighet att godta medlemmar om förvaltningen av deras rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk eller andra alster ligger utanför organisationernas verksamhetsområde. De register som hålls av en kollektiv förvaltningsorganisation bör göra det möjligt att identifiera och lokalisera dess medlemmar och rättighetshavare vilkas rättigheter organisationen representerar på grundval av tillstånd som dessa rättighetshavare gett.

(21) För att skydda de rättighetshavare vilkas rättigheter representeras direkt av den kollektiva förvaltningsorganisationen men som inte uppfyller medlemskraven är det lämpligt att kräva att vissa bestämmelser i direktivet som rör medlemmar även tillämpas på sådana rättighetshavare. Medlemsstaterna bör även kunna ge sådana rättighetshavare rätten att delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

(22) Kollektiva förvaltningsorganisationer bör agera i de representerade rättighetshavarnas bästa kollektiva intresse. Det är därför viktigt att det finns system som ger medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation möjlighet att utöva sina rättigheter genom att delta i organisationens beslutsfattande. En del kollektiva förvaltningsorganisationer har olika kategorier av medlemmar, som kan representera olika typer av rättighetshavare, såsom producenter och utövande konstnärer. Dessa olika kategorier av medlemmar bör vara rättvist och balanserat representerade vid beslutsfattandet. Reglerna för medlemsstämman i en kollektiv förvaltningsorganisation kan försvagas om det inte finns bestämmelser om hur stämman ska genomföras. Det är därför nödvändigt att säkerställa att stämman sammankallas regelbundet, minst en gång per år, och att de viktigaste besluten i den kollektiva förvaltningsorganisationen fattas vid stämman.

(23) Alla medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna delta i medlemsstämman med rösträtt. Eventuella begränsningar av dessa rättigheter bör vara skäliga och proportionella. I vissa undantagsfall är kollektiva förvaltningsorganisationer etablerade som en stiftelse och har således inte några medlemmar. I sådana fall bör befogenheterna för medlemsstämman utövas av det organ som har tilldelats en övervakningsfunktion. Om kollektiva förvaltningsorganisationer bland sina medlemmar har enheter som representerar rättighetshavare, vilket kan vara fallet om en kollektiv förvaltningsorganisation är ett aktiebolag vars medlemmar är föreningar av rättighetshavare, bör medlemsstaterna kunna föreskriva att samtliga eller delar av befogenheterna för medlemsstämman ska utövas av en församlad grupp av dessa rättighetshavare. Medlemsstämman bör åtminstone ha befogenhet att fastställa ramen för förvaltningens verksamhet, särskilt vad gäller hur kollektiva förvaltningsorganisationer använder rättighetsintäkter. Detta bör dock inte påverka medlemsstaternas möjlighet att föreskriva strängare regler om exempelvis investeringar, sammanslagningar eller upptagande av lån, inklusive ett förbud mot sådana transaktioner. Kollektiva förvaltningsorganisationer bör uppmuntra sina medlemmar att delta aktivt i stämman. Utövande av rösträtt bör underlättas för medlemmar som närvarar vid stämman och även för dem som inte gör det. Utöver möjligheten att utöva sina medlemsrättigheter på elektronisk väg bör medlemmarna tillåtas delta och rösta vid stämman genom fullmakt. Möjligheten att rösta genom fullmakt bör begränsas i fall av intressekonflikt. Samtidigt bör medlemsstaterna föreskriva begränsningar vad gäller röstning genom fullmakt endast om det inte hindrar medlemmarna från att delta i beslutsfattandet på ett lämpligt och effektivt sätt. I synnerhet utnämnande av fullmaktshavare bidrar till att medlemmarna kan delta i beslutsfattandet på ett lämpligt och effektivt sätt och ger rättighetshavarna en verklig möjlighet att fritt välja en kollektiv förvaltningsorganisation oberoende av vilken medlemsstat organisationen är etablerad i.

(24) Medlemmarna bör kunna delta i den kontinuerliga övervakningen av de kollektiva förvaltningsorganisationernas ledning. För detta bör dessa organisationer ha en övervakningsfunktion som är anpassad till den organisatoriska strukturen och som ger medlemmarna möjlighet att vara representerade i det organ som utövar denna funktion. Beroende på hur den organisatoriska strukturen ser ut för en kollektiv förvaltningsorganisation kan övervakningsfunktionen utövas av ett separat organ, t.ex. ett övervakningsorgan, eller av vissa av eller alla de direktörer i styrelsen som inte ansvarar för den dagliga ledningen av organisationen. Kravet på en rättvis och balanserad medlemsrepresentation bör inte hindra den kollektiva förvaltningsorganisationen från att utnämna tredje parter till utövandet av övervakningsfunktionen, inbegripet personer med relevanta yrkesmässiga sakkunskaper och rättighetshavare som inte uppfyller medlemskapskraven eller som inte är representerade direkt av organisationen, utan av en enhet som är medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

(25) Med tanke på sund förvaltning måste ledningen för en kollektiv förvaltningsorganisation vara oberoende. Chefer bör, oavsett om de väljs som direktörer eller anlitas eller anställs av organisationen genom avtal, vara skyldiga att, innan de tillträder och därefter årligen, lämna en redogörelse över eventuella konflikter mellan sina intressen och de intressen som tillkommer rättighetshavare som är representerade av den kollektiva förvaltningsorganisationen. Sådana årliga redogörelser bör lämnas även av personer som utövar övervakningsfunktionen. Medlemsstaterna bör kunna begära att kollektiva förvaltningsorganisationer offentliggör sådana redogörelser eller lämnar dem till myndigheter.

(26) De kollektiva förvaltningsorganisationerna inkasserar, förvaltar och fördelar intäkter från rättigheter som rättighetshavarna har anförtrott dem. Dessa intäkter tillhör i slutändan rättighetshavarna, som kan ha ett direkt rättsligt förhållande till organisationen eller vara representerade genom en enhet som är medlem i den kollektiva förvaltningsorganisationen eller genom ett representationsavtal. Det är därför viktigt att en kollektiv förvaltningsorganisation utövar yttersta omsorg vid inkassering, förvaltning och fördelning av dessa intäkter. Korrekt fördelning är möjlig endast om den kollektiva förvaltningsorganisationen håller välfungerande register över medlemskap, licenser och utnyttjande av verk och andra alster. Relevanta uppgifter som krävs för en effektiv kollektiv förvaltning av rättigheter bör också tillhandahållas av rättighetshavare och användare och granskas av den kollektiva förvaltningsorganisationen.

(27) De belopp som har inkasserats för rättighetshavarnas räkning bör i räkenskaperna redovisas separat från organisationens eventuella egna tillgångar. Utan att det påverkar medlemsstaternas möjlighet att föreskriva strängare regler om investeringar, inklusive ett förbud mot investering av rättighetsintäkter, om sådana belopp investeras, bör detta utföras i enlighet med den kollektiva förvaltningsorganisationens allmänna principer för investeringar och riskhantering. För att upprätthålla en hög nivå när det gäller skyddet av rättighetshavarnas rättigheter och för att säkerställa att alla intäkter som härrör från utnyttjandet av sådana rättigheter fördelas till rättighetshavarna, bör de investeringar som görs och hålls av en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltas i enlighet med kriterier som förpliktar organisationen att agera aktsamt, samtidigt som den ges möjlighet att fatta beslut om den säkraste och effektivaste investeringspolitiken. Detta bör ge den kollektiva förvaltningsorganisationen möjlighet att välja en fördelning av tillgångar som är bäst lämpad med avseende på de investerade intäkternas riskexponering och som inte i onödan äventyrar de rättighetsintäkter som rättighetshavarna är berättigade till.

(28) Eftersom rättighetshavarna är berättigade till ersättning när deras rättigheter utnyttjas, är det viktigt att förvaltningsavgifterna inte överskrider rimliga kostnader för förvaltning av rättigheterna och att alla avdrag utom förvaltningsavgifter, till exempel avdrag för sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade ändamål, fastställs av medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen. Kollektiva förvaltningsorganisationer bör ge rättighetshavarna insyn i de regler som gäller för sådana avdrag. Samma krav bör tillämpas på alla beslut om användning av rättighetsintäkterna för kollektiv fördelning, exempelvis i form av stipendier. Rättighetshavarna bör utan åtskillnad ha tillgång till alla sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom sådana avdrag. Detta direktiv bör inte påverka avdrag enligt nationell rätt i fråga om aspekter som inte regleras genom detta direktiv, såsom avdrag för kollektiva förvaltningsorganisationers tillhandahållande av sociala tjänster till rättighetshavare, förutsatt att avdragen i fråga är förenliga med unionsrätten.

(29) Fördelningen och betalningen av utestående belopp till enskilda rättighetshavare eller, i förekommande fall, kategorier av rättighetshavare bör utföras skyndsamt och i enlighet med den berörda kollektiva förvaltningsorganisationens allmänna fördelningsprinciper, även i situationer där detta görs via en annan enhet som representerar rättighetshavarna. Endast objektiva skäl som ligger utanför en kollektiv förvaltningsorganisations kontroll kan motivera dröjsmål i fördelningen och betalningen av utestående belopp till rättighetshavare. Omständigheter som att rättighetsintäkterna investerats och har en förfallodag bör därför inte betraktas som ett giltigt skäl för sådana förseningar. Det är lämpligt att låta medlemsstaterna besluta om regler som säkerställer en skyndsam fördelning och en effektiv sökning efter, och identifiering av, rättighetshavare i situationer där sådana objektiva skäl föreligger. För att se till att rättighetshavarnas utestående belopp fördelas på ett lämpligt och effektivt sätt, och utan att det påverkar medlemsstaternas möjlighet att föreskriva strängare regler, är det nödvändigt att kräva att kollektiva förvaltningsorganisationer i årligt uppsåt vidtar

rimliga och omsorgsfulla åtgärder för att identifiera och lokalisera de relevanta rättighetshavarna. Det är också lämpligt att medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation, i den mån nationell lagstiftning medger detta, bör fatta beslut om användning av eventuella belopp som inte kan fördelas i situationer där rättighetshavare som är berättigade till dessa belopp inte kan identifieras eller lokaliseras.

(30) Kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna förvalta rättigheter och inkassera intäkter från utnyttjandet av dem inom ramen för representationsavtal med andra organisationer. För att skydda rättigheter som tillhör medlemmar i den andra kollektiva förvaltningsorganisationen bör en kollektiv förvaltningsorganisation inte göra någon åtskillnad mellan rättigheter som den förvaltar genom representationsavtal och rättigheter som den förvaltar direkt för sina rättighetshavare. Den kollektiva förvaltningsorganisationen bör inte heller få göra avdrag i förhållande till rättighetsintäkter som inkasserats för en annan kollektiv förvaltningsorganisations räkning – med undantag för avdrag för förvaltningsavgifter – utan den andra organisationens uttryckliga medgivande. Det är också lämpligt att kräva att kollektiva förvaltningsorganisationer inte fördelar och betalar till andra organisationer på grundval av sådana representationsavtal senare än de fördelar och betalar till sina egna medlemmar och till rättighetshavare som inte är medlemmar men som de representerar. Vidare bör den mottagande organisationen i sin tur vara skyldig att utan dröjsmål fördela de utestående beloppen till de rättighetsinnehavare som den representerar.

(31) Skäliga och icke-diskriminerande kommersiella licensvillkor är särskilt viktiga för att säkerställa att användarna kan erhålla licenser för verk och andra alster beträffande vilka en kollektiv förvaltningsorganisation representerar rättigheter och för att säkerställa lämplig ersättning till rättighetshavarna. De kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna bör därför förhandla om licenser i ärligt uppsåt och tillämpa tariffer som bör fastställas enligt objektiva och icke-diskriminerande kriterier. Det är lämpligt att kräva att den licensavgift eller ersättning som fastställs av kollektiva förvaltningsorganisationer är rimlig i förhållande till bland annat det ekonomiska handelsvärdet för användningen av rättigheterna i ett visst sammanhang. Slutligen bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna utan onödiga dröjsmål besvara licensförfrågningar från användare.

(32) I den digitala miljön står kollektiva förvaltningsorganisationer ofta inför kravet att licensiera sin repertoar för helt nya former av utnyttjande och affärsmodeller. I sådana fall, och för att främja en miljö som gynnar att sådana licenser utvecklas, bör kollektiva förvaltningsorganisationer, utan att det påverkar tillämpningen av konkurrenslagstiftningens regler, ha den flexibilitet som krävs för att så snabbt som möjligt erbjuda individualiserade licenser för innovativa nättjänster, utan att villkoren för dessa licenser behöver vara vägledande när villkor fastställs för andra typer av licenser.

(33) För att kollektiva förvaltningsorganisationer ska kunna fullgöra sina skyldigheter enligt detta direktiv bör användarna ge organisationerna relevanta uppgifter om användningen av de rättigheter som de kollektiva förvaltningsorganisationerna representerar. Denna skyldighet gäller inte för fysiska personer som agerar för ändamål som inte ingår i deras handels-, företags-, hantverks- eller yrkesverksamhet och som därför inte omfattas av definitionen av användare enligt detta direktiv. Vidare bör de erfordrade uppgifterna till de kollektiva förvaltningsorganisationerna begränsas till vad som är rimligt, nödvändigt och som är tillgängliga för användarna för att sådana organisationer ska kunna utföra sina verksamheter, med hänsyn tagen till den specifika situationen som gäller för små och medelstora företag. Denna skyldighet kan inkluderas i ett avtal mellan en kollektiv förvaltningsorganisation och en användare; detta utesluter inte nationella lagstadgade rättigheter till information. Tidsfristerna för användarnas tillhandahållande av uppgifter bör vara sådana att de gör det möjligt för de kollektiva förvaltningsorganisationerna att respektera de fastställda tidsfristerna för fördelning av utestående belopp till rättighetshavarna. Detta direktiv bör inte påverka medlemsstaternas möjlighet att kräva att de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorier utfärdar gemensamma fakturor.

(34) För att öka tilltron hos rättighetshavare, användare och andra kollektiva förvaltningsorganisationer till den förvaltning av rättigheter som kollektiva förvaltningsorganisationer erbjuder, bör varje kollektiv förvaltningsorganisation uppfylla särskilda insynskrav. Varje kollektiv förvaltningsorganisation, eller en medlem av en sådan som samtidigt är en enhet med ansvar för tillskrivning eller betalning av utestående belopp till rättighetshavare, bör därför vara skyldig att lämna viss information till enskilda rättighetshavare minst en gång per år, till exempel om de belopp som tillskrivs eller betalas till dem och om avdrag. Kollektiva förvaltningsorganisationer bör också vara skyldiga att tillhandahålla tillräcklig information, inbegripet ekonomisk information, till de andra kollektiva förvaltningsorganisationer vars rättigheter de förvaltar genom representationsavtal.

(35) För att se till att rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare har tillgång till information om organisationens verksamhetsområde och de verk eller andra alster som den representerar bör en

kollektiv förvaltningsorganisation lämna information om dessa aspekter efter en vederbörligt motiverad begäran. Det bör vara upp till nationell rätt att avgöra frågan om och i vilken mån rimliga avgifter kan debiteras för tillhandahållande av denna tjänst. Varje kollektiv förvaltningsorganisation bör även offentliggöra information om sin struktur och om hur den bedriver sin verksamhet, och då inte minst information om sin stadga och allmänna policy beträffande förvaltningsavgifter, avdrag och tariffer.

(36) För att se till att rättighetshavarna kan övervaka och jämföra hur deras kollektiva förvaltningsorganisationer fungerar bör dessa organisationer offentliggöra en årlig insynsrapport som innehåller jämförbar reviderad finansiell information som särskilt gäller deras verksamhet. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör också, som en del av den årliga insynsrapporten, offentliggöra en årlig specialrapport om användningen av de belopp som avdelats för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster. Detta direktiv bör inte hindra en kollektiv förvaltningsorganisation från att offentliggöra den information som krävs i den årliga insynsrapporten i ett och samma dokument, till exempel som en del av organisationens årsredovisning, eller i separata rapporter.

(37) Leverantörer av nättjänster som använder musikaliska verk, t.ex. musiktjänster där konsumenter kan ladda ner musik eller lyssna på streamad musik eller andra tjänster som erbjuder filmer eller spel där musik är ett viktigt inslag, måste först skaffa rättigheterna att använda sådana verk. Enligt direktiv 2001/29/EG krävs licens för var och en av rättigheterna för användning av musikaliska verk på nätet. När det gäller upphovsmän är dessa rättigheter ensamrätten till mångfaldigande och ensamrätten till överföring av musikaliska verk till allmänheten, i vilken ingår rättigheten att tillhandahålla verken på begäran. Dessa rättigheter kan förvaltas av enskilda rättighetshavare, t.ex. upphovsmän eller musikförläggare, eller av kollektiva förvaltningsorganisationer som erbjuder kollektiva förvaltningstjänster till rättighetshavare. Olika kollektiva förvaltningsorganisationer kan förvalta upphovsmäns rättigheter till mångfaldigande respektive överföring till allmänheten. Det finns också fall där flera rättighetshavare har rättigheter till samma verk och kan ha gett olika organisationer tillstånd att licensiera sina andelar av rättigheterna till verket. Användare som vill erbjuda konsumenterna en tjänst på nätet med ett brett urval musikaliska verk behöver aggregera rättigheter till verk från olika rättighetshavare och kollektiva förvaltningsorganisationer.

(38) Trots att internet är gränslöst är nätmarknaden för musiktjänster i unionen fortfarande fragmenterad, och en digital inre marknad har ännu inte uppnåtts helt och hållet. Komplexiteten och svårigheterna förknippade med kollektiv förvaltning av rättigheter i Europa har i vissa fall förvärrat fragmenteringen av den europeiska digitala marknaden för musiktjänster på nätet. Denna situation står i stark kontrast till konsumenternas snabbt ökande efterfrågan på tillgång till digitalt innehåll och tillhörande innovativa tjänster, även över nationella gränser.

(39) I sin rekommendation 2005/737/EG uttrycker kommissionen sitt stöd för en ny rättslig ram som är bättre anpassad för unionsomfattande förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter när det gäller att tillhandahålla lagliga musiktjänster på nätet. Enligt rekommendationen behöver de kommersiella användarna, i en tid där musikaliska verk utnyttjas på nätet, en policy för licensiering som är anpassad till den gränslösa internetmiljön, med licenser som omfattar flera länder. Rekommendationen har emellertid inte varit tillräcklig för att uppmuntra till omfattande gränsöverskridande licensiering av näträttigheter för musikaliska verk eller för att möta de särskilda krav som gäller för gränsöverskridande licensiering.

(40) När det gäller musik på nätet är kollektiv förvaltning av upphovsrättigheter på territoriell basis fortfarande normen, och därför är det ytterst viktigt att skapa betingelser där kollektiva förvaltningsorganisationer kan fungera så effektivt som möjligt i en allt mer gränsöverskridande miljö. Det är därför lämpligt att tillhandahålla en uppsättning regler som fastställer de grundläggande villkoren för de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande kollektiva licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet, inklusive texter. Samma regler bör tillämpas på sådan licensiering av alla musikaliska verk, inbegripet musikaliska verk som ingår i audiovisuella verk. Nättjänster som enbart tillhandahåller tillgång till musikaliska verk i form av notblad bör dock inte omfattas. Bestämmelserna i detta direktiv bör säkerställa minimikvaliteten i de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande tjänster, särskilt i fråga om insyn i den repertoar de representerar och möjligheten att kontrollera att de finansiella flöden som gäller användningen av rättigheter är korrekta. Det bör också finnas ett ramverk som främjar frivillig aggregering av musikrepertoarer och rättigheter, vilket minskar antalet licenser som en användare behöver för att driva en gränsöverskridande tjänst som omfattar flera repertoarer. Bestämmelserna bör göra det möjligt för en kollektiv förvaltningsorganisation att begära att en annan organisation representerar dess repertoar i gränsöverskridande situationer om den inte på egen hand kan eller vill uppfylla kraven. Det bör finnas en skyldighet för den tillfrågade organisationen, förutsatt att den redan aggregerar repertoarer och erbjuder eller utfärdar gränsöverskridande licenser, att godta den begärande organisationens tillstånd. Framväxten av unionsomfattande lagliga tjänster för musik på nätet bör också bidra till kampen mot intrång i upphovsrätt på nätet.

(41) Tillgången till korrekt och lättförståelig information om musikaliska verk, rättighetshavare och rättigheter som varje kollektiv förvaltningsorganisation har tillstånd att representera inom ett givet territorium är en faktor av stor vikt för ett effektivt och öppet licensieringsförfarande, den efterföljande hanteringen av användarrapporter, fakturering av tjänsteleverantörer och fördelning av utestående belopp. Därför bör kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för musikaliska verk ha resurser att hantera dessa detaljerade uppgifter snabbt och korrekt. För detta krävs databaser om innehav av rättigheter som licensieras för flera territorier, vilka gör det möjligt att identifiera verk, rättigheter och rättighetshavare som en kollektiv förvaltningsorganisation har tillstånd att representera samt de territorier som tillståndet omfattar. Ändringar i denna information bör beaktas utan onödiga dröjsmål, och databaserna bör uppdateras kontinuerligt. Dessa databaser bör också hjälpa till att matcha information om verk med information om fonogram eller andra upptagningar som verket ingår i. Det är också viktigt att säkerställa att framtida användare och rättighetshavare samt kollektiva förvaltningsorganisationer har tillgång till den information som behövs för att identifiera den repertoar som dessa organisationer representerar. Kollektiva förvaltningsorganisationer bör kunna vidta åtgärder för att säkerställa att uppgifterna är riktiga och deras integritet, samt kontrollera hur uppgifterna återanvänds och för att skydda kommersiellt känslig information.

(42) För att säkerställa att uppgifterna om den musikrepertoar som kollektiva förvaltningsorganisationer hanterar är så korrekta som möjligt, bör de organisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för musikaliska verk vara skyldiga att, vid behov, uppdatera sina databaser kontinuerligt och utan dröjsmål. De bör inrätta lättillgängliga förfaranden så att leverantörer av nättjänster samt rättighetshavare och andra kollektiva förvaltningsorganisationer kan underrätta dem om felaktigheter som organisationernas databaser kan innehålla i fråga om verk som de äger eller kontrollerar, inklusive hela eller delvisa rättigheter och de territorier för vilka de har gett den berörda kollektiva förvaltningsorganisationen tillstånd att agera, dock utan att äventyra riktigheten och integriteten i de uppgifter som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller. Eftersom Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG [1], enligt vilken varje registrerad har rätt att få felaktiga eller ofullständiga uppgifter rättade, utplånade eller blockerade, bör det även säkerställas genom det här direktivet att felaktig information rörande rättighetshavare eller andra kollektiva förvaltningsorganisationer när det gäller gränsöverskridande licenser ska korrigeras utan onödigt dröjsmål. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör också ha kapacitet till elektronisk hantering för registrering av verk och tillstånd att förvalta rättigheter. Med tanke på hur viktigt det är med automatisk informationsbehandling för snabb och effektiv hantering av uppgifter, bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna se till att rättighetshavarna kan lämna information genom elektroniska system på ett strukturerat sätt. De kollektiva förvaltningsorganisationer bör så långt som möjligt se till att deras elektroniska system följer relevanta frivilliga branschnormer eller förfaranden som har utvecklats på internationell nivå eller unionsnivå.

(43) Användning av branschnormer för musikanvändning, försäljningsrapportering och fakturering är avgörande för att effektivisera utbyte av uppgifter mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare. Övervakningen av hur licenser används bör ske med respekt för grundläggande rättigheter, däribland rätten till respekt för privat- och familjeliv och rätten till skydd av personuppgifter. För att säkerställa att dessa effektivitetsvinster ger snabbare hantering av ekonomiska uppgifter och i slutändan snabbare betalningar till rättighetshavarna, bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna vara skyldiga att utan dröjsmål fakturera tjänsteleverantörerna och fördela utestående belopp till rättighetshavarna. För att detta krav ska fungera effektivt är det nödvändigt att användarna ger de kollektiva förvaltningsorganisationerna korrekta och regelbundna rapporter om hur verken används. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör inte vara skyldiga att godta rapporter från användarna i godtyckligt format när det finns allmänt gällande branschnormer. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör inte hindras att lägga ut tjänster för utfärdande av gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk på entreprenad. Delade eller konsoliderade back office-resurser kan hjälpa organisationerna att förbättra förvaltningstjänsterna och rationalisera investeringarna i databehandlingsverktyg.

(44) Aggregering av olika musikrepertoarer för gränsöverskridande licensiering underlättar licensieringsförfarandet och, genom att göra alla repertoarer tillgängliga på marknaden för gränsöverskridande licensiering, förbättrar den kulturella mångfalden och minskar antalet transaktioner som en leverantör av tjänster på nätet behöver göra för att kunna erbjuda sina tjänster. En sådan aggregering av repertoarer bör göra det enklare att ta fram nya nättjänster och bör också leda till sänkta transaktionskostnader vilket i slutändan gynnar konsumenterna. Därför bör de kollektiva förvaltningsorganisationerna som inte vill eller kan utfärda gränsöverskridande licenser direkt för sin egen musikrepertoar uppmuntras att frivilligt ge andra kollektiva förvaltningsorganisationer tillstånd att förvalta repertoaren på ett icke-diskriminerande sätt. Exklusivitet i avtal om gränsöverskridande licenser begränsar dessutom utbudet för användare som vill ha gränsöverskridande licenser och begränsar även utbudet för kollektiva förvaltningsorganisationer som efterfrågar förvaltningstjänster

[1] Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (EGT L 281, 23.11.1995, s. 31).

för sin repertoar i gränsöverskridande situationer. Därför bör alla representationsavtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer som tillhandahåller gränsöverskridande licenser ingås utan krav på exklusivitet.

(45) En särskilt viktig faktor för medlemmarna i kollektiva förvaltningsorganisationer är insynen i de villkor som gäller när kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar näträttigheter. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör därför ge sina medlemmar tillräcklig information om de huvudsakliga villkoren i de avtal som ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att representera dessa medlemmars näträttigheter till musik i fråga om gränsöverskridande licensiering.

(46) Det är också viktigt att kräva att kollektiva förvaltningsorganisationer som erbjuder eller utfärdar gränsöverskridande licenser samtycker till att representera den repertoar som förvaltas av en annan kollektiv förvaltningsorganisation som inte vill göra detta direkt. För att säkerställa att detta krav inte är oproportionellt och inte går längre än vad som är nödvändigt bör den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen vara skyldig att godta representationen endast om begäran är begränsad till sådana näträttigheter eller kategorier av näträttigheter som den tillfrågade organisationen själv representerar. Kravet bör dessutom endast gälla kollektiva förvaltningsorganisationer som aggregerar repertoarer och bör inte utökas till kollektiva förvaltningsorganisationer som endast tillhandahåller gränsöverskridande licenser för sin egen repertoar. Inte heller bör kravet gälla kollektiva förvaltningsorganisationer som enbart aggregerar rättigheter till samma verk för att kunna göra gemensam licensiering av rätten till mångfaldigande och rätten till överföring till allmänheten beträffande dessa verk. För att skydda intressena för rättighetshavarna hos den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet och se till att små och mindre välkända repertoarer i medlemsstaterna kan få tillträde till den inre marknaden på lika villkor är det viktigt att repertoaren hos den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet förvaltas på samma villkor som repertoaren hos den kollektiva förvaltningsorganisation för vilken tillståndet beviljas, och att den ingår i erbjudanden som den senare organisationen tillhandahåller leverantörer av nättjänster. Den förvaltningsavgift som debiteras av den kollektiva förvaltningsorganisation för vilken tillståndet beviljats bör göra det möjligt för organisationen att få igen de nödvändiga och skäliga investeringar som den gjort. Avtal genom vilka en kollektiv förvaltningsorganisation ger en eller flera andra organisationer tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för sin egen musikrepertoar för användning på nätet bör inte hindra den förstnämnda kollektiva förvaltningsorganisationen från att fortsätta utfärda licenser begränsade till den medlemsstats territorium där organisationen är etablerad, för sin egen repertoar och all annan repertoar som den har tillstånd att representera inom territoriet i fråga.

(47) Syftet med och effektiviteten hos bestämmelserna rörande gränsöverskridande licensiering som utförs av de kollektiva förvaltningsorganisationerna undermineras kraftigt om rättighetshavarna inte kan utöva sådana rättigheter i fråga om att utfärda gränsöverskridande licenser i fall där den kollektiva förvaltningsorganisation till vilken de har anförtrott sina rättigheter inte skulle utfärda eller erbjuda gränsöverskridande licenser och dessutom inte skulle vilja ge en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att göra detta. Det skulle därför vara viktigt att rättighetshavarna under sådana omständigheter kan utöva rättigheten att själva eller genom en eller flera andra parter utfärda de gränsöverskridande licenser som leverantörerna av nättjänster vill ha, genom att återta rättigheterna från sin ursprungliga kollektiva förvaltningsorganisation i den utsträckning som krävs för gränsöverskridande licensiering för användning på nätet och låta samma rättigheter vara kvar hos den ursprungliga organisationen med avseende på icke gränsöverskridande licensiering.

(48) Sändarföretagen har i allmänhet en licens från en lokal kollektiv förvaltningsorganisation för sina egna utsändningar av radio- och teveprogram som innehåller musikaliska verk. En sådan licens är ofta begränsad till utsändningar. För att göra sådana utsändningar tillgängliga också på nätet krävs en licens för näträttigheter till musikaliska verk. För att underlätta licensiering av näträttigheter till musikaliska verk när det gäller samtidig och fördröjd sändning på nätet av teve- och radiosändningar är det nödvändigt att uppställa ett undantag från de regler som annars gäller för gränsöverskridande licensiering av näträttigheter till musikaliska verk. Ett sådant undantag bör begränsas till vad som är nödvändigt för att få tillgång till teve- eller radioprogram på nätet och till material som har ett klart och underordnat förhållande till originalsändningen och som produceras t.ex. för komplettering, förhandsvisning eller recension av teve- eller radioprogrammet i fråga. Undantaget bör inte fungera så att konkurrensen snedvrids jämfört med andra tjänster som ger konsumenterna tillgång till enskilda musikaliska eller audiovisuella verk på nätet och inte heller leda till begränsande förfaranden såsom uppdelning av marknader eller kunder, vilket skulle strida mot artikel 101 eller 102 i EUF-fördraget.

(49) Det är nödvändigt att säkerställa att bestämmelserna i den nationella lagstiftning som antas enligt detta direktiv verkställs effektivt. De kollektiva förvaltningsorganisationerna bör erbjuda sina medlemmar särskilda förfaranden för hantering av klagomål. Dessa förfaranden bör också vara tillgängliga för andra rättighetshavare som en kollektiv förvaltningsorganisation representerar direkt och för andra kollektiva förvaltningsorganisationer för vilkas räkning den förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal. Vidare bör medlemsstaterna ha rätt att föreskriva att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer, deras medlemmar, rättighetshavare eller användare vad gäller tillämpningen av detta direktiv kan bli föremål för ett snabbt, oberoende och opartiskt förfarande för alternativ tvistlösning. I synnerhet kan bestämmelserna om gränsöverskridande licensiering av näträttigheter för musikaliska verk försvagas om tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och andra parter inte får en snabb och effektiv lösning. Därför är det lämpligt att, utan att det påverkar rättigheten att vända sig till domstol, föreskriva en möjlighet till ett lättillgängligt, effektivt och opartiskt förfarande utanför domstol, till exempel

medling eller skiljedom, för att lösa konflikter mellan å ena sidan kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser och å andra sidan leverantörer av nättjänster, rättighetshavare och andra kollektiva förvaltningsorganisationer. I detta direktiv föreskrivs inte någon specifik typ av alternativ tvistlösning, och det fastställs inte heller vilket organ som bör ansvara för denna tvistlösning, under förutsättning att det finns garantier för att organet i fråga är oberoende, opartiskt och effektivt. Slutligen är det också lämpligt att kräva att medlemsstaterna har oberoende, opartiska och effektiva tvistlösningsförfaranden som inbegriper antingen organ med expertis på det immaterialrättsliga området eller domstolar och som är ändamålsenliga för att lösa kommersiella tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare i fråga om gällande eller föreslagna licensieringsvillkor eller om avtalsbrott.

(50) Medlemsstaterna bör inrätta lämpliga förfaranden som gör det möjligt att övervaka om kollektiva förvaltningsorganisationer efterlever detta direktiv. Samtidigt som det inte är lämpligt att detta direktiv begränsar medlemsstaternas val vare sig av behöriga myndigheter eller om kontrollen över de kollektiva förvaltningsorganisationerna sker på förhand eller i efterhand, bör det säkerställas att sådana myndigheter är kapabla att effektivt och skyndsamt hantera problem som skulle kunna uppstå vid tillämpningen av detta direktiv. Medlemsstaterna bör inte vara skyldiga att inrätta nya behöriga myndigheter. Vidare bör det finnas möjlighet för medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation, rättighetshavare, användare, kollektiva förvaltningsorganisationer och andra berörda parter att underrätta en behörig myndighet om verksamheter eller omständigheter som enligt deras uppfattning innebär att kollektiva förvaltningsorganisationer och, i förekommande fall, användare gör sig skyldiga till lagöverträdelser. Medlemsstaterna bör se till att de behöriga myndigheterna har befogenhet att ålägga sanktioner eller vidta åtgärder om bestämmelser i nationell rätt som genomför detta direktiv överträds. Detta direktiv föreskriver inte några specifika typer av sanktioner eller åtgärder så länge de är effektiva, proportionella och avskräckande. Sådana sanktioner eller åtgärder kan inbegripa föreläggande om att avskeda direktörer som agerat försumligt, inspektioner i de lokaler som en kollektiv förvaltningsorganisation förfogar över eller, om en kollektiv förvaltningsorganisation fått tillstånd att verka, åtgärder som innebär att organisationen fråntas tillståndet. Detta direktiv bör vara neutralt i fråga om tillstånds- och kontrollsystem i medlemsstaterna, inklusive representativitetskrav för kollektiva förvaltningsorganisationer, förutsatt att de är förenliga med unionsrätten och inte utgör något hinder för att detta direktiv tillämpas fullt ut.

(51) För att säkerställa att kraven rörande gränsöverskridande licensiering efterlevs bör det finnas särskilda bestämmelser om övervakning av hur de genomförs. Medlemsstaternas behöriga myndigheter och kommissionen bör för detta syfte samarbeta med varandra. Medlemsstaterna bör bistå varandra genom att utbyta information mellan sina behöriga myndigheter för att underlätta övervakningen av de kollektiva förvaltningsorganisationerna.

(52) Det är viktigt att de kollektiva förvaltningsorganisationerna respekterar rätten till privatliv och skyddet av personuppgifter för alla rättighetshavare, medlemmar, användare och andra personer vars uppgifter de hanterar. Direktiv 95/46/EG reglerar den behandling av personuppgifter som sker inom ramen för det direktivet i medlemsstaterna och under tillsyn av medlemsstaternas behöriga myndigheter, särskilt de offentliga oberoende myndigheter som medlemsstaterna har utsett. Rättighetshavarna bör få nödvändig information om hur deras uppgifter hanteras, vem som är mottagare till uppgifterna, tidsgränser för hur länge sådana uppgifter hålls i databaser och hur rättighetshavarna kan utöva sin rätt att få tillgång till, korrigera eller radera uppgifter som rör deras person enligt direktiv 95/46/EG. Särskilt gäller att unika identifierare som gör det möjligt att indirekt identifiera en person bör hanteras som personuppgifter i den mening som avses i det direktivet.

(53) Bestämmelserna om verkställighetsåtgärder bör inte påverka oberoende offentliga nationella myndigheters behörigheter som de fastställts av medlemsstaterna enligt direktiv 95/46/EG för övervakning av att de nationella bestämmelser som antagits för att genomföra det direktivet efterlevs.

(54) Detta direktiv står i överensstämmelse med de grundläggande rättigheter och principer som erkänns särskilt i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. De bestämmelser i detta direktiv som rör tvistlösning bör inte hindra parterna från att utöva sin rätt att vända sig till domstol enligt det som garanteras i stadgan.

(55) Eftersom målen för detta direktiv, nämligen att förbättra medlemmarnas möjligheter att utöva kontroll över verksamheten i de kollektiva förvaltningsorganisationerna, garantera tillräcklig insyn i dem och förbättra den gränsöverskridande licensieringen av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare, på grund av deras omfattning och verkningar, kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen anta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel, går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål.

(56) Bestämmelserna i detta direktiv påverkar inte tillämpningen av konkurrensregler och annan relevant lagstiftning inom andra områden såsom sekretess, affärshemligheter, integritet, tillgång till handlingar, avtalsrätt och internationell privaträtt rörande lagkonflikter och domstolars behörighet, samt arbetstagares och arbetsgivares föreningsfrihet och deras organisationsrätt.

(57) I enlighet med den gemensamma politiska förklaringen av den 28 september 2011 från medlemsstaterna och kommissionen om förklarande dokument ([1]), har medlemsstaterna åtagit sig att, i de fall detta är berättigat, låta anmälan av införlivandeåtgärder åtföljas av ett eller flera dokument som förklarar förhållandet mellan de olika delarna i direktivet och motsvarande delar i de nationella instrumenten för införlivande. Med avseende på detta direktiv anser lagstiftaren att översändandet av sådana dokument är berättigat.

(58) Europeiska datatillsynsmannen har hörts i enlighet med artikel 28.2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 45/2001 ([2]) och avgav ett yttrande den 9 oktober 2012.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

AVDELNING I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

Artikel 1

Syfte

I detta direktiv fastställs de krav som är nödvändiga för att säkerställa att kollektiva förvaltningsorganisationer förvaltar upphovsrätt och närstående rättigheter på ett välfungerande sätt. Likaså fastställs krav för de kollektiva förvaltningsorganisationernas gränsöverskridande licensiering av upphovsrättigheter till musikaliska verk för användning på nätet.

([1]) EUT C 369, 17.12.2011, s. 14.
([2]) Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 45/2001 av den 18 december 2000 om skydd för enskilda då gemenskapsinstitutionerna och gemenskapsorganen behandlar personuppgifter och om den fria rörligheten för sådana uppgifter (EGT L 8, 12.1.2001, s. 1).

Artikel 2

Tillämpningsområde

1. Avdelningarna I, II, IV och V med undantag för artiklarna 34.2 och 38 är tillämpliga på alla kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade inom unionen.

2. Avdelning III och artiklarna 34.2 och 38 är tillämpliga på kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade inom unionen och förvaltar upphovsrättigheter till musikaliska verk för gränsöverskridande användning på nätet.

3. De relevanta bestämmelserna i detta direktiv är tillämpliga på enheter som direkt eller indirekt, helt eller delvis ägs eller kontrolleras av en kollektiv förvaltningsorganisation, förutsatt att sådana enheter bedriver en verksamhet som, om den skulle bedrivas av den kollektiva förvaltningsorganisationen, skulle omfattas av bestämmelserna i detta direktiv.

4. Artiklarna 16.1, 18, 20, 21.1 a, b, c, e, f och g, 36 och 42 är tillämpliga på alla oberoende förvaltningsenheter som är etablerade inom unionen.

Artikel 3

Definitioner

I detta direktiv gäller följande definitioner:

a) *kollektiv förvaltningsorganisation:* en organisation som har tillstånd enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare, och som uppfyller minst ett av följande kriterier:

   i) organisationen ägs eller kontrolleras av sina medlemmar,

   ii) organisationen är organiserad på ideell basis.

b) *oberoende förvaltningsenhet:* en organisation som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har tillstånd att som sitt enda eller huvudsakliga syfte förvalta upphovsrätter eller närstående rättigheter för mer än en rättighetshavare till gemensamt gagn för dessa rättighetshavare, och som

   i) inte, vare sig direkt eller indirekt, helt eller delvis, ägs eller kontrolleras av rättighetshavare, och som

   ii) organiseras på vinstbasis.

c) *rättighetshavare:* en person eller enhet, som inte är en kollektiv förvaltningsorganisation, som innehar upphovsrätt eller närstående rättighet eller som, inom ramen för ett avtal om utnyttjande av rättigheter eller enligt lag, har rätt till en del av rättighetsintäkterna.

d) *medlem:* en rättighetshavare eller en enhet som representerar rättighetshavare, inbegripet andra kollektiva förvaltningsorganisationer och rättighetshavarsammanslutningar, som uppfyller kraven för medlemskap i den kollektiva förvaltningsorganisationen och som organisationen har beviljat tillträde.

e) *stadga:* stiftelseurkund och bolagsordning, stadga, regler eller konstituerande handlingar för en kollektiv förvaltningsorganisation.

f) *medlemsstämma:* det organ i den kollektiva förvaltningsorganisationen där medlemmarna deltar och utövar sin rösträtt, oberoende av organisationens juridiska form.

g) *direktör:*

i) en ledamot av styrelsen i de fall där nationell rätt eller stadgan för den kollektiva förvaltningsorganisationen föreskriver en enda styrelse,

ii) en ledamot av styrelsen eller övervakningsorganet i de fall där nationell rätt eller stadgan för den kollektiva förvaltningsorganisationen föreskriver en dualistisk styrelse.

h) *rättighetsintäkter:* inkomster som en kollektiv förvaltningsorganisation har inkasserat för rättighetshavarnas räkning, oavsett om de härrör från en ensamrätt, en rätt till ersättning eller en rätt till kompensation.

i) *förvaltningsavgifter:* de belopp som en kollektiv förvaltningsorganisation debiterar, drar av eller kompenserar för från rättighetsintäkter eller från inkomst som härrör från investering av sådana intäkter för att täcka kostnaderna för förvaltning av upphovsrätt eller närstående rättigheter.

j) *representationsavtal:* avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer genom vilket en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta de rättigheter den representerar, inbegripet avtal som sluts enligt artiklarna 29 och 30.

k) *användare:* en person eller enhet som driver verksamhet som kräver tillstånd från rättighetshavare, ersättning till rättighetshavare eller betalning av kompensation till rättighetshavare och som inte agerar i egenskap av konsument.

l) *repertoar:* de rättigheter till verk som en kollektiv förvaltningsorganisation förvaltar.

m) *gränsöverskridande licens:* en licens som täcker fler än en medlemsstats territorium.

n) *näträttigheter till musikaliska verk:* rättigheter som en upphovsman har till ett musikaliskt verk enligt artiklarna 2 och 3 i direktiv 2001/29/EG och som krävs för att kunna tillhandahålla en nättjänst.

AVDELNING II

KOLLEKTIVA FÖRVALTNINGSORGANISATIONER

KAPITEL 1

Kollektiva förvaltningsorganisationer: representation av rättighetshavare samt medlemskap och organisation

Artikel 4

Allmänna principer

Medlemsstaterna ska se till att kollektiva förvaltningsorganisationer agerar i bästa intresse för de rättighetshavare vars rättigheter de representerar och att de inte ålägger dem skyldigheter som inte objektivt sett är nödvändiga för skyddet av rättighetshavarnas rättigheter och intressen eller för en effektiv förvaltning av deras rättigheter.

Artikel 5

Rättighetshavarnas rättigheter

1. Medlemsstaterna ska se till att rättighetshavarna har de rättigheter som fastställs i punkterna 2–8 och att dessa rättigheter anges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen.

2. Rättighetshavarna ska få ge valfri kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta valfria rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk och andra alster, för valfria territorier oberoende av organisationens eller rättighetshavarens nationalitet, hemvist eller etableringsmedlemsstat. Såvida inte den kollektiva förvaltningsorganisationen har objektivt grundade skäl att avslå en begäran om förvaltning ska den vara skyldig att förvalta sådana rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk och andra alster, förutsatt att förvaltningen av dem ingår i organisationens verksamhetsområde.

3. Rättighetshavarna ska ha rätt att bevilja licenser för icke-kommersiell användning av rättigheter, kategorier av rättigheter, typer av verk och andra alster efter eget val.

4. Rättighetshavarna ska ha rätt att ta tillbaka tillståndet att förvalta rättigheter, kategorier av rättigheter eller typer av verk och andra alster som de har beviljat en kollektiv förvaltningsorganisation eller att från en sådan organisation ta tillbaka någon av de rättigheter, kategorier av rättigheter, typer av verk och andra alster efter eget val i enlighet med punkt 2 och för de territorier de väljer, med rimligt varsel som inte överskrider sex månader. Den kollektiva förvaltningsorganisationen får besluta att ett sådant avslutande eller fråntagande ska träda i kraft först i slutet av räkenskapsåret.

5. Om det finns utestående belopp till en rättighetshavare för utnyttjande som inträffat innan tillbakatagandet av tillståndet eller fråntagandet av rättigheter trädde i kraft eller under en licens som beviljats innan ett sådant tillbakatagande av rättigheter trädde i kraft, ska rättighetshavaren ha kvar sina rättigheter enligt artiklarna 12, 13, 18, 20, 28 och 33.

6. En kollektiv förvaltningsorganisation får inte begränsa utövandet av rättigheter enligt punkterna 4 och 5 genom att, som ett villkor för att utöva dessa rättigheter, kräva att förvaltningen av rättigheter eller kategorier av rättigheter eller typer av verk eller andra alster som tagits tillbaka anförtros en annan kollektiv förvaltningsorganisation.

7. I situationer där en rättighetshavare ger en kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att förvalta dennes rättigheter ska rättighetshavaren ge sitt uttryckliga medgivande specifikt för varje rättighet eller kategori av rättigheter eller typ av verk eller andra alster som rättighetshavaren beviljar organisationen tillstånd att förvalta. Varje sådant medgivande ska finnas dokumenterat.

8. En kollektiv förvaltningsorganisation ska underrätta rättighetshavarna om deras rättigheter enligt punkterna 1–7 och om villkoren för den rättighet som föreskrivs i punkt 3, innan den erhåller deras tillstånd att förvalta rättigheter eller kategorier av rättigheter eller typer av verk eller andra alster.

En kollektiv förvaltningsorganisation ska underrätta de rättighetshavare som redan har gett organisationen tillstånd, om deras rättigheter enligt punkterna 1–7 och om villkoren för den rättighet som föreskrivs i punkt 3 senast den 10 oktober 2016.

Artikel 6

Regler för medlemskap i kollektiva förvaltningsorganisationer

1. Medlemsstaterna ska se till att kollektiva förvaltningsorganisationer efterlever de regler som anges i punkterna 2–5.

2. En kollektiv förvaltningsorganisation ska godta rättighetshavare och enheter som representerar rättighetshavare, inbegripet andra kollektiva förvaltningsorganisationer och sammanslutningar av rättighetshavare, som medlemmar om de uppfyller kraven för medlemskap, vilka ska baseras på objektiva, transparenta och icke-diskriminerande kriterier. Dessa krav för medlemskap ska anges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen och de ska vara allmänt tillgängliga. I situationer där en kollektiv förvaltningsorganisation vägrar godkänna en begäran om medlemskap ska den ge rättighetshavaren en tydlig motivering av skälen till sitt beslut.

3. Stadgan för en kollektiv förvaltningsorganisation ska omfatta lämpliga och effektiva mekanismer för medlemmarnas deltagande i organisationens beslutsfattande. De olika kategorierna av medlemmar ska vara skäligen och balanserat representerade i beslutsfattandet.

4. En kollektiv förvaltningsorganisation ska ge sina medlemmar möjlighet att kommunicera den på elektronisk väg, även när det gäller att utöva medlemsrättigheter.

5. En kollektiv förvaltningsorganisation ska föra medlemsregister och regelbundet uppdatera dessa register.

Artikel 7

Rättigheter för rättighetshavare som inte är medlemmar i den kollektiva förvaltningsorganisationen

1. Medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna följer bestämmelserna i artiklarna 6.4, 20, 29.2 och 33 vad gäller rättighetshavare som enligt lag eller genom överlåtelse, licens eller annat avtal har ett direkt rättsligt förhållande till organisationerna men som inte är deras medlemmar.

2. Medlemsstaterna får tillämpa andra bestämmelser i detta direktiv på de rättighetshavare som avses i punkt 1.

Artikel 8

Medlemsstämma i en kollektiv förvaltningsorganisation

1. Medlemsstaterna ska se till att medlemsstämman organiseras i enlighet med punkterna 2–10.

2. Medlemsstämman ska sammankallas minst en gång per år.

3. Medlemsstämman ska besluta om alla ändringar i stadgan och medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen i de fall där dessa villkor inte regleras av stadgan.

4. Medlemsstämman ska besluta om utnämning eller avskedande av direktörer, utvärdera deras allmänna prestationer och godkänna deras ersättning och andra förmåner såsom monetära och icke-monetära förmåner, pensionsförmåner och pensionsrättigheter, rätt till andra förmåner och rätt till avgångsvederlag.

I en kollektiv förvaltningsorganisation som har ett system med dualistisk styrelse får medlemsstämman inte besluta om utnämning eller avskedande av styrelseledamöter eller godkänna deras ersättningar och andra förmåner i de fall där befogenheten att fatta sådana beslut har delegerats till övervakningsorganet.

5. Enligt det som anges i kapitel 2 i avdelning II ska medlemsstämman åtminstone besluta om följande:

a) De allmänna principerna för fördelningen av utestående belopp till rättighetshavare.

b) De allmänna principerna för användningen av belopp som inte kan fördelas.

c) Den allmänna investeringsstrategin när det gäller rättighetsintäkter och eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter.

d) De allmänna principerna för avdrag från rättighetsintäkter och från eventuella inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter.

e) Användningen av belopp som inte kan fördelas.

f) Riskhanteringsstrategi.

g) Godkännande av eventuella förvärv, försäljningar eller inteckningar av fast egendom.

h) Godkännande av sammanslagningar och allianser, inrättande av dotterenheter, förvärv av andra enheter eller aktier eller rättigheter i andra enheter.

i) Godkännande av upptagande av lån, utlåning eller ställande av säkerheter för lån.

6. Medlemsstämman får genom ett stämmobeslut eller en bestämmelse i stadgan delegera befogenheterna i punkt 5 f, g, h och i till det organ som utövar övervakningsfunktionen.

7. I enlighet med punkt 5 a–d får medlemsstaterna kräva att medlemsstämman ska fastställa mer ingående villkor för användningen av rättighetsintäkterna och de inkomster som härrör från investerade rättighetsintäkter.

8. Medlemsstämman ska kontrollera verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen genom att åtminstone besluta om utnämning och entledigande av revisor och godkännande av den årliga insynsrapport som avses i artikel 22.

Medlemsstaterna får tillåta alternativa system eller förfaranden för utnämning och entledigande av revisor, förutsatt att dessa system eller förfaranden har utformats för att säkerställa revisorns oberoende från de personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

9. Alla medlemmar i en kollektiv förvaltningsorganisation ska ha rätt att delta i och ha rätt att rösta vid medlemsstämman. Medlemsstaterna får dock tillåta begränsningar av den rätt som medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen har att delta och utöva rösträtt vid medlemsstämman, på grundval av ett av eller båda följande kriterier:

a) Medlemskapets varaktighet.

b) Belopp som har mottagits av eller är utestående till en medlem.

Förutsättningen är att dessa kriterier fastställs och tillämpas på ett skäligt och proportionellt sätt.

De kriterier som fastställs i leden a och b i första stycket ska anges i stadgan eller medlemskapsvillkoren för den kollektiva förvaltningsorganisationen, och de ska vara allmänt tillgängliga i enlighet med artiklarna 19 och 21.

10. Varje medlem i en kollektiv förvaltningsorganisation ska ha rätt att utnämna valfri person eller enhet som fullmaktshavare för att delta och rösta vid medlemsstämman på den medlemmens vägnar, förutsatt att en sådan utnämning inte resulterar i en intressekonflikt som kan uppstå exempelvis om den utnämnande medlemmen och fullmaktshavaren tillhör olika kategorier av rättighetshavare inom den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Medlemsstaterna får emellertid föreskriva begränsningar beträffande utnämnandet av fullmaktshavare och deras utövande av rösträtt tillhörande de medlemmar som de representerar, om sådana begränsningar inte utgör ett hinder för medlemmarnas möjlighet att på ett lämpligt och effektivt sätt delta i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

Varje fullmakt ska gälla för en enda medlemsstämma. Fullmaktshavaren ska åtnjuta samma rättigheter vid medlemsstämman som den medlem som har utnämnt honom eller henne skulle ha haft. Fullmaktshavaren ska rösta i enlighet med instruktionerna från den medlem som har utnämnt honom eller henne.

11. Medlemsstaterna får besluta att de befogenheter som tillhör medlemsstämman får utövas av en delegatförsamling som minst vart fjärde år väljs av medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen, förutsatt att

a) det säkerställs att medlemmarna på ett lämpligt och effektivt sätt deltar i beslutsfattandet i den kollektiva förvaltningsorganisationen, och att

b) de olika kategorierna av medlemmar är skäligen och balanserat representerade i delegatförsamlingen.

De regler som anges i punkterna 2–10 ska i tillämpliga delar gälla delegatförsamlingen

12. Om en kollektiv förvaltningsorganisation på grund av sin juridiska form inte har en medlemsstämma, får medlemsstaterna besluta att de befogenheter som tillhör den stämman ska utövas av samma organ som ansvarar för övervakningsfunktionen. De bestämmelser som anges i punkterna 2–5 och 7 och 8 ska i tillämpliga delar gälla övervakningsorganet.

13. Om en kollektiv förvaltningsorganisation har medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare får medlemsstaterna besluta att samtliga eller delar av de befogenheter som tillhör medlemsstämman ska utövas av en församlad grupp av dessa rättighetshavare. De regler som anges i punkterna 2–10 ska i tillämpliga delar gälla den församlade gruppen av rättighetshavare.

Artikel 9

Övervakningsfunktion

1. Medlemsstaterna ska se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation har en övervakningsfunktion som kontinuerligt övervakar hur personer som leder organisationens verksamhet fungerar och hur de uppfyller sina plikter.

2. Inom det organ som har denna övervakningsfunktion ska det finnas en skälig och balanserad representation av de olika medlemskategorierna i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

3. Varje person som utövar övervakningsfunktionen ska till medlemsstämman lämna en årlig individuell redogörelse om intressekonflikter, innehållande den information som avses i artikel 10.2 andra stycket.

4. Det organ som utövar övervakningsfunktionen ska sammanträda regelbundet och ha minst följande befogenheter:

a) Utöva de befogenheter som medlemsstämman har delegerat till organet, bland annat i enlighet med artikel 8.4 och 8.6.

b) Övervaka de personer som avses i artikel 10 vad gäller verksamhet och skyldigheter, inklusive verkställandet av besluten från medlemsstämman och framför allt de allmänna principer som anges i artikel 8.5 a–d.

5. Övervakningsorganet ska minst en gång per år rapportera om utövandet av sina befogenheter till medlemsstämman.

Artikel 10

Skyldigheter för personer som leder verksamheten i den kollektiva förvaltningsorganisationen

1. Medlemsstaterna ska se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation vidtar alla nödvändiga åtgärder för att de personer som leder dess verksamhet gör det på ett sunt, ansvarsfullt och lämpligt sätt, med sunda förvaltnings- och redovisningsmetoder och mekanismer för intern kontroll.

2. Medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna inför och tillämpar förfaranden för att undvika intressekonflikter, och – om sådana intressekonflikter inte kan undvikas – för att identifiera, hantera, övervaka och tillkännage faktiskt förekommande eller potentiella intressekonflikter på ett sådant sätt att dessa inte skadar de gemensamma intressena för de rättighetshavare som organisationen representerar.

De förfaranden som avses i första stycket ska inbegripa en årlig individuell redogörelse från var och en av de personer som avses i punkt 1 till medlemsstämman, innehållande följande information:

a) Eventuella intressen i den kollektiva förvaltningsorganisationen.

b) Alla ersättningar som erhållits från den kollektiva förvaltningsorganisationen under föregående räkenskapsår, inbegripet i form av pensionssystem, naturaförmåner och andra typer av förmåner.

c) Alla belopp som erhållits under föregående räkenskapsår i egenskap av rättighetshavare från den kollektiva förvaltningsorganisationen.

d) En redogörelse för faktiskt förekommande eller potentiella konflikter mellan personliga intressen och den kollektiva förvaltningsorganisationens intressen eller mellan skyldigheter gentemot den kollektiva förvaltningsorganisationen och skyldigheter gentemot andra fysiska eller juridiska personer.

KAPITEL 2

Förvaltningen av rättighetsintäkter

Artikel 11

Inkassering och användning av rättighetsintäkter

1. Medlemsstaterna ska se till att kollektiva förvaltningsorganisationer efterlever de regler som anges i punkterna 2–5.

2. En kollektiv förvaltningsorganisation ska iaktta omsorg vid inkassering och förvaltning av rättighetsintäkter.

3. En kollektiv förvaltningsorganisation ska i sina räkenskaper separera

a) rättighetsintäkter och inkomster från investeringar av rättighetsintäkter, och

b) alla eventuella egna tillgångar och inkomster från sådana tillgångar, från förvaltningsavgifter eller från annan verksamhet.

4. En kollektiv förvaltningsorganisation ska inte få använda rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter för andra ändamål än fördelning till rättighetshavarna, utom när den har rätt att göra avdrag eller kompensera för förvaltningsavgifter i överensstämmelse med ett beslut som fattats i enlighet med artikel 8.5 d eller att använda rättighetsintäkterna eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter i överensstämmelse med ett beslut som fattats i enlighet med artikel 8.5.

5. I fall där en kollektiv förvaltningsorganisation investerar rättighetsintäkterna eller inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, ska organisationen göra detta i bästa intresse för de rättighetshavare vars rättigheter den representerar, i enlighet med de allmänna investerings- och riskhanteringsprinciper som avses i artikel 8.5 c och f och med beaktande av följande regler:

a) Om det finns potentiella intressekonflikter ska den kollektiva förvaltningsorganisationen se till att investeringens enda syfte är dessa rättighetshavares intressen.

b) Tillgångarna ska investeras i syfte att trygga säkerhet, kvalitet, likviditet och vinst för portfolion som helhet.

c) Tillgångarna ska diversifieras tillräckligt för att undvika för stor betoning på någon viss tillgång och ackumulering av risker i portfolion som helhet.

Artikel 12

Avdrag

1. Medlemsstaterna ska se till att, i situationer där en rättighetshavare ger tillstånd till en kollektiv förvaltningsorganisation att förvalta vederbörandes rättigheter, ska organisationen, innan den erhåller rättighetshavarens medgivande till sådan förvaltning, ge rättighetshavaren information om förvaltningsavgifter och andra avdrag som tillämpas på rättighetsintäkter och på eventuella inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter.

2. Avdragen ska vara rimliga i förhållande till de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna, i förekommande fall även till de tjänster som avses i punkt 4, och de ska fastställas enligt objektiva kriterier.

3. Förvaltningsavgifterna får inte överskrida de motiverade och dokumenterade kostnader som den kollektiva förvaltningsorganisationen har för att förvalta upphovsrätt och närstående rättigheter.

Medlemsstaterna ska se till att de krav som ställs vad gäller användningen och insynen i användningen av de belopp som dras av eller som det kompenseras för avseende förvaltningsavgifter tillämpas på alla andra avdrag som görs för att täcka kostnaderna för förvaltningen av upphovsrätt och närstående rättigheter.

4. I fall där en kollektiv förvaltningsorganisation erbjuder sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster som finansieras genom avdrag från rättighetsintäkter eller från inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, ska dessa tjänster erbjudas på grundval av rättvisa kriterier, särskilt när det gäller tillgången till och omfattningen av dessa tjänster.

Artikel 13

Fördelning av utestående belopp till rättighetshavare

1. Utan att det påverkar tillämpningen av artiklarna 15.3 och 28 ska medlemsstaterna se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördelar och betalar utestående belopp till rättighetshavarna, i enlighet med de allmänna fördelningsprinciper som avses i artikel 8.5 a.

Medlemsstaterna ska också se till att en kollektiv förvaltningsorganisation – eller dess medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare – fördelar och betalar dessa belopp till rättighetshavarna snarast möjligt och senast nio månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades, utom om det finns objektiva skäl, särskilt rörande rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk och andra alster med rättighetshavare, som hindrar organisationen eller i tillämpliga fall dess medlemmar från att respektera denna tidsfrist.

2. Om utestående belopp inte kan fördelas till rättighetshavare inom den tidsfrist som anges i punkt 1 på grund av att de berörda rättighetshavarna inte kan identifieras eller lokaliseras och om undantaget från den tidsfristen inte är tillämpligt, ska beloppen redovisas separat i den kollektiva förvaltningsorganisationens räkenskaper.

3. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska i överensstämmelse med punkt 1 vidta alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna. I synnerhet ska den kollektiva förvaltningsorganisationen, senast tre månader efter det att den tidsfrist som anges i punkt 1 löpt ut, göra information om verk och andra alster för vilka en eller flera rättighetshavare inte har identifierats eller lokaliserats tillgänglig för:

a) de rättighetshavare som den representerar eller de enheter som är dess medlemmar och som representerar rättighetshavare, ifall dessa enheter är medlemmar av den kollektiva förvaltningsorganisationen, och

b) alla kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått representationsavtal.

Den information som avses i första stycket ska, förutsatt att den är tillgänglig, inbegripa följande:

a) verkets eller alstrets titel,

b) rättighetshavarens namn,

c) den berörda förläggarens eller producentens namn, och

d) all annan tillgänglig relevant information som skulle kunna bidra till att identifiera rättighetshavaren.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska också granska de register som avses i artikel 6.5 och andra lätt tillgängliga register. Om ovannämnda åtgärder inte leder till resultat ska den kollektiva förvaltningsorganisationen göra denna information tillgänglig för allmänheten senast ett år efter tremånadersperiodens utgång.

4. Om utestående belopp inte kan fördelas till rättighetshavare och det har gått tre år från slutet av det räkenskapsår då rättighetsintäkterna i fråga inkasserades, och förutsatt att den kollektiva förvaltningsorganisationen har vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att identifiera och lokalisera rättighetshavarna i enlighet med punkt 3, ska dessa belopp anses utgöra belopp som inte kan fördelas.

5. Medlemsstämman i den kollektiva förvaltningsorganisationen ska i enlighet med artikel 8.5 b besluta hur belopp som inte kan fördelas ska användas, utan att detta påverkar rättighetshavarnas rätt att hos den kollektiva förvaltningsorganisationen göra anspråk på sådana belopp i enlighet med nationell rätt om preskriptionstider.

6. Medlemsstaterna får begränsa eller fastställa hur belopp som inte kan fördelas får användas, bland annat genom att se till att sådana belopp används på ett särskilt och oberoende sätt för att finansiera social, kulturell och utbildande verksamhet till gagn för rättighetshavare.

KAPITEL 3

Förvaltning av rättigheter för andra kollektiva förvaltningsorganisationers räkning

Artikel 14

Rättigheter som förvaltas genom representationsavtal

Medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation inte diskriminerar någon rättighetshavare vars rättigheter den förvaltar genom representationsavtal, särskilt när det gäller tillämpliga tariffer, förvaltningsavgifter och villkoren för inkassering av rättighetsintäkter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavarna.

Artikel 15

Avdrag och betalningar när det finns ett representationsavtal

1. Medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation inte tillämpar avdrag, förutom med avseende på förvaltningsavgifter, på intäkter från rättigheter som den förvaltar genom representationsavtal eller på inkomster som härrör från investeringar av den rättighetsintäkten, såvida inte den andra kollektiva förvaltningsorganisation som är part i representationsavtalet uttryckligen ger sitt medgivande till sådana avdrag.

2. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska regelbundet, omsorgsfullt och korrekt fördela och betala utestående belopp till andra kollektiva förvaltningsorganisationer.

3. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska verkställa fördelningen och betalningen till den andra kollektiva förvaltningsorganisationen snarast möjligt och inte senare än nio månader från slutet av det räkenskapsår under vilket rättighetsintäkten inkasserades, såvida det inte finns objektiva skäl, särskilt rörande rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk och andra alster med rättighetshavare, som hindrar organisationen från att respektera denna tidsfrist.

Den andra kollektiva förvaltningsorganisationen, eller i tillämpliga fall dess medlemmar som är enheter som representerar rättighetshavare, ska fördela och betala ut dessa utestående belopp till rättighetshavarna snarast möjligt och senast sex månader från det att beloppen mottagits, såvida det inte finns objektiva skäl, särskilt rörande rapportering från användarna, identifiering av rättigheter, rättighetshavare eller matchning av information om verk och andra alster med rättighetshavare, som hindrar organisationen eller i tillämpliga fall dess medlemmar från att respektera denna tidsfrist.

KAPITEL 4

Förhållandet till användare

Artikel 16

Licensiering

1. Medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna förhandlar om licensieringen av rättigheter i ärligt uppsåt. Kollektiva förvaltningsorganisationer och användare ska förse varandra med all nödvändig information.

2. Licensieringsvillkoren ska baseras på objektiva och icke-diskriminerande kriterier. När kollektiva förvaltningsorganisationer utfärdar licenser ska de inte vara skyldiga att använda licensvillkor som avtalats med en användare som vägledande för andra typer av nättjänster, när användaren tillhandahåller en ny typ av nättjänst som varit tillgänglig för allmänheten i unionen i mindre än tre år.

Rättighetshavare ska få skälig ersättning för användningen av rättigheterna. Tarifferna för ensamrätter och rättigheter till ersättning ska vara rimliga i förhållande till bland annat det ekonomiska handelsvärdet för användningen av rättigheterna, med beaktande av arten och användningsområdet för verk och andra alster, samt i förhållande till det ekonomiska värdet för de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller. Kollektiva förvaltningsorganisationer ska informera den berörda användaren om de kriterier som använts för fastställandet av tarifferna.

3. Kollektiva förvaltningsorganisationer ska utan onödigt dröjsmål besvara förfrågningar från användare och bland annat uppge vilken information som krävs för att organisationen ska kunna erbjuda en licens.

Efter att ha erhållit all relevant information ska den kollektiva förvaltningsorganisationen utan onödigt dröjsmål antingen erbjuda en licens eller ge användaren en motiverad förklaring till varför den inte avser att utfärda en licens för en viss tjänst.

4. En kollektiv förvaltningsorganisation ska se till att användarna kan kommunicera med den på elektronisk väg, bland annat för att rapportera om licensanvändningen i de fall detta är lämpligt.

Artikel 17

Användarnas skyldigheter

Medlemsstaterna ska anta bestämmelser för att se till att användarna, enligt överenskomna eller i förväg fastställda tidsangivelser och i ett överenskommet eller i förväg fastställt format, förser en kollektiv förvaltningsorganisation med sådan relevant information om användningen av de rättigheter som organisationen representerar som krävs för inkassering av rättighetsintäkterna och för fördelning och betalning av utestående belopp till rättighetshavare. De kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna ska, när de beslutar hur informationen ska lämnas, i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till frivilliga branschnormer.

KAPITEL 5

Insyn och rapportering

Artikel 18

Information till rättighetshavarna om förvaltningen av deras rättigheter

1. Utan att det påverkar tillämpningen av punkt 2 i den här artikeln och artiklarna 19 och 28.2 ska medlemsstaterna se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna minst en gång om året gör minst följande information tillgänglig för alla rättighetshavare till vilka organisationerna tillskrev rättighetsintäkter eller gjorde utbetalningar under den period som informationen avser:

a) Alla kontaktuppgifter som rättighetshavaren har gett den kollektiva förvaltningsorganisationen tillstånd att använda för att identifiera och lokalisera rättighetshavaren.

b) Rättighetsintäkter som har tillskrivits rättighetshavaren.

c) Belopp som betalats av den kollektiva förvaltningsorganisationen till rättighetshavaren per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning.

d) Den användningsperiod för vilken beloppen tillskrevs och betalades till rättighetshavaren, om inte objektiva skäl rörande rapportering från användaren hindrar den kollektiva förvaltningsorganisationen från att tillhandahålla den informationen.

e) Avdrag som gjorts för förvaltningsavgifter.

f) Avdrag som gjorts för annat än förvaltningsavgifter, även sådana som enligt nationell rätt kan krävas för sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster.

g) Eventuella rättighetsintäkter som tillskrivs rättighetshavaren men som inte har betalats för en viss period.

2. Om en kollektiv förvaltningsorganisation tillskriver rättighetsintäkter och har medlemmar som är enheter som ansvarar för fördelningen av rättighetsintäkter till rättighetshavare, ska organisationen förse dessa enheter med den information som anges i punkt 1, under förutsättning att de inte redan har den informationen. Medlemsstaterna ska se till att enheterna minst en gång per år gör åtminstone den information som anges i punkt 1 tillgänglig för varje rättighetshavare till vilken de tillskrivit rättighetsintäkter eller gjort utbetalningar för den period som informationen avser.

Artikel 19

Information till andra kollektiva förvaltningsorganisationer om förvaltningen av rättigheter som omfattas av representationsavtal

Medlemsstaterna ska se till att varje kollektiv förvaltningsorganisation minst en gång per år och på elektronisk väg gör åtminstone följande information tillgänglig för kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning den förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal för den period som informationen avser:

a) De rättighetsintäkter som tillskrivits, de belopp som betalats av den kollektiva förvaltningsorganisationen per kategori av rättigheter som förvaltas och per typ av användning för de rättigheter den förvaltar genom representationsavtalet, samt alla rättighetsintäkter som tillskrivits men inte har betalats för en viss period.

b) Avdrag som gjorts för förvaltningsavgifter.

c) Avdrag som gjorts annat än för förvaltningsavgifter i enlighet med artikel 15.

d) Information om licenser som beviljats eller vägrats rörande verk och andra alster som omfattas av representationsavtalet.

e) Beslut som fattats vid medlemsstämman, om dessa beslut är relevanta för förvaltningen av rättigheter genom representationsavtalet.

Artikel 20

Information som på begäran ges till rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och användare

Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 25 ska medlemsstaterna se till att en kollektiv förvaltningsorganisation efter en vederbörligt motiverad begäran, utan onödigt dröjsmål gör åtminstone följande information tillgänglig på elektronisk väg för varje kollektiv förvaltningsorganisation för vars räkning de representerar rättigheter genom representationsavtal eller för varje rättighetshavare eller användare:

a) De verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som den representerar, antingen direkt eller genom representationsavtal, och de territorier som omfattas, alternativt,

b) om dessa verk eller alster inte kan anges på grund av omfattningen av verksamheten hos den kollektiva förvaltningsorganisationen, de typer av verk eller andra alster som organisationen representerar, de rättigheter som den förvaltar och de territorier som omfattas.

Artikel 21

Information till allmänheten

1. Medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation offentliggör åtminstone följande information:

a) Organisationens stadga.

b) Organisationens villkor för medlemskap och villkor för att avsluta ett tillstånd att förvalta rättigheter, om dessa villkor inte ingår i stadgan.

c) Standardlicensieringsavtal och tillämpliga standardtariffer, inklusive avdrag.

d) Förteckning över de personer som avses i artikel 10.

e) Organisationens allmänna principer för fördelning av utestående belopp till rättighetshavare.

f) Organisationens allmänna principer om förvaltningsavgifter.

g) Organisationens allmänna principer om avdrag, annat än för förvaltningsavgifter från rättighetsintäkter och från inkomster som härrör från investeringar av rättighetsintäkter, inbegripet avdrag för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster.

h) En förteckning över de representationsavtal som organisationen ingått, och namnen på de kollektiva förvaltningsorganisationer med vilka den har ingått dessa representationsavtal.

i) De allmänna principerna för användningen av belopp som inte kan fördelas.

j) De tillgängliga förfarandena för klagomålshantering och tvistlösning enligt artiklarna 33, 34 och 35.

2. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska på sin offentliga webbplats offentliggöra och hålla uppdaterad den information som avses i punkt 1.

Artikel 22

Årlig insynsrapport

1. Medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationerna, oavsett deras juridiska form enligt nationell rätt, sammanställer och offentliggör en årlig insynsrapport, inbegripet den specialrapport som avses i punkt 3, för varje räkenskapsår senast åtta månader från det räkenskapsårets slut.

Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska offentliggöra den årliga insynsrapporten på sin webbplats och ska hålla den tillgänglig för allmänheten i minst fem år.

2. Den årliga insynsrapporten ska innehålla minst de uppgifter som fastställs i bilagan.

3. En specialrapport ska avse användningen av de belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster och ska minst innehålla de uppgifter som fastställs i punkt 3 i bilagan.

4. Räkenskapsuppgifterna i den årliga insynsrapporten ska granskas av en eller flera personer med lagstadgad behörighet att utföra revision i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/43/EG ([1]).

([1]) Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/43/EG av den 17 maj 2006 om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning och om ändring av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG samt om upphävande av rådets direktiv 84/253/EEG (EUT L 157, 9.6.2006, s. 87).

Revisionsberättelsen, inbegripet eventuella förbehåll till denna, ska återges i sin helhet i den årliga insynsrapporten.

Vid tillämpning av denna punkt ska räkenskapsuppgifterna bestå av de räkenskaper som avses i punkt 1 a i bilagan och finansiell information som avses i punkt 1 g och h samt punkt 2 i bilagan.

AVDELNING III

DE KOLLEKTIVA FÖRVALTNINGSORGANISATIONERNAS GRÄNSÖVERSKRIDANDE LICENSIERING AV NÄTRÄTTIGHETER TILL MUSIKALISKA VERK

Artikel 23

Gränsöverskridande licensiering på den inre marknaden

Medlemsstaterna ska se till att de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorium uppfyller kraven i denna avdelning när de utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk.

Artikel 24

Resurser för att hantera gränsöverskridande licenser

1. Medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk har tillräckliga resurser för en effektiv och transparent elektronisk hantering av de uppgifter som behövs för förvaltningen av dessa licenser, inklusive med avseende på identifiering av repertoaren och övervakning av hur den används, fakturering av användare, inkassering av rättighetsintäkter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare.

2. Vid tillämpning av punkt 1 ska en kollektiv förvaltningsorganisation uppfylla åtminstone följande villkor:

a) Den ska ha kapacitet att exakt kunna identifiera de musikaliska verk, helt eller delvis, som organisationen har tillstånd att representera.

b) Den ska ha kapacitet att exakt kunna identifiera, helt eller delvis, och för varje berört territorium, de rättigheter och deras rättighetshavare som tillståndet gäller, för varje musikaliskt verk eller del av det som den kollektiva förvaltningsorganisationen har tillstånd att representera.

c) Den ska använda unika identifierare för rättighetshavare och musikaliska verk, så långt som möjligt med beaktande av frivilliga branschnormer och branschförfaranden som tagits fram på internationell nivå eller unionsnivå.

d) Den ska på lämpligt sätt snabbt och effektivt identifiera och åtgärda inkonsekvenser i uppgifter som hålls hos andra kollektiva förvaltningsorganisationer som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk.

Artikel 25

Insyn i uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar

1. Medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk på elektronisk väg och på en vederbörligt motiverad begäran förser leverantörer av nättjänster, rättighetshavare vars rättigheter den representerar och andra kollektiva förvaltningsorganisationer med aktuell information som medger identifiering av den nätmusikrepertoar som den representerar. Informationen ska omfatta

a) de musikaliska verk som representeras,

b) de rättigheter som representeras helt eller delvis, och

c) de territorier som omfattas.

2. Den kollektiva förvaltningsorganisationen får vidta rimliga åtgärder för att vid behov skydda uppgifternas korrekthet och integritet, kontrollera deras återanvändning och skydda kommersiellt känslig information.

Artikel 26

Korrektheten hos uppgifter rörande gränsöverskridande repertoar

1. Medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk har inrättat förfaranden som ger rättighetshavare, andra kollektiva förvaltningsorganisationer och leverantörer av nättjänster möjlighet att begära en korrigering av de uppgifter som avses i förteckningen över villkor enligt artikel 24.2 eller de uppgifter som tillhandahålls enligt artikel 25, om dessa rättighetshavare, kollektiva förvaltningsorganisationer och leverantörer av nättjänster på grundval av rimliga belägg anser att det finns fel i uppgifterna eller informationen rörande deras näträttigheter till musikaliska verk. Om invändningarna är tillräckligt underbyggda ska den kollektiva förvaltningsorganisationen se till att uppgifterna eller informationen korrigeras utan onödigt dröjsmål.

2. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge rättighetshavare vars musikaliska verk ingår i organisationens musikrepertoar och rättighetshavare av vilka organisationen har fått tillstånd att förvalta deras näträttigheter till musikaliska verk i enlighet med artikel 31 möjlighet att i elektronisk form lämna information om sina musikaliska verk, sina rättigheter till dessa verk och de territorier för vilka rättighetshavarna ger organisationen sitt tillstånd. Därvid ska den kollektiva förvaltningsorganisationen och rättighetshavarna så långt som möjligt beakta internationella eller i unionen utvecklade frivilliga branschnormer eller branschförfaranden rörande utväxling av uppgifter så att rättighetshavarna kan specificera de musikaliska verk, helt eller delvis, näträttigheterna, helt eller delvis, och de territorier för vilka de ger sitt tillstånd till organisationen.

3. Om en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att bevilja gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk enligt artiklarna 29 och 30, ska den organisation som fått tillstånd också tillämpa punkt 2 i den här artikeln vad gäller rättighetshavare vars musikaliska verk ingår i repertoaren hos den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet, såvida inte organisationerna avtalat något annat.

Artikel 27

Korrekt och snabb rapportering och fakturering

1. Medlemsstaterna ska se till att en kollektiv förvaltningsorganisation övervakar hur de näträttigheter till musikaliska verk som den representerar, helt eller delvis, används av leverantörerna av nättjänster till vilka organisationen har utfärdat en gränsöverskridande licens för dessa rättigheter.

2. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge leverantörerna av nättjänster möjlighet att på elektronisk väg rapportera den faktiska användningen av näträttigheter till musikaliska verk, och leverantörer av nättjänster ska på ett korrekt sätt rapportera om den faktiska användningen av sådana verk. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge möjlighet att använda minst en rapporteringsmetod som följer frivilliga branschnormer eller branschförfaranden som har tagits fram på internationell nivå eller unionsnivå för elektronisk utväxling av sådana uppgifter. Den kollektiva förvaltningsorganisationen får vägra att godta rapporter från leverantörer av nättjänster i godtyckligt format, om organisationen har erbjudit möjlighet att göra rapporteringen med användning av en branschnorm för elektronisk utväxling av uppgifter.

3. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska fakturera leverantören av nättjänster på elektronisk väg. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge möjlighet att använda åtminstone ett format som följer frivilliga branschnormer eller branschförfaranden som har tagits fram på internationell nivå eller unionsnivå. Fakturan ska innehålla uppgifter om de verk och rättigheter som har licensierats, helt eller delvis, på grundval av de uppgifter som avses i villkorsförteckningen enligt artikel 24.2, och motsvarande faktiska användningar, i den utsträckning detta är möjligt på grundval av den information som leverantören av nättjänster lämnat och det format som använts för att lämna denna information. Leverantören av nättjänster får inte vägra att godta fakturan på grund av fakturans format om den kollektiva förvaltningsorganisationen följer branschnormen.

4. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska fakturera leverantören av nättjänster korrekt och utan dröjsmål efter det att den faktiska användningen av näträttigheterna till det berörda musikaliska verket har rapporterats, utom om detta inte är möjligt av skäl som kan tillskrivas leverantören av nättjänster.

5. Den kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge leverantören av nättjänster tillgång till lämpliga förfaranden för att ifrågasätta fakturans korrekthet, inbegripet när leverantören av nättjänster erhåller fakturor från en eller flera kollektiva förvaltningsorganisationer för samma näträttigheter till samma musikaliska verk.

Artikel 28

Korrekt och snabb betalning till rättighetshavarna

1. Utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3 ska medlemsstaterna se till att en kollektiv förvaltningsorganisation som utfärdar gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk fördelar utestående belopp från sådana licenser till rättighetshavarna korrekt och utan dröjsmål efter det att den faktiska användningen av verket har rapporterats, utom om detta inte är möjligt av skäl som kan tillskrivas leverantören av nättjänster.

2. Utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3 ska den kollektiva förvaltningsorganisationen tillsammans med varje utbetalning som den gör i enlighet med punkt 1 lämna åtminstone följande information till rättighetshavarna:

a) Perioden för den användning som ligger till grund för utestående belopp till rättighetshavarna och de territorier där användningen ägt rum.

b) Inkasserade belopp, gjorda avdrag och belopp som den kollektiva förvaltningsorganisationen har fördelat för varje näträttighet till ett musikaliskt verk som rättighetshavarna har gett tillstånd till organisationen att, helt eller delvis, representera.

c) De belopp som har inkasserats för rättighetshavarna, de avdrag som gjorts och de belopp som den kollektiva förvaltningsorganisationen har fördelat uppdelat efter respektive leverantör av nättjänster.

3. Om en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk enligt artiklarna 29 och 30, ska den organisation som fått tillstånd korrekt och utan dröjsmål fördela de belopp som avses i punkt 1 och tillhandahålla den information som avses i punkt 2 till den organisation som beviljar tillståndet. Den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet ska ha ansvaret för vidarefördelning av sådana belopp och tillhandahållande av sådan information till rättighetshavarna, om annat inte avtalats organisationerna emellan.

Artikel 29

Avtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer om gränsöverskridande licensiering

1. Medlemsstaterna ska se till att varje representationsavtal mellan kollektiva förvaltningsorganisationer genom vilka en kollektiv förvaltningsorganisation ger en annan kollektiv förvaltningsorganisation tillstånd att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk i sin egen musikrepertoar inte är av exklusiv karaktär. Den organisation som fått tillstånd ska förvalta dessa näträttigheter på icke-diskriminerande basis.

2. Den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljar tillståndet ska underrätta sina medlemmar om avtalets huvudsakliga villkor, bland annat dess löptid och kostnaderna för de tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisation som fått tillstånd uppställer.

3. Den kollektiva förvaltningsorganisation som har fått tillstånd ska underrätta den kollektiva förvaltningsorganisation som beviljat tillståndet om de huvudsakliga villkor som gäller för licensieringen av den sistnämnda organisationens näträttigheter, inbegripet typen av utnyttjande, alla bestämmelser som hör samman med eller påverkar licensavgiften, licensens löptid, redovisningsperioderna och de territorier som omfattas.

Artikel 30

Skyldighet att representera en annan kollektiv förvaltningsorganisation för gränsöverskridande licensiering

1. Medlemsstaterna ska se till att när en kollektiv förvaltningsorganisation, som inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk i sin egen repertoar, begär att en annan kollektiv förvaltningsorganisation tecknar ett representationsavtal för att representera dessa rättigheter, ska den tillfrågade organisationen godta en sådan begäran om den redan utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för samma kategori av näträttigheter till musikaliska verk i en eller flera andra kollektiva förvaltningsorganisationers repertoar.

2. Den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen ska besvara den begärande kollektiva förvaltningsorganisationen skriftligen och utan onödigt dröjsmål.

3. Utan att det påverkar tillämpningen av punkterna 5 och 6 ska den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen förvalta den repertoar som organisationen representerar för den begärande organisationen på samma villkor som den tillämpar på förvaltningen av sin egen repertoar.

4. Den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen ska i alla sina erbjudanden till leverantörer av nättjänster inbegripa den repertoar som den representerar för den begärande organisationen.

5. Förvaltningsavgiften för den tjänst som den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller den begärande organisationen ska inte överskrida de skäliga kostnader som uppstår för den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen.

6. Den begärande kollektiva förvaltningsorganisationen ska ge den tillfrågade kollektiva förvaltningsorganisationen tillgång till den information om sin egen musikrepertoar som krävs för att tillhandahålla gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk. Om informationen är otillräcklig eller tillhandahålls på ett sätt som gör att den tillfrågade organisationen inte kan uppfylla kraven enligt denna avdelning, ska den tillfrågade organisationen ha rätt att debitera för de skäliga kostnader som uppstår för att uppfylla dessa krav eller att utesluta de verk för vilka informationen är otillräcklig eller oanvändbar.

Artikel 31

Tillträde till gränsöverskridande licensiering

Medlemsstaterna ska se till att om en kollektiv förvaltningsorganisation inte utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk eller inte låter en annan kollektiv förvaltningsorganisation representera dessa rättigheter för det ändamålet senast den 10 april 2017, kan rättighetshavare som har beviljat den organisationen tillstånd att representera deras näträttigheter till musikaliska verk dra in den organisationens näträttigheter till musikaliska verk med avseende på gränsöverskridande licensiering på samtliga territorier, utan att behöva dra in näträttigheterna till musikaliska verk med avseende på icke gränsöverskridande licensiering, och bevilja gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk själva eller genom någon annan part som de befullmäktigar eller genom en kollektiv förvaltningsorganisation som uppfyller bestämmelserna i denna avdelning.

Artikel 32

Undantag för musiknäträttigheter som krävs för radio- och teveprogram

Kraven enligt denna avdelning ska inte gälla när kollektiva förvaltningsorganisationer, på basis av frivillig aggregering av de nödvändiga rättigheterna, och i enlighet med konkurrensreglerna i artiklarna 101 och 102 i EUF-fördraget, utfärdar en gränsöverskridande licens för näträttigheter till såväl musikaliska verk som ett sändarföretag måste ha för att få överföra till eller tillgängliggöra för allmänheten sina radio- eller teveprogram samtidigt med den ursprungliga sändningen eller senare, som allt material på nätet, inklusive förhandsvisningar, som produceras av eller för sändningsföretaget och som utgör komplement till den ursprungliga utsändningen av dess radio- eller teveprogram.

AVDELNING IV

EFTERLEVNADSÅTGÄRDER

Artikel 33

Förfarande för klagomål

1. Medlemsstaterna ska se till att kollektiva förvaltningsorganisationer ger sina medlemmar och de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal tillgång till effektiva och snabba förfaranden för hantering av klagomål, särskilt rörande tillstånd att förvalta rättigheter och avslutande eller återtagande av rättigheter, villkor för medlemskap, inkassering av utestående belopp till rättighetshavare, avdrag och fördelning.

2. De kollektiva förvaltningsorganisationer ska svara skriftligen på klagomål från medlemmar eller från de kollektiva förvaltningsorganisationer för vars räkning de förvaltar rättigheter genom ett representationsavtal. Om en kollektiv förvaltningsorganisation avvisar ett klagomål ska den motivera detta.

Artikel 34

Förfaranden för alternativ tvistlösning

1. Medlemsstaterna får föreskriva att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer, medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavare eller användare rörande bestämmelser i nationell rätt som antagits enligt kraven i detta direktiv kan bli föremål för ett snabbt, oberoende och opartiskt förfarande för alternativ tvistlösning.

2. Medlemsstaterna ska med avseende på tillämpningen av avdelning III se till att följande tvister som berör en kollektiv förvaltningsorganisation som är etablerad på deras territorium och utfärdar eller erbjuder sig att utfärda gränsöverskridande licenser för näträttigheter till musikaliska verk kan bli föremål för ett oberoende och opartiskt förfarande för alternativ tvistlösning:

a) Tvister med en faktisk eller potentiell leverantör av nättjänster om tillämpning av artiklarna 16, 25, 26 och 27.

b) Tvister med en eller flera rättighetshavare om tillämpning av artiklarna 25, 26, 27, 28, 29, 30 och 31.

c) Tvister med en annan kollektiv förvaltningsorganisation om tillämpning av artiklarna 25, 26, 27, 28, 29 och 30.

Artikel 35

Tvistlösning

1. Medlemsstaterna ska se till att tvister mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare rörande i synnerhet gällande och föreslagna licensieringsvillkor eller avtalsbrott kan hänskjutas till domstol eller, om lämpligt, till ett annat oberoende och opartiskt tvistlösningsorgan med expertis på det immaterialrättsliga området.

2. Artiklarna 33 och 34 och punkt 1 i den här artikeln ska inte påverka parternas möjlighet att hävda och försvara sina rättigheter genom att väcka talan vid domstol.

Artikel 36

Efterlevnad

1. Medlemsstaterna ska se till att de bestämmelser i nationell rätt som antagits enligt de krav som anges i detta direktiv efterlevs av de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade inom deras territorium, vilket ska övervakas av de behöriga myndigheter som har utsetts för detta ändamål.

2. Medlemsstaterna ska se till att det finns förfaranden för att medlemmarna i en kollektiv förvaltningsorganisation, rättighetshavarna, användarna, kollektiva förvaltningsorganisationer och andra berörda parter ska kunna underrätta de behöriga myndigheter som utsetts för detta ändamål om verksamhet eller omständigheter som de anser utgör en överträdelse av bestämmelserna i nationell rätt som antagits enligt kraven i detta direktiv.

3. Medlemsstaterna ska se till att de behöriga myndigheter som utsetts för detta ändamål har befogenhet att ålägga lämpliga sanktioner eller vidta lämpliga åtgärder i fall där bestämmelserna i nationell rätt som antagits för att genomföra detta direktiv inte har efterlevts. Dessa sanktioner och åtgärder ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.

Medlemsstaterna ska senast den 10 april 2016 underrätta kommissionen om de behöriga myndigheter som avses i den här artikeln och i artiklarna 37 och 38. Kommissionen ska offentliggöra den information som den erhållit i detta avseende.

Artikel 37

Informationsutbyte mellan behöriga myndigheter

1. För att underlätta övervakningen av detta direktivs tillämpning ska varje medlemsstat se till att om en behörig myndighet får en begäran från en myndighet i en annan medlemsstat, specifikt utsedd för detta ändamål, om information rörande tillämpningen av detta direktiv, särskilt rörande verksamheten hos kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på den anmodade medlemsstatens territorium, ska denna begäran besvaras utan onödigt dröjsmål av den behöriga myndighet som utsetts för detta ändamål, under förutsättning att begäran är vederbörligt motiverad.

2. Om en behörig myndighet anser att en kollektiv förvaltningsorganisation som är etablerad i en annan medlemsstat men bedriver verksamhet inom dess territorium eventuellt inte följer bestämmelserna i den nationella rätt som antagits av den medlemsstat där organisationen är etablerad och som antagits i enlighet med kraven i detta direktiv, får den berörda myndigheten översända all relevant information till den behöriga myndigheten i den medlemsstat där organisationen är etablerad, när så är lämpligt tillsammans med en begäran om att den myndigheten ska vidta lämpliga åtgärder inom sitt behörighetsområde. Den anmodade myndigheten ska lämna ett motiverat svar inom tre månader.

3. Den behöriga myndighet som gör en sådan begäran får också hänvisa de frågor som avses i punkt 2 till den expertgrupp som inrättats i enlighet med artikel 41.

Artikel 38

Samarbete för utvecklandet av gränsöverskridande licensiering

1. Kommissionen ska främja ett regelbundet informationsutbyte mellan medlemsstaternas behöriga myndigheter som utsetts för detta ändamål och dessa myndigheter och kommissionen när det gäller situationen för gränsöverskridande licensiering och hur den utvecklas.

2. Kommissionen ska regelbundet genomföra samråd med företrädare för rättighetshavare, kollektiva förvaltningsorganisationer, användare, konsumenter och andra intresserade parter om deras erfarenheter rörande tillämpningen av bestämmelserna i avdelning III i detta direktiv. Kommissionen ska inom ramen för det informationsutbyte som föreskrivs i punkt 1 förse de behöriga myndigheterna med all relevant information som framkommer vid sådana samråd.

3. Medlemsstaterna ska se till att deras behöriga myndigheter senast den 10 oktober 2017 förser kommissionen med en rapport om läget för och utvecklingen av gränsöverskridande licensiering inom deras territorium. Rapporten ska särskilt innehålla information om tillgången till gränsöverskridande licenser i den berörda medlemsstaten, de kollektiva förvaltningsorganisationernas efterlevnad av de bestämmelser i den nationell rätt som antagits för att genomföra avdelning III i detta direktiv samt en utvärdering av utvecklingen för den gränsöverskridande licensieringen av näträttigheter till musikaliska verk som gjorts av användare, konsumenter, rättighetshavare och andra berörda parter.

4. På grundval av de rapporter som erhållits enligt punkt 3 och den information som samlats in enligt punkterna 1 och 2, ska kommissionen bedöma tillämpningen av avdelning III i detta direktiv. Om nödvändigt, och när så är lämpligt på grundval av en särskild rapport, ska kommissionen överväga ytterligare steg för att åtgärda eventuella identifierade problem. Denna bedömning ska särskilt omfatta följande:

a) Antalet kollektiva förvaltningsorganisationer som uppfyller kraven enligt avdelning III.

b) Tillämpningen av artiklarna 29 och 30, inbegripet antalet representationsavtal som ingåtts av kollektiva förvaltningsorganisationer enligt dessa artiklar.

c) Den andel av repertoaren i medlemsstaterna som är tillgänglig för gränsöverskridande licensiering.

AVDELNING V

RAPPORTERING OCH SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 39

Anmälan av kollektiva förvaltningsorganisationer

Senast den 10 april 2016 ska medlemsstaterna, på grundval av den information som de förfogar över, förse kommissionen med en förteckning över kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade på deras territorier.

Medlemsstaterna ska utan onödigt dröjsmål anmäla eventuella ändringar av denna förteckning till kommissionen.

Kommissionen ska offentliggöra denna information och hålla den uppdaterad.

Artikel 40

Rapport

Senast den 10 april 2021 ska kommissionen bedöma tillämpningen av detta direktiv och lämna en rapport till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av detta direktiv. Den rapporten ska inbegripa en bedömning av hur detta direktiv har påverkat de gränsöverskridande tjänsternas utveckling, den kulturella mångfalden, relationerna mellan de kollektiva förvaltningsorganisationerna och användarna, situationen med avseende på hur de kollektiva förvaltningsorganisationer som är etablerade utanför unionen verkar inom unionen samt, om så krävs, behovet av en översyn. Kommissionens rapport ska vid behov åtföljas av ett lagstiftningsförslag.

Artikel 41

Expertgrupp

Härmed inrättas en expertgrupp. Den ska bestå av företrädare för de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna. Expertgruppens ordförande ska vara en företrädare för kommissionen och den ska sammanträda antingen på ordförandens initiativ eller på begäran av en delegation från en medlemsstat. Gruppen ska ha följande uppgifter:

a) Undersöka hur införlivandet av detta direktiv påverkat situationen med avseende på hur kollektiva förvaltningsorganisationer och oberoende förvaltningsenheter verkar på den inre marknaden samt belysa eventuella svårigheter.

b) Anordna samråd om alla frågor som uppstår i samband med tillämpningen av detta direktiv.

c) Underlätta informationsutbyte om relevant utveckling i lagstiftning och rättspraxis samt relevant ekonomisk, social, kulturell och teknisk utveckling särskilt på den digitala marknaden vad gäller verk och andra alster.

Artikel 42

Skydd av personuppgifter

Den behandling av personuppgifter som utförs inom ramen för detta direktiv ska omfattas av tillämpningen av direktiv 95/46/EG.

Artikel 43

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 10 april 2016. De ska genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de centrala bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Artikel 44

Ikraftträdande

Detta direktiv ska träda i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 45

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Strasbourg den 26 februari 2014.

På Europaparlamentets vägnar	*På rådets vägnar*
M. SCHULZ	D. KOURKOULAS
Ordförande	*Ordförande*

BILAGA

1. Information som ska ingå i den årliga insynsrapporten enligt artikel 22.2:

a) Räkenskaper omfattande en balansräkning eller redovisning av tillgångar och skulder, en specificerad resultaträkning för räkenskapsåret och en kassaflödesrapport.

b) En rapport om verksamheten under räkenskapsåret.

c) Uppgifter om avslag på begäranden om utfärdande av en licens enligt artikel 16.3.

d) En beskrivning av den kollektiva förvaltningsorganisationens rättsliga struktur och ledningsstruktur.

e) Uppgifter om enheter som den kollektiva förvaltningsorganisationen direkt eller indirekt äger eller kontrollerar helt eller delvis.

f) Uppgifter om totalbeloppet för ersättningar som under föregående år betalts till de personer som avses i artiklarna 9.3 och 10, och andra fördelar som de har beviljats.

g) De ekonomiska uppgifter som avses i punkt 2 i denna bilaga.

h) En specialrapport om användningen av belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster som ska innehålla de uppgifter som avses i punkt 3 i denna bilaga.

2. Ekonomisk information som ska ingå i den årliga insynsrapporten:

a) Ekonomiska uppgifter om rättighetsintäkter, per kategori av förvaltade rättigheter och per typ av användning (t.ex. utsändning, nätet, offentligt framförande), inklusive uppgifter om inkomster som härrör från investering av rättighetsintäkter samt användning av sådana inkomster (oavsett om de fördelas till rättighetshavare eller andra kollektiva förvaltningsorganisationer eller används på annat sätt).

b) Ekonomiska uppgifter om kostnaden för förvaltning av rättigheter och andra tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavare, med omfattande beskrivning av minst följande:

i) Alla operativa och finansiella kostnader, med uppdelning per kategori av rättigheter som förvaltas och, om kostnaderna är indirekta och inte kan tillskrivas en eller flera kategorier av rättigheter, förklaring om den metod som används för att tilldela sådana indirekta kostnader.

ii) Operativa och finansiella kostnader, med uppdelning per kategori av rättigheter som förvaltas och, om kostnaderna är indirekta och inte kan tillskrivas en eller flera kategorier av rättigheter, förklaring om den metod som används för att fördela sådana indirekta kostnader, endast för förvaltning av rättigheter, inklusive förvaltningsavgifter som dragits av från eller kompenserats med rättighetsintäkter eller inkomster som härrör från investering av rättighetsintäkter i enlighet med artiklarna 11.4 och 12.1, 12.2 och 12.3.

iii) Operativa och finansiella kostnader rörande andra tjänster än förvaltning av rättigheter, dock inklusive sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster.

iv) Resurser som använts för att täcka kostnader.

v) Avdrag som gjorts från rättighetsintäkter, med uppdelning per kategori av rättigheter som förvaltas och per typ av användning och avdragets syfte, såsom kostnader som hör samman med förvaltning av rättigheter eller sociala, kulturella eller utbildningsrelaterade tjänster.

vi) De procentandelar som kostnaderna för förvaltningen av rättigheter och andra tjänster som den kollektiva förvaltningsorganisationen tillhandahåller rättighetshavarna representerar jämfört med rättighetsintäkter under det relevanta räkenskapsåret, per kategori av rättigheter som förvaltas, och, om kostnaderna är indirekta och inte kan tillskrivas en eller flera kategorier av rättigheter, förklaring om den metod som används för att fördela sådana indirekta kostnader.

c) Ekonomisk information om utestående belopp till rättighetshavare med omfattande beskrivning av minst följande:

i) Totalt belopp som tillskrivs rättighetshavarna med uppdelning per kategori av förvaltade rättigheter och typen av användning.

ii) Totalt belopp som betalats till rättighetshavarna med uppdelning per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning.

iii) Betalningsfrekvens, med uppdelning per förvaltade rättigheter och typ av användning.

iv) Totalt belopp som inkasserats men ännu inte tillskrivits rättighetshavarna med uppdelning per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning samt uppgift om vilket räkenskapsår inkasseringen gäller.

v) Totalt belopp som tillskrivits men ännu inte fördelats till rättighetshavarna med uppdelning per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning samt uppgift om vilket räkenskapsår inkasseringen gäller.

vi) Om en kollektiv förvaltningsorganisation inte har gjort fördelning och utbetalning inom tidsfristen enligt artikel 13.1, orsakerna till dröjsmålet.

vii) Totalt belopp som inte kan fördelas tillsammans med en förklaring om hur dessa belopp har använts.

d) Information om förhållandet till andra kollektiva förvaltningsorganisationer med beskrivning av minst följande:

i) Belopp som mottagits från andra kollektiva förvaltningsorganisationer och belopp som betalats till andra kollektiva förvaltningsorganisationer, med uppdelning per kategori av rättigheter, typ av användning och organisation.

ii) Förvaltningsavgifter och andra avdrag från rättighetsintäkter som är utestående till andra kollektiva förvaltningsorganisationer, med uppdelning per kategori av rättigheter, typ av användning och organisation.

iii) Förvaltningsavgifter och andra avdrag från belopp som betalats av andra kollektiva förvaltningsorganisationer, med uppdelning per kategori av rättigheter och organisation.

iv) Belopp som fördelats direkt till rättighetshavare och som härrör från andra kollektiva förvaltningsorganisationer, med uppdelning per kategori av rättigheter och organisation.

3. Information som ska ingå i den specialrapport som avses i artikel 22.3:

a) Belopp som dragits av för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster under räkenskapsåret, med uppdelning per typ av ändamål och för varje typ av ändamål med uppdelning per kategori av förvaltade rättigheter och typ av användning.

b) Förklaring av hur dessa belopp har använts, med uppdelning per typ av ändamål, inklusive kostnaderna för förvaltningen av de belopp som dragits av för att finansiera sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster och de separata belopp som använts för sociala, kulturella och utbildningsrelaterade tjänster.

Jämförelsetabell

– sammanställning av bestämmelserna i direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning och motsvarande eller närmast motsvarande bestämmelser i förslaget till lag om kollektiv rättighetsförvaltning

Direktivet	*Lagförslaget*[1]
Artikel 1	1 kap 2 §
Artikel 2.1	1 kap. 3 § första stycket
Artikel 2.2	11 kap. 1 § och 13 kap. 11 §
Artikel 2.3	1 kap. 3 § andra stycket
Artikel 2.4	1 kap. 18 § första stycket
Artikel 3 a	1 kap. 6 §
Artikel 3 b	1 kap. 18 § andra stycket
Artikel 3 c	1 kap. 7 §
Artikel 3 d	1 kap. 8 §
Artikel 3 e	1 kap. 9 §

[1] Direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning föreslås genomföras huvudsakligen genom bestämmelser i den nya lagen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet. I de fall en bestämmelse i direktivet föreslås genomföras genom bestämmelser i annan lag anges i högerspalten namnet på den lagen. I de fall det antecknats ”ingen motsvarighet” i högerspalten är bedömningen att ingen genomförandeåtgärd i form av lagstiftning behövs.

Artikel 3 f	1 kap. 10 §
Artikel 3 g	Ingen motsvarighet
Artikel 3 h	1 kap. 11 §
Artikel 3 i	1 kap. 12 §
Artikel 3 j	1 kap. 13 §
Artikel 3 k	1 kap. 14 §
Artikel 3 l	1 kap. 15 §
Artikel 3 m	1 kap. 16 §
Artikel 3 n	1 kap. 17 §
Artikel 4	2 kap. 1 §
Artikel 5	3 kap. 1–8 §§
Artikel 6.1	Ingen motsvarighet
Artikel 6.2	4 kap. 1 §
Artikel 6.3	2 kap. 2 §
Artikel 6.4	4 kap. 2 §
Artikel 6.5	4 kap. 3 §
Artikel 7	4 kap. 4 §
Artikel 8	5 kap. 1–12 §§
Artikel 9	6 kap. 1–4 §§
Artikel 10	6 kap. 5–7 §§

Artikel 11	7 kap. 1–4 §§
Artikel 12	7 kap. 5 §
Artikel 13	7 kap. 6–9 §§
Artikel 14	8 kap. 1 §
Artikel 15.1	8 kap. 2 §
Artikel 15.2	8 kap. 3 § första stycket
Artikel 15.3 första stycket	8 kap. 3 § andra stycket
Artikel 15.3 andra stycket	7 kap. 10 §
Artikel 16	9 kap. 1–5 §§
Artikel 17	9 kap. 6 §
Artikel 18	10 kap. 1 och 2 §§
Artikel 19	10 kap. 3 §
Artikel 20	10 kap. 4 §
Artikel 21	10 kap. 5 §
Artikel 22	10 kap. 6 och 7 §§
Artikel 23	11 kap. 1 §
Artikel 24	11 kap. 2 §
Artikel 25	11 kap. 3 §
Artikel 26	11 kap. 4–6 §§
Artikel 27	11 kap. 7–11 §§

Artikel 28	11 kap. 12–14 §§
Artikel 29	11 kap. 15 §
Artikel 30	11 kap. 20 §
Artikel 31	11 kap. 20 §
Artikel 32	11 kap. 21 §
Artikel 33	12 kap. 1 §
Artikel 34	Ingen motsvarighet
Artikel 35	Rättegångsbalken (1942:740), Lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, m.m.
Artikel 36	12 kap. 2–4 §§ och 13 kap. 1-10 och 12 §§
Artikel 37	13 kap. 11 §
Artikel 38	13 kap. 11 §
Artikel 39–41	Ingen motsvarighet
Artikel 42	Personuppgiftslagen (1988:204)
Artikel 43	Ikraftträdande

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

Promemoria

2014-11-05

Utredningen om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet
Ju 2014:05

Frågor om kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet

1. Allmänt om kollektiv rättighetsförvaltning

I skäl 2 till direktivet ges en icke uttömmande beskrivning av förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter. Där anges att begreppet förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter inbegriper utfärdande av licenser till användare, revision av användare, granskning av upphovsrätt och närstående rättigheter, inkassering av intäkter från nyttjande av rättigheter och fördelning av utestående belopp till rättighetshavare.

I det utkast till avsnitt 5 ”Utgångspunkter för genomförande av direktivet om kollektiv rättighetsförvaltning” som diskuterats vid utredningens expertmöten bedöms att direktivets bestämmelser om kollektiv rättighetsförvaltning omfattar all slags kollektiv förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter – oavsett om det rör sig om kollektiv förvaltning av ensamrätter (såväl inom som utanför en avtalslicens utsträckta verkan), rättigheter till skälig ersättning eller ersättningsrätter.

a) **Hur stor omsättning och antal anställa har din organisation? Har ni en VD?**

b) **Utför din organisation i dag direkt någon, flera eller alla de aktiviteter som i skäl 2 beskrivs som förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter? Om ja, vilka? Hur stor andel av omsättningen utgörs (i så fall) av intäkter från kollektiv rättighetsförvaltning? För vilket slag av upphovsrätt och/eller närstående rättigheter och för vilka nyttjanden?**

c) **Äger eller kontrollerar din organisation direkt eller indirekt en eller flera enheter (t.ex. en juridisk person) som utför en eller**

2

flera aktiviteter som i skäl 2 beskrivs som förvaltning av upphovsrätt och närstående rättigheter? Om ja, vilka? För vilket slag av upphovsrätt och/eller närstående rättigheter och för vilka nyttjandeformer? Hur stor omsättning och antal anställda har den enheten? Har den en VD?

d) **Utlöser din organisation, eller någon enhet som din organisation direkt eller indirekt äger eller kontrollerar, s.k. avtalslicens? Om ja, på vilka områden?**

I skäl 15 till direktivet anges att enheter som representerar rättighetshavare, och som är medlemmar i kollektiva förvaltningsorganisationer, kan vara andra kollektiva förvaltningsorganisationer, rättighetshavarsammanslutningar, fackföreningar eller andra organisationer

e) **Bedömer du att din organisation uppfyller beskrivningen av enhet som representerar rättighetshavare? Om ja, i förhållande till vilka organisationer och för vilka nyttjanden eller vilken förvaltning?**

2. Styrelseformer för kollektiv rättighetsförvaltning

I det utkast till avsnitt 6 ”Representation av rättighetshavare samt medlemskap och organisation” som diskuterats vid utredningens expertmöten beskrivs förslag till genomförande av direktivets artiklar 4 till 10. Utkastet innehåller bedömning av hur svensk rätt förhåller sig till direktivet, t.ex. vad gäller befintliga associationsrättsliga bestämmelser.

a) **I vilken eller vilka associationsform(er) bedriver ni er verksamhet idag?**
b) **När under året har ni ordinarie stämma?**
c) **I vilken associationsform bedriver ni (eventuellt) helt eller delvis förvaltning av upphovsrätt eller närstående rättigheter?**
d) **Bedömer ni att ett genomförande av de nämnda artiklarna i enlighet med vad som beskrivs i utkastet kommer att medföra att ni för hela eller delar av er verksamhet där det (eventuellt) bedrivs kollektiv förvaltning ändrar/byter associationsform? Om ja, vilken associationsform? Varför överväger ni en sådan ändring av associationsform?**
e) **Omfattas den del av er verksamhet där det (eventuellt) bedrivs kollektiv förvaltning av bokföringsskyldighet och redovisningsskyldighet? Använder ni kalenderår som räkenskapsår eller annan period (i så fall vilken)?**
f) **Bedömer ni att ett genomförande av de nämnda artiklarna i enlighet med vad som beskrivits i utkastet kommer att leda till att ni behöver ändra er – eller någon enhet som ni helt eller**

delvis äger eller kontrollerar – verksamhet på något sätt? Om ja, beskriv hur.

g) **Bedömer ni att ett genomförande av de nämnda artiklarna i enlighet med vad som beskrivits i utkastet kommer att leda till ökade kostnader för er eller någon enhet som ni helt eller delvis äger eller kontrollerar? Om ja, uppskatta dessa kostnader i ekonomiska termer, gärna i form av faktiska kostnader, årsarbetskrafter och som en procentuell andel. Redogör för hur ni kommit fram till uppskattningen.**

2) Förvaltingen av rättighetsintäkter

I det utkast till avsnitt 7 ”Förvaltning av rättighetsintäkter” som diskuterats vid utredningens expertmöten beskrivs förslag till genomförande av direktivets artiklar 11 till 13.

a) **Bedömer ni att ett genomförande av de nämnda artiklarna i enlighet med vad som beskrivits i utkastet kommer att leda till att ni behöver ändra er – eller någon enhet som ni helt eller delvis äger eller kontrollerar – verksamhet på något sätt? Om ja, beskriv hur.**

b) **Bedömer ni att ett genomförande av de nämnda artiklarna i enlighet med vad som beskrivits i utkastet kommer att leda till ökade kostnader för er eller någon enhet som ni helt eller delvis äger eller kontrollerar? Om ja, uppskatta dessa kostnader i ekonomiska termer, gärna i form av faktiska kostnader, årsarbetskrafter och som en procentuell andel. Redogör för hur ni kommit fram till uppskattningen.**

3. Insyn och rapportering

I det utkast till avsnitt 10 ”Insyn och rapportering” som diskuterats vid utredningens expertmöten beskrivs förslag till genomförande av direktivets artiklar 18 till 22.

a) **Bedömer ni att ett genomförande av de nämnda artiklarna i enlighet med vad som beskrivits i utkastet kommer att leda till att ni behöver ändra er – eller någon enhet som ni helt eller delvis äger eller kontrollerar – verksamhet på något sätt? Om ja, beskriv hur.**

b) **Bedömer ni att ett genomförande av de nämnda artiklarna i enlighet med vad som beskrivits i utkastet kommer att leda till ökade kostnader för er eller någon enhet som ni helt eller delvis äger eller kontrollerar? Om ja, uppskatta dessa kostnader i ekonomiska termer, gärna i form av faktiska kostnader, årsarbetskrafter och som en procentuell andel. Redogör för hur ni kommit fram till uppskattningen.**

4

4. Positiva effekter av genomförande av direktivets artiklar 4 till 22

a) Vilka positiva effekter, såväl för den egna verksamheten som för kollektiv förvaltning generellt, bedömer du att ett genomförande av direktivet kan leda till? Uppskatta gärna dessa effekter i ekonomiska termer.

b) Vilka andra möjliga positiva effekter bedömer du att ett genomförande av direktivet kan leda till?

5. Övrigt

a) Ange eventuella övriga kommentarer och synpunkter.

Statens offentliga utredningar 2015

Kronologisk förteckning

1. Deltagande med väpnad styrka i utbildning utomlands. En utökad beslutsbefogenhet för regeringen. Fö.
2. Värdepappersmarknaden MiFID II och MiFIR. + Bilagor. Fi.
3. Med fokus på kärnuppgifterna. En angelägen anpassning av Polismyndighetens uppgifter på djurområdet. Ju.
4. Ett svenskt tonnageskattesystem. Fi.
5. En ny svensk tullagstiftning. Fi.
6. Mer gemensamma tobaksregler. Ett genomförande av tobaksprodukt-direktivet. S.
7. Krav på privata aktörer i välfärden. Fi.
8. En översyn av årsredovisningslagarna. Ju.
9. En modern reglering av järnvägstransporter. Ju.
10. Gränser i havet. UD.
11. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2015. Kontroll, dokumentation och finansiering för ökad säkerhet. M.
12. Överprövning av upphandlingsmål m.m. Fi.
13. Tillämpningsdirektivet till utstationeringsdirektivet – Del I. A.
14. Sedd, hörd och respekterad. Ett ändamålsenligt klagomålssystem i hälso- och sjukvården. S.
15. Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring. N L.
16. Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar. N.
17. För kvalitet – Med gemensamt ansvar. S.
18. Lösöreköp och registerpant. Ju.
19. En ny ordning för redovisningstillsyn. Fi.
20. Trygg och effektiv utskrivning från sluten vård. S.
21. Mer trygghet och bättre försäkring. Del 1 + 2. S.
22. Rektorn och styrkedjan. U.
23. Informations- och cybersäkerhet i Sverige. Strategi och åtgärder för säker information i staten. Ju Fö.
24. En kommunallag för framtiden. Del A + B . Fi.
25. En ny säkerhetsskyddslag. Ju.
26. Begravningsclearing. Ku.
27. Skatt på dubbdäcksanvändning i tätort? Fi.
28. Gör Sverige i framtiden – digital kompetens. N.
29. En yrkesinriktning inom teknikprogrammet. U.
30. Kemikalieskatt. Skatt på vissa konsumentvaror som innehåller kemikalier. Fi.
31. Datalagring och integritet. Ju.
32. Nästa fas i e-hälsoarbetet. S.
33. Uppgiftslämnarservice för företagen. N.
34. Ett effektivare främjandeförbud i lotterilagen. Fi.
35. Service i glesbygd. N.
36. Systematiska jämförelser. För lärande i staten. S.
37. Översyn av lagen om skiljeförfarande. Ju.
38. Tillämpningsdirektivet till utstationeringsdirektivet – Del II. A.
39. Myndighetsdatalag. Ju.
40. Stärkt konsumentskydd på bolånemarknaden. Ju.
41. Ny patentlag. Ju.
42. Koll på anläggningen. N.
43. Vägar till ett effektivare miljöarbete. M.
44. Arbetslöhet och ekonomiskt bistånd. S

45. SÖK – statsbidrag för ökad kvalitet. U.
46. Skapa tilltro. Generell tillsyn, enskildas klagomål och det allmänna ombudet inom socialförsäkringen. S.
47. Kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet. Ju.

Statens offentliga utredningar 2015

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Tillämpningsdirektivet till utstationeringsdirektivet – Del I. [13]

Tillämpningsdirektivet till utstationeringsdirektivet – Del II. [38]

Finansdepartementet

Värdepappersmarknaden MiFID II och MiFIR. + Bilagor [2]

Ett svenskt tonnageskattesystem. [4]

En ny svensk tullagstiftning. [5]

Krav på privata aktörer i välfärden. [7]

Överprövning av upphandlingsmål m.m. [12]

En ny ordning för redovisningstillsyn. [19]

En kommunallag för framtiden. Del A + B. [24]

Skatt på dubbdäcksanvändning i tätort? [27]

Kemikalieskatt. Skatt på vissa konsumentvaror som innehåller kemikalier. [30]

Ett effektivare främjandeförbud i lotterilagen. [34]

Försvarsdepartementet

Deltagande med väpnad styrka i utbildning utomlands. En utökad beslutsbefogenhet för regeringen. [1]

Justitiedepartementet

Med fokus på kärnuppgifterna. En angelägen anpassning av Polismyndighetens uppgifter på djurområdet. [3]

En översyn av årsredovisningslagarna. [8]

En modern reglering av järnvägstransporter. [9]

Lösöreköp och registerpant. [18]

Informations- och cybersäkerhet i Sverige. Strategi och åtgärder för säker information i staten. [23]

En ny säkerhetsskyddslag. [25]

Datalagring och integritet. [31]

Översyn av lagen om skiljeförfarande. [37]

Myndighetsdatalag. [39]

Stärkt konsumentskydd på bolånemarknaden. [40]

Ny patentlag. [41]

Kollektiv rättighetsförvaltning på upphovsrättsområdet. [47]

Kulturdepartementet

Begravningsclearing. [26]

Miljö- och energidepartementet

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2015. Kontroll, dokumentation och finansiering för ökad säkerhet. [11]

Vägar till ett effektivare miljöarbete. [43]

Näringsdepartementet

Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring. [15]

Ökat värdeskapande ur immateriella tillgångar. [16]

Gör Sverige i framtiden – digital kompetens. [28]

Uppgiftslämnarservice för företagen. [33]

Service i glesbygd. [35]

Koll på anläggningen. [42]

Socialdepartementet

Mer gemensamma tobaksregler. Ett genomförande av tobaksproduktdirektivet. [6]

Sedd, hörd och respekterad. Ett ändamålsenligt klagomålssystem i hälso- och sjukvården. [14]

För kvalitet – Med gemensamt ansvar. [17]

Trygg och effektiv utskrivning från sluten vård. [20]

Mer trygghet och bättre försäkring. Del 1 + 2. [21]

Nästa fas i e-hälsoarbetet. [32]

Systematiska jämförelser. För lärande i staten. [36]

Arbetslöhet och ekonomiskt bistånd. [44]

Skapa tilltro. Generell tillsyn, enskildas klagomål och det allmänna ombudet inom socialförsäkringen. [46]

Utbildningsdepartementet

Rektorn och styrkedjan. [22]

En yrkesinriktning inom teknikprogrammet. [29]

SÖK – statsbidrag för ökad kvalitet. [45]

Utrikesdepartementet

Gränser i havet. [10]